

Dr. Boštjan Tratar

SODNO VARSTVO, SODSTVO IN PRAVOSODNI SISTEM
(študijsko gradivo pri predmetu »Sodno in ustavnosodno varstvo«)

Fakulteta za državne in evropske študije

Brdo pri Kranju, maj 2010

1	SODNA VEJA V SISTEMU DELITVE OBLASTI.....	6
1.1	Uvod.....	6
1.2	Teoretične misli o delitvi oblasti in vlogi sodne veje oblasti	6
1.3	Zgodovinski razvoj sodne veje oblasti	10
1.3.1	Razvoj sodstva v antiki	10
1.3.2	Razvoj angleškega sodnega sistema	12
1.3.3	Razvoj kontinentalnega sodnega sistema	13
1.4	Pomen in vloga sodne veje oblasti	14
1.5	Sodna veja oblasti kot omejevanje vladavine večine	15
1.6	Juristokracija in sodni aktivizem kot elementi »novega konstitucionalizma«.....	16
1.7	Sodno reševanje sporov kot negacija samopomoči	17
2	PRAVICA DO SODNEGA VARSTVA.....	18
2.1	Pravica vsakogar do nepristranskega in neodvisnega sodišča (pravica do poštenega sodnega varstva, pravica do sodišča v sporu polne jurisdikcije) – 23. člen Ustave	18
2.1.1	Pravica do odločanja sodišča v sporu polne jurisdikcije	19
2.1.2	Omejitev pravice do sodnega varstva.....	23
2.2	Pravica do zakonitega (naravnega) sodnika	25
2.3	Pravica do sojenja brez nepotrebnega odlašanja	27
2.3.1	Zakon o varstvu pravice do sojenja brez nepotrebnega odlašanja.....	34
2.4	Javnost sojenja (24. člen Ustave)	39
2.5	Pravica do pravnega sredstva (25. člen Ustave) – načelo instančnosti.....	41
2.6	Enako varstvo pravic v postopkih (22. člen Ustave)	43
3	USTAVNA IZHODIŠČA SODSTVA.....	45
3.1	Neodvisnost sodnikov (125. člen Ustave).....	45
3.2	Ureditev in pristojnosti sodišč (126. člen Ustave).....	54
3.3	Vrhovno sodišče (127. člen Ustave).....	55
3.4	Udeležba državljanov pri izvajanju sodne oblasti (128. člen Ustave)	57
3.5	Trajnost sodniške funkcije (129. člen Ustave)	60
3.6	Izvolitev sodnikov (130. člen Ustave).....	60
3.7	Sodni svet (131. člen Ustave).....	61
3.8	Prenehanje in odvzem sodniške funkcije (132. člen Ustave)	67
3.9	Nezdružljivost sodniške funkcije (133. člen Ustave)	69
3.10	Imuniteta sodnika (134. člen Ustave).....	69
4	SODSTVO	73
4.1	Splošno.....	73
4.1.1	Funkcionalni in organizacijski pomen sodstva.....	73
4.1.2	Vertikalna in horizontalna delitev sodišč	73
4.1.3	Unitarni sistem in sistem specializiranih sodišč	74
4.1.4	Koordiniran (paritetni) in hierarhični sistem sodišč	74
4.2	Temeljna načela delovanja sodne oblasti	74
4.2.1	Načelo izrekanja sodnih odločb v imenu ljudstva	74
4.2.2	Načelo volilnosti sodnikov	74
4.2.3	Načelo neodvisnosti	75
4.2.4	Načelo zakonitosti	75
4.2.5	Načelo zbornosti (kolegičnosti) sodstva.....	75
4.2.6	Načelo trajnosti sodniške funkcije.....	75
4.2.7	Načelo nezdružljivosti sodniške funkcije	75
4.2.8	Načelo imunitete	76
4.2.9	Načelo javnosti.....	76
4.2.10	Načelo udeležbe državljanov pri izvajanju sodne oblasti.....	76
4.2.11	Načelo instančnosti (načelo pravice do pravnega sredstva)	77
4.3	Organizacija in pristojnost sodišč.....	77
4.3.1	Sodna pristojnost.....	77
4.3.2	Splošno o organizaciji in pristojnosti sodišč	78
4.3.3	Stvarna pristojnost sodišč splošne pristojnosti	82
4.3.4	Organizacija in pristojnost delovnih in socialnih sodišč kot specializiranih sodišč	84
4.3.5	Organizacija in pristojnost upravnega sodstva kot specializiranega sodstva.....	87
4.3.6	Krajevna pristojnost sodišč – (teritorialna) organizacija sodišč	88
4.3.7	Sestava sodišč pri sojenju – zborna (v senatih) in posamično odločanje	91

4.4	Položaj sodnikov	93
4.4.1	Splošno	93
4.4.2	Izvolitev v sodniško funkcijo in imenovanja v sodniški službi	96
4.4.3	Postopek za izvolitev oziroma imenovanje sodnika	97
4.4.4	Sodniško napredovanje	99
4.4.5	Sodniške dolžnosti in nezdružljivost sodniške funkcije	103
4.4.6	Sodniške pravice	105
4.4.7	Službeni nadzor sodnikovega dela	112
4.4.8	Disciplinski postopki in začasna odstranitev iz sodniške službe	113
4.5	Sodna uprava	118
4.5.1	Uvod	118
4.5.2	Organi in naloge sodne uprave	118
4.5.3	Evidenca sodne prakse	128
4.6	Sodstvo in varovanje ustavnih pravic	129
4.6.1	Dolžnost sodne veje oblasti pri uresničevanju ustavnih pravic	129
4.6.2	Sodna veja oblasti v razmerju do zakonodajne in izvršilne	129
4.6.3	Presoja z vidika EKČP	130
4.6.4	Ustavnokonformna razlaga prava	130
4.6.5	Zapolnjevanje pravnih praznin	130
5	TEMELJNA NAČELA SODNIH POSTOPKOV	132
5.1	Pravdni postopek	132
5.1.1	Načelo dispozitivnosti in načelo oficialnosti	134
5.1.2	Načelo ustnega, neposrednega in javnega obravnavanja	135
5.1.3	Načelo kontradiktornosti (načelo obojestranskega zaslišanja)	136
5.1.4	Načelo uporabe jezika	137
5.1.5	Razpravno in preiskovalno načelo	138
5.1.6	Načelo proste presoje dokazov	139
5.1.7	Načelo vestnosti in poštenja	139
5.1.8	Obveznost posredovanja podatkov	140
5.1.9	Načelo ekonomičnosti in pospešitve postopka	140
5.1.10	Prepoved zlorabe pravic	141
5.1.11	Načelo pomoči prava neuki stranki	142
5.1.12	Predhodno vprašanje (načelo prirejenosti sodnih postopkov)	142
5.1.13	Načelo glede sestave sodišča	144
5.2	Kazenski postopek	144
5.2.1	Načelo prepovedi ponovnega sojenja o isti stvari (<i>ne bis in idem</i>)	146
5.2.2	Načelo domneve nedolžnosti	146
5.2.3	Načelo akuzatornosti/ načelo oficialnosti/ načelo legalitete	147
5.2.4	Preiskovalno (inkvizitorno) in razpravno (kontradiktorno) načelo	148
5.2.5	Načelo ustnosti	149
5.2.6	Načelo neposrednosti	149
5.2.7	Načelo proste presoje dokazov	150
5.2.8	Načelo javnosti	151
5.2.9	Načelo materialne resnice	152
5.3	Upravni spor	153
6	ARBITRAŽA IN (DRUGI) NAČINI ALTERNATIVNEGA REŠEVANJA SODNIH SPOROV V RAZMERJU DO SODNEGA REŠEVANJA SPOROV	154
6.1	Splošno	154
6.2	Arbitraža	155
6.3	Alternativno reševanje sporov	164
6.3.1	Reševanje sodnih sporov v okviru postopkov alternativnega reševanja sporov, ki jih strankam zagotavljajo sodišča	164
6.3.2	Mediacija v sporih iz civilnoprvnih, gospodarskih, delovnih, družinskih in drugih premoženjskoprvnih razmerij v zvezi z zahtevki, s katerimi stranke lahko prosto razpolagajo in se glede njih poravnajo	168
7	PRAVOSODJE	171
8	DRŽAVNO TOŽILSTVO	172
8.1	Uvod	172
8.2	Ustavna izhodišča državnega tožilstva	172
8.2.1	Opredelitev	172

8.2.2	Nezdružljivost funkcije državnega tožilca	173
8.3	Splošno	174
8.4	Pristojnosti/ pooblastila	175
8.5	Organizacija	179
8.6	Državni tožilci	183
8.7	Prenehanje funkcije in razrešitev državnega tožilca	188
8.8	Obveščanje, poročanje, navodila in nadzor	191
9	ODVETNIŠTVO	196
9.1	Ustavna izhodišča odvetništva	196
9.2	Opredelitev	203
9.3	Temeljna načela ureditve odvetništva	204
9.3.1	Načelo samostojnosti pri delu	204
9.3.2	Načelo neodvisnosti	204
9.3.3	Načelo strokovne usposobljenosti	204
9.3.4	Načelo moralne (etične) primernosti	205
9.3.5	Načelo nezdružljivosti (inkompatibilnosti) opravljanja drugih dejavnosti z odvetništvom	205
9.3.6	Načelo omejene publicitete/ informiranja	206
9.3.7	Načelo varstva tajnosti	206
9.3.8	Načelo svobodne izbire in menjave sedeža	206
9.3.9	Načelo enotnosti in univerzalnosti odvetništva	207
9.3.10	Načelo »odvetniške imunitete«	208
9.3.11	Načelo plačila za delo in povračila stroškov v zvezi z opravljenim delom	209
9.3.12	Načelo dejanskega in stalnega opravljanja odvetniškega poklica	209
9.3.13	Načelo avtonomije odvetniške zbornice	210
9.3.14	Kontrola odvetniške avtonomije	210
9.4	Odvetniška družba	210
9.5	Odvetniški pripravniki in odvetniški kandidati	212
9.5.1	Odvetniški pripravniki	212
9.5.2	Odvetniški kandidati	213
9.6	Opravljanje storitev in odvetniškega poklica tujih odvetnikov v Republiki Sloveniji (t.i. evropski odvetnik)	214
9.7	Disciplinska odgovornost/ disciplinski organi/ disciplinski postopek	216
9.8	Institut brezplačne pravne pomoči	221
9.8.1	Namen in opredelitev brezplačne pravne pomoči	221
9.8.2	Upravičenci do brezplačne pravne pomoči	222
9.8.3	Vrste brezplačne pravne pomoči	222
9.8.4	Pogoji za dodelitev brezplačne pravne pomoči	226
9.8.5	Organi za odločanje o dodelitvi brezplačne pravne pomoči	230
9.8.6	Kdo nudi (izvaja) brezplačno pravno pomoč	231
9.8.7	Postopek za dodelitev brezplačne pravne pomoči	232
9.8.8	Neupravičeno prejeta brezplačna pravna pomoč	235
9.8.9	Upravičenci do brezplačne pravne pomoči, pogoji za njeno dodelitev, obseg odobritve ter postopek za dodelitev brezplačne pravne pomoči v čezmejnih sporih	237
10	DRŽAVNO PRAVOBRANILSTVO	238
10.1	Splošno	238
10.2	Opredelitev	238
10.3	Pristojnost (delovno področje)	239
10.4	Organizacija	241
10.5	Imenovanje državnopravobranilskih funkcionarjev	244
10.6	Generalni državni pravobranilec	247
10.7	Disciplinska odgovornost in suspenz	248
11	NOTARIAT	251
11.1	Uvod	251
11.2	Opredelitev notariata	252
11.3	Pristojnosti notarjev	253
11.4	Ustavna izhodišča notariata	255
11.5	Načela ureditve notariata	258
11.5.1	notariat kot svobodni poklic	258
11.5.2	načelo neodvisnosti	258
11.5.3	neodvisnost od države	259

11.5.4	neodvisnost do strank	259
11.5.5	nepriustranost	260
11.5.6	notar kot oseba javnega zaupanja	260
11.5.7	posebni pogoji za imenovanje notarja	261
11.5.8	nezdružljivost notarja (notariata).....	261
11.5.9	notar kot izvrševalec javnih pooblastil	261
11.5.10	razmerje notarja do javnosti, strank.....	262
11.5.11	dolžnost ohranitve tajnosti.....	263
11.5.12	nedovoljena konkurenca.....	264
11.5.13	notarjeva odgovornost	264
11.6	Imenovanje in razrešitev notarjev	265
11.7	Splošne določbe o notarskem poslovanju.....	269
11.8	Notarski pomočniki, notarski pripravniki in nadomeščanje notarjev	271
11.9	Notarska zbornica Slovenije.....	273
11.10	Nadzor nad opravljanjem notariata in disciplinska odgovornost notarjev.....	274
12	MINISTRSTVO ZA PRAVOSODJE	280
13	DRUGI ORGANI IN INSTITUCIJE, KI SO DELUJEJO PRI URESNIČEVANJU FUNKCIJ PRAVOSODJA.....	284
13.1	Izvršitelji	284
13.2	Stečajni upravitelji	285
13.3	Posebni organi, ki odločajo o nekaterih premoženjskih pravicah	285
14	Literatura	286

1 SODNA VEJA V SISTEMU DELITVE OBLASTI

1.1 Uvod

Misel, da je treba absolutno oblast omejiti ter jo porazdeliti med različne nosilce državne oblasti, se je pojavila že v antični dobi pri Ciceru, Aristotelu in Platonu. Ni bilo sporno, da je oblast nujna za vladanje oziroma vodenje države, **problem pa nastane, kadar se moč, ki jo ima oblast, koncentrira v eni sami točki.**

Pri delitvi oblasti gre za zaščito določenih vrednot, pravic in načel tako, da jih ena veja oblasti ščiti pred zlorabami s strani druge veje oblasti. **Sodna oblast ima pri tem vlogo, da omejuje obe politični veji oblasti – zakonodajno in izvršilno. Sodstvo, kot veja oblasti, ki je izven političnih procesov, naj bi bila izmed vseh treh najbolj poklicana, da varuje posameznika pred samovoljo večine in države.**

1.2 Teoretične misli o delitvi oblasti in vlogi sodne veje oblasti

Prvi, ki naj bi povezal antično misel o delitvi oblasti z razmišljanji 17. in 18. stoletja, naj bi bil **George Lawson**, ameriški mislec, ki je govoril o treh vejah oblasti, pri tem pa je še vedno sodno vejo oblasti uvrščal v izvršilno vejo oblasti.

Načelo delitve oblasti je nastalo v posebnih angleških okoliščinah, ko je po revoluciji leta 1688 prišlo do kompromisa med fevdalno aristokracijo in tedaj uveljavljajočim se meščanstvom. To je bilo prehodno obdobje, v katerem sta si obe strani *de facto* delili oblast, in v katerem se je aristokracija postopoma pomeščanila. V teh razmerah nastanejo institucije angleškega parlamentarnega sistema, ki jih je kot teorijo delitve oblasti idejno utemeljil **John Locke (1632 – 1704)** v svojem delu »**Dve razpravi o vladi**«. *Locke*, ki je izhajal iz *Lawsona*, je bil predstavnik t. i. naravnopravne šole. Na začetku svojega dela govori o naravnem stanju. Če želimo pravilno razumeti politično oblast, potem je treba najprej razkriti naravno stanje, v katerem se nahajajo različni posamezniki. *Locke* pravi, da ljudje uživajo popolno svobodo in po svoji svobodni volji odločajo o ravnanju z osebno lastnino, seveda v mejah naravnega zakona. Pri tem pa je treba razlikovati med stanjem svobode in stanjem samovolje. Kljub temu, da ima posameznik pravico do neomejenega svobodnega ravnanja s svojo lastnino, pa nima pravice uničiti sebe, niti kateregakoli drugega bitja, razen če gre za kaznovanje krivca. *Locke* v nadaljevanju pravi, da je izvrševanje naravnega zakona z namenom preprečevanja poseganja drugih posameznikov po tuji lastnini in škodovanja posameznikom, preneseno v roke vsakega posameznika. Na tej osnovi ima potem posameznik pravico kaznovati tiste, ki so prekršili naravni zakon. Kaznovanje pa služi odškodnini in v poduk drugim posameznikom, naj ne kršijo naravnega zakona. Vsak posameznik znotraj skupnosti ima pravico, da uniči tisto, kar škoduje skupnosti in tako kaznuje tistega, ki je prekršil naravni zakon. S tem ga prisili, da se pokesa in odvrne od nadaljnje deliventnosti, in postavi primer za vse druge možneprestopnike. V tem pogledu in na tej osnovi ima vsak človek pravico kaznovati prestopnika ter biti izvrševalec naravnega zakona. *Locke* govori tudi o dveh pravicah, in sicer:

- o pravici, da posameznik stori vse, kar je treba, da zavaruje svojo lastnino;
- o pravici, da kaznuje vsakega posameznika, ki bi mu storil krivico.

Pri določanju kazni pa je slednjo treba določiti sorazmerno s težo kršitve. *Locke* se ne strinja s kritikami, da bi posamezniki v žaru maščevanja izrekli prevelike kazni in je zato nujen obstoj neke nadoblasti, ki umirja strasti in je pristojna za kaznovanje. *Locke* namreč izpostavi problem nadzorovanja te oblasti, medtem ko je v družbi, kjer velja naravno pravo, to urejeno tako, da je tisti, ki napačno sodi, tudi klican na odgovornost s strani vseh ostalih posameznikov družbe. Ker so ljudje po stanju naravnega prava svobodni in taki ostanejo do smrti, se tudi sami s svojo voljo odločajo, ali bodo postali člani neke politične družbe.

Politična družba obstaja tam in samo tam, kjer se je vsak član družbe odrekel svoji naravni pravici po kaznovanju in jo predal v roke družbe v vseh tistih primerih, kjer se lahko zaradi zaščite opre na zakon, ki ga je družba vzpostavila. Tako družba postane sodnik, je nepristranska in enaka za vse. Družba to nalogo izvaja prek posameznikov oziroma prek članov te družbe, ki jim je podelila oblast za reševanje sporov in kaznovanje kršitev, ki so po zakonu kazniva in jih storijo člani družbe proti njej sami. V tej točki se lahko loči posameznike, ki so člani politične družbe, in posameznike, ki to niso. Razlika je ravno obstoj zakona in oblasti, ki ta zakon izvaja. Vse družbe, ki nimajo instituta zakona in oblasti, pa uživajo popolno naravno stanje. Izvor zakonodajne in izvršilne oblasti najdemo v trenutku, ko posameznik stopi v družbo in se odreče pravici, da sam kaznuje kršitve naravnega prava ter to pravico prenese na zakonodajno oblast. S tem, ko pooblasti družbo za izvajanje njegovih individualnih, po naravi danih pravic, prestopi iz naravnega stanja v stanje države, ki je vzpostavila arbitra, ki ima pravico reševati spore in dodeljevati odškodnine oškodovancem; arbiter pa je zakonodajalec ali pa nekdo, ki ga je zakonodajalec imenoval. Cilj državljanske družbe je namreč izognitev težavam naravnega stanja v primerih, ko je bil posameznik sam sebi sodnik.

Posameznik se kot svoboden državljan priključi skupnosti in prevzame status državljana prav iz razloga lažje ohranitve zasebne lastnine, kljub temu, da s tem žrtvuje svojo neomejeno svobodo. Njegova naravna pravica do uživanja lastnine je v popolnem naravnem stanju zelo negotova in stalno podvržena napadu s strani drugih posameznikov. V naravnem stanju so namreč vsi posamezniki kralji in so vsi enakopravni med sabo, in v trenutku, ko se večina več ne drži stroge pravičnosti, postane obramba svoje lastnine izredno težka naloga. Zaradi tega je posameznik pripravljen zapustiti naravno stanje in se priključiti neki skupnosti, kljub izgubi svoje neomejene svobode. Še vedno je svoboden, ker lahko s svojo lastnino prosto razpolaga, ne more pa razpolagati s svojo silo. To zanj sedaj dela država. *Locke* je gradil na načelu, da po prehodu iz naravnega v državljansko stanje posameznik ne prenese na državo vseh svojih naravnih pravic, temveč da nekaj teh pravic obdrži zase. *Locke* prepozna tri pravice, ki so »neodtujljive«, in sicer:

- pravica do zasebne lastnine;
- verska svoboda;
- osebna svoboda.

Cilj združevanja ljudi v države je zaščita njihove lastnine. Za doseg tega cilja v popolnem naravnem stanju pa manjkajo trije ključni elementi, in sicer:

- odsotnost nekega zakona, ki bi bil poznan vsem in bil sprejet s strani vseh posameznikov; tak zakon bi bil merilo za oceno pravičnega in nepravičnega ter splošno merilo, ki bi bilo podlaga za reševanje sporov med državljani;
- odsotnost poznanega in nepristranskega sodnika, ki ima pristojnost reševati vse spore, ki jih zakon opredeljuje;

- odsotnost obstoja oblasti, ki bi stala za sodno odločitvijo in skrbela, da se taka odločitev izvrši.

Posameznik ob vstopu v politično družbo preda dve svoji naravni pravici na politično družbo. Pravico, da stori vse potrebno, da zavaruje sebe in svojo lastnino, preda na zakonodajalca, ki jo uredi z zakonom. Te zakone posredno sprejema družba skozi institut zakonodajalca. Drugo pravico po kaznovanju v celoti prenese na izvršno oblast in ji pomaga pri izvrševanju zakonov. V zameno za druge pravice, ki jih pridobi z vstopom v družbo, se odreče delu naravne svobode. Ta del je odvisen od zahtev družbe. To pa ni le nujno potrebno, temveč tudi pravično, saj tudi ostali člani družbe prenesejo isti del naravne svobode na višji organ – državo.

Locke je bil zagovornik omejitve suverene, neomejene oblasti. Njegov predlog je bil, da bi eno oblast razdelili na tri dele in tako dobili tri med seboj neodvisne oblasti. Razvil je idejo, da je delitev oblasti na tri dele naravno stanje in tako razlikoval med zakonodajno, izvršilno in federativno oblastjo. Zakonodajna oblast je tista oblast, ki ima pravico odločati, kako bo uporabljena sila države z namenom zavarovanja skupnosti in njenih pripadnikov. Zakonodajna oblast nima potrebe po svojem nenehnem obstoju, sestane se samo tedaj, ko je treba sprejeti neki zakon. Zakonodajno telo mora biti sestavljeno iz različnih ljudi, ki so po tem, ko sprejemejo zakon, tudi sami podvrženi določilom tega zakona; tako je oblikovana zakonodajna oblast v dobro urejenih državah. Zakoni imajo stalno in trajno moč, zato se pojavi potreba po nenehnem izvrševanju teh zakonov, treba je vzpostaviti drugo vejo oblasti, ki nadzoruje in opravlja to izvrševanje. Ta druga veja je izvršilna oblast. Ta skrbi tudi za tisto področje, ki je v današnjem času v pristojnosti sodne veje oblasti. *Locke* tukaj sicer načeloma loči tudi tretjo vejo, federativno oblast, vendar pravi, da sta kljub svoji različnosti obe vedno nekako združeni. Kljub temu, da sta po naravi različni, ju je obenem težko ločiti in dati v roke različnim ljudem. Obe namreč zahtevaza za svoje delovanje organizirano represijo, kar je nepraktično dati v različne roke, kjer bi izvršilna in federativna oblast delovali ločeno. S tem bi družba sledila različnim ukazom, kar bi v končni posledici pripeljalo do neredov in propada.

Charles de Montesquieu (1689 – 1755) je klasično, danes znano delitev oblasti na zakonodajno, izvršilno in sodno oblast utemeljil v svojem delu »O duhu zakonov«. Naslanja se sicer na *Aristotelovo* klasifikacijo držav, vendar je za razliko od njega razlikoval med republiko, monarhijo in despotijo; republiko je nato delil na demokratsko in aristokratsko republiko. Politični razvoj v Angliji je močno vplival na *Montesquieuja*, ki je bil mnenja, da je za ta razvoj najbolj značilna politična svoboda. Svoboda pa je spokojnost duha, ki jo povzroča zavest o osebni varnosti vsakega posameznika in pravica delati vse, kar dovoljuje zakon. Tako stopnjo svobode je Anglija dosegla z delitvijo oblasti, ko je namesto ene, nedeljive oblasti, ki izdaja zakone, upravlja in sodi, uvedla tri oblasti, ki omejujejo ena drugo. Delitev oblasti po *Montesquieuju* edina zagotavlja jamstvo politične svobode. Vse druge oblike, pri katerih je vsa oblast v rokah ene osebe, pomenijo propad države. Z drugimi besedami: kdor sprejema zakone, ne sme biti obenem tudi njihov izvrševalec, in kdor sprejema zakone ali jih izvršuje, ne sme razsojati na njihovi osnovi. Isti ljudje ne smejo sodelovati v več kot eni veji oblasti.

Montesquieu razlikuje med:

- zakonodajno oblastjo;
- izvršilno oblastjo nad stvarmi, ki spadajo v mednarodno pravo;

- izvršilno oblastjo nad stvarmi, ki spadajo v državljansko pravo.

Zakonodajna oblast je tista, s pomočjo katere vladar sprejema zakone za določen čas ali za vedno ter popravlja ali odpravlja tiste, ki so že bili sprejeti. To oblast si delita ljudstvo in plemstvo, neka oblika dvodomnosti torej. Pri sklepanju miru ali objavljanju vojne vladarju pomaga druga oblast ali oblast za mednarodne zadeve, medtem ko tretja (oblast za državljansko pravo) kaznuje zločine in sodi v sporih med posameznimi državljani. Slednjo *Montesquieu* imenuje sodna oblast, druga veja oblasti pa ostane izvršilna. *Montesquieu* je stremel k taki obliki vladavine, kjer se državljanu ne bi bilo treba bati drugega državljana. Prava svoboda ne more obstajati, če sta zakonodajna in izvršilna oblast združeni v eni osebi ali v enem upravnem telesu. V takem primeru bo vedno obstajala bojazen, da bo monarh sprejemal tiranske zakone in jih na tiranski način tudi izvrševal. Prav tako ne moremo govoriti o svobodi, če sodna oblast ni ločena od prvih dveh oblasti. Za svobodo pa ni dovolj le ločenost oblasti, temveč tudi način imenovanja in izvor teh oblasti. Izvajalci oblasti morajo biti čim bolj različni, prihajati morajo iz vseh koncev dežele. S tem se doseže objektivnost in neodvisnost. Sodna oblast ne sme biti podeljena nekemu stalnemu telesu, temveč jo izvajajo posamezniki, ki jih država pooblasti za opravljanje te funkcije. Oblast izvajajo v določenem času in na način, ki ga opredeljuje zakon. V primeru težkih obtožb mora imeti obtoženi pravico, da si v skladu z zakonom, sam izbere sodnika, ali pa zahtevati izločitev nekaterih. Sodišča niso stalna in zasedajo samo tedaj, ko je to potrebno. Sodba ne sme izražati osebnega mnenja posameznega sodnika. Sodniki morajo biti tudi istega družbenega položaja, kot je obtoženi, da se zagotovi objektivnost v smislu, da bi sodnik z višjim družbenim položajem lažje obsodil nekoga z dna družbene lestvice. Tudi pri funkcijah zakonodajne oblasti je čutiti elemente modernosti, ko pravi, da v primeru ogroženosti države lahko dovoli izvršilni veji oblasti, da za omejen čas aretira sumljive državljane. Slednji izgubijo svobodo za kratek čas zato, da bi jo lahko za vedno ohranili. *Montesquieu* se zaveda, da v večjih državah ne morejo vsi državljani neposredno sodelovati pri izvajanju zakonodajne oblasti, zato predlaga, da državljani to pravico izvajajo prek svojih predstavnikov.

Montesquieu je dokaj podrobno razvil tudi način medsebojnega nadzorovanja in omejevanja oblasti. Zakonodajno telo se ne more samo sklicati, ker ima neko telo svojo voljo šele, ko je sklicano. Zakonodajno telo ne more niti samo prekiniti zasedanja, kajti lahko bi se zgodilo, da ga ne bi nikoli prekinilo. Sklicevanje in trajanje zasedanj je tako v pristojnosti izvršilne veje oblasti. Slednja je npr. v rokah monarha. Izvršilna oblast nima pravice preprečevati delovanja zakonodajne veje oblasti, na drugi strani pa tudi zakonodajna oblast ne sme ovirati izvršilne veje oblasti pri njenem delu. Ima pa zakonodajna oblast pravico, da preveri, na kakšen način so bili sprejeti zakoni uresničeni v praksi. Nima pa pravice presojeti, ali so bili zakoni dobro izvedeni ali ne, niti ne more soditi osebi, ki je zakon izvrševala. Sodna oblast ne sme biti nikakor povezana z zakonodajno oblastjo, vendar *Montesquieu* navede tri primere, v katerih zgornja prepoved ne velja. Prvi primer so pripadniki najvišjega družbenega razreda, ki so vedno predmet zavisti ostalega dela družbe. Njim grozi nevarnost, da ne bi mogli uživati pravice, ki pravi, da naj ti sodijo tebi enaki. Zato se plemičem ne sodi na rednih sodiščih, temveč jim sodi tisti del zakonodajne oblasti, ki ga sestavljajo plemiči. Druga izjema govori o pomilostitvah. Prestroge kazni, ki jih izrečejo sodišča, lahko zakonodajno telo omili. Tretji primer pa govori o zločinih posameznikov proti pravicam celotnega naroda. Takrat postane del zakonodajnega telesa tožilec, ki predstavlja navadno ljudstvo in svojo tožbo predstavi pred delom zakonodajnega telesa, ki ga sestavljajo plemiči. Osnovna ureditev oblasti je torej sestavljena iz dvodomnega zakonodajnega telesa, kjer oba domova lahko omejujeta drug drugega s svojo vzajemno močjo preprečevanja. Zakonodajno telo pa je omejeno z izvršilno oblastjo in nasprotno. Izvršilna oblast oziroma vlada lahko obstaja le, dokler ima podporo v

parlamentu, po drugi strani pa vlada lahko doseže razpustitev parlamenta. *Montesquieu* nakaže tudi razliko med današnjim sistemom kontinentalnega prava in sistemom običajnega prava, ko pravi, da v monarhijah obstaja zakon, ki je natančen in mu sodnik sledi, če pa zakon in dovolj natančen, pa sodnik odkriva njegov duh. V republikah mora sodnik neizogibno slediti črki zakona.

Locke in *Montesquieu* sta s svojimi idejami v osnovi želela oblikovati način oziroma ureditev, ki bi se lahko zoperstavila absolutizmu monarha in njegovi samovolji. Želela sta zaščititi individualne pravice posameznika. *Montesquieu* je še bolj natančno predelil razlikovanje med vsemi tremi vejami oblasti kot *Locke* in postavil zahtevo, da morajo biti izvršilna, zakonodajna in sodna funkcija porazdeljena med različne državne organe, ki so med seboj neodvisni. S tem so državljani zavarovani pred različnimi zlorabami državne oblasti, to pa je temelj politične svobode. Varnost pred zlorabo predstavlja delitev oblasti, kjer ena oblast zadržuje drugo. **Prav zaradi tega je koncept delitve oblasti še danes tesno povezan s sodobnim pojmovanjem temeljnih človekovih pravic in svoboščin.**

* * *

Konec 19. stoletja se je začelo zavračati idejo o treh ločenih državnih oblasteh oziroma o treh nosilcih teh oblasti. **Zakonodajno, sodstvo in upravo se je začelo šteti kot tri različne funkcije ene in iste enotne državne oblasti, nosilec katere je država sama oziroma ljudstvo (organizirano v državi).** Zlasti francoski pisci so oporekali obstoju treh državnih oblasti oziroma treh različnih državnih funkcij. Po njihovem stališču so logično možne samo dve različni državni funkciji – zakonodajna in izvršilna funkcija. Prva sprejema splošno obvezne abstraktne pravne predpise, druga pa te predpise izvaja z uporabo v konkretnih primerih. Sodstvo je samo veja izvršilne funkcije za uporabo predpisov civilnega in kazenskega prava v konkretnih primerih. **Pomen te teorije je v tem, da se po njej tudi upravna funkcija, tako kot sodstvo, podreja zakonodajni funkciji kot njen izvršilni del, in s tem tudi načelo zakonitosti velja za upravo enako kot za sodstvo.**

1.3 Zgodovinski razvoj sodne veje oblasti

1.3.1 Razvoj sodstva v antiki

Leta 594 pr. n. št. je bil **Solon** imenovan za arhonta. V 70. letih je bil pooblaščen, da naj poskuša rešiti politične težave države. Tako je pripravil korenito reformo pravnega sistema. Solon je uvedel nov sistem sodišč, v katera je vključil kot porotnike člane vseh premoženjskih razredov in vsak državljan se je lahko pritožil na ta nova sodišča proti odločitvi enega od arhontov. Solonove reforme so ene izmed najpomembnejših reform v zgodovini Aten.

Solona je nasledil **Pejzistrat**, ki se je leta 546 pr. n. št. oklical za tirana in tako skoraj dvajset let vladal Atenam. Solonove reforme je dopolnil s tem, da je uvedel okrajne sodnike, ki so presojali v primerih krajevnih sporov.

Klejsten je še dodatno izpopolnil sistem sodišč, ki ga je vpeljal Solon. *Dikasteriji* so bili v zgodnjem 5. stoletju pr. n. št. načeloma prizivna sodišča, saj so bili primeri najprej predani v

obravnavo enemu od arhontov. Primeri ropov in nasilnih dejanj so bili predani v obravnavo enajsterici. To so bili vsako leto na novo imenovani državni uradniki, ki so bili pristojni za državni zapor in policijo 300 skitskih lokostrelcev. Omenjeni uradniki so lahko zlikovcem, ki so jih zasačili pri dejanju, naložili globo ali izrekli drugo ustrezno kazen, vključno s smrtno. V tem času atene niso poznale plačanih poklicnih sodnikov, niti poklicnih odvetnikov. Celotni postopek je temeljil na retoričnih sposobnostih tožnika in toženca, ki sta imela določen čas, v katerem sta sodišču predstavila svoje argumente. Po govorih so člani sodišča, ki so se imenovali *dikasi*, glasovali brez kakršnekoli formalne razprave. Sodni postopek je lahko sprožil posameznik, ki mu je bila storjena krivica, v primerih javnega interesa pa vsak posameznik. *Klejstenove reforme* (508/507 pr. n. št.) so vpeljale tudi sistem porotnikov, vendar so slednji delovali tudi kot sodniki. Vsako leto so z žrebom izbrali in registrirali 6000 državljanov, starejših od 30 let. Vsi novo imenovani porotniki so na posebni ceremoniji izrekli *heliejsko prisego*. Sodišča so zasedala vsak dan, razen ob praznikih in ob zasedanjih skupščine. Po letu 370 pr. n. št. so sistem razporejanja porotnikov po sodiščih izpopolnili z napravo za naključen izbor. Porotniki niso bili plačani, šele leta 451/50 pr. n. št. je Periklej uvedel plačilo za njihovo delo.

Stari Rim ima bogato pravno zgodovino. Začetek kodifikacije pravnega reda pomeni **Zakonik dvanajstih plošč**, iz let 451 – 449 pr. n. št. To je bil čas rimske republike. Zakonik teoretično ostane v veljavi vse do Justinijanove kodifikacije. Zakonik dvanajstih plošč je omogočal Rimljanom začetek pravde zoper drugega občana. Vsak Rimljan je lahko nekoga pozval pred pravosodni magistrat in toženec mu je moral slediti. Če se toženec ni odzval pozivu, je smel tožnik zoper pozvanega uporabiti silo. Pravosodni magistrat je najprej opravil predhodno zaslišanje, nato pa je obtoženega postavil še pred ljudsko skupščino. Magistrati so predlagali kazen, ljudska skupščina pa je po poslušanju glasovala o kazni. Značilnost tega časa je, da ni fiksne kazni za posamezno kršitev. Višina in oblika kazni je povsem odvisna od volje magistratov.

Leta 367 pr. n. št. so uvedli **preturo**. Naloga pretorja, ki je bil izvoljen za eno leto, je bila skrbeti za delovanje pravosodja. Rimljani so poznali dva pretorja:

- mestni, ki je skrbel za pravde med državljani, in
- tujski, ki je deloval v sporih s tujci.

Ko je pretorju potekla mandatna doba, je njegova oblast prenehala in vsi njegovi edikti so izgubili veljavo. Njegov naslednik je tako sam izbiral, ali in katere določbe iz prejšnjih ediktov bo ohranil v veljavi v svojem ediktu.

V 1. stoletju pr. n. št. se je najbolj uveljavil sistem sojenja s poroto. Stalnim sodiščem je predsedoval magistrat, na sojenju pa je sodelovala tudi porota, ki je štela okrog 50 porotnikov. Porota je odločala o krivdi obtoženega, magistrat pa o kazni. Ta sistem je prenehal delovati v prvi četrtini 3. stoletja. Ta sistem je pomemben zato, ker je uveljavil fiksno kazen. Za kršitev je bila kazen točno predpisana in ni bila več odvisna od volje sodnika. Leta 27 pr. n. št. je Avgust ustanovil novo vrsto sodišč. To so bila posebna sodišča, ki so se imenovala **cognitio extraordinaria** – sodišču je predsedoval magistrat, ki ga je imenoval cesar, in je odločal brez pomoči porote. Avgust je ustanovil tudi cesarjevo sodišče in sodišča njegovih delegatov. Tako je ustanovil sodišče, ki ga je vodil mestni prefekt in sodišče, na čelu katerega je bil pretorijski prefekt. Ta sodišča so do leta 220 popolnoma nadomestila porotna sodišča. V času principata je za pravni napredek najbolj pomembno delovanje klasičnih pravnikov – ti so bili tesno

povezani s prakso in so na podlagi starega prava oblikovali nova pravna pravila, tako v pravnem pouku kot v svojih spisih.

Za zgodovino sodstva je pomembna tudi letnica 529, ko je Justinijan dal zapisati Justinijanov zakonik, in je s tem kodificiral rimsko pravo in močno vplival na nadaljnji razvoj evropskega civilnega prava.

1.3.2 Razvoj angleškega sodnega sistema

Delitev oblastnih funkcij je bila prvič zahtevana v »**Veliki listini svoboščin**« (Magna Charta Libertatum) iz leta 1215. Ta listina je zahtevala, naj bo sodna funkcija neodvisna od kralja do te mere, da kralj ne bo mogel neomejeno posegati v sojenje posamezni osebi. Člen 39 te listine govori o tem, da »... noben svobodni posameznik ne bo zaprt ali izobčen ali izgnan ali na kakršenkoli način uničen, niti ga ne bomo kazensko preganjali, razen na podlagi zakonite sodbe njemu enakih ali na podlagi zakona zemlje«, člen 61 pa zagotavlja začetek postopka proti kralju, če slednji ne bi spoštoval te listine.

Zakon je bil s tem postavljen nad kralja v ustavnem smislu. Od 12. stoletja dalje je bila glavna vrлина angleškega pravnega sistema sojenje s poroto. Obtoženi se je zagovarjal pred 12 članskim senatom njemu (po družbenem položaju) enakih. Prej se je namreč za dokazovanje uporabljalo preizkuse z ognjem in vodo. Kos vročega železa se je položilo v roko obtoženca, roko obvezalo, in če se je roka po nekaj dneh zagnojila, potem je bil to znak, da bog ne verjame obtoženčevi zgodbi. Preizkus z vodo pa je zahteval, da so obtoženca vrgli v vodo in če je nemudoma potonil, potem govori resnico in so ga potegnili na suho.

Prvi zametki angleških sodišč segajo v 10. stoletje, kjer so funkcijo sojenja v smislu reševanja sporov prevzeli zbori prebivalcev določene skupnosti. V tem času niso poznali kraljevega prava, temveč le običaje ljudi. Tudi niso poznali funkcije sodnika, le tožnike in starešino, ki je vodil takšno zborovanje. Sčasoma so začeli lordi pridobivati določene pristojnosti in tako se je razvil vzporedni sistem sodišč, poleg že zgoraj omenjenih. Vsak lord je tako lahko imel sodišče za ljudi, ki so živeli na njegovi zemlji.

Razvoj sodnega sistema se začne leta 1066 z Williamom, vojvodo Normandije, ki zavzame Anglijo. V naslednjem stoletju nerazvit sistem sodišč anglo saksonskih kraljev zraste v dve državni instituciji (*Exchequer* – Državna zakladnica ter *Chancery* – Vrhovno sodišče) in sodni sistem, kjer kraljevo pravico redno izvajajo člani kraljevega sodišča. To je bila podlaga za to, da je kraljevo sodišče vedno bolj pridobivalo na pomenu, s tem pa so vedno bolj slabele stare, komunalne institucije (zborovanje prebivalcev skupnosti). 12. stoletje pomenu tudi pojav vrhovnega sodnika in političnega uradnika, ki je bil namestnik kralja, pooblaščen za opravljanje kraljevih poslov. Ukvarjal se je z vsemi zadevami od državnih, administrativnih do sodnih. Poleg vrhovnih sodnikov Anglije je kralj Henrik I. imenoval tudi lokalne vrhovne sodnike, ki so opravljali posle v posameznih okrožjih. Po letu 1234 so vrhovni sodniki ukinjeni zaradi kopičenja moči v njihovih rokah. Namesto njih so postavili sodnike, ki so hodili po okrožjih, ko se je pokazala potreba, drugače pa so delovali na kraljevem sodišču. Vendar tudi to še ni vzpostavilo rednega sistema sodišč.

Za časa vladavine Henrika II. (1154 – 1189) so sodnike organizirali v šest okrožij. V vsakem okrožju je delovalo 20 do 30 sodnikov, ki so bili znani kot **potujoči sodniki**. Vzpostavitev stacionarnega kraljevega sodišča, ki deluje neodvisno od kraljeve prisotnosti, pomeni začetek angleškega tradicionalnega sodnega sistema. To naj bi se zgodilo z ukazom kralja Henrika II. leta 1178. Normani so namreč kmalu po zavzetju Anglije spoznali, da je treba razviti sistem nacionalnega prava in reda. Najbližji svetovalci monarha, zbrani v Kraljevem svetu, so sčasoma predlagali ustanovitev treh ločenih sodišč s sedežem v Westminsteru. Ta tri sodišča so bila:

- Računsko sodišče (*the Court of Exchequer*), ki se je ukvarjalo s kraljevimi prihodki, imelo pa je tudi omejene pristojnosti pri civilnih zadevah;
- Sodišče kraljeve klopi (*the Court of King's Bench*), ki se je ukvarjalo tako s civilnimi kot s kazenskimi zadevami, za katere se je kralj osebno zanimal; ime tega sodišča izvira iz tega, da je kralj ob začetku delovanja tega sodišča dejansko, skupaj s sodniki, sedel v sodnem senatu;
- Civilnopravno sodišče (*the Court of Common Pleas*) je bilo ustanovljeno, da bi obravnavalo zadeve s civilnega področja oziroma spore med posamezniki.

Najstarejše sodišče je Računsko sodišče, ki se je razvilo iz institucije, odgovorne za kraljeve prihodke. Sodišče kraljeve klopi je bilo sestavljeno iz Vrhovnega sodnika in posameznih sodnikov ter je bilo še dolgo časa tesno povezano z monarhom. Po ukazu kralja je bil sedež teh treh sodišč v Westminsterski palači. Med seboj so se stalno prepirala glede pristojnosti. Del denarja, zbranega s sodnimi taksami, je šel za plače sodnikov. Več kot je imelo sodišče zadev, več sodnih taks je pobralo, in s tem so bile plače sodnikov večje. Ta sodišča, ki se jim je kasneje pridružilo še Vrhovno sodišče (*Court of Chancery*), so se šele po 500 letih reorganizirala v današnje Vrhovno sodišče s sodnimi akti, sprejetimi v letih 1873 – 1875.

V 13. stoletju se začne ločevati sodnike od ostalih oseb političnega in javnega življenja in postanejo poklicni sodniki, ki se večino časa ukvarjajo z urejanjem nastajajočega običajnega prava. Po letu 1234 se pojavita dve sodišči običajnega prava (*»common law«*):

- civilnopravno sodišče (*the Common Bench*) in
- sodišče kraljeve klopi (*the King's Bench*).

Okrog leta 1200 se pojavijo tudi prvi odvetniki, ki so zastopali stranke v postopku ob njihovi odsotnosti. Do 14. stoletja so bile pristojnosti sodišč in delitev pristojnosti med obema sodiščema kar precej razdelane. Sodišče kraljeve klopi je imelo neomejeno pristojnost nad kazenskimi zadevami celotnega kraljestva, bodisi kot sodišče prve stopnje, bodisi kot forum, v katerem so lahko razpravljali o obtožbah, vloženi na drugih sodiščih.

Prvo pravo sodišče pa je Anglija dobila leta 1487, ko je kralj **Henrik VII.** ustanovil Sodišče zvezdne sodbe (*Court of Star Chamber*). To sodišče je bilo sodna roka Kraljevega sveta in v njem so sedeli vrhovni državni uradniki in dva vrhovna sodnika. Pristojno je bilo za spore glede lastninskih pravic, preiskovalo pa je tudi sume o korupciji porot, uradnikov in drugih oseb. Sodišče je bilo ukinjeno leta 1640.

1.3.3 Razvoj kontinentalnega sodnega sistema

Francija je leta 1791 postala prva evropska država, ki je z ustavo uveljavila samostojnost sodne funkcije. Izmed dejavnikov, ki so odločilno vplivali na razvoj različnih modelov

organizacije in pooblastil nosilcev sodne funkcije je bil najpomembnejši politični dejavnik. Manjši vpliv so imele tudi razlike v pravni filozofiji.

V Franciji je bilo v 18. stoletju čutiti odpor proti močno sodni oblasti, ker se je sodstvo postavilo v bran absolutizmu. Na drugi strani pa je bilo sodstvo v ZDA v istem času dojemano kot zaveznik vladanih, ki je prebivalcem zagotavljalo več pravic kot pa guverner, ki je predstavljal angleško krono. Ameriška ustava, sprejeta leta 1787, je bila prva, ki je jamčila neodvisnost sodstva.

Nekateri pravni teoretiki opozarjajo, da je treba pri krepitevi pomena sodne funkcije upoštevati tudi prispevek razvoja ustavosodnih in diskrecijskih pooblastil, ki so jih pridobila sodišča. To pomeni, da so sodišča ščasoma postajala tudi subjekti, ki so interpretirali ustavo in zakone ali pa se je oblikovala posebna institucija, katere naloga je varovanje ustave in presojanje skladnosti zakonov z ustavo. Tako so splošna sodišča poleg svojih rednih nalog in dolžnosti opravljala tudi naloge ustavne presoje (primer ZDA) ali pa so se razvila posebna sodišča – ustavna sodišča, katerih naloga je presojanje skladnosti zakonov ter ostalih pravnih aktov z ustavo ter odločanje o ustavnih pritožbah (primer Slovenije). Tretja možnost pa je, da ustavnost zakonov presoja kar zakonodajalec.¹

Diskrecijska pooblastila pa sodniku dajejo pravico, da interpretira zakon po svoji lastni presoji, vendar v okvirih pravil, ki jih posamezni zakon določa. Zakon je namreč abstraktna materija, ki ga je mogoče interpretirati na več načinov.

1.4 Pomen in vloga sodne veje oblasti

Skupna značilnost sodobnih demokracij je **družbeni in politični pomen sodstva**, ki se kaže s fenomenom »**sodnizacije politike**« (»**judicialization of politics**«). Zlasti državna uprava namreč danes zaseda skoraj vse pore življenja posameznega državljana, kar prinaša s seboj nova in nova področja, ki zahtevajo ureditev in posledično sodno varstvo. Sodobne družbe zato sodiščem nalagajo vedno več različnih vrst odločitev. Posledica tega je, da sodnik ne razrešuje le sporov, temveč se ukvarja tudi s problemi, ki jih druge institucije niso sposobne ali pa jih nočejo rešiti učinkovito. Pojav sodnizacije politike ne prihaja v konflikt z demokratičnimi vrednotami, temveč gre za spoznanje, da je **demokracija z močnim sodstvom brez dvoma močnejša demokracija, ker gre za skupnost, kjer so pravice državljanov bolj zaščitene**.

Politični pomen sodstva v smislu širjenja svojega področja dela se v različnih državah različno uveljavlja in razvija. Ta politični pomen so si sodišča pridobivala s sprejemanjem sodnih odločitev o zadevah, ki so imele posledice tudi za izvršilno ali zakonodajno vejo oblasti. V povojnem obdobju so sodišča v ZDA igrala ključno vlogo pri ukinitvi rasne

¹ Poznamo tri sisteme kontrole ustavnosti:

- **difuzni sistem:** to je sistem, kjer redna sodišča poleg svoje običajne sodne funkcije opravljajo tudi kontrolo ustavnosti veljavnih zakonov (tudi t. i. ameriški sistem);
- **koncentrirani sistem:** kontrolo ustavnosti opravlja v tem primeru posebno sodišče – ustavno sodišče, ali pa drug ustrezen organ;
- **sistem presoje ustavnosti s strani predstavniškega oziroma zakonodajnega organa:** ta sistem je značilen za Veliko Britanijo.

segregacije, izpostavila so temeljna moralna in družbena vprašanja kot npr. pravica žensk do spalva, redefinirala so temeljne pravice posameznikov in manjšin.

Že nekaj časa ameriški sodniki niso sami v tem procesu, sledijo jim namreč številne evropske države, zlasti Velika Britanija, Nemčija, Španija itd. Skozi osemdeseta in devetdeseta leta 20. stoletja si je sodstvo v številnih odmevnih sodnih procesih v različnih evropskih državah okrepilo svoj položaj in postalo eden izmed ključnih akterjev vsakega političnega sistema. Italija je v 90. letih z odmevno in široko zastavljeno preiskavo *Čiste roke* razkrila mreže politične in birokratske korupcije ter odstranila skoraj celotno povojno politično elito. V nekaj mesecih leta 1992 se je končala skoraj petdesetletna vladavina ene politične elite. Moč sodišč se je s tem izredno povečala. V Španiji je sodna preiskava razkrila umazano vojno španske policije, ki se je borila proti baskovskim teroristom in pripeljala do obsodbe bivšega notranjega ministra. Podobno je bil v preiskavi obravnavan tudi tedanji ministrski predsednik. Tudi v Franciji so po uvedbi preiskave o sumu korupcije obsodili dva ministra tedanje vlade. V drugem primeru so razkrili distribucijo okužene krvi in postavili pred sodišče bivšega predsednika vlade in dva ministra. V Nemčiji je ustavno sodišče prišlo v središče politične razprave s svojo odločitvijo o omejitvi pravice do splava in prepovedi postavljanja križa v učilnicah javnih šol.

Tudi evropsko sodstvo se je začelo razvijati v to smer, ne glede na to, da že po tradiciji ni imelo večje politične vloge. Za evropske sodnike je vedno veljalo, da so njihove sodbe le aplokacija zakona. To še posebej velja za kontinentalno Evropo, kjer je bil navadno uveljavljen t. i. **Napoleonov birokratski model sodstva** pod vplivom izvršilne veje oblasti. Toda ravno ta Napoleonova zapuščina nam pomaga razložiti rast moči sodstva v evropskih demokracijah. Medtem ko ameriški politični sistem temelji na načelu omejitve moči posameznih vej oblasti (s strani treh vej oblasti samih) in je sodna aktivnost okrepila sistem zavor in ravnovesij, pa je bil v Evropi ta sistem zavro in ravnovesij (kjer tri veje oblasti druga drugo nadzorujejo pri svojem delu) zelo šibak, če je sploh obstajal, politična moč pa je bila skoncentrirana v rokah izvršne in zakonodajne veje oblasti.

1.5 Sodna veja oblasti kot omejevanje vladavine večine

V 19. in 20. stoletju je demokracija osvojila velik del sveta. Pri tem se je večinska demokracija kot njena klasična oblika postopno transformirala v **ustavno demokracijo**. V okvirih demokracije, omejene z ustavo, se pojavlja tudi nova vloga sodne veje oblasti oziroma razvija se njen odnos do varstva ustave in ustavne vladavine.

Prvi kriterij prepoznave večinske demokracije je dejstvo, da ima oblast večina, ki jo je izbral narod. Načelo ljudske suverenosti se v tej koncepciji demokracije priznava brez vsakih omejitev. Ker so državljani svoje predstavnike izbrali s svobodno voljo, so kot določena večina dobili zakonodajno oblast in pravico do upravljanja. Volilni poraženci, to je manjšina, morajo spoštovati demokracijo na način, da sprejmejo rezultat volitev in da dopustijo zmagovalcu volitev pravico izražanja splošne volje. V tem smislu je demokracija določena z izvorom oblasti oziroma s splošnimi volitvami. Zaradi takšnega pomena volitev niti ne čudi dejstvo, da določen del sodobnih ustavnih pravnikov meni, da so vlitve v bistvu »dejanska ustava«. Pri tem najpogosteje navajajo primer Velike Britanije, kjer je po njihove mnenju dejansko ustavno pravo pravzaprav volilno pravo. Zaradi tega je v Veliki Britaniji tudi sprejeto stališče, da sodniki ne morejo kontrolirati dela izvoljenih predstavnikov suverena

ljudstva. Edina možna kontrola pripada ljudstvu na volitvah. Volitve so priložnost, da se spremeni vladajoča večina, če npr. ne izpolnjuje svojih obljub ali da so ponovno izvoljeni, če dosledno izvajajo svojo politiko.

Drugi kriterij prepoznavnosti večinske demokracije je delitev oblasti. Njen pomen je v tem, da pojasnjuje odnos med večinsko demokracijo in posledicami, ki jih lahko ima za pravice in svoboščine posameznika. Namreč prvi kriterij, da oblast izvaja izvoljena večina – lahko pripelje do tega, da v večinski demokraciji slabijo garancije človekovih pravic. **Delitev oblasti rezultira v omejevanju oblasti, to pa vodi do krepitve političnih svoboščin in pravnega varstva.** Mehanizem delitve oblasti pomeni najmočnejšo garancijo spoštovanja ustave, posebno mesto pa pri tem pripada sodni veji oblasti.

Ker torej zakonodajna in izvršilna veja oblasti pripadata večinskim volilcem, lahko pravice »manjšin«, kolikor nimajo izrecne zakonske ali ustavne podlage, uveljavlja šele sodna veja oblasti.

1.6 Juristokracija in sodni aktivizem kot elementi »novega konstitucionalizma«

V literaturi se navaja, da klasično načelo parlamentarne suverenitete slabi in da se »staro« načelo delitve oblasti prilagaja novim odnosom. V ustavnopravni teoriji se ta proces pojmuje na različne načine. Pogosto se govori o »**novem konstitucionalizmu**« oziroma o »**novi delitvi oblasti**« ali o protislovnostih, ki so se pojavile v poskusih tolmačenja novega stanja v odnosih med državnimi oblastmi. To »**novo stanje**« najpogosteje omenja situacijo, v kateri **sodišča v imenu ustavnih načel določajo ali redefiniirajo meje delovanja političnih vej oblasti.** Gre za tendenco sodne oblasti, da z uporabo mehanizma kontrol in preizkusov izniči ali spremeni ali enostavno na svoj način razlaga zakone ali druge akte političnih vej oblasti. V drugi polovici 20. stoletja je ta tendenca dokončno dobila svojo jasno prepoznavno obliko – to je **sodniški aktivizem, kot volja sodišča, da kontrolira akcijo političnih oblasti.**

Ob sodniškem aktivizmu pa še naprej obstaja **sodniška pasivnost oziroma sodniško samoomejevanje.** Gre namreč za dve nasprotujoči si teoriji ravnanja sodišča glede na razlago ustave. Eno in drugo delovanje temelji na načelu delitve oblasti oziroma na normativni teoriji o sodni oblasti. Razlika je najkrajše rečeno v naslednjem:

- **aktivizem** je u teoretičnem smislu konstitutiven, po koncepciji liberalen, po svojem bistvu pa teleološki; izhaja iz tega, da ima vsak zakon svoj namen, da je ustava socialna listina družbe, ki se razvija in ki temelji na določenih ideoloških in filozofskih predpostavkah; pri razlagi ustave sodni aktivizem išče načela, na katerih temelji in jih želi realizirati. Bistvo samega tolmačenja, razlage je uresničitev ustavnega cilja;
- **samoomejitev sodišč** daje sodiščem pasivno vlogo; v skladu s strogo razlago delitve oblasti sodišča samo deklarirajo pravo (*legem dicere*), ga pa ne ustvarjajo (*legem non facere*). Temeljno načelo sodniške pasivnosti oziroma sodniške samoomejitve je *maksima ita scriptum est – tako je, kakor je napisano.*²

² Navedeno po Bačić, P: Suvremeni konstitucionalizam i »nova« dioba vlasti, 2009.

1.7 Sodno reševanje sporov kot negacija samopomoči

V primitivni družbi si je moral tisti, ki je mislil, da so njegove pravice prekršene ali ogrožene, pomagati sam s pomočjo svojega rodu – to je bil **prvotni pravovarstveni sistem samopomoči**.

Ugotovitev, ali pravica sploh obstaja (sodba) in izvršitev ali izpolnitev tega, kar je odrejeno v sodbi (izvršba), sta obseženi v enem samem aktu. Vendar pa samopomoč označujeta dve veliki pomanjkljivosti:

- upravičenec sam odloča, ali mu pravica sploh pripada. O tem se lahko tudi moti ali pa si celo prilašča pravico, ki mu ne gre. Res je, da se tudi v naši dobi sodnik lahko moti, vendar pa pozna moderno pravo cel katalog načel in pravil, katerih namen je, da se v postopku zagotovi dejansko in pravno pravilna odločba;
- druga pomanjkljivost samopomoči pa je ta, da je njen uspeh odvisen od fizične moči, s katero razpolaga upravičenec, skupaj s svojim rodom. Samopomoč je učinkovita le, če je upravičenec močnejši kot njegov dolžnik oziroma če je močnejši napadenec, da odbije od sebe neupravičenčeve zahteve.

Ker je samopomoč nezanesljiv pravovarstveni sistem in v nasprotju s pravno zavestjo kulturne družbe, se zmeraj bolj omejuje in je v končnem stadiju tega razvoja povsem prepovedana. Samopomoč je v moderni dobi le še izjemoma dovoljena. Če preti nevarnost, da bo pravica prekršena in da bo sodna pomoč prišla prepozno, se sme izjemoma z lastno silo zavarovati obstoječe stanje. Če pa je sprememba že nastopila, ni dopustna samovoljna vzpostavitev prejšnjega stanja.

Če državno organizirana družba vedno bolj omejuje in slednjič popolnoma prepove samopomoč, mora na drug način poskrbeti za pravno varnost svojih članov (teorija družbene pogodbe). Namesto samopomoči je družba uvedla za varstvo pravic **ново pravovarstveno ustanovo – sodno varstvo**.

V zgodovini družbe se je namreč iz enotne državne oblasti zgodaj izločila posebna funkcija oblasti, to je sodstvo, ki je bilo zaupano posebnim organom – sodiščem. Če je samopomoč popolnoma prepovedana, se mora tisti, ki misli, da so njegove pravice prekršene ali ogrožene, obrniti za pomoč na sodišče (kot državni organ, organ družbe). **Pravno varstvo tako ni več zasebna, temveč družbena (državna) zadeva.**³

³ Navedeno po Justin, I.: Pravosodje v SFRJ, 1989, str. 7-9.

2 PRAVICA DO SODNEGA VARSTVA

2.1 Pravica vsakogar do nepristranskega in neodvisnega sodišča (pravica do poštenega sodnega varstva, pravica do sodišča v sporu polne jurisdikcije) – 23. člen Ustave

Ustavno varstvo pravice do sodišča in poštenega sojenja je širše od evropskega, ki zajema (zgolj) varstvo civilnih pravic in obveznosti in proti kazenskim obtožbam, temveč obsega **varstvo katerihkoli pravic, dolžnosti ali pravnih interesov.**⁴

Bistvo pravice izhaja iz **22. in 23. člena Ustave, ki skupaj določata bistvo pravice do sodišča in do poštenega sojenja (fair trial) – po vsebini sta primerljiva s prvim stavkom 1. odstavka 6. člena EKČP – »vsakdo ima pravico, da o njegovih civilnih pravicah in obveznostih ali o kakršnihkoli kazenskih obtožbah proti njemu pravično in javno ter v razumnem roku odloča neodvisno in nepristransko, z zakonom ustanovljeno sodišče«.**

1. neodvisno;

(tako glede strank kot glede drugih vej oblasti – pri tem mislimo predvsem na organizacijsko neodvisnost sodišča – sodišča niso vezana na nobene smernice, gre za svobodo pred »nadrejenimi organi«, pa tudi pred pritiski medijev; organi drugih vej oblasti ne smejo posegati v sodne odločitve)

2. nepristransko;

(gre za samostojno načelo, ima subjektivne (osebno stališče nelega sodnega organa v konkretnem primeru – zavzemanje stališča o zadevi, še preden je bilo odločeno, zavračanje dokaznih predlogov, pomanjkljivi pravni razlogi) in objektivne elemente (presoja okoliščin, ki bi povzročile dvom v nepristranost – odločanje sodnika v prejšnjem postopku, prejšnje delo v drugi veji oblasti)

3. z zakonom ustanovljeno.

Pravica do sodišča in do poštenega sojenja ima po mnenju ESČP **zelo pomembno mesto (the prominent place) v demokratični družbi in je ne gre razlagati omejevalno (De Cubber v. Belgija, Moreira de Azvedo v. Portugalska, Kraska v. Švica, Barbera, Messegue in Jabardo v. Španija).** ESČP tudi navaja, da je namen 6. člena EKČP **zadolžiti tribunal, da izvede pravilno analizo izjav, argumentov in dokazov, ki jih predložijo stranke, ne da bi se pri tem opiralo na lastno oceno, ali so slednje za njegovo odločitev relevantne.**

Pravica do poštenega sojenja naj bi pomenila eno od ključnih jamstev ter izvedbenih določil načela pravne države (2. člen Ustave) oziroma vladavine prava (Preambula EKČP).

Že **1. člen EKČP določa, da visoke pogodbene stranke priznavajo vsakomur, ki sodi v njihovo pristojnost, pravice in dolžnosti, ki so opredeljene v prvem delu te Konvencije – to priznavanje je seveda odvisno od učinkovitega nacionalnega sodnega varstva.** Evropski nadzorni mehanizmi naj bi bili subsidiarni.

⁴ Ustava določa: Vsakdo ima pravico, da o njegovih pravicah in dolžnostih ter o obtožbah proti njemu brez nepotrebne odlašanja odloča **neodvisno, nepristransko in z zakonom ustanovljeno sodišče.**

Pošteno sojenje tako ni le pravno jamstvo, temveč konstitutivna sestavina vladavine prava. Težko bi si bilo zamisliti vladavino prava brez možnosti dostopa do sodišč (**Golder v. Združeno Kraljestvo**). Prav tako je v zadevi **Klass in drugi v. Nemčija** ESČP navedlo: **vladavina prava pomeni med drugim, da mora biti poseg izvršnih oblasti v posameznikove pravice podrejen učinkovitemu nadzoru, ki naj ga normalno zagotavlja sodstvo vsaj kot zadnje poročilo, upošteva, da sodna kontrola nudi najboljša jamstva neodvisnosti, nepristranskosti in dobrega postopka.**

2.1.1 Pravica do odločanja sodišča v sporu polne jurisdikcije

Po sodni praksi v zvezi s 6. členom EKČP je ESČP navedlo (*Golder v. Združeno Kraljestvo*), da ta pravica obsega:

- **pravico do poštenega in javnega postopka** (*fair and public hearing*) pred sodiščem, potem, ko je bila zadeva že sprejeta v obravnavo;
- prav tako pa tudi **pravico do pristopa do sodišča** (*access to court, right to a court*), to je pravica, da stranka sproži postopek pred sodiščem.

Pravici do pristopa do sodišča so dodana jamstva glede organizacije in sestave sodišča in glede postopka pred sodiščem, celota vseh teh jamstev pa predstavlja pravico do poštenega sojenja (*the right to a fair hearing*).

Ustavna določa 23. člena ustave zagotavlja posamezniku **pravico do meritorne odločitve o njegovi pravici – tj. da o njegovih pravicah in dolžnostih ter o obtožbah proti njemu brez nepotrebne odlašanja odloča neodvisno, nepristransko in z zakonom ustanovljeno sodišče.**

»9. Po prvem odstavku 23. člena Ustave ima vsakdo pravico, da o njegovih pravicah in dolžnostih ter o obtožbah proti njemu brez nepotrebne odlašanja odloča neodvisno, nepristransko in z zakonom ustanovljeno sodišče. Ta ustavna določba ne zagotavlja zgolj formalne zagotovitve dostopa do sodišča, temveč iz nje izhaja tudi pravica do učinkovitega sodnega varstva, kar pomeni, da mora država zagotoviti možnost za učinkovito izvrševanje te pravice vsakomur, ne glede na okoliščine in ovire socialne narave. Podoben je obseg pravice do sodnega varstva, zagotovljene v prvem odstavku 6. člena Konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin (Uradni list RS, št. 33/94, MP, št. 7/94 – EKČP). Tudi Evropsko sodišče za človekove pravice (v nadaljevanju ESČP) šteje pravico do dostopa do sodišča za sestavni del pravice do sodnega varstva. Iz prakse ESČP prav tako izhaja zahteva po zagotovitvi enakopravne možnosti za učinkovito uresničitev pravice do sodnega varstva nepremožni stranki, ki ni zmožna najeti pravno kvalificiranega pooblaščenca (odvetnika).

10. Glede na veljavno zakonsko ureditev obsega pravica do sodnega varstva iz prvega odstavka 23. člena Ustave tudi pravico do brezplačne pravne pomoči osebam, ki si glede na svoj socialni položaj ne bi mogle zagotoviti pravne pomoči. S tem se tem osebam zagotovi enak dostop do sodnega varstva ne glede na njihov socialni položaj (glej sklep Ustavnega sodišča št. Up-692/04 z dne 11. 3. 2005). Iz same narave te pravice pa izhaja, da mora zakon predpisati način njenega uresničevanja z določitvijo postopka in organov, ki o njej odločajo. Najbolj celovito in popolno je sistem brezplačne pravne pomoči urejen v ZBPP, ki določa tudi postopek za pridobitev te pravice. Po tem zakonu odloča o odobritvi brezplačne pravne

pomoči predsednik okrožnega sodišča oziroma predsednik specializiranega sodišča prve stopnje (2. člen ZBPP), brezplačna pravna pomoč pa se lahko dodeli za svetovanje, pravno zastopanje in za druge pravne storitve, določene z zakonom, za vse oblike sodnega varstva pred vsemi sodišči splošne pristojnosti in specializiranimi sodišči v Republiki Sloveniji, pred Ustavnim sodiščem Republike Slovenije in pred vsemi organi, institucijami ali osebami v Republiki Sloveniji, ki so pristojni za izvensodno poravnavanje sporov, ter kot oprostitvev plačila stroškov sodnega postopka (7. člen ZBPP). Na podlagi prvega in drugega odstavka 29. člena ZBPP izvajajo pravno pomoč po tem zakonu odvetniki, ki so po zakonu, ki ureja odvetništvo, vpisani v imenik odvetnikov, odvetniške družbe, ustanovljene po zakonu, ki ureja odvetništvo, in notarji v zadevah, ki jih opravljajo po zakonu, ki ureja notariat. Prvi pravni nasvet iz 25. člena tega zakona ter brezplačno pravno svetovanje iz prve alineje prvega odstavka 26. člena tega zakona lahko nudijo tudi osebe, ki brez namena pridobivanja dobička opravljajo dejavnost brezplačne pravne pomoči s soglasjem ministra, pristojnega za pravosodje.

11. Po drugi alineji 29. člena Ustave (pravna jamstva v kazenskem postopku) mora biti vsakomur, ki je obdolžen kaznivega dejanja, ob popolni enakopravnosti zagotovljeno, da se brani sam ali z zagovornikom. Pravica do obrambe z zagovornikom (in ne le pravica obdolženca, da se brani) je s tem po Ustavi razglašena za eno temeljnih ustavnih pravic, strokovna pomoč, ki jo lahko nudi le zagovornik, pa velja za eno od jamstev, ki jih daje Ustava obdolžencu v kazenskem postopku zato, da mu zagotovi uresničevanje drugih človekovih pravic, na prvem mestu pa pošteno sojenje pred nepristranskimi sodišči (primerjaj z odločbo Ustavnega sodišča št. Up-143/97 z dne 19. 6. 1997, OdlUS VI, 179).

12. Človekovo pravico do obrambe kot temeljno pravico obdolženca povzema ZKP med temeljnimi načeli kazenskega postopka v 12. členu. Uresničevanje te pravice, to je pravice do obrambe, ki jo opravlja kvalificiran zagovornik, je v pretežni meri urejeno v VI. poglavju prvega dela ZKP (Splošne določbe) o zagovorniku. Obramba je lahko fakultativna ali obvezna. Obvezna obramba po zagovorniku, ki je na podlagi 70. člena ZKP lahko samo odvetnik, je v ZKP urejena kot absolutni sistem, ki nastopi ne glede na to, ali obdolženec to želi ali ne. Obvezno obrambo od začetka – od prvega zaslišanja – predpisuje prvi odstavek 70. člena ZKP, ki določa primere, v katerih mora biti obvezno postavljen zagovornik že pri prvem zaslišanju, čeprav se formalno še ni začel kazenski postopek: obramba je obvezna, če je obdolženec nem, gluh ali sicer nezmožen, da se sam uspešno brani, ali če teče zoper njega kazenski postopek za kaznivo dejanje, za katero je v zakonu predpisana kazen trideset let zapora. Obvezno obrambo ob odreditvi pripora in ob vročitvi obtožnice za hujša kazniva dejanja določata drugi in tretji odstavek istega člena. Institut obvezne obrambe je upravičen ob predpostavki, da se obdolžencu neodvisno od njegove volje nudi strokovna pomoč, kadar se sam ne more uspešno braniti – bodisi, da gre za težka kazniva dejanja, bodisi, kadar se upravičeno domneva, da je obdolženec nesposoben, da se zaradi osebnih lastnosti (fizičnih ali psihičnih pomanjkljivosti) ali procesnih ovir (nenavzočnost na sojenju, nemožnost vročitve sodbe) v določeni procesni situaciji brani sam. V takšnih primerih je torej šele obvezna obramba tista, ki omogoča uresničitev človekove pravice iz druge alineje 29. člena Ustave in ki daje zadostno jamstvo za pošten postopek v dveh pogledih: najprej v tem, da obdolženec ni le objekt, ampak subjekt postopka, torej oseba, ki ima široko možnost obrambe, tako da imajo polno zaščito njegova osebnost, njegova svoboda pa tudi dostojanstvo; zlasti pa se s takšno ureditvijo zagotavlja, da nima nobena od strank prednosti pred drugo, s čimer se v največji možni meri pripomore k ustavno zahtevani vzpostavitvi enakosti, tako med obdolženci samimi, kar zadeva njihovo premoženjsko stanje in druga osebna stanja, kot tudi k vzpostavitvi "enakosti orožij", kar se nanaša na strokovnost zastopnikov obtožbe na eni strani in obrambe na drugi strani (glej odločbo Ustavnega sodišča št. Up-143/97).

13. Glede na navedeno je za zagotovitev brezplačne pravne pomoči kot elementa pravice do učinkovitega sodnega varstva iz prvega odstavka 23. člena Ustave in za zagotovitev pravice do zagovornika iz druge alineje 29. člena Ustave bistvena zagotovitev zastopanja po odvetnikih. V skladu s prvim, z drugim in s petim odstavkom 5. člena ZOdv odvetnik prosto odloča, ali bo prevzel zastopanje stranke, ki se je nanj obrnila. Odvetnik prosto odloča, ali se bo uvrstil na seznam odvetnikov. Če se odvetnik odloči, da se bo uvrstil na seznam odvetnikov, ne sme odkloniti zastopanja stranke, če ga kot zagovornika ali pooblaščenca stranke v skladu z zakonom postavi sodišče s seznama odvetnikov. V tem primeru lahko odvetnik odkloni zastopanje le, če obstajajo razlogi, iz katerih je dolžan odkloniti zastopanje, ali iz drugih upravičenih razlogov. Odvetnik lahko OZS ob vsakem času predlaga izbris s seznama odvetnikov.

14. Opisana zakonska ureditev pa ne ureja primerov, ko število odvetnikov na seznamu odvetnikov ne zadošča za nemoteno izvajanje storitev brezplačne pravne pomoči in zastopanja po uradni dolžnosti v kazenskih postopkih. Tudi sicer pravni red ne določa mehanizma, ki bi zagotavljal obvezno obrambo in učinkovito izvajanje brezplačne pravne pomoči. To pomeni, da bi na podlagi veljavne ureditve lahko prišlo do položajev, ko ne bi bilo mogoče voditi kazenskih postopkov zoper obdolženca, ki morajo v skladu s 70. členom ZKP imeti zagotovljeno obvezno obrambo oziroma jim te ne bi bilo mogoče zagotavljati po uradni dolžnosti. Zoper osumljence v zvezi s hujšimi kaznivimi dejanji ne bi bilo mogoče odrediti priporov oziroma jim za čas trajanja pripora ne bi bilo mogoče zagotavljati zagovornika po uradni dolžnosti. Prav tako bi lahko prišlo do položajev, ko bi bila kršena pravica iz prvega odstavka 23. člena Ustave osebam, ki so upravičene do brezplačne pravne pomoči.

15. Ustavnopravno ni sporno, da Zakon predvideva obstoj seznama odvetnikov, ki so pripravljene nuditi odvetniške storitve osebam, ki so upravičene do brezplačne pravne pomoči oziroma do zagovornika v kazenskih postopkih. Zato tudi ne more biti sporno, da odvetniki lahko ob vsakem času (upoštevajoč 30-dnevni rok, v katerem morajo opravljati dejanja za stranko, če je treba odvrniti kakšno škodo) predlagajo izbris s seznama. Taka ureditev pa sama po sebi ne zagotavlja, da bo število odvetnikov, uvrščenih na seznam, dejansko zadostno za zagotavljanje odvetniških storitev upravičencem do pravne pomoči. Ta ugotovitev ni zgolj hipotetična. Ni sicer mogoče odobravati neetičnega pozivanja k množičnemu izstopanju odvetnikov s seznama odvetnikov z namenom, da bi bojkotirali zagotavljanje pravice do sodnega varstva in pravice do obrambe obdolženca v kazenskem postopku, zlasti ne z vidika njihove vloge, ki jo imajo v pravni državi (2. člen Ustave), in z vidika tega, da jih Ustava opredeljuje kot del pravosodja (137. člen Ustave). Še zlasti tega ni mogoče odobravati, kolikor je v ozadju spor v zvezi z določanjem odvetniške tarife. Vendar je zakonska ureditev takšna, da omogoča položaj, ko število odvetnikov ne bi zadoščalo za zagotovitev uresničevanja navedenih človekovih pravic, ker izhaja iz povsem proste odločitve odvetnikov, ali se uvrstijo na seznam odvetnikov. Zato bi moral zakonodajalec za zagotovitev pravice do sodnega varstva oziroma pravice do obrambe v kazenskih postopkih predvideti mehanizem, ki vsakomur zagotavlja učinkovito uresničevanje teh človekovih pravic tudi tedaj, ko število odvetnikov, uvrščenih na seznam odvetnikov, za to ne bi zadoščalo. Ker ZOdv-B tega mehanizma ne ureja, posega v pravici iz prvega odstavka 23. člena in iz druge alineje 29. člena Ustave.« (U-III-1/09 z dne 5. 5. 2009, Uradni list RS, št. 35/2009).

Iz sodne prakse ESČP izhaja, da mora biti sodno varstvo s polno jurisdikcijo (to je, da sodišče odloča tako o dejanskih kot o pravnih vprašanjih) zagotovljeno vsaj na koncu postopka (OdlUS II, 117, U-I-46/92, Uradni list RS, št. 3/94).

»Pritožnik je sicer res vlogo z dne 7.7.1993 označil "Upravni spor oziroma ocena zakonitosti odločbe Ministrstva za notranje zadeve št. 0011/11-XVII-323.728/3 od 11.6.1993", vendar ji je priložil izpodbijano odločbo Ministrstva in jo naslovil na "Vrhovno sodišče Republike Slovenije, Ljubljana". Ustavno sodišče ocenjuje, da je iz naslova, prilog k vlogi in tudi iz delno sicer nejasne vsebine nedvomno razvidno, da vloga z dne 7.7.1993 predstavlja tožbo. Dejstvo, da vloge ni označil "tožba", na katerega se v izpodbijanem sklepu sklicuje Vrhovno sodišče, je zato irelevantno. Napačna označitev vloge pritožniku ne more škodovati. Vrhovno sodišče bi zato v obravnavanem primeru moralo oceniti, ali ne gre morda vložitev tožbe z dne 7.7.1993 pri nepristojnem sodišču pripisati nevednosti ali očitni pomoti vložnika. Ker tega ni storilo, oziroma pritožnikove tožbe z dne 7.7.1993 sploh ni upoštevalo, je kršilo pritožnikovo ustavno pravico iz 22. člena Ustave.« (*OdlUS V, 191, Up-47/94 z dne 12. 12. 1996*).

»V postopku s pravnimi sredstvi je bilo s tem pritožniku zagotovljeno enako varstvo pravic (čl. 22 Ustave) ter pravica do sodnega varstva v skladu s 23. členom Ustave ter 6. členom Evropske konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin (Uradni list RS, Mednarodne pogodbe, št. 7/94 - v nadaljevanju EKČP). Ob ugotovitvi, da je tudi v postopku z vsemi pravnimi sredstvi potrebno zagotoviti spoštovanje teh pravic, pa je potrebno poudariti, **da je pritožba redno pravno sredstvo proti odločbam sodišč na prvi stopnji in več od tega 25. člen Ustave ne zagotavlja. Takšna je ureditev tudi po EKČP, ki sicer pravice do pritožbe v civilnih zadevah sploh ne zagotavlja**, pač pa je s 7. Protokolom k tej konvenciji zagotovljena pravica do pritožbe v kazenskih postopkih. Vendar je tudi ob tem kot nesporno sprejeto stališče, da se ta pravica nanaša le na sodne odločbe, izdane na prvi stopnji (še pri tem je mogoča izjema, če je na prvi stopnji sodilo najvišje sodišče v državi). **Ureditev pravice do pritožbe je potrebno presojeti tudi z vidika pravice do učinkovitega sodnega varstva po 23. členu Ustave in 6. členu EKČP. Upoštevati je potrebno, da je predvsem v interesu strank, da so možnosti vlaganja pravnih sredstev omejene, saj je to nujno za uresničitev pravice do sodnega varstva, njen neločljiv del pa je tudi zahteva, da sodišče brez nepotrebne odlašanja odloči dokončno in z učinkom pravnomočnosti.** Tudi iz tega razloga je nesprejemljivo stališče, da bi morala tudi proti odločbam Vrhovnega sodišča biti zagotovljena pravica do pritožbe ali da bi smelo Vrhovno sodišče tudi v primeru, ko je sporna zgolj pravilnost uporabe prava, izpodbijano sodbo le razveljaviti in bi se nato ponovno izvedel postopek na prvi stopnji s ponovno pravico do pritožbe. Takšno odlašanje dokončne in zavezujoče odločitve v sporu ter s tem tudi povečevanje pravnih stroškov ne bi omogočalo učinkovitega pravnega varstva in bi bilo zato v nasprotju s 23. členom Ustave in 6. členom EKČP. **Poleg tega pa možnost, da Vrhovno sodišče v sporu odloči dokončno in meritorno, najbolj učinkovito zagotavlja enotno uporabo prava v državi in s tem uresničitev pravice do enakega varstva pravic (22. člen Ustave) kot izraz splošnega načela enakosti pred zakonom (14. člen Ustave).**« (*OdlUS V, 80, Up-115/95 z dne 24. 4. 1996*).

»14. Ustava v 23. členu zagotavlja pravico do sodnega varstva pravic. Pravica do izdaje začasne odredbe kot sredstva zavarovanja iz te ustavne določbe neposredno ne izhaja. Vendar pa je treba upoštevati, da ni namen Ustave, da bi človekove pravice priznala zgolj formalno in teoretično, pač pa je ustavna zahteva, da mora biti zagotovljena možnost učinkovitega in dejanskega izvrševanja človekovih pravic. **Eden izmed vidikov učinkovitosti pravice do sodnega varstva pa je tudi zagotovitev ustreznih procesnih sredstev, ki preprečujejo, da bi v času postopka pred sodiščem prišlo do ravnanj, ki bi povzročila, da sodno varstvo ne bi več moglo doseči svojega namena. Sodno varstvo pa svojega namena med drugim očitno ne more več doseči tudi v primeru, če osebi, ki to sodno varstvo zahteva, že v teku sodnega postopka nastanejo hujše škodljive posledice oziroma mu v teku sodnega**

postopka ni omogočeno, da prepreči ravnanje, ki bo izničilo morebitni kasnejši uspeh v postopku. Takšno sodno varstvo ne more biti več ne učinkovito in ne smiselno. Drugi odstavek 69. člena ZUS torej neposredno služi ustavni zahtevi po zagotavljanju učinkovitosti pravice do sodnega varstva. Razlaga te določbe, kakršna je vsebovana v izpodbijanih sklepih, je zato v nasprotju z ustavno pravico do sodnega varstva po 23. členu Ustave. Enako stališče je Ustavno sodišče sprejelo že v odločbi št. Up-275/97 z dne 16. 7. 1998 (OdlUS VII, 231).« (OdlUS VIII, 301, Up-209/99 z dne 9. 12. 1999).

2.1.2 Omejitev pravice do sodnega varstva

Pravico do sodnega varstva je dopustno tudi omejiti, saj ta ni brezpogojna, vendar skladno s potrebami in sposobnostmi skupnosti in posameznikov.

Omejitve so dopustne (npr. zadeve Fayed v. Združeno Kraljestvo; Waite in Kennedy v. Nemčija):

- **če ne posegajo v bistvo pravice;**
- **če zasledujejo legitimen cilj;**
- **če je podano razumno sorazmerje med uporabljenim sredstvom in zasledovanim ciljem.**

»17. Po 23. členu Ustave ima vsakdo pravico, da o njegovih pravicah in dolžnostih ter o obtožbah proti njemu brez nepotrebnega odlašanja odloča neodvisno, nepristransko in z zakonom ustanovljeno sodišče. Z vidika, pomembnega za obravnavano zadevo, ustavna določba zagotavlja pravico do meritorne odločitve o posameznikovi pravici.

18. Podoben je obseg pravice do sodnega varstva, zagotovljene v prvem odstavku 6. člena EKČP. Tudi Evropsko sodišče za človekove pravice (v nadaljevanju ESČP) šteje pravico do dostopa do sodišča za sestavni del pravice do sodnega varstva. Pravica ni absolutna, temveč sme država pri urejanju te pravice določiti omejitve, skladne s potrebami in sposobnostmi skupnosti in posameznikov.

Omejitve so dopustne, če ne posegajo v bistvo pravice, če zasledujejo legitimen cilj in če je podano razumno sorazmerje med uporabljenim sredstvom in zasledovanim ciljem. Tako je ESČP v zadevi *Waite in Kennedy proti Nemčiji* presodilo, da odločitve nemških sodišč, s katerimi so bile iz razloga sodne imunitete zavržene tožbe proti Evropski agenciji za vesolje (v nadaljevanju ESA), posegajo v pravico do dostopa do sodišča (prvi odstavek 6. člena EKČP), da pa je ta poseg dopusten. Sodišča so se v izpodbijanih odločbah oprla na zakonsko določbo, podobno 26. členu ZPP77, in na določbo Pogodbe o ustanovitvi ESA, kjer je bila določena sodna imuniteta te mednarodne organizacije pred sodiščem države, na ozemlju katere deluje. ESČP je presodilo, da (1) izpodbijane sodbe niso arbitrarne; (2) da so zasledovale legitimen cilj (sodna imuniteta mednarodnih organizacij je po stališču ESČP bistveno sredstvo za zagotovitev normalnega delovanja takih organizacij, neodvisno od enostranskih posegov posameznih držav) in da so (3) pritožniki imeli na razpolago razumna alternativna sredstva za učinkovito varstvo svojih konvencijskih pravic (pritožniki bi se namreč lahko pritožili na pritožbeno telo pri ESA, ki je neodvisno od Agencije in je pristojno za odločanje o sporih, povezanih z odločitvami Agencije in izvirajočih iz razmerja med njo in zaposlenimi. Poleg tega naj bi imeli možnost zahtevati povračilo od podjetij, ki so jih odpustila.).

19. Po splošnem pravilu je v odškodninskih sporih sodišče Republike Slovenije pristojno ne le v primeru, ko ima toženec na ozemlju Republike Slovenije stalno prebivališče, temveč tudi tedaj, če je bilo na območju Republike Slovenije storjeno škodno dejanje ali če je na ozemlju Republike Slovenije nastopila škodljiva posledica (glej 55. člen Zakona o mednarodnem zasebnem pravu in pristojnosti, Uradni list RS, št. 56/99 ZMZPP). Taka zveza z Republiko Slovenijo je izkazana tudi v pritožnikovem primeru. Ker je med pritožnikovo zadevo in Republiko Slovenijo izkazana razumna vez, pomeni izključitev sodnega varstva pred slovenskim sodiščem poseg v pravico do sodnega varstva.

20. Poseg v pravico do sodnega varstva je dopusten, če je v skladu z načelom sorazmernosti. To pomeni, da mora biti omejitev potrebna in nujna za doseg zasledovanega ustavno legitimnega cilja ter v sorazmerju s pomembnostjo tega cilja (tretji odstavek 15. člena Ustave). Iz razlogov, navedenih v nadaljevanju, obravnavani poseg ni nedopusten.

21. Sodna imuniteta je odraz načela enakosti držav in s tem spoštovanja neodvisnosti in dostojanstva druge države. Iz tega načela izvira pravilo *par in parem non habet jurisdictionem*, po katerem pravne osebe z enakim položajem ne morejo prepustiti odločitve v sporu sodišču ene izmed njih. Ta cilj je ustavno legitimen, izključitev sodnega varstva pa potrebna in nujna za doseg tega cilja. Cilj je namreč mogoče doseči le z izključitvijo pristojnosti sodišča v drugi državi. Izključitev sodnega varstva v Republiko Slovenijo je tudi sorazmerna s pomembnostjo zasledovanega cilja. Spoštovanje načela suverene enakosti držav je pomembno za ohranitev mednarodnega sodelovanja in sožitja med državami. Na drugi strani pritožniku z izpodbijanimi sklepi ni odvzeto vsako sodno varstvo, temveč le pred domačim sodiščem. Po splošnih pravilih o pristojnosti (*actor sequitur forum rei*) lahko pritožnik toži Zvezno republiko Nemčijo pred njenim sodiščem, kjer argument sodne imunitete države ni podan. Ustavno sodišče je pri presoji sorazmernosti v ožjem smislu upoštevalo tudi, da gre za državo, kjer so uveljavljeni splošni standardi o varstvu človekovih pravic in načel pravne države, sprejeti v okviru Sveta Evrope, in da so odločitve njenih sodišč podvržene kontroli institucij, ki delujejo na ravni te mednarodne organizacije.

22. Očitek o kršitvi pravice do sodnega varstva (23. člen Ustave in prvi odstavek 6. člena EKČP) po navedenem ni utemeljen. Ustavno sodišče je zato ustavno pritožbo zavrnilo.« (OdlUS X, 110, Up-13/99, Uradni list RS, št. 28/2001).

Omejitev vložitve izrednega pravnega sredstva ne predstavlja kršitve pravice do sodnega varstva iz 23. člena Ustave. Pravica do sodnega varstva ne pomeni, da bi morala biti zagotovljena izredna pravna sredstva v vseh primerih, ko sodišča odločajo o posameznikovi pravicah in dolžnostih ter o obtožbah proti njemu (OdlUS IV, 149, Up-45/93 z dne 4. 4. 1995).

Prekluziven rok treh mesecev v stečajnem postopku ni pretirano kratek, saj mora biti stečajni postopek hiter, kar je v interesu vseh strank tega pravnega razmerja in v interesu instituta učinkovitega sodnega varstva v celoti. Zato ta rok ni v neskladju s pravico do sodnega varstva iz 23. člena Ustave (Up-103/99 z dne 29. 11. 2000).

Pravica do sodnega varstva iz 23. člena Ustave **ne daje pravice do točno določene oblike sodnega varstva po enem izmed zakonov** (OdlUS IX, 141, Up-42/96 z dne 30. 5. 2000).

2.2 Pravica do zakonitega (naravnega) sodnika

V okviru pravice do sodnega varstva govorimo o:

- **pravici do zakonitega sodišča (prvi odstavek 23. člena Ustave) in**
- **pravici do zakonitega, naravnega sodnika (drugi odstavek 23. člena Ustave).**

Pri zakonitem (naravnem) sodniku gre za vprašanje, kako bo izbran sodnik v posamezni zadevi, ki je pred sodiščem.

Pravica do zakonitega sodnika je **pravica pozitivnega statusa** – država mora z ustrežno sistemsko zakonsko ureditvijo zagotoviti, da bo sodil samo sodnik, izbran po vnaprej določenih pravilih. To se v posameznih zadevah zagotavlja s sprejetjem **razporeda dela in notranjo organizacijo** ter z izvajanjem **vnaprej določenih pravil**.

Vsekakor morajo biti pravila za izbiro sodnika postavljena **vnaprej** – glede tega, kaj to pomeni, obstajajo različna mnenja: ali morajo pravila obstajati pred nastopom dogodka, ki je predmet sodne obravnave ali pa zadošča, da obstajajo pravila, preden je iz dogodka nastal sodni spor.

Bistvo pravice do naravnega sodnika naj bi bilo v tem, **da nihče ne bo prikrajšan za zakonito sodišče in (znotraj tega) za naravnega sodnika**. Možnosti naknadne določitve sodnika morajo biti izključene oziroma omejene na nujne primere – tudi v teh primerih pa mora biti odločitev prepuščena sodstvu (ne pa drugim vejam oblasti). To naj bi zagotavljalo, **da bo sodnik nepristranski in da noben udeleženec v sporu in noben državni organ ne bo imel, po tem, ko je spor že nastal, vpliva na določitev, kateri sodnik naj v konkretnem sporu odloča**. S tega vidika naj bi bile vprašljive tudi vse tiste postopkovne določbe, ki omogočajo izbirne pristojnosti.

Do naravnega sodnika je **upravičen vsakdo, ki ima po procesnih predpisih sposobnost biti stranka v posameznem sodnem postopku – pravica do naravnega sodnika predstavlja ustavno pravico procesnega značaja**. Glede na navedeno jo priznavamo tudi **pravnim osebam javnega prava, tudi državi**. Tudi te osebe lahko kršitev te pravice uveljavljajo z ustavno pritožbo pred Ustavnim sodiščem.

Pravila o načinu dodeljevanja zadev določa zakon o sodiščih in sodni red. Razporeditev sodnikov in pravila dodeljevanja se objavijo na oglasni deski sodišča.

»Drugi odstavek 23. člena Ustave določa, da o pravicah in dolžnostih vsakogar lahko sodi samo sodnik, ki je izbran po pravilih, vnaprej določenih z zakonom in s sodnim redom. Ta ustavna določba preprečuje naknadno izbiro sodnika oziroma določitev kriterijev za izbiro sodnika, ki bo odločal v posamezni zadevi potem, ko je spor že nastal. **Vnaprej določena pravila morajo izključiti diskrecijo kateregakoli organa pri določanju sodnika, ki bo odločal v posameznem primeru. Ta pravila tudi ne smejo puščati nobene nepotrebne negotovosti in nedoločnosti pri določitvi sodnika. Določba naj zagotovi, da se bodo zadeve dodeljevale posameznim sodnikom po vnaprej določenih pravilih, ki dodelitev vežejo na naključne opredelilne znake zadeve.** Določbo drugega odstavka 23. člena Ustave je treba kot procesno pravilo obravnavati paralelno z načelom zakonitosti kot materialnim

pravilom: v obeh primerih gre za načelo vnaprejšnje splošne določenosti, ki naj naslovnike norme ščiti pred samovoljo organov državne oblasti.

Prvenstveni namen določbe 2. odstavka 23. člena Ustave je torej **onemogočiti diskrecionaren vpliv sodišča in vsakega drugega organa na izbiro sodnika v posamični zadevi.**

Navedena določba pa ne zahteva takšne ureditve, ki bi tudi strankam v postopku preprečila vsakršen vpliv na to, kateri sodnik (ne) bo odločal v njihovi zadevi. Ureditev, ki bi v vseh primerih vnaprej onemogočala vsakršen vpliv ene ali obeh strank na določitev sodnika, ki bo odločal v posamični zadevi, že pojmovno ni mogoča. Stranke vedo, kateri sodniki so razporejeni k posameznim sodiščem in na posamezna delovna področja. Že z uporabo pravil o dogovorjeni pristojnosti lahko obe stranki posredno vplivata tudi na to, iz katerega kroga bo določen sodnik, ki bo odločal o posamezni zadevi. Posamezna stranka pa lahko z uporabo pravil o izbirnih pristojnostih vpliva na to, kateri sodniki (ne) bodo odločali v njeni zadevi. Takšne možnosti vpliva stranke na določitev sodnika v posamični zadevi ne ogrožajo ustavnih dobrin, ki jih varujejo določbe 23. člena Ustave. S takšnim ravnanjem tudi ni kršena ta pravica nasprotne stranke, saj ji še vedno sodi sodnik, ki je izbran po pravilih, vnaprej določenih z zakonom in s sodnim redom, ne pa sodnik, ki bi ga ex post določilo sodišče ali kakšen drug organ.

Ureditev, kakršno zahteva pobudnica, bi bila sicer teoretično možna, vendar pa neučinkovita in s stališča drugega odstavka 23. člena Ustave še bolj sporna od izpodbijane. Pravilo, da se enkrat umaknjena, pa ponovno vložena pravnomočna zadeva dodeli sodniku, ki mu je bila dodeljena že ob prvi dodelitvi, bi v vsakem primeru zahtevalo meritorno odločitev, ali gre za isto pravnomočno zadevo. To bi veljalo tudi v primeru, če bi bilo takšno pravilo vezano na predlog tožene (ali tudi tožeče) stranke. Če bi moralo sodišče pred dodelitvijo zadeve sodniku odločiti, ali je nova tožba identična s predhodno umaknjeno tožbo, bi dodelitev takšne zadeve posameznemu sodniku postala odvisna od odločitve sodišča o vsebini (ne sicer utemeljenosti) zahtevka. Znano je, da je prav vprašanje identičnosti zadeve oziroma zahtevka v pravdi eno najtežjih praktičnih in teoretičnih vprašanj, katerega reševanje bi v dodeljevanje zadev posameznim sodnikom vnašalo nedoločnost kriterijev in s tem negotovost. Poleg tega pa bi tožniku, ki je tožbo umaknil in jo ponovno vložil z namenom, da izloči s prvotno dodelitvijo določenega sodnika, tudi s takšno ureditvijo ne bilo mogoče preprečiti takšnega manevra: ob ponovni vložitvi tožbe lahko tožnik vedno delno spremeni tožbo in s tem identiteto zahtevka, pri tem pa ne tvega drugega kot to, da bo tisti del zahtevka, ki ga je oblikoval zato, da je spremenil identiteto tožbe, zavržen.

Že teh nekaj razmislekov kaže na to, da bi takšna rešitev vnašala v dodeljevanje zadev negotovost, da bi vključevala meritorno presojo in odločanje sodišča, s tem pa zmanjševala gotovost, predvidljivost in avtomatizem pri dodeljevanju zadev. Pač pa možnost stranke, da z nekaterimi procesnimi dejanji vpliva na določitev sodnika, ki (ne) bo sodil v njeni zadevi, lahko ogroža načelo, da mora soditi nepristranski sodnik. Če je bil na tak način določen sodnik, ki ni nepristranski, lahko uveljavlja prizadeta stranka pravico do nepristranskega sodišča s pravili o izločitvi skladno s posameznimi postopkovnimi določbami.

5. Razpored dela sodnikov je bil glede določb o načinu dodeljevanja zadev sodnikom splošni akt. Za ta akt ni nikjer predpisano, kako ga je treba objaviti. Ker ne gre za predpis, ni bilo potrebno, da bi bil objavljen na način, določen v 154. členu Ustave. Temeljno sodišče navaja in splošno znano dejstvo je, da si lahko razpored dela ogledajo stranke v vseh pisarnah sodišča.

Ustavno sodišče ocenjuje, da je bil takšen način objave tega akta ustrezen glede na njegovo naravo. Pač pa bo nove letne razporede dela in pravila za dodeljevanje zadev, določena v zakonu in v sodnem redu, treba objavljati na oglasni deski sodišča (tretji odstavek 17. člena Zakona o sodiščih).

6. Izpodbijani poslovnik in razpored dela sodnikov res nista določala, da lahko stranka preveri, ali je bila posamezna zadeva dodeljena v skladu z njenimi določbami. To pa ne predstavlja protiustavne pravne praznine. Temeljno sodišče navaja, da se vsaka stranka lahko, potem ko je zadeva že dodeljena, z vpogledom v sodne vpisnike prepriča, ali so bile ob dodelitvi spoštovane določbe Poslovnika in Razporeda. Izpodbijana akta te možnosti nista izključevala. Ne glede na to, ali je ta možnost v izpodbijanih aktih izrecno določena ali ne, lahko stranke že neposredno na podlagi določb Ustave uveljavljajo to pravico v postopku. Če jim jo sodišče odreka, pa imajo na razpolago pravno varstvo na podlagi določbe drugega odstavka 157. člena Ustave.

7. Iz zapisnika kolegija vodij enot pri Temeljnem sodišču v Ljubljani z dne 17.3.1993, ki je sledil oddelčnim kolegijem kot delnim zborom sodnikov pri vseh enotah Temeljnega sodišča v Ljubljani, se je Ustavno sodišče lahko prepričalo, da ne drži pobudnikova navedba, da je bil razpored sprejet v nasprotju z 49. členom Zakona o rednih sodiščih.« (*OdlUS IV, 17, U-I-209/93 in Uradni list RS, št. 18/95*).

»4. Ustava v 23. členu določa, da ima vsakdo pravico, da o njegovih pravicah in dolžnostih ter obtožbah proti njemu odloča neodvisno, nepristransko in z zakonom ustanovljeno sodišče. Pravica do obravnavanja pred neodvisnim, nepristranskim in z zakonom ustanovljenim sodiščem je zagotovljena tudi v prvem odstavku 14. člena MPDP in prvem odstavku 6. člena EKČP.

5. Na podlagi 40. člena Zakona o sodiščih (Uradni list RS, št. 19/94) in 68. člena Zakona o sodniški službi (Uradni list RS, št. 19/94) je lahko okrajni ali okrožni sodnik dodeljen ne delo na Vrhovnem sodišču. Zakon o sodiščih tudi določa, da takšni sodniki sodelujejo pri izvajanju sodne oblasti s poročanjem na sejah senatov Vrhovnega sodišča, ne morejo pa sodelovati pri odločanju o zadevah iz pristojnosti Vrhovnega sodišča.

6. V obravnavani zadevi pritožnikom ni bila kršena pravica do obravnavanja pred z zakonom ustanovljenim sodiščem, kot to zmotno menijo pritožniki, saj je bil senat Vrhovnega sodišča sestavljen v skladu z zakonom. Tudi sodelovanje okrožne sodnice, ki je v zadevi poročala, je v skladu z zgoraj navdenimi zakonskimi določbami.

7. Pritožniki uveljavljajo tudi kršitev pravice do pravične obravnave, vsebovane v prvem odstavku 14. člena MPDP in prvem odstavku 6. člena EKČP. Ta pravica naj bi jim bila kršena z določitvijo nepravične odškodnine za nepremoženjsko škodo, kar naj bi bilo tudi v nasprotju z 200. členom Zakona o obligacijskih razmerjih.

8. Določitev pravične odškodnine za nepremoženjsko škodo pomeni uporabo nedoločenega pravnega pojma "pravična denarna odškodnina", vsebovanega v prvem odstavku 200. člena Zakona o obligacijskih razmerjih in torej uporabo materialnega prava.

Ustavno sodišče pa ni instančno sodišče, ki bi presojal, ali so sodišča v pravnem postopku pravilno uporabila materialno pravo. Pravica do pravične obravnave zagotavlja enako obravnavanje strank v postopku, predvsem pravico strank do predlaganja dokazov, do vpogleda v spis, do kontradiktornosti postopka in drugih procesnih jamstev. Tovrstnih kršitev v postopku pritožniki ne uveljavljajo.

9. Ker z izpodbijano sodbo pritožnikom očitno niso bile kršene zatrjevane pravice, Ustavno sodišče ustavne pritožbe ni sprejelo.« (*Up-156/95 z dne 7. 3. 1997*).

2.3 Pravica do sojenja brez nepotrebnega odlašanja

Pravica do **sojenja brez nepotrebnega odlašanja** je naslednji vidik pravice do sodnega varstva – izhaja iz dejstva, da sodno varstvo, do katerega bi prišlo prepozno (z zamudo) ne doseže svojih učinkov. Prvi odstavek 6. člena EKČP govori o **sojenju v razumnem roku**.

Odločanje o spornih razmerjih v sodnih postopkih je tudi v **interesu pravne varnosti** – po stališču ESČP (zadeva **Guincho v. Portugalska, 10. 7. 1984**) je pravica do sojenja v razumnem roku izjemnega pomena (tudi) za kvaliteto sodnega postopka. Država je zato dolžna organizirati sodstvo tako, da je zagotovljeno dejansko uresničevanje pravice iz 23. člena Ustave – gre za **pravico pozitivnega statusa**.

Položaj tistih udeležencev postopkov, katerih sodni postopki ne potekajo in se ne končajo v razumnem roku, praviloma pomenijo tudi **neenako obravnavanje posameznikov v sodnih postopkih**, s tem pa kršitev pravice do enakega obravnavanja iz 22. člena Ustave.

Pravica do sojenja brez nepotrebnega odlašanja je lahko kršena:

- **z dejanjem sodišča;**
- **z opustitvijo sodišča.**

V upravnih postopkih ne gre za pravico do sojenja brez nepotrebnega odlašanja, temveč govorimo v primeru predolgega upravnega odločanja o t. i. molku upravnega organa.

Pravica do sojenja brez nepotrebnega odlašanja je zagotovljena **vsakomur, ki kot stranka nastopa v sodnem postopku (posamezniku ali pravni osebi)**.

Ta pravica pride v poštev tudi za **posameznika, zoper katerega je uveden kazenski postopek (obdolženec)** – oseba ima v tem primeru pravico, da bo kazenski postopek v razumnem roku končan s pravnomočno odločitvijo sodišča. S tem se posameznik reši bremena negotovosti in določenih posledic, ki jih ima zanj uvedeni kazenski postopek (npr. odrejen pripor). Pripor pomeni poseg v ustavno pravico do osebne svobode (19. člen Ustave), zato so kriteriji za presojo razumnega časa, v katerem mora biti izdana sodba, strožji, kadar je odrejen pripor, kot pa v primerih, ko se lahko obtoženi brani s prostosti (*tako OdlUS V, 190, Up-155/95 z dne 5. 12. 1996*).

Posegi (omejitve, kršitve) v pravico do sojenja brez nepotrebnega odlašanja lahko nastanejo:

- *če sodišče določeno zadevo obravnava pred drugimi, istočasno prejetimi zadevami, ne da bi za to obstajala podlaga v zakonu/sodnem redu;*
- *ko sodišče o določeni zadevi ne odloči istočasno, tj. hkrati z odločanjem o istovrstnih in istočasno prejetih zadevah, in za to ne obstajajo posebni razlogi.*

Pri presoji kršitev pravice do sojenja brez nepotrebnega odlašanja se upoštevajo naslednji *kriteriji* (po sodni praksi ESČP):

- **kompleksnost oziroma zapletenost zadeve;**

To se nanaša tako na dejanska vprašanja (npr. zapletenost dokaznih postopkov, spornost relevantnih dejstev, število strank, njihovih vlog, predlogi začasnih odredb) kot pravna vprašanja (npr. vprašanje, o katerem še ne obstaja sodna praksa, vprašanje, ko je sodna praksa neenotna).

- **ravnanje državnih oziroma drugih pristojnih organov;**

Gre za ravnanje sodišča, ki se mu očita »prepočasno« sojenje. Gre tudi za odgovornost države, t.i. objektivno stanje zaostankov na sodiščih, zaradi katerega konkretna zadeva ne more biti obravnavana in rešena v razumnem času (npr. sistemska neurejenost sodstva, neustrezna procesna zakonodaja, ki strankam omogoča zavlačevanje postopka itd.).

- **ravnanje pritožnika;**

Gre za tista ravnanja pritožnika, ki so prispevala k daljšemu obravnavanju zadeve. Pri tem ločimo med dejanji pritožnika, ki so dejansko odvisna od njega in glede katerih mu je mogoče očitati, da ni ravnal s potrebno skrbnostjo, ki bi prispevala k nemotenemu poteku postopka (npr. vlaganje nepotrebnih dopolnil vloge, vloge za podaljšanje rokov, menjave odvetnikov) in tistimi dejanji, ki pomenijo vlaganje pravnih sredstev, ki sama po sebi podaljšujejo postopek. V vsakem primeru pa mora biti ravnanje stranke takšno, da povzroči znatno zamudo.

- **pomen zadeve za pritožnika.**

Zadeve lahko imajo različen pomen za pritožnika. Zato se v zvezi s tem kriterijem navaja, da naj služi predvsem zakonodajalcu, da bo na sistemski ravni zagotavljal hitro reševanje tistih sporov, ki imajo za posameznika še poseben pomen (npr. delovni, družinski, socialni spori).

Pravica do sojenja brez nepotrebnega odlašanja se lahko omeji pod pogoji iz tretjega odstavka 15. člena ustave. Omeji se lahko le v vojnem in izrednem stanju (16. člen Ustave), zakonodajalec pa jo lahko omeji **le zaradi pravic drugih**, ta omejitvev pa mora ustrezati kriterijem t. i. **strogega testa sorazmernosti**. Primeri so npr. če zakonodajalec za določena pravna razmerja predpiše hitro/nujno postopanje ali ko predpiše rok, v katerem mora sodišče odločiti.

»6. Pravica do sodnega varstva iz prvega odstavka 23. člena Ustave pomeni pravico vsakogar, da o njegovih pravicah in dolžnostih ter o obtožbah proti njemu brez nepotrebnega odlašanja odloča neodvisno, nepristransko in z zakonom ustanovljeno sodišče. Podobna pravica je zagotovljena tudi s prvim odstavkom 6. člena EKČP. Pri dosedanjem opredeljevanju vsebine pravice do sodnega varstva iz 23. člena Ustave je Ustavno sodišče vedno izhajalo iz splošne premise, v skladu s katero ni namen Ustave, da bi človekove pravice priznala zgolj formalno in teoretično, pač pa je ustavna zahteva, da mora biti zagotovljena možnost učinkovitega in dejanskega izvrševanja človekovih pravic (odločba Ustavnega sodišča št. Up-275/97 z dne 16. 7. 1998, OdlUS VII, 231). Ob tem je treba upoštevati tudi določbe 5. člena Ustave. Ta člen je pomemben zato, ker vsebuje t. i. pozitivne obveznosti države oziroma posameznih vej oblasti. Ena od teh je tudi obveznost države, "da na svojem ozemlju varuje človekove pravice in temeljne svoboščine". Varovanja človekovih pravic pa ne gre jemati le kot obveznosti, da se država vzdrži ravnanj, ki bi posegala v človekove pravice ali jih omejevala, temveč jo varovanje človekovih pravic zavezuje tudi k aktivnemu ravnanju, s katerim ustvarja možnosti za čim učinkovitejše uresničevanje človekovih pravic. Že leta 1994 je v eni svojih odločb zapisalo: "V pravni državi mora obstajati tak sistem organizacije, ki omogoča izvajanje Ustave in zakonov ter tak sistem postopkov, ki omogočajo izvrševanje pravic in svoboščin" (odločba št. U-I-13/94 z dne 21.1.1994, Uradni list RS, št. 6/94 in OdlUS III, 8). S tem se je približalo zahtevi, ki izhaja iz judikature Evropskega sodišča za človekove pravice (v nadaljevanju ESČP), po kateri je pozitivna obveznost države nov, procesni vidik tretje

generacije človekovih pravic. **Obveznost države zagotoviti pravico do učinkovitega sodnega varstva pa izhaja tudi že iz zahtev (načel) pravne države (2. člen Ustave).** Ena izmed njih je doseči uresničevanje pravic po mirni poti in s tem preprečiti samovoljno in nasilno reševanje sporov. **Z odvzemanjem pravice do samopomoči je država prevzela obveznost, da bo zagotovila sodno varstvo kot način reševanja sporov o pravicah in obveznostih, tej obveznosti pa ustreza pravica vsakega pravnega subjekta, da od države to lahko zahteva.**

7. V skladu s temi izhodišči je Ustavno sodišče že sprejelo stališče, po katerem se pravica do sodnega varstva iz prvega odstavka 23. člena Ustave ne izčrpa že s tem, da je zagotovljena možnost predložiti zadevo sodišču. **Smisel pravice do sodnega varstva je nasprotno v zagotovitvi, da sodišče v razumnem času vsebinsko, meritorno odloči v zadevi, ki mu je predložena v odločitev.** Iz zahteve, po kateri se morajo človekove pravice uresničevati na način, ki zagotavlja njihov poln učinek, nadalje izhaja, da se pravica do sodnega varstva ne izčrpa niti takrat, ko sodišče v posamezni zadevi izda meritorno, vsebinsko odločitev. **Sestavni del pravice do sodnega varstva je namreč tudi pravica zahtevati, da se doseže izvršitev sodne odločbe, s katero je sodišče odločilo o kakšni pravici ali obveznosti.** Namen in cilj sodnega varstva je namreč praviloma dokončno dosežen šele z uresničitvijo določene pravice oziroma pravnega razmerja in ne le z odločitvijo o njegovem obstoju. **Zato morajo biti tistim, ki jim je bila pravnomočno priznana pravica, dani možnost in sredstva, da to pravico tudi dejansko uveljavijo** (odločba Ustavnega sodišča št. Up-181/99 z dne 18. 12. 2002, Uradni list RS, št. 7/03 in OdlUS XI, 292; odločba št. U-I-339/98 z dne 21. 1. 1999, Uradni list RS, št. 11/99 in OdlUS VIII, 13). **Pravica dobiti od sodišča odločitev o zadevi, ki je predmet presoje (*right to obtain "determination" of the dispute*), in pravica doseči izvršitev pravnomočne sodbe sta tudi po ustaljeni sodni praksi ESČP sestavni del pravice do dostopa do sodišča, kot jo zagotavlja prvi odstavek 6. člena EKČP.**

8. Bistveni sestavni del pravice do sodnega varstva je tudi **pravica do sojenja brez nepotrebnega odlašanja, ki zagotavlja vsakomur, ki kot stranka nastopa v sodnem postopku, da bo lahko v razumnem času s sodnim varstvom uveljavil svoje pravice.** V tem smislu gre za pravico, ki je eden od bistvenih pogojev za učinkovito uresničevanje vseh drugih človekovih pravic. Njen namen je zagotoviti učinkovitost sodnega varstva: prepozno sodno varstvo lahko izniči njegove učinke. Če namreč sodno varstvo pride prepozno, je prizadeta oseba v enakem položaju kot tedaj, ko sodnega varstva sploh nima (*justice delayed is justice denied*). Pravica do sojenja v razumnem roku je zagotovljena tudi s prvim odstavkom 6. člena EKČP, ki določa, da ima vsakdo pravico, da o njegovih civilnih pravicah in obveznostih ali o kakršnih koli kazenskih obtožbah zoper njega pravično in javno v "razumnem roku" odloča neodvisno in nepristransko sodišče. Iz sodne prakse ESČP izhaja, da je pravica do sojenja v razumnem roku izjemnega pomena za kakovost sojenja in da EKČP zavezuje države pogodbenice, da organizirajo svoje pravne sisteme tako, da sodišča lahko izpolnjujejo zahteve iz prvega odstavka 6. člena EKČP, vključno z razumno dolžino postopka. Država mora zato organizirati sodstvo tako, da je zagotovljeno dejansko uresničevanje te pravice. Ta zahteva izvira iz njene pozitivne dolžnosti pri varovanju človekovih pravic. Poudariti je treba, da je ESČP v zadevi Kudla proti Poljski zavzelo novo stališče, da je treba vprašanje, ali je bil pritožnik v posameznem primeru za odločitev o svojih civilnih pravicah in obveznostih ali kazenski obtožbi deležen sojenja v razumnem roku, obravnavati ločeno od vprašanja, ali mu je bilo po domačem pravu na voljo učinkovito pravno sredstvo za uveljavitev te pravice. Poudarilo je, da vedno večje število kršitev pravice do sojenja v razumnem roku terja, da se pozorno obravnava nevarnost, ki jo za vladavino prava predstavlja okoliščina, da v nacionalnih pravnih redih držav članic niso zagotovljena učinkovita pravna sredstva za varstvo pravice do sojenja v razumnem roku. Opozorilo je, da pripada **na podlagi**

1. člena EKČP glavna odgovornost za uveljavitev z EKČP zagotovljenih pravic in svoboščin državnim oblastem in da je zato mehanizem pritožbe na ESČP državnim sistemom varovanja človekovih pravic le subsidiaren. Po stališču ESČP je ta subsidiarni značaj izražen v 13. členu EKČP (pravica do učinkovitega pravnega sredstva) in prvem odstavku 35. člena EKČP (kriteriji sprejemljivosti). ESČP je poudarilo, da je namen prvega odstavka 35. člena, ki določa pravilo predhodnega izčrpanja domačih pravnih sredstev, zagotoviti državam pogodbenicam možnost preprečevanja ali popravljanja domnevnih kršitev, še preden pridejo obtožbe na ESČP. Pri tem je navedlo, da pravilo iz prvega odstavka 35. člena temelji na domnevi iz 13. člena (s katerim je tesno povezan), da za zatrjevane kršitve posameznikovih konvencijskih pravic obstaja učinkovito domače pravno sredstvo. Po stališču ESČP na ta način 13. člen EKČP, ki je neposreden izraz obveznosti držav pogodbenic, da človekove pravice na prvem mestu in najmočneje varujejo v okviru lastnega pravnega sistema, posamezniku zagotavlja dodatno jamstvo, da lahko te pravice učinkovito uživa. Z vidika ESČP člen 13 EKČP torej učinkuje kot zahteva za uveljavitev domačega pravnega sredstva za vsebinsko presojo "verjetnosti obtožbe" po EKČP ter za zagotovitev primerne zadoščenja. ESČP je v obrazložitvi navedene sodbe ponovilo stališče, da se obseg obveznosti držav pogodbenic po 13. členu EKČP spreminja, odvisno od narave pritožb posameznih pritožnikov, kljub temu pa mora biti pravno sredstvo, ki ga zahteva, "učinkovito" ne le teoretično, temveč tudi v praksi. **Po stališču ESČP je v zvezi s pravico do sojenja v razumnem roku učinkovito pravno sredstvo tisto, ki bodisi prepreči domnevno kršitev ali njeno nadaljevanje bodisi zagotovi primerno zadoščenje (just satisfaction).** Poudariti je treba, da iz judikature ESČP izhaja, da **morajo države pogodbenice zagotoviti učinkovito pravno sredstvo zoper kršitve pravice do sojenja v razumnem roku tudi za primere, ko je kršitev že prenehala.** V zadevi **Šoć proti Hrvaški** je ESČP ugotovilo kršitev 13. člena EKČP, ker pritožniku niso bila dostopna notranja (domača) pravna sredstva, ki bi nudila primerno zadoščenje glede domnevnih kršitev pravice do sojenja v razumnem roku v že zaključenih postopkih.

9. Opozoriti je treba na zadevo **Belinger proti Sloveniji** (pritožnika sta zatrjevala kršitev pravice do sojenja v razumnem roku v civilnem postopku, ki v času vložitve pritožbe na ESČP še ni bil končan), v kateri je ESČP zavrnilo preliminarni ugovor Vlade o nedopustnosti pritožbe zaradi neizčrpanja domačih pravnih sredstev (prvi odstavek 35. člena EKČP). Ob proučevanju ugovora Vlade je ESČP ponovilo razloge, sprejete v zgoraj navedeni zadevi Kudla proti Poljski, in ugotovilo, da **nadzorstvene pritožbe (kot je bila urejena pred spremembami Zakona o sodiščih leta 2000 in leta 2004), upravnega spora ter ustavne pritožbe ni mogoče šteti za učinkovito pravno sredstvo, to je tako pravno sredstvo, ki je pritožniku v ustreznem času dostopno tako v teoriji kot v praksi ter je pritožniku sposobno nuditi ustrezno zadoščenje ter razumne možnosti za uspeh.**

10. Pravica do sojenja brez nepotrebne odlašanja iz prvega odstavka 23. člena Ustave sodi med pravice, ki nimajo s posebnim zakonom določenega sodnega varstva. Ker pa je del 23. člena Ustave, ji mora biti glede na četrti odstavek 15. člena Ustave, tako kot vsem drugim človekovim pravicam in temeljnim svoboščinam, zagotovljeno sodno varstvo ter pravica do odprave posledic njihove kršitve. Uresničevanje pravice do sodnega varstva v primerih, v katerih ni z zakonom predvideno drugo sodno varstvo, se zagotavlja v okviru upravnega spora po drugem odstavku 157. člena Ustave oziroma na podlagi tretjega odstavka 1. člena ZUS. Po določbi drugega odstavka 157. člena Ustave (ki jo tretji odstavek 1. člena ZUS povzema) pristojno sodišče v upravnem sporu odloča tudi o zakonitosti posamičnih dejanj in aktov, s katerimi se posega v ustavne pravice posameznika, če ni zagotovljeno drugo sodno varstvo. Ker ravnanje sodišča, ki brez nepotrebne odlašanja (v razumnem roku) ne izda sodbe, pomeni dejanje, s katerim se posega v obravnavano človekovo pravico, je zoper to ravnanje zagotovljeno varstvo v upravnem sporu. ZUS v 62. členu določa, da sme sodišče v upravnem

sporu iz tretjega odstavka 1. člena tega zakona ugotoviti nezakonitost akta ali dejanja, prepovedati nadaljevanje posamičnega dejanja, odločiti o tožnikovem zahtevku za povrnitev škode in določiti, kar je treba, da se odpravi poseg v ustavne pravice in vzpostavi zakonito stanje. O prepovedi nadaljevanja dejanja in ukrepih za vzpostavitev zakonitega stanja, če nezakonito dejanje še traja, odloči sodišče brez odlašanja. Če sodišče v navedenem primeru ne more odločiti brez odlašanja, lahko v skladu z 69. členom ZUS po uradni dolžnosti izda začasno odredbo.

11. Ustavno sodišče je že razsodilo, da je v primerih, ko postopek še teče, za presojo o obstoju kršitve pravice do sojenja brez nepotrebne odlašanja pristojno Upravno sodišče (tako npr. v sklepu št. Up-369/97 z dne 21.1.1998, OdlUS VII, 116). Takšno stališče je oprlo tudi na ureditev po ZUS, ki med določbami o pristojnosti povzema ustavno določbo drugega odstavka 157. člena (tretji odstavek 1. člena ZUS). Poleg tega pa so tudi druge določbe ZUS prilagojene potrebam učinkovitega varstva človekovih pravic. Tako ima npr. sodišče več možnosti za meritorno odločitev o tožbi (prvi odstavek 62. člena); dana so mu široka pooblastila, da vsebino odločitve prilagodi naravi kršene ustavne pravice in dejansko doseže, kar je treba za prenehanje kršitve, ter v ta namen lahko izda (urejevalno) začasno odredbo (drugi in tretji odstavek 62. člena). Zavzelo je stališče, da taka ureditev nudi dovolj zanesljivo podlago za sklepanje, da je tožba v upravnem sporu lahko učinkovito pravno sredstvo za varstvo ustavne pravice do sojenja brez nepotrebne odlašanja. **V odločbi št. Up-277/96 z dne 7. 11. 1996 (OdlUS V, 189) je Ustavno sodišče sprejelo stališče, da sodno varstvo v upravnem sporu ne bi bilo učinkovito v primerih, ko bi šlo v postopku pred Vrhovnim sodiščem za kršitev pravice do sojenja brez nepotrebne odlašanja. Zato je v takšnih primerih dopustno neposredno vložiti ustavno pritožbo. V odločbi št. Up-73/97 z dne 7. 12. 2000 (Uradni list RS, št. 1/01 in OdlUS IX, 309) je Ustavno sodišče poudarilo, da so bila navedena stališča sprejeta za primere, ko je kršitev še trajala. V tej zadevi pa je zavzelo stališče za primere, ko je postopek, v katerem naj bi prišlo do kršitve pravice do sojenja brez nepotrebne odlašanja, že končan.** Po stališču Ustavnega sodišča v takšnih primerih varstva te pravice ni mogoče zahtevati niti v upravnem sporu (kot subsidiarnem sodnem varstvu po drugem odstavku 157. člena Ustave) niti (če gre za kršitev pred Vrhovnim sodiščem) neposredno z ustavno pritožbo. To stališče je oprlo na ugotovitev, da je smisel sodnega varstva zoper še trajajočo kršitev te pravice v upravnem sporu in ustavne pritožbe v tem, da se prepreči nadaljnje nepotrebno odlašanje odločanja sodišča. Ko pa je postopek pred sodiščem končan, kršenja te pravice ne more več biti in ga zato tudi ni več mogoče preprečevati. Dejanje, s katerim naj bi bila kršena obravnavana pravica, je namreč že prenehalo. Povračilo morebitne škode, ki bi mu bila s tako kršitvijo storjena, lahko prizadeti v postopku pred pristojnim sodiščem zahteva na podlagi 26. člena Ustave z odškodninsko tožbo proti državi; ko so pravna sredstva v tem postopku izčrpana, lahko ob pogojih ZUstS vloži tudi ustavno pritožbo.

12. Ustavno sodišče mora ne glede na svoja stališča, navedena v prejšnji točki obrazložitve, pri presoji izpodbijanih določb ZUS upoštevati sodno prakso ESČP, po kateri je učinkovito sodno varstvo pravice do sojenja v razumnem roku zagotovljeno le, če obsega tudi varstvo, ki nudi primerno zadoščenje. Dobi naj ga tisti, ki mu je bila pravica kršena v že končanem postopku. To prakso mora Ustavno sodišče upoštevati ne glede na to, da je bila sprejeta v zadevi, v kateri Slovenija sama v postopku pred ESČP ni bila udeležena. Gre namreč za jasno in uveljavljeno prakso ESČP, po kateri so *in abstracto* določeni pogoji, ki morajo biti izpolnjeni, da je glede na EKČP mogoče šteti, da pravni red (katerekoli) države pogodbenice vsebuje učinkovito pravno sredstvo zoper kršenje pravice do sojenja v razumnem roku tudi v primerih, ko kršitev že preneha. Poleg tega mora Ustavno sodišče upoštevati peti odstavek 15. člena Ustave, ki določa, da nobene človekove pravice ali temeljne svoboščine, urejene v pravnih aktih, ki veljajo v Sloveniji (tak pravni akt je tudi EKČP), ni dopustno omejevati z

izgovorom, da je ta Ustava ne priznava ali da jo priznava v manjši meri. Glede na navedeno prakso ESČP je zato **treba četrty odstavek 15. člena Ustave, po katerem sta zagotovljeni sodno varstvo človekovih pravic ter pravica do odprave posledic njihove kršitve, v duhu EKČP razlagati tako, da iz njega izhaja zahteva, po kateri mora biti v okviru sodnega varstva pravice do sojenja brez nepotrebne odlašanja zagotovljena tudi možnost uveljavljati pravično zadoščenje v primerih, ko je kršitev že prenehala.** Pri tem je treba upoštevati kriterije ESČP, po katerih se presoja, ali je bil razumen rok sojenja prekoračen. ESČP o kršitvi pravice do sojenja v razumnem roku odloča na podlagi okoliščin vsakega konkretnega primera, pri tem pa upošteva predvsem naslednje kriterije: zapletenost zadeve, ravnanje državnih oblasti, ravnanje pritožnika in pomen zadeve za pritožnika.

13. Po dosedanem stališču Ustavnega sodišča ima prizadeta oseba glede na veljavno zakonodajo v primeru, kadar je postopek, v katerem naj bi bila kršena pravica do sojenja brez nepotrebne odlašanja, že (pravnomočno) končan, na voljo le tožba za plačilo odškodnine na podlagi 26. člena Ustave. O tej tožbi odloča sodišče v pravdnem postopku po splošnih pravilih odškodninskega prava, ki jih ureja Obligacijski zakon (Uradni list RS, št. 83/01 in nasl. – v nadaljevanju OZ). Na tej podlagi lahko sodišče prizadetemu dosodi odškodnino za premoženjsko in nepremoženjsko škodo, če so izpolnjene predpostavke odškodninske odgovornosti. Ni pa posebnih zakonskih določb, ki bi omogočale prizadeti osebi uveljaviti pravico do pravičnega zadoščenja v smislu EKČP. To velja tudi v primeru, ko se odškodnina zahteva s tožbo v upravnem sporu (prvi odstavek 62. člena ZUS). **Pravično zadoščenje (*just satisfaction*) zaradi kršitve pravice do sojenja v razumnem roku v smislu EKČP namreč ne pomeni odškodnine v klasičnem smislu po kriterijih civilnopravne odgovornosti za premoženjsko ali nepremoženjsko škodo, kar velja tudi za odškodnino po 26. členu Ustave. Gre za zadoščenje, katerega prvenstveni namen je odmena zaradi opustitve pozitivne dolžnosti države, da zagotovi tak sistem oziroma organizacijo postopkov, ki bodo omogočali, da posameznik pride do odločitve sodišča v razumnem času. Ker ZUS, ki glede na drugi odstavek 157. člena Ustave sicer ureja sodno varstvo pravice do sojenja brez nepotrebne odlašanja, ne vsebuje posebnih, naravi obravnavane pravice prilagojenih določb, ki bi omogočale uveljavljanje pravičnega zadoščenja v primeru, ko je kršitev pravice do sojenja v razumnem roku prenehala, je v neskladju s četrtyim odstavkom 15. člena Ustave v zvezi s prvym odstavkom 23. člena Ustave (1. točka izreka).**

14. Ker gre za primer, ko zakonodajalec določenega vprašanja, ki bi ga moral urediti, ni uredil, razveljavitev ni mogoča. Zato je Ustavno sodišče na podlagi prvega odstavka 48. člena ZUstS sprejelo ugotovitveno odločbo. Na podlagi drugega odstavka 48. člena ZUstS je zakonodajalcu naložilo, naj ugotovljeno neskladje odpravi v roku enega leta od objave odločbe v Uradnem listu Republike Slovenije (2. točka izreka). Da bo zadostil jamstvom 5. člena in četrtega odstavka 15. člena Ustave ter zahtevam ESČP, bo moral zakonodajalec celovito urediti varstvo pravice do sojenja brez nepotrebne odlašanja v ZUS ali pa v drugem zakonu. Pri vzpostavitvi sistema varstva pravice do sojenja brez nepotrebne odlašanja bo moral zakonodajalec posebno pozornost nameniti temu, da ne bo še dodatno (pre)obremenil sodišč, oziroma povedano drugače, da ne bo novo pravno sredstvo za varstvo pravice do sojenja v razumnem roku povzročilo še dodatnega podaljšanja trajanja sodnih postopkov. Iz obrazložitve sodbe v zadevi Kudla proti Poljski v zvezi z obveznostjo države, da zagotovi učinkovita pravna sredstva za varstvo pravice do sojenja v razumnem roku, izhaja, da ni nujno, da mora o tem pravnem sredstvu odločati prav sodišče, da pa so v primeru, če ne gre za sodišče, za presojo, ali gre za učinkovito pravno sredstvo, pomembne pristojnosti tega organa in jamstva, ki jih nudi. Prav tako ni nujno, da gre le za eno pravno sredstvo, pomembna je celota pravnih sredstev, ki jih zagotavlja domače pravo. Pri tem Ustavno sodišče posebej opozarja na neustreznost morebitne ureditve, z vidika učinkovitega sistema varstva človekovih pravic in ustavno določenih pristojnosti Ustavnega sodišča, po

kateri bi bilo za ugotavljanje zatrjevanih kršitev pravice do sojenja brez nepotrebne odlašanja v že zaključenih postopkih in (ob ugotovljeni kršitvi te pravice) za odločanje o pravičnem zadoščenju na prvi stopnji pristojno Ustavno sodišče. Kljub temu, da je Ustavno sodišče v obravnavanem primeru presojalo le, ali veljavna zakonodaja zagotavlja učinkovito sodno varstvo pravice do sojenja brez nepotrebne odlašanja, ko je kršitev že prenehala, opozarja, da se glede na sodno prakso ESČP utemeljeno zastavlja tudi vprašanje učinkovitosti sodnega varstva pravice do sojenja brez nepotrebne odlašanja v primerih, ko postopek še teče. Zato bi bilo treba, ob oblikovanju zakonskih rešitev za odpravo v obravnavani zadevi ugotovljene neustavnosti, razmisliti tudi o ustreznosti pravnih sredstev za zagotavljanje varstva pravice do sojenja brez nepotrebne odlašanja v primerih, ko postopek še teče, in o njihovi uskladitvi z zahtevami ESČP. **Temeljna skrb države, in s tem vseh treh vej oblasti, je namreč tudi zagotavljanje pogojev za učinkovito izvrševanje funkcije sodstva.**

15. Odprava ugotovljene neskladnosti z Ustavo zahteva kompleksnejše zakonodajno urejanje, zato določitev načina izvršitve odločbe po drugem odstavku 40. člena ZUstS v obravnavanem primeru ni mogoča. **To pomeni, da imajo posamezniki kljub ugotovljeni neskladnosti z Ustavo do njene odprave v primeru morebitne kršitve obravnavane pravice v že končanem postopku na voljo le možnost zahtevati povračilo škode po 26. členu Ustave.**« (U-I-65/05 z dne 22. 9. 2005, Uradni list RS, št. 92/05 in OdlUS XIV, 72).

2.3.1 Zakon o varstvu pravice do sojenja brez nepotrebne odlašanja

Zakon o varstvu pravice do sojenja brez nepotrebne odlašanja (ZVPSBNO – Uradni list RS, št. 49/2996 in spr.) ima namen zagotoviti varstvo pravice do sojenja brez nepotrebne odlašanja. V tem smislu ureja:

- **opravljanje zadev sodne uprave iz pristojnosti sodišč in zadev pravosodne uprave iz pristojnosti ministrstva za pravosodje, za varstvo pravice do sojenja brez nepotrebne odlašanja;**
- **sodno varstvo te pravice;**
- **pravično zadoščenje v primerih kršitve.**

V zvezi s pravico do sojenja brez nepotrebne odlašanja zakon določa, da ima **stranka v sodnem postopku ali udeleženec po zakonu o nepravdnem postopku ter oškodovanec v kazenskem postopku pravico, da o njenih pravicah in dolžnostih ter o obtožbah proti njej v njeni zadevi pred sodiščem odloča sodišče brez nepotrebne odlašanja (2. člen).**⁵

Za varstvo pravice zakon določa naslednja **pravna sredstva** (3. člen):

- **nadzorstvena pritožba – pritožba s predlogom za pospešitev obravnavanja zadeve;**
- **rokovni predlog – predlog za določitev roka;**
- **zahteva za pravično zadoščenje.**

⁵ Za državne organe, organe lokalnih samoupravnih skupnosti, javna podjetja, javne sklade in javne agencije kot stranke v sodnih postopkih velja, da niso upravičeni do pravičnega zadoščenja z izplačilom denarne odškodnine za povzročeno škodo zaradi kršitve pravice do sojenja brez nepotrebne odlašanja ali povrnitve premoženjske škode v njihovo korist ali v korist RS po tem zakonu ali drugem zakonu, ko gre za varstvo pravice do sojenja brez nepotrebne odlašanja (24. člen ZVPSVBNO).

Pri odločanju o teh pravnih sredstvih se upoštevajo:

- okoliščine posamezne zadeve (zapletenost v dejanskem in pravnem pogledu),
- ravnanje strank v postopku, predvsem z vidika uporabe postopkovnih pravic in izpolnjevanje obveznosti v postopku;
- spoštovanje pravil o vrstnem redu reševanja zadev na sodišču;
- zakonski roki za razpis narokov in izdelavo sodnih odločb;
- trajanje časa, v katerem je bila na drugih sodnih stopnjah oziroma sodiščih reševana zadeva;
- način, po katerem je bila zadeva obravnavana pred vložitvijo nadzorstvene pritožbe ali rokovnega predloga;
- narava in vrsta zadeve;
- pomen zadeve za stranko.

Nadzorstvena pritožba

Nadzorstveno pritožbo lahko vloži stranka, **če meni, da sodišče nepotrebno odlaša z odločanjem.**

Vloži se pisno pri **sodišču, ki obravnava zadevo.** O njej odloča **predsednik sodišča.**

Možne odločitve v zvezi s pritožbo so:

- se zavrne s sklepom, če je nadzorstvena pritožba glede na časovni potek reševanja zadeve očitno neutemeljena;
- se s sklepom zavrže, če ne vsebuje vseh obveznih sestavin;
- predsednik sodišča nemudoma zahteva, da mu sodnik najkasneje v 15 dneh posreduje poročilo o razlogih za trajanje postopka v zadevi; poročilo se mora opredeliti do meril za odločanje ter podati mnenje, kdaj bi zadeva lahko bila rešena; predsednik sodišča lahko zahteva tudi, da mu sodnik posreduje spis zadeve, če oceni, da ga mora pregledati glede na strankine navedbe.

Če sodnik obvesti predsednika sodišča, da bodo v roku, ki ni daljši od 4 mesecev od prejema nadzorstvene pritožbe, opravljena ustrezna postopkovna dejanja, ki lahko učinkovito pospešijo rešitev zadeve, oziroma izdana odločba, predsednik o tem obvesti stranko in s tem zaključí obravnavanje nadzorstvene pritožbe.

Če predsednik po poročilu ugotovi, da sodišče ne odlaša nepotrebno z odločanjem v zadevi, nadzorstveno pritožbo s sklepom zavrne.

Če predsednik ugotovi, da sodišče nepotrebno odlaša z odločanjem v zadevi, glede na stanje in naravo zadeve s sklepom odredi rok za opravo določenih postopkovnih dejanj, lahko pa glede na okoliščine zadeve, če je zadeva nujna, odredi tudi njeno prednostno reševanje. Pri tem lahko določi tudi rok za opravo ustreznih postopkovnih dejanj, ki naj pospešijo rešitev zadeve, ki ne sme biti krajši od 15 dni in ne daljši od 6 mesecev, in primeren rok, v katerem mora sodnik poročati o opravljenih dejanjih.

Če predsednik sodišča ugotovi, da je do nepotrebne odlašanja z odločanjem v zadevi prišlo zaradi preobremenjenosti ali daljše odsotnosti sodnika, lahko odredi, da se zadeva predodeli, lahko pa predlaga tudi dodelitev dodatnega sodnika na sodišče ali odredi izvedo drugih ukrepov.

Stranka med odločanjem o nadzorstveni pritožbi in v primeru, ko je določen rok za opravo dejanj, ne sme vložiti nove nadzorstvene pritožbe; če je bila pritožba zavrnjena, lahko stranka vloži novo nadzorstveno pritožbo šele po poteku 6 mesecev od prejema sklepa (razen v zadevah, v katerih je predlagan pripor ali odrejen pripor ali predlagana začasna odredba).

Če je nadzorstvena pritožba vložena pri ministrstvu za pravosodje, jo to odstopi predsedniku sodišča in zahteva, da ga ta obvesti o ugotovitvah in o odločitvi.

Rokovni predlog

Rokovni predlog se lahko vloži:

- če predsednik sodišča zavrne nadzorstveno pritožbo;
- če nanjo ne ogovori v roku 2 mesecev ali v tem roku ne pošlje obvestila o rezultatih nadzorstvene pritožbe;
- če v ustreznih rokih niso bila opravljena ustrezna postopkovna dejanja sodnika.

Vloži se **pri sodišču, ki obravnava zadevo**, v roku 15 po prejemu sklepa ali po poteku rokov.

O rokovnem predlogu odloča **predsednik višjega sodišča, v katerega sodno območje spada okrajno, okrožno ali drugo sodišče prve stopnje**. Za odločanje o rokovnem predlogu glede zadev, ki jih obravnava višje sodišče, je pristojen **predsednik vrhovnega sodišča. Ta je pristojen tudi za odločanje o rokovnem predlogu za zadeve, ki jih obravnava vrhovno sodišče.**

Predsednik sodišča, ki obravnava zadevo, nemudoma posreduje rokovni predlog skupaj s spisom zadeve in spisom nadzorstvene pritožbe predsedniku sodišča, ki je pristojen za odločanje o rokovnem predlogu.

O rokovnem predlogu je treba odločiti v 15 dneh po prejemu.

Rokovni predlog se lahko:

- s sklepom zavrne, če ne vsebuje obveznih sestavi, če je vložen pred potekom roka ali po poteku roka;
- se s sklepom zavrne, če je glede na časovni potek reševanja zadeve in glede na ravnanje stranke očitno neutemeljen;
- s sklepom zavrne, če glede na merila sodišče ne odlašá nepotrebno z odločanjem v zadevi;
- če predsednik glede na merila ugotovi, da sodišče nepotrebno odlašá z odločanjem, s sklepom odredi, da mora sodnik opraviti ustrezna postopkovna dejanja, ki lahko učinkovito pospešijo rešitev zadeve, določi rok za njihovo opravo (od 15 dni do 4

mesece) in primeren rok, v katerem mora sodnik poročati o opravljenih dejanjih; odredi lahko tudi prednostno reševanja in predsedniku sodišča predlaga izvedbo ukrepov.

Pri odločanju se smiselno uporablja zakon o pravdnem postopku.

Pravično zadoščenje

Če je bilo strankini nadzorstveni pritožbi ugodeno ali je vložila rokovni predlog, lahko zahteva pravično zadoščenje.

To je lahko v:

- **izplačilo denarne odškodnine za povzročeno škodo** zaradi kršitve pravice do sojenja brez nepotrebnega odlašanja;
(gre za nepremoženjsko škodo, za katero RS odgovarja objektivno, za posamezno zadevo se lahko prizna od 300 do 5.000 EUR)
- **pisna izjava Državnega pravobranilstva, da je bila stranki kršena pravica** do sojenja brez nepotrebnega odlašanja;
(izjave se lahko poda samostojno kot nadomestilo za nepremoženjsko škodo ali poleg denarne odškodnine; pisna izjava se poda v okviru sklenjene poravnave, na zahtevo stranke se objavi tudi na spletni strani Državnega pravobranilstva za 2 meseca)
- **objava sodbe**, da je bila stranki kršena pravica.
(v primeru tožbe za denarno odškodnino lahko sodišče izjemoma ne določi denarne odškodnine, temveč s sodbo ugotovi le kršitev pravice, če oceni, da je pravično zadoščenje za nepremoženjsko škodo mogoče zagotoviti že z ugotovitvijo kršitve pravice – v tem primeru sodišče na zahtevo stranke tudi odloči, da se sodba objavi; v primeru hujše kršitve pravice se lahko poleg denarne odškodnine odredi tudi objavo sodbe).

Postopek za uveljavitev zahtevka za pravično zadoščenje se začne z **vložitvijo predloga za poravnavo pri Državnem pravobranilstvu zaradi sporazuma o vrsti oziroma višini pravičnega zadoščenja**. V predlogu naveden, katero pravično zadoščenje uveljavlja, sicer jo državno pravobranilstvo pozove k dopolnitvi vloge.

Ta predlog se vloži v 9 mesecih od dneva vročitve pravomočne odločbe sodišča, oziroma, če je bilo v njeni zadevi vloženo izredno pravno sredstvo, o katerem odloča vrhovno sodišče, od dneva vročitve odločbe vrhovnega sodišča, s katero se postopek konča.

Državno pravobranilstvo se do zahtevka opredeli najkasneje v roku 3 mesecev. Do izteka tega roka stranka ne sme uveljavljati denarne odškodnine pred sodiščem.

V primeru, če državno pravobranilstvo sklene sporazum, sklene **izvensodno poravnavo**.

Če sporazum ni dosežen, lahko stranka vloži tožbo za povrnitev škode na sodišče. Ta se vloži **najpozneje v 18 mesecih od dneva vročitve odločbe sodišča**.

Zakon določa, da je **izključno krajevno pristojno okrajno sodišče, na območju katerega ima stranka stalno ali začasno prebivališče ali sedež. Ne glede na navedeno pa je za zadeve, za katere bi bilo krajevno pristojno okrajno sodišče v Ljubljani, izključno pristojno okrajno sodišče v Kranju, za zadeve, za katere bi bilo sicer pristojno okrajno sodišče v Mariboru, pa izključno krajevno pristojno Okrajno sodišče v Celju.**

V postopku se ne glede na vrsto/višino zahtevka uporabljajo določbe ZPP o sporu majhne vrednosti. Revizija je izključena.

Tudi tožbo za povrnitev premoženjske škode lahko stranka vloži v 18 mesecih od dneva vročitve odločbe sodišča v skladu z določbami OZ o premoženjski škodi. Republika Slovenija objektivno odgovarja za povzročeno škodo.

Zakon je v 25. členu ZVPSBNO med prehodnimi določbami uredil pravično zadoščenje za škodo, nastalo pred začetkom uporabe tega zakona.⁶

⁶ Ustavno sodišče je v odločbi št. U-I-207/08, Up-2168/08 z dne 18. 3. 2010 ta člen (25. člen ZVPSBNO) spoznalo kot neskladen z Ustavo, kolikor ne ureja tudi položaja oškodovancev, katerim je kršitev pravice do sojenja brez nepotrebne odlašanja prenehala pred 1. 1. 2007, pa do takrat niso vložili zahteve za pravično zadoščenje na mednarodno sodišče. Med drugim je navedlo » ...Vrhovno sodišče namreč drugače od nižjih sodišč meni, da nepremoženjska škoda zaradi kršitve pravice do sojenja brez nepotrebne odlašanja do uveljavitve ZVPSBNO, torej po določbah ZOR in OZ, ni bila pravno priznana. To stališče utemeljuje Vrhovno sodišče s sklicevanjem na *numerus clausus* oblik nepremoženjskih škod, za katere je mogoče po slovenskem pravu zahtevati denarno odškodnino. Po oceni Vrhovnega sodišča je bistveno, da pravica do sojenja brez nepotrebne odlašanja ni osebna pravica (ki pomeni zakonsko urejen primer), saj ni namenjena varovanju istega objekta, to je človekove osebnosti in osebnih dobrin. Ker je zakonodajalec načrtno vpeljal *numerus clausus* oblik nepremoženjske škode, za katere je mogoče zahtevati denarno odškodnino, po oceni Vrhovnega sodišča pravil o odškodninski odgovornosti zaradi posega v osebno pravico ni mogoče niti analogno uporabiti. Navedeno stališče je v praksi Vrhovnega sodišča že ustaljeno, in mu sledijo tudi nižja sodišča. ...Prehodna ureditev ZVPSBNO je zato obremenjena z nenačrtovano protiustavno pravno praznino. Strankam, med katere sodi tudi pobudnica, namreč učinkovito sodno varstvo pravice do sojenja brez nepotrebne odlašanja v sodni praksi, ni zagotovljeno. Po ustaljenem stališču ESČP mora biti pravno sredstvo učinkovito ne le v teoriji, temveč tudi v praksi. Da bi bilo treba odškodninsko sodno varstvo pravice do sojenja brez nepotrebne odlašanja zagotoviti še toliko bolj prav obravnavani skupini oškodovancev, je še zlasti očitno ob dejstvu, da tem oškodovancem, drugače kot tistim, katerih položaj ZVPSBNO celovito ureja, v času domnevne kršitve obravnavane pravice učinkovita pospešitvena pravna sredstva niso bila dostopna. Tem oškodovancem potem, ko je kršitev pravice že prenehala, drugačne oblike sodnega varstva niti ni več mogoče zagotoviti, saj vzpostavitev prejšnjega stanja po naravi stvari ni mogoča. Pravično zadoščenje je po prenehanju kršitve te pravice sicer mogoče zagotoviti zgolj z ugotovitvijo kršitve, vendar iz sodne prakse ESČP jasno izhaja, da to praviloma ne more pomeniti zadostne odmeve za kršitev te pravice. ESČP je sicer že večkrat izrazilo stališče, da lahko pomeni učinkovito pravno sredstvo v primeru, ko je postopek že pred uveljavitvijo pospešitvenih pravnih sredstev trajal nerazumno dolgo in ko pritožnik v času nastale kršitve učinkovitih pospešitvenih pravnih sredstev še ni imel na voljo, le naknadna zagotovitev kompenzatornega pravnega sredstva za škodo, ki jo je pritožnik utrpel zaradi nerazumno dolgega sodnega postopka. Zato bi moral zakonodajalec enako, kot je uredil položaj oškodovancev, ki so zaradi kršitve pravice do sojenja brez nepotrebne odlašanja, do katere je prišlo pred uveljavitvijo ZVPSBNO, pravično zadoščenje uveljavljali pred ESČP, urediti tudi položaj obravnavane skupine oškodovancev. Ustavno sodišče je zato ugotovilo, da je 25. člen ZVPSBNO, kolikor ne ureja tudi položaja drugih oškodovancev, katerim je domnevna kršitev pravice do sojenja brez nepotrebne odlašanja prenehala pred 1. 1. 2007, v neskladju s četrtem odstavkom 15. člena Ustave v zvezi s prvim odstavkom 23. člena Ustave.«

2.4 Javnost sojenja (24. člen Ustave)

Pravica do javnosti sojenja se v bistvu vključuje v pravico do poštenega sojenja, v vsebinskem smislu je torej **neločljivo povezana s pravico do sodnega varstva** (23. člen Ustave in prvi odstavek 6. člena EKČP).⁷ K javnosti sojenja pripomore tudi **udeležba državljanov pri izvajanju sodne oblasti** (128. člen Ustave).

Javnost sojenja obsega:

- **javnost sodnih obravnav;**
- **javno izrekanje sodb.**

Pravica do javnosti sojenja naj bi bila namenjena predvsem **strankam v postopku**, ki naj bi jim ob ostalih jamstvih zagotovila pošteno sojenje.

Zakon o pravnem postopku (ki se uporablja tudi v upravnem sporu) določa:

- da je glavna obravnava javna (293. člen);
- vendar javnost omejuje na polnoletne osebe, dopušča pa tudi izključitev javnosti z vse glavne obravnave ali iz njenega dela, če to zahtevajo **koristi uradne, poslovne ali osebne skrivnosti, koristi javnega reda ali razlogi morale**; poseben razlog za izključitev javnosti predstavlja tudi zagotovitev **neoviranega poteka obravnave (294. člen)**;
- sklep o izključitvi javnosti mora biti obrazložen in javno razglašen (296. člen);
- določbe o javnosti obravnave veljajo smiselno tudi za narok zunaj glavne obravnave pred predsednikom senata in za narok pred zaprošenim sodnikom (297. člen);
- v primeru, kadar se sodba razglasi, njen izrek javno prebere predsednik senata in na kratko sporoči razloge sodbe; izrek se prebere javno tudi v primeru, ko je bila javnost z obravnave izključena, vendar se v takšnem primeru javnost deloma ali v celoti izključi pri razglasitvi razlogov sodbe (322. člen).

Zakon o kazenskem postopku določa:

- glavna obravnava je javna, na njej so lahko navzoče samo polnoletne osebe (294. člen);
- javnost glavne obravnave se lahko deloma ali v celoti izključi po uradni dolžnosti ali na predlog strank (vselej po njihovem zaslišanju), če je to **potrebno za varovanje tajnosti, varstva javnega reda, morale, varstva osebnega ali družinskega življenja obtoženca ali oškodovanca ali koristi mladoletnika ali če bi po mnenju senata javnost škodovala interesom pravičnosti** (295. člen);
- sklep o izključitvi javnosti mora biti obrazložen in javno razglašen (297. člen);
- izrek sodbe se prebere javno, javno se pove na kratko njene razloge; če je bila javnost z glavne obravnave izključena, se izrek vselej prebere javno, javnost pa se lahko deloma ali v celoti izključi pri razglasitvi razlogov sodbe (360. člen).

⁷ Besedilo prvega odstavka 6. člena EKČP se glasi: » ...javno ter v razumnem roku odloča neodvisno in nepristransko z zakonom ustanovljeno sodišče«.

Pravica do javnega sojenja pa **ni absolutna**, kar v načelu velja za vse ustavne pravice. Člen 24 Ustave namreč v zadnjem stavku vsebuje t. i. **zakonski pridržek** – na podlagi tega je zakonodajalec pooblaščen določiti izjeme, to je primere, ko javnost sojenja ne pride v poštev (zakonodajalec sme to ustavno pravico omejiti – »izjeme določa zakon«).

Tak izrecni pridržek zahteva tretji odstavek 15. člena Ustave, po katerem so **človekove pravice in temeljne svoboščine omejene samo s pravicami drugih in v primerih, ki jih določa ta ustava**. Zakon sme torej omejiti ustavno določeno pravico, poleg primerov, ko je to nujno zaradi varovanja pravic drugih, le tedaj, **kadar je to v ustavi pri opredeljevanju pravice izrecno predvideno** (kot npr. »izjeme določa zakon«, »pod pogoji, ki jih določa zakon«, »v primerih, ki jih določa zakon« itd.).

Kadar je v ustavi ob opredeljevanju pravice rečeno samo, da se **pravica uresničuje »v skladu z zakonom« ali da se »ureja z zakonom«** (če je pri tem obseg pravice določen že z ustavo), pa s tem zakonodajalcu ni dana možnost omejevanja ustavne pravice, temveč le možnost (in hkrati dolžnost) »predpisati način uresničevanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin, kadar tako določa Ustava. V tem primeru torej ne gre za omejevanje pravic po tretjem odstavku 15. člena Ustave, temveč za določitev načina njihovega uresničevanja po drugem odstavku 15. člena Ustave.

Meja med omejevanjem ustavnih pravic (tretji odstavek 15. člena) in predpisovanjem načina njihovega uresničevanja (po drugem odstavku 15. člena) sicer ni vedno lahko določljiva. V spornih primerih bo zato moralo na koncu odločiti Ustavno sodišče, ali je v posameznem primeru predpisovanje načina izvrševanja pravice že preraslo v omejevanje pravice ali še ne.⁸

Prvi odstavek 6. člena EKČP dopušča prav tako omejitve javnosti sojenja, in sicer, **če je to v interesu morale, javnega reda ali državne varnosti, če to v demokratični družbi zahtevajo koristi mladoletnikov ali varovanje zasebnega življenja strank, pa tudi tedaj, kadar bi po mnenju sodišča zaradi posebnih okoliščin javnost sojenja škodovala interesom pravičnosti**.

Omejitve pravice do javnosti so lahko:

- **zaradi javne koristi** (npr. varovanje določene vrste tajnosti zaradi varnosti države);
- **zaradi varstva strank ali drugih udeležencev v postopku** (npr. zaradi varovanja osebnega ali družinskega življenja obdolženca). Te niso nujno omejitve pravice do javnosti sojenja v pravem pomenu besede – pravo omejitve predstavljajo samo tedaj, kadar ne varujejo koristi stranke v postopku, temveč nasprotno stranke ali drugega udeleženca.

Omejitve javnosti **ne pride v poštev za razglasitev izreka sodne odločbe**. To izhaja iz prakse ESČP v zadevi **Le Compte, Van Leuven in De Meyere v. Belgija (23. 6. 1981, A 43)** – **sodba mora biti v vsakem primeru izrečena javno**.

ESČP je v zadevi **Axen v. Nemčija (8. 12. 1983, A 72)** postavilo standard, po katerem **mora biti zahteva po javnosti sojenja spoštovana v vsaki fazi postopka, ki vpliva na odločitev v sporu**.

⁸ Primerjaj OdlUS IV, 4, U-I-47/94, Uradni list RS, št. 13/95.

2.5 Pravica do pravnega sredstva (25. člen Ustave) – načelo instančnosti

Ustava v 25. členu **vsakomur zagotavlja pravico do pritožbe ali drugega pravnega sredstva proti odločbam sodišč in drugih državnih organov, organov lokalnih skupnosti in nosilcev javnih pooblastil, s katerimi ti odločajo o njegovih pravicah, dolžnostih ali pravnih interesih.**

Gre za človekovo pravico, ki jo zagotavlja tudi 13. člen EKČP: ta zagotavlja vsakomur učinkovito pravno sredstvo v primeru kršitev pravic in svoboščin, ki so v njej določene.

Pravico do pritožbe štejemo kot **bistveni element pravne države, ki omogoča posameznikom varstvo pred kršitvijo pravic, ki bi jih storili državni organi.** To pravico podrobneje urejajo postopkovni zakoni (upravni, kazenski, pravdni, nepravdni, izvršilni).

Ustavna pravica do pritožbe (25. člen Ustave) izhaja tudi iz načela pravne države (2. člen Ustave). To načelo je splošno načelo zakonitosti, ki se v postopkih pred državnimi in drugimi organi, ki odločajo o pravicah, dolžnostih in pravnih koristih odraža preko pravice do enakega varstva pravic (22. člen Ustave).

Pritožba je dovoljena, **ne glede na to, ali je izpodbijani posamični akt zakonit ali ne.** Pogoj je le, da se s posamičnim aktom odloča o pravici, dolžnosti ali pravnem interesu posameznika ali pravne osebe oziroma o pravnem razmerju.

Praviloma je v skladu s 25. členom Ustave pritožba vedno dovoljena, zato jo štejemo kot **redno pravno sredstvo.** Možno pa je, da se pritožba nadomesti tudi s kakšnim drugim pravnim sredstvom. Zato določba 25. člena Ustave hkrati jamči pritožbo in prepoveduje izključitev vsakršnega pravnega sredstva zoper prvostopenjske odločitve oblastnih organov. Z opredelitvijo »pravica do pritožbe ali drugega pravnega sredstva« je namreč zakonodajalcu dana možnost, da izjemoma izključi pritožbo kot redno pravno sredstvo zoper odločitve sodnih in upravnih organov ter organov lokalnih skupnosti in nosilcev javnih pooblastil ter dolžnost, da zagotovi drugo enako učinkovito pravno sredstvo. To je lahko tudi izredno pravno sredstvo (revizija, zahteva za varstvo zakonitosti), v upravnih stvareh pa je to lahko upravni spor ali drugo sodno varstvo (157. člen Ustave). Ker se pravica do pritožbe izčrpa pred upravo, je v primeru izključitve pritožbe z upravnim sporom zadoščeno tudi pravici do sodnega varstva (23. člen Ustave).

V sodnih postopkih je pritožba praviloma vedno dovoljena. Pri odločanju o upravnih zadevah (v upravnem postopku) pa obstajajo primeri, ko je pritožba izključena. Izključitev pritožbe v upravnem postopku omejuje načelo delitve oblasti, ki izvršni oblasti prav preko pritožbe omogoča poenotenje prakse pri odločanju na prvi stopnji in s tem oblikovanje izvršilne politike na posameznem upravnem področju. Prav instančno odločanje zagotavlja, da bo materialna zakonodaja enotna in glede na razlike sorazmerno uporabljena v enakih ali primerljivih upravnih stvareh.

Izključitev pritožbe in njeno nadomeščanje z upravnim sporom tako prihaja v poštev, če je na prvi stopnji odločal drugostopenjski organ, Vlada ali Državni zbor ali občinski svet, ali v stvareh manjšega pomena, ali če je potrebno zagotoviti hiter postopek v nujnih stvareh, ali zaradi posebne zaščite javne koristi ipd.

Pravica do sodnega varstva zoper upravne (ali »kvaziupravne«) akte, zagotovljena s 23. in 157. členom Ustave kot posebna ustavna pravica, praviloma ne more biti nadomestilo za ustavno pravico iz 25. člena ustave, torej za pravico do pritožbe znotraj upravnega ali tudi sodnega postopka.

»31. Iz ustavnega besedila, po katerem mora biti zagotovljena "pravica do pritožbe ali drugega pravnega sredstva", **izrecno ne izhaja zahteva, da bi moralo biti "drugo pravno sredstvo" vedno zagotovljeno znotraj konkretnega (v tem primeru upravnega) postopka, temveč omogoča tudi razlago, po kateri lahko funkcijo pravnega sredstva izjemoma opravi zahteva za preizkus odločbe v sodnem postopku.** Zlasti to velja v primerih, ko instančno odločanje ni v funkciji poenotenja upravne prakse. Zato je v primerih, ko o posameznih upravnih zadevah odločajo najvišji organi posameznih vej oblasti ali strokovni organi, ki so posebej v ta namen ustanovljeni z zakonom kot organi na prvi in zadnji stopnji, mogoče šteti upravni spor kot "drugo pravno sredstvo" v smislu 25. člena Ustave, vendar pod pogojem, da se z njim še vedno zagotavlja temeljni namen instančnosti, kot ga zagotavlja ta človekova pravica – to je, da je to pravno sredstvo po svoji naravi enako učinkovito, kot bi bila pritožba v upravnem postopku. Če je takšno pravno sredstvo zagotovljeno, izključitev pritožbe zoper odločitev v upravnem postopku ne pomeni posega v 25. člen Ustave.« (U-I-219/03 in Uradni list RS, št. 118/05).

Poseg v pravico do pritožbe se presoja po t. i. strogem testu sorazmernosti:

- poseg je tedaj dopusten samo, če je nujen (neizogiben) za varstvo pravic drugih, in to takih pravic, katerih zagotovitvi je treba dati prednost pred neokrnjenim izvrševanjem prve ustavne pravice;
- poseg ne sme biti prekomeren (oziroma v nasprotju z načelom sorazmernosti v ožjem smislu) – dopusten je le najblažji izmed možnih posegov, s katerim se lahko zagotovi ustavno dopustni in zaželeni cilj (varstvo ustavnih pravic drugih) in to le v ustavno potrebnem obsegu (načelo maksimalno možnega hkratnega izvrševanja obeh pravic oziroma medsebojnega omejevanja v kar najmanšem obsegu).

Po stališču Ustavnega sodišča je pravica do učinkovitega pravnega sredstva zagotovljena, če je **pravni akt, ki se izpodbija, obrazložen, tako da lahko pritožnik izpodbija vsebinske razloge odločitve.** Pravica do pravnega sredstva je lahko učinkovita samo, če je odločba sodišča ali upravnega organa v vsaki bistveni točki obrazložena na tako konkreten način (ne pavšalen, abstrakten, splošen), ki bo omogočal presojo, ali je država v zadostni meri izpolnila vse zahteve, ki ji jih glede ugotovitvenega in dokaznega bremena nalagajo zakonske določbe.

Obrazložena sodna odločba je neločljiv del poštenega postopka, z njo je sodišče dolžno z zadostno jasnostjo opredeliti razloge, na podlagi katerih je doseglo svojo odločitev.

»7. Pravici do pritožbe po 25. členu Ustave odgovarja obveznost sodišča, ki odloča o pritožbi, da pritožbo, če je dopustna, vsebinsko obravnava ter da se opredeli do tistih pritožbenih navedb, zaradi katerih bi bilo, če bi bile utemeljene, potrebno izpodbijano sodbo spremeniti oziroma razveljaviti. Da bi bilo razvidno, ali je pritožbeno sodišče upoštevalo navedene zahteve, pa mora biti njegova odločba obrazložena. Tako je po določbi 395. člena Zakona o kazenskem postopku (Uradni list RS, št. 63/94) sodišče druge stopnje dolžno, da v obrazložitvi sodbe ali sklepa presodi pritožbene navedbe in navede kršitve zakona, ki jih je upoštevalo po uradni dolžnosti. - **Da mora biti vsaka sodna odločba obrazložena izhaja tudi iz vsebine 6. člena EKČP, saj naj bi bila v skladu z judikaturjo Evropskega sodišča**

za človekove pravice obrazložena sodna odločba neločljiv del poštenega postopka, z njo pa naj bi bilo sodišče dolžno z "zadostno jasnostjo opredeliti razloge, na podlagi katerih je doseglo svojo odločitev". Po isti judikaturi ravnanje sodišča ne ustreza poštenemu postopku, če enostavno ignorira navedbe stranke, ki so takšne, da bi v primeru, če bi bile utemeljene, odločilno vplivale na izid postopka.« (Up-206/96, OdlUS V, 211).

2.6 Enako varstvo pravic v postopkih (22. člen Ustave)

Ustava zagotavlja v okviru pravice do sodnega varstva tudi pravico do enakega obravnavanja.

Po 22. členu Ustave je **vsakomur zagotovljeno enako varstvo njegovih pravic v postopku pred sodiščem in drugimi državnimi organi, organi lokalnih skupnosti in nosilci javnih pooblastil, ki odločajo o njegovih pravicah, dolžnostih ali pravnih interesih.**

Med pravice, s katerimi se uresničuje pravica do enakosti pred sodiščem, je mogoče uvrstiti tudi določbo 62. člena Ustave, ki vsakomur priznava pravico, da pri uresničevanju svojih pravic in dolžnosti ter v postopkih pred državnimi organi uporablja svoj jezik in pisavo na način, ki ga določa zakon.

Načelo enakega obravnavanja strank zahteva, da sodišče obema strankama omogoči, **da v postopku uveljavljata in ščitita svoje interese in v ta namen uporabita vsa dopustna procesna sredstva.**

ESČP je večkrat poudarilo, da je pri poštemem sojenju najpomembnejše **načelo enakega obravnavanja strank (equality of arms), ki vsebuje pravico stranke:**

- **da se izjavi;**
- **da predloži dokaze;**
- **da spodbija nasprotnikove dokaze;**
- **zahtevo, da so sodne odločbe obrazložene.**

Uresničevanju pravice do enakega obravnavanja služi vrsta procesnih načel in institutov:

- načelo obojestranskega zaslišanja – sodišče mora dati vsaki stranki možnost, da se izjavi o zahtevkih in navedbah nasprotne stranke: uveljavitev tega načela omogočajo pravila o vročanju, vabljenju, kontradiktornosti glavne obravnave, dvostranskih pravnih sredstvih itd.
- oprostitev plačila pravnih stroškov/ brezplačna pravna pomoč;
- načelo poučevanja neuke stranke;
- načelo materialnega procesnega vodstva;

»Ni kršena pravica do enakega varstva pravic in do nepristranskega sodišča, če glede na načelo proste presoje dokazov sodišče samo odloča o tem, katera dejstva bo štelo za dokazana, oziroma o tem, katere dokaze bo izvedlo in kako bo presojalo njihovo verodostojnost, pri čemer mora spoštovati načelo kontradiktornosti« (OdlUS IV/2-178).

»Pravica iz 22. člena Ustave pritožnici ni bila kršena, če je kot toženka v postopku imela enakovredno možnost kot tožnik zahtevati ugotovitev vrednosti spornega predmeta, pa tega ni storila.« (*OdlUS V/1-71*).

3 USTAVNA IZHODIŠČA SODSTVA

3.1 Neodvisnost sodnikov (125. člen Ustave)

Neodvisnost sodnikov je temeljna predpostavka za zagotavljanje ustavne pravice do sodnega varstva (23. člen Ustave). Pravica do sodnega varstva je temeljna človekova pravica, ki sodnike zavezuje, da so pri odločanju neodvisni.

Tudi mnogi mednarodni dokumenti izhajajo iz načela neodvisnosti sodnikov in pozivajo države, da med demokratična načela ureditve uvrstijo tudi samostojno in neodvisno sodstvo, katerega nosilci so prav sodniki:

- **Resolucija skupščine OZN št. 40/146 z dne 21. 5. 1986;** z njo so pozvane vse vlade držav članic k izvrševanju temeljnih načel o neodvisnosti sodstva v notranji zakonodaji in praksi;
- **6. člen Evropske konvencije o človekovih pravicah;** ta posebej določa, da ima vsakdo pravico, da o katerikoli njegovi zadevi na podlagi poštene in javne obravnave v razumnem roku odloči neodvisno in nepristransko, z zakonom ustanovljeno sodišče;
- **Priporočilo št. R (94) 12 o neodvisnosti, učinkovitosti in vlogi sodnikov;** z njim je Odbor ministrov Sveta Evrope te smotre naslovil na države članice;
- **Evropska listina o zakonski ureditvi položaja sodnikov;** ta sicer nima formalnega statusa dokumenta Sveta Evrope, sprejeta je bila na multilateralnem srečanju o zakonski ureditvi položaja sodnikov v Evropi od 8. do 10. julija 1998 v organizaciji Sveta Evrope.

Neodvisnost pomeni predvsem **neodvisnost od ostalih vej oblasti**⁹ (to pa je povezano tudi s trajnostjo sodniške funkcije, načinom izvolitve, nezdržljivostjo sodniške funkcije, imuniteto sodnikov).¹⁰

Največja garancija za pravilno in zakonito delo sodnikov (sodišč) je torej v njihovi neodvisnosti, ki se izraža zlasti v tem, da **noben drug organ, razen sodišč samih, ne sme spreminjati ali razveljaviti (odpraviti) sodne odločbe, pa tudi sodišča lahko počnejo to samo v primerih, ki jih določa zakon in samo po postopku, ki je za to predpisan.**

V teoriji ustavnega prava in teoriji o ureditvi sodstva delijo neodvisnost sodnikov na:

⁹ Gre za posledico načela delitve oblasti na zakonodajno, izvršilno in sodno vejo.

¹⁰ Zgodovinsko gledano je bilo sodstvo v svojih začetkih ad hoc nastala funkcija – sodniki so bili arbitri, osebe zaupanja, neodvisne in nepristranske. Če je prišlo do kakšne nepravilnosti v postopku ali pri odločitvi, so stranke zamenjale arbitre z novimi arbitri in tako s tem varovale svojo pravico do pravičnega in neodvisnega arbitra. Zato na samem začetku sodstva tudi ni bilo potrebe po kakršnikoli drugi intervenciji, in tako tudi ne po nastanku in ureditvi instituta neodvisnosti sodstva tako, kot ga poznamo v kasnejših zgodovinskih obdobjih. Z večanjem funkcije sodstva v vladarjevih rokah pa je prišlo do potrebe po nastanku in varovanju tega instituta. Vladar, tako kot vir prava in kot sodnik, je bil začetek in konec pravne ureditve. Odločal je o usodi naroda, s tem ko je ustvarjal, uporabljal ter finančno oskrboval sodstvo, in s tem je v svoji osebi opravljal funkcijo zakonodajalca, izvršilnega organa in sodnika.

Prvi zametki razvoja neodvisnosti sodstva segajo zato šele v obdobje srednjega veka, ko se prvič pojavi ločitev sodne funkcije od vladarja in formiranje (v italijanskih mestih) funkcije profesionalnega sodnika.

- **materialno neodvisnost;**
- **formalno neodvisnost.**

Z **materialno neodvisnostjo** se razume to, da so sodniki pri izvajanju sodne funkcije neodvisni od državnih organov in so vezani samo na ustavo in zakon.¹¹ V tem je bistvena razlika med sodniki in javnimi uslužbenci, saj so ti zadnji vezani na navodila, smernice in odredbe nadrejenih (zlasti tudi v konkretnih zadevah), medtem ko sodniku nihče ne more ukazati, kako naj reši konkretni primer.¹²

3. člen Zakona o sodiščih tako določa: **Sodnik je pri opravljanju sodniške funkcije vezan na ustavo in zakon. V skladu z ustavo je vezan tudi na splošna načela mednarodnega prava in na ratificirane in objavljene mednarodne pogodbe.**

Če se civilnopravna zadeva ne da rešiti na temelju veljavnih predpisov, upošteva sodnik predpise, ki urejajo podobne primere. Če je rešitev zadeve kljub temu pravno dvomljiva, odloči v skladu s splošnimi načeli pravnega reda v državi. Pri tem ravna v skladu s pravnim izročilom in z utrjenimi spoznanji pravne vede. Sodnik ravna vselej

¹¹ Sodnik pa ni brezpogojno vezan na podzakonske predpise. Sodišče lahko pri odločanju samo izloči nezakonite ali neustavne podzakonske predpise (t. i. **exceptio illegalis**), če meni, da gre za neustaven zakon, pa mora glede na 156. člen Ustave in 23. člen ZUstS začeti postopek za oceno njegove ustavnosti pred Ustavnim sodiščem.

¹² Neodvisnost sodnika v postopku uporabe prava se zreducira na vprašanje **pozitivizma ali univerzalizma**. Že antično pravo je namreč razlikovalo med *ius* in *leges*. Zato se postavlja vprašanje, ali sodnik uporablja samo zakon, ki ima pravno moč v smislu njegovega besedila, ali pa sodnik izreka »pravičnost«, upoštevajoč veljavni zakon, njegov smisel in razum, pa tudi druga sprejeta pravila ravnanja, ki dopolnjujejo zakonsko dogmatiko. Odgovor na to vprašanje v bistvu določa neodvisnost sodnika v postopku uporabe zakona in prava na sploh. Hkrati je to temeljno vprašanje sodnikove neodvisnosti. Če je sodnik samo avtomatizirani uporabnik norme, tudi tiste, ki v neznosni meri nasprotuje pravičnosti, da jo je s silo dejstva treba umakniti pred pravičnostjo, in ko se sodnikom ne dovoljuje, da bi z razlago (interpretacijo) takšno zakonsko normo pripeljali do pravične rešitve, potem se načelo neodvisnosti sodnika v postopku uporabe prava pretvarja v svoje nasprotje. Sodnik postane tedaj odvisen od normative moči neke dogme, nasprotne splošnemu mišljenju in svojemu sodnemu (sodniškemu) prepričanju. Z drugimi besedami gre za vprašanje, kako naj sodnik ravna v primeru dualitete pozitivnega prava (ki je lahko tudi nepravilno) in naravnega prava (ki je pravično samo po sebi), glede na zakonsko ali nadzakonsko normo, ki mu daje neodvisnost v postopku uporabe prava. Ta odgovor po naravi same stvari ne more biti zasnovan na monizmu ene ali druge rešitve, temveč na tripartitni množici odnosa pozitivnega in naravnega prava: naravno pravo je substrat in vzor pozitivnemu pravu – naravno pravo je subsidiarni neposredni izvor prava; naravno pravo je korektivni faktor pri uporabi pozitivnega prava. Krajše rečeno je **naravno pravo vzorno, subsidiarno in korektivno v odnosu do pozitivnega prava**.

Mnoge rešitve pozitivnega prava temeljijo na načelih *ius naturae*, tako da tvorijo elemente pozitivnega prava, oblikovane v konkretni normi. Takšna norma ima svoje življenje in se uporablja kot vsaka druga, kar pomeni, da pravna sankcija praviloma zagotavlja njeno uporabo. Z analizo njenega izvora se odkriva *naturalis ratio*, ki obstaja v temelju take norme, in to je za vzorni odnos, ki obstaja med pozitivnim in naravnim pravom. V tem smislu naj omenimo samo nekaj primerov. Da pozitivno pravo pogosto jemlje v poštev tudi *vinculum aequitatis* vidimo že na primeru komutativne in distributivne pravičnosti in njeni uporabi v konkretnih institutih obligacijskega prava, kot so: dvostranske pogodbe, ki temeljijo na načelu enakih vrednosti vzajemnih dajatev in to načelo je zaščiteno s številnimi pravnimi sredstvi – odgovornost za fizične in pravne napake; nadpolovično prikrajšanje ali prekomerno prikrajšanje, oderuške pogodbe, klavzula rebus *sic stantibus*; pri deliktih škodi se uporablja načelo integralnega povračila škode z določenimi odstopanjipod vplivom distributivne pravičnosti; pojav socializacije odgovornosti za povzročeno škodo; institut *condictio sine causa*; naravne obligacije, ki se zreducirajo na častni dolg, pravila, ki se nanašajo ugotavljanje vestnosti, ki se pogosto upoštevajo pri urejanju določenih obligacijskih razmerij, ki pa v različnih časih in prostoru nimajo iste vsebine ali pomena. Naravno pravo ima subsidiarno moč v odnosu do pozitivnega, in to v smislu, da se neposredno uporablja v primeru pravnih praznin, če sodišče ne more priti do rešitve z uporabo analogije ali z uporabo drugega načina, na katerega zakon napotuje (npr. uporaba zakonitega običaja). Tretji odnos lahko poimenujemo korektivni, ko sam zakonodajalec napotuje uporabo določenih metapравnih kriterijev (vestnost in poštenje, boni mores, pravičnost) ali ko sodnik sam s ciljno razlago določene norme pozitivnega prava pride do njenega naravno-pravnega substrata. Navedeno po Perović, S.: Besede sa Kopaonika, 2004.

tako, kot bi imel pred seboj nedoločeno število primerov iste vrste. Sodniki morajo o pravicah in dolžnostih ter o obtožbah odločati brez nepotrebnega odlašanja, neodvisno in nepristransko.

Prvostopenjski sodnik je **pri uporabi prava neodvisen tudi v razmerju so sodišča višje stopnje, ki je v konkretni zadevi že izrazilo svoje pravno mnenje.** Sodišče višje stopnje lahko pri odločanju na podlagi vloženega pravnega sredstva usmerja pravno mnenje sodišča nižje stopnje v okvirih, ki jih določa procesni zakon (11. člen ZS).¹³

Na pravnomočne sodne odločbe pa so vezana tudi sodišča v mejah pravnomočnosti teh sodnih odločb¹⁴ (npr. civilno sodišče je vezano na kondemnatorno pravnomočno sodbo kazenskega sodišča, s tem, da taka sodba veže civilnega sodnika glede ugotovitve kaznivega dejanja, obdolženca – povzročitelja škode, glede oblike krivde; to velja tudi za druga prejudicialna vprašanja).¹⁵ (Na pravnomočnost upravnih odločb sodišča niso vezana brezpogojno, saj se te odločbe lahko spodbijajo pred sodiščem).

S formalno neodvisnostjo sodnikov razumemo njihovo stalnost, nepremestljivost in nepremakljivost sodniškega položaja. V bistvu formalna neodvisnost ni nič drugega kot sredstvo (garancija) za zagotovitev njihove materialne neodvisnosti, saj sodnik, ki bi ga lahko vsak čas in brez kakršnihkoli razlogov razrešili dolžnosti in premestili na kakšno drugo mesto, ne bi bil indiferenten, neodvisen in nepristranski nasproti organom, ki odločajo o njegovi usodi.

V teoriji se omenjajo tudi naslednje *stopnje neodvisnosti sodstva*:

- **substancialna ali bistvena vsebinska neodvisnost;**

(sodnik je pri reševanju konkretnega primera vezan samo na ustavo in zakon – v tej zvezi se navaja t.i. institut **contempt of justice**, ki je v tem, da zakonodajna in izvršilna veja oblasti ne smeta v medijih komentirati postopka, ki je v teku; ta vrsta neodvisnosti se dosega s prepovedjo sodelovanja v drugih vejah oblasti, omejitev poslovnega angažiranja, izključevanje iz javnih dejavnosti, ki bi lahko pod vprašaj postavile dostojanstvo in integriteto sodnika)

- **personalna ali osebna neodvisnost;**

(omogoča svobodo pred nelegitimnimi vplivi v primeru volitev, premestitev, suspenza sodnika – nanaša se na sodno samoupravo; pogoji in trajanje službe naj bi bilo izven kontrole izvršilne veje oblasti, pa tudi zakonodajne; zagotoviti je treba tudi neodvisnost pred strankami prek imunitete, sodnikovega trajnega mandata, razlogi za razrešitev morajo biti podrobno določeni v zakonu, premestitve naj ne bi potekale brez sodnikove privolitve)

- **kolektivna neodvisnost;**

(nanaša se na ločitev sodne uprave, ki omogoča sodnikom, da sodelujejo pri zadevah sodne uprave, tj. neodvisnost pri nadzoru nad delom sodne administracije, pripravi sodnega proračuna, materialna neodvisnost)

- **interna neodvisnost;**

¹³ Prvostopenjska sodišča sicer niso vezana na pravna stališča višjih sodišč, so pa ta višja sodišča, tj. drugostopenjska ali tretjestopenjska sodišča vezana na neki način na pravna mnenja senata, seje, saj bi to sicer nasprotovalo načelu enotnega in s tem enakopravnega sodnega reševanja enakovrstnih zadev.

¹⁴ Glej drugi odstavek 2. člena ZS: **Odločbe sodne oblasti vežejo sodišča in vse druge državne organe Republike Slovenije.**

¹⁵ Sodišča pa so vezana tudi na svoje še ne pravnomočne sodne odločbe, brž ko so jih objavila oziroma so jih odpravila strankam. Takšne svoje sodne odločbe namreč ne morejo več preklicati ali spremeniti.

(vsak sodnik naj bi bil neodvisen od smernic in pritiskov svojih kolegov ali nadrejenih avtoritet pri sojenju oziroma pri administrativni, procesni in vsebinski sodni aktivnosti)

- **formalna, funkcionalna ali zunanja neodvisnost (celote sodne veje oblasti).**

(neodvisnost sodstva je civilizacijsko, pravno, moralno in etično načelo vsake sodne oblasti; neodvisnost izhaja iz delitve oblasti. Pri tem gre za obveznost vsake od treh vej oblasti, da se vzdrži poseganja v sfero druge oblasti oziroma da s svojo odgovornostjo in izvrševanjem zadev iz svoje oblasti zagotavlja kvalitetno funkcioniranje družbe. Sodstvo je v tem smislu v nezavidljivem položaju, saj kot tretja »veja oblasti«, zaradi povezanosti z zakonodajno vejo oblasti prek zakonov, in izvršilno prek blagajno balansirati med njima. Obstaja več primerov, ko lahko zakonodajna in izvršilna veja oblasti posegata in grobo kršita neodvisnost sodstva, vse pa pod pretvezo, da kontrolirajo ena drugo. Za sodstvo tako nekateri trdijo, da ni oblast, saj nima učinkovite družbene moči, ker se ta nahaja v rokah zakonodajne in izvršilne veje oblasti. Edino orožje, ki ga ima sodstvo v rokah, pod pogojem, da obstaja demokratični konsenz javnosti, da mora biti sodstvo neodvisno, je **avtoriteta in prepričljivost njegovega dela, njegovih sodb**. V primerih, ko ne obstaja kvalitetno in popolno izvrševanje sodb, kjer je treba na sodne odločbe čakati leta in leta, kjer ni transparentnosti sodstva, prihaja do splošnega stanja nezadovoljstva in nezaupanja v sodstvo. S tem sodstvo izgublja svoje edine argumente v boju za lastno neodvisnost, avtoriteto in prepričljivost, in prihaja do nemožnosti izvrševanja njegove naloge, da z izdanimi sodbami v konkretnih postopkih kontrolira in varuje vladavino prava.

Neodvisnost sodnikov pa zagotavljajo še drugi instituti, npr.:

- **sodniška imuniteta (134. člen ustave);**
- **sodniška inkompatibilnost – nezdržljivost sodniške funkcije (133. člen ustave);**
- **trajnost sodniške funkcije (129. člen ustave);**
- **izločitev sodnika v konkretnih postopkih (postopkovni zakoni).**

V zvezi s **tipi neodvisnosti sodstva v različnih državnih ureditvah** razlikujemo naslednje stopnje:

- **odprta instrumentalizacija – stanje popolne odvisnosti;**

(gre za primer totalitarnih, kolonialnih in socialističnih držav – režimi Stalina in Hitlerja; sodstvo je del uprave, Glede na teorijo o enotnosti oblasti ne obstaja neodvisno in svobodno sodstvo. Sodniki morajo reševati primere na temelju ideologije, ki prevladuje. Imenovanja in razrešitve ter disciplinska odgovornost je v rokah izvršilne veje oblasti. Zelo je izražena politična odgovornost).

- **delno prikrita kontrola – stanje zelo velike odvisnosti;**

(obstaja formalno predpisana trodelna delitev oblasti v ustavi, vendar pa mehanizmi za uresničenje te proklamacije v praksi ne obstajajo. Če obstaja neodvisnost sodnikov, je ta substancialna, medtem ko ostalih stopenj ni. Imenovanje, razrešitev in disciplinska odgovornost je v rokah izvršilne veje oblasti (ministra za pravosodje) (primer je bivša Jugoslavija).

- **prikrita in subtilna manipulacija – stanje pogostega kršenja neodvisnosti;**

(na ravni ustave je neodvisnost sodstva zavarovana z več določbami, ki se formalnopravno spoštujejo, vendar pa obstaja dovolj prostora za vplivanja s strani. Priznava se substancialna in osebna neodvisnost, obstaja pa samo delna avtonomija pri odločanju in participaciji pravosodnih organov. Volitve sodnikov so v rokah zakonodajne ali izvršilne veje oblasti. Tudi v tem primeru se sodstvo šteje kot del izvršilne veje oblasti, ki odloča tudi o proračunu. Sodstvo je organizirano hierarhično in se ni pripravljeno boriti za svojo

avtonomijo. Gre za privid demokracije. Primer so države Afrike, Latinske Amerike, skratka države posttotalitarnih, postkolonialnih in postsocialističnih ureditev oziroma države v tranziciji).

- **pravosodna avtonomija – stanje redkih in slučajnih poseganj v neodvisnost sodstva.**

(volitve in imenovanje pravosodnih kadrov je v rokah strokovnih organov; pri sodnikih obstaja jasno razvita zavest o temeljnih standardih stroke in obstaja ostro reagiranje na kakršenkoli pritisk od zunaj ali od znotraj. Neodvisnost sodstva je temelj družbe in tudi s strani javnosti se ostro obsoja vplivanje izvršilne in zakonodajne veje oblasti v sodstvo – npr. Velika Britanija, Italija, Švica).

»55. Uvodoma je treba poudariti, da na ustavno načelo o neodvisnosti sodstva, katerega nosilci so sodniki, ni mogoče gledati kot na privilegij sodnikov, temveč zlasti kot na bistveno predpostavko za zagotovitev varstva pravic oseb, ki so stranke v sodnih postopkih. Zagotovitev pravice do sodnega varstva in v tem okviru tudi pravice do neodvisnega sodnika lahko pomeni bistveno predpostavko za možnost uresničitve vseh drugih pravic. Uresničitev načela neodvisnosti sodstva zato ne služi (zgolj) sodnikom kot takšnim, temveč predvsem tistim, ki potrebujejo sodno varstvo svojih pravic. Neodvisnost sodnikov je tudi predpogoj za njihovo nepristranskost v konkretnih sodnih postopkih in s tem za kredibilnost sodstva in zaupanje javnosti v njegovo delovanje.

56. Pravica do neodvisnega sodnika zavzema pomembno mesto v katalogih človekovih pravic in temeljnih svoboščin v modernih ustavah in številnih mednarodnih instrumentih. Pravico vsakogar do neodvisnega sodišča izrecno določa prvi odstavek 23. člena Ustave. Vsebujeta jo Splošna deklaracija človekovih pravic in Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah (Uradni list SFRJ, št. 7/71 in Uradni list RS, št. 35/92, MP, št. 9/92). Med človekove pravice jo uvršča tudi Konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin (Uradni list RS, št. 33/94, MP, št. 7/94 – v nadaljevanju EKČP). Vsebuje jo tudi Pogodba o Ustavi za Evropo.

57. Po stališču Ustavnega sodišča je mogoče na načelo sodniške neodvisnosti gledati z več vidikov. Na eni strani gre za načelo, po katerem je lahko sodnik pri odločanju vezan zgolj na Ustavo in zakon. S tega vidika je kot vir ogrožanja sodniške neodvisnosti mogoče opredeliti karkoli oziroma kogarkoli, med drugimi tudi stranke postopka, sredstva javnega obveščanja, javnost, civilno družbo, različne skupine pritiska in celo sodstvo samo.

58. Na drugi strani načelo neodvisnosti sodnikov temelji na načelu delitve oblasti na zakonodajno, izvršilno in sodno (drugi odstavek 3. člena Ustave). Načelo delitve oblasti ima dva pomembna elementa, to je ločitev posameznih funkcij oblasti ter obstoj zavor in ravnovesij med njimi. Prvi element zahteva, da so zakonodajna, izvršilna in sodna veja oblasti ločene druga od druge, kar tudi pomeni, da so organi oziroma nosilci teh posameznih vej oblasti ločeni oziroma da niso isti. Drugi element zahteva, da mora med posameznimi vejami oblasti obstajati sistem zavor in ravnovesij, s katerim vsaka od njih vpliva na drugo in jo omejuje, na drugi strani pa morajo do določene mere med seboj sodelovati, saj si sicer ni mogoče predstavljati delovanja sistema državne oblasti kot celote (tako Ustavno sodišče v odločbi št. U-I-83/94 z dne 14. 7. 1994, Uradni list RS, št. 48/94 in OdlUS III, 89).

59. Ustavno sodišče je v svojih odločbah že poudarilo, da je bistvo načela delitve oblasti v njegovi temeljni funkciji varovanja posameznika v razmerju do države (odločba št. U-I-158/94 z dne 9. 3. 1995, Uradni list RS, št. 18/95 in OdlUS IV, 20; odločba št. U-I-224/96 z dne 22. 5. 1997, Uradni list RS, št. 36/97 in OdlUS VI, 65). Načelo delitve oblasti je tisto načelo, ki naj prepreči zlorabo oblasti, ki gre vselej na račun ljudstva oziroma na račun pravic

posameznika (odločba št. U-I-83/94). Ključna vloga pri zagotavljanju varstva položaja vsakogar pred morebitnimi arbitrarnimi posegi drugih dveh vej oblasti pripada prav sodstvu.

60. Sodstvo ima na voljo različne mehanizme, s katerimi lahko vpliva na drugi dve veji oblasti. Določena dejanska moč sodstva v razmerju do zakonodajne veje oblasti izhaja iz dejstva, da so zakonske določbe bolj ali manj določne, napolnitev praznega prostora med abstraktno zakonsko normo in konkretnim primerom pa je prepuščena sodniku ob odločanju v konkretni zadevi. Pomembna pristojnost rednih sodišč v razmerju do zakonodajne veje oblasti je, da lahko sprožijo postopek za oceno ustavnosti zakona. Po 156. členu Ustave mora sodišče, ki pri odločanju meni, da je zakon, ki bi ga moralo uporabiti, protiustaven, postopek prekiniti in začeti postopek pred ustavnim sodiščem. V zvezi z razmerjem sodstva do splošnih aktov izvršilne veje oblasti je mogoče ugotoviti, da so sodišča že po Ustavi vezana le na Ustavo in zakon (125. člen). To pomeni, da predpisov izvršilne veje oblasti pri sojenju niso dolžna uporabiti, če ocenijo, da so v neskladju z zakoni oziroma z Ustavo (t. i. *exceptio illegalis*). Sodstvu je prepuščena tudi kontrola zakonitosti posamičnih aktov in dejanj uprave (157. člen Ustave). Nenazadnje pripada sodstvu tudi vloga razsodnika v vseh sporih, kjer nastopa kot ena izmed strank država.

61. Pomembno vlogo v sistemu varstva vseh v razmerju do zakonodajne in izvršilne veje oblasti ima tudi Ustavno sodišče, ki je organizacijsko sicer ločeno od sodišč, je pa del sodstva v funkcionalnem smislu. Skladno s pristojnostmi, ki jih ima po 160. členu Ustave, je Ustavno sodišče v 1. členu ZUstS opredeljeno kot najvišji organ sodne oblasti za varstvo ustavnosti in zakonitosti ter človekovih pravic in temeljnih svoboščin. V postopku z ustavno pritožbo odloča Ustavno sodišče o kršitvah človekovih pravic in temeljnih svoboščin s posamičnimi akti na najvišji in zadnji stopnji v državi. Najpomembnejša pristojnost Ustavnega sodišča v razmerju do zakonodajne in izvršilne veje oblasti je pristojnost za presojo skladnosti zakonov in drugih predpisov z Ustavo, ratificiranimi mednarodnimi pogodbami in s splošnimi načeli mednarodnega prava oziroma pristojnost za presojo skladnosti podzakonskih predpisov z zakoni. Poleg tega je Ustavno sodišče pristojno sprejemati tudi odločitve, ki se neposredno nanašajo na funkcionarje drugih vej oblasti (odločanje o ustavni obtožbi zoper predsednika republike – 109. člen Ustave, in zoper predsednika Vlade in ministre – 119. člen Ustave). Odloča tudi o sporih o pristojnostih med Državnim zborom, predsednikom republike in Vlado (deveta alineja prvega odstavka 160. člena Ustave). Glede na naravo odločitev, ki jih sprejema Ustavno sodišče, so torej lahko ustavni sodniki pri opravljanju svoje funkcije še toliko bolj kot drugi sodniki izpostavljeni različnim političnim in drugim pritiskom. Zato se morajo ugotovitve iz te odločbe o vseh potrebnih jamstvih za zagotovitev (materialne) neodvisnosti sodnikov nanašati tudi nanje.

62. Predpogoj za to, da lahko sodstvo učinkovito izvaja svojo vlogo, je, da se mu zagotovi neodvisnost v razmerju do drugih dveh vej oblasti. Člen 125 Ustave o neodvisnosti sodnikov same vsebine tega načela izrecno ne določa. Nekatero predpostavko sodniške neodvisnosti izhajajo iz posameznih drugih določb Ustave – gre za določbe prvega odstavka 129. člena (trajnost sodniške funkcije), 130. člena (izvolitev sodnikov), 132. člena (prenehanje in odvzem sodniške funkcije), 133. člena (nezdružljivost sodniške funkcije) in 134. člena (imuniteta sodnika). Pri zapolnjevanju vsebine ustavnega načela neodvisnosti sodnikov pa si je mogoče pomagati tudi z različnimi mednarodnimi akti, katerih predmet je konkretizacija vsebine načela sodniške neodvisnosti. Omeniti velja Temeljna načela Združenih narodov o neodvisnosti in samostojnosti sodstva, sprejeta leta 1985 na 7. Kongresu Združenih narodov o preprečevanju kriminala in ravnanju z obtoženimi, ki jih je potrdila Generalna skupščina (v nadaljevanju Temeljna načela), Priporočilo Odbora ministrov Sveta Evrope št. R (94) 12 o neodvisnosti, učinkovitosti in vlogi sodnikov in v obrazložitenem memorandumu k temu poročilu (v nadaljevanju Priporočilo o neodvisnosti, učinkovitosti in vlogi sodnikov) ter Evropsko listino o zakonski ureditvi položaja sodnikov. Poleg tega se je mogoče opreti tudi na

posamezna mnenja Posvetovalnega sveta evropskih sodnikov, npr. na Mnenje št. 1 (2001) o standardih, ki se nanašajo na neodvisnost sodstva in nepremakljivost sodnikov, in na Mnenje št. 2 (2002) o financiranju in vodenju sodišč v zvezi z učinkovitostjo sodstva in s členom 6 EKČP. Navedeno velja tudi za standarde sodniških stanovskih organizacij (Evropska sodniška listina, Splošna listina o položaju sodnikov), ki odražajo skupna stališča predstavnikov sodstva različnih držav o vprašanjih, povezanih s sodniško neodvisnostjo. Ne glede na to, da ti akti niso bili sprejeti v obliki mednarodnopravno zavezujočih instrumentov, lahko pri določanju vsebine 125. člena Ustave služijo kot razlagalno orodje. Gre namreč za uveljavljene standarde in merila, ki so neodtujljivi v vsaki demokratični družbi.

63. Neodvisno sodstvo ima več vidikov. Poleg individualne neodvisnosti sodnikov je treba zagotoviti tudi neodvisnost sodstva kot celote (t. i. kolektivna neodvisnost), saj se posegi v neodvisnost sodstva kot celote nujno odrazijo v neodvisnosti posameznih sodnikov. Kolektivna neodvisnost sodstva se nanaša npr. na vprašanja v zvezi z možnostjo sodelovanja sodstva pri odločanju o določitvi sredstev za poslovanje sodišč, pri sprejemanju odločitev v zvezi s pomožnim osebjem na sodiščih, glede tehnične opremljenosti sodišč in vzdrževanjem sodnih stavb ter pri odločanju o odgovornosti svojih članov. Kot poseben vidik neodvisnosti sodnikov je treba omeniti tudi interno neodvisnost sodnikov. Gre za neodvisnost sodnika v razmerju do drugih sodniških kolegov oziroma nadrejenih. V zvezi z neodvisnostjo sodnika kot posameznika sta pomembni tako funkcionalna kot organizacijska neodvisnost. Medtem ko se funkcionalni vidik nanaša na neodvisnost sodnika pri samem sojenju, gre pri organizacijskem vidiku za ustrezno varstvo sodniškega mandata in ureditev samih pogojev za opravljanje sodniške službe. Omenjena vidika sodniške neodvisnosti se poskušata zagotoviti na različne načine. Omeniti velja pravila o imenovanju in razrešitvi sodnikov, o trajnem mandatu sodnikov, o imuniteti sodnikov in o nezdržljivosti sodniške funkcije. Na sodniško neodvisnost pomembno vpliva tudi ureditev sistema izobraževanja in nagrajevanja sodnikov. V slednjem primeru govorimo o materialni neodvisnosti sodnikov.

64. Jedro spora v obravnavani zadevi pomenijo vprašanja, povezana z materialno neodvisnostjo sodnikov. Materialna varnost sodnikov pomeni eno od temeljnih jamstev sodniške neodvisnosti. Sodnik, katerega dohodki ne dosegajo primerne višine za zadovoljevanje njegovih osebnih oziroma družinskih potreb, bo bolj izpostavljen različnim političnim pritiskom in koruptivnosti. Glede na omejitve v zvezi z nezdržljivostjo funkcije kot enim izmed elementov za zagotavljanje sodniške neodvisnosti je namreč možnost iskanja dodatnih virov zaslužka pri sodnikih zelo omejena. Poleg višine sodniških plač ima ključno vlogo pri zagotavljanju sodniške neodvisnosti tudi njihova relativna stabilnost. Visoko stopnjo neodvisnosti v razmerju do drugih dveh vej oblasti uživa le sodnik, katerega višina prihodkov ni le primerna, temveč tudi stabilna, tako da se sodniku ni treba obremenjevati s tem, da bi se lahko njegova materialna varnost v prihodnosti poslabšala. Ustrezen sistem nagrajevanja sodnikov je nenazadnje pomemben tudi z vidika zagotavljanja videza neodvisnosti sodnikov. Poleg tega, da mora biti dejansko neodvisen, mora namreč sodnik vzbujati tudi videz neodvisnosti. Če bi bili sodniki plačani tako nizko, da bi jih bilo mogoče šteti za občutljive za politične pritiske in koruptivnost, bi lahko bilo javno zaupanje v neodvisnost sodstva spodbudeno.

65. Ustrezna sredstva za delovanje sodstva in v tem okviru za plače sodnikov mora zagotoviti država. Pri tem je dolžna upoštevati, da mora obseg zagotovljenih sredstev ustrezati vlogi sodne veje oblasti in odgovornosti sodnikov. Ker je sodstvo financirano iz državnega proračuna, se določenemu vplivu zakonodajne in izvršilne veje oblasti na ureditev (materialnega) položaja sodnikov ni mogoče izogniti, ga je pa treba omejiti tako, da v kar največji možni meri varuje sodniško neodvisnost. Osrednje vprašanje v tej zadevi je, ali ureditev materialnega položaja sodnikov, kot izhaja iz izpodbijane ureditve, ustreza ustavnim zahtevam o neodvisnosti sodnikov. Na podlagi razlogov, navedenih v nadaljevanju, je

Ustavno sodišče ugotovilo, da izpodbijana ureditev tem zahtevam ne ustreza. (*U-I-60/06, U-I-214/06, U-I-228/06 z dne 7. 12. 2006*).

Odločba USRS, št. U-I-60/92 z dne 17. 6. 1993 (OdlUS II, 54): »Neodvisnost sodnika pri opravljanju sodniške funkcije (125. člen ustave) hkrati pomeni tudi njegovo vezanost na ustavo in zakon, zaradi tega pa tudi njegovo odgovornost v primeru kršenja ustave, hujše kršitve zakona ali zlorabe sodne funkcije (drugi in tretji odstavek 132. člena ustave).«

Odločba št. Up-32/94 z dne 13. 4. 1995 (OdlUS IV, 38): »9. Človekove pravice in temeljne svoboščine se uresničujejo neposredno na podlagi Ustave (15. člen Ustave). Ustava med drugim določa, da so sodniki pri opravljanju sodniške funkcije vezani na Ustavo in zakon (125. člen), zakoni pa morajo biti v skladu z Ustavo (153. člen). **Če sodišče pri odločanju meni, da je zakon, ki bi ga moralo uporabiti, protiustaven, mora postopek prekiniti in začeti postopek pred Ustavnim sodiščem (156. člen Ustave).**

10. Iz navedenih določb med drugim izhaja, da mora imeti sodišče pri svojem delu ves čas pred očmi tudi določbe o človekovih pravicah in temeljnih svoboščinah. S svojimi postopki in odločitvami uveljavlja in varuje človekove pravice in temeljne svoboščine. Vanje posega le tedaj in toliko, kolikor to določata ali dopuščata Ustava ali po njenem pooblastilu zakon, ali pa Evropska konvencija o človekovih pravicah. Sodna pot je najučinkovitejši način uveljavljanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin v posameznem primeru. Po drugi strani lahko sodni postopki in sodne odločitve hudo posežejo v človekove pravice, zagotovljene z Ustavo. Za noben sodni postopek ni vnaprej izključeno, da ne bi mogle biti v njem in z njim kršene človekove pravice ali temeljne svoboščine. To velja tudi za posestnomotenjsko pravdo. Tudi z vsebinsko omejenim in po svoji naravi provizoričnim sklepom, s katerim se taka pravda konča in ki ureja le vprašanja dejanske oblasti nad stvarmi, je mogoče za dalj časa poseči v ustavno zagotovljene človekove pravice in temeljne svoboščine tako, da ima to za prizadeto osebo pomembnejše posledice - in ji gre tedaj ustavnosodno varstvo. Tudi določb 78. člena ZTLR ne gre razlagati tako, da bi sodišče zaradi njih v posestnomotenjski pravdi ne moralo upoštevati ustavnih pravic.«

Odločba št. Up-74/95 z dne 7.7.1995 (OdlUS IV, 131): »9. **Če pomanjkljiva ali morda celo delno protiustavna zakonska ureditev sodiščem ne preprečuje, da bi v konkretnih primerih prizadetim vendarle zagotovila sodno varstvo domnevno kršenih ustavnih pravic, pa so to seveda kljub temu dolžna storiti. Varstvo človekovih pravic je namreč temeljna dolžnost pravne države in državo, torej vse tri veje njene oblasti, tudi sodstvo, zavezuje k varstvu ustavnih pravic tudi 5. člen Ustave.**«

Odločba št. Up-155/95 z dne 5. 12. 1996 (OdlUS V, 190): »14. Sodnik je po določbi 125. člena Ustave pri opravljanju sodniške funkcije neodvisen. Vezan je na Ustavo in zakon. **Z uporabo zakona sodnik ne sme prekršiti ustavnih določb. Če meni, da je zakon v nasprotju z Ustavo, mora po določbi 156. člena Ustave prekiniti postopek in zahtevati odločitev Ustavnega sodišča. Človekove pravice in temeljne svoboščine pa je dolžan upoštevati neposredno na podlagi Ustave (prvi odstavek 15. člena Ustave).** Zato bi moralo prvostopno sodišče, ko je 18. aprila 1996 izdalo izpodbijani sklep, z vidika trajanja pripora samo odločiti, ali je po preteku časa od dneva odreditve pripora zoper pritožnika (to je po preteku skoraj dveh let) še dopustno čakati na morebitno združitev postopka, ne da bi to hkrati pomenilo kršitev pritožnikove človekove pravice. S tega vidika bi moralo presoјati, ali je pripor zoper pritožnika glede na okoliščine iz točke 12 te obrazložitve še možno podaljšati ali ne. Če bi sodišče to presoјo opravilo, bi ugotovilo, da je treba dati v konkurenci 397. člena ZKP in ustavne pravice pritožnika do osebne svobode prednost slednji. Zato bi moralo

pritožnika ob uporabi 23. člena Ustave in ob upoštevanju meril iz tretjega odstavka 5. člena EKČP izpustiti na prostost. Okrožno sodišče pa je z izpodbijanem sklepom pripor kljub temu podaljšalo. S tem je kršilo pritožnikovo pravico iz prvega odstavka 23. člena Ustave. Te kršitve kljub izrecnemu zatrjevanju pritožnika Višje sodišče v okviru pritožbenega postopka ni odpravilo.«

Odločba št. U-I-220/94 z dne 6. 2. 1997 (OdlUS VI, 15): »2. Po določbi 3. točke prvega odstavka 6. člena Zakona o delovnih in socialnih sodiščih (Uradni list RS, št. 19/94) so o skladnosti kolektivnih pogodb z zakonom pristojna odločati delovna sodišča v kolektivnih sporih. Glede na to, da so po Ustavi (125. člen) sodniki pri opravljanju sodniške funkcije vezani na Ustavo in zakon, vsebuje sodna presoja skladnosti kolektivnih pogodb z zakonom hkrati tudi presojo njihove skladnosti z Ustavo. Če pa bo delovno sodišče pri presoji zakonitosti kolektivne pogodbe menilo, da je zakon, s katerim mora biti kolektivna pogodba skladna, v neskladju z Ustavo, bo moralo po 156. členu Ustave postopek prekiniti in začeti postopek za oceno ustavnosti zakona pred Ustavnim sodiščem.

3. Iz povedanega sledi, da Ustavno sodišče za presojo ustavnosti določb izpodbijane kolektivne pogodbe ni pristojno in je pobudo zavrglo.«

Odločba št. U-I-224/96 z dne 22. 5. 1997 (OdlUS VI, 65 in Uradni list RS, št. 36/97): »19. Ustava določa v 125. členu načelo neodvisnosti sodnikov. To načelo ima svojo vlogo že pri samem načinu postavljanja sodnika na funkcijo. Odločilno vlogo pa ima predvsem potem, ko je sodnik že pridobil mandat za izvrševanje sodne oblasti. Tudi na to načelo je tako kot na načelo delitve oblasti mogoče gledati z organizacijskega in funkcionalnega vidika. **Medtem ko funkcionalni vidik zagotavlja, da se nihče ne sme vmešavati v sojenje, pa je pomemben del organizacijskega vidika prav v tem, kdo in pod kakšnimi pogoji odloča o pravnem položaju sodnika med njegovim izvrševanjem funkcije.** Po veljavni zakonski ureditvi predsednik sodišča nima takšnih pristojnosti, da bi z njihovim izvrševanjem posegel v neodvisni položaj sodnikov. To velja tako glede možnosti poseganja v sojenje kakor tudi glede možnosti poseganja v sodnikov položaj. V sojenje posameznega sodnika - torej v odločanje v posameznih zadevah - mu je sploh prepovedano posegati. Po določbi 2. točke prvega odstavka 64. člena ZS so vsi takšni poskusi tudi sankcionirani. **Če predsednik sodišča s kršitvijo predpisov ali kako drugače okrne načelo neodvisnosti sodnikov pri sojenju, je to razlog za njegovo razrešitev.** Vpliv predsednika sodišča pri odločanju o pravnem položaju sodnika je razviden iz njegovih pristojnosti, navedenih v točki 14 te obrazložitve. Te pristojnosti pa niso takšne, da bi predsednik sodišča z njimi lahko posegal v sodniško neodvisnost. Kar pa zadeva neodvisnost predsednika sodišča kot sodnika, pa je treba ugotoviti, da ima Zakon vgrajene rešitve, ki jo zagotavljajo. Po določbi 65. člena ZS razrešitev predsednika sodišča ne vpliva na položaj, pravice, dolžnosti in odgovornosti, ki jih ima razrešeni kot sodnik. Če je njegov sodniški položaj varovan celo v primeru predčasne razrešitve, potem je glede na določbo 63. člena ZS še toliko bolj varovan v primeru prenehanja funkcije predsednika sodišča zaradi poteka mandata, za katerega je bil imenovan. Zato sodniški položaj predsednika sodišča z izpodbijano ureditvijo ni okrnjen, s tem pa tudi ni kršeno načelo sodniške neodvisnosti, ki jo določa 125. člen Ustave.«

Odločba št. U-I-266/97 z dne 13. 11. 1997 (OdlUS VI, 150): »2. Po določbi 3. točke prvega odstavka 6. člena Zakona o delovnih in socialnih sodiščih (Uradni list RS, št. 19/94) so o skladnosti kolektivnih pogodb z zakonom pristojna odločati delovna sodišča v kolektivnih sporih. Glede na to, da so po Ustavi (125. člen) sodniki pri opravljanju sodniške funkcije vezani na Ustavo in zakon, vsebuje sodna presoja skladnosti kolektivnih pogodb z zakonom hkrati tudi presojo njihove skladnosti z Ustavo. Če pa bo delovno sodišče pri presoji

zakonitosti kolektivne pogodbe menilo, da je zakon, s katerim mora biti kolektivna pogodba skladna, v neskladju z Ustavo, bo moralo po 156. členu Ustave postopek prekiniti in začeti postopek za oceno ustavnosti zakona pred Ustavnim sodiščem.«

Odločba št. U-I-289/95 (OdlUS VI, 165 in Uradni list RS, št. 5/98): »12. Sodnik je pri odločanju po določbi 125. člena Ustave vezan na Ustavo in zakon. Pri tem mora upoštevati tudi določbo 23. člena Ustave po kateri mora o obtožbah proti posamezniku odločiti brez odlašanja. Vendar pa se prizadevanje sodišča za izvedbo postopka brez nepotrebnega zavlačevanja ne sme končati v kršenju obdolženčevih pravic v kazenskem postopku po 29. členu Ustave (odločba Ustavnega sodišča št. Up-34/93 z dne 8.6.1995, OdlUS 129, IV). Po določbi prvega odstavka 15. člena Ustave se človekove pravice in temeljne svoboščine uresničujejo neposredno na podlagi Ustave. Če sodnik meni, da je zakonska določba, ki jo mora uporabiti v konkretnem primeru oziroma na podlagi katere mora postopati v konkretnem primeru, protiustavna, mora prekiniti postopek in začeti postopek pred Ustavnim sodiščem (156. člen Ustave). Sicer pa mora ravnati v skladu z zakonom, vendar nobene zakonske določbe ne sme uporabljati ali razlagati tako, da bi s tem kršil ustavne pravice strank v postopku. Izpodbijana zakonska določba daje sodišču pooblastilo, da presodi, ali je treba procesno dejanje (glavno obravnavo) prekiniti ali ne. To pooblastilo je sodišču dano zato, da lahko v primeru nebitvenih sprememb v obtožnici tudi zaradi spoštovanja pravice iz 23. člena Ustave in brez škode za druge ustavne pravice strank v postopku zagotovi ekonomično procesno vodenje kazenskega postopka. Tak namen pooblastila ni ustavno sporen. Ali sodnik ravna v skladu s tem pooblastilom in v skladu z namenom, zaradi katerega mu je bilo pooblastilo dano, pa je vselej lahko le predmet presoje konkretne sodnikove odločitve.«

3.2 Ureditev in pristojnosti sodišč (126. člen Ustave)

Ustava ureditev in pristojnosti sodišč prepušča zakonu. Izrednih sodišč ni dovoljeno ustanavljati, v mirnem času pa tudi ne vojaških sodišč.

Sodišča so lahko:

- **redna oziroma sodišča splošne pristojnosti** (to so okrajna, okrožna in višja sodišča ter vrhovno sodišče) **in**
- **specializirana sodišča – sodišča z določenim ožjim področjem pristojnosti** (delovna sodišča, delovno in socialno sodišče v Ljubljani, Višje delovno in socialno sodišče, Upravno sodišče).

Izrednih sodišč v nobenem primeru ni dovoljeno ustanavljati. Izredna sodišča so sodišča, ki bi bila ustanovljena v izrednih razmerah in ki bi vodila posebne postopke in izrekala posebne sankcije.

Vojaška sodišča v mirnem času ni dovoljeno ustanoviti, temveč samo med vojno (vojno stanje razglasi državni zbor na predlog vlade, če pa se državni zbor ne more sestati, pa odloči o tem predsednik republike, odločitev pa mora dati v potrditev državnemu zboru takoj, ko se ta sestane), pa tudi v tem primeru ne kot izredna sodišča, temveč kot specializirana sodišča za vojaške zadeve, ki vodijo postopke in odločajo po splošno veljavnih zakonskih določbah.

Z ustrežno organizacijo in pristojnostmi sodišč (stvarno pristojnostjo) se zagotavlja pravica do sodnega varstva (23. člen Ustave).

V skrajnem primeru, **če ne bi bilo zagotovljeno drugo sodno varstvo, 157. člena Ustave določa, da odloča sodišče v upravnem sporu.** V upravnem sporu se tedaj lahko odloča o zakonitosti dokončnih posamičnih aktov, s katerimi državni organi, organi lokalnih skupnosti ali nosilci javnih pooblastil odločajo o pravicah ali obveznostih in pravnih koristih posameznikov in organizacij, če ni zagotovljeno drugo sodno varstvo, pa tudi o zakonitosti posamičnih dejanj in aktov, s katerimi se posega v ustavne pravice posameznika.

Ustavno sodišče je v odločbi št. U-I-243/96 (OdlUS VIII, 159 in Uradni list RS, št. 70/98) med drugim navedlo: **»22. Arbitražna komisija torej ni ne sodni ne upravni organ, sodno varstvo pa je zagotovljeno s tem, da na zahtevo banke sodišče meritorno odloča o obstoju pogojev za restrukturiranje terjatev.**

23. Postopek pred rednim sodiščem je izrecno predpisan in omogoča bankam upnicam presojo tako materialnih kot procesnih vprašanj, o katerih je odločila arbitražna komisija. Vsaka banka upnica lahko po vročitvi odločbe arbitražne komisije, s katero se njene terjatve zmanjšujejo ali drugače restrukturirajo, vloži tožbo na razveljavitev in vzpostavitev prejšnjega stanja ter v tej tožbi zahteva ponovno meritorno presojo pogojev za restrukturiranje, opredeljenih v 1. odstavku 12. člena, procesne kršitve pa uveljavlja v okviru razlogov, iz katerih je mogoče v skladu z Zakonom o pravnem postopku zahtevati razveljavitev razsodbe razsodišča (določba 485. člena ZPP). V tem sodnem postopku pa so obema strankama ob meritorni presoji zagotovljene tudi vse procesne pravice po ZPP«.

3.3 Vrhovno sodišče (127. člen Ustave)

Ustava opredeljuje **vrhovno sodišče kot najvišje sodišče v državi.**

Čeprav je v primeru odločanja o ustavnih pritožbah Ustavno sodišče nad vrhovnim sodiščem, pa prevladuje stališče, da je vrhovno sodišče najvišje sodišče znotraj sodne veje oblasti, Ustavno sodišče pa **je organ sodne oblasti za varstvo ustavnosti in zakonitosti ter človekovih pravic in temeljnih svoboščin.**

Ustava za vrhovno sodišče okvirno določa pristojnosti:

- **odločanje o rednih pravnih sredstvih;**
- **odločanje o izrednih pravnih sredstvih;**
- **druge zadeve, ki jih določa zakon.**

Podrobneje pristojnosti Vrhovnega sodišča opredeljuje Zakon o sodiščih (106. – 111. člen).

Vrhovno sodišče je pristojno:

1. **za sojenje oziroma odločanje na prvi stopnji v upravnih in računsko upravnih sporih, razen v zadevah, za katere zakon določa pristojnost drugega sodišča prve stopnje;**

2. za sojenje na drugi stopnji o pritožbah zoper odločbe sodišča prve stopnje v zadevah iz prejšnje točke ter o pritožbah zoper odločbe sodišč prve stopnje, za katere tako določa zakon;
3. za sojenje na tretji stopnji o rednih pravnih sredstvih zoper odločbe sodišč druge stopnje;
4. za odločanje o izrednih pravnih sredstvih zoper odločbe sodišč, razen v primerih, ko je za odločanje o izrednem pravnem sredstvu pristojno drugo sodišče;
5. za odločanje v sporih o pristojnosti med nižjimi sodišči, razen v primerih, ko zakon določa, da je za odločanje o takšnem sporu pristojno drugo sodišče;
6. za odločanje o prenosu pristojnosti v primerih, ki jih določa zakon;
7. za opravljanje drugih zadev, ki jih določa zakon.

O predlogih za dopustitev kontrole pisem in drugih pošilk ter nadzorovanje in snemanje telekomunikacij in nadzorovanje telekomunikacij z izpisom telekomunikacijskega prometa v Republiki Sloveniji odloča predsednik Vrhovnega sodišča Republike Slovenije oziroma v njegovi odsotnosti podpredsednik.

Vrhovno sodišče odloča v senatu treh sodnikov, v senatu petih sodnikov pa, kadar zakon tako določa.

O pravnem sredstvu zoper odločbo, izdano v senatu petih sodnikov, odloča Vrhovno sodišče v senatu sedmih sodnikov, sicer pa v senatu petih sodnikov.

Vrhovno sodišče vodi evidenco sodne prakse sodišč Republike Slovenije in spremlja sodno prakso meddržavnih sodišč.

Sedež ima v **Ljubljani**.¹⁶

Vrhovno sodišče skrbi za enotno sodno prakso.

Vrhovno sodišče Republike Slovenije vsako leto javno objavi poročilo o delu Vrhovnega sodišča Republike Slovenije v preteklem letu.

Občna seja Vrhovnega sodišča:

1. sprejema načelna pravna mnenja o vprašanjih, ki so pomembna za enotno uporabo zakonov;
2. sprejema pravna mnenja o vprašanjih sodne prakse;
3. odloča o pobudah za izdajo ali spremembo zakona;
4. določa način spremljanja sodne prakse na sodiščih;
5. opravlja druge zadeve iz pristojnosti Vrhovnega sodišča, če zakon tako določa.

¹⁶ Praviloma je sedež vrhovnega sodišča v glavnem mestu države, v kateri se vrhovno sodišče nahaja. Obstajajo pa tudi izjeme, npr. sedež nemškega vrhovnega sodišča je v Karlsruheju, in ne v Berlinu. Tudi sedež nemškega ustavnega sodišča je izven glavnega mesta, prav tako v Karlsruheju. Eden od najpomembnejših razlogov za premestitev sedeža vrhovnega sodišča iz glavnega mesta je, da se s tem doseže kar največja neodvisnost tega sodišča. S praktičnega vidika dela tega sodišča je tudi vseeno, v katerem delu države se nahaja, saj je pristojno za celotno državno ozemlje. To pa je razlika od sodišč nižjih stopenj, za katera je še posebej pomembno, da so v upravnem središču tistega področja, na katerem teritoriju je krajevno pristojno. Njihova krajevna pristojnost je namreč določena, zato ni mogoče, da bi bili sedeži teh sodišč izven področja, na katerem so pristojna.

Pravna mnenja iz prejšnjega odstavka so obvezna za senate Vrhovnega sodišča in se lahko spremenijo samo na novi občni seji.

Občno sejo sestavljajo vsi sodniki Vrhovnega sodišča. Občna seja veljavno sklepa, če sta navzoči najmanj dve tretjini sodnikov.

Sklep je sprejet, če zanj glasuje:

- večina vseh sodnikov Vrhovnega sodišča in
- večina sodnikov oddelka, v katerega delovno področje sodi obravnavano vprašanje.

Občno sejo skliče predsednik Vrhovnega sodišča. Vodenje in način dela občne seje uredi poslovnik, ki je veljavno sprejet, če zanj glasujeta najmanj dve tretjini sodnikov Vrhovnega sodišča. Poslovnik se objavi v Uradnem listu Republike Slovenije. Obravnavanje in sprejem načelnega pravnega mnenja oziroma pravnega mnenja lahko predlaga oddelek Vrhovnega sodišča, v katerega pravno področje sodi vprašanje, na katero naj se nanaša načelno pravno mnenje oziroma pravno mnenje. Predlog sprejme oddelek z večino glasov sodnikov tega oddelka.

3.4 Udeležba državljanov pri izvajanju sodne oblasti (128. člen Ustave)

Ta ustavna določba vzpostavlja podlago, da zakonodajalec uredi način sodelovanja državljanov pri izvajanju sodne oblasti (npr. vključevanje sodnikov porotnikov v sodne senate/ porota v anglosaškem pravnem redu).

Zakon o sodiščih (41. člen in nas.) ureja **sodelovanje sodnikov porotnikov v sodnih senatih.**

Državljeni sodelujejo pri izvajanju sodne oblasti **kot sodniki porotniki pri okrožnih sodiščih.**

Za sodnika porotnika je lahko imenovan:

- **državljan Republike Slovenije,**
- ki je **dopolnil trideset let starosti,**
- ki **ni bil pravnomočno obsojen za kaznivo dejanje, ki se preganja po uradni dolžnosti,** in
- ki je **zdravstveno ter osebno primeren za udeležbo pri izvajanju sodne oblasti** ter
- **aktivno obvlada slovenski jezik.**

Mandat sodnikov porotnikov traja **pet let** in so lahko ponovno imenovani.

Predsednik višjega sodišča imenuje in razrešuje sodnike porotnike pri okrožnih sodiščih s sodnega območja višjega sodišča.

Pred ponovnim imenovanjem kandidatov za sodnike porotnike predsednik višjega sodišča pridobi mnenje predsednika pristojnega okrožnega sodišča o njihovem dotedanjem opravljanju dolžnosti sodnika porotnika.

Kandidate za sodnike porotnike okrožnih sodišč lahko predlagajo **predstavniški organi občin** z območja sodišča, pri katerem bodo sodniki porotniki, lahko pa tudi **interesne organizacije, ki so kot društva ali združenja registrirana** in delujejo na tem območju, razen političnih strank, ki neposredno ne morejo predlagati kandidatov.

Izmed predlaganih kandidatov imenuje predsednik višjega sodišča sodnike porotnike posameznega sodišča v sorazmerju s številom prebivalcev občine, ki je predlagala kandidate oziroma v sorazmerju s številom članov, ki jih imajo interesne organizacije.

Na območjih, kjer živita avtohtoni italijanska in madžarska narodna skupnost, imenuje predsednik višjega sodišča potrebno število sodnikov porotnikov, ki aktivno obvladajo italijanski oziroma madžarski jezik.

Sodniki porotniki morajo biti imenovani pred potekom časa, za katerega so bili imenovani sodniki porotniki tekočega mandata.

Predsednik okrožnega sodišča mora najkasneje pet mesecev pred potekom mandata pozvati predstavniške organe občin in druge pristojne predlagatelje, da predlagajo kandidate za imenovanje, in določiti rok, do katerega je dovoljeno vložiti predloge. Poziv se objavi v Uradnem listu Republike Slovenije.

Predlagatelji morajo predlogom priložiti dokazila, da kandidat izpolnjuje pogoje za imenovanje, ki jih določa zakon.

Predsednik okrožnega sodišča posreduje pravočasne in popolne predloge predsedniku višjega sodišča. Če je za sodnika porotnika predlagana oseba, ki je že doslej opravljala to dolžnost, priloži tudi mnenje o dosedanjem delu.

Če od izteka roka ni vloženih najmanj takšno število predlogov, kot je število mest sodnikov porotnikov, predsednik višjega sodišča presodi, ali bo potreben dodaten poziv predlagateljem za vložitev predlogov, ali pa bo imenoval sodnike porotnike oziroma porotnike izmed oseb, ki so že doslej opravljale to dolžnost in soglašajo s ponovnim imenovanjem. V tem primeru predsednik višjega sodišča ni dolžan upoštevati določbe o sorazmerju s številom prebivalcev občine oziroma članov interesne organizacije.

Če imenovanje sodnikov porotnikov ni opravljeno do izteka mandata, ostanejo prejšnji sodniki porotniki na dolžnosti do imenovanja sodnikov porotnikov novega mandata

Pred nastopom dolžnosti sodnik porotnik pred predsednikom višjega sodišča, ki ga je imenoval, izreče naslednjo prisego: "**Prisegam, da bom pri sojenju spoštoval-a pravni red in da bom odločal-a po svoji vesti.**"

Število sodnikov porotnikov pri posameznih sodiščih določi sodni svet na predlog ministra, pristojnega za pravosodje.

Sodnikom porotnikom pripada za sodelovanje pri sojenju **nagrada in povračilo stroškov po predpisih, ki jih sprejme minister, pristojen za pravosodje.**

Sodnik porotnik **se razreši, če nevestno in neredno** opravlja dolžnost sodnika porotnika.

Sodnik porotnik **odgovarja za škodo, ki jo neposredno povzroči z nevestnim ali nerednim opravljanjem dolžnosti.**

Sodniku porotniku **preneha mandat:**

1. če se odpove mandatu sodnika porotnika,
2. če izgubi državljanstvo Republike Slovenije,
3. če izgubi zdravstveno zmožnost za opravljanje dolžnosti sodnika porotnika,
4. če je pravnomočno obsojen za kaznivo dejanje, ki se preganja po uradni dolžnosti.

Šteje se, da so razlogi iz 2. in 4. točke nastopili **z dnem pravnomočnosti odločbe pristojnega organa.**

Odpoved mandatu učinkuje trideseti dan po prispetju k predsedniku višjega sodišča, ki je sodnika porotnika imenoval. Predsednik višjega sodišča o odpovedi takoj obvesti predsednika okrožnega sodišča.

V primeru razrešitve izda predsednik višjega sodišča na obrazložen predlog predsednika okrožnega sodišča **odločbo o razrešitvi**, v primerih prenehanja mandata pa **ugotovitveno odločbo o prenehanju mandata sodnika porotnika.**

Zoper odločbo se sodnik porotnik lahko **pritoži v roku osmih dni na ministrstvo, pristojno za pravosodje.**

Zakon o sodiščih določa (102. člen), da kadar zakon določa, da odloča senat, tega sestavljajo sodnik kot predsednik senata in dva sodnika porotnika kot člana senata, če pa odloča petčlanski senat, pa ga sestavljajo en sodnik kot predsednik senata, ter en sodnik in trije sodniki porotniki kot člani senata.

Posebej obravnava sodnike porotnike **Zakon o delovnih in socialnih sodiščih (ZDSS – 1)**. V delovnih in socialnih sporih odloča sodišče prve stopnje v senatu, razen če zakon določa, da odloča sodnik posameznik. V delovnih in socialnih sporih je **senat sodišča prve stopnje sestavljen iz sodnika kot predsednika senata in dveh sodnikov porotnikov kot članov senata, od katerih je eden izvoljen z liste kandidatov delavcev oziroma zavarovancev, drugi pa z liste kandidatov delodajalcev oziroma zavodov.**

Sodnike porotnike v tem primeru **voli Državni zbor Republike Slovenije, in sicer enako število porotnikov iz vrst delavcev oziroma zavarovancev in delodajalcev oziroma zavodov.** Volitve sodnikov porotnikov razpiše predsednik Državnega zbora Republike Slovenije najmanj štiri mesece pred iztekom mandata prejšnjim sodnikom porotnikom.

Za delovna sodišča prve stopnje se sodniki porotniki volijo z **list kandidatov delavcev in delodajalcev.** Lista kandidatov delavcev se oblikuje **na predlog reprezentativnih sindikatov** za območje Republike Slovenije v sorazmerju s številom njihovih članov. Lista kandidatov delodajalcev se oblikuje **na predlog združenj delodajalcev**, ki so organizirana za območje Republike Slovenije, in Vlade Republike Slovenije, v sorazmerju s številom zaposlenih pri delodajalcih oziroma v javnem sektorju.

Za socialno sodišče prve stopnje se sodniki porotniki volijo **z list kandidatov zavarovancev in zavodov**. Lista kandidatov zavarovancev se oblikuje na predlog reprezentativnih sindikatov za območje Republike Slovenije in združenj zavarovancev, ki so organizirana za območje Republike Slovenije, v sorazmerju s številom njihovih članov. Lista kandidatov zavodov se oblikuje na predlog javnih zavodov s področja socialnih zavarovanj in Vlade Republike Slovenije, in sicer tako, da vsak predlagatelj predlaga enako število kandidatov.

Združenja zavarovancev iz prejšnjega odstavka so tista združenja, ki lahko v skladu s statuti javnih zavodov s področja socialnih zavarovanj predlagajo svoje predstavnike v organe zavodov.

Na listi kandidatov se določi enako število kandidatov, kot je število sodnikov porotnikov, ki se jih voli.

V drugem odstavku 145. člena Ustave je dana možnost razreševanja sporov s tem, ko se državljanom z zakonom prepusti **samoupravno urejanje posameznih zadev iz državne pristojnosti**.

3.5 Trajnost sodniške funkcije (129. člen Ustave)

Trajni sodniški mandat, trajna sodniška funkcija – pomeni eno temeljnih prvin neodvisnosti sodnika (125. člen Ustave). Vsakršno omejevanje časa trajanja sodniškega mandata naj bi vplivalo na sodnika negativno v smislu ogrožanja njegove neodvisnosti (npr. sodnik bi odločal všečno zakonodajnemu organu, ki ga voli).

Zakon določa **starostno mejo za izvolitev sodnika** – za sodnika je lahko izvoljen, **kdor je dopolnil 30 let starosti**.

Funkcija sodnika tudi **ni dosmrtna**. Sodniku preneha sodniška služba po zakonu z upokojitvijo, vendar najpozneje, **ko dopolni 70 let starosti**.

Ustavo sodišče je v odločbi št. *U-I-83/94 (OdlUS III, 89 in Uradni list RS, št. 48/94)* med drugim navedlo: »6. Načela o neodvisnosti sodniške funkcije: Izpodbijana določba sama po sebi ne pomeni nasprotja z mednarodnimi akti, ki naj bi po pobudnikovih navedbah zagotavljali sodniku stalnost funkcije do upokojitve. Iz tega razloga bi bilo treba kvečjemu izpodbijati Ustavni zakon za izvedbo Ustave, za kar pa Ustavno sodišče ni pristojno. Vendar pa tudi ne drži, da mednarodni akti, ki obvezujejo Republiko Slovenijo, zahtevajo trajnost sodniške funkcije do upokojitve. **Temeljna načela o neodvisnosti sodstva, ki so bila sprejeta v okviru OZN leta 1985, jasno predvidevajo, naj bo trajanje sodniške službe z zakonom določeno in zagotovljen sodniški položaj do upokojitve ali pa do izteka trajanja mandata v državah, v katerih tak sistem obstoji.** Pobudnik pa se sklicuje na mlajše dokumente in sicer na kodekse nevladnih mednarodnih pravniških organizacij, splošne deklaracije ali njihove osnutke, ki pa niso obvezujoče mednarodne pogodbe«.

3.6 Izvolitev sodnikov (130. člen Ustave)

Sodnike voli Državni zbor na predlog Sodnega sveta. Podrobnejši postopek ureja Zakon o sodniški službi. Vzvezi s takšno ureditvijo se navaja, da je njena pomanjkljivost v tem, da

kljub zahtevi po načelu delitve oblasti in ravnovesju treh vej oblasti lahko Državni zbor zavrne izvolitev brez kakršnegakoli razloga, pri tem lahko odloča politično in ne upošteva izpolnjenih pogojev za izvolitev posameznega kandidata.

Ministrstvo za pravosodje razpiše prosto sodniško mesto, in sicer v enem mesecu po prejemu predloga predsednika sodišča. Razpis se objavi v Uradnem listu RS. Število posameznih sodniških mest na posameznih sodiščih je omejeno – določeno je s strani Sodnega sveta. Predsednik sodišča mora tudi zagotoviti, da so za zasedbo sodniškega mesta predvidena sredstva v proračunu.

Ministrstvo za pravosodje prispele vloge formalno pregleda in preveri, ali je vloga vložena pred iztekom razpisnega roka. Personalni sveti v razpisnem postopku oblikujejo mnenje in oceno ustreznosti posameznih kandidatov za sodniška mesta, nato pa Sodni svet predlaga za prosto mesto le enega kandidata za izvolitev v Državni zbor. Šteje se, da je z izvolitvijo v sodniško funkcijo sodnik imenovan na razpisano sodniško mesto.

Sodnik je v Državnem zboru izvoljen le prvič, nato pa lahko napreduje na višja sodniška mesta oziroma na položaj svetnika, o čemer odloča Sodni svet po izvedenem postopku ugotavljanja strokovnosti in uspešnosti sodniškega dela.

Izjema je le pri napredovanju sodnika na mesto vrhovnega sodnika, saj o takšnem napredovanju odloča Državni zbor na predlog Sodnega sveta.

Predsednika vrhovnega sodišča imenuje Državni zbor na predlog ministra za pravosodje po poprejšnjem mnenju Sodnega sveta in občne seje vrhovnega sodišča za dobo 6 let z možnostjo ponovnega imenovanja. Predsednike ostalih sodišč imenuje minister za pravosodje na predlog Sodnega sveta, tudi za dobo 6 let z možnostjo ponovnega imenovanja.

V odločbi U-I-224/96, OdlUS VI, 65 in Uradni list RS, št. 36/97 je Ustavno sodišče med drugim zapisalo: »Glede na ureditev, po kateri predsednike sodišč imenuje minister za pravosodje na predlog Sodnega sveta, ni v neskladju z načelom delitve oblasti. Prav tako pa z njim tudi ni v neskladju ureditev, po kateri predlaga minister v imenovanje Državnemu zboru predsednika Vrhovnega sodišča po poprejšnjem mnenju Sodnega sveta in občne seje.«

3.7 Sodni svet (131. člen Ustave)

Sodni svet je **poseben državni organ, ki zagotavlja sodelovanje med zakonodajno in sodno oblastjo pri imenovanju sodnikov**. Sodni svet je sicer pri tem samo predlagatelj, vendar pa pred tem opravi izbiro in predlaga samo enega kandidata za eno sodniško mesto. Državni zbor pa lahko odkloni kandidata, ne glede na strokovnost izbire.

Sodni svet ima **11 članov**.

Sestavljen je iz dveh delov:

- **šest sodnikov**, ki jih izmed sebe izvolijo sodniki, ki trajno opravljajo sodniško funkcijo;

- **pet članov**, ki jih na predlog predsednika republike izvoli državni zbor izmed univerzitetnih profesorjev prava, odvetnikov in drugih pravnikov.

Takšna sestava Sodnega sveta in način oblikovanja naj bi vzpostavljala sistem zavor in ravnovesij med posameznimi vejami oblasti tudi v tem organu v razmerju do zakonodajne oblasti.

Kot pomemben element samostojnosti sodne veje oblasti se omenja **samoorganiziranost**, ki je tudi v tem, da ključne odločitve, ki zadevajo sodstvo, sprejemajo sodniki sami – sodniki predstavljajo večino v Sodnem svetu.

Ustavno sodišče je odločbi št. *U-I-224/96 (OdlUS VI, 65 in Uradni list RS, št. 36/97)* med drugim navedlo: »10. Člen 131 Ustave določa sestavo in način oblikovanja Sodnega sveta. V njem je šest članov, ki jih izmed sebe izvolijo sodniki, in pet članov, ki jih predlaga v izvolitev Predsednik republike, izvoli pa jih Državni zbor. Državni zbor lahko izvoli za člane Sodnega sveta samo kandidate, ki jih predlaga predsednik republike. To pomeni, da pri oblikovanju Sodnega sveta sodelujejo zakonodajna oblast, predsednik republike in sodna oblast ter da imajo v njem glede na ustavno določeno sestavo sodniki večino. Funkcija Sodnega sveta je ustavno opredeljena v določbah 130. člena in drugega odstavka 132. člena Ustave. Po določbi 130. člena sodnike voli Državni zbor na predlog Sodnega sveta. Po določbi drugega odstavka 132. člena lahko Državni zbor na predlog Sodnega sveta sodnika razreši, če pri opravljanju sodniške funkcije krši Ustavo ali huje krši zakon. Po Ustavi je torej Sodni svet tisti organ, ki je pristojen med več kandidati opraviti izbiro in predlagati kandidata za izvolitev v sodniško funkcijo, ki je po določbi prvega odstavka 129. člena Ustave trajna; prav tako je pristojen predlagati Državnemu zboru razrešitev sodnika. Drugih pristojnosti Ustava Sodnemu svetu ne daje. Dal pa mu jih je zakonodajalec. Po prvem odstavku 28. člena ZS daje Sodni svet Državnemu zboru mnenje k predlogu proračuna za sodišča in mnenje o zakonih, ki urejajo položaj, pravice in dolžnosti sodnikov ter osebja sodišč. Po ZSS pa poleg tega, da opravlja funkcijo izbire in predlaganja kandidatov za izvolitev v sodniško funkcijo, odloča praviloma o vseh vprašanjih, ki zadevajo pravni položaj sodnika: s potrditvijo negativne ocene sodniške službe odloča o prenehanju sodniške funkcije (33. člen), odloča o nezdržljivosti sodniške funkcije z drugimi funkcijami in opravljanjem dela (tretji odstavek 43. člena), odloča o sodnikovi plači (51. člen) ter o napredovanju v plačilne razrede in o napredovanju v sodniški hierarhiji, razen na mesta vrhovnih sodnikov (tretji in četrti odstavek 24. člena), odloča o pogojih in višini prejemkov iz naslova povračila stroškov v zvezi s službenimi potovanji (57. člen), odloča o podelitvi sodniške štipendije (drugi odstavek 63. člena), odloča o premestitvah in dodelitvah sodnika (67. člen), odloča o suspenzu predsednika Vrhovnega sodišča in o pritožbah zoper odločitev predsednika Vrhovnega sodišča o suspenzu drugih sodnikov (tretji odstavek 95. člena in prvi odstavek 96. člena). Vse navedene pristojnosti dejansko omogočajo, **da Sodni svet lahko označimo kot enega od jamstev sodniške neodvisnosti, ker o sodnikovem položaju odloča organ, v katerem imajo sodniki večino, preostala sestava tega organa pa naj bi omogočala prevladujočo vlogo strokovnih kriterijev pri odločanju o vprašanjih, ki opredeljujejo sodnikov položaj.**

11. Vendar pa glede na zgoraj navedeno **ni mogoče sklepati, da je Sodni svet organ sodne oblasti**. Sodniki, ki so člani Sodnega sveta, v njem ne izvršujejo sodne funkcije, ampak soodločajo o pravicah in obveznostih sodnikov. Sodno oblast lahko sodniki izvršujejo le po pristojnem sodišču, ustanovljenem z zakonom (23. člen Ustave) - ko sodijo. Sodni svet zato ni zastopnik sodne veje oblasti pred drugima dvema vejama oblasti. Sodni svet je državni organ, v katerem so večinsko s svojimi izvoljenimi predstavniki zastopani nosilci sodne veje oblasti. Njegovo sestavo dopolnjujejo člani, ki jih postavljata v sodelovanju zakonodajna oblast in

predsednik republike. Sodni svet je torej organ, ki opravlja posebno vlogo pri konstituiranju sodne oblasti ter po veljavni zakonski ureditvi praviloma odloča o vprašanjih, ki zadevajo pravni položaj sodnika. **Z vidika organizacije državne oblasti je Sodni svet poseben organ (državni organ sui generis), ki ga ni mogoče uvrstiti v nobeno od treh vej oblasti.**«

Sodni svet po določbi drugega odstavka 132. člena Ustave daje predlog Državnemu zboru za razrešitev sodnika, če ta pri opravljanju sodniške funkcije krši ustavo ali huje krši zakon.

Člani sodnega sveta se izvolijo za dobo šestih let in po poteku te dobe ne morejo biti takoj ponovno izvoljeni.

Vsaka tri leta se izvolijo dva ali trije člani sodnega sveta, ki jih izvoli državni zbor ter trije člani sodnega sveta, ki jih izmed sebe izvolijo sodniki, ki trajno opravljajo sodniško funkcijo.

Članu sodnega sveta, ki postane član sodnega sveta zaradi predčasnega prenehanja mandata prejšnjega člana, poteče mandat z iztekom dobe, za katero je bil izvoljen član sodnega sveta, ki mu je mandat predčasno prenehal.

Predsednika sodnega sveta izvolijo člani z dvotretjinsko večino glasov s tajnim glasovanjem.

Volitve članov sodnega sveta razpiše predsednik državnega zbora najmanj tri mesece pred iztekom mandata članov sodnega sveta.

Če je treba zaradi predčasnega prenehanja mandata (2. do 4. točka prvega odstavka 27. člena) razpisati nadomestne volitve, jih predsednik državnega zbora razpiše najkasneje v enem mesecu po prenehanju mandata člana sodnega sveta. Od razpisa volitev do dneva glasovanja mora poteči najmanj petdeset dni.

Kandidatna lista za člane sodnega sveta, ki jih predlaga predsednik republike, mora biti državnemu zboru predložena najkasneje dvajset dni pred dnevom glasovanja.

Na kandidatni listi za izvolitev članov sodnega sveta, ki jih državni zbor voli na predlog predsednika republike, mora biti predlagano število kandidatov večje od števila članov, ki se jih voli, vendar največ dvakrat tolikšno, kot je število članov, ki se jih voli.

Volitve so tajne.

Volitve članov sodnega sveta iz vrst sodnikov so neposredne in tajne. Pravico voliti imajo vsi sodniki, ki na dan volitev opravljajo sodniško funkcijo in so vpisani v sodniški volilni imenik, ki vsebuje ime in priimek sodnika ter sodišče, na katerem dela. Po enega člana sodnega sveta volijo sodniki, ki opravljajo sodniško funkcijo na Vrhovnem sodišču Republike Slovenije, na sodiščih položaja višjega sodišča, na sodiščih položaja okrožnega sodišča in na okrajnih sodiščih. Dva člana sodnega sveta volijo vsi sodniki iz prejšnjega odstavka. Za člana sodnega sveta je lahko izvoljen vsak sodnik.

Pri kandidiranju članov sodnega sveta je treba upoštevati enakomerno zastopanost članov z območij vseh višjih sodišč v Republiki Sloveniji.

Sodniški volilni imenik (v nadaljnjem besedilu: imenik) iz drugega odstavka prejšnjega člena vodi ministrstvo, pristojno za pravosodje. Podatki za imenik se povzamejo iz centralne

kadrovske evidence oziroma iz aktov o imenovanju. Najpozneje deset dni po razpisu volitev ministrstvo, pristojno za pravosodje, pošlje imenik sodiščem. Sodnik ima pravico vpogleda v imenik in pravico pisno zahtevati popravek, če sam ali kdo drug ni vpisan v imenik oziroma je vpisan kdo, ki po določbah tega zakona nima pravice voliti, ali če so napačno vpisani osebni podatki. Popravek lahko zahteva najmanj tri dni pred volitvami.

Če je zahteva za popravilo imenika utemeljena, ministrstvo imenik popravi, če meni da ni utemeljena, pa mora v dveh dneh od prejema zahteve za popravilo imenika izdati zavrnilno odločbo.

Zoper odločbo je dovoljeno sprožiti upravni spor pred pristojnim sodiščem v 24 urah po vročitvi odločbe. Sodišče mora odločiti v nadaljnjih osemindesetih urah.

Na vsaki kandidatni listi za člana sodnega sveta iz tretjega odstavka 22. člena tega zakona mora biti večje število kandidatov, kot je število članov, ki se jih voli, vendar največ štirikrat tolikšno, kot je število članov, ki se jih voli.

Kandidate za člane sodnega sveta predlagajo sodniki pisno ali na sodniških zborih. Na kandidatno listo se uvrstijo kandidati, ki so jih predlagali najmanj trije sodniki. Če je število kandidatov večje, kot določa prejšnji odstavek, se uvrstijo na kandidatno listo tisti kandidati, ki jih je predlagalo največ sodnikov. Kandidatne liste potrdi in objavi volilna komisija najmanj petnajst dni pred dnevom glasovanja.

Volitve se opravijo na vseh sodiščih, katerih sodniki volijo člana sodnega sveta, na isti dan.

Za glasovanje na voliščih se smiselno uporabljajo določbe IX. poglavja zakona o volitvah v državni zbor (Uradni list RS, št. 44/92), kolikor ni s tem zakonom drugače določeno.

Glasuje se osebno z glasovnico, na kateri se obkroži ime sodnika, katerega se voli.

Izvoljen je sodnik, ki je prejel največ glasov. Če sta dva kandidata ali več kandidatov prejela enako največje število glasov, se volitve glede njih ponovijo. Če članu sodnega sveta iz vrst sodnikov predčasno preneha mandat po 2. ali 3. točki prvega odstavka 27. člena tega zakona, postane član sodnega sveta iz vrst sodnikov za preostanek mandatne dobe tisti kandidat z iste liste kandidatov, ki bi bil izvoljen, če ne bi bil izvoljen član sodnega sveta, ki mu je prenehal mandat. Če kandidat v osmih dneh od poziva za sprejem mandata ne sporoči, da mandat sprejema, se ta pravica prenese na naslednjega kandidata. Če na listi oziroma seznamu iz prejšnjega člena ni naslednjega kandidata, se opravijo nadomestne volitve. Nadomestne volitve se opravijo po določbah tega zakona, ki veljajo za splošne volitve, če ni v tem poglavju drugače določeno.

Ustavno sodišče v odločbi U-I-167/97 (OdlUS VI, 145 in Uradni list RS, št. 73/97) med drugim: »10. Ustava v 131. členu določa število članov Sodnega sveta in njegovo sestavo. V Sodni svet izvolijo šest članov izmed sebe sodniki, ki trajno opravljajo sodniško funkcijo. ZS v 3. poglavju podrobneje ureja način predlaganja in izvolitve članov Sodnega sveta in trajanje njihovega mandata. Pravico voliti člana Sodnega sveta imajo vsi sodniki, ki na dan volitev opravljajo sodniško funkcijo in so vpisani v stalni sodni imenik, za člana Sodnega sveta pa je lahko izvoljen vsak sodnik, razen sodnika, ki je imenovan za predsednika sodišča. Kljub temu, da sodniki za prekrške iz že navedenih razlogov niso bili vključeni v volitve sedaj

izvoljenega Sodnega sveta to dejstvo ne pomeni ustavne ovire, da sedanji Sodni svet ne bi bil pristojen predlagati v izvolitev tudi sodnikov za prekrške«.

Volitve članov sodnega sveta iz vrst sodnikov vodi volilna komisija, ki jo imenuje sodni svet.

Volilna komisija ima predsednika in štiri člane ter njihove namestnike. Za predsednika in namestnika predsednika volilne komisije se imenuje sodnik vrhovnega sodišča.

Volitve se opravljajo na voliščih. Volišča so na sedežih okrožnih sodišč in na sedežu Vrhovnega sodišča Republike Slovenije. Na sedežih okrožnih sodišč volijo vsi sodniki, razen sodnikov vrhovnega sodišča. Delo na voliščih opravljajo tričlanski volilni odbori, ki jih imenuje volilna komisija. Predsednik volilnega odbora je sodnik višjega sodišča. Predsednik volilnega odbora pri Vrhovnem sodišču Republike Slovenije je sodnik tega sodišča. Volilna komisija določi obrazce za izvedbo volitev po določbah tega člena ter enotne standarde za volilni material in druge materialne pogoje za izvedbo volilnih opravil.

Članu sodnega sveta preneha mandat:

1. s potekom dobe, za katero je izvoljen;
2. z odstopom;
3. članu, ki je sodnik, s prenehanjem ali razrešitvijo sodniške funkcije;
4. članu, ki ni sodnik, če postane trajno nesposoben za opravljanje svoje funkcije ali če izgubi status, v zvezi s katerim je bil izvoljen.

Član sodnega sveta, ki mu je prenehal mandat po 1. točki prejšnjega odstavka, opravlja pravice in dolžnosti člana sodnega sveta do izvolitve novega člana.

Članu sodnega sveta preneha mandat po 2. točki prvega odstavka tega člena z dnem, ko sodni svet prejme njegovo pisno izjavo o odstopu, po 4. točki pa, ko ga državni zbor razreši. V primerih iz prejšnjega odstavka sodni svet nemudoma obvesti predsednika državnega zbora, če je odstopil oziroma je bil razrešen član sodnega sveta, ki ga voli državni zbor, pa tudi predsednika republike.

Sodni svet ima naslednje pristojnosti:

- 1. predlaga državnemu zboru kandidate za izvolitev v sodniško funkcijo;**
- 2. predlaga državnemu zboru razrešitev sodnika;**
- 3. imenuje in razrešuje predsednike sodišč, razen predsednika Vrhovnega sodišča Republike Slovenije;**
- 4. odloča o napredovanju v višji sodniški naziv in o hitrejšem napredovanju v plačnih razredih, v položaj svetnika ali na višje sodniško mesto ter o izjemnem napredovanju v višji sodniški naziv;**
- 5. odloča o pritožbi zoper odločbo o premestitvi oziroma imenovanju na sodniško mesto, v sodniški naziv oziroma na položaj svetnika in zoper odločbo o uvrstitvi v plačni razred;**
- 6. odloča o nezdružljivosti sodniške funkcije;**
- 7. daje mnenje k predlogu proračuna za sodišča in mnenje državnemu zboru o zakonih, ki urejajo položaj, pravice in dolžnosti sodnikov ter osebja sodišč;**
- 8. sprejme merila za kakovost dela sodnikov za oceno sodniške službe in merila za kakovost dela sodišč;**

9. določa število sodniških mest na posameznem sodišču;
10. spremlja, ugotavlja in analizira učinkovitost in uspešnost dela sodišč, o čemer sprejme letno poročilo o učinkovitosti in uspešnosti sodišč;
11. obravnava in odloča o utemeljenosti pritožbe sodnika, ki meni, da je bila kršena njegova zakonska pravica, kršen njegov neodvisni položaj ali neodvisnost sodstva;
12. opravlja druge zadeve, če zakon tako določa.

Sodni svet odloča o predlogih za izvolitev sodnikov, o imenovanjih in napredovanjih sodnikov, o uvrstitvah v plačni razred, o pritožbah zoper odločbo o premestitvi oziroma imenovanju na sodniško mesto, v sodniški naziv oziroma na položaj svetnika, o pritožbah zoper odločbo o uvrstitvi v plačni razred, o predlogih za razrešitev sodnikov, o merilih za kakovost dela sodnikov in merilih za kakovost dela sodišč in sprejme letno poročilo o učinkovitosti in uspešnosti sodišč, **z dvotretjinsko večino vseh članov.**

Podatki, ki se nanašajo na posameznika, se hranijo petnajst let po dnevu prenehanja funkcije.

Sodni svet odloča na sejah.

Odločitve sodnega sveta o izvolitvi, imenovanju, napredovanju v plačnem razredu, v nazivu, na položaj ali na višje sodniško mesto, dodelitvi ali premestitvi sodnika, oziroma o imenovanju ali razrešitvi predsednika sodišča in o pritožbah sodnikov morajo biti obrazložene in po izkazani vročitvi objavljene na spletni strani sodnega sveta v anonimizirani obliki.

Minister, pristojen za pravosodje, in predsednik Vrhovnega sodišča Republike Slovenije se lahko na povabilo sodnega sveta udeležita seje sodnega sveta in imata pravico do razprave brez pravice do glasovanja, zlasti kadar sodni svet obravnava zadeve sodne ali pravosodne uprave, obravnava letno poročilo učinkovitosti in uspešnosti sodišč, sprejema mnenje k predlogom zakonov, ki urejajo položaj, pravice in dolžnosti sodnikov, kadar sprejema načelna stališča o razmerah v sodstvu ali kadar obravnava predlog proračuna za sodstvo.

S poslovnikom, ki ga sodni svet sprejme z dvotretjinsko večino vseh članov, se uredi postopek poteka sej in način odločanja v zadevah, ki niso zajete v drugem odstavku 28. člena tega zakona, ter druga vprašanja v zvezi z delom sodnega sveta.

Letno poročilo sodnega sveta iz desete alineje prvega odstavka 28. člena tega zakona, v katerem sodni svet oceni izvajanje sodne oblasti, obsega:

1. področje kadrovske opremljenosti sodišč:
 - število sodnikov in sodnega osebja, ki so reševali posamezno vrsto zadev (sodniki, strokovni sodelavci, drugo sodno osebje);
 - dejanska prisotnost in odsotnost sodnikov in sodnega osebja na delovnem mestu (v dneh);
2. področje sodne statistike:
 - nove pomembnejše in druge zadeve (pripad) v določenem obdobju;
 - rešene pomembnejše in druge zadeve v določenem obdobju;
 - nerešene pomembnejše in druge zadeve v določenem obdobju;
 - prenosi pristojnosti za rešitev pomembnejših in drugih zadev (105.a člen tega zakona);

- dodeljene zadeve specializiranemu oddelku sodnikov, ki sodijo v zahtevnejših zadevah organiziranega in gospodarskega kriminala, terorizma, korupcijskih in drugih podobnih kaznivih dejanj;
3. področje sodnih zaostankov sodišč:
 - doseganje zastavljenih ciljev iz sprejetega poslovnega načrta sodišča;
 - reševanje zadev starejših od pet let;
 - reševanje zadev starejših od deset let;
 4. primerjalno oceno zbranih podatkov med sodišči iste stopnje in iste vrste na podlagi kriterijev iz drugega odstavka 71.b člena tega zakona, pri čemer se upoštevajo dejansko rešene pomembnejše in druge zadeve ter dejanski čas trajanja sodnih postopkov;
 5. oceno ustreznosti števila sodniških mest in mest sodnega osebja na posameznem sodišču;
 6. druge podatke, ki so potrebni za oceno učinkovitosti in uspešnosti dela sodišč.

Letno poročilo sodnega sveta se izdela za vsako sodišče posebej, za vsa sodišča iste stopnje skupaj (okrajna, okrožna in višja sodišča), za specializirana sodišča (delovna in socialna sodišča, upravno sodišče) in za Vrhovno sodišče Republike Slovenije ter za vsa sodišča v državi skupaj. Sodni svet pošlje letno poročilo o učinkovitosti in uspešnosti sodišč Državnemu zboru Republike Slovenije, v vednost pa tudi Vrhovnemu sodišču Republike Slovenije in ministrstvu, pristojnemu za pravosodje, do 15. aprila v tekočem letu za preteklo leto in ga objavi na svojih spletnih straneh.

Pomembnejše zadeve iz 2. točke prvega odstavka prejšnjega člena se določi s Sodnim redom.

Članom sodnega sveta pripada za udeležbo na sejah sodnega sveta sejnina.

Strokovna in administrativna dela za sodni svet opravlja strokovna služba sodnega sveta. Zahtevnejša strokovna in administrativna dela za izvajanje pristojnosti sodnega sveta iz desete alineje prvega odstavka 28. člena tega zakona lahko na predlog sodnega sveta opravlja tudi ministrstvo, pristojno za pravosodje.

Obseg finančnih sredstev za delo sodnega sveta in njegove strokovne službe se v okviru državnega proračuna Republike Slovenije zagotavlja pri neposrednem proračunskem uporabniku sodnem svetu.

3.8 Prenehanje in odvzem sodniške funkcije (132. člen Ustave)

Ustava v tem členu opredeljuje tri možnosti za prenehanje sodniške funkcije (pojma odvzem sodniške funkcije zakonodaja ne pozna!):

- **sodniku preneha sodniška funkcija, če nastopijo razlogi, ki jih določa zakon:**

Sodniku preneha sodniška funkcija po zakonu (tako 74. člen Zakona o sodniški službi):

1. **če ne priseže najpozneje v šestdesetih dneh od dneva izvolitve v sodniško funkcijo, razen če ne priseže iz razlogov, na katere sam ne more vplivati;**

2. če izgubi državljanstvo Republike Slovenije;
3. če izgubi poslovno sposobnost ali zdravstveno zmožnost za opravljanje službe;
4. če se odpove sodniški službi s pisno vlogo, ki se pošlje sodnemu svetu po predsedniku sodišča;
5. če se odpravi sodišče in sodniku ni mogoče zagotoviti, da nadaljuje z opravljanjem sodniške službe v drugem sodišču;
6. če sodnik sprejeme funkcijo, začne opravljati dejavnost ali sklene delovno razmerje oziroma kljub prepovedi opravlja delo, ki ni združljivo s sodniško funkcijo (41. člen, tretji odstavek 42. člena in tretji odstavek 43. člena);
7. če iz ocene njegove službe izhaja, da ne ustreza sodniški službi (33. člen);
8. če mu je izrečena disciplinska sankcija prenehanja sodniške funkcije.

Sodniku preneha sodniška služba po zakonu z upokojitvijo, vendar najpozneje, ko dopolni 70 let starosti.

Če nastopijo ti razlogi, predsednik obvesti Sodni svet, ki izda ugotovitveno odločbo o prenehanju sodniške funkcije.

- **t. i. fakultativna razrešitev sodnika s strani državnega zbora na predlog Sodnega sveta v primeru, če sodnik pri opravljanju sodniške funkcije krši ustavo ali huje krši zakon:**

Če je sodnik obsojen npr. na pogojno obsodbo/denarno kazen ali mu je bil izrečen opomin, sodnemu svetu ni treba poslati pravnomočne odločbe državnemu zboru.

78. člen ZSS določa:

Če je sodnik obsojen zaradi kaznivega dejanja na **zaporno kazen, mora sodišče pravnomočno sodbo poslati sodnemu svetu.**

Če je sodnik obsojen zaradi naklepne kaznivega dejanja na **zaporno kazen, ki je daljša od šestih mesecev, sodni svet predlaga državnemu zboru, da sodnika razreši, o ostalih sodbah, s katerimi je sodnik obsojen za kaznivo dejanje, pa sodni svet državni zbor le obvesti.**

Če je sodnik obsojen zaradi kaznivega dejanja **na zaporno kazen, ki je krajša od šestih mesecev ali na neprostostno kazen, sodni svet predlaga državnemu zboru, da sodnika razreši, če gre za kaznivo dejanje, zaradi katerega je osebno neprimeren za opravljanje sodniške funkcije.**

- **če sodnik stori naklepno kaznivo dejanje z zlorabo sodne funkcije, ugotovljeno s pravnomočno sodno odločbo, državni zbor sodnika razreši: sodišče mora pravnomočno sodbo poslati Sodnemu svetu, ta pa brez odlašanja obvesti državni zbor, ki sodnika razreši (77. člen ZSS). Razrešitev je obvezna.**

3.9 Nezdržljivost sodniške funkcije (133. člen Ustave)

Ustava v tem členu določa, da funkcija sodnika ni združljiva:

- **s funkcijami v drugih državnih organih** (sodnik npr. ne more biti hkrati predsednik države, poslanec, predsednik vlade, član vlade itd., seveda pa lahko kandidira na te funkcije; če je sodnik na takšno funkcijo izvoljen, mu sodniška funkcija ter vse pravice in dolžnosti iz sodniške službe mirujejo – to pomeni, da lahko po izteku mandata teh funkcij nadaljuje trajni sodniški mandat);
- **v organih lokalne samouprave** (sodnik ne more delovati v občinski ali mestni upravi ali v občinskem ali mestnem svetu; v teh primerih mu tudi sodniška funkcija ne more mirovati);
- **v organih političnih strank** (sodniki so sicer lahko člani političnih strank, ne morejo pa delovati v njihovih organih, ustava namreč za sodnike ne prepoveduje članstva v političnih strankah – četrti odstavek 42. člena Ustave);
- **z drugimi funkcijami, za katere tako določa zakon** (41., 42. člen ZSS – sodnik ne sme opravljati odvetniških ali notarskih poslov oziroma gospodarske ali druge pridobitne dejavnosti; ne sme opravljati poslovodskih poslov in ne sme biti član upravnega ali nadzornega odbora gospodarske družbe ali druge pravne osebe, ki se ukvarja s pridobitno dejavnostjo; sodnik tudi sicer ne sme sprejeti nobene druge zaposlitve ali dela, ki bi ga oviralo pri opravljanju službe ali nasprotovalo ugledu sodniške službe oziroma vzbujalo vtis, da pri opravljanju svoje službe ni nepristranski – ta prepoved se nanaša na ostalo dejavnost, ki ni s področja odvetništva, notarskih poslov, poslovodskih poslov ali drugih pridobitnih poslov pravne osebe, npr. karitativna dejavnost, zaposlitve ali dela v društvih ipd.).

Sodnik pa lahko opravlja **pedagoška, znanstvena, publicistična, raziskovalna ali druga podobna dela v pravni stroki, če ni s tem ovirano opravljanje sodniške službe**. Za opravljanje takšnih del ali drugih del sodnik ne sme skleniti delovnega razmerja. O sprejemu dela, ki ga sodnik lahko opravlja poleg sodniške službe, mora predhodno pisno obvestiti predsednika sodišča, predsednik sodišča pa predsednika neposredno višjega sodišča. Če predsednik sodišča meni, da gre za nezdržljivost dela s sodniško funkcijo, predlaga Sodnemu svetu, da o tem odloči in ta lahko sodniku prepove sprejeti takšno delo.

Če sodnik krši določbe o nezdržljivosti sodniške funkcije, **mu ta preneha po samem zakonu** – 6. točka prvega odstavka 74. člena Zakona o sodniški službi določa, da sodniku sodniška funkcija preneha, če sprejme funkcijo, začne opravljati dejavnost ali sklene delovno razmerje oziroma kljub prepovedi opravlja delo, ki ni združljivo s sodniško funkcijo.

3.10 Imuniteta sodnika (134. člen Ustave)

Imuniteta sodnikov pomeni **eno izmed temeljnih prvin neodvisnosti sodnikov** (125. člen ustave).

Ustava v tem členu zagotavlja dve vrsti imunitete:

- **materialno imuniteto** – niti sodnika niti sodnika porotnika (tj. nikogar, ki sodeluje pri sojenju) ni mogoče klicati na odgovornost za mnenje, ki ga je dal pri odločanju na sodišču;
- **procesno imuniteto** – sodnik ne sme biti priprt, prav tako zoper njega ne sme biti začet kazenski postopek, če v obeh primerih ni bilo dovoljenja državnega zbora, če je sodnik osumljen kaznivega dejanja pri opravljanju sodniške funkcije (npr. kaznivo dejanje jemanja podkupnine, zloraba položaja ali pravic uradne osebe, ponareditev uradne listine ipd.).

Takšna določba zagotavlja, da bi zakonodajna in izvršilna veja oblasti brez omejitev nadzorala sodstvo oziroma jo ovirala s kazenskimi postopki zoper sodnike, ko za to ne bi obstajala pravna podlaga.

Če je za začetek kazenskega postopka zoper sodnika potrebno dovoljenje Državnega zbora (drugi odstavek 134. člena Ustave), mora organ, ki je pristojen zahtevati dovoljenje, na podlagi prvega odstavka 99. člena Zakona o sodniški službi o vložitvi zahteve za dovoljenje **obvestiti Sodni svet in ministrstvo za pravosodje**. V primeru, ko je za odreditev pripora zoper sodnika potrebno dovoljenje Državnega zbora, mora preiskovalni sodnik na podlagi drugega odstavka 99. člena ZSS pred odreditvijo pripora zaprositi Državni zbor za dovoljenje. Državni zbor odloči o dovoljenju po pridobitvi mnenja Sodnega sveta. Prav tako mora sodišče v skladu s prvim odstavkom 100. člena ZSS, ko odredi pripor zoper sodnika, o tem nemudoma obvestiti predsednika sodišča, v katerem opravlja sodnik sodniško službo, Sodni svet ter ministrstvo za pravosodje.

Za začetek kazenskega postopka se šteje vložitev obtožnega predloga ali obtožnice oziroma sklep o uvedbi preiskave – to pomeni, da mora Državno tožilstvo ali sodišče imeti pred temi akti že dovoljenje Državnega zbora.

Če je zoper sodnika uveden kazenski postopek zaradi utemeljenega suma storitve kaznivega dejanja z zlorabo sodniške funkcije, mora predsednik Vrhovnega sodišča sodniku izreči začasno odstranitev iz sodniške službe (t.i. suspenz) – določba prvega odstavka 95. člena ZSS. Zakon določa tudi fakultativno možnost za izrek suspenza s strani predsednika Vrhovnega sodišča – če je zoper sodnika uveden kazenski postopek zaradi kaznivega dejanja, ki se preganja po uradni dolžnosti in za katero je mogoče izreči kazen zapora več kot dve leti.

V obeh primerih o suspenzu predsednika Vrhovnega sodišča iz sodniške službe odloči Sodni svet. Zoper obrazloženo odločitev o suspenzu se sodnik lahko pritoži v 15 dneh na Sodni svet, predsednik Vrhovnega sodišča pa na Državni zbor, pri čemer pa pritožba ne zadrži izvršitve odločbe (96. člen ZSS).

Suspenz traja do dokončne odločitve pristojnega organa o razrešitvi sodnika (prvi odstavek 97. člena ZSS).

V odločbi U-I-319/97 z dne 2. 4. 1998 (OdlUS VII, 61) je Ustavno sodišče med drugim navedlo:

»4. Po določbi drugega odstavka 134. člena Ustave sodnik ne sme biti priprt niti ne sme biti brez dovoljenja Državnega zbora zoper njega začet kazenski postopek, če je osumljen kaznivega dejanja pri opravljanju sodniške funkcije. S to ustavno določbo je podobno kot za poslance Državnega zbora (drugi odstavek 83. člena Ustave) predpisana imuniteta. Njen namen ni v tem, da bi varovala sodnika kot posameznika, ampak je njen namen enak kot pri poslanski imuniteti - to je **preprečiti morebitno oviranje dela sodstva v razmerju do državnih organov drugih dveh vej oblasti (sklep Ustavnega sodišča št. Up-15/93 z dne 8.11.1994, OdlUS III, 119)**. Kot takšna pa je tudi eden od bistvenih elementov neodvisnosti sodstva. Ureditev tega, kdo je pristojen zahtevati dovoljenje za začetek kazenskega postopka in kdaj ter kakšne procesnopravne posledice nastanejo v primeru, če dovoljenje ni pridobljeno, je predmet zakonskih predpisov, s katerimi se ureja kazenski postopek - to je predmet ZKP. Kolikor navedeno zadeva postopek pred Državnim zborom, je ta urejen s Poslovníkom Državnega zbora (250. člen, Uradni list RS, št. 40/93 in 80/94). Določba prvega odstavka 99. člena ZSS pa ima povsem drug namen, ne pa namen določiti, kdo lahko zahteva dovoljenje Državnega zbora.

5. V primeru, ko je zoper sodnika uveden kazenski postopek zaradi kaznivega dejanja, ki se preganja po uradni dolžnosti in za katero je mogoče izreči kazen zapora več kot dve leti, je zoper sodnika lahko izrečen suspenz, to je začasna odstranitev iz sodniške službe. O tem je pristojen odločiti predsednik Vrhovnega sodišča, o suspenzu tega pa Sodni svet, ki odloča tudi o pritožbi v primerih, ko suspenz izreče predsednik Vrhovnega sodišča. (95. in 96. člen ZSS). Zato in tudi zaradi tega, ker je Sodni svet tisti ustavno določen organ, ki ima posebno vlogo pri kadrovanju sodnikov (130. člen Ustave), minister za pravosodje pa tisti član Vlade, ki je v okviru svojih pristojnosti odgovoren Državnemu zboru za stanje v sodstvu (110. člen Ustave), je ustrezna zakonska zahteva, da morata biti tako Sodni svet kot ministrstvo obveščena o tem, da je zoper sodnika zahtevano dovoljenje za začetek kazenskega postopka. Namen izpodbijane določbe je torej v tem, da postavlja obveznost obveščanja pristojnih organov o tem, da se zahteva dovoljenje, ne pa v tem, da bi določala, kdo je tisti, ki ga je pristojen zahtevati. Če bi ZKP določal, da mora v primeru, kadar oškodovanec prevzame pregon za kaznivo dejanje (drugi odstavek 60. člena ZKP - subsidiarni tožilec), on zahtevati dovoljenje pred vložitvijo obtožbe, bi bil subsidiarni tožilec k temu upravičen ne glede na to, da vsebuje prvi odstavek 99. člena ZSS izraz "organ, ki je pristojen zahtevati dovoljenje". Vendar pa ZKP takšne ureditve ne vsebuje.

6. Kazenski postopek se ne začne z vložitvijo obtožnice ali zasebne tožbe, ampak šele z ustrezno odločitvijo pristojnega sodišča: s sklepom o uvedbi preiskave, kadar je ta zahtevana (prvi odstavek 169. člen ZKP), s soglasjem preiskovalnega sodnika za vložitev obtožnice brez preiskave (prvi odstavek 170. člen ZKP), z razpisom glavne obravnave pri neposredni obtožnici (šesti odstavek 170. člena ZKP) in pri obtožnem predlogu oziroma zasebni tožbi (prvi odstavek 430. člena ZKP). Člen 136 ZKP določa: "Če je v zakonu določeno, da je za pregon posameznih kaznivih dejanj potreben predlog oškodovanca oziroma da je potrebno poprejšnje dovoljenje pristojnega državnega organa, ne more državni tožilec zahtevati preiskave in ne neposredno vložiti obtožnice oziroma obtožnega predloga, če ne predloži dokaza, da je tak predlog podan oziroma, da je dovoljenje dano." Ta določba zadeva državnega tožilca prav v tistem pomenu, v katerem po določbi prvega odstavka 63. člena ZKP subsidiarni tožilec z njim ni izenačen - obveznost iz 136. člena ZKP je namreč državnemu tožilcu naložena kot državnemu organu, ki se ne sme neutemeljeno vmešavati v delo neodvisne sodne veje oblasti.

Kadar pa bodo izpolnjeni pogoji za njegov poseg, mora ta poseg prav zaradi varovanja neodvisnosti sodstva v razmerju do državnega organa druge veje oblasti dovoliti Državni zbor. Zato zahteva ZKP od državnega tožilca, da mora že ob vložitvi obtožnice, torej še pred začetkom kazenskega postopka, izkazati, da je takšno dovoljenje pridobil. **Subsidiarni tožilec v tem primeru ni izenačen s položajem državnega tožilca, ampak je izenačen s položajem zasebnega tožilca. Tako subsidiarni tožilec kot zasebni tožilec namreč ne nastopata v razmerju do sodstva kot organa državne oblasti, ampak kot posameznika, ki sta po zakonu upravičena vložiti ustrezno pravno sredstvo, da bi dosegla od pristojnega organa (sodišča) začetek kazenskega postopka. Glede tega vprašanja pa je Ustavno sodišče že zavzelo stališče v zgoraj citiranem sklepu št. Up-15/93. To pa pomeni, da lahko ob zakonsko določenih pogojih pobudnik kot subsidiarni tožilec vloži obtožnico (ali zahteva preiskavo), vendar pa bo moralo sodišče, preden bo na njeni podlagi začelo postopek, zahtevati od Državnega zbora dovoljenje za začetek kazenskega postopka. Sodišče je v tem primeru tisti organ, ki je dolžan pridobiti dovoljenje za začetek kazenskega postopka. Če Državni zbor dovoljenja ne bo dal, bo moralo pristojno sodišče obtožnico zavreči (2. točka prvega odstavka 352. člena ZKP).**

7. V skladu z določbami ZKP lahko **torej dovoljenje za odvzem imunitete sodniku zahteva le državni tožilec oziroma pristojno sodišče.** Zaradi tega, ker lahko dovoljenje zahteva sodišče in ne oškodovanec kot tožilec, oškodovanec v ničemer ne more biti prikrajšan pri varstvu svojih pravic. Določba prvega odstavka 99. člena ZSS le skladno z ureditvijo v ZKP uporablja za določitev obveznosti obveščanja o zahtevi za odvzem imunitete sodniku isto terminologijo in to obveznost nalaga organu, ki je pristojen zahtevati dovoljenje za začetek kazenskega postopka.«

4 SODSTVO

4.1 Splošno

Sodišča so **institucije, s pomočjo katerih se uresničuje sodna oblast**, konkretno pa so sodniki tisti, ki opravljajo funkcijo sojenja. Sodstvo in s tem tudi sodišča imajo odločilni pomen pri uresničevanju načela pravne države.

4.1.1 Funkcionalni in organizacijski pomen sodstva

Sodstvo ima dvojni pomen:

- **funkcionalni:** glede na funkcionalni pomen sodstva se sodstvo pojmuje kot sodna funkcija – sodna funkcija je tista funkcija, ki jo opravljajo sodni organi;
- **organizacijski:** glede na organizacijski pomen razumemo sodstvo kot subjekte, ki izvajajo sodno funkcijo. Subjekti, ki izvajajo sodno funkcijo, so sodišča.

Sodišča sicer, tako kot vlada/uprava, izvršujejo zakone, ki jih sprejme zakonodajalec, obstaja pa bistvena razlika med njima: sodišča delujejo praviloma samo na iniciativo drugih subjektov, njihove odločitve so dokončne. Nihče izven sodne veje oblasti ne more razveljaviti neke konkretne odločbe sodišča. Pri svojem delu so sodišča samostojna in neodvisna od političnih odločitev. Ta položaj so si priborila skozi stoletja razvoja. Prav tako so si priborila tudi pravico nadzorovati delo državne uprave prek instituta upravnega spora. Z ustavnosodno funkcijo sodišča nadzorujejo tudi delo zakonodajne veje oblasti. Pristojna pa so tudi za reševanje kompetenčnih sporov med različnimi državnimi organi.

4.1.2 Vertikalna in horizontalna delitev sodišč

Sistem sodišč v posamezni državi delimo tudi na:

- **vertikalno in**
- **horizontalno delitev.**

Pri *vertikalni delitvi* gre za to, da obstajajo poleg prvostopenjskih sodišč tudi instančna sodišča (druge, tretje stopnje).

Horizontalna delitev pomeni, da poleg splošnega sodnega sistema, ki se ukvarja z običajnimi civilnimi in kazenskimi zadevami, obstaja tudi posebni sodni sistem. Ta vključuje npr. trgovinska sodišča, upravna sodišča, delovna sodišča in druga. Poleg tega pa lahko obstaja tudi institut tribunalov, ki se ukvarja s posebnimi primeri.

4.1.3 Unitarni sistem in sistem specializiranih sodišč

Sodišča lahko razlikujemo po tem, *ali je pristojnost nad odločanjem o zadevah skoncentrirana v unitarnem sistemu sodišč, ali pa je to razdeljeno v številna različna sodišča, ki imajo svojo ločeno hierarhično urejenost*. Glede na pristojnosti sodišč se bodo pred njimi pojavili spori, ki spadajo v pristojnost posameznega sodišča. Tako bodo kazenske zadeve predane v presojo splošnim sodiščem (z izjemo vojaških zadev), upravni in kompetenčni spori pa največkrat spadajo pod jurisdikcijo specializiranih sodišč. To še posebej velja v Evropi. Poleg te horizontalne delitve poznamo v zveznih državah tudi razlikovanje v pristojnosti med sodišči na zvezni ravni in sodišči posameznih zveznih enot.

4.1.4 Koordiniran (paritetni) in hierarhični sistem sodišč

Sodišča se razlikujejo tudi **glede na odnose med različnimi stopnjami sodišč**. Gre za vlogo, ki jo ima vrhovno sodišče pri zagotavljanju doslednosti sodnih odločitev. Poznamo dva splošna modela:

- **koordinirani (paritetni) sistem;**
- **hierarhični sistem.**

Koordinirani (paritetni) sistem je značilen za sisteme, kjer velja običajno pravo. Pritožbe, ki pridejo do vrha sodne piramide, so prej izjema kot pravilo. V ZDA npr. Vrhovno sodišče sprejme letno v obravnavo samo 2% vseh pritožb. Nižja sodišča so torej praviloma tista, ki odločajo dokončno o zahtevkih.

Hierarhični sistem pa se je uveljavil predvsem v Evropi, tj. v kontinentalnem pravem sistemu. Značilnost tega sistema je, da so sodbe prvostopenjskih sodišč podvržene redni in temeljiti reviziji višjestopenjskih sodišč, s čimer se izvaja kontrola višjih sodišč nad nižjimi.

4.2 Temeljna načela delovanja sodne oblasti

4.2.1 Načelo izrekanja sodnih odločb v imenu ljudstva

To načelo je posledica ustavne določbe v 3. členu ustave RS, po kateri ima v Sloveniji oblast ljudstvo, ki jo državljanke in državljanji izvršujejo neposredno in z volitvami, po načelu delitve oblasti na zakonodajno izvršilno in sodno. Sodna oblast je tako samo ena izmed vej oblasti, ki izvaja sodno oblast preko sodnikov na sodiščih. Sodniki izvajajo sodno oblast vsebinsko in dejansko, tj. formalno v imenu ljudstva.

4.2.2 Načelo volilnosti sodnikov

Sodno funkcijo lahko opravlja samo sodnik, ki je bil imenovan po vnaprej določenih pravilih, ki so določena z zakonom, s sodnim redom. V nekaterih državah, tako kot v Sloveniji, voli sodnike zakonodajalec. Po mnenju nekaterih takšna ureditev ne pomeni dosledne izpeljave načela delitve oblasti, saj zakonodajalec s tem posega neposredno na področje sodne veje.

4.2.3 Načelo neodvisnosti

Gre za eno najpomembnejših načel, saj pomeni garancijo za neodvisno sojenje. Sodišča ne smejo biti pod zunanjim vplivom kateregakoli subjekta, institucije, lobija itd., temveč morajo biti vezana le na ustavo, zakon in pravičnost. Ustava in zakon morata urejati njihov položaj in predstavljati osnovo za njihovo delovanje oziroma odločitve, ki jih sprejemajo. Nihče ne sme dajati navodil, kako naj odločajo v konkretni zadevi in sodišča ne smejo sprejemati navodil. V praksi se neodvisnost sodišč kaže v neodvisnosti sodnikov kot nosilcev sodne funkcije. Načelo neodvisnosti velja za sodnike in sodišča. Če želi sodnik uresničevati to načelo, mora biti pri sovijem delu neodvisen od nosilcev ostalih vej oblasti.

Pod pojmom neodvisnosti sodnika pa ni mogoče razumeti njegove neodvisnosti od veljavnih pravnih norm v državi. Sodnik ne sme soditi po svoji volji, temveč se mora pri vodenju postopkov ravnati po ustavi in zakonih, četudi se sam osebno ne strinja s tem, kako je neko področje zakonsko urejeno.

4.2.4 Načelo zakonitosti

Sodnik je pri odločanju vezan samo na ustavo in zakon.

4.2.5 Načelo zbornosti (kolegičnosti) sodstva

To načelo se kaže v tem, da sodniki praviloma sodijo v senatih, ki so sestavljeni iz več sodnikov.

4.2.6 Načelo trajnosti sodniške funkcije

Trajnost sodniške funkcije pomeni, da ta ne more prenehati na podlagi administrativne odločitve ali enostranske odločitve izvršilne ali zakonodajne veje oblasti. Sodnik ima pravico zahtevati razrešitev s položaja sodniške funkcije oziroma se ji lahko odpove. Sodniška funkcija ne more prenehati proti volji sodnika, razen v posebnih, z zakonom določenih postopkih in primerih, lahko pa se sodnik tej funkciji odpove po lastni volji. Praviloma ločimo prenehanje in odvzem sodniške funkcije – razlika med njima je tako v razlogih za ta ukrep kot v institutu, ki tako odločitev sprejme.

4.2.7 Načelo nezdržljivosti sodniške funkcije

To načelo je povezano z neodvisnim položajem sodnika in sodišča ter njegovo nepristranskostjo, in torej z neodvisnim sojenjem. S tem načelom se želijo preprečiti neposredni politični in drugi vplivi na sodnika. Sodnik kot nosilec sodne funkcije ne more biti hkrati tudi funkcionar v drugih državnih organih, organih političnih strank, gospodarskih družb itd. Posamezni zakoni pa lahko opredeljujejo še druge funkcije in dejavnosti, ki niso združljive s funkcijo sodnika.

4.2.8 Načelo imunitete

Tudi to načelo prispeva k neodvisnemu opravljanju sodniške funkcije. Namen tega načela je zavarovati sodnike pred morebitnimi zlorabami izvršilne veje oblasti. Načelo imunitete ščiti sodnike pred neposrednimi posegi v njihovo osebno svobodo s priporom ali začetkom kazenskega postopka.

4.2.9 Načelo javnosti

Načelo javnosti predstavlja varovanje državljanov pred morebitnim pristranskim in nezakonitim ravnanjem sodišč prav skoti možnost nadzora javnosti nad delom sodišč. Sodne obravnave so javne, tudi sodbe se izrekajo javno. Prav tako se javnost dela sodišča zagotavlja z dajanjem informacij o sodnih postopkih zainteresiranim osebam, obveščanjem medijev o delu sodišč itd. Pri zagotavljanju javnosti pa je nujno potrebno v čim večji meri spoštovati načelo neodvisnosti sodstva, varstvo osebnih pravic in svoboščin.

4.2.10 Načelo udeležbe državljanov pri izvajanju sodne oblasti

Številne pravne ureditve po svetu vključujejo v sodni proces tudi državljanke kot porotnike, kar pomeni obliko sodelovanja državljanov pri sojenju. Pod pojmom porota oziroma sodniki porotniki razumemo laične sodnike, ki odločajo o krivdi ali soodločajo s sodnikom.¹⁷ Prvi primer je značilen za anglosaške države, ki imajo uveljavljen sistem običajnega prava. Tu porotniki na podlagi slišanih dejstev samostojno odločajo o tem, ali je obtoženec kriv ali ne. V evropskih državah pa je uveljavljen kontinentalni pravni sistem, v katerem državljanji kot pravni laiki skupaj s sodnikom sodelujejo pri razpravljanju in sojenju. V Sloveniji so tako sodni senati sestavljeni iz dveh ali treh sodnikov porotnikov.

Na primitivnih stopnjah razvoja družbe, v prvobitnih družbenih skupnostih, ni bilo zasebnih organov za izvajanje sodstva. Ljudstvo, ki se je zbralo na svojih zasedanjih, je odločalo tudi o posameznih civilnih in kazenskih sporih ter o ostalih vprašanjih, ki so bila pomembna za družbeno skupnost. Niti sužnjelastniška niti fevdalna država ni imela na začetku svojega razvoja posebnih strokovno kvalificiranih organov za izvajanje pravosodja (sodstva). O pravici (pravičnosti) so odločali laiki, ljudje iz ljudstva, poleg drugih zadev v svojem poklicu. Nasprotno pa se na višjih stopnjah kulturnega in družbenega razvoja pojavljajo že stalni sodniki, ki jim je bilo sojenje glavna, postopoma pa tudi edina dejavnost, na katero so se pripravljali z dolgotrajnim študijem in prakso.

¹⁷ Govorimo o t.i. **skabinskem sistemu sojenja** (poznani so tudi kot prisedniški sistem ali prisedništvo), ki je pojem, ki se uporablja v pravni teoriji za označevanje tipa sojenja, kjer v sodnem procesu sodijo profesionalni sodniki in laični državljani skupaj, s tem, ko tvorijo sodni senat in tako skupaj odločajo o dejanskih in pravnih vprašanjih določenega primera. Praviloma so laiki v večini v razmerju do profesionalnega sodnika, obstajajo pa tudi izjeme. Skabinski sistem sojenja je značilen za države evropske kontinentalne pravne tradicije, pogosto pa se kombinira s **porotnim sistemom**, kar zavisí od višine zagrožene kazni v določenem kazenskopravnem primeru. Skabinski sistem sojenja je nastal na prehodu iz srednjega v novi vek v nemških državah, predvsem v Hannoveru in na Saškem. Odtod tudi ime - skabini so bili «mestni očetje» nemških mest, večinoma poznani kot sveti skabinov in eševanov. Sistem se je razširil na preostalo Evropo, zlasti v drugi polovici 19. stoletja in 20. stoletju.

Tako, kot se z načelom delitve dela in specializacije delavcev na področju posameznih strok dosega celotni napredek materialne kulture, je gotovo, da se s podobnimi sredstvi dosega tudi napredek na področju sodstva in pravosodja v celoti. Tudi strokovno kvalificirano sodstvo predstavlja nedvomno velik napredek v primerjavi s prvobitnim laičnim sodstvom, ki so ga od primera do primera izvajali ljudje iz ljudstva poleg svojega rednega »poklica«. **Primitivno laično sodstvo** lahko do neke mere zadovoljuje potrebe pravne varnosti samo v primitivni, nediferencirani družbeni sredini, brez videjše delitve dela in brez pisanih zakonov, torej vse dokler je pravni red povsem enostaven, zavest o teh skromnih pravnih predpisih pa dovolj splošna.

Nasprotno pa razvitejši produkcijski in družbeni odnosi terjajo sestavljene, podrobneje razdelane pravne predpise, za uporabo teh pravnih predpisov v praksi v konkretnih primerih pa ni dovolj pravna zavest, znanje in izkušnje posameznega člana družbe. To zahteva že posebno strokovno usposobljenost pravnikov, ki se podrobneje ukvarjajo s teoretičnim in praktičnim poznavanjem pravnih predpisov in metod sodniškega dela oziroma sodne prakse.

Poroto omenjajo nekateri srednjeveški pravni spomeniki (npr. Vinodolski zakon, Dušanov zakonik). Ta porota je bila povsem drugačna od porote danes. Ta porota je bila t. i. **dokazna porota**. Tu so porotniki s svojo prisego potrdili verodostojnost izpovedi določene stranke (tožnika, toženca, obdolženca, oškodovanca), da bi sodišče lahko verjelo tem izpovedim.

Ob koncu 19. stoletja (okoli leta 1875) je bila prenesena na naše ozemlje iz zahodne Evrope (zlasti Anglije in Francije) druga vrsta porote, t. i. **razsodniška porota**, tj. za sojenje o težkih kaznivih dejanjih, za politične in tiskovne delikte. Tu je 12 porotnikov na tajnem zasedanju v odsotnosti profesionalnih sodnikov in brez njihove udeležbe reševalo vprašanje krivde, odgovarjajoč na točno formulirana vprašanja, ki jim jih je postavil sodni svet. V teh vprašanjih so bila zaobsežena vsa bistvena vprašanja, znaki določenega kaznivega dejanja. Postavljala so se tudi t. i. kontrolna vprašanja, ki so se nanašala na okoliščine, ki izključujejo krivdo ali kaznivost, kot npr. vprašanje glede prištevnosti, zmote, nujne obrambe itd. Takšna porota je obstajala tudi na področju Slovenije, pa tudi v Istri in Dalmaciji.

V nekaterih krajih so pred nastankom stare Jugoslavije za sojenje o nekaterih kaznivih dejanjih in izjemoma tudi za civilne pravde male vrednosti obstajale porote, t.i. **prisedniška sodišča (nem. Schöffengerichte)**.

4.2.11 Načelo instančnosti (načelo pravice do pravnega sredstva)

Vsakomur je zagotovljena pravica do pritožbe ali drugega pravnega sredstva proti odločbam sodišč. Gre za t. i. **dvostopenjsko organiziranost sodišč**. Praviloma je Vrhovno sodišče tisto sodišče, ki na zadnji stopnji odloča o rednih oziroma izrednih pravnih sredstvih zoper odločbe vseh sodišč.

4.3 Organizacija in pristojnost sodišč

4.3.1 Sodna pristojnost

Sodna pristojnost je splošni izraz, s katerim opredeljujemo, da so **določeno vrsto zadev upravičena (in hkrati dolžna) reševati sodišča**.

Sodno pristojnost določajo zakoni na različne načine, najpogosteje tako, da *določajo, katere zadeve je treba obravnavati v nekem sodnem postopku.*

Tako npr. **Zakon o pravnem postopku** v 1. členu določa, da se po pravilih tega sodnega postopka obravnavajo spori iz osebnih in družinskih razmerij ter spori iz premoženjskih in drugih civilnopравnih razmerij fizičnih in pravnih oseb, razen če se kateri od navedenih sporov po posebnem zakonu v pristojnosti specializiranega sodišča ali državnega organa.

Zakon o nepravdnem postopku pa določa, da se po pravilih nepravdnega postopka obravnavajo tiste zadeve, za katere (ta ali kakšen drug) zakon določa, da se obravnavajo v nepravdnem postopku.

Zakon o upravnem sporu zagotavlja sodno varstvo pravic in pravnih koristi posameznikov in organizacij proti odločitvam in dejanjem državnih organov, organov lokalnih skupnosti in nosilcev javnih pooblastil, če za določeno zadevo ni z zakonom zagotovljeno drugo sodno varstvo.

Podobno kot Zakon o o pravnem postopku tudi **Zakono o kazenskem postopku** določa, da se po pravilih tega postopka obravnavajo kazniva dejanja oziroma njihovi storilci. Postopek za izrek prekrškovnih sankcij določa **Zakon o prekrških**.

Posamezni zakoni, ki urejajo določena področja ali sklope družbenih razmerij, pa določajo sodno pristojnost s tem, da določajo, po katerem postopku oziroma sodišču se zoper akte, izdane po določbah takšnega zakona, zagotavlja sodno varstvo.

4.3.2 Splošno o organizaciji in pristojnosti sodišč

Sodno oblast izvajajo v Republiki Sloveniji sodniki:

- na **sodiščih s splošno pristojnostjo**;
- na sodiščih, ustanovljenih za zadeve z določenih pravnih področij, se izvaja sodna oblast v okviru pristojnosti, ki je z zakonom izrecno določena (**specializirana sodišča**).

Temeljno načelo pri ureditvi sodstva je gotovo t.i. **načelo večstopnosti sojenja**.

V primeru, ko se stranke oziroma drugi udeleženci v postopku ne zadovoljijo s prvostopenjsko sodno odločbo, temveč jo lahko izpodbijajo pred višjim, bolj kvalificiranim sodiščem, če jo štejejo za nepravilno (napačno, nezakonito), temelji takšen sodni sistem na načelu **dvostopnosti**. Če se strankam tudi s takšno odločitvijo ni treba zadovoljiti, temveč lahko sodno odločbo izpodbijajo še pred višjim, še bolj kvalificiranim sodiščem, temelji takšen sodni sistem na načelu **tristopnosti**. Obstajali so tudi sistemi, kjer je bila za prvostopenjska sodna odločitev dokončna in neizpodbitna, obvezna tako za stranke kot za sodišče; takšni sistemi so obstajali zlasti na začetku pravnega razvoja, ti sistemi pa se imenujejo **enostopenjski**.

Sistem večstopnosti sojenja je zelo pomemben za pravilnost in zakonitost sojenja. Sistem večstopnosti sojenja (ki je tudi posledica pravice do pritožbe ali drugega pravnega sredstva – 25. člen Ustave) izhaja iz spoznanja, da se tudi najbolj usposobljeno in najbolj skrbno prvostopenjsko sodišče lahko zmoti, ko prvič sodi o kakšni zadevi. Zato mora obstajati višji, bolj kvalificiran organ, ki bo ugotovil in morebiti popravil te napake. Sistem večstopnosti ne more obstajati v primitivnih pravnih ureditvah, kjer izvaja celotno državno oblast zbrano ljudstvo ali pa kak absolutni vladar, ker v tem primeru ni organa, ki bi lahko oziroma smel ugotavljati in popravljati napake suverena. Večstopnosti ni mogoče uspešno igranizirati niti v primeru, ko pri izvajanju sodstva sodelujejo samo porotniki. Zato ni obstajala večstopnosti niti v rimskem rednem postopku v času republike; praviloma je ni bilo niti pri arbitražnem sojenju, prav tako ne glede vprašanja krivde, ko je velika porota 12 oseb po starem avstrijskem, madžarskem kazenskem postopku sama brez udeležbe stalnih sodnikov odločala o vprašanju krivde.

Sistem večstopnosti zato nima samo velikega pomena za pravilnost in zakonitost sodnega odločanja, ko neko višje, bolj kvalificirano sodišče ponovno presoja določena sporna vprašanja, temveč ima tudi velik psihološki pomen za osvoboditev strahu, za občutek svobode in neodvisnosti pri sodišču in strankah. Stranke bi se namreč počutile zelo nelagodno, če bi vedele, da sodnik, pred katerim se nahajajo, odloča o njihovem življenju, svobodi, časti ali premoženju (do)končno in neizpodbitno, brez vsakršne nadaljnje kontrole. Stranka bi se bala, da bi s kakšno izjavo ali predlogom »razjezila« takšnega sodnika in bi tako izzvala njegovo nenaklonjenost. Zato bi pogosto opustila tudi najbolj utemeljene navedbe, predloge ali izjave, zaradi česar bi pogosto ugotavljanje dejanskega stanja ostalo nepopolno, sojenje pa nepravilno. Povsem drugačen je položaj strank, če one vedo, da bo vsako njihovo procesno dejanje, kot tudi vsako dejanje in postopek sodišča, podvrženo objektivni in strokovni kontroli višjega sodišča. Tudi za sodnike ima načelo večstopnosti velik psihološki pomen. Na manj skrbne sodnike vpliva s tem, da bodo bolj skrbni, pazljivi pri sovjem delu, saj bo njihovo postopek presoja višje, bolj kvalificirano sodišče. Za sicer skrbnega sodnika pa večstopnost pomeni veliko olajšanje, ko se zaveda, da njegova morebitna napaka strankam ne bo povzročila nenadomestljive škode, saj bo to napako na zahtevo nezadovoljne stranke popravilo višje sodišče. Po drugi strani pa je sodnik bolj svoboden in bolj neodvisen od strank in njihovih dvomov, če se zaveda, da bo pravilnost njegovega stališča potrdilo tudi višje sodišče. (Odločitev drugostopenjskega oziroma tretjestopenjskega sodišča ni pravilnejša od nižjestopenjskega sodišča samo zato, ker jo je izdalo višje, bolj kvalificirano sodišče, temveč morda še v večji meri zato, ker je zadeva s predhodnimi dejanji strank in njihovih zastopnikov ter nižjestopenjskih sodišč, bolj pripravljena, temeljiteje pretresena, tako da se lahko višjestopenjsko sodišče lažje izogne tistim napakam, ki jih je zagrešilo nižjestopenjsko sodišče).

Kakšno pa je **razmerje med večstopnostjo in remonstrativnostjo pravnih sredstev**, tj. s ponovnim odločanjem o zadevi pred sodiščem iste stopnje? Vsak, ki je razumen, ve, da se lahko še najbolj usposobljen in skrben sodnik zmoti, kadar prvič rešuje kakšno zadevo. Postavlja pa se vprašanje, ali ne bi bilo mogoče te napake odpraviti tako, da bi tisto sodišče, ki se je prvič zmotilo, čeprav v drugačni sestavi, ali pa neko drugo istovrstno sodišče, samo ponovno odločalo o zadevi. Isto sodišče ponovno presoja določeno vprašanje, o katerem je sicer že odločalo, pri t. i. **nedeolutivnih ali remonstrativnih pravnih sredstvih**, kot so npr. ugovori zoper plačilni nalog, vrnitev v prejšnje stanje, obnova postopka. Ta pravna sredstva temeljijo v glavnem na napaki stranke same, ker stranka ni opravila določenega procesnega dejanja, ni predložila novega procesnega gradiva, zato je povsem naravno, da lahko na podlagi tega novega procesnega gradiva sedaj tudi sodnik, ki je o zadevi že odločal, izda

ново, sedaj povsem drugačno odločitev, in se pri tem ne postavlja vprašanje negove pravne usposobljenosti, niti njegova vestnost in dobra volja ob izdaji prejšnje odločbe.

Povsem drugačen pa je položaj v primeru, ko se sodna odločba spodbija zaradi napake sodišča. Človek zelo težko spozna in še težje prizna svoje lastne napake. Te napake lahko pravilno ugotovi in popravi samo neko drugo sodišče, ki bo praviloma strokovno bolj usposobljeno ali vsaj bolj izkušeno od sodišča, ki je zagrešilo napako, v vsakem primeru pa mora biti to drugo sodišče neodvisno od prvega sodišča. V času velike Francoske revolucije se je poskušalo sodstvo organizirati po načelu enostopnosti, tako da so sama prvostopenjska sodišča na podlagi t. i. **cirkularne pritožbe** presojala napake eno drugemu. Ta sistem pa se ni izkazal za uspešenega, predvsem zaradi tega, ker prvostopenjsko sodišče, ki bi moralo kontrolirati delo drugega istovrstnega sodišča, praviloma ni bilo močno strokovno usposobljeno, ta sodišča pa tudi niso bila povsem neodvisna eno od drugega. Če je eno sodišče nekoliko strožje presodilo delo drugega sodišča, je lahko pričakovalo, da mu bo to drugo sodišče vrnilo z enakim ukrepom, ko bo presojalo njegove odločitve. Še večja odvisnost in povezanost obstaja med člani istega sodišča. Zato bi imel še manj uspeha takšen sodni sistem, kjer bi člani istega sodišča presojali odločitve svojih kolegov.

Drugostopenjska in višja sodišča praviloma presojujejo izpodbijano sodno odločbo v tistem delu, v katerem jo stranka izpodbija. Sodišča praviloma ne posegajo v tisti del prvostopenjske odločitve, ki ga stranka ne izpodbija. Neizpodbijani del postane tako pravnomočen, čeprav je v najem prav tako morebiti vsebovana kršitev, zaradi katere pa se izpodbijani del sodne odločbe spreminja ali razveljavlja. Preko zahteve pritožnika višje sodišče ne gre. Drugo pa je vprašanje, ali višje sodišče presoja samo zatrjevane kršitve izpodbijane odločbe, ali pa presoja tudi morebitne druge kršitve, ki jih pritožnik ni niti uveljavljal. Praviloma višje sodišče presoja tudi nekatere kršitve, čeprav jih stranka ne uveljavlja, in sicer po uradni dolžnosti. V zvezi s presojo dejanskega stanja se navaja, da lahko višje sodišče pravilno presodi, ali je nižje sodišče pravilno rešilo določeno zadevo, samo, če ima pred očmi tisti dejanski in dokazni material, ki ga je imelo na razpolago že nižjestopenjsko sodišče – tu gre za t. i. **subjektivno presojo nižjestopenjskih sodišč**, tj. presojo, ki ima namen ugotoviti, ali je nižjestopenjsko sodišče v resnici storilo napako pri izdaji odločbe. Naloga višjega sodišča pa naj ne bi bila v ugotavljanju subjektivnih napak, subjektivne odgovornosti nižjestopenjskega sodišča, temveč doseči **objektivno pravilno odločitev**. Da pa bi to dosegli, ni dovolj upoštevati samo tisto dejansko stanje in dokazni material, s katerim je razpolagalo nižjestopenjsko sodišče, ko je izdalo izpodbijano odločitev, temveč je treba upoštevati tudi nova dejstva in dokaze, do katerih lahko pridemo v času presoje drugostopenjskega sodišča. V tem je prednost objektivnega načina presoje, v katerem se dopušča navajanje novih dejstev in dokazov pred subjektivnim načinom presoje, po katerem v pravnih sredstvih ni mogoče več navajati novih dejstev in dokazov, da bi ugotovili utemeljenost ali neutemeljenost glavnega (meritornega) vprašanja.

Objektivni način kontrole nižjestopenjskih sodnih odločb ima tako prednosti kot slabosti. Povsem logično in razumljivo je, da lahko višje sodišče na podlagi novih dejstev in novih dokazov izda drugačno odločitev od tiste, ki jo je izdalo nižjestopenjsko sodišče, ki mu ta dejstva in dokazi niso bili znani. Prav tako je gotovo, da ta višjestopenjska sodna odločba v bistvu ni višjestopenjska, saj bi nižjestopenjsko sodišče na podlagi teh novih dejstev in dokazov praviloma izdalo enako odločitev, kakršno je sedaj izdalo višjestopenjsko sodišče. Če bi takšno odločitev izdalo nižjestopenjsko sodišče na podlagi istega materiala, bi lahko takšno odločitev izpodbijali s pritožbo pred višjim sodiščem. Treba bi bilo torej dopustiti izpodbijanje tudi te drugostopenjske odločitve pred kakšnim višjim sodiščem, saj brez tega ne

gre za pravo dvostopnost, ni presoje istega pravnega vprašanja na dveh stopnjah. V določenih primerih, ko torej drugostopenjsko sodišče drugače ugotovi dejansko stanje, se deloma dopušča tristopnost.

V Republiki Sloveniji so:

1. **okrajna sodišča,**
2. **okrožna sodišča,**
3. **višja sodišča,**
4. **Vrhovno sodišče Republike Slovenije.**

Specializirana sodišča, ustanovljena s posebnim zakonom, imajo, če zakon ne določa drugače:

1. položaj okrožnega sodišča tista sodišča prve stopnje, katerih pritožbena stopnja je specializirano višje sodišče;
2. položaj višjega sodišča tista sodišča druge stopnje, ki odločajo o pritožbah zoper odločbe specializiranih sodišč prve stopnje;
3. položaj višjega sodišča tista sodišča prve stopnje, katerih pritožbena stopnja je Vrhovno sodišče.

Sodišče, ki ima najmanj deset sodnikov, lahko organizira oddelke po pravnih področjih.

Sodni oddelek se organizira za posamezno pravno področje, na katero je s polno obremenitvijo razporejenih najmanj pet sodnikov, oziroma najmanj deset zaposlenih (sodno osebje). Ne glede na navedeno se oddelki lahko organizirajo pri vsakem okrožnem sodišču za družinskopravno področje, na sodiščih, ki imajo položaj višjega sodišča, in na Vrhovnem sodišču Republike Slovenije.

V sistemu tristopnosti obstajata dva tipa vrhovne sodne ustanove (vrhovnega sodišča):

- **tip francoske kasacije,** ki so ga prevzele tudi druge romanske države in
- **germansko-nordijski tip vrhovnega kasacijskega in revizijskega sodišča.**

Francoska kasacija nikoli sama ne sodi o sami zadevi, temveč samo o utemeljenosti pravnega sredstva. Glede na navedeno lahko samo razveljavi (kasira) izpodbijano odločbo, ne more pa je spremeniti. Zadevo torej vrača s svojimi razlogi/ utemeljitvami na pritožbeno (apelacijsko) sodišče, ki mora na podlagi teh navedb ponovno razsoditi o zadevi. Prve pripombe/usmeritve kasacijskega sodišča ne vežejo apelacijskega sodišča. Ta lahko vztrajajo pri svojem prejšnjem stališču in vrnejo zadevo kasacijskemu sodišču v novo presojo skupaj s svojimi nasprotnimi stališči, zaradi katerih menijo, da je utemeljeno njihovo stališče, ne pa stališče kasacije. Glede na te proti navedbe apelacijskega (pritožbenega) sodišča mora kasacijsko sodišče zadevo obravnavati na svoji obči seji. Če tudi ta zavrne nasprotne navedbe apelacijskega sodišča in soglaša s stališčem svojega senata, se zadeva ponovno vrne apelacijskemu sodišču, skupaj z drugimi stališči/navedbami kasacijskega sodišča. Apelacijsko sodišče je sedaj vezano na te druge navedbe, ki jih je sprejelo kasacijsko sodišče na svoji obči seji in je dolžno zadevo presoditi v skladu s stališčem kot ga je zavzela kasacija. Ni dvoma, da je na ta način vsaka zadeva temeljito pretresena, vendar pa se s tem sojenje znatno zavleče in podraži, in brez vsake potrebe, ker če je apelacijsko sodišče vezano na druge navedbe kasacijskega sodišča, ni

razloga, da se zadeva ponovno vrača v reševanje apelacijskemu sodišču, saj bi lahko kasacijsko sodišče samo dokočno odločilo o zadevi.

Germansko-nordijski tip kasacijskega in revizijskega sodišča ima pravico, da ne samo razveljavlja (kasira) izpodbijano sodno odločbo, temveč tudi, da jo spremeni.

Večstopnost sodišč prihaja deloma do izraza tudi v upravnem nadzoru (nadzoru nad delom sodne uprave/ pravočasnosti reševanja zadev) višjih sodišč nad nižjimi. Po 12. členu ZS sme sodišče višje stopnje zahtevati od sodišča nižje stopnje na svojem območju podatke v zvezi z uporabo zakona, podatke o problemih, ki se pojavljajo pri sojenju, in druge podatke, potrebne za proučitev posameznih vprašanj, ki se pojavljajo pri njihovem delu. Sodišče višje stopnje sme zaradi izvajanja teh nalog pregledati delo sodišča nižje stopnje na svojem območju.

V okviru izvajanja teh nalog sme predsednik sodišča višje stopnje, v posebnih primerih pa tudi predsednik sodišča pred katerim se zadeva obravnava, zahtevati podatke v zvezi z uporabo zakona in pregledovati spise v zadevah, v katerih je že bilo pravnomočno odločeno, v drugih pa le izjemoma, če je to potrebno zaradi izvajanja pooblastil po zakonu o sodiščih.

4.3.3 Stvarna pristojnost sodišč splošne pristojnosti

Okrajna sodišča so pristojna:

I. v kazenskih zadevah:

1. za sojenje na prvi stopnji o kaznivih dejanjih, za katera je zagrožena denarna kazen ali kazen zapora do treh let, razen v zadevah kaznivih dejanj zoper čast in dobro ime, storjenih s tiskom, po radiu, televiziji ali z drugim sredstvom javnega obveščanja;
2. za opravljanje preiskovalnih dejanj glede kaznivih dejanj iz prejšnje točke;
3. za opravljanje drugih zadev, ki jih določa zakon;

II. v civilnih zadevah za sojenje oziroma odločanje na prvi stopnji:

1. v pravnih zadevah v skladu z zakonom o pravnem postopku;
2. v zapuščinskih in drugih nepravdnih zadevah, če zakon ne določa drugače, ter za vodenje zemljiške knjige;
3. v zadevah izvršbe in zavarovanja, če zakon ne določa drugače;

III. za sojenje oziroma odločanje v **drugih zadevah**, kadar tako določa zakon;

IV. za **opravljanje zadev pravne pomoči**, za katere ni po zakonu pristojno drugo sodišče in za opravljanje mednarodne pravne pomoči v zadevah o prekrških.

Okrožna sodišča so pristojna:

I. v kazenskih zadevah:

1. za sojenje na prvi stopnji o kaznivih dejanjih, za katera niso pristojna okrajna sodišča;

2. za opravljanje preiskave oziroma preiskovalnih dejanj glede kaznivih dejanj iz prejšnje točke;
3. za opravljanje predhodnega postopka in sojenje na prvi stopnji o kaznivih dejanjih mladoletnikov;
4. za odločanje na prvi stopnji o izvršitvi kazenske sodbe tujega sodišča;
5. za izvrševanje kazenskih sodb iz 1., 3. in 4. točke ter za izvrševanje kazenskih sodb okrajnih sodišč;
6. za odločanje o dovolitvi posegov v človekove pravice in temeljne svoboščine;
7. za odločanje v zunajobravnavnem senatu (tudi v kazenskih zadevah iz pristojnosti okrajnih sodišč);
8. za opravljanje drugih zadev, ki jih določa zakon;
9. za opravljanje nadzorstva glede zakonitega in pravilnega ravnanja z obsojenci ter nadzorstva nad priporniki;

II. v civilnih zadevah za sojenje oziroma odločanje na prvi stopnji:

1. v pravnih zadevah v skladu z zakonom o pravdnem postopku;
2. o priznanju tujih sodnih odločb;
3. v zadevah prisilne poravnave in stečaja ter likvidacije, kadar je v pristojnosti sodišča, ter v sporih v zvezi z njimi;
4. v sporih o pravicah intelektualne lastnine;
5. o predlogih za izdajo začasnih odredb vloženi pred začetkom spora, o katerem bo sodišče odločalo po pravilih v gospodarskih sporih, oziroma zadevah, v katerih je dogovorjena arbitražna pristojnost ter o predlogih za izdajo začasnih odredb v zadevah v zvezi z intelektualno lastnino;
6. v nepravdnih postopkih o zadevah, za katere tako določa zakon;

III. za vodenje sodnega registra;

IV. za sojenje oziroma odločanje **v drugih zadevah**, če tako določa zakon;

- V. za opravljanje **zadev pravne pomoči** v zadevah iz točke I. do IV. in za opravljanje mednarodne pravne pomoči, če zakon za posamezne vrste zadev ne določa drugače

Višja sodišča so pristojna:

1. za sojenje oziroma odločanje na drugi stopnji o pritožbah zoper odločbe okrajnih in okrožnih sodišč s svojega območja;
2. za odločanje v sporih o pristojnosti med okrajnimi oziroma okrožnimi sodišči s svojega območja in za odločanje o prenosu pristojnosti na drugo okrajno oziroma okrožno sodišče s svojega območja;
3. za opravljanje drugih zadev, ki jih določa zakon.

Predsednik skupno neposredno višjega sodišča lahko na predlog predsednika sodišča, ki ima sodne zaostanke, odloči, da se pristojnost za sojenje v določenem številu zadev prenese na drugo manj obremenjeno stvarno pristojno sodišče na svojem območju. Predsednik sodišča, ki odloči o prenosu pristojnosti, določi število in vrsto zadev, ki bodo prenesene, ter pravila za

izbiro zadev. Po teh določbah ni mogoče prenesti pristojnosti za sojenje v zadevah, za katere zakon določa izključno krajevno pristojnost.

Vrhovno sodišče je pristojno:

1. za sojenje oziroma odločanje na prvi stopnji v upravnih in računsko upravnih sporih, razen v zadevah, za katere zakon določa pristojnost drugega sodišča prve stopnje;
2. za sojenje na drugi stopnji o pritožbah zoper odločbe sodišča prve stopnje v zadevah iz prejšnje točke ter o pritožbah zoper odločbe sodišč prve stopnje, za katere tako določa zakon;
3. za sojenje na tretji stopnji o rednih pravnih sredstvih zoper odločbe sodišč druge stopnje;
4. za odločanje o izrednih pravnih sredstvih zoper odločbe sodišč, razen v primerih, ko je za odločanje o izrednem pravem sredstvu pristojno drugo sodišče;
5. za odločanje v sporih o pristojnosti med nižjimi sodišči, razen v primerih, ko zakon določa, da je za odločanje o takšnem sporu pristojno drugo sodišče;
6. za odločanje o prenosu pristojnosti v primerih, ki jih določa zakon;
7. za opravljanje drugih zadev, ki jih določa zakon.

O predlogih za dopustitev kontrole pisem in drugih pošilk ter nadzorovanje in snemanje telekomunikacij in nadzorovanje telekomunikacij z izpisom telekomunikacijskega prometa v Republiki Sloveniji odloča predsednik Vrhovnega sodišča Republike Slovenije oziroma v njegovi odsotnosti podpredsednik.

4.3.4 Organizacija in pristojnost delovnih in socialnih sodišč kot specializiranih sodišč

Delovna in socialna sodišča so specializirana sodišča. Organizacijo ter pravila postopka, po katerih ta sodišča odločajo v delovnih in socialnih sporih določa Zakon o delovnih in socialnih sodiščih (ZDSS-1).

Delovna sodišča so pristojna za odločanje:

- v **individualnih in**
- **kolektivnih delovnih sporih,**

socialna sodišča pa v **socialnih sporih.**

Na prvi stopnji odločajo **delovna sodišča in socialno sodišče prve stopnje.**

V Republiki Sloveniji so naslednja delovna in socialno sodišče prve stopnje:

1. Delovno sodišče v Celju, s sedežem v Celju, pristojno za območje sodnega okrožja Celje;
2. Delovno sodišče v Kopru, s sedežem v Kopru, pristojno za območje sodnih okrožij Koper in Nova Gorica;

3. Delovno in socialno sodišče v Ljubljani, s sedežem v Ljubljani, pristojno za odločanje v delovnih sporih za območje sodnih okrožij Kranj, Krško, Ljubljana in Novo mesto, za odločanje v socialnih sporih pa za območje Republike Slovenije;
4. Delovno sodišče v Mariboru, s sedežem v Mariboru, pristojno za območje sodnih okrožij Maribor, Murska Sobota, Ptuj in Slovenj Gradec.

Sodišča prve stopnje odločajo v delovnih sporih na sedežu sodišča, če ni določeno, da odločajo na zunanjih oddelkih. Na zunanjih oddelkih odločajo:

1. Delovno sodišče v Kopru:

- a) na zunanjem oddelku v Novi Gorici v zadevah z območja sodnih okrajev Ajdovščina, Idrija, Nova Gorica in Tolmin;

2. Delovno in socialno sodišče v Ljubljani:

- a) na zunanjem oddelku v Brežicah v zadevah z območja sodnih okrajev Brežice, Krško in Sevnica;
- b) na zunanjem oddelku v Kranju v zadevah z območja sodnih okrajev Jesenice, Kranj, Radovljica, Škofja Loka in Tržič;
- c) na zunanjem oddelku v Novem mestu v zadevah z območja sodnih okrajev Črnomelj, Metlika, Novo mesto in Trebnje.

3. Delovno sodišče v Mariboru:

- a) na zunanjem oddelku v Murski Soboti v zadevah z območja sodnih okrajev Gornja Radgona, Lendava, Ljutomer in Murska Sobota;
- b) na zunanjem oddelku na Ptuju v zadevah z območja sodnih okrajev Ormož in Ptuj;
- c) na zunanjem oddelku v Slovenj Gradcu v zadevah z območja sodnih okrajev Dravograd, Radlje ob Dravi, Ravne na Koroškem in Slovenj Gradec.

Delovno in socialno sodišče v Ljubljani odloča v socialnih sporih na sedežu sodišča, naroke pa opravlja tudi na svojih zunanjih oddelkih ali na sedežu ali zunanjih oddelkih drugih delovnih sodišč.

O **pritožbah** zoper odločbe sodišč odloča **višje delovno in socialno sodišče, ki ima sedež v Ljubljani**.

O pritožbah in revizijah zoper odločbe višjega sodišča odloča **Vrhovno sodišče Republike Slovenije**.

Delovno sodišče je pristojno za odločanje v naslednjih **individualnih delovnih sporih**:

- a) o sklenitvi, obstoju, trajanju in prenehanju delovnega razmerja;
- b) o pravicah, obveznostih in odgovornostih iz delovnega razmerja med delavcem in delodajalcem oziroma njihovimi pravnimi nasledniki;
- c) o pravicah in obveznostih iz razmerij med delavcem in uporabnikom, h kateremu je delavec napoten na delo na podlagi dogovora med delodajalcem in uporabnikom;
- d) v zvezi s postopkom zaposlovanja delavca med delodajalcem in kandidatom;
- e) o pravicah in obveznostih iz industrijske lastnine, ki nastanejo med delavcem in delodajalcem na podlagi delovnega razmerja;
- f) o opravljanju del otrok, mlajših od 15 let, vajencev, dijakov in študentov;

- g) o kadrovske štípendiji med delodajalcem in dijakom ali študentom;
- h) o volonterskem opravljanju pripravništva;
- i) za katere tako določa zakon.

Sodišče je pristojno za odločanje tudi, če je v odškodninskem sporu, za katerega je podana pristojnost delovnega sodišča po določbah tega zakona, kot sospornik tožena zavarovalnica.

Delovno sodišče je pristojno za odločanje v naslednjih kolektivnih delovnih sporih:

- a) o veljavnosti kolektivne pogodbe in njenem izvrševanju med strankami kolektivne pogodbe ali med strankami kolektivne pogodbe in drugimi osebami;
- b) o pristojnosti za kolektivno pogajanje;
- c) o skladnosti kolektivnih pogodb z zakonom, medsebojni skladnosti kolektivnih pogodb in skladnosti splošnih aktov delodajalca z zakonom in s kolektivnimi pogodbami;
- d) o zakonitosti stavke in drugih industrijskih akcij;
- e) o sodelovanju delavcev pri upravljanju;
- f) o pristojnostih sindikata v zvezi z delovnimi razmerji;
- g) v zvezi z določitvijo reprezentativnosti sindikata;
- h) za katere tako določa zakon.

Socialno sodišče je pristojno za odločanje v naslednjih socialnih sporih:

1. na področju pokojninskega in invalidskega zavarovanja:

- a) o pravici do in iz obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja;
- b) o pravici do in iz obveznega dodatnega pokojninskega zavarovanja;
- c) o plačevanju prispevkov za obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje in obvezno dodatno pokojninsko zavarovanje;
- d) o določitvi ali ukinitvi mest, za katera je obvezna vključitev v dodatno pokojninsko zavarovanje;
- e) o prostovoljni vključitvi v obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje in plačevanju prispevkov za to zavarovanje;
- f) o priznanju in dokupu zavarovalne dobe;
- g) o pravici do državne pokojnine;
- h) v zvezi z matično evidenco;

2. na področju zdravstvenega zavarovanja:

- a) o pravici do in iz obveznega zdravstvenega zavarovanja in plačevanju prispevkov za to zavarovanje;

3. na področju zavarovanja za primer brezposelnosti in zaposlovanja:

- a) o pravici do in iz obveznega zavarovanja za primer brezposelnosti in plačevanju prispevkov za to zavarovanje;
- b) o prostovoljni vključitvi v obvezno zavarovanje za primer brezposelnosti in plačevanju prispevkov za to zavarovanje;
- c) o štípendiji, pri podeljevanju katere je odločilen premoženjski cenzus, in štípendiji za nadarjene;
- d) o posojilu za študij na podlagi jamstev in subvencioniranja obrestne mere, pri dodeljevanju katerega je odločilen premoženjski cenzus;

4. na področju starševskega varstva in družinskih prejemkov:

- a) pravici do in iz zavarovanja za starševsko varstvo ter plačevanju prispevkov za to zavarovanje;
- b) pravici do družinskih prejemkov;

5. na področju socialnih prejemkov:

- a) o socialno varstvenih dajatvah;
- b) o pravici do socialnih prejemkov iz različnih naslovov, če je njihov namen reševati socialno varnost upravičenca in če je za priznanje pravice do takega prejemka odločilen premoženjski cenzus.

Socialno sodišče je na teh področjih pristojno odločati tudi v naslednjih socialnih sporih:

- povrnitvi neupravičeno pridobljenih sredstev,
- povrnitvi škode, ki jo je državni organ oziroma nosilec javnih pooblastil (v nadaljnjem besedilu: zavod) povzročil zavarovancu oziroma upravičencu do socialnega varstva (v nadaljnjem besedilu: zavarovanec) oziroma škode, ki jo je zavarovanec povzročil zavodu v zvezi z zavarovalnim razmerjem ali v zvezi z uveljavljanjem pravic iz socialnega varstva.

4.3.5 Organizacija in pristojnost upravnega sodstva kot specializiranega sodstva

V **upravnem sporu** odloča sodišče o **zakonitosti dokončnih upravnih aktov**, s katerimi se posega v pravni položaj tožnika. O zakonitosti drugih aktov odloča sodišče v upravnem sporu samo, če tako določa zakon.

Upravni akt je upravna odločba in drug javnopravni, enostranski, oblastveni posamični akt, izdan v okviru izvrševanja upravne funkcije, s katerim je organ odločil o pravici, obveznosti ali pravni koristi posameznika, pravne osebe ali druge osebe, ki je lahko stranka v postopku izdaje akta.

Dokončni upravni akt je tisti akt, zoper katerega ni mogoče vložiti rednih pravnih sredstev v postopku odločanja

V upravnem sporu odloča sodišče tudi o **zakonitosti posamičnih aktov in dejanj**, s katerimi **organi posegajo v človekove pravice in temeljne svoboščine posameznika, če ni zagotovljeno drugo sodno varstvo.**

V upravnem sporu odloča **na prvi stopnji upravno sodišče**, če zakon ne določa drugače.

Vrhovno sodišče Republike Slovenije odloča v upravnem sporu o **zakonitosti aktov volilnih organov za volitve v državni zbor, državni svet in volitve predsednika države.** Vrhovno sodišče odloča o pritožbi in o reviziji. Vrhovno sodišče odloča v sporu o pristojnosti med upravnim in drugim sodiščem.

Upravno sodišče Republike Slovenije je organizirano kot enovit državni organ, ki ima sedež v Ljubljani.¹⁸

¹⁸ Pritožbena stopnja v zadevah iz pristojnosti upravnega sodišča je Vrhovno sodišče, zato ima upravno sodišče status višjega sodišča.

Upravno sodišče sodi:

- **na sedežu in**
- **na zunanjih oddelkih.**

Na zunanjih oddelkih sodi upravno sodišče:

- na oddelku v Celju za območje sodnega okrožja Višjega sodišča v Celju;
- na oddelku v Novi Gorici za območji sodnih okrožij Višjega sodišča v Kopru;
- na oddelku v Mariboru za območje sodnih okrožij Višjega sodišča v Mariboru.

Na zunanjih oddelkih sodi upravno sodišče glede na prebivališče oziroma sedež tožnika. Če tožnik nima prebivališča oziroma sedeža v Republiki Sloveniji, sodi upravno sodišče na zunanjem oddelku glede na kraj izdaje upravnega akta, ki se izpodbija s tožbo. Ne glede na navedeno sodi upravno sodišče na sedežu sodišča v zadevah **azila, varstva konkurence in v davčnih zadevah, razen v zadevah dohodnine in v zadevah po zakonu o davkih občanov.**

4.3.6 Krajevna pristojnost sodišč – (teritorialna) organizacija sodišč

Krajevna pristojnost pove, katero izmed več stvarno pristojnih sodišč je krajevno pristojno za odločanje o posamezni zadevi.

Pravila za določitev krajevne pristojnosti določajo postopkovni zakoni (Zakon o pravnem postopku, Zakon o nepravdnem postopku, Zakon o kazenskem postopku, Zakon o delovnih in socialnih sodiščih, Zakon o upravnem sporu).

Zakon o sodiščih pa določa **teritorialno območje**, za katero je ustanovljeno (in s tem pristojno) posamezno sodišče. Temeljna enota je **sodni okraj** (teritorialna območja okrajnih sodišč), **sodna okrožja** pa so teritorialna območja okrožnih sodišč. **Teritorialno območje višjega sodišča** je sestavljeno iz enega ali več sodnih okrožij.

V Republiki Sloveniji so:

1. Okrajno sodišče v Ajdovščini s sedežem v Ajdovščini,
2. Okrajno sodišče v Brežicah s sedežem v Brežicah,
3. Okrajno sodišče v Celju s sedežem v Celju,
4. Okrajno sodišče v Cerknici s sedežem v Cerknici,
5. Okrajno sodišče v Črnomlju s sedežem v Črnomlju,
6. Okrajno sodišče v Domžalah s sedežem v Domžalah,
7. Okrajno sodišče v Gornji Radgoni s sedežem v Gornji Radgoni,
8. Okrajno sodišče v Grosupljem s sedežem v Grosupljem,
9. Okrajno sodišče v Ilirski Bistrici s sedežem v Ilirski Bistrici,
10. Okrajno sodišče v Idriji s sedežem v Idriji,
11. Okrajno sodišče na Jesenicah s sedežem na Jesenicah,
12. Okrajno sodišče v Kamniku s sedežem v Kamniku,
13. Okrajno sodišče v Kočevju s sedežem v Kočevju,
14. Okrajno sodišče v Kopru s sedežem v Kopru,
15. Okrajno sodišče v Kranju s sedežem v Kranju,

16. Okrajno sodišče v Krškem s sedežem v Krškem,
17. Okrajno sodišče v Lenartu s sedežem v Lenartu,
18. Okrajno sodišče v Lendavi s sedežem v Lendavi,
19. Okrajno sodišče v Litiji s sedežem v Litiji,
20. Okrajno sodišče v Ljubljani s sedežem v Ljubljani,
21. Okrajno sodišče v Ljutomeru s sedežem v Ljutomeru,
22. Okrajno sodišče v Mariboru s sedežem v Mariboru,
23. Okrajno sodišče v Murski Soboti s sedežem v Murski Soboti,
24. Okrajno sodišče v Novi Gorici s sedežem v Novi Gorici,
25. Okrajno sodišče v Novem mestu s sedežem v Novem mestu,
26. Okrajno sodišče v Ormožu s sedežem v Ormožu,
27. Okrajno sodišče v Piranu s sedežem v Piranu,
28. Okrajno sodišče v Postojni s sedežem v Postojni,
29. Okrajno sodišče na Ptujju s sedežem na Ptujju,
30. Okrajno sodišče v Radovljici s sedežem v Radovljici,
31. Okrajno sodišče v Sevnici s sedežem v Sevnici,
32. Okrajno sodišče v Sežani s sedežem v Sežani,
33. Okrajno sodišče v Slovenski Bistrici s sedežem v Slovenski Bistrici,
34. Okrajno sodišče v Slovenj Gradcu s sedežem v Slovenj Gradcu,
35. Okrajno sodišče v Slovenskih Konjicah s sedežem v Slovenskih Konjicah,
36. Okrajno sodišče v Šentjurju s sedežem v Šentjurju,
37. Okrajno sodišče v Škofji Loki s sedežem v Škofji Loki,
38. Okrajno sodišče v Šmarju pri Jelšah s sedežem v Šmarju pri Jelšah,
39. Okrajno sodišče v Tolminu s sedežem v Tolminu,
40. Okrajno sodišče v Trbovljah s sedežem v Trbovljah,
41. Okrajno sodišče v Trebnjem s sedežem v Trebnjem,
42. Okrajno sodišče v Velenju s sedežem v Velenju,
43. Okrajno sodišče na Vrhniki s sedežem na Vrhniki,
44. Okrajno sodišče v Žalcu s sedežem v Žalcu.

Posamezno okrajno sodišče je organizacijska enota okrožnega sodišča z njegovega območja, razen Okrajnega sodišča v Ljubljani, ki je samostojna organizacijska enota.

Območje krajevne pristojnosti okrajnih sodišč je določeno s katastrskimi občinami. Vlada Republike Slovenije z uredbo določi katastrske občine, ki obsegajo območje posameznega okrajnega sodišča, in pri tem upošteva enakomerno geografsko in prebivalstveno razdelitev teh območij ter dostopnost prebivalstva do sedeža sodišč. Za območje Okrajnega sodišča v Kopru se po tem zakonu šteje tudi območje katastrske občine, ki obsega teritorialno morje Republike Slovenije in vsa plovila, registrirana v Republiki Sloveniji, ki so v mednarodnih vodah.

V Republiki Sloveniji so:

- 1. Okrožno sodišče v Celju s sedežem v Celju,**
- 2. Okrožno sodišče v Kopru s sedežem v Kopru,**
- 3. Okrožno sodišče v Kranju s sedežem v Kranju,**
- 4. Okrožno sodišče v Krškem s sedežem v Krškem,**
- 5. Okrožno sodišče v Ljubljani s sedežem v Ljubljani,**
- 6. Okrožno sodišče v Mariboru s sedežem v Mariboru,**
- 7. Okrožno sodišče v Murski Soboti s sedežem v Murski Soboti,**

- 8. Okrožno sodišče v Novi Gorici s sedežem v Novi Gorici,**
- 9. Okrožno sodišče v Novem mestu s sedežem v Novem mestu,**
- 10. Okrožno sodišče na Ptujju s sedežem na Ptujju,**
- 11. Okrožno sodišče v Slovenj Gradcu s sedežem v Slovenj Gradcu.**

Območje Okrožnega sodišča v Celju obsega območja Okrajnega sodišča v Celju, Slovenskih Konjicah, Šentjurju, Šmarju pri Jelšah, Velenju in Žalcu, območje Okrožnega sodišča v Kopru obsega območja Okrajnega sodišča v Kopru, Ilirski Bistrici, Piranu, Postojni in Sežani, območje Okrožnega sodišča v Novi Gorici obsega območja Okrajnega sodišča v Novi Gorici, Ajdovščini, Idriji, Novi Gorici in Tolminu, območje Okrožnega sodišča v Kranju obsega območja Okrajnega sodišča v Kranju, na Jesenicah, v Radovljici in Škofji Loki, območje Okrožnega sodišča v Krškem obsega območja Okrajnega sodišča v Krškem, Brežicah in Sevnici, območje Okrožnega sodišča v Ljubljani obsega območja Okrajnega sodišča v Ljubljani, na Vrhniki, v Cerknici, Domžalah, Grosupljem, Kamniku, Kočevju, Litiji in Trbovljah, območje Okrožnega sodišča v Novem mestu obsega območja Okrajnega sodišča v Novem mestu, Črnomlju in Trebnjem, območje Okrožnega sodišča na Ptujju obsega območji Okrajnega sodišča na Ptujju in v Ormožu, območje Okrožnega sodišča v Mariboru obsega območja Okrajnega sodišča v Mariboru, Lenartu in Slovenski Bistrici, območje Okrožnega sodišča v Murski Soboti obsega območja Okrajnega sodišča v Murski Soboti, Gornji Radgoni, Lendavi in Ljutomeru, območje Okrožnega sodišča v Slovenj Gradcu pa obsega območje Okrajnega sodišča v Slovenj Gradcu.

Za območje Okrožnega sodišča v Kopru se šteje tudi območje katastrske občine, ki obsega teritorialno morje in plovila.

Minister, pristojen za pravosodje, lahko po predhodnem mnenju predsednika okrožnega sodišča, katerega zunanji oddelek ali oddelki se ustanavljajo, ustanovi zunanji oddelek ali oddelke tega okrožnega sodišča, če za to obstajajo utemeljeni razlogi.

Notranjo organizacijo in pristojnost zunanjega oddelka ali oddelkov določi predsednik sodišča, katerega oddelki se ustanavljajo. Na zunanji oddelek lahko predsednik sodišča z letnim razporedom razporedi sodnike iz sedeža sodišča, če je to potrebno, da se omogoči redno izvajanje sodne oblasti ali če je to potrebno, da se odpravijo zaostanki pri delu tega oddelka. Utemeljeni razlogi so zlasti preobremenjenost posameznega okrožnega sodišča in potrebe prebivalstva po ustanovitvi zunanjega oddelka ali oddelkov.

V Republiki Sloveniji so:

- 1. Višje sodišče v Celju s sedežem v Celju,**
- 2. Višje sodišče v Kopru s sedežem v Kopru,**
- 3. Višje sodišče v Ljubljani s sedežem v Ljubljani,**
- 4. Višje sodišče v Mariboru s sedežem v Mariboru.**

Območje Višjega sodišča v Celju obsega območje Okrožnega sodišča v Celju, območje Višjega sodišča v Kopru obsega območji Okrožnega sodišča v Kopru in Novi Gorici, območje Višjega sodišča v Ljubljani obsega območja Okrožnega sodišča v Kranju, Krškem, Ljubljani in Novem mestu, območje Višjega sodišča v Mariboru pa obsega območja Okrožnega sodišča v Mariboru, Murski Soboti, na Ptujju in v Slovenj Gradcu.

Vrhovno sodišče ima sedež v Ljubljani.

4.3.7 Sestava sodišč pri sojenju – zborna (v senatih) in posamično odločanje

V sodni zadevi se lahko sodi:

- **posamično, tj. po sodniku posamezniku** – tj. ko sodnik posameznik opravi tako pripravljala dejanja v postopku kot tudi izda sodno odločbo ali pa
- **zborna ali kolegialno, tj. v senatu** – ko določeno odločitev izda sodni senat, ne glede na to, da je predsednik senata ali drug sodnik (poročevalec) pripravil celotni pripravljalni postopek.

Pri **okrajnem sodišču** vodi postopek in sodi oziroma odloča **sodnik posameznik (100. člen ZS)**.

Pri **okrožnih sodiščih** vodi postopek in sodi oziroma odloča **sodnik posameznik, razen kadar zakon določa, da sodi senat (102. člen ZS)**. **Kadar odloča senat, je ta sestavljen iz:**

- **enega sodnika kot predsednika senata;**
- **dveh sodnikov porotnikov kot članov senata.**

Če zakon določa, da v zadevah odloča **petčlanski senat** (npr. v nekaterih težjih kazenskih zadevah), ga sestavljajo:

- **en sodnik kot predsednik senata;**
- **en sodnik kot član senata;**
- **trije sodniki porotniki kot člani senata.**

Pri **Višjem sodišču** se praviloma odloča v senatu, ki ga sestavljajo:

- **en sodnik kot predsednik senata;**
- **en sodnik kot poročevalec;**
- **en sodnik kot član senata.**

Za določene primere lahko zakon določa, da odloča sodnik posameznik.

Vrhovno sodišče odloča v senatu **treh sodnikov**, če zakon določa, pa tudi v senatu **petih sodnikov**.

O pravnem sredstvu zoper odločbo, izdano v senatu petih sodnikov, odloča Vrhovno sodišče v senatu **sedmih sodnikov**¹⁹, sicer pa v senatu **petih sodnikov**.

¹⁹ V teoriji se navaja, da ima delo sodnih senatov po objektivnih kriterijih prednosti pred delom sodnika posameznika, toda ob predpostavki, da vsi člani senata opravljajo svoje dolžnosti pošteno, vestno in požrtvovalno. Vendar pa izkušnje učijo, da z večanjem števila sodnikov, ki sodelujejo v nekem senatu, ne raste sorazmerno tudi kvaliteta njihovega dela. S povečanjem števila članov senata praviloma upada občutek polne odgovornosti vsakega člana za pravilnost in zakonitost odločitve, ki jo je treba sprejeti, s tem pa tudi napor vsakega posameznega člana, da bi kar največ prispeval k uspehu tega skupnega dela. V senatih z velikim

V delovnih in socialnih sporih odloča sodišče prve stopnje v senatu, razen če zakon določa, da odloča sodnik posameznik.

Sodnik posameznik odloča v individualnih delovnih in socialnih sporih: o premoženjskopравnih zahtevkih, če vrednost spornega predmeta ne presega zneska za dovoljenost revizije, določenega z zakonom, ki ureja pravni postopek.

Ne glede na vrednost spornega predmeta sodnik posameznik odloča:

- **v individualnih delovnih sporih**, ki se nanašajo na suspenz pogodbe o zaposlitvi, poskusno delo, nadurno delo, odmori, počitke in dopuste ter druge odsotnosti z dela, obveznost opravljanja dela zaradi izjemnih okoliščin, izrek disciplinske sankcije, ki trajno ne spreminja delovnopravnega položaja delavca, začasno odstranitev z dela zaradi uvedbe disciplinskega postopka in začasno premestitev;
- **v socialnih sporih** o pravici do dodatka za pomoč in postrežbo, pravici do invalidnine za telesno okvaro in pravici do zdraviliškega zdravljenja.

V delovnih in socialnih sporih je senat sodišča prve stopnje sestavljen iz sodnika kot predsednika senata in dveh sodnikov porotnikov kot članov senata, od katerih je eden izvoljen z liste kandidatov delavcev oziroma zavarovancev, drugi pa z liste kandidatov delodajalcev oziroma zavodov.

Upravno sodišče odloča v senatu treh sodnikov, po sodniku posamezniku pa v naslednjih primerih:

- če vrednost spornega predmeta v zadevah, v katerih je pravica ali obveznost stranke izražena v denarni vrednosti, ne presega 20.000 EUR, pa ne gre za pomembno pravno vprašanje;
- če se izpodbijajo procesni sklepi v postopku izdaje upravnega akta;
- če gre za enostavno dejansko ali pravno vprašanje;
- če ima izpodbijani upravni akt take pomanjkljivosti, da ga ni mogoče preizkusiti.

Vrhovno sodišče odloča v primerih upravnih zadev o pritožbi in reviziji v senatu treh sodnikov, po sodniku posamezniku pa o ustavitvi postopka.

Zakaj sploh ločujemo med sodnikom posameznikom in odločanjem v senatih?

Postopek pred **sodnikom posameznikom** naj bi bil:

- **hitrejši;**
- **cenejši;**
- **sodniku posamezniku ni treba nikogar čakati, se z nikomer posvetovati, dogovarjati, sporazumevati, ni treba nikomer pojasnjevati svojega mnenja, ni se mu treba ukvarjati in boriti z nerazumevanjem in nesposobnostjo ali napačnim razumevanjem drugih članov senata, o vsem lahko odloči takoj;**
- **zaveda se, da sam nosi vso odgovornost za hitro, cenejšo, pa vendar pravilno odločitev.**

številom članov je zelo težko doseči polno in skladno sodelovanje vseh članov senata, tudi zaradi zelo različnih osebnih momentov. Zato se zakonodajci praviloma izogibajo določanju senatov večjega števila članov.

V senatu:

- se člani medsebojno dopolnjujejo, pomagajo in kontrolirajo;
- nek član senata je boljši pravnik, drugi boljši poznavalec ljudi in psiholog, tretji je dober logik itd.; njihove medsebojne sposobnosti se dopolnjujejo in potencirajo, osebni momenti simpatij in antipatij nasproti strankam ali zadevi se z reševanjem s skupnim sodelovanjem in medsebojno kontrolo precej blažijo ali povsem odstranijo;
- po svoji objektivnosti in nepristranskosti ima sodni senat nedvomno prednost pred sodnikom posameznikom.

Glede na navedeno se navaja, da mora na višjih stopnjah sodišče praviloma vedno odločati v senatu. *Sodnik posameznik naj bi bil izraz individualističnega pojmovanja sveta, medtem ko morajo v sodnem senatu priti do izraza kolektivistična, tj. socialna nota.*

4.4 Položaj sodnikov

4.4.1 Splošno

Ureditev položaja sodnikov **prispeva k zagotavljanju sodniške neodvisnosti, posledično pa tudi k zagotavljanju pravice do sodnega varstva** (23. člen Ustave).

Sodnik, ki je izvoljen v sodniško funkcijo, dobi položaj, ki mu ga zagotavljajo ustava, zakon, ki ureja organizacijo in pristojnost sodišč in zakon o sodniški službi.

Sodnik je v službenem razmerju z Republiko Slovenijo (sodniška služba).

Sodniška služba se na sodniškem mestu opravlja v **sodniških nazivih**:

- **okrajni sodnik oziroma okrajni sodnik svetnik,**
- **okrožni sodnik oziroma okrožni sodnik svetnik,**
- **višji sodnik oziroma višji sodnik svetnik,**
- **vrhovni sodnik oziroma vrhovni sodnik svetnik.**

Sodnik mora pri uresničevanju svojih pravic **vselej ravnati tako, da varuje nepristranskost in neodvisnost sojenja ter ugled sodniške službe. Sodnik se mora posvečati svoji službi s polno predanostjo in izpolnjevati svoje obveznosti po svojih najboljših močeh.**

Sodnik ne sme opravljati funkcij ali dejavnosti, ki so po določbi ustave ali po določbah tega zakona nezdržljive s sodniško funkcijo.

Sodniku so zagotovljene pravica do napredovanja, do izobraževanja, do plače in druge pravice, ki izhajajo iz sodniške službe, in nikomur ni dovoljeno vanje posegati, razen v primerih in po postopkih, ki so določeni z zakonom. Sodnik, ki meni, da je bila kakorkoli prizadeta njegova neodvisnost, lahko sodnemu svetu predlaga, da odpravi kršitev. Če sodni svet ugotovi, da je predlog utemeljen, lahko kršitev glede na njeno naravo odpravi oziroma zahteva ali predlaga njeno odpravo ter objavi svojo ugotovitev. Sodnik je lahko s svojo pisno

privolitvijo trajno premeščen na drugo sodišče ali drug organ (premestitev) ali začasno dodeljen na drugo sodišče ali drug organ (dodelitev). Premestitev in dodelitev ne posegata v sodnikov položaj in sodnikovo plačo, ki ju ima sodnik na mestu, na katerega je imenovan. Brez sodnikove privolitve je premetitev ali dodelitev dopustna samo v primerih in pod pogoji, ki jih določa zakon.

Sodnika ni mogoče obtožiti pred disciplinskim sodiščem za mnenje, ki ga je dal pri odločanju v sodišču.

Poleg sodniko, ki izvajajo sodno funkcijo, obstajajo na sodiščih še t. i. **uradniška delovna mesta in tehnična delovna mesta.**

Za opravljanje pravnega dela ima sodišče določeno število (t.i. **sodno osebje**):

- **sodniških pomočnikov;**
- **samostojnih sodniških pomočnikov;**
- **višjih sodniških pomočnikov;**
- **strokovnih sodelavcev.**

Sodniški pomočnik opravlja delo na uradniškem delovnem mestu **pravosodni sodelavec**, samostojni sodniški pomočnik na uradniškem delovnem mestu **svetovalec v pravosodju**, in višji sodniški pomočnik na uradniškem delovnem mestu **višji svetovalec v pravosodju**. Za pogoje za zasedbo delovnega mesta navedenih uradniških delovnih mest, za napredovanje v višji naziv in za ocenjevanje, se uporablja zakon, ki ureja položaj javnih uslužbencev. Za napredovanje v višji plačni razred se uporablja zakon, ki ureja sistem plač v javnem sektorju.

Sodniški pomočniki sprejemajo na zapisnik vloge ter izjave strank in po naročilu sodnika opravljajo manj zahtevna dela v zvezi s pripravo za glavno obravnavo oziroma za druga dejanja v postopku, pripravljajo obračun stroškov, izdelujejo osnutke odločb in opravljajo drugo delo v sodnem postopku po odredbi sodnika.

Samostojni sodniški pomočniki in višji sodniški pomočniki vodijo postopke in odločajo v zadevah sodnega registra, vodijo izvršilne postopke in izdajajo sklepe o dovolitvi izvršbe za izterjavo denarnih terjatev, sklepe o dovolitvi izvršbe na podlagi verodostojnih listin ter sklepe in odredbe o predujmih, varščinah in stroških postopka ter o sodnih taksah, odločajo na prvi stopnji o vpisih, o katerih po zakonu, ki ureja zemljiško knjigo, ne odloča sodnik posameznik zemljiškoknjžnega sodišča in odločajo v zapuščinskih zadevah zakonitega dedovanja, v katerih je predmet dedovanja le premično premoženje.

Samostojni sodniški pomočniki in višji sodniški pomočniki vodijo sodne pisarne in javne knjige kot organizacijske enote ter opravljajo druge zadeve v skladu z zakonom in sodnim redom.

Zoper odločitev, ki jo izda samostojni sodniški pomočnik oziroma višji sodniški pomočnik, je vselej dovoljeno pravno sredstvo. O pravnem sredstvu odloči sodnik istega sodišča.

Pripravnštvo za sodniškega pomočnika traja devet mesecev, pripravništvo za samostojnega sodniškega pomočnika pa eno leto. Izvaja se na sodiščih s položajem okrajnih in okrožnih sodišč.

Pripravnik sklence delovno razmerje na sodišču, ki ima prosto delovno mesto za sodniškega pomočnika oziroma samostojnega sodniškega pomočnika, v skladu z določbami zakona, ki ureja položaj javnih uslužbencev.

Del pripravništva, ki ga je kandidat za pripravnika opravil kot sodniški pomočnik ali samostojni sodniški pomočnik v skladu z zakonom, ki ureja pravniški državni izpit, v delu, ki ustreza predpisanemu programu pripravništva za sodniškega pomočnika oziroma samostojnega sodniškega pomočnika, lahko minister, pristojen za pravosodje, na prošnjo kandidata, prizna kot opravljenega. Skupno število pripravniških delovnih mest za sodniške pomočnike in samostojne sodniške pomočnike letno določi minister, pristojen za pravosodje, glede na izkazane kadrovske potrebe po sodniških pomočnikih in samostojnih sodniških pomočnikih, o čemer predhodno pridobi mnenje predsednikov sodišč, na katerih se izvaja pripravništvo. Državni izpit za sodniškega pomočnika se opravlja po zaključenem pripravništvu. Sodniški pomočnik oziroma samostojni sodniški pomočnik je dolžan po uspešno opravljenem državnem izpitu za sodniškega pomočnika ostati v delovnem razmerju na sodišču še najmanj za čas trajanja pripravništva, razen, če to ni možno iz razlogov na strani sodišča. Če sodniški pomočnik oziroma samostojni sodniški pomočnik po opravljenem državnem izpitu za sodniškega pomočnika ne ostane v delovnem razmerju na sodišču, pa niso podani razlogi na strani sodišča, je dolžan povrniti stroške izobraževanja v višini seštevka plač ter ostalih osebnih prejemkov v času pripravništva. Vsebino, potek in program pripravništva za sodniškega pomočnika ter samostojnega sodniškega pomočnika ter vsebino in način opravljanja državnega izpita za sodniškega pomočnika oziroma samostojnega sodniškega pomočnika predpiše minister, pristojen za pravosodje, s podzakonskim aktom.

Sodišča imajo **strokovne sodelavce**, ki opravljajo svoje delo na uradniških delovnih mestih kot višji pravosodni svetovalci ali pravosodni svetniki.

Strokovni sodelavci v posameznih zadevah izven glavne obravnave zaslišujejo stranke, priče in izvedence, opravljajo zahtevnejše priprave za glavno obravnavo, poročajo na sejah senatov, izdelujejo osnutke sodnih odločb, pod vodstvom sodnika vodijo glavne obravnave, ter opravljajo drugo delo po odredbi sodnika.

Za pogoje za zasedbo delovnega mesta navedenih uradniških delovnih mest, za napredovanje v višji naziv in za ocenjevanje se uporablja zakon, ki ureja položaj javnih uslužbencev. Za napredovanje v višji plačni razred se uporablja zakon, ki ureja sistem plač v javnem sektorju.

Pripravniki, ki se po pridobljenem strokovnem naslovu univerzitetni diplomirani pravnik na sodišču usposabljujejo za opravljanje pravniškega državnega izpita (t. i. **sodniški pripravnik**) lahko spremljajo naroke, glavne obravnave ter seje senatov, izdelujejo osnutke sodnih odločb in drugih sodnih pisanj, sprejemajo na zapisnik vloge strank ter pišejo zapisnike.

Pravica do stavke sodnega osebja je omejena.

V času stavke je sodno osebje dolžno opravljati delo v razpisanih narokih, glavnih obravnava oziroma javnih sejah ter poskrbeti za izdajo in odpravo vseh odločb v zakonitem roku. V postopkih, za katere je z zakonom določeno, da so hitri, oziroma v zadevah, ki so po zakonu oziroma naravi stvari nujne, je osebje dolžno poslovati tudi v času stavke.

Število in vrste delovnih mest sodnega osebja za posamezna sodišča določi, glede na sprejet skupni kadrovski načrt za vsa sodišča, Vrhovno sodišče Republike Slovenije.

Merila za določitev števila delovnih mest določi in usklajuje minister, pristojen za pravosodje, s podzakonskim aktom, glede na povprečno obremenitev in pričakovano storilnost za posamezno vrsto delovnih mest.

4.4.2 Izvolitev v sodniško funkcijo in imenovanja v sodniški službi

Za sodnika je lahko izvoljen, kdor izpolnjuje **splošne pogoje za izvolitev in posebne pogoje za izvolitev oziroma imenovanje na sodniško mesto.**

Za sodnika je lahko izvoljen, kdor izpolnjuje naslednje **splošne pogoje:**

- 1. da je državljan Republike Slovenije in aktivno obvlada slovenski jezik,**
- 2. da je poslovno sposoben in ima splošno zdravstveno zmožnost,**
- 3. da je dopolnil 30 let starosti,**
- 4. da ima v Republiki Sloveniji pridobljen strokovni naslov univerzitetni diplomirani pravnik ali je končal enakovredno izobraževanje v tujini, priznано v skladu z Zakonom o priznavanju in vrednotenju izobraževanja,**
- 5. da je opravil pravniški državni izpit,**
- 6. da je osebnostno primeren za opravljanje sodniške funkcije.**

Ni osebnostno primeren za opravljanje sodniške funkcije tisti, za katerega je na podlagi dosedanjega dela, ravnanja ali obnašanja utemeljeno sklepati, da sodniške funkcije ne bo opravljal strokovno, pošteno ali vestno ali da kot sodnik ne bo varoval sodniškega ugleda, nepristranskosti in neodvisnosti sojenja ali je bil obsojen za kaznivo dejanje, zaradi katerega je podan razlog za razrešitev sodnika (drugi odstavek 78. člena). Ne glede na to določbo sodniki, ki so sodili ali odločali v preiskovalnih in sodnih postopkih, v katerih so bile s sodbo kršene temeljne človekove pravice in svoboščine, po izteku svojega mandata ne izpolnjujejo pogojev za izvolitev v sodniško funkcijo.

Oseba, ki izpolnjuje pogoje, je lahko izvoljena na sodniško mesto na okrajnem sodišču (okrajni sodnik), če ima najmanj tri leta delovnih izkušenj na pravniških delih po opravljenem pravniškem državnem izpitu.

Oseba, ki izpolnjuje pogoje, je lahko izvoljena na sodniško mesto na okrožnem sodišču (okrožni sodnik), če je uspešno opravljala sodniško funkcijo v trajanju najmanj treh let ali ima najmanj šest let delovnih izkušenj na pravniških delih po opravljenem pravniškem državnem izpitu.

Oseba, ki izpolnjuje pogoje, je lahko izvoljena na sodniško mesto na višjem sodišču (višji sodnik), če je uspešno opravljala sodniško funkcijo v trajanju najmanj šest let ali ima najmanj devet let delovnih izkušenj na pravniških delih po opravljenem pravniškem državnem izpitu. Za višjega sodnika je lahko izvoljen tudi univerzitetni učitelj prava, ki izpolnjuje splošne pogoje, če je izvoljen najmanj v naziv docenta.

Oseba, ki izpolnjuje splošne pogoje, je lahko izvoljena na sodniško mesto na vrhovnem sodišču (vrhovni sodnik), če je uspešno opravljala sodniško funkcijo v trajanju najmanj 15 let ali ima najmanj 20 let delovnih izkušenj na pravniških delih po opravljenem pravniškem državnem izpitu. Za vrhovnega sodnika je lahko izvoljen tudi univerzitetni učitelj prava, ki izpolnjuje splošne pogoje, če je izvoljen najmanj v naziv izrednega profesorja.

S sodniško funkcijo je glede delovnih izkušenj izenačeno opravljanje funkcije državnega tožilca, sodnika za prekrške in državnega pravobranilca ter poklic odvetnika in notarja.

4.4.3 Postopek za izvolitev oziroma imenovanje sodnika

Prosta sodniška mesta **razpiše ministristvo za pravosodje**, v sedmih dneh od prejema predloga predsednika sodišča. Razpis se objavi v Uradnem listu Republike Slovenije. Razpisni rok za prijave ne sme biti krajši od petnajst dni.

Prijava kandidata za sodniško funkcijo mora vsebovati naslednje podatke: osebno ter morebitno prejšnje osebno ime kandidata, datum in kraj rojstva, enotno matično številko občana (EMŠO), poštni naslov, na katerem je dosegljiv, naslov stalnega ali začasnega prebivališča ter kontaktno telefonsko številko. Kandidat, ki še ni bil izvoljen v sodniško funkcijo, mora prijavi priložiti tudi dokazilo o splošni zdravstveni zmožnosti in dokazilo o aktivnem znanju slovenskega jezika, če ni opravil pravniškega državnega izpita v Republiki Sloveniji, vsak kandidat pa tudi življenjepis z opisom strokovne dejavnosti po pridobitvi univerzitetni diplomi z dokazili in dokazila o izpolnjevanju posebnih pogojev za izvolitev na razpisano sodniško mesto. Dokazila o izpolnjevanju drugih pogojev pridobi ministristvo za pravosodje.

Prijave, vložene po izteku razpisnega roka, in prijave, ki niso popolne, ministristvo za pravosodje, po določbah zakona, ki ureja splošni upravni postopek, zavrže s sklepom, zoper katerega je dovoljeno v osmih dneh sprožiti upravni spor. Pristojno sodišče mora o tožbi oziroma pritožbi odločiti v tridesetih dneh od njene vložitve. Postopek glede razpisanega prostega mesta se prekine do pravnomočnosti sodne odločbe.

Za ugotavljanje izpolnjevanja pogojev za izvolitev sodnika lahko ministristvo za pravosodje pridobiva podatek o poslovni sposobnosti kandidata za sodniško funkcijo od upravljavca matičnega registra, podatek o državljanstvu pa od upravljavca centralne evidence o državljanstvu.

Ministristvo za pravosodje pošlje najpozneje v petih dneh od prejema popolnih prijav predsedniku sodišča, pri katerem je razpisano prosto sodniško mesto, vse prijave, ki jih ni zavržlo.

Prijavam kandidatov, ki prvič kandidirajo, ministristvo za pravosodje priloži podatke o sodniškem pripravništvu in pravniškem državnem izpitu. Prijavam kandidatov, ki že opravljajo sodniško funkcijo, ministristvo za pravosodje priloži ustrezne podatke iz osebne evidence sodnika (72. člen).

Predsednik sodišča najpozneje v 20 dneh od dneva, ko prejme razpisno gradivo, oblikuje obrazloženo mnenje o ustreznosti vsakega kandidata. Mnenje vroči kandidatu, ta pa lahko da nanj obrazložene pripombe v osmih dneh od prejema mnenja.

Najpozneje v osmih dneh po prejemu pripomb oziroma poteku roka predsednik sodišča oblikuje dokončno mnenje, ki ga z razpisnim gradivom in morebitnimi pripombami kandidata pošlje sodnemu svetu. Predsednik sodišča lahko posebej navede, katere kandidate šteje za najbolj ustrezne za zasedbo prostega mesta in to obrazloži.

Obrazložitev ocene ustreznosti kandidatov mora zajemati .kandidatove osebne podatke ter podatke in mnenje o strokovnem znanju in drugih sposobnostih, ki se zahtevajo za opravljanje sodniške funkcije (strokovna usposobljenost).

Za osebo, ki kandidira za izvolitev v sodniško funkcijo, morajo podatki o strokovni usposobljenosti vsebovati tudi podatke o uspešnosti kandidata v času študija prava, podatke in oceno kandidatovega usposabljanja v času pripravništva ter oceno kandidatovega dela, če je v okviru opravljanja svojega dotedanjega poklica ali dela nastopal pred sodišči, če je kandidat že bil sodnik, pa tudi podatke iz osebne evidence sodnika. Sodni svet ima pravico zahtevati vpogled v osebni spis sodniškega pripravnika.

Nepopolne prijave, ki jih ni zavrglo ministrstvo za pravosodje in prijave kandidatov, ki ne izpolnjujejo splošnih in posebnih pogojev za razpisano sodniško mesto, zavrže oziroma zavrne sodni svet s sklepom.

Sodni svet lahko v postopku izbire kandidatov zahteva od predsednika sodišča, da v roku, ki ga določi sodni svet, dopolni obrazložitev mnenja o ustreznosti kandidatov ali da mnenje o ustreznosti kandidatov ponovno oblikuje, in pri tem pridobi ter upošteva še dodatne podatke in dokazila.

Sodni svet opravi izbiro v 30 dneh od prejema gradiva oziroma od prejema mnenja. Sodni svet pri izbiri kandidata ni vezan na mnenje predsednika sodišča o ustreznosti kandidata.

Sodni svet ni dolžan izbrati kandidata, ki sicer izpolnjuje formalne pogoje za razpisano sodniško mesto.

Če sodni svet izbere kandidata, ki še ni izvoljen v sodniško funkcijo, ga je dolžan predlagati državnemu zboru v izvolitev. Če sodni svet opravi izbiro, predlaga državnemu zboru v izvolitev za vsako razpisano prosto mesto, za katerega je po opravljenem postopku izbire treba izvoliti sodnika, enega kandidata. Če državni zbor ne izvoli kandidata, sodni svet lahko opravi ponovno izbiro med prijavljenimi kandidati, ki izpolnjujejo pogoje, ali pa odloči, da se razpis sodniškega mesta ponovi.

Z imenovanjem na sodniško mesto sodnik pridobi naziv, ki ustreza temu sodniškemu mestu.

Šteje se, da je z izvolitvijo v sodniško funkcijo sodnik imenovan na razpisano sodniško mesto.

Akt o izvolitvi sodnika sodni svet po prejemu nemudoma pošlje pristojnemu predsedniku sodišča, ta pa sodnika uvrsti v plačni razred, ki ustreza pridobljenemu nazivu.

Če sodni svet izbere na sodniško mesto kandidata, ki je že izvoljen v sodniško funkcijo, ga imenuje na razpisano sodniško mesto in premesti na sodišče, pri katerem je to mesto razpisano.

Če gre za višje sodniško mesto, šteje imenovanje za napredovanje na višje sodniško mesto.

Ne glede na to določbo odloča o imenovanju kandidata na mesto vrhovnega sodnika in njegovi premestitvi državni zbor na predlog sodnega sveta.

Imenovanje na sodniško mesto se objavi v Uradnem listu Republike Slovenije. Premestitev se opravi trideseti dan po pravnomočnosti odločbe o imenovanju. Ta rok lahko sodni svet na predlog sodnika ali predsednika sodišča iz posebej utemeljenih razlogov skrajša.

Sodni svet vroči predlog za izvolitev oziroma odločbo o imenovanju vsem kandidatom, ki so se prijavi na prosto sodniško mesto, če njihove prijave niso bile zavržene oziroma zavrjene. Če je sprožen upravni spor, mora pristojno sodišče odločiti najpozneje v tridesetih dneh.

Če je razpis za prosto sodniško mesto neuspešen, je ministrstvo za pravosodje dolžno v 15 dneh razpis ponoviti, razen če v tem času prejme izjavo predsednika sodišča, da razpisa ni treba ponoviti.

Sodnik nastopi sodniško službo z dnem, ko pred predsednikom državnega zbora izreče naslednjo prisego: "**Prisegam, da bom sodniško funkcijo opravljal-a v skladu z ustavo in zakonom ter sodil-a po svoji vesti in nepristransko.**"

4.4.4 Sodniško napredovanje

Z nastopom sodniške službe pridobi sodnik **pravico do napredovanja** v skladu s pogoji, ki jih določa ta zakon.

Napredovanje zajema:

- **napredovanje v plačnih razredih znotraj razpona plačnih razredov za posamezni sodniški naziv ter**
- **napredovanje v višji sodniški naziv,**
- **napredovanje na višje sodniško mesto in**
- **napredovanje na položaj svetnika.**

O napredovanju v plačnih razredih in na položaj svetnika odloča **predsednik sodišča** na predlog sodnika, pri čemer se mora ravnati po kriterijih iz prvega odstavka 28. člena tega zakona. O napredovanju v višji sodniški naziv in o hitrejšem napredovanju v plačnih razredih, v položaj svetnika ali na višje sodniško mesto ter o izjemnem napredovanju v višji sodniški naziv odloča **sodni svet** na predlog sodnika ali predsednika sodišča. O napredovanju se odloča **po izvedenem postopku ugotavljanja uspešnosti in strokovnosti sodnika.**

Če je bila pred odločanjem o napredovanju sodnika v višji plačni razred zahtevana izdelava ocene sodniške službe, se do zaključka postopka izdelave ocene odločanje o napredovanju odloži.

Zoper odločbo o premestitvi oziroma imenovanju na sodniško mesto, v sodniški naziv oziroma na položaj svetnika in zoper odločbo glede uvrstitve v plačni razred se sodnik lahko pritoži v roku osmih dni od njenega prejema. O pritožbi zoper odločbo odloča sodni svet z dvotretjinsko večino glasov vseh članov.

Okrajni, okrožni in višji sodnik napreduje v višji plačni razred vsaka tri leta v skladu z določbami tega zakona, razen v primeru, ko je za ta čas z oceno sodniškega dela ugotovljeno, da ne izpolnjuje pogojev za napredovanje, oziroma če tako določa pravnomočna sodba disciplinskega sodišča.

Sodnik lahko napreduje na prvo naslednje višje sodniško mesto (okrožni, višji, vrhovni sodnik).

Sodnik lahko napreduje na višje sodniško mesto po drugem napredovanju v višji plačni razred na istem sodniškem mestu, kolikor ni s tem zakonom drugače določeno.

Položaj svetnika pridobi višji sodnik pri tretjem napredovanju v višji plačni razred na istem sodniškem mestu, če ta zakon ne določa drugače. Položaj svetnika pridobi vrhovni sodnik po devetih letih opravljanja sodniške službe vrhovnega sodnika, če je z oceno sodniške službe ugotovljeno, da izpolnjuje pogoje za napredovanje, če ta zakon ne določa drugače.

Položaj svetnika pridobi okrajni ali okrožni sodnik pri prvem napredovanju po dopoljenem petinštiridesetem letu starosti, če je z oceno sodniške službe ugotovljeno, da izpolnjuje pogoje za hitrejše napredovanje.

Kriteriji za izbiro in napredovanje sodnika in ocenjevanja sodniškega dela

Sodni svet se mora pri izbiri kandidatov za sodniško službo in odločanju o napredovanju ravnati po kriterijih, ki jih določa ta zakon za ugotovitev, ali kandidat ima strokovno znanje in sposobnosti za opravljanje sodniške službe oziroma izpolnjuje pogoje za napredovanje.

Kriteriji iz prejšnjega odstavka obvezujejo tudi personalne svete.

Ocena sodniške službe se sestavi ob upoštevanju naslednjih kriterijev:²⁰

- 1. strokovno znanje, pri čemer se upoštevajo zlasti sodnikova strokovna dejavnost, specialistični in podiplomski študij ter dosežen ugled v pravni stroki**
- 2. delovne sposobnosti, pri čemer se upoštevajo zlasti doseženo razmerje med opravljenim in pričakovanim obsegom sodnikovega dela, ali sodnik strnjeno razpisuje naroke in strnjeno vodi obravnave, pravočasnost pisne izdelave sodne odločbe in pravočasnost postopanja v zvezi z vloženimi pravnimi sredstvi;**
- 3. sposobnost razreševanja pravnih vprašanj, pri čemer se upoštevajo zlasti dosežena stopnja pravilnosti in zakonitosti sodnikovega odločanja, ugotovljena predvsem v**

²⁰ V zvezi z ocenjevanjem dela sodnikov se v literaturi kritizira prakso, po kateri se ocenjevanje in učinkovitost dela sodnikov ocenjuje glede na število rešenih sodnih zadev. V številnih državah si ni mogoče zamisliti, da bi ocenjevali delo sodnika (zgolj) z kvantitativnim seštevanjem rešenih sodnih zadev. Tu je nedopustno sodniku dajati oceno na temelju števila rešenih zadev. Bolj pravilne naj bi bile rešitve, po katerih se učinki dela sodnika merijo po njegovem strokovnem usposabljanju, akademskim napredovanjem, izvajanjem pedagoških aktivnosti na pravnih fakultetah ali objavljanjem znanstvenih člankov.

postopkih s pravnimi sredstvi, ali sodnik upošteva dobro sodno prakso in njegove sposobnosti za reševanje zapletenih in kompleksnih zadev;

4. opravljeno delo pri odpravi in preprečitvi sodnih zaostankov, zlasti reševanje zadev po vrstnem redu pripada, upošteva številu dodeljenih zadev pa tudi razmerje med številom rešenih zadev, ki so določene kot sodni zaostanek, in številom vseh rešenih zadev, razmerje med številom rešenih pomembnejših zadev, ki so določene kot sodni zaostanek, in številom vseh rešenih pomembnejših zadev, ter število sklenjenih sodnih poravnav;

5. varovanje ugleda sodnika in sodišča, ki se ugotavlja zlasti na podlagi načina vodenja postopkov, komuniciranja s strankami in drugimi organi, varovanja neodvisnosti, nepristranskosti, zanesljivosti in pokončnosti ter obnašanja v službi in zunaj nje;

6. sposobnost ustnega in pisnega izražanja, kakor izhaja zlasti iz spisov obravnavanih zadev, izdelanih odločb in sodnikovega strokovnega delovanja;

7. opravljeno dodatno delo pri izvrševanju sodne funkcije, zlasti v okviru mentorstva, sodelovanje pri izobraževanju in strokovnem izpopolnjevanju ter sodelovanje v zakonodajnih postopkih;

8. odnos do sodelavcev pri opravljanju sodniškega dela;

9. sposobnost opravljanja nalog vodstvenega mesta, če je sodnik imenovan na tako mesto, kakor se kaže zlasti v rezultatih dela na področju, ki je sodniku zaupano. Ocena sodniške službe mora vsebovati izpolnjevanje vseh kriterijev iz prejšnjega odstavka.

Za kandidate, ki se prvič potegujejo za sodniško službo, se smiselno uporabljajo kriteriji iz prejšnjega člena.

Za sodnike izdelava personalni svet oceno sodniške službe vsaka tri leta, pred tem časom pa na zahtevo sodnega sveta, predsednika sodišča, predsednika sodišča višje stopnje ali sodnika samega.

Za sodnika se v prvih treh letih opravljanja sodniške službe izdelava ocena sodniške službe vsako leto.

Ocena sodniške službe se izdelava na podlagi podatkov iz osebnega spisa sodnika in drugih podatkov o izpolnjevanju kriterijev iz 29. člena tega zakona. V okviru izdelave ocene sodniške službe se za ugotovitev izpolnjevanja kriterijev iz 2. in 6. točke prvega odstavka 29. člena tega zakona pregledujejo spisi zadev, dodeljenih sodniku, in zadev, o katerih je že bilo pravnomočno odločeno.

Osebni spis sodnika se vodi v uradu predsednika sodišča, pri katerem sodnik opravlja sodniško službo, za predsednika sodišča pa v uradu predsednika sodišča neposredno višje stopnje. Če je sodnik premeščen na drugo sodišče, se osebni spis prenese v urad predsednika tega sodišča.

V osebni spis sodnika se po odredbi predsednika sodišča, predsednika sodišča višje stopnje, personalnega sveta, sodnega sveta ali na zahtevo sodnika vnašajo vsi podatki, pomembni za izdelavo ocene sodniške službe. Z vsebino vsakega vnosa se takoj seznanijo sodnika, na katerega se spis nanaša.

Podatke iz osebnega spisa lahko vpogledajo le osebe in organi iz prejšnjega odstavka, disciplinski tožilec in disciplinsko sodišče prve in druge stopnje zaradi izvajanja pooblastil po tem zakonu in zakonu, ki ureja organizacijo in pristojnost sodišč. Sodnik ima pravico do vpogleda v svoj osebni spis.

Z oceno sodniške službe personalni svet ugotovi, da sodnik:

- 1. ne ustreza sodniški službi;**
- 2. ne izpolnjuje pogojev za napredovanje;**
- 3. izpolnjuje pogoje za napredovanje;**
- 4. izpolnjuje pogoje za hitrejše napredovanje;**
- 5. izpolnjuje pogoje za izjemno napredovanje v višji sodniški naziv.**

Ocena iz 4. točke se izda, če personalni svet ugotovi, da sodnik izpolnjuje vse kriterije iz prvega odstavka 29. člena tega zakona, izkazuje nadpovprečno strokovno znanje, nadpovprečne delovne sposobnosti in nadpovprečne sposobnosti razreševanja pravnih vprašanj ter nadpovprečno uspešno opravlja delo pri odpravi in preprečitvi zaostankov (1. do 4. točka prvega odstavka 29. člena).

Ocena iz 5. točke prvega odstavka tega člena se izda, če personalni svet ugotovi, da sodnik nadpovprečno izpolnjuje vse kriterije iz prvega odstavka 29. člena tega zakona, izkazuje izjemno strokovno znanje, izjemne delovne sposobnosti in izjemne sposobnosti razreševanja pravnih vprašanj ter izjemno uspešno opravlja delo pri odpravi in preprečitvi zaostankov (1. do 4. točka prvega odstavka 29. člena).

Če iz ocene izhaja, da sodnik ne ustreza sodniški službi, mu sodniška funkcija preneha.

Oceno sodniške službe iz prejšnjega odstavka je treba pred njenim učinkovanjem predložiti v potrditev sodnemu svetu.

Če iz ocene izhaja, da sodnik ne izpolnjuje pogojev za napredovanje, ne more biti imenovan na višje sodniško mesto ali na položaj svetnika in ne more biti uvrščen v višji plačni razred, dokler ni z oceno ugotovljeno, da izpolnjuje pogoje za napredovanje.

Če po določbah tega zakona ni ovir za napredovanje, oziroma če iz ocene izhaja, da sodnik izpolnjuje pogoje za napredovanje, ga predsednik sodišča v skladu s pogoji tega zakona uvrsti v višji plačni razred oziroma imenuje na položaj svetnika.

Če iz ocene izhaja, da izpolnjuje pogoje za hitrejše napredovanje, sodnik:

- napreduje v plačni razred, ki je po vrsti naslednji višji od plačnega razreda, na katerega bi napredoval po 26. členu tega zakona;
- lahko napreduje na višje sodniško mesto že po prvem napredovanju v višji plačni razred, ne glede na določbe 10., 11., 12. in prvega odstavka 27. člena tega zakona;
- napreduje na položaj svetnika višjega že pri drugem napredovanju v višji plačni razred oziroma na položaj svetnika okrajnega ali okrožnega sodišča v skladu s četrtem odstavkom 27. člena tega zakona.

Vrhovni sodnik lahko napreduje na položaj svetnika po šestih letih opravljanja sodniške službe vrhovnega sodnika, če je z oceno sodniške službe ugotovljeno, da izpolnjuje pogoje za hitrejše napredovanje.

Sodnik lahko iz posebno utemeljenih razlogov napreduje v neposredno višji sodniški naziv (okrožni, višji, vrhovni sodnik). O napredovanju odloči sodni svet na predlog personalnega sveta, ki je pristojen za oceno sodniške službe.

Ne glede na določbo prejšnjega odstavka odloči o izjemnem napredovanju v naziv vrhovni sodnik državni zbor na predlog sodnega sveta.

Posebno utemeljeni razlogi iz prvega odstavka tega člena so dani, če iz ocene sodniške službe izhaja, da sodnik izpolnjuje pogoje za izjemno napredovanje v višji sodniški naziv.

Ne glede na določbo prvega odstavka tega člena lahko okrajni oziroma okrožni sodnik svetnik na istem sodniškem mestu napreduje v neposredno višji sodniški naziv, če so pretekla najmanj tri leta od imenovanja sodnika na položaj svetnika in če iz ocene sodniške službe izhaja, da izpolnjuje pogoje za hitrejše napredovanje. Pri tem napredovanju lahko doseže največ naziv višjega sodnika, na istem sodniškem mestu pa ne more biti imenovan na položaj višjega sodnika svetnika.

Sodnika iz prejšnjega odstavka se z letnim razporedom dela v skladu z zakonom, ki ureja sodišča, razporedi praviloma za sojenje v pomembnejših zadevah ter za opravljanje dodatnega dela pri izvrševanju sodne funkcije v okviru mentorstva, lahko pa se ga tudi dodeli na sodišče višjega položaja, ki ustreza njegovemu nazivu.

Sodnik, ki napreduje v višji sodniški naziv ali na višje sodniško mesto, se uvrsti v plačni razred v skladu s 45. členom tega zakona oziroma v plačni razred, ki je za en plačni razred višji od plačnega razreda, v katerega je bil uvrščen pred napredovanjem.

Sodnik, ki napreduje na položaj svetnika, se uvrsti v plačni razred svetnika ustreznega sodniškega naziva.

Personalni svet višjega sodišča izdelava oceno sodniške službe za okrajne in okrožne sodnike, ki opravljajo sodniško službo na okrajnih in okrožnih sodiščih na njegovem območju in za sodnike, ki so dodeljeni na višje sodišče. Personalni svet Vrhovnega sodišča Republike Slovenije izdelava oceno sodniške službe za višje sodnike in vrhovne sodnike.

Za sodnike, ki so dodeljeni na delo na Ustavno sodišče Republike Slovenije, Vrhovno sodišče Republike Slovenije, v strokovno službo sodnega sveta, v center za izobraževanje in v ministrstvo, pristojno za pravosodje, izdelava oceno personalni svet Vrhovnega sodišča Republike Slovenije v sodelovanju s predstojniki teh organov.

Oceno sodniške službe pošlje personalni svet pisno in zaupno ocenjevanemu sodniku in predsedniku sodišča, na katerem sodnik opravlja sodniško službo, oceno za sodnika, ki je predsednik sodišča, predsedniku sodišča neposredno višje stopnje, za sodnika, ki je dodeljen po 71. členu tega zakona, pa predstojniku organa.

Ocenjevani sodnik, predsednik sodišča ali predstojnik organa, ki se z oceno ne strinja, se lahko pritoži v osmih dneh pri personalnem svetu Vrhovnega sodišča Republike Slovenije.

Ko odloča o pritožbi zoper oceno iz prvega odstavka 35. člena tega zakona, personalni svet Vrhovnega sodišča Republike Slovenije pritožbo zavrne, oceno spremeni ali pa jo razveljavi in zahteva od personalnega sveta višjega sodišča ponovno izdelavo ocene.

O pritožbi zoper oceno iz drugega odstavka 35. člena tega zakona odloča personalni svet Vrhovnega sodišča Republike Slovenije z večino glasov vseh članov. Po ponovni obravnavi ocene personalni svet oceno spremeni ali pa pritožbo zavrne.

4.4.5 Sodniške dolžnosti in nezdružljivost sodniške funkcije

Sodnik se mora vselej vesti tako, da varuje nepristranskost in neodvisnost sojenja, sodniški ugled in samostojnost sodne oblasti.

Sodnik **ne sme ovirati delovanja sodišča zaradi uveljavljanja svojih pravic.**

Sodnik je **dolžan ohraniti zase vse, kar je v okviru opravljanja službe zvedel o strankah in njihovih pravnih in dejanskih razmerjih, ter varovati tajnost vseh podatkov, do katerih javnost nima dostopa.**

Sodnik **se ne sme v javnosti vnaprej izražati o pravnih in dejanskih vprašanjih, ki so predmet zadeve, o katerih še ni pravnomočno odločeno, oziroma zadeve, v kateri je vloženo kakšno izredno pravno sredstvo.**

Sodnik **ne sme sprejemati daril ali drugih koristi v zvezi s svojo službo.** Prav tako ne smejo sprejemati daril ali drugih koristi v zvezi s sodnikovo službo njegov zakonec in drugi družinski člani, sorodniki in druge osebe, ki živijo s sodnikom v skupnem gospodinjstvu.

Če je sodnik izvoljen za predsednika republike, poslanca državnega zbora, sodnika ustavnega sodišča, sodnika mednarodnega sodišča ali na drugo mednarodno pravosodno funkcijo, predsednika vlade, varuha človekovih pravic oziroma njegovega namestnika, imenovan za ministra ali predsednika, namestnika predsednika oziroma člana komisije za preprečevanje korupcije, mu sodniška funkcija ter vse pravice in dolžnosti iz sodniške službe mirujejo.

Ta določba se uporablja tudi, če je sodnik izvoljen za poslanca evropskega parlamenta, evropskega varuha človekovih pravic, imenovan za člana Evropske komisije ali za člana mednarodne civilne misije.

Sodnik **ne sme opravljati odvetniških ali notarskih poslov oziroma gospodarske ali druge pridobitne dejavnosti.**

Sodnik ne sme opravljati poslovodskih poslov in ne sme biti član upravnega ali nadzornega odbora gospodarske družbe ali druge pravne osebe, ki se ukvarja s pridobitno dejavnostjo.

Sodnik ne sme sprejeti nobene zaposlitve ali dela, ki bi ga oviralo pri opravljanju službe ali nasprotovalo ugledu sodniške službe oziroma vzbujalo vtis, da pri opravljanju svoje službe ni nepristranski.

Sodnik **sme opravljati pedagoška, znanstvena, publicistična, raziskovalna ali druga podobna dela v pravni stroki, če s tem ni ovirano opravljanje sodniške službe.** Za opravljanje teh del ali drugih del, ki jih sodnik lahko opravlja poleg sodniške službe, sodnik ne sme skleniti delovnega razmerja.

O sprejemu dela, ki ga sodnik lahko opravlja poleg sodniške službe, mora sodnik predhodno pisno obvestiti predsednika sodišča, predsednik sodišča pa predsednika neposredno višjega sodišča.

Če predsednik sodišča meni, da gre za delo, ki ga sodnik po določbah tega zakona ne sme opravljati, predlaga sodnemu svetu, da odloči o nezdržljivosti dela s sodniško funkcijo, in o tem obvesti sodnika.

Če sodni svet odloči, da je delo nezdržljivo s sodniško funkcijo, ga sodniku prepove sprejeti.

Mentorske zadolžitve v skladu z zakonom, ki ureja pravniški državni izpit in izobraževanje za sodniško službo, so sestavni del sodniške dolžnosti.

Sodniki opravljajo sodniško službo:

- v **poslovnem času sodišča, določenem v Sodnem redu,**
- v **dežurstvu in**
- v **pripravljenosti.**

Sodnik ima **pravico do dnevnega počitka** v trajanju nepretrgoma najmanj 12 ur in do **tedenskega počitka** v trajanju nepretrgoma 24 ur. V izjemnih primerih lahko sodnik pisno soglaša, da bo opravljanje sodniške službe preseglo omejitve iz prejšnjega stavka.

S pripravljenostjo in dežurstvom se izven poslovnega časa sodišča zagotavlja opravljanje nujnih procesnih dejanj, določenih v zakonu.

Pripravljenost pomeni dosegljivost sodnika po telefonu ali s pomočjo drugih sredstev za potrebe zagotavljanja opravljanja nujnih procesnih dejanj in potrebe prihoda na delovno mesto ali na kraj, kjer je treba opraviti nujno procesno dejanje. Najdaljši sprejemljivi čas prihoda na delovno mesto ali na drug kraj, kjer se izvaja nujno procesno dejanje, se določi s Sodnim redom. Ure pripravljenosti se ne štejejo v delovni čas.

V času **dežurstva** sodnik opravlja nujna procesna dejanja na delovnem mestu ali na kraju, kjer je treba opraviti nujno procesno dejanje. Ure dežurstva se štejejo v delovni čas.

Predsednik sodišča lahko odredi zagotavljanje opravljanja nujnih procesnih dejanj izključno z dežurstvom, če zaradi pogostosti nujnih procesnih dejanj ni mogoče zagotoviti njihove učinkovite izvedbe s pripravljenostjo. Dežurstvo mora predhodno odobriti predsednik neposredno višjega sodišča na podlagi pisnega predloga predsednika sodišča. Ko sodnik v času dežurstva ne opravlja nujnih procesnih dejanj, mora biti dosegljiv na delovnem mestu.

Sodišče vodi posebno evidenco o opravljanju dežurstva in pripravljenosti ter evidenco delovnega časa sodnikov, ki so dali soglasje po drugem odstavku tega člena. Evidenci mora na podlagi zahteve predložiti Vrhovnemu sodišču Republike Slovenije ali ministrstvu, pristojnemu za pravosodje.

4.4.6 Sodniške pravice

Sodnik ima **pravico do osnovne plače**, ki ustreza plačnemu razredu za sodniški naziv, v katerega je imenovan, ali položaju, na katerega je imenovan.

Sodnik ima **pravico do dodatkov** kot dela plače pod pogoji in v višini, kot jih določa zakon, ki ureja sistem plač v javnem sektorju.

Sodniku se plača v času trajanja sodniške službe ne sme znižati, razen v primerih, ki jih določa ta zakon.

Sodnika v skladu s tem zakonom in z zakonom, ki ureja sistem plač v javnem sektorju, uvrsti v plačni razred predsednik sodišča, predsednika sodišča predsednik neposrednega višjega sodišča in predsednika Vrhovnega sodišča Republike Slovenije sodni svet. Ne glede na prejšnji stavek uvrsti sodnika v plačni razred sodni svet, če je imenovanje povezano s hitrejšim ali izjemnim napredovanjem.

Uvrstitev v plačni razred je sestavni del odločbe o napredovanju oziroma imenovanju. Uvrstitev v plačni razred se ne objavi v Uradnem listu Republike Slovenije.

Za ure pripravljenosti pripada sodniku **dodatek za pripravljenost** v višini, kot ga določa zakon, ki ureja sistem plač v javnem sektorju. Če sodnik med pripravljenostjo prevzame opravljanje nujnih procesnih dejanj, se ta čas vrednoti in evidentira kot ure med dežurstvom, sodniku pa za ta čas ne pripada dodatek za pripravljenost.

Za ure dežurstva, ki presegajo polni delovni čas, pripada sodniku **dodatek za delo prek polnega delovnega časa** v skladu z zakonom, ki ureja sistem plač v javnem sektorju.

Sodnik, ki opravlja dežurstvo na dela proste dneve, ima pravico do tedenskega počitka na kakšen drug dan v tednu.

Sodniška plača, določena po določbah tega poglavja, se lahko zmanjša le na podlagi pravnomočne sodbe disciplinskega sodišča ali odločbe pristojnega organa za čas, ko je sodnik začasno odstranjen iz sodniške službe ali je zoper njega odrejen pripor.

Sodnik ima za čas letnega dopusta in izrednega plačanega dopusta pravico do nadomestila plače v višini 100% plače za pretekli mesec. Delodajalec sodniku za zadržanost z dela zaradi bolezni ali poškodbe, ki ni povezana z delom, izplačuje nadomestilo plače v višini 80% plače sodnika v preteklem mesecu, in sicer do 30 delovnih dni za posamezno odsotnost z dela, vendar največ za 120 delovnih dni v koledarskem letu.

Predpisi o pokojninskem in invalidskem ter zdravstvenem in drugem socialnem zavarovanju, ki veljajo za osebe v delovnem razmerju, se uporabljajo tudi za sodnike, če ni z zakonom drugače določeno.

Sodniška služba se šteje v delovno dobo.

Sodnik ima pravico do drugih osebnih prejemkov in povračil:

- 1. povračila stroškov za prevoz na delo in z dela,**
- 2. regresa za prehrano med delom,**
- 3. regresa za letni dopust,**
- 4. nadomestila za ločeno življenje,**
- 5. povračila stroškov prevoza ob dela prostih dneh iz kraja, kjer ima službeno stanovanje, do kraja stalnega prebivališča in nazaj,**
- 6. povračila stroškov selitve iz kraja stalnega prebivališča v kraj, kjer ima službeno stanovanje, in nazaj,**
- 7. povračila stroškov za izobraževanje,**
- 8. jubilejne nagrade,**
- 9. odpravnine ob odhodu v pokoj.**

Sodnik ima pravico do povračila stroškov v zvezi s službenimi potovanji (dnevnice, stroški prevoza, stroški prenočevanja).

Prejemki in povračila iz prejšnjih dveh členov se izplačujejo po predpisih, ki veljajo za poslance državnega zbora, če s tem zakonom ni drugače določeno.

Izplačilo prejemkov in povračil, do katerih je sodnik upravičen, odobri predsednik sodišča.

Dopust

Sodnik ima **pravico do letnega dopusta** v trajanju do štirideset delovnih dni, vendar ne manj kot trideset delovnih dni.

Sodnik ima **pravico do izrednega plačanega dopusta** do sedem delovnih dni v posameznem koledarskem letu zaradi osebnih razlogov.

Če sodnik kandidira za poslanca ali predsednika republike, ima od dneva potrditve kandidature pravico do izrednega neplačanega dopusta za pripravo na volitve v trajanju trideset delovnih dni.

V drugih izjemnih primerih se lahko sodniku odobri izredni neplačani dopust do trideset dni v koledarskem letu.

Sodnik mora poskrbeti, da izkoristi letni dopust tako, da ne bo ovirano opravljanje sodniške službe. Večji del letnega dopusta izkoristi sodnik v času sodnih počitnic, razen v primeru, kadar po letnem razporedu opravlja sodniško službo v nujnih zadevah.

Sodnik napove čas izrabe večjega dela letnega dopusta najkasneje do 31. maja za tekoče leto, o spremembi časa izrabe pa pravočasno obvesti predsednika sodišča.

Če bi bilo zaradi napovedane izrabe ali spremembe izrabe letnega dopusta občutno ovirano redno izvajanje sodne oblasti, predsednik sodišča ne ugotovi napovedani izrabi ali spremembi izrabe letnega dopusta.

Proti odločitvi predsednika sodišča se sodnik lahko pritoži v treh dneh. O pritožbi okrajnega, okrožnega in višjega sodnika odloči personalni svet višjega sodišča, o pritožbi vrhovnega sodnika pa personalni svet Vrhovnega sodišča Republike Slovenije. Pritožba ne zadrži izvršitve odločitve.

Izredni dopust sodnika odobri predsednik sodišča, za predsednika sodišča predsednik neposredno višjega sodišča, za predsednika vrhovnega sodišča pa predsednik sodnega sveta.

Če predsednik sodišča zavrne zahtevo za odobritev izrednega dopusta, ima sodnik pravico, da se zoper odločitev v roku petih dni pritoži.

O pritožbi odloči personalni svet, ki je pristojen po četrtem odstavku prejšnjega člena.

Službeno oblačilo

Sodniku pripada službeno oblačilo, to je **sodniška toga**.

Vrste službenih oblačil za sodnike na posameznih sodniških mestih oziroma položajih in način nošenja predpiše minister, pristojen za pravosodje.

Sodniško izobraževanje

Sodniške štipendije se pod pogoji tega zakona podeljujejo sodnikom za podiplomski študij prava ter za specialistični študij prava v državi ali v tujini oziroma za strokovno usposabljanje na kakšnem drugem strokovnem področju, ki je povezano s sodniškim delom.

Sodniška štipendija predstavlja povračilo stroškov izobraževanja, vključno z nabavo potrebne strokovne literature, če mora sodnik v času izobraževanja bivati zunaj svojega stalnega prebivališča, pa tudi povračilo stroškov bivanja.

Sredstva za sodniške štipendije se zagotavljajo v proračunu Republike Slovenije v okviru sredstev ministrstva, pristojnega za pravosodje.

Štipendije se podeljujejo na podlagi razpisa ministrstva, pristojnega za pravosodje, ki zbere prijave in jih s svojim mnenjem posreduje sodnemu svetu.

Sodni svet odloči, katerim najboljšim kandidatom se glede na letna razpoložljiva sredstva za štipendije dodelijo štipendije. Pred odločitvijo sodni svet pridobi mnenje predsednika sodišča, na katerem kandidat opravlja sodniško funkcijo, če gre za predsednika sodišča, pa predsednika sodišča neposredno višje stopnje.

Postopek in pogoje za podelitev štipendij predpiše minister, pristojen za pravosodje.

Če izobraževanje zahteva sodnikovo odsotnost, ima sodnik, ki mu je štipendija podeljena, pravico do odsotnosti s pravico do nadomestila plače v višini plače, vendar največ trideset dni v koledarskem letu. O odsotnosti odloča predsednik sodišča, za predsednika sodišča predsednik neposredno višjega sodišča, za predsednika Vrhovnega sodišča Republike Slovenije pa predsednik sodnega sveta.

Če predsednik sodišča zavrne zahtevo za odobritev odsotnosti, ima sodnik pravico, da se zoper odločitev v osmih dneh pritoži.

O pritožbi odloča personalni svet.

Sodnik ima pravico do udeležbe v izobraževalnih oblikah, na posvetovanjih ali na drugih srečanjih pravnih strokovnjakov.

V teh primerih ima sodnik pravico biti odsoten v času, ki je potreben za udeležbo, s pravico do nadomestila v višini plače in povračila stroškov po določbah tega zakona.

O udeležbi sodnika odloči na podlagi prijav sodnikov predsednik sodišča, ki mora skrbeti, da se sodniki z določenega pravnega področja enakomerno izmenjavajo v udeležbi izobraževalnih ali posvetovalnih oblik iz prvega odstavka tega člena.

Pravico do odsotnosti po določbi četrtega odstavka 63. člena tega zakona s pravico do nadomestila v višini plače ima tudi sodnik, ki se na svoje stroške izobražuje na podiplomskem

študiju prava ali v drugih oblikah usposabljanja po določbi prvega odstavka 62. člena tega zakona.

Premestitev

Sodnika se lahko na predlog predsednika Vrhovnega sodišča Republike Slovenije in s soglasjem predsednikov obeh pristojnih sodišč po njegovi vnaprejšnji pisni privolitvi premesti na drugo sodišče istega ali nižjega položaja in pristojnosti.

Izjemoma je lahko sodnik premeščen na drugo sodišče **brez njegove privolitve:**

- 1. če se odpravi sodišče, v katerem sodnik opravlja sodniško službo;**
- 2. če se bistveno za daljši čas zmanjša obseg dela sodišča ali se zaradi zmanjšane obsega dela zmanjša število sodniških mest pri sodišču, v katerem sodnik opravlja sodniško službo;**
- 3. če se spremeni organizacija sodišč;**
- 4. v drugih primerih, ko zakon tako določa.**

V teh primerih je treba sodniku zagotoviti enako sodniško mesto in enak plačni razred, ki ga je imel pred premestitvijo. Če to ni mogoče, se sodnika premesti na drugo sodišče, ima pa pravico zadržati svoj prejšnji sodniški položaj kot naziv in svoj prejšnji plačni razred, če sta bila višja, in pravico do napredovanja, kot jo je imel pred premestitvijo.

O premestitvi sodnika po določbah prejšnjih odstavkov odloča oziroma jo, v primeru izrečenega disciplinskega sklepa, izvede sodni svet brez razpisa.

Šteje se, da je s premestitvijo sodnik imenovan na sodniško mesto pri sodišču, na katerega je premeščen. O vseh drugih premestitvah sodni svet odloča na podlagi razpisa.

Sodnik je lahko, tudi brez privolitve, **dodeljen**, da opravlja sodniško službo na drugem sodišču istega ali nižjega položaja, za polni delovni čas ali za del polnega delovnega časa:

- če je to potrebno, da se omogoči redno izvajanje sodne oblasti pri sodišču,**
- če je to potrebno, da se odpravijo zaostanki pri delu sodišča,**
- če na sodišču, na katero je imenovan, zaradi začasnega zmanjšane pripada zadev ne more dosegati pričakovanega obsega dela.**

Soglasje sodnika za dodelitev po prejšnjem odstavku je potrebno, če gre za dodelitev na sodniško mesto na sodišču, ki je od kraja sodišča, na katerem je imenovan, oddaljeno več kakor 70 kilometrov oziroma več kakor eno uro vožnje z javnim prevoznim sredstvom, če je sodnica noseča ali doji otroka in če sodnik ali sodnica neguje otroka, starega do treh let.

Dodelitev po tem členu lahko, glede na potrebe, traja največ dve leti, s soglasjem sodnika pa se lahko podaljša.

Sodnik, ki napreduje na višje sodniško mesto in ima v reševanju zadeve, ki so mu bile dodeljene v času opravljanja sodniške službe pred imenovanjem na razpisano višje sodniško mesto in so določene kot sodni zaostanek, je lahko pod pogoji iz 67. člena tega zakona istočasno z imenovanjem na višje sodniško mesto dodeljen na prejšnje sodniško mesto. Sodnik opravlja sodniško službo na sodniškem mestu, na katerega je dodeljen, in na

sodniškem mestu, na katerega je imenovan, v skladu s sporazumom oziroma odločitvijo iz tretjega odstavka 67. člena tega zakona.

O dodelitvi iz prejšnjega odstavka odloči predsednik Vrhovnega sodišča Republike Slovenije na predlog predsednika sodišča, pri katerem sodnik opravlja sodniško službo pred napredovanjem na višje sodniško mesto. Zoper odločitev se dodeljeni sodnik lahko pritoži v skladu z drugim odstavkom 68. člena tega zakona.

O obremenitvi sodnika na posameznem sodniškem mestu sporazumno odločata predsednik sodišča, pri katerem sodnik opravlja sodniško službo pred napredovanjem, in predsednik neposredno višjega sodišča, na katerega je sodnik imenovan. Če do sporazuma o razporeditvi obremenitve na posameznem sodišču ne pride, o tem odloči predsednik Vrhovnega sodišča Republike Slovenije.

O dodelitvi odloči predsednik Vrhovnega sodišča Republike Slovenije, na predlog predsednika sodišča, na katero bo sodnik dodeljen, če to ni mogoče, pa na predlog predsednika sodišča višje stopnje.

Zoper odločitev se dodeljeni sodnik lahko pritoži v treh dneh od prejema odločbe. O pritožbi, ki ne zadrži izvršitve odločitve, odloči sodni svet v petnajstih dneh.

Okrajni sodnik, ki na podlagi zakona, ki ureja sodišča, opravlja sodniško funkcijo na višjem sodišču, je lahko dodeljen na okrajno sodišče znotraj območja istega ali drugega višjega sodišča do treh let z možnostjo ponovne dodelitve zaradi nadomeščanja odsotnih sodnikov, reševanja izrednega primera zadev ali obravnavanja zadev v drugih utemeljenih primerih, zlasti zaradi zagotavljanja pravice do sojenja v razumnem roku.

Okrožni sodnik, ki na podlagi zakona, ki ureja sodišča, opravlja sodniško funkcijo na višjem sodišču, je lahko dodeljen na okrajno ali okrožno sodišče znotraj območja istega ali drugega višjega sodišča do treh let z možnostjo ponovne dodelitve zaradi nadomeščanja odsotnih sodnikov, reševanja izrednega primera zadev ali obravnavanja zadev v drugih utemeljenih primerih, zlasti zaradi zagotavljanja pravice do sojenja v razumnem roku.

O dodelitvi in času dodelitve na okrajno ali okrožno sodišče znotraj območja istega višjega sodišča odloči predsednik višjega sodišča, pri katerem sodniki iz prejšnjih dveh odstavkov opravljajo sodniško funkcijo, na predlog predsednika okrajnega oziroma okrožnega sodišča iz območja tega višjega sodišča. O dodelitvi in času dodelitve na okrajno ali okrožno sodišče, ki je na območju drugega višjega sodišča, odloči predsednik Vrhovnega sodišča Republike Slovenije na predlog predsednika okrajnega ali okrožnega sodišča z območja drugega višjega sodišča. Pri odločitvi se upoštevajo predvsem razlogi za dodelitev, pravno področje, čas trajanja sodniške službe, oddaljenost sodišča in uspešnost sodnika.

Zoper odločbo o dodelitvi se lahko dodeljeni sodnik pritoži v treh dneh od prejema odločbe. O pritožbi, ki ne zadrži izvršitve, odloči sodni svet v 15 dneh.

V času trajanja dodelitve na sodišče znotraj območja istega višjega sodišča lahko predsednik tega višjega sodišča dodeljenega sodnika delno ali v celoti oprosti opravljanja sodniške službe na sodišču, na katerem je imenovan. V primeru dodelitve na sodišče z območja drugega višjega sodišča odloči o delni ali celotni oprostitvi opravljanja sodniške službe predsednik Vrhovnega sodišča Republike Slovenije.

Dodelitev po 67., 67.a, 68., 69. in 71. členu tega zakona ne posega v sodnikov položaj in sodnikovo plačo, ki ju ima sodnik na mestu, na katerega je imenovan, razen če ta zakon določa drugače.

Že dodeljene zadeve, ki so določene kot zaostanek, se sodniku, dodeljenem po 67., 68. in 69. členu tega zakona dodelijo na novo, ob upoštevanju načela zakonitega sodnika.

Sodnik je lahko dodeljen na delo na Ustavno sodišče Republike Slovenije, Vrhovno sodišče Republike Slovenije, višje sodišče, v strokovno službo sodnega sveta, v center za izobraževanje v pravosodju ali za opravljanje zahtevnejših strokovnih del na ministrstvo, pristojno za pravosodje.

Poziv k prijavam za dodelitev in predviden čas dodelitve objavi ministrstvo, pristojno za pravosodje, v petnajstih dneh od prejema predloga predstojnika organa iz prejšnjega odstavka.

O dodelitvi odloča sodni svet na predlog predstojnika organa, kateremu bo sodnik dodeljen. Sodni svet pred odločitvijo pridobi pisno privolitev sodnika in mnenje predsednika sodišča, kjer sodnik opravlja sodniško službo. Prijava sodnika na poziv k prijavam za dodelitev šteje za pisno privolitev iz tretjega odstavka 4. člena tega zakona.

Dodelitev lahko traja največ tri leta, in se lahko s soglasjem dodeljenega sodnika ponovi. Če se na poziv iz drugega odstavka prejšnjega člena ne prijavi nihče ali ni izbran noben kandidat, razpiše ministrstvo, pristojno za pravosodje, prosto sodniško mesto za sodnika, ki bo takoj po izvolitvi dodeljen na podlagi prejšnjega člena, če tako skupaj predlagata predsednika sodišča, na katero bo sodnik imenovan, in predstojnik organa iz prvega odstavka prejšnjega člena, kateremu bo sodnik dodeljen.

Prosto sodniško mesto se razpiše v petnajstih dneh od prejema skupnega predloga. Prijava kandidata na tako sodniško mesto šteje za pisno privolitev iz tretjega odstavka 4. člena tega zakona.

V primeru iz prvega odstavka tega člena se šteje, da je sodnik z izvolitvijo dodeljen za čas, ki je bil naveden v razpisu.

Osebni spis za sodnika, dodeljenega po 71. členu tega zakona, se vodi v uradu oziroma kabinetu predstojnika organa, kateremu je dodeljen. Pooblastila iz tega zakona v razmerju do sodnika, dodeljenega po 71. členu tega zakona, izvršujeta predstojnik organa, kateremu je sodnik dodeljen, in personalni svet Vrhovnega sodišča Republike Slovenije, za sodnike, dodeljene na višje sodišče, pa personalni svet višjega sodišča.

Sodnik, ki je dodeljen na višje sodišče ali Vrhovno sodišče Republike Slovenije ali v strokovno službo sodnega sveta, je lahko v tem času v celoti ali deloma oproščen opravljanja sodniške službe.

O oprostitvi opravljanja sodniške službe odloča sodni svet.

Sodnik, ki je dodeljen na Ustavno sodišče Republike Slovenije, v center za izobraževanje v pravosodju za vodenje centra ali za opravljanje drugih nalog v centru ali za opravljanje zahtevnejših strokovnih nalog na ministrstvo, pristojno za pravosodje, obdrži pravico

uporabljati naziv sodnik, vendar ne more hkrati opravljati sodniške službe in mu obveznosti iz sodniške službe mirujejo. Dodeljen sodnik lahko v času dodelitve kandidira in je imenovan za predsednika sodišča, podpredsednika sodišča ali na druga vodstvena mesta na sodišču pod pogoji in po postopku, ki ga določa zakon, ki ureja sodišča.

Sodniku iz prejšnjega odstavka pripada najmanj takšna plača, kot bi jo prejemal, če bi opravljal sodniško službo, varovane pa so tudi vse njegove pravice do napredovanja v skladu s tem zakonom po izteku dodelitve.

Sodniku iz tretjega odstavka tega člena, razen sodniku, ki je dodeljen na Ustavno sodišče Republike Slovenije, pod pogojem, da opravlja povečan obseg dela oziroma je dodatno delovno obremenjen, pripada dodatno plačilo za povečan obseg dela oziroma za nadpovprečno delovno obremenjenost, skladno s pogoji, merili in obsegom plačila za povečan obseg dela oziroma dodatno delovno obremenjenost, ki jih določi Vlada Republike Slovenije z uredbo.

Sodnik iz tretjega odstavka tega člena, razen sodnik, ki je dodeljen na Ustavno sodišče Republike Slovenije, predsednik sodišča, pri katerem je sodnik iz tretjega odstavka tega člena opravljal sodniško službo pred dodelitvijo, in predstojnik organa, na katerega je sodnik dodeljen, sklenejo pisni sporazum o višini dodatnega plačila za povečan obseg dela oziroma za nadpovprečno delovno obremenjenost in o načinu povračila plače, nadomestila plače, dodatnega plačila za povečan obseg dela oziroma za nadpovprečno delovno obremenjenost in drugih osebnih prejemkov ter povračil dodeljenega sodnika sodišču, pri katerem je sodnik opravljal sodniško službo pred dodelitvijo.

4.4.7 Službeni nadzor sodnikovega dela

Službeni nadzor sodnikovega dela opravlja:

- **predsednik sodišča in**
- **neposredno višje sodišče.**

Neposredno višje sodišče opravlja nadzor po sodnikih, ki jih glede na delovno področje določi predsednik tega sodišča izmed sodnikov, ki so z letnim razporedom dela določeni za službeni nadzor.

Službeni nadzor obsega vse ukrepe, ki so potrebni za ugotavljanje izpolnjevanja sodniških dolžnosti po zakonu in sodnem redu ter za odpravljanje vzrokov za neustrezen obseg, kakovost in strokovnost dela ter zaostanke pri delu.

V okviru službenega nadzora se lahko pregledujejo spisi vseh sodniku dodeljenih zadev in zadev, v katerih je že bilo pravnomočno odločeno, pridobijo in analizirajo podatki o sodnikovem delu in opravi razgovor s sodnikom.

Pri službenem nadzoru se sodniku lahko **izreče opozorilo** in določi obdobje, po katerem bo službeni nadzor ponovljen.

Če se pri službenem nadzoru ali v zvezi z nadzorstveno pritožbo ugotovi, da je ogrožena ali kršena pravica do odločanja brez nepotrebnega odlašanja, se sodniku lahko odredi prednostno reševanje zadeve in določi rok, v katerem mora sodnik poročati o posameznih dejanjih v postopku.

V okviru službenega nadzora **ni dovoljeno posegati v neodvisnost sodnika pri opravljanju sodniške funkcije.**

Predsednik sodišča opravi službeni nadzor glede na lastne ugotovitve o sodnikovem delu ali na pobudo varuha človekovih pravic, obvezno pa na predlog predsednika neposredno višjega sodišča ali predsednika Vrhovnega sodišča Republike Slovenije, ministra, pristojnega za pravosodje, pristojnega personalnega sveta in sodnega sveta.

Neposredno višje sodišče opravi službeni nadzor glede na lastne ugotovitve o delu sodišča in o delu posameznih sodnikov v okviru odločanja o pravnih sredstvih ali na predlog predsednika sodišča ali predsednika Vrhovnega sodišča Republike Slovenije, ministra, pristojnega za pravosodje, pristojnega personalnega sveta in sodnega sveta.

Na zahtevo predsednika sodišča dokončno odloči o utemeljenosti predloga za službeni nadzor sodni svet.

O ugotovitvah in ukrepih službenega nadzora se sestavi **zapisnik**, ki se vroči pobudniku oziroma predlagatelju, sodniku, predsedniku sodišča, če nadzor opravi neposredno višje sodišče, pristojnemu personalnemu svetu in ministru, pristojnemu za pravosodje, ter shrani v sodnikovem osebem spisu.

Sodnik, ki ne soglaša z ugotovitvami in ukrepi pri službenem nadzoru, lahko zahteva oceno sodniške službe v obsegu, ki ga je zajel službeni nadzor.

4.4.8 Disciplinski postopki in začasna odstranitev iz sodniške službe

Sodniku ni mogoče izreči disciplinske sankcije, razen ob pogojih in po postopku, ki je predpisan v tem zakonu.

Disciplinski postopek je **hiter**.

Kazenska odgovornost in odgovornost za prekršek ne izključujeta disciplinske odgovornosti sodnika.

V okviru disciplinskega postopka **ni dovoljeno posegati v neodvisnost sodnika pri opravljanju sodniške funkcije.**

Sodniku, ki je z naklepom ali iz malomarnosti kršil sodniške dolžnosti, ki so predpisane z zakonom in sodnim redom, ali neredno opravljal sodniško službo, se lahko izreče disciplinska sankcija.

Dejanja, ki pomenijo kršitev sodniške dolžnosti oziroma neredno opravljanje sodniške službe, so zlasti:

- 1. dejanje, ki ima zakonske znake kaznivega dejanja, storjenega pri opravljanju sodniške funkcije;**
- 2. neizpolnitev ali neupravičena odklonitev izvršitve sodniške dolžnosti;**
- 3. nevestno, nepravočasno, neustrezno ali malomarno opravljanje sodniške službe;**
- 4. nezakonito ali nesmotrno razpolaganje s sredstvi;**
- 5. izdajanje uradne ali druge tajnosti, določene z zakonom ali sodnim redom;**
- 6. zloraba položaja ali prekoračitev uradnih pooblastil;**
- 7. zloraba pravice do odsotnosti z dela;**
- 8. nedoseganje pričakovanih rezultatov dela več kot tri mesece zaporedoma iz neopravičenih razlogov;**
- 9. kršitev z zakonom in sodnim redom določenega vrstnega reda oziroma prednostnega obravnavanja zadev;**
- 10. opravljanje funkcij, dela ali dejavnosti, ki so po ustavi in zakonu nezdružljive s sodniško funkcijo;**
- 11. opustitev obvestila predsedniku sodišča o sprejemu dela zaradi ocene nezdružljivosti s sodniško funkcijo;**
- 12. opustitev sporočila o podanih zakonskih razlogih za izločitev sodnika ali nadaljevanje dela v zadevi, v kateri obstaja izločitveni razlog;**
- 13. vnaprejšnje javno izražanje v sodni zadevi, o kateri še ni pravnomočno odločeno oziroma v kateri je vloženo izredno pravno sredstvo;**
- 14. vedenje in ravnanje sodnika, ki je v nasprotju s sodniško neodvisnostjo ali s katerim se krši ugled sodniškega poklica;**
- 15. neprimerno, nedostojno ali žaljivo obnašanje ali izražanje do posameznikov, državnih organov ter pravnih oseb v zvezi z opravljanjem sodniške službe ali zunaj nje;**
- 16. oviranje delovanja sodišča zaradi uveljavljanja lastnih pravic;**
- 17. sprejemanje daril ali drugih koristi v zvezi s sodniško službo;**
- 18. nepredložitev ali nepravočasna predložitev podatkov o premoženjskem stanju;**
- 19. kršitev ali opustitev mentorskih zadolžitev;**
- 20. nespoštovanje izdanih odločb o premestitvi ali dodelitvi sodnika;**
- 21. onemogočanje ali oviranje izvajanja določb zakona o službenem nadzoru sodnikovega dela in o nadzorstvenih pritožbah;**
- 22. poslovanje s strankami, njihovimi pooblaščenici in drugimi osebami v nasprotju z določbami sodnega reda;**
- 23. neupoštevanje ukrepov za redno in učinkovito izvajanje sodne oblasti;**
- 24. kršitev ali opustitev ukrepov po programu za reševanje zaostanka pri sodišču;**
- 25. neizpolnjevanje dolžnosti strokovnega izobraževanja;**
- 26. kršitev predpisov o varstvu pri delu;**
- 27. kršitev določb sodnega reda o uporabi službenega oblačila.**

Težjo disciplinsko kršitev iz petega odstavka 83. člena tega zakona predstavljajo dejanja po 1., 2., 3., 5., 6., 8., 10., 12., 13., 17., 18., 20., 21., 23. in 24. točki prejšnjega odstavka.

Če sodni svet predlaga državnemu zboru razrešitev sodnika po drugem ali tretjem odstavku 78. člena tega zakona, pa ga državni zbor ne razreši, sodni svet poda pobudo za uvedbo disciplinskega postopka.

Disciplinske sankcije po tem zakonu so:

1. **pisni opomin;**
2. **ustavitev napredovanja;**
3. **znižanje plače;**
4. **premestitev na drugo sodišče;**
5. **prenehanje sodniške funkcije.**

Pisni opomin pomeni formalno grajo sodniku za disciplinsko kršitev, ki jo disciplinsko sodišče oceni kot lažjo, in se lahko izreče, če sodniku še ni bila izrečena disciplinska sankcija.

Ustavitev napredovanja se izreče za čas največ treh let.

Znižanje plače se izreče do višine 20% za čas do enega leta.

Premestitev na drugo sodišče za eno stopnjo nižjega položaja ali na drugo sodišče enakega položaja v drugem kraju, se lahko izreče za čas od šestih mesecev do treh let. Te sankcije ni mogoče izreči vrhovnemu sodniku.

Prenehanje sodniške funkcije se izreče sodniku, če zaradi težje disciplinske kršitve ni več primeren za opravljanje sodniške funkcije.

Pravnomočen sklep o izrečeni disciplinski sankciji se pošlje predsedniku sodišča, ministrstvu, pristojnemu za pravosodje, in sodnemu svetu, ki je pristojen za izvršitev disciplinske sankcije iz drugega, tretjega in četrtega odstavka tega člena.

Disciplinskega postopka zoper sodnika ni mogoče uvesti, ko pretečeta dve leti od dneva kršitve. Zastaralni rok začne teči s prenehanjem ravnanja ali opustitve, ki pomenita disciplinsko kršitev. Ne glede na to določbo, se lahko uvede disciplinski postopek zoper sodnika, ki je bil pravnomočno obsojen, najkasneje v treh mesecih od dneva pravnomočnosti kazenske obsodilne odločbe.

Zastaranje pretrga vsako procesno dejanje pristojnega organa za pregon sodnika zaradi storjene disciplinske kršitve. Zastaranje se pretrga tudi, če sodnik v času, ko teče zastaralni rok, stori novo disciplinsko kršitev. **Disciplinski pregon zastara v vsakem primeru, ko pretečejo štiri leta od storitve disciplinske kršitve.**

Izvršitev izrečene disciplinske sankcije zastara v šestih mesecih od pravnomočnosti sklepa.

Kolikor ta zakon nima posebnih določb, se za disciplinsko odgovornost sodnikov smiselno uporabljajo določbe 11., 12., 13., 14. člena, prvega in drugega odstavka 15. člena, 16., 17., 18., 20. in 21. člena kazenskega zakonika (Uradni list RS, št. 95/04 - uradno prečiščeno besedilo).

V disciplinskem postopku odloča:

- **disciplinsko sodišče prve stopnje in**
- **disciplinsko sodišče druge stopnje.**

Disciplinsko sodišče prve stopnje sestavlja osem sodnikov, in sicer dva vrhovna, dva višja, dva okrožna in dva okrajna sodnika. Eden od vrhovnih sodnikov je predsednik disciplinskega

sodišča prve stopnje, drugi pa njegov namestnik, ki nadomešča predsednika v njegovi odsotnosti.

Disciplinsko sodišče prve stopnje odloča v posamezni zadevi v senatu treh sodnikov, v katerem mora biti najmanj en član z enakim položajem sodnika, kot ga ima sodnik, zoper katerega teče disciplinski postopek. Sestavo senata določi predsednik disciplinskega sodišča.

Disciplinsko sodišče druge stopnje sestavlja pet vrhovnih sodnikov. Disciplinsko sodišče druge stopnje ima predsednika in namestnika predsednika, ki nadomešča predsednika v njegovi odsotnosti.

O pritožbah zoper sklepe disciplinskega sodišča prve stopnje odloča senat, ki ga sestavljajo predsednik in dva sodnika. Sestavo senata določi predsednik disciplinskega sodišča druge stopnje.

Predlog za disciplinsko kaznovanje vlaga in zastopa disciplinski tožilec, ki ga v njegovi odsotnosti nadomešča njegov namestnik; oba sta vrhovna sodnika.

Disciplinske organe imenuje in razrešuje občna seja Vrhovnega sodišča Republike Slovenije na predlog sodnega sveta za dobo dveh let z možnostjo ponovnega imenovanja.

Sodniku disciplinskega sodišča in disciplinskemu tožilcu oziroma njegovemu namestniku preneha funkcija pred potekom mandata:

1. s prenehanjem sodniške funkcije ali z razrešitvijo sodnika;
2. če mu je izrečena disciplinska sankcija;
3. z imenovanjem na sodniško mesto drugega položaja.

Novo imenovanemu sodniku disciplinskega sodišča, disciplinskemu tožilcu ali njegovemu namestniku poteče mandat z iztekom mandata sodnika, disciplinskega tožilca ali namestnika, katerega je nadomestil.

Če disciplinsko sodišče ali disciplinski tožilec iz pravnih ali stvarnih razlogov ne more postopati, občna seja Vrhovnega sodišča Republike Slovenije na predlog sodnega sveta imenuje nadomestnega sodnika disciplinskega sodišča ali tožilca za odločanje v posamezni zadevi.

Disciplinski organi imajo sedež pri Vrhovnem sodišču Republike Slovenije, ki tudi zagotavlja finančna sredstva in ostale pogoje za njihovo delo.

Disciplinski postopek

Če ta zakon nima posebnih določb, se v disciplinskem postopku smiselno uporabljajo določbe zakona, ki ureja kazenski postopek, ki veljajo za skrajšani postopek pred okrajnim sodiščem, razen določb, ki se nanašajo na oškodovanca, na napoved pritožbe, na zahtevo za varstvo zakonitosti in na izredno omilitev kazni.

V disciplinskem postopku je **javnost izključena**, razen če sodnik v postopku izrecno nasprotuje izključitvi javnosti.

Disciplinski postopek se uvede z **vložitvijo predloga za opravo preiskovalnih dejanj ali z neposredno vložitvijo obrazloženega predloga za izrek disciplinske sankcije.**

Pobudo za uvedbo disciplinskega postopka lahko podajo predsednik sodišča, pri katerem sodnik opravlja sodniško službo, predsednik neposredno višjega sodišča, sodni svet in minister, pristojen za pravosodje.

Če disciplinski tožilec ne uvede postopka, je o razlogih dolžan obvestiti pobudnika. Če pobudnik vztraja pri pobudi, dokončno odloči o uvedbi postopka disciplinsko sodišče prve stopnje.

Ob vložitvi predloga za izrek disciplinske sankcije lahko predsednik Vrhovnega sodišča Republike Slovenije glede na značaj in težo očitane disciplinske kršitve izreče sodniku začasno odstranitev iz sodniške službe v skladu z določbami 95. do 100. člena tega zakona.

Če je podan predlog za opravo posameznih preiskovalnih dejanj, jih opravi sodnik disciplinskega sodišča, ki ga določi predsednik disciplinskega sodišča.

V disciplinskem postopku je lahko zagovornik tudi sodnik, ki ima pravico do povrnitve potrebnih izdatkov.

V **zapisnik o disciplinski obravnavi** se vpišejo imena vseh prisotnih in bistvena vsebina poteka obravnave.

Predsednik senata lahko na predlog stranke ali po uradni dolžnosti odredi, naj se v zapisnik dobesedno vpišejo izjave, za katere misli, da so pomembne.

Na zahtevo stranke se v zapisnik vpiše tudi vprašanje, na katerega senat ni dovolil odgovora.

V zapisnik o disciplinski obravnavi se vnese celoten izrek disciplinskega sklepa.

Zapisnik o disciplinski obravnavi podpišejo predsednik senata, člani senata in zapisnikar.

Začasna odstranitev iz sodniške službe

Če je zoper sodnika uveden kazenski postopek zaradi utemeljenega suma storitve kaznivega dejanja z zlorabo sodniške funkcije, **mora predsednik vrhovnega sodišča** sodniku izreči **začasno odstranitev iz sodniške službe** (v nadaljnjem besedilu: **suspenz**).

Če je zoper sodnika uveden kazenski postopek zaradi kaznivega dejanja, ki se preganja po uradni dolžnosti in za katero je mogoče izreči kazen zapora več kot dve leti, zaradi katere je sodnik lahko razrešen, predsednik vrhovnega sodišča **lahko** izreče suspenz.

O suspenzu predsednika vrhovnega sodišča iz sodniške službe v primerih iz prejšnjih odstavkov odloči sodni svet.

Zoper odločitev o suspenzu, ki mora biti obrazložena, se sodnik lahko pritoži v petnajstih dneh od prejema odločbe na sodni svet, predsednik vrhovnega sodišča pa na državni zbor. Pritožba ne zadrži izvršitve odločbe.

Suspenz traja do dokončne odločitve pristojnega organa o razrešitvi sodnika.

Če se postopek pred kazenskim sodiščem konča tako, da ni podlage za razrešitev sodnika po tem zakonu, suspenz preneha z dnem izdaje odločbe, s katero se konča postopek na prvi

stopnji, z dnem pravnomočnosti take odločbe pa se odpravi skupaj z vsemi njegovimi posledicami.

V primeru iz četrtega odstavka 91. člena tega zakona traja suspenz najdalj do dokončne odločitve pristojnega organa v disciplinskem postopku.

V času suspenza prejema sodnik nadomestilo plače, ki je enako polovici plače, ki bi jo prejemal sodnik, če bi delal.

Kadar je za odreditev pripora oziroma za začetek kazenskega postopka zoper sodnika potrebno dovoljenje državnega zbora, pristojno sodišče o tem, da je vložilo zahtevo za dovoljenje, obvesti sodni svet in ministrstvo, pristojno za pravosodje.

Državni zbor odloči o dovoljenju po pridobitvi mnenja sodnega sveta.

Sodišče, ki odredi pripor zoper sodnika, mora o tem nemudoma obvestiti predsednika sodišča, v katerem opravlja sodnik sodniško službo, sodni svet ter ministrstvo, pristojno za pravosodje. Sodnik, ki je v priporu, ima pravico do nadomestila plače v enaki višini kot sodnik, ki je v suspenzu, če preživlja družino, sicer pa le v višini ene tretjine plače.

4.5 Sodna uprava

4.5.1 Uvod

Sodišča ne izvajajo samo funkcije sojenja, temveč opravljajo tudi številne zadeve sodne uprave. Te zadeve opravljajo predvsem predsedniki sodišč z ustrezno pomočjo osebja. Pri opravljanju zadev sodne uprave sodniki ne uživajo sodne neodvisnosti, pri kontroli sodne uprave pa ni dovoljeno posegati v konkretne zadeve in s tem posegati v neodvisnost sodstva. **Naloga sodne uprave je zagotoviti materialne in osebne pogoje za pravilno izvrševanje sodne funkcije.**

Materialni pogoji so predvsem skrb za sodne zgradbe, prostori za delo sodnikov in sodnega osebja, razpravne dvorane, knjižnica, pisarniški material, material za čiščenje, ogrevanje itd.

Med **osebne pogoje** spada ustrezno osebje za opravljanje teh nalog (npr. razpored dela sodnikov, sodnikov protnikov, izvrševanje proračuna, pravilno plačevanje sodnih taks itd.).

V funkcijo sodne uprave spada pri Vrhovnih sodiščih tudi **evidenca sodne prakse**.

4.5.2 Organi in naloge sodne uprave

V zadeve sodne uprave spada:

- **odločanje,**
- **upravljanje z znanjem,**

- **načrtovanje,**
- **organiziranje,**
- **kadrovanje,**
- **vodenje,**
- **koordiniranje,**
- **komuniciranje,**
- **spremljanje učinkov,**
- **poročanje,**
- **upravljanje s proračunom sodišča**
- **in druga opravila, s katerimi se na podlagi zakona, sodnega reda in drugih predpisov zagotavljajo pogoji za redno izvajanje sodne oblasti, pravočasnost postopkovnih dejanj in pravočasnost izdelave sodnih odločb.**

V okviru sodne uprave in izvajanja nadzora nad njenim izvajanjem ni dovoljeno posegati v neodvisen položaj sodnika pri odločanju o zadevah, ki so mu dodeljene v reševanje.

Kadar je treba v zadevi sodne uprave **odločiti o pravici, obveznosti ali pravni koristi osebe**, se v postopku odločanja **smiselno uporabljajo določbe zakona o splošnem upravnem postopku**, če ni z zakonom o sodiščih ali z zakonom, ki ureja sodniško službo, drugače določeno.

Če pride na sodišču do **povečanega števila nerešenih zadev** kot posledice nižje storilnosti od povprečne storilnosti sodišč iste vrste in iste stopnje, ali je po statističnih podatkih na sodišču izkazan zaostanek v višini pripada zadnjih dvanajst mesecev, mora predsednik sodišča v skladu s pooblastili v zakonu in sodnem redu sprejeti **program reševanja teh zadev**. Storilnost sodišč spremlja sodni svet, na podlagi podatkov sodne statistike.

Če kljub povečani storilnosti ni mogoče zagotoviti sojenja brez nepotrebnega odlašanja, se lahko sodišču **dodelijo dodatna finančna sredstva za reševanje teh zadev** v skladu s sprejetim programom reševanja. O dodelitvi sredstev odloča Vrhovno sodišče Republike Slovenije. Če z opisanimi ukrepi ni možno zmanjšati števila nerešenih zadev na razumno mero, se sodišču lahko **poveča sistemizacija in odobrijo dodatne zaposlitve**.

S sodnim redom se podrobneje predpišejo ustrezne evidence v sodni statistiki, s pomočjo katerih se ugotavlja storilnost in določijo drugi ukrepi za odpravljanje zaostankov ali nerešenih zadev.

V zadeve sodne uprave sodi tudi:

- **spremljanje,**
- **ugotavljanje in**
- **analiziranje učinkovitosti dela sodnikov na posameznem sodišču.**

Analiza učinkovitosti in uspešnosti dela sodnikov je sestavni del letnega poročila o poslovanju sodišča, ki ga najkasneje do 15. februarja v tekočem letu za preteklo leto predsednik sodišča posreduje neposredno pristojnemu višjemu sodišču, Vrhovnemu sodišču Republike Slovenije, sodnemu svetu in ministrstvu, pristojnemu za pravosodje. Vrhovno sodišče Republike Slovenije pošlje letno poročilo o poslovanju Vrhovnega sodišča Republike Slovenije sodnemu svetu in ministrstvu, pristojnemu za pravosodje.

Letno poročilo o poslovanju sodišča vsebuje:

1. navedbo organizacijske strukture sodišča (notranja in zunanja organizacija sodišča):

- podatek o številu sodnikov, ki so dejansko opravljali sodniško službo v notranji ali zunanji organizacijskih enoti posameznega sodišča v preteklem letu,
- podatek o številu sodnega osebja, ki so dejansko opravljali delo v notranji ali zunanji organizacijskih enoti posameznega sodišča,

2. navedbo naslednjih podatkov:

- podatek o številu rešenih pomembnejših in drugih zadev,
- podatek o številu nerešenih pomembnejših in drugih zadev,
- podatek o skupnem številu pomembnejših in drugih zadev v delu v določenem obdobju,
- število pomembnejših in drugih zadev, v katerih je bilo vloženo pravno sredstvo,
- število potrjenih, spremenjenih ali razveljavljenih odločb
- podatek o številu zadev, ki predstavljajo letni pripad v pomembnejših in drugih zadevah,
- podatke o prisotnosti sodnika na delovnem mestu (v dneh) in druge podatke, ki pripomorejo k določitvi njegove učinkovitosti,
- podatek o številu rešenih in nerešenih pomembnejših in drugih zadev, ki so opredeljene kot sodni zaostanek,
- delež rešenih pomembnejših in drugih zadev glede na individualni pripad pomembnejših in drugih zadev za posamezno vrsto zadev, ki so pripadle sodniku v reševanje,
- dejanski čas trajanja postopkov,

3. primerjavo glede deležev iz osme in devete alineje prejšnje točke, med posameznimi sodniki, katerim so dodeljene istovrstne zadeve;

4. analizo vzrokov za morebitne razlike glede primerjave deležev iz prejšnje točke,

5. zbir podatkov iz 2. točke tega odstavka za organizacijsko enoto posameznega sodišča,

6. oceno doseganja ciljev iz sprejetega letnega programa dela za preteklo leto.

Letno poročilo o poslovanju posameznega sodišča pripravi **predsednik sodišča**. Letno poročilo okrajnega sodišča pripravi predsednik okrožnega sodišča na predlog predsednika okrajnega sodišča, ki je organizacijska enota tega sodišča. Pred posredovanjem letnega poročila mora predsednik sodišča to **poročilo obravnavati na letni konferenci sodnikov**. Podrobnejšo obliko letnega poročila o poslovanju sodišča predpiše s podzakonskim aktom minister, pristojen za pravosodje.

Zadeve sodne uprave so v pristojnosti:

- **predsednika sodišča in**
- **direktorja sodišča.**

Posamezno okrajno sodišče, ki je organizacijska enota okrožnega sodišča, vodi predsednik tega sodišča in opravlja posamezne naloge, ki jih določa zakon. Predsednika sodišča nadomešča podpredsednik, ki lahko po pooblastilu predsednika opravlja zadeve iz pristojnosti predsednika tudi v drugih primerih. Predsednika okrajnega sodišča, ki je organizacijska enota okrožnega sodišča, nadomešča sodnik, ki je določen z letnim razporedom na podlagi predhodnega soglasja tega sodnika. Če ni mogoče zagotoviti nadomeščanja predsednika ob soglasju sodnika, se sodnika, ki nadomešča predsednika sodišča, določi z letnim razporedom. Zoper razporeditev brez soglasja sodnika se smiselno uporabljajo določbe drugega odstavka 71. člena Zakona o sodiščih.

Sodišče, pri katerem sodniško službo opravlja **najmanj petdeset sodnikov**, ima **lahko dva podpredsednika sodišča, sodišče z več kot sto sodniki pa največ tri podpredsednike**. Če ima sodišče več kot enega podpredsednika, predsednik sodišča pooblasti enega izmed njih za nadomeščanje, če pooblastila ni, predsednika nadomešča podpredsednik, ki dalj časa opravlja sodniško funkcijo.

Če ostane sodišče brez predsednika, se lahko **za čas do šest mesecev** za opravljanje dolžnosti predsednika imenuje sodnik enakega ali višjega položaja. Izjemoma se lahko imenovanje ponovi za nadaljnjih šest mesecev. Začasnega predsednika sodišča imenuje predsednik neposredno višjega sodišča, začasnega predsednika okrajnega sodišča, ki je organizacijska enota okrožnega sodišča, predsednik tega okrožnega sodišča, začasnega predsednika Vrhovnega sodišča pa občna seja Vrhovnega sodišča Republike Slovenije.

Za **izvrševanje zadev sodne uprave** imajo lahko okrožna sodišča, višja sodišča in Upravno sodišče Republike Slovenije ali posamezno višje sodišče za nižja sodišča na njegovem območju ter Okrajno sodišče v Ljubljani, **direktorja sodišča**.

Posamezno okrajno sodišče ima lahko direktorja sodišča, če na višjem sodišču ni direktorja sodišča za nižja sodišča na območju tega višjega sodišča. Direktor sodišča samostojno opravlja naloge sodne uprave za celotno območje Okrajnega sodišča v Ljubljani, okrožnega ali višjega sodišča oziroma za zunanje oddelke tega sodišča, **ki se nanašajo na materialno, tehnično in finančno poslovanje sodišča, vodenje postopkov javnih naročil, odločanje o kadrovskih zadevah sodnega osebja, zagotavljanje varnosti na sodišču, spremljanje, analiziranje in pripravo prenove poslovnih procesov ter opravlja druge naloge sodne uprave na podlagi pooblastila predsednika pristojnega sodišča razen nalog, ki se nanašajo na opravljanje sodniške službe**.

Vrhovno sodišče Republike Slovenije ima **generalnega sekretarja**, ki je funkcionar in opravlja te naloge.

Če posamezno sodišče nima direktorja, naloge iz njegove pristojnosti opravlja predsednik sodišča.

Direktorja sodišča imenuje in razrešuje minister, pristojen za pravosodje, na predlog predsednika sodišča. Položaj se pridobi z odločbo o imenovanju za dobo petih let z možnostjo ponovnega imenovanja.

Za pridobitev položaja direktorja sodišča mora kandidat izpolnjevati pogoje za imenovanje v naziv prvega kariernega razreda, ki so določeni z zakonom, ki ureja položaj javnih uslužbencev.

Prosto mesto direktorja sodišča razpiše predsednik sodišča, ki s prijavljenimi kandidati, ki izpolnjujejo formalne pogoje, opravi ustni razgovor. Prijave, ki so bile vložene po izteku razpisnega roka, in prijave kandidatov, ki do poteka razpisnega roka ne izpolnjujejo formalnih pogojev, se zavržejo.

Predsednik sodišča izbere in poda ministru obrazložen predlog najustrežnejšega kandidata, pri čemer upošteva znanja, izkušnje, priporočila in dosežke kandidatov na področjih iz prvega odstavka 61.c člena tega zakona o sodiščih. Minister, pristojen za pravosodje, v odločbi o imenovanju navede razloge za imenovanje, pred imenovanjem pa lahko s kandidatom opravi ustni razgovor. Če kandidata ne izbere, mora navesti razloge za neimenovanje. Odločbo o imenovanju ali sklep, s katerim minister ne izbere predlaganega kandidata, se vroči vsem prijavljenim kandidatom. Zoper odločbo ali sklep je dovoljeno sprožiti upravni spor.

Glede prenehanja položaja in razrešitve direktorja sodišča se smiselno uporabljajo določbe zakona, ki ureja položaj javnih uslužbencev. Direktor sodišča oziroma generalni sekretar Vrhovnega sodišča Republike Slovenije ima pravico do plače in dodatkov kot dela plače pod pogoji in v višini, kot jih določa zakon, ki ureja sistem plač v javnem sektorju. Direktor sodišča ne sme opravljati pridobitnih dejavnosti, razen znanstvenega, raziskovalnega, pedagoškega, umetniškega in publicističnega dela oziroma kulturne dejavnosti.

Direktor sodišča mora pridobiti funkcionalna znanja o kadrovanju, vodenju in upravljanju sodišča, razvijanju dobrih delovnih odnosov, oblikovanju organizacijske strukture, uporabi inovativnih strategij, zbiranju, analiziranju in uporabi informacij, upravljanju s proračunom sodišča, komuniciranju z javnostmi, upravljanju z znanjem, ter druga specialna znanja v okviru strokovnega usposabljanja za direktorje sodišč najpozneje v šestih mesecih od imenovanja. Po zaključku usposabljanja direktor sodišča ministru, pristojnemu za pravosodje, predloži potrdilo o opravljenem usposabljanju. Če ne opravi strokovnega usposabljanja v predpisanem roku, mu funkcija direktorja sodišča preneha. Vsebinsko in trajanje programa strokovnega usposabljanja, ki ga izvaja Center za izobraževanje v pravosodju, s podzakonskim aktom predpiše minister, pristojen za pravosodje (61. c člen Zakona o sodiščih).

Za **predsednika sodišča** je lahko imenovan sodnik, ki izpolnjuje naslednje pogoje:

- 1. da je ob prijavi mlajši od 64 let;**
- 2. da je sodniško službo na sodišču enakega ali višjega položaja uspešno opravljal vsaj tri leta;**
- 3. da prijavi predloži šestletni strateški program dela sodišča.**

Predsednik sodišča mora v okviru programa Centra za izobraževanje v pravosodju najpozneje v šestih mesecih od imenovanja opraviti **program usposabljanja za vodstveno funkcijo v sodstvu**. Po zaključku usposabljanja predsednik sodišča sodnemu svetu in ministru, pristojnemu za pravosodje, predloži potrdilo o opravljenem usposabljanju. Če ne opravi strokovnega usposabljanja v predpisanem roku, mu funkcija predsednika sodišča preneha.

Vsebino in trajanje programa usposabljanja za vodstveno funkcijo v sodstvu s podzakonskim aktom predpiše minister, pristojen za pravosodje.

Predsednika Vrhovnega sodišča Republike Slovenije imenuje državni zbor na predlog ministra, pristojnega za pravosodje, po predhodnem mnenju sodnega sveta in občne seje Vrhovnega sodišča Republike Slovenije, za dobo šestih let z možnostjo ponovnega imenovanja (62. a člen Zakona o sodiščih).

Predsednike ostalih sodišč imenuje z odločbo sodni svet po predhodnem mnenju ministra, pristojnega za pravosodje in predhodnem mnenju predsednika neposredno višjega sodišča oziroma predsednika okrožnega sodišča za imenovanje predsednika okrajnega sodišča, ki je organizacijska enota tega okrožnega sodišča, za dobo šestih let z možnostjo ponovnega imenovanja.

Pri izbiri oziroma imenovanju kandidata sodni svet upošteva zlasti naslednje kriterije:

- potrebe konkretnega sodišča;
- strateški program dela sodišča, ki ga pripravi in predstavi kandidat;
- kandidatove strokovne kvalifikacije in posebna znanja, izkušnje, priporočila in dosežke v zvezi z sojenjem;
- kandidatovo znanje tujih jezikov.

Prosto mesto predsednika sodišča razpiše sodni svet šest mesecev pred iztekom mandata. Razpis se objavi v Uradnem listu Republike Slovenije

Razpisni rok ne sme biti krajši od 30 dni. Kandidati morajo prijavi priložiti **življenjepis z opisom svoje strokovne dejavnosti, šestletni strateški program dela sodišča in dokazila, ki izkazujejo izpolnjevanje pogojev iz prvega odstavka 62. člena tega zakona.** Predložitev šestletnega strateškega programa dela sodišč ni obvezna za kandidate za podpredsednike sodišč.

Šestletni strateški program dela sodišča mora vsebovati zlasti:

- oceno stanja na sodišču,
- oceno tveganj in priložnosti za izboljšanje poslovanja sodišča,
- opis področij delovanja in
- opredelitev poslovnih ciljev glede dostopa do sodišča, vključno s postopki alternativnega reševanja sporov, kakovosti storitev, nepristranskosti, odgovornosti za rezultate, učinkovitosti in transparentnosti, navedbo ukrepov za vsako od področij dela, opredelitev nosilcev ukrepov in rokov za njihovo izvedbo ter kriterije za merjenje učinkov in za ocenjevanje doseganja poslovnih ciljev.

Prijave, ki so bile vložene po izteku razpisnega roka, in prijave kandidatov, ki do poteka razpisnega roka ne izpolnjujejo formalnih pogojev za imenovanje, sodni svet zavrže.

Pisno mnenje predsednika neposredno višjega sodišča oziroma predsednika okrožnega sodišča za imenovanje predsednika okrajnega sodišča, če je sodišče organizacijska enota tega okrožnega sodišča, iz drugega odstavka 62.a člena tega zakona se vroči vsem prijavljenim kandidatom najmanj 5 dni pred razgovorom.

Sodni svet mora pred izbiro in imenovanjem opraviti s prijavljenimi kandidati, ki najbolj izpolnjujejo pogoje in kriterije za imenovanje, **ustni razgovor**, na katerem je lahko navzoč tudi minister, pristojen za pravosodje, ki ima pravico sodelovati pri razpravi in postavljati vprašanja. Na ustnem razgovoru mora kandidat predstaviti tudi strateški program dela. Minister, pristojen za pravosodje, mora pisno mnenje o kandidatu predložiti sodnemu svetu v roku 15 dni po opravljenem razgovoru.

Sodni svet v odločbi o imenovanju navede razloge za izbiro oziroma imenovanje izmed kandidatov, ki izpolnjujejo formalne pogoje.

Zoper odločbo sodnega sveta, s katero sodni svet imenuje izbranega kandidata in hkrati odloči o zavrnitvi drugih kandidatov oziroma zoper sklep, s katerim ne imenuje nobenega kandidata, je dovoljeno **sprožiti upravni spor v roku 8 dni od dneva vročitve odločbe oziroma sklepa**. Pristojno sodišče mora odločiti v upravnem sporu v roku 30 dni od prejema tožbe zoper odločbo oziroma sklep. Vložena tožba **zadrži izvršitev imenovanja do izteka zakonskega roka, v katerem mora sodišče odločiti v sporu, oziroma do odločitve sodišča, če je odločitev sprejeta v tem roku**. Če je za predsednika sodišča imenovan sodnik, ki do imenovanja ni opravljal sodniške službe na tem sodišču, šteje imenovanje za predsednika sodišča hkrati za imenovanje na sodniško mesto tega sodišča. Po prenehanju oziroma razrešitvi s funkcije predsednika sodišča se lahko tak sodnik vrne na sodniško mesto na sodišču, na katerem je opravljal sodniško službo pred imenovanjem za predsednika sodišča. O premestitvi na zahtevo sodnika odloči sodni svet. Za imenovanje in razrešitev podpredsednika sodišča se uporabljajo določbe tega zakona o predsedniku sodišča, če zakon ne določa drugače.

Predsedniku sodišča preneha funkcija (63. člen Zakona o sodiščih):

- 1. če mu preneha ali je razrešen sodniške funkcije;**
- 2. če je imenovan za sodnika ali predsednika drugega sodišča;**
- 3. če se odpove funkciji predsednika sodišča;**
- 4. po poteku mandata, če ni ponovno imenovan.**

Funkcija predsednika sodišča iz razloga po 2. točki prejšnjega odstavka preneha z dnem učinkovanja imenovanja za sodnika ali predsednika drugega sodišča, iz razloga po 3. točki prejšnjega odstavka pa trideseti dan po prispetju odpovedi na sodni svet.

Predsednik sodišča se razreši funkcije predsednika (64. člen Zakona o sodiščih):

- 1. če zadev sodne uprave ne opravlja v skladu s predpisi ali če jih ne opravlja pravočasno;**
- 2. če s kršitvijo predpisov ali kako drugače okrne načelo neodvisnosti sodnikov pri sojenju;**
- 3. če krši ali dopusti kršitev predpisov v zvezi z dodeljevanjem zadev (2. poglavje tega zakona);**
- 4. če sodišče, ki mu predseduje, dve leti zaporedoma neupravičeno ne doseže načrtovanih poslovnih rezultatov, v skladu z letnim programom dela sodišča, ki ga je sprejel predsednik sodišča.**

Poročilo o kršitvah oziroma dejstvih pripravi predsednik sodišča višje stopnje sam ali na zahtevo sodnega sveta oziroma ministra, pristojnega za pravosodje.

Predsedniku sodišča mora biti v postopku razrešitve dana možnost, da se pisno izjavi o vseh okoliščinah, ki zadevajo razrešitveni razlog, predsedniku Vrhovnega sodišča Republike Slovenije pa, da neposredno pred Državnim zborom obrazloži svoje stališče.

O razrešitvi predsednika sodišča odloči sodni svet, ki mora pred odločitvijo pridobiti mnenje ministra, pristojnega za pravosodje.

O razrešitvi predsednika Vrhovnega sodišča Republike Slovenije odloči Državni zbor, na obrazložen predlog ministra, pristojnega za pravosodje, po poprejšnjem obrazloženem mnenju sodnega sveta in občne seje Vrhovnega sodišča Republike Slovenije. Sodni svet in Vrhovno sodišče Republike Slovenije ministru, pristojnemu za pravosodje, posredujeta obrazloženo mnenje najpozneje v roku 30 dni po prejemu zahteve ministra.

Razrešitev predsednika sodišča ne vpliva na položaj, pravice, dolžnosti in odgovornosti, ki jih ima razrešeni kot sodnik.

Opravljanje zadev sodne uprave na prvostopnih sodiščih nadzoruje predsednik sodišča višje stopnje, na sodiščih vseh stopenj pa predsednik Vrhovnega sodišča Republike Slovenije in minister, pristojen za pravosodje, ki izvaja službeni nadzor nad delom sodišč preko predsednikov sodišč višje stopnje oziroma predsednika Vrhovnega sodišča Republike Slovenije.

Pri izvajanju nadzora sodne uprave lahko predsedniki sodišč višje stopnje zahtevajo pisna pojasnila in poročila o izvajanju posameznih nalog ter pregledujejo sodne spise.

Minister, pristojen za pravosodje, lahko izvaja nadzor nad delom sodišč preko predsednikov sodišč višje stopnje tako, da zahteva (67. člen Zakona o sodiščih):

- predložitev podatkov o poslovanju sodišča ter o delu predsednika oziroma direktorja sodišča v zadevah sodne uprave;**
- predložitev pisnih pojasnil in poročil o organizaciji in nadzoru dela na sodišču in izvajanju posameznih nalog sodne uprave; pri čemer se predsednik sodišča višje stopnje hkrati s predložitvijo podatkov oziroma pojasnil in poročil do njih opredeli v obliki mnenja.**

Te določbe se ne nanašajo na nadzor nad opravljanjem zadev sodne uprave na Vrhovnem sodišču Republike Slovenije.

Ministrstvo, pristojno za pravosodje, lahko od predsednikov sodišč zahteva podatke in poročila o stanju reševanja posamezne zadeve ali vrste zadev, ki jih potrebuje za obveščanje javnosti ali za odgovore na vprašanja Državnega zbora Republike Slovenije, Državnega sveta Republike Slovenije, Vlade Republike Slovenije, Računskega sodišča Republike Slovenije, Ustavnega sodišča Republike Slovenije, Varuha človekovih pravic in predsednika Republike Slovenije.

Ministrstvo, pristojno za pravosodje, pošlje zahtevo z navedbo razloga iz prejšnjega odstavka predsedniku sodišča, ki mora ministrstvu, pristojnemu za pravosodje, odgovoriti prednostno, da je omogočen pravočasen odgovor.

Ministrstvo, pristojno za pravosodje, v okviru izvrševanja svojih pristojnosti po tem členu, ne sme posegati v neodvisnost sodnika pri opravljanju sodniške službe, domnevo nedolžnosti, tajnost sodnega postopka ali v jamstva poštenega sojenja. Predsednik sodišča lahko zavrne posredovanje odgovora v celoti ali delno, če bi to posegalo v ta načela ali jamstva ter to obrazloži (67. a člen Zakona o sodiščih).

Sodni red določa pooblastila v zadevah sodne uprave, ki se nanašajo na vodenje notranjih organizacijskih enot sodišča z razčlenjeno organizacijo (68. člen Zakona o sodiščih).

Kadar sodni red določa, da vodi notranjo organizacijsko enoto sodnik, postavi in odstavi vodjo enote predsednik sodišča (69. člen Zakona o sodiščih).

Okrožna in višja sodišča imajo **službo za informatiko, vrhovno sodišče pa center za informatiko kot posebno organizacijsko enoto**. Služba za informatiko okrožnega sodišča opravlja naloge tudi za potrebe okrajnih sodišč z območja okrožnega sodišča. Okrajna sodišča na sedežu sodnega okrožja imajo lahko samostojno službo za informatiko, več manjših okrajnih sodišč pa ima lahko skupno službo za informatiko. Službo oziroma center za informatiko vodi predsednik sodišča ali po njem določen sodnik. Pri delu službe sodelujejo sodniki, ki jih določi predsednik sodišča, ter potrebno število strokovnih delavcev.

Sodniki so v času dela v službi lahko v celoti ali deloma oproščeni opravljanja drugega sodniškega dela.

Center za informatiko skrbi za izvajanje enotne tehnološke podpore poslovanja sodišč ter za pravni informacijski sistem sodišč. Center za informatiko vodi sodnik, ki je določen, da vodi notranjo organizacijsko enoto za področje evidentiranja sodne prakse. Strategijo razvoja računalniške podpore v poslovanju sodišč določa Svet uporabnikov za računalniško podprto informatizacijo sodišč na podlagi predhodnega mnenja Centra Vlade Republike Slovenije za informatiko in direktorja Centra za informatiko pri Vrhovnem sodišču Republike Slovenije. Sestavo Sveta uporabnikov za računalniško podprto informatizacijo sodišč ter način in pogoje za njegovo delovanje določa sodni red.

Letni raspored sodnikov na določena pravna področja določi predsednik sodišča. Ne glede na prejšnji stavek določi letni raspored sodnikov za okrajna sodišča, ki so organizacijske enote posameznega okrožnega sodišča, predsednik okrožnega sodišča po predhodnih mnenjih predsednikov okrajnih sodišč.

Zoper razporeditev na delo na določeno pravno področje lahko razporejeni sodnik v treh dneh po objavi letnega rasporeda na oglasni deski sodišča napove pritožbo predsedniku sodišča, ki določi letni raspored, ta pa mora v nadaljnjih treh dneh svojo odločitev obrazložiti. Sodnik lahko v osmih dneh od prejema obrazložitve vloži pritožbo, ki ne zadrži izvršitve. O pritožbi odloči v 15 dneh personalni svet neposredno višjega sodišča, o pritožbi zoper razporeditev, ki jo določi predsednik Vrhovnega sodišča Republike Slovenije, pa personalni svet vrhovnega sodišča.

Letni razpored mora biti določen in objavljen najkasneje do 15. decembra za naslednje koledarsko leto.

Spremembe letnega razporeda med letom so dovoljene, če se pri sodišču izprazni ali zasede eno ali več sodniških mest, če jih narekujejo spremembe v pripadu zadev in v drugih primerih, ki jih predvidi sodni red. Spremembe ne morejo pričeti veljati prej kot v petih dneh po njihovi objavi. Spremembe se opravijo po enakem postopku kot sprejem (71. člen Zakona o sodiščih).

Predsednik sodišča pripravi predlog letnega programa dela, ki vsebuje letni izvedbeni načrt sodišča z načrtom poslovnih rezultatov, za naslednje leto in ga do 30. junija tekočega leta pošlje predsedniku neposredno višjega sodišča, sodnemu svetu, predsedniku Vrhovnega sodišča Republike Slovenije in ministru, pristojnemu za pravosodje, ki lahko na predlog letnega programa dela in letni izvedbeni načrt podajo odzivna priporočila v roku 15 dni od prejema. Letni program dela okrajnega sodišča pripravi predsednik okrajnega sodišča na predlog predsednika okrajnega sodišča, ki je organizacijska enota tega sodišča (71. a člen Zakona o sodiščih).

Predsednik sodišča sprejme letni program dela v 30 dneh pred začetkom izvrševanja proračuna. Letni program dela je ena izmed podlag za ugotavljanje uspešnosti in učinkovitosti posameznega sodišča. Predsednik Vrhovnega sodišča Republike Slovenije, sodni svet in minister, pristojen za pravosodje, dvakrat letno na skupnih sestankih s predsedniki sodišč, ki so sprejeli letni program dela, obravnavajo predloge in realizacijo sprejetih letnih programov dela ter sprejmejo usklajene ukrepe.

Letni program dela zajema:

- **oceno pričakovanega letnega pripada pomembnejših in drugih zadev,**
- **časovna merila za tipična procesna dejanja in**
- **časovna merila reševanja zadev ter**
- **načrt poslovnih rezultatov (71. b člen Zakona o sodiščih).**

Načrt poslovnih rezultatov je izražen v številu načrtovanih rešenih pomembnejših in drugih zadev ter vsebuje naslednje kriterije:

- kriterij učinkovitosti, ki se izračuna tako, da se število načrtovanih rešenih zadev deli s številom sodnikov in številom sodnega osebja;
- kriterij uspešnosti poslovanja, ki se izračuna tako, da se načrtovani čas trajanja sodnih postopkov v pomembnejših in drugih zadevah izrazi v mesecih od časa pripada do rešitve zadeve;
- kriterij gospodarnosti, ki se izračuna tako, da se znesek proračunskih sredstev deli s številom načrtovanih rešenih zadev.

Letni program dela je sestavni del obrazložitve finančnega načrta sodišča.

Obliko in navodilo za pripravo programa dela s podzakonskim predpisom predpiše minister, pristojen za pravosodje.

V primeru **nadzorstvene pritožbe in rokovnega predloga** v skladu z zakonom, ki ureja varstvo pravice do sojenja brez nepotrebnega odlašanja, **lahko predsednik sodišča višje stopnje odredi sam ali na predlog ministrstva, pristojnega za pravosodje, pregled poslovanja sodišča v zadevi, v kateri se stranka pritožuje, in o ugotovitvah, če je pregled opravljen na predlog ministra, pristojnega za pravosodje, pisno poroča ministru, če je**

pregled opravljen na pobudo predsednika sodišča višje stopnje, pa izvod poročila posreduje predsedniku sodišča, kjer je opravil pregled. Minister in predsednik sodišča, kjer je bil opravljen pregled, lahko podatke oziroma ocene iz poročila uporabita za izvedbo ali predlaganje uvedbe ukrepov ali postopkov po določbah zakona, ki ureja sodniško službo, zlasti glede ocene sodniške službe, postopka ugotavljanja disciplinske odgovornosti sodnika, za izvedbo ali predlaganje uvedbe ukrepov ali postopkov na podlagi drugih zakonskih pristojnosti ali obveznosti ministrstva, pristojnega za pravosodje, zlasti za oceno službe državnega tožilca ali postopka ugotavljanja disciplinske odgovornosti državnega tožilca. Pregled poslovanja **lahko predsednik sodišča višje stopnje odredi tudi na obrazložen predlog disciplinskega tožilca ali disciplinskega sodišča, ki ju določa zakon, ki ureja sodniško službo.**

4.5.3 Evidenca sodne prakse

Vrhovna sodišča morajo poleg reševanja konkretnih zadev skrbeti tudi za enotnost sodne prakse, saj brez nje ni pravne varnosti, brez pravne varnosti pa ni pogoja za utemeljitev obstoja pravnega reda. Enotnosti sodne prakse pa si ni mogoče zamisliti brez popolne evidence o tem, kako se rešujejo posamične zadeve.

Vrhovno sodišče vodi **evidenco sodne prakse sodišč Republike Slovenije in spremlja sodno prakso meddržavnih sodišč** (108. člen Zakona o sodiščih).

Pri vrhovnem sodišču ima to nalogo t. i. **evidenčni oddelek**. Glavna naloga tega oddelka je zagotavljanje podpore, ki naj drugim sodiščem olajša odločanje ter hkrati strankam pred sodišči zagotovi kar najvišji nivo pravne varnosti v smislu **enotne sodne prakse** ter dobre seznanjenosti sodnikov s sodno prakso in pravno literaturo.

Ni dovolj, da se samo pri vrhovnem sodišču vodi evidenca o sodni praksi, pomembnejše odločbe vrhovnega sodišča je treba tudi objaviti. Pomembna dejavnost evidenčnega oddelka je tako tudi **izobraževanje in publicistika**. Oddelek tako zagotavlja organizacijsko podporo in vsebinsko usklajevanje za vrsto izobraževalnih dejavnosti, ki so namenjene sodnikom in sodnemu osebju. Izobraževanje pokriva široko področje, od obravnave sodne prakse v zvezi z novo zakonodajo do prava Evropske unije, računalniškega in jezikovnega izobraževanja.

Publicistična dejavnost je povezana predvsem z ostalimi dejavnostmi evidenčnega oddelka: oddelek zagotavlja **objavo letnih zbirk sodnih odločb Vrhovnega sodišča** (na voljo so odločbe civilnega, gospodarskega, delovnega in socialnega oddelka), **stališč občnih sej Vrhovnega sodišča** ter materialov nekaterih izobraževanj sodnikov in sodnega osebja. Vrhovno sodišče z objavami izvlečkov obrazložitvev v **Sodnikovem informatorju** (interni bilten, ki sodnike na tehnično in finančno nezahteven način redno seznanja z najnovejšimi informacijami, potrebnimi za njihovo delo) nižja sodišča redno opozarja na svoje odločbe, ki prinašajo novosti pri razlagi zakonov ali pa so pomembne iz kakšnega drugega razloga. Stališča, ki jih vsakega pol leta sprejemajo na občnih sejah Vrhovnega sodišča, so redno objavljena v publikaciji **Pravna mnenja**, ki jo po ceni, ki krije le stroške tiskanja, dobivajo vsa sodišča (praviloma vsak sodnik svoj izvod), druge institucije (npr. državna tožilstva, odvetniška zbornica) ter zainteresirani individualni naročniki.

4.6 Sodstvo in varovanje ustavnih pravic

4.6.1 Dolžnost sodne veje oblasti pri uresničevanju ustavnih pravic

Država je dolžna na svojem ozemlju varovati ustavne pravice posameznikov pred ogrožanji ali kršitvami (posegi) s strani tretjih (prvi stavek prvega odstavka 5. člena Ustave), ta dolžnost (gre za t. i. ustavne varstvene dolžnosti države, tudi pozitivne dolžnosti) zavezuje tudi **sodno vejo oblasti**. Pri tem je treba razlikovati med njenim lastnim, tj. **formalnim in materialnopравnim zagotavljanjem ustavnih varstvenih dolžnosti** s strani sodišč po eni strani, in **procesnim uveljavljanjem** dolžnosti zoper drugi dve veji oblasti.²¹ Sodišča morajo ustavne varstvene dolžnosti upoštevati kot merilo pri sodnem odločanju. Ustavne varstvene dolžnosti imajo pri tem funkcijo »smernic« odločanja, saj pomenijo smer interpretacije in uporabe posamezne določbe v konkretnem primeru. V prvi vrsti se sicer ustavne varstvene dolžnosti obračajo na zakonodajalca, sodna veja oblasti pa jih mora praviloma realizirati prek ustavnokonformne razlage in uporabe zakonskih določb. Uveljavljanje varstvenih dolžnosti sodišč pa lahko po drugi strani služi procesnemu uveljavljanju ustavnih varstvenih dolžnosti nasproti drugima vejama državne oblasti, tj. zakonodajni in izvršilni. Naloga sodne veje oblasti je, da pazi na izpolnjevanje ustavnih varstvenih dolžnosti zakonodajne in izvršilne veje oblasti. Sodna veja oblasti (tu mislimo tudi na Ustavno sodišče – v nadaljevanju US) mora torej tudi s preizkusom zagotavljanja ustavnih varstvenih dolžnosti s strani drugih dveh vej oblasti uresničevati svojo dolžnost varstva ustavnih pravic. Ustavne varstvene dolžnosti v teh primerih učinkujejo kot neke vrste **kontrolne norme**, ki se neposredno ali posredno uporabljajo kot merilo za presojo ravnanja drugih dveh vej državne oblasti.

4.6.2 Sodna veja oblasti v razmerju do zakonodajne in izvršilne

Teoretično se ustavne varstvene dolžnosti države tudi v slovenskem pravnem sistemu opirajo na objektivno-pravno pojmovanje ustavnih pravic, kar izhaja iz prvega stavka prvega odstavka 5. člena Ustave – dolžnost uresničevanja ustavnih pravic – zato mora biti celotno delovanje sodne veje oblasti usmerjeno k temu, da se zagotovi kar najbolj obsežno varstvo ustavnopravnih jamstev (ustavnih pravic). Sodna veja oblasti ima omejen prostor svobodne presoje v toliko, kolikor se od nje terja, da se ustavnopravno zavarovane pravne dobrine učinkovito zavarujejo oziroma varstvena dolžnost učinkovito izpolni z določenimi (sicer omejenimi) sredstvi. Prav tako je treba upoštevati, da je lahko pristojnost nadzora sodne veje oblasti nasproti drugima dvema vejama državne oblasti (zakonodajni in izvršilni) pri zagotavljanju ustavnih varstvenih dolžnosti zaradi načela delitve oblasti ustavnopravno omejena (omejen ustavosodni nadzor). Gre za konkretizacijo načela delitve oblasti (drugi odstavek 3. člena Ustave). Sodna veja oblasti se ne more dvigniti nad zakonodajno vejo oblasti. Pri konkretizaciji ustavnih varstvenih dolžnosti sodne veje oblasti je treba upoštevati, da je pomen rednih sodišč relativiziran glede na sistem **koncentrirane ustavosodne presoje zakonov**. Po 156. členu Ustave mora redno sodišče pri odločanju, če meni, da je zakon, ki bi ga moralo uporabiti, protiustaven, postopek prekiniti in začeti postopek pred US, postopek pred sodiščem pa se nadaljuje po odločitvi US. Gre za logično posledico 125. člena Ustave, po kateri so sodniki pri opravljanju sodniške funkcije vezani na Ustavo in zakon. US v odločbi št. Up-57/95 z dne 7. 7. 1995²² je izreklo, da 125. člen Ustave zahteva od sodišč spoštovanje zakona, dokler ni razveljavljen in jim preprečuje odločanje mimo zakona ali v nasprotju z njim.²³ Drugačna interpretacija prvega odstavka 15. člena Ustave bi bila v nasprotju tudi z ustavnim načelom ločitve oblasti, ker bi vodila v to, da sodna oblast pri svojem delu ne bi bila dolžna ravnati po zakonih, ki jih je pri izvrševanju svojih ustavnih nalog (tj. ustavnih varstvenih dolžnosti iz 15. člena Ustave) sprejela zakonodajna veja oblasti.²⁴ Člen 156 Ustave sodiščem ne dovoljuje, da bi zakone označili kot nezavezujoče ali jih ne uporabili s sklicevanjem na neustavnost, temveč morajo sodišča zahtevati presojo ustavnosti zakona pred US. Tega ni mogoče šteti tako, kot da sodišča pri tem

²¹ Sodna veja oblasti ima torej dodatno nalogo izpolnjevanja ustavnih varstvenih dolžnosti – presojati mora, ali sta zakonodajna in izvršilna veja oblasti izpolnili svojo varstveno dolžnost. Če sodna veja oblasti tega ne stori, krši s tem sama svojo ustavno varstveno dolžnost.

²² Glej OdlUS IV, 133.

²³ Testen, F.: komentar k 156. členu Ustave, v: Šturm, L. (ur.): Komentar Ustave Republike Slovenije, Fakulteta za državne in evropske študije, Brdo pri Kranju, 2002, str. 1049.

²⁴ Testen, F., nav. delo, str. 1049.

Ustave ne uporabljajo. V bistvu gre ravno s tem za njihovo kontrolno funkcijo, ko od US zahtevajo ugotovitev, ali je zakonodajna veja oblasti izpolnila svoje ustavne varstvene dolžnosti.

4.6.3 Presoja z vidika EKČP

Za učinkovito uresničevanje ustavnih varstvenih dolžnosti države je zlasti pomembno, da **US zakone presoja tudi v smislu skladnosti z EKČP** in v primeru, če gre za kršitev EKČP, prav tako ukrepa.²⁵ Ta praksa je utemeljena tedaj, ko mednarodni pravni akti zahtevajo večjo stopnjo varovanja človekovih pravic. Tako tudi US prispeva k uresničevanju ustavnih varstvenih dolžnosti države, saj ne nazadnje že iz prvega odstavka 1. člena ZUstS izhaja, da je US najvišji organ sodne oblasti za varstvo človekovih pravic in svoboščin. Glede na navedeno lahko US opozori na pomanjkljivo uresničitev mednarodnopravno zahtevanega varstva ustavnih jamstev in s tem spodbudi izdajo novih ali izboljšavo obstoječih zakonskih predpisov. To je US na neki način storilo z odločbo v zadevi št. Up-555/03 in Up-827/04 z dne 6. 7. 2006, ko je na podlagi 13. člena EKČP v zvezi s četrtem odstavkom 15. člena Ustave ter na podlagi sodne prakse ESČP izvedlo pravico do neodvisne preiskave in tako poseglo po t. i. minimalnih evropskih standardih varstva človekovih pravic in svoboščin, saj Slovenija v navedenem smislu ravni varstva, določene z EKČP, ni zagotovila.²⁶ Ta možnost US pride v poštev v primerih kršitev tistih ustavnih pravic, ki jih zagotavlja Ustava ali EKČP.²⁷

4.6.4 Ustavkonformna razlaga prava

Po drugi strani pa ima sodna veja oblasti možnost, da ustavnopravna načela in s tem ustavne varstvene dolžnosti upošteva pri razlagi (interpretaciji) oziroma konkretizaciji zakonskih določb. Sodišča morajo pri razlagi zakonodaje dati prednost ustavi in v njej zagotovljenim ustavnim pravicam. Če obstaja več možnih razlag zakonske določbe, mora sodna veja oblasti izbrati tisto, ki najbolj resnično ustreza zahtevam ustave. Sodišča imajo celo možnost, da se od jasnega besedila ustave oddaljijo, če obstajajo za to tehtni razlogi (če se ne oddaljijo od resničnega namena določbe). Ustava ne preprečuje sodni veji oblasti, da z ustavnokonformno razlago ne bi dometa kakšnega zakona razširila ali morda s kakšno razlago predrugačila, da bi s tem zagotovila učinkovito varstvo ustavnih pravic pred ogrožanji ali kršitvami tretjih. Tudi *Testen* navaja, da **morajo vsa sodišča uporabljati Ustavo kot neposredni pravni vir pri razlagi »navadnega« prava: zakonov in podzakonskih predpisov.**²⁸ Pri tem spominja na odločbo US v zadevi št. Up-32/94, kjer je sodišče izreklo, da morajo imeti sodišča pri svojem delu ves čas pred očmi tudi določbe o človekovih pravicah in temeljnih svoboščinah.

4.6.5 Zapolnjevanje pravnih praznin

Sodna veja oblasti lahko zakone, ki vsebujejo pravne praznine, dopolni v smislu sodniškega prava v skladu z ustavnopravno zahtevo po zagotavljanju pravnega varstva. V primeru pravnih praznin oziroma molka zakonodajne veje oblasti ima sodna veja oblasti možnost, da vzpostavi načela, s katerimi bi v ustavno zahtevani meri zagotovila varstvo ustavnih jamstev (ustavnih pravic). Samo **v primeru pravih zakonskih praznin imajo sodišča pravico, da v prehodnem roku, dokler zakonodajalec ne bo aktiven, postavijo načela, ki bi zagotavljala učinkovito varstvo pred kršitvami ali ogrožanji ustavnih pravic.** Po drugem odstavku 3. člena Zakona o sodiščih sodnik v primeru, če se civilnopravna zadeva ne da rešiti na temelju veljavnih predpisov, upošteva predpise, ki urejajo podobne primere. Če je rešitev zadeve kljub temu pravno dvomljiva, odloči v skladu s splošnimi načeli pravnega reda v državi. Pri tem ravna v skladu s pravnim izročilom in z utrjenimi

²⁵ Pri presoji ZUS v zvezi s pravico do sojenja v razumnem roku v zadevi št. U-I-65/05 z dne 22. 9. 2005 (Ur. l. RS, št. 92/2005 in OdlUS XIV, 72) je US izhajalo tudi iz prvega odstavka 6. člena EKČP.

²⁶ Glej zlasti pritrdilno ločeno mnenje sodnika dr. Ribičiča k navedeni zadevi (Ur. l. RS, št. 78/06).

²⁷ Primerjaj izpeljevanje US, ko je na podlagi 13. člena EKČP in četrtega odstavka 15. člena Ustave (kot ustavno pravico) utemeljilo pravico do neodvisne preiskave okoliščin dogodka (odločba v zadevi št. Up-555/03 in Up-827/04 z dne 6. 7. 2006 (Ur. l. RS, št. 78/06).

²⁸ *Testen, F.*, O nekaterih (ustavnopravnih) vprašanjih iz odločb prve stopnje, v: *Pravosodni bilten*, št. 1/2003, str. 59.

spoznanji pravne vede. Po tretjem odstavku istega člena sodnik vselej ravna tako, kot bi imel pred seboj nedoločeno število primerov iste vrste.²⁹

²⁹ Teorija razlikuje tri vrste sodne prakse: *intra legem*, *praeter legem* in *contra legem*. Tratar, B., Sodnikovo oblikovanje prava, v: Pravosodni bilten, št. 1-2/1997, str. 123–125.

5 TEMELJNA NAČELA SODNIH POSTOPKOV

5.1 Pravdni postopek³⁰

Pravni postopek ureja *Zakon o pravdnem postopku (ZPP)*, in sicer gre za **pravila postopka, po katerih sodišče obravnava in odloča v sporih iz osebnih in družinskih razmerij ter v sporih iz premoženjskih in drugih civilnopravnih razmerij fizičnih in pravnih oseb, razen če so kateri od navedenih sporov po posebnem zakonu v pristojnosti specializiranega sodišča ali drugega organa.**

Namen pravdnega postopka je **razrešiti civilni spor – tj. doseči avtoritativno odločitev o spornem pravnem razmerju oziroma o sporni pravici.**

Premoženjske in druge civilnopravne pravice so izrazito **dispozitivne narave** – gre v bistvu za pravne možnosti, ki jih pravni red daje posamezniku (avtonomija), ta pa jih lahko uporabi ali ne, izvršuje pa jih v obliki, ki mu jo daje na voljo pravni red.

Cilj pravdnega postopka naj bi bil dvojen:

- **ponuditi strankam obliko za uspešno varstvo njihovih materialnih pravic in s tem zagotoviti uveljavitev njihovih individualnih interesov;**
- **zagotoviti uveljavitev pravnega reda, ki vsebuje pravila določene družbenoekonomske ureditve, ter tako zagotoviti uveljavitev javnih interesov.**

V pravdnem postopku odloča sodišče v **mejah postavljenih zahtevkov – tožniku ne more prisoditi niti kaj vič niti kaj drugega od tega, kar je s tožbo zahteval (*ne eat iudex ultra et extra petitta partium*).**

Pravilo o vezanosti na zahtevek sodišču preprečuje, da bi tožniku prisodilo kaj več (*plus*) ali kaj drugega (*aliud*), kot je zahteval. Ni pa ovire, da sodišče tožniku prisodi kaj manj (*minus*), kot je s tožbo zahteval.

Po stališču Ustavnega sodišča ima to načelo tudi ustavnopravno vrednost, saj je bistveno za zagotovitev možnosti učinkovite obrambe. Pravila o vezanosti na zahtevek med drugim služijo tudi cilju, da se zagotovi učinkovitost obrambe nasprotne stranke, saj gotovost glede predmeta odločanja omogoča pravilno izbiro dokazov in dejstev, s katerimi toženec oporeka zahtevku, vse to pa služi zagotovitvi enakopravnega položaja strank v postopku in pravice do izjavljanja. **Načelo dispozitivnosti** v pravdnem postopku pa je z vidika ustavnih pravic tudi ena izmed nujnih **posledic spoštovanja avtonomije človeka oziroma človekove osebnosti.**

Sodišče tudi ne sme odreči odločitve o zahtevku, za katerega je pristojno sodišče (*non liquet*).

³⁰ Pregled povzet po Ude, Lojze/ Betetto, Nina/ Galič, Aleš/ Rijavec, Vesna/ Wedam Lukić, Dragica/ Zobec, Jan: Pravdni postopek – zakon s konentarjem, 1. knjiga, Gv Založba, Ljubljana 2005 in Ude, Lojze: Civilni pravdni postopek, Ljubljana, 1992.

V primeru, ko se sodišče ne more prepričati o določenih pravnorelevantnih dejstvih, sodišče ne sme odreči odločitve o zahtevku, temveč mora odločiti, razsoditi po pravilih o dokaznem bremenu. Tudi če sodišče ugotovi, da določeno pravno vprašanje v zakonu ni urejeno, ali če je pravna podlaga nejasna, mora o zahtevku odločiti – s pravili razlage zakona, tudi glede vprašanja, kako se glede norm civilnega prava zapolnjujejo pravne praznine. Pravilo prepovedi *non liquet* v civilnih sodnih postopkih – razen morda v primeru, če je uveljavljanje popolnoma bagatelnega zahtevka mogoče pod določenimi pogoji opredeliti kot zlorabo procesnih pravic – izključuje tudi možnost uporabe pravila *de minimis non curat praetor* (*odklonitve odločitve, češ da ne gre za pomembno pravno vprašanje*).

Samo zavrženje tožbenega zahtevka (do katerega lahko pride, ko ni izpolnjena procesna predpostavka sodne pristojnosti ali v primeru procesnih predpostavk, ki se nanašajo na sporni predmet – litispendenca, res iudicata, pravni interes, ali na stranke – procesna legitimacija, sposobnost biti stranka, procesna sposobnost) še ne pomeni odklonitve odločanja. Sodnišče namreč tudi v tem primeru izvede postopek in ga zaključi z odločitvijo, kakršno določa procesni zakon. Venar pa je treba opozoriti: **sodni postopek, ki se zaključi z zavrženjem tožbe in pri katerem se sodišče omeji na presojo (ne)obstoja procesnih predpostavk, sicer ni odklonitev odločitve v smislu non liquet. Vendar sodišče v tem primeru ne odloči o tožbenem zahtevku ter ne izda odločitve, s katero bi bilo sporno pravno razmerje med strankama pravnomočno in dokončno rešeno, kar ne ustreza ustavno zagotovljeni pravici do sodnega varstva (23. člen Ustave).**

Omejitev pri določanju procesnih predpostavk, od (ne)obstoja katerih je odvisno, ali bo sodišče v postopku meritorno odločilo, se ne nanašajo le na procesno predpostavko sodne pristojnosti (kar je sicer praktično najpomembnejše), pač pa tudi na druge, npr. predpostavko procesne legitimacije (v zvezi z morebitnimi prenosi procesne legitimacije), procesne sposobnosti, dovoljenj za vložitev tožbe, predhodnega izčrpanja drugih pravnih poti, rokov za vložitev tožbe, itd.

Da procesne predpostavke kot okoliščine, ki lahko preprečijo, da bi sodišče zadevo vsebinsko obravnavalo, pomenijo omejitev pravice do sodnega varstva, je jasno potrdilo tudi Ustavno sodišče – **zakon sicer lahko določi posamezne procesne predpostavke, s katerimi pogojuje obveznost sodišča, da v sporu meritorno odloči, vendar je tako procesno predpostavko šteti za omejitev pravice do sodnega varstva. Vsaka omejitev pravice do sodnega varstva ni nujno nedopustna. Takšna je, če ne ustreza načelu sorazmernosti.**

Poseg v pravico do sodnega varstva je dopusten, če je v skladu z načelom sorazmernosti – to pomeni, da mora biti omejitev potrebna in nujna za doseg ustavno legitimiranega cilja ter v sorazmerju s pomembnostjo tega cilja.

Pravdni postopek se deli v glavnem na tri dele:

1. del: Splošne določbe;

- temeljne določbe;
- pristojnost in sestava sodišča;
- izločitev;
- stranke in njihovi zakoniti zastopniki;
- pooblaščenci;
- jezik v postopku;
- vloge;

- roki in naroki;
- zapisnik;
- odločanje;
- vročanje pisanj in pregled spisov;
- stroški postopka;
- pravna pomoč;
- izvrševanje denarnih kazni

2. del: Potek postopka;

- tožba;
- sosporniki;
- udeležba drugih oseb v pravdi;
- prekinitev in mirovanje postopka;
- dokazi in izvajanje dokazov;
- zavarovanje dokazov;
- priprave za glavno obravnavo;
- glavna obravnava;
- poravnalni narok in sodna poravnava;
- sodba;
- sklep;
- Pritožba zoper sodbo in sklep kot redno pravno sredstvo;
- Izredna pravna sredstva (revizija, zahteva za varstvo zakonitosti, tožba za razveljavitev sodne poravnave, obnova postopka);

3. Posebni postopki

- postopek v zakonskih sporih ter sporih iz razmerij med starši in otroki;
- postopek v pravnih zaradi motenja posesti;
- izdaja plačilnega naloga;
- postopek v sporih majhne vrednosti;
- postopek v gospodarskih sporih.

5.1.1 Načelo dispozitivnosti in načelo oficialnosti

Načelo dispozitivnosti pomeni, da se **pravdni postopek začne po volji strank, da postopek po volji strank teče in se zaključi. Stranke so dominus litis procesa – ne procedat iudex ex officio.**

Zakon določa, da **stranke prosto razpolagajo z zahtevki, ki so jih postavile v postopku. Stranke se lahko odpovejo svojemu zahtevku, pripoznajo nasprotnikov zahtevkov in se poravnajo (gre za t. i. materialne procesne dispozicije).**

Prevlada načela dispozitivnosti v pravnem postopku je logična posledica prevlade **avtonomije volje strank v materialnem civilnem pravu.** V civilnopravni (predvsem obligacijska) razmerja stranke prosto vstopajo in jih prosto oblikujejo, lahko tudi drugače, kot določa zakon.

Načelo oficialnosti pa bi pomenilo, da se **začne postopek po uradni dolžnosti, da po uradni dolžnosti teče in da sodišče po uradni dolžnosti postopek tudi zaključi.**

Načelo dispozitivnosti oziroma spoštovanje avtonomije volje strank v civilnem procesnem pravu pa ni le nujna posledica načela dispozitivnosti, uveljavljenega v materialnem civilnem pravu, temveč že iz Ustave izhaja, **da mora ureditev sodnih postopkov iz civilnopравnih razmerij zagotoviti spoštovanje človeka kot svobodne, avtonomne in za lastna dejanja odgovorne osebe.** Osebi (fizični in pravni) mora biti zagotovljena možnost odločanja, ali in v kakšnem obsegu bo uveljavljala varstvo svojih civilnih pravic, kot tudi pravica do izjavljanja v postopku.

Zlasti nemško ustavno sodišče ob presojanju pravice do sodnega varstva pogosto poudarja, da je njen temelj tudi v prvem odstavku 2. člena ustave, ki zagotavlja pravico do osebne avtonomije – izraz te pravice je tudi svoboda avtonomnega urejanja medsebojnih, tudi pravnih razmerij v skladu s pravnim redom – pravna razmerja civilnega prava so izraz osebne avtonomije človeka ter svobode ravnanja. Tudi iz spoštovanja človekove osebnosti in dostojanstva izhaja, da ureditev postopka zagotavlja spoštovanje avtonomije strank. **Načelo dispozitivnosti temelji na spoštovanju človekove osebnosti, prav ta razlog pa tudi narekuje takšno ureditev postopka, ki človeku v postopku nalaga odgovornost za uveljavljanje njegovih pravic in ga ne degradira tako, da bi vsa odgovornost za tek in rezultat postopka ležala na sodišču.**

Vendar pa tako kot je tudi v materialnem obligacijskem pravu dispozitivnost omejena s kogentnimi predpisi, je enaka omejitev logična tudi v civilnem procesnem pravu – **razpolaganje z zahtevkom ne sme biti v nasprotju s kogentnimi predpisi ali moralo.** Namen te procesne omejitve je v tem, da se strankam onemogoči, da bi s procesnimi sredstvi dosegle učinek, ki ga s poslom materialnega prava ne morejo doseči. Dispozitivnost je npr. močno omejena v postopkih iz družinskopravnih razmerij, kar je nujna posledica omejitve načela dispozitivnosti v materialnem družinskem pravu.

5.1.2 Načelo ustnega, neposrednega in javnega obravnavanja

Načelo ustnosti – v čisti obliki pomeni, da sme sodišče vzeti za podlago odločbe samo tisto procesno gradivo, ki ga stranke predložijo sodišču ustno na glavni obravnavi (*quod est in actis non est in mundo*).

Načelo pisnosti – nasprotno pomeni, da sme sodišče vzeti za podlago svoje odločbe samo tisto procesno gradivo, ki ga stranke predložijo sodišču pisno (*quod non est in actis non est in mundo*).

ZPP kombinira načelo ustnosti in pisnosti, poseben poudarek pa daje načelu ustnosti – sodišče odloči o tožbenem zahtevku na podlagi ustnega, neposrednega in javnega obravnavanja (4. člen). Glavna obravnava se opravi ustno. Na glavni obravnavi opravljajo procesni subjekti dejanja ustno. V določenih primerih pa se zakon zadovoljuje s pisno obliko procesnih dejanj. Pritoženi postopek in postopek z izrednimi pravnimi sredstvi je praviloma pisn.

Načelo neposrednosti – sodno odločbo naj bi izdal tisti sodnik, ki je sodeloval pri glavni obravnavi, na kateri sta stranki postavljali svoje trditve in na kateri je sodišče zlasti tudi izvajalo vse dokaze. Niti med strankama in sodiščem niti med dokaznim gradivom in sodiščem ne sme biti posrednika. V zadevi naj sodijo tisti sodniki, ki so s svojimi čutili

zaznali naravo in vsebino dokaznih sredstev in so tudi sprejemali trditve strank o pravno pomembnih dejstvih.

Načelo neposrednosti je zlasti pomembno v sistemu proste presoje dokazov – sodnik lahko prosto presoja vrednost posameznih dokazil samo, če sam neposredno sodeluje pri izvajanju dokazov; samo v tem primeru si lahko ustvari sliko o individualnosti oziroma posebnostih posameznega dokaza in tudi subjektivno mnenje o verodostojnosti zaslišanih prič. **Nasprotje neposrednosti je sistem, v katerem izvaja dokaze posebej pooblaščen organ (ali le eden izmed članov senata), ki nato poroča senatu, ki izda sodno odločbo.** V takem sistemu je med strankami in sodniki med dokazi in sodniki določen posrednik.

Načelo neposrednosti je uveljavljeno predvsem na prvi stopnji, pri sprejemanju navedb strank in pri izvajanju dokazov (*iudex facti – prvostopenjski sodnik*). To velja zlasti za narok za glavno obravnavo. Pri obravnavanju pritožbe ali izrednih pravnih sredstev načelo neposrednosti ni uveljavljeno.

Načelo javnosti je ustavno načelo sodstva, ki omogoča, da **družba nadzoruje delo sodišč. Tako za pravno varnost občanov kot za ugled sodišč je pomembno, da ravnajo in odločajo javno, ne pa v tajnih nedemokratskih sodnih postopkih.**

Razlikujemo:

- **splošno javnost:** vsak polnoleten sme biti navzoč na pripravljalnem naroku oziroma naroku za glavno obravnavo; vsakdo sme poročati o dogajanju na sodni obravnavi in tako obravnavo tudi komentirati;
- **javnost za stranke:** stranke smejo sodelovati na obravnavi tudi tedaj, ko jec sicer splošna javnost izključena, smejo pregledovati in prepisovati spise pravde.

5.1.3 Načelo kontradiktornosti (načelo obojestranskega zaslišanja)

Sodišče mora dati vsaki stranki možnost, da se izjavi o zatevkih in navedbah nasprotne stranke – *audiatur et altera pars*.

Gre za neposreden izraz pravice do enakega varstva pravic v postopku (22. člen Ustave). V kontradiktornem postopku mora biti vsaki stranki **omogočeno, da navaja dejstva, dokaze in pravna naziranja, da se opredeli do navedb nasprotne stranke, da sodeluje v dokaznem postopku (vključno s postavljanjem vprašanj pričam in izvedencem), da se izjavi o rezultatih dokazovanja ter sploh o vsem procesnem gradivu, ki lahko vpliva na odločitev sodišča.**

Ta pravica zagotavlja, da bo človek v razmerju do države v položaju subjekta in s tem preprečuje, da bi se človek pretvoril le v objekt državnega odločanja. – gre za **neposreden izraz spoštovanja človekove osebnosti.**

Izjavljanje v postopku pa ni obveznost, temveč le pravica – sodišče mora stranki dati možnost.

Najpomembnejši del postopka, v katerem se izraža načelo kontradiktornosti je glavna obravnava.

Pravica do enakega varstva pravic v postopku (22. člen Ustave) se nanaša tudi na dokazni postopek, saj iz te pravice med drugim izhaja, da mora biti v dokaznem postopku zagotovljena enakopravnost strank, da ima stranka pravico predlagati dokaze ter se izjaviti o dokaznih predlogih nasprotne stranke, biti prisotna ob izvajanju dokazov ter postavljati vprašanja pričam in izvedencem ter se izjaviti o rezultatih dokazovanja (sklep v zadevi Up-12/97 z dne 25. 3. 1999).

Iz Ustave pa ne izhaja le pravica stranke, da se izjavi o dejstvih in dokazih, temveč tudi pravica stranke, da se v postopku **izjavi tudi o pravni podlagi spora oziroma o pravnih vprašanjih (ne glede na to, da velja načelo *iura novit curia*).**

Poseg v pravico do kontradiktornega postopka je predvsem **uveljavitev sistema prekluzij glede navajanja novih dejstev in dokazov.** To naj samo po sebi ne bi bilo nedospustno, saj naj bi to upravičevala zahteva po zagotavljanju sojenja v razumnem roku.

Iz ustavne zahteve po kontradiktornem postopku naj bi izhajala tudi zahteva, **da lahko sodba veže samo tiste osebe, ki so imele možnost sodelovati v postopku, v katerem je bila izdana (Up-39/95).**

Pravici stranke, da se v postopku izjavi, ustreza **obveznost sodišča, da vse navedbe stranke vzame na znanje, da oceni njihovo verodostojnost, da oceni njihovo dopustnost in relevantnost ter da se do tistih navedb, ki so dopustne in za odločitev bistvenega pomena, v obrazložitvi tudi opredeli (Up-39/95).** Zahteva po obrazložitvi sodne odločbe je zato neposreden izraz pravice do enakega varstva pravic iz 22. člena Ustave. Sodišču pa se v obrazložitvi odločb ni treba opredeljevati do tistih navedb strank, ki za odločitev niso relevantne ali so očitno nesmiselne ali pomenijo zlorabo procesnih pravic (Up-33/98).

5.1.4 Načelo uporabe jezika

Pravdni postopek teče v jeziku, ki je pri sodišču v uradni rabi – tj. v slovenskem jeziku, na območjih, kjer živita avtohtoni italijanska in madžarska narodna skupnost, pa tudi v italijanskem in madžarskem jeziku, če stranka, ki živi na tem območju, uporablja italijanski oziroma madžarski jezik. Stroške, povezane z uporabo jezika pripadnikov manjšin pred sodišči, krije Republika Slovenija.

Stranke in drugi udeleženci v postopku pa imajo pravico, da uporabljajo svoj jezik v skladu z zakonom – to velja za ustna dejanja (pravica do sodnega tolmača), ne pa tudi za pisne vloge, ki morajo biti sestavljene v slovenskem (uradnem) jeziku, in ne za komuniciranje sodišča s strankami in drugimi udeleženci (pošiljanje vabil, sodnih odločb in drugih pisanj). Sodišče namreč služi z njimi v slovenskem jeziku.

5.1.5 Razpravno in preiskovalno načelo

Gre za načeli, ki se nanašata na **zbiranje procesnega gradiva (dejstva, dokazi, pravna pravila)**.

Razpravno načelo – pomeni, da **so samo stranke tiste, ki preskrbijo procesno gradivo, sodišče samo pa ne sme upoštevati procesnega gradiva, ki ga niso predložile stranke.**

Preiskovalno (inkvizicijsko) načelo – v čisti obliki pomeni, da **sodišče samo zbira procesno gradivo in tako zbrano procesno gradivo tudi vzame za podlago svoji sodni odločbi.**

Dejstva:

- glede dejstev uveljavlja zakon **razpravno načelo** – stranke morajo navesti vsa dejstva, na katero opirajo svoje zahteve – **t. i. trditvena podlaga**
- če nobena od strank določenega dejstva ne zatrjuje, sodišče praviloma šteje, da to dejstvo ne obstaja;
- zadržanost sodišča pri opredeljevanju dejanske podlage naj bi bila tudi izraz zahteve po nepristranskem sodišču;

Dokazi:

- tudi glede dokazov velja razpravno načelo – sodišče sme izvesti le dokaz, ki ga je predlagala katera od strank;
- priznanih dejstev ni treba dokazovati;

Pravna pravila:

- pravo se praviloma ne dokazuje, velja načelo, da pravo sodišče pozna po uradni dolžnosti (***iura novit curia***);
- tudi za tuje pravo velja načelo *iura novit curia* (prvi odstavek 12. člena ZMZPP);
- pravo EU ni tuje pravo, šteje se kot domače pravo;

Razpravno načelo do neke mere omiljuje **materialno procesno vodstvo sodišča** – predsednik senata postavlja vprašanja in na druge primerne načine skrbi, da se med obravnavo navedejo vsa odločilna dejstva, da se dopolnijo nepopolne navedbe strank o pomembnih dejstvih, da se ponudijo in dopolnijo dokazila, ki se nanašajo na navedbe strank in dajo vsa pojasnila, ki so potrebna, da bi se ugotovilo sporno dejansko stanje in sporno pravno razmerje, ki je pomembno za odločbo.

Omejitev razpravnega načela pomeni tudi **prekluzija, tj. časovna omejitev navajanja novih dejstev in dokazov.**

Načelo materialne resnice – zakon ga ne omenja več, kljub temu pa pomeni del pravice do učinkovitega sodnega varstva (pravilna ugotovitev dejstev in pravilna uporaba prava).

Izjemo pomeni tudi določba 7. člena ZPP, po kateri sme **sodišče ugotoviti tudi dejstva, ki jih stranke niso navajale, če iz obravnave in dokazovanja izhaja, da imajo stranke namen razpolagati z zahtevki, s katerimi ne morejo razpolagati.**

Glede tistih **procesnih predpostavk**, na katere sodišče pazi po uradni dolžnosti (npr. sposobnost biti stranka, procesna sposobnost, pravni interes, sodna pristojnost, res iudicata) velja, da lahko sodišče po uradni dolžnosti upošteva tudi dejstva, ki jih nobena od strank ni zatrjevala.

5.1.6 Načelo proste presoje dokazov

Glede presoje dejstev obstajata:

- **sistem dokaznih pravil (tudi: pozitivna dokazna teorija):** gre za sistem, v katerem obstajajo dokazna pravila, ki vnaprej ocenjujejo vrednost določenega dokaza; v takem primeru ni sodnik tisti, ki bi ocenjeval prepričljivost izpovedb in njihovo resničnost, temveč to stori že abstraktno zakonodajalec na podlagi nekih abstraktnih in posplošenih ugotovitev o vrednosti posameznih dokazil; tu govorimo o legalnem (zakonskem) ocenjevanju dokazov – resnica, do katere se dokopljemo na tak način, pa je formalna resnica; ugotavlja se skladnost izvedenih dokazov s procesnimi pravili, ki vsebujejo vrednotenje teh dokazov;
- **sistem proste presoje dokazov (tudi: negativna dokazna teorija):** sodniku je prepuščeno, da na podlagi ocenjevanja posamičnega dokaza, na podlagi ocenjevanja posamičnega dokaza v zvezi z drugimi dokazi in na podlagi celotnega dokaznega postopka sklepa, katera dejstva so resnična in katera ne. V takem primeru si sodnik dejansko ustvarja subjektivno sliko o objektivni realnosti.

Katera dejstva se štejejo za dokazana, odloči sodišče po svojem prepričanju na podlagi vestne in skrbne presoje vsakega dokaza posebej in vseh dokazov skupaj ter na podlagi uspeha celotnega postopka.

Izjema: npr. javna listina dokazuje resničnost tistega, kar se v njej potrjuje ali določa, dovoljeno pa je dokazati, da so v javni listini dejstva neresnično ugotovljena; pravne domneve, vezanost na pravnomočno obsodilno sodbo, izdano v kazenskem postopku glede obstoja kaznivega dejanja in kazenske odgovornosti.

Skrbnost dokazne ocene nalaga navedbo kriterijev prepričljivosti. Dokazna ocena mora ustrezati zahtevam **racionalnosti** – dokazna ocena mora temeljiti na argumentih, ki so racionalno sprejemljivi in preverljivi, in **splošnosti** – argumentacija mora biti obče (objektivno) sprejemljiva, torej potencialno prepričljiva za vsakega razumnega človeka iz časa in prostora, v katerem je izdana z njo utemeljena sodna odločba.

5.1.7 Načelo vestnosti in poštenja

Stranka lahko izkoristi vse svoje procesne pravice zaradi varstva svojih interesov – **nihče pa ne more izkoristiti svojih pravic samo zaradi tega, da bi drugemu škodoval. Stranka**

mora nastopati v procesu ne le v skladu s pravnimi pravili, temveč tudi v skladu z moralnimi normami.

Načelo vestnosti in poštenja obsega več ožjih pravil oziroma načel:

- **načelo resnicoljubnosti (iskrenosti) in popolnosti** – stranke vedoma v postopku ne smejo govoriti neresnice oziroma ne smejo zamolčati pravno pomembnih (relevantnih) dejstev; kar zadeva načelo resnicoljubnosti se od strank zahteva navajanje subjektivne resnice, stranka pa ne sme navajati dejstev, za katera ve, da niso resnična, sme pa navajati dejstva, za katera je sama v dvomu;
- **načelo prepovedi zlorabe procesnih pravic – pošteno uporabljati procesne pravice** – vsaka pravica ima poleg individualne (njenemu nosilcu namenjene) tudi svojo socialno vsebino; pravice so najprej omejene s pravicami drugih, omejene pa so tudi z namenom in smislom same pravice (princip finalnosti) ter s splošnim pojmovanjem družbene etike (ki je tu dvignjena na raven prava), ki ga izraža standard občutka poštenja vseh razumnih in pravičnih ljudi (poštenje in vzajemno zaupanje ter dobri običaji).

Lažnih navedb in izjav sodišče ne sme upoštevati. Na dokazano neresnična dejstva sodišče ne bo oprlo sodbe.

Če je očitno, da je podana zloraba procesnih pravic, sodišče procesnih dejanj (ki pomenijo zlorabo) ne bo upoštevalo, stranko pa bo lahko tudi kaznovalo.

5.1.8 Obveznost posredovanja podatkov

Državni organi, organi lokalnih skupnosti, nosilci javnih pooblastil ter druge osebe in organizacije, ki razpolagajo s podatki, potrebnimi za odločitev, so dolžni, ne glede na določbe o varstvu osebnih in drugih podatkov, na zahtevo sodišča brezplačno posredovati zahtevane podatke.

5.1.9 Načelo ekonomičnosti in pospešitve postopka

Civilni pravdni postopek mora sodišče opraviti:

- **brez zavlačevanja;**
- **s čimmanjšimi stroški.**

Hitrost postopka je predvsem pomembna za stranke, ki le tako pridejo do hitrega varstva svojih pravic. Načelo ekonomičnosti je treba razumeti tako, da mora sodišče čim hitreje s čim manjšimi stroški izdati pravno in dejansko pravilno odločbo.

Že na zakonodajni ravni je država dolžna sodstvo organizirati tako, da se zagotavlja pravica do sojenja v razumnem roku. V ta okvir spada tudi ustrezna procesna zakonodaja, ki strankam

onemogoča zavlačevati postopek. Pospešitveni instituti v ZPP so: princip koncentracije glavne obravnave in navedb, ustalitev pristojnosti, določbe o razširitvi pristojnosti sodnika posameznika, prenos nekaterih procesnih dejanj na strokovnega sodelavca, fikcija vročitve, vročanje po posebni službi za vročitve, poenostavitev postopka za izdajo zamudne sodbe itd.

Konkretna uresničitev tega načela zavisi od sodnika – temeljita priprava na glavno obravnavo.

Ob načelu pospešitve in ekonomičnosti postopka pa ne smemo pozabiti temeljnega cilja pravnega postopka, ki je v izdaji zakonite in pravilne sodne odločbe.

Pravdni stroški praviloma ne bi smeli presežati vrednosti spornega predmeta, ne glede na navedeno pa je pomen sodnega varstva (tudi) v varstvu integritete pravnega reda sploh.

5.1.10 Prepoved zlorabe pravic

Sodišče mora onemogočiti vsako zlorabo pravic, ki jih imajo stranke v postopku. Če stranke, intervenienti, njihovi zakoniti zastopniki in pooblaščenca z namenom škodovati drugemu ali s ciljem, ki je v nasprotju z dobrimi običaji, vestnostjo in poštenjem, zlorablajo pravice, ki jih imajo po tem zakonu, jim sodišče lahko izreče denarno kazen ali druge ukrepe.

Gre za posledico **ideje o socialni funkciji civilnega postopka** – namen postopka je posredovati med strankami zaradi višjega socialnega interesa, pravnega reda kot celote.

Primeri zlorabe procesnih pravic se razvrščajo v naslednje skupine:

- **zlorabe pravice do tožbe oziroma sodnega varstva** (npr. vlaganje tožb z očitno neutemeljenim tožbenim zahtevkom, pa tudi nasprotovanje očitno utemeljenim zahtevkom);
- **kršitve načela resnicoljubnosti** (primeri lažnih trditev oziroma izjav);
- **nedovoljena razpolaganja;**
- **namerno škodovanje drugemu;**
- **izkoriščanje procesnih pravic zgolj zaradi zavlačevanja in oteževanja postopka;**
- **konstruiranje pristojnosti** (s kopičenjem zahtevkom, med katerimi so tudi navidezni);
- **žalitve sodišča, strank ali drugih udeležencev postopka.**

Procesna dejanja, ki pomenijo zlorabo procesnih pravic, so protipravna in zato nična, sodišče jih ne sme upoštevati. Sodišče zato ne bi smelo dopustiti spremembe tožbe, če bi ocenilo, da je zavlačevalna. Ti **preventivni ukrepi** ne zagotavljajo pogosto zadovoljivega instrumentarija, ki bi zagotavljal učinkovito preventivno ukrepanje proti zlorabam pravic.

Represivni ukrep pomenijo zagrožene sankcije – gre za disciplinska pooblastila pravnega sodišča za zagotovitev urejenosti teka pravnega postopka.

Zloraba procesnih pravic je tudi civilni delikt, posledica katerega je **odškodninska odgovornost** za škodo, ki jo je zaradi zlorabe (zlasti objestnega pravedanja) utrpela druga stranka.

5.1.11 Načelo pomoči prava neuki stranki

To načelo uveljavlja ustavno načelo **enakega varstva pravic iz 22. člena Ustave – enakost orožij zahteva, da mora imeti vsaka stranka v postopku enako možnost za predstavitev svojega primera in da ne sme imeti nobena stranka kakšne bistvene prednosti pred nasprotnikom**. Pred sodiščem pa je enakopraven oziroma uživa enako varstvo le tisti, ki pozna svoje pravice, ki je z njimi seznanjen. V tem smislu zakon določa **dolžnost sodišča, da nudi pravno pomoč prava nevešči stranki – stranko, ki nima pooblaščenca in ki iz nevednosti ne uporablja procesnih pravic, ki jih ima po ZPP, opozori sodišče, katera pravdna dejanja lahko opravi**.

Načelo pomoči nevešči stranki izhaja tudi iz **pravice do sodnega varstva (23. člen Ustave) – načelo, da ima vsakdo pravico, da o njegovih pravicah in dolžnostih odloča neodvisno, nepristransko in z zakonom ustanovljeno sodišče, narekuje takšno ureditev, ki omogoča uresničitev namena civilnega pravnega postopka - razrešitev civilnega spora**. Če se torej zaradi formalnih pomanjkljivosti ne more razpravljati o bistvu spora, je naloga sodišča, da na to opozori stranko in ji pomaga premagati oviro, ki onemogoča, da se meritorno odloči o spornem pravnem razmerju oziroma o sporni pravici.

Načelo pomoči velja **tako za procesne kot za materialnopravne pravice** (pouk o procesnih pravicah, upoštevajoč instrumentalno naravo procesnega prava, brez sočasnega pouka o materialnih pravicah, ki jih je treba zavarovati, ni mogoč). Takšno stališče pa naj bi bilo sporno, predvsem z vidika objektivnosti sodnikovega sojenja.

Zaradi spoštovanja načela dispozitivnosti sodišče ni dolžno seznanjati pravnih strank s tem, kako lahko razpolagajo s svojimi zahtevki.

5.1.12 Predhodno vprašanje (načelo prirejenosti sodnih postopkov)

Načelo prirejenosti postopkov – pomeni, da so civilna sodišča in druga sodišča (npr. kazensko sodišče) ter drugi državni organi, kadar odločajo o pravicah in pravnih razmerjih, med seboj v položaju prirejenosti in da vsak organ odloča v mejah svojih pristojnosti.

Načelo prirejenosti se kaže v:

- vezanosti na pravnomočne odločbe drugih organov,
- sistemu reševanja predhodnih vprašanj.

Predhodno (prejudicialno) vprašanje – je tisto vprašanje, ki sicer samo ni predmet civilne pravde, od njegove rešitve pa je odvisna odločitev v glavni stvari.³¹

Kadar je odločba sodišča odvisna od predhodne rešitve vprašanja, ali obstaja kakšna pravica ali pravno razmerje (predhodno vprašanje), pa o njem še ni odločilo sodišče ali kakšen drug pristojen organ, lahko sodišče samo reši to vprašanje, če ni s posebnimi predpisi drugače določeno. Rešitev predhodnega vprašanja ima pravni učinek samo v pravdi, v kateri je bilo vprašanje rešeno.

Predmet predhodnega vprašanja je lahko le ugotavljanje, ali obstaja oziroma ne obstaja pravica ali pravno razmerje, kar je tudi predmet ugotovitvene tožbe. Ne gre za predhodno vprašanje, če je treba ugotoviti obstoj ali neobstoj določenih dejstev. Predmet predhodnega vprašanja tudi ni ugotavljanje pravnih pravil.

Prejudicialno razmerje je del dejanske podlage sodne odločbe – takšen del, ki pomeni posebno celoto. Ugotovitev o predhodnem vprašanju spada v spodnjo premiso, čeprav ga predstavlja pravica ali pravno razmerje, ki je predmet samostojnega odločanja na matičnem področju. Odgovor na predhodno vprašanje vedno pomeni rešitev pravnega vprašanja, in sicer predstavlja pravno logično konkluzijo predhodnega silogizma. Če predhodno vprašanje na matičnem področju še ni rešeno, je lahko predmet priznanja in ima v sodbi značaj dejanske ugotovitve. Če je sporno, ga je treba razstaviti na posamezna pravno odločilna (pravotvorna) dejstva.

Pri prejudicialnosti gre za relacijo odvisnosti dveh pravnih razmerij. Pravica ali pravno razmerje sta prejudicialna le:

- če nista identična z glavno stvarjo;
- če rešitev predhodnega vprašanja tvori temelj, od katerega je odvisna odločitev sodišča o glavni stvari.

Določenih vprašanj ni mogoče reševati kot predhodnih – to velja zlasti za statusna vprašanja (obstoj ali neobstoj zakonske zveze, razveze, očetovstvo).

Vrhovno sodišče je v novejšem času močno omejilo možnosti ugotavljanja obstoja kaznivega dejanja v pravnem postopku. Ugotavljanje obstoja kaznivega dejanja kot predhodnega vprašanja v pravdi je v svoji novejši odločbi vezalo na omejitve, ki so posledica tehtanja interesov – pravnomočno sodišče naj le izjemoma ugotavlja, ali je bila škoda storjena s kaznivim dejanjem, če je treba **po načelu sorazmernosti pri tehtanju pravice do sodnega varstva (23. člen Ustave) oziroma do poštenega sojenja (6. člen EKČP) na eni strani in domneve nedolžnosti (27. člen Ustave) na drugi strani dati prednost pravici do sodnega varstva oškodovancev pred domnevo nedolžnosti**. To primeri, ko proti storilcu ni mogel začeti teči kazenski postopek ali se končati z meritorno odločbo, npr. zaradi storilčeve smrti ob ali po dejanju, zaradi duševne bolezni ob ali po dejanju, amnestije ali umika tožilčeve obtožbe, o katerem oškodovanec ni bil obveščen.

Kadar pa temelji tožbeni zahtevk na istem dejanskem stanju, na podlagi katerega je že bilo odločeno v kazenskem postopku, je sodišče vezano na pravnomočno obsodilno

³¹ Npr. tožnik zahteva od toženca odškodnino, češ da je neupravičeno posekal les v tožnikovem gozdu. Toženec pa se v postopku rani in ugovarja, da je les posekal na svojem, ker meja poteka drugje, kot to zatrjuje tožnik. Za odločitev o glavni stvari, tj. odškodnini, je predhodno treba rešiti vprašanje, kje je meja.

sodbo, izdano v kazenskem postopku, samo glede obstoja kaznivega dejanja in kazenske odgovornosti storilca.

Civilna odgovornost je sicer strožja od kazenske – prag kazenske odgovornosti je sicer višji kot prag civilne odgovornosti. Iz nekega obravnavanega dejanskega stanja lahko izhaja civilna odgovornost, čeprav to dejanje obenem ni tudi kaznivo dejanje.

V primerih identičnih dejanskih stanj civilno sodišče ni vezano na oprostilno sodbo v kazenskem postopku, vezanost na obsodilno sodbo pa je logična – če določeno dejanje utemeljuje sklep o obstoju kaznivega dejanja in kazenske odgovornosti, potem je toliko bolj gotovo, da iz istega dejanja izvira tudi (strožja) civilna odgovornost. Gre za **varovanje avtoritete kazenske obsodilne sodbe in preprečuje morebitno neskladnost med sodnimi odločbami.**

5.1.13 Načelo glede sestave sodišča

V pravnem postopku sodi sodnik posameznik (to je vedno pred okrajnim sodiščem), če pa zakon določa, odloča senat (načelo zbornosti – sistem kombiniranega senata) (v sporih iz avtorskih pravic, v sporih v zvezi z varstvom konkurence, zakonskih sporih, sporih o ugotavljanju ali izpodbijanju očetovstva ter sporih o vzgoji otrok).

V preteklosti je kot posledica absolutistične države nastalo nezaupanje do poklicnih sodnikov in sploh do pravnikov. To pa je pripeljalo do vključitve laikov v proces sojenja zaradi zagotavljanja demokratičnosti in javnega nadzora nad sojenjem. V današnjem času vključevanje laikov v proces sojenja nima več enakega pomena.

Strokovni sodelavec – opravlja tista procesna dejanja, za katera je tako določeno z zakonom. Strokovni sodelavec mora imeti opravljen pravniški državni izpit, svoje delo pa opravlja pod vodstvom in po naročilu sodnika.

5.2 Kazenski postopek³²

Kazenski postopek ureja *Zakon o kazenskem postopku* (ZKP).

Kazenski postopek je **sistem sistematično opravljenih, pravno normiranih dejanj določenih državnih organov (policije, državnega tožilstva, sodišč) in nekaterih drugih oseb (oškodovancev kot tožilcev, zasebnega tožilca) ter obdolženca, ki se opravljajo, če je podana določena stopnja verjetnosti (utemeljen sum), da je bilo storjeno kaznivo dejanje, in so usmerjena k odločitvi (sodbi) o obstoju domnevnega kaznivega dejanja.**

Po teoriji o kazenskem postopku kot o pravnem odnosu pa je kazenski postopek **razmerje med dolžnostno korelativnostjo med državnimi organi, ki sodelujejo v kazenskem**

³² Pregled prevzet po Dežman, Zlatko/ Erbežnik, Anže: Kazensko procesno pravo Republike Slovenije, GV Založba, Ljubljana 2003.

postopku zaradi varstva človekovih pravic v njem, ter tistimi pravno varovanimi interesi, ki jih posameznim udeležencem v kazenskem postopku priznava zakon kot pravice.

ZKP določa **pravila, ki naj zagotovijo, da se nihče, ki je nedolžen, ne obsodi, storilcu kaznivega dejanja pa izreče kazenska sankcija ob pogojih, ki jih določa kazenski zakon in na podlagi zakonitega postopka (1. člen).**

Kazenski postopek v Sloveniji je t. i. **mešani postopek**, za katerega je značilno, da ga sestavljata **dva poglobljena stadija:**

- **predhodni postopek;**
- **glavni postopek.**

Glede na to, da se kazenski postopek, zasnovan na razmerju treh temeljnih procesnih subjektov (tj. strank in sodišča) začne praviloma **s sklepom o uvedbi preiskave, predkazenski postopek ne sodi med faze kazenskega postopka.**

Kdaj se **predkazenski postopek začne, ZKP ne določa.** Po ZKP morajo organi za notranje zadeve ukreniti potrebno, da se izsledi storilec kaznivega dejanja, da se storilec ali udeleženec ne skrrije ali ne pobegne, da se odkrijejo in zavarujejo sledovi kaznivega dejanja in predmeti, ki utegnejo biti dokaz, in da se zberejo vsa obvestila, ki bi utegnila biti koristna za uspešno izvedbo kazenskega postopka, če so podani **razlogi za sum**, da je bilo sotrjeno kaznivo dejanje, za katero se storilec preganja po uradni dolžnosti (148. člen ZKP).

Kazenski postopek pa se začne:

- *s sklepom o preiskavi;*
- *s soglasjem preiskovalnega sodnika k predlogu upravičenega tožilca za vložitev neposredne obtožnice;*
- *z razpisom glavne obravnave v primeru neposredne obtožnice, za katero soglasje preiskovalnega sodnika ni potrebno;*
- *z odredbo o vročitvi obtožnega akta v skrajšanem postopku;*
- *s katerikoli dejanjem sodnika za mladoletnike.*

Redni kazenski postopek ima naslednje faze:

- **predhodni postopek:**
 - a) preiskava;
 - b) obtoževanje z morebitno presojo (kontrolno) utemeljenosti obtožnice ali zasebne tožbe.
- **glavni postopek:**
 - c) priprave na glavno obravnavo;
 - d) glavna obravnavo s sodbo;
- začetek zasedanja in oklic zadeve;
- začetek glavne obravnave z branjem obtožnice oziroma zasebne tožbe;
- odgovor na obtožnico ali zasebno tožbo;
- zaslišanje obdolženca;
- dokazovanje;

- beseda strank;
- posvetovanje sodišča in glasovanje o sodbi;
- razglasitev sodbe in njena kratka obrazložitev.
 - e) postopek s pritožbo zoper sodbo prvostopenjskega sodišča in drugostopenjskega sodišča – redno pravno sredstvo;
 - f) izvršitev sodbe;
 - g) postopek z izrednimi pravnimi sredstvi (zahtevo za varstvo zkonitosti, obnovo postopka).

5.2.1 Načelo prepovedi ponovnega sojenja o isti stvari (*ne bis in idem*)

Ustava v 31. členu določa, da **nihče ne sme biti ponovno obsojen ali kaznovan zaradi kaznivega dejanja, za katero je bil kazenski postopek zoper njega pravnomočno ustavljen, ali je bila obtožba zoper njega pravnomočno zavrnjena, ali je bil s pravnomočno sodbo oproščen ali obsojen.**

Ustavna določba se torej nanaša:

- **na meritorne sodne odločbe** (obsodilne in oprostilne sodbe);
- **formalne sodne odločbe** (zavrnilna sodba, sklep o ustavitvi kazenskega postopka, sklep o zavrženju kazenske ovadbe v primeru poravnave oziroma v zvezi z odložitvijo pregona).

Ustavna pravica prepovedi ponovnega sojenja o isti stvari ima dva bistvena vidika (tako US v zadevi št. U-I-92/97):

- eden je v tem, da posameznik **ne more biti ponovno obsojen za kaznivo dejanje**, za katero je bil že obsojen s pravnomočno sodbo sodišča;
- drugi je v tem, da na podlagi te pravice **domnevna nedolžnosti**, ki po določbi 27. člena Ustave velja v kazenskem postopku za vsakogar, dokler ni njegova krivda ugotovljena s pravnomočno sodbo, **preraste v primerih pravnomočne ustavitve kazenskega postopka, pravnomočne oprostilne in pravnomočne zavrnilne sodbe v neizpodbojno domnevo.**

5.2.2 Načelo domneve nedolžnosti

Tisti, ki je obdolžen kaznivega dejanja, velja za nedolžnega, dokler njegova krivda ni ugotovljena s pravnomočno sodbo (27. člen Ustave, 3. člen ZKP).

Gre za presumpcijo, ki šteje kot temelj vsakega civiliziranega pravosodja. Domneva nedolžnosti pa ni absolutna, temveč **relativna (ovrgljiva) pravna predpostavka** – kazenski postopek se ne začne zaradi domneve, da obdolženec ni storil kaznivega dejanja, temveč zato, ker obstaja verjetnost, da ga je storil, kar pomeni, da je izhodišče pozitivna, in ne negativna predpostavka. Tako se (lahko) v kazenskem postopku domneva nedolžnosti postopoma ruši – »kaskadna«
domneva nedolžnosti.

Izrek sodbe naj bi pomenil »katarzični trenutek«, ko se domneva bodisi v celoti potrdi za nazaj, bodisi dokončno ovrže. Šele pravnomočna oprostilna sodba ponovno vzpostavi domnevo nedolžnosti v vsej njeni moči.

Domneva nedolžnosti ima tri bistvene posledice:

- **obdolžencu se ni treba braniti** (lahko ostane pasiven v postopku, razen dolžnosti, da se postopka fizično udeležuje);
- **dokazno breme je na tožilcu;**
- **sodišče mora v dvomu odločiti v korist obdolženca (in dubio pro reo).**

5.2.3 Načelo akuzatornosti/ načelo oficialnosti/ načelo legalitete

To so načela, ki zadevajo začetek kazenskega postopka.

Načelo akuzatornosti – kazenski postopek se lahko uvede le na zahtevo upravičenega tožilca – gre za ločitev funkcije kazenskega pregona od funkcije sojenja (**nullo actore nullus iudex – kjer ni tožnika, ni sodnika**). Kršitev načela akuzatornosti je procesno sankcionirana kot absolutna bistvena kršitev, ki je podana, če je sodišče prekršilo predpise kazenskega postopka o vprašanju, ali je podana obtožba upravičenega tožilca oziroma ali ima ta dovoljenje za pregon pristojnega organa oziroma predlog oškodovanca. V **ožjem pomenu** pomeni akuzatornost **strogo ločitev vseh treh temeljnih procesnih funkcij (obrambe, obtožbe, sojenja)**, zato ima kazenski postopek naravo spora dveh enakovrednih strank pred nepristranskim sodiščem. Akuzatornost v **širšem pomenu besede** pa zadeva **razpravno načelo (načelo kontradiktornosti)**, torej način razreševanja spora po razpravni maksimi, po kateri izvajajo dokaze pred sodiščem izključno stranke.

Načelo oficialnosti – ima trojen pomen:

- **državni organ kazenskega pregona začne in vrši kazenski pregon po uradni dolžnosti in v državnem (javnem) interesu, ne glede na voljo oškodovanca;**
- **pomeni merilo, po katerem delimo kazniva dejanja na tista, za katera se storilci preganjajo po uradni dolžnosti/ ki se preganjajo po uradni dolžnosti, vendar na predlog oškodovanca/ se storilci preganjajo na zasebno tožbo;**
- **opravljanje procesnih dejanj, za katera se sodišče odloči po uradni dolžnosti, neodvisno od pobude strank** (sodišče mora po resnici in popolnoma ugotoviti dejstva, pomembna za izdajo zakonite odločbe; kljub priznanju mora preiskovalni sodnik zbirati še druge dokaze).

Načelo legalitete – pomeni, da je **državni tožilec v primeru kaznivih dejanj, ki se preganjajo po uradni dolžnosti, dolžan začeti kazenski pregon in ga vršiti tako dolgo, dokler so za to izpolnjeni dejanski in pravni pogoji**. Člen 20 ZKP določa, da je državni tožilec dolžan začeti kazenski pregon, če je podan utemeljen sum, da je storjeno kaznivo dejanje, za katero se storilec preganja po uradni dolžnosti, če zakon ne določa drugače.

Nasprotje od načela legalitete je **načelo oportunitete** – po tem načelu bi državni tožilec v vsakem posameznem primeru posebej presojal, ali je kazenski pregon smotrni, primeren ali oportun. V tem primeru je državni tožilec pooblaščen, ne pa tudi dolžan začeti kazenski pregon in vztrajati pri njem.

ZKP ne uveljavlja načela legalitete absolutno – za odstop od načela obstajajo razlogi pravne (npr. dejanje ni kaznivo dejanje, ki se preganja po uradni dolžnosti; so podane okoliščine, ki izključujejo kazenski pregon, ker je dejanje zaobseženo z amnestijo, pomilostitvijo ali je kazenski pregon zastaral, ni potrebnega dovoljenja za pregon državnega organa, ki odloča o imuniteti, ni oškodovančevega predloga za pregon, gre za izročitev) in stvarne narave (ni podan utemeljen sum, da je bilo storjeno kaznivo dejanje; so podane okoliščine, ki izključujejo protipravnost; so podane okoliščine, ki izključujejo kazensko odgovornost, kazenski pregon mladoletnika, dejanje majhnega pomena, itd.).

5.2.4 Preiskovalno (inkvizitorno) in razpravno (kontradiktorno) načelo

Gre za načela, ki zadevajo potek kazenskega postopka. Načelo kontradiktornosti prihaja do izraza v čistem akuzatornem postopku, za katerega je značilno, da so vse tri funkcije (obtožbe, obrambe in sojenja) strogo ločene; v takšnem kazenskem postopku velja načelo dispozitivnosti, po katerem so procesna dejanja dokazovanja odvisna od pobude strank.

Preiskovalno (inkvizitorno) načelo pomeni – **da mora sodišče po uradni dolžnosti ugotavljati vsa tista dejstva, o katerih misli, da so pomembna za pravilno presojo** (drugi odstavek 329. člena ZKP), saj je končni cilj kazenskega postopka v dejanskem pogledu pravilna in v pravnem pogledu zakonita odločitev o obstoju kaznivega dejanja. ZKP ima naslednje inkvizitorne elemente, npr.:

- pred začetkom preiskave preiskovalni sodnik zasliši obdolženca;
- obdolženca se zaslišuje tudi v preiskavi in na glavni obravnavi;
- ko izda sklep o preiskavi, opravlja preiskovalni sodnik preiskovalna dejanja ne le na predlog strank, temveč tudi tista dejanja, ki se mu zdijo potrebna za uspešno izvedbo kazenskega postopka;
- tudi če je priznanje obdolženca na glavni obravnavi še tako popolno, ne odvezuje sodišča, da izvede tudi druge dokaze;
- sodišče na glavni obravnavi prebere določene »preiskovalne« zapisnike, reproducira posnetke.

Inkvizitorno načelo poudarja predvsem 17. člen ZKP, ko določa, da morajo sodišča in državni organi, ki sodelujejo v kazenskem postopku, po resnici in popolnoma ugotoviti dejstva, pomembna za izdajo zakonite odločbe, kar pomeni, da morajo enako pazljivo preiskusiti un ugotoviti tako dejstva, ki obdolženca obremenjujejo, kot tudi dejstva, ki so mu v korist.

Razpravno (kontradiktorno) načelo – v **ožjem pomenu besede** pomeni pravico procesnih strank, izreči se o stališčih in procesnih dejanjih nasprotne stranke; v **širšem pomenu besede** pa pomeni pravico strank, da same zbirajo in izvajajo dokaze ter preizkušajo verodostojnost dokazov nasprotne stranke, ne da bi pri tem sodelovalo pri zbiranju procesnega gradiva tudi sodišče (*razpravna maksima*).

Normativno podlago kontradiktornemu načelu daje že 16. člen ZKP, ki določa, da imata obdolženec in tožilec položaj enakopravnih strank. Tožilec mora navesti dejstva, na katera opira svoj zahtevek, in predlagati dokaze, s katerimi ta dejstva dokazuje, obdolženec pa ima pravico navajati dejstva in predlagati dokaze, ki so mu v korist.

Kontradiktornost se kaže npr. v:

- pripor ali katerega od nadomestnih ukrepov je mogoče odrediti le po opravljenem kontradiktornem naroku,
- preden odloči o zahtevi državnega tožilca za preiskavo, zasliši preiskovalni sodnik osumljenca, lahko pa povabi državnega tožilca, in tistega, zoper katerega je zahtevana preiskava, k sebi, da pojasni okoliščine, ki so pomembne za odločitev o zahtevi;
- kontradiktornost v preiskavi je zagotovljena s pravico državnega tožilca, obdolženca in oškodovanca, da so navzoči pri določenih procesnih dejanjih;
- obe stranki smeta predlagati preiskovalnemu sodniku, naj opravi posamezna preiskovalna dejanja;
- obdolžencu se vroči obtožnica brez odlašanja, obdolženec in njegov zagovornik pa imata pravico, da podata zoper obtožnico ugovor;
- glavna obravnava se začne z branjem obtožnice, obdolženec in njegov zagovornik pa imata pravico odgovoriti na obtožbo ter zavzeti stališče do obtožbe in premoženjskopravnega zahtevka;
- v sklepnem govoru imata stranki pravico, da odgovorita na navedbe nasprotne stranke, zadnjo besedo ima vsele obdolženec;
- kontradiktornost je podana tudi v primeru pravnih sredstev, saj se izvod vselej vroči nasprotni stranki, da nanj odgovori, itd.

5.2.5 Načelo ustnosti

To načelo pomeni, da **sodišče presoja dokazni pomen le tistega gradiva, ki je bilo predmet ustne razprave na glavni obravnavi.**

Načelo ustnosti sicer ne izključuje pisnosti, saj predvideva, da so procesno upoštevane izjave zapisniško ugotovljene, vendar se kot pogoj veljavnosti izjav postavlja zahteva, da **lahko sodišče opre sodbo samo na dejstva in dokaze, ki so bili predmet presoje na glavni obravnavi (prvi odstavek 355. člena ZKP).**

Načelo ustnosti (sploh) omogoča kontradiktornost; je tudi **pogoj za uresničevanje načela neposrednosti in načela javnosti.**

Načelo ustnosti je antipod načelu pisnosti kot načelu inkvizitornega kazenskega postopka (*quod non est in actis, non est in mundo*).

5.2.6 Načelo neposrednosti

To načelo pomeni, da **mora sodišče vzeti za podlago sodbe (praviloma) samo tista dejanja, ki jih je zaznalo neposredno na glavni obravnavi ob izvedbi izvirnih (originalnih) dokazov.**

Glavna obravnava, ki je bila **preložena**, se mora začeti znova, če se je **spremenila sestava senata**, senat pa sme po zaslišanju strank odločiti, da se izpovedbe prič in izvedencev s prejšnje obravnave le preberejo.

Če se glavna obravnava **prekine za več kot osem dni**, se ravna tako, kot da je preložena. Če pa je bila **preložena za več kot tri mesece**, se mora začeti znova. Tudi zaradi načela neposrednosti morajo biti člani senata ves čas prisotni pri vseh procesnih dejanjih in brez prekinitve obravnave sodne dvorane ne smejo zapuščati.

Načelo neposrednosti v fazi predhodnega postopka niti ne pride v poštev, saj je treba vse dokaze, ki se izvedejo v tem postopku, ponoviti pred sodečim sodiščem. Načelo neposrednosti prihaja do izraza šele v **fazi glavne obravnave, ko sodišče izvaja dokaze neposredno**.

Načelo neposrednosti je realizirano s številnimi izjemami. V **pritožbenem postopku** načelo neposrednosti ne velja, saj sodišče odloča praviloma na podlagi spisa na seji senata, le izjemoma na glavni obravnavi.

Načelo neposrednosti zahteva tudi **navzočnost strank** – izjemoma je dopustno sojenje v nenavzočnosti obdolženca ob določenih pogojih, predvsem če je bil predhodno že zaslišan.

Če obtoženec stori kaznivo dejanje na glavni obravnavi, razširi senat po obtožbi upravičenega tožilca, ki jo ta lahko poda ustno, glavno obravnavo praviloma tudi na to dejanje. Zoper to obtožbo ni ugovora, sme pa sodišče za pripravo te obrambe prekiniti glavno obravnavo ter po zaslišanju strank odločiti, da se obtožencu za takšno kaznivo dejanje sodi posebej.

5.2.7 Načelo proste presoje dokazov

To načelo pomeni, da **sodišče ocenjuje izvedene dokaze v skladu s svojo logično in psihološko analizo, pri čemer ni vezano z nobenimi zakonskimi pravili o tem, kako naj presoja njihovo dokazno vrednost oziroma vrednost posameznega dokaza**.

Pri oceni dokazov po prosti presoji se navajata dva načina:

- po prvem sodišče ni dolžno v obrazložitvi sodbe navesti razloge za svoje prepričanje (npr. porota v Franciji, v angloameriškem pravu). Svojo odločitev oblikuje na temelju svojega notranjega prepričanja (*intimate conviction*).

- po drugem načinu pa mora sodišče svojo prosto presojo izoblikovati na podlagi ocene dokazov, ki mora biti logična in izkustveno sprejemljiva ter jo je mogoče preveriti, ker mora sodišče v obrazložitvi odločbe navesti, katera pravnom pomembna dejstva šteje za obstoječa; zato mora biti odločitev sodišča obrazložena na način, ki ne sme zbujati vtisa nemotivirane presoje; obrazložitev sodne odločbe pa je sredstvo, ki varuje pred samovoljo, diskrecionarnostjo oziroma arbitrarnostjo sodniških odločitev.

V primeru dvoma izhaja pravo **iz načela, ki gre v korist obdolženca (in dubio pro reso)** – v **dvomljivih procesnih situacijah je treba šteti premalo zanesljivo dokazana dejstva, ki**

naj bi obdolženca obremenjevala, za neobstoječa. To pravilo izhaja iz domneve nedolžnosti. Sodišče oprosti obtoženca obtožbe, če ni dokazano, da je storil dejanje, katerega je obtožen.

Sodišče **navede določno in popolnoma, katera dejstva šteje za dokazana ali nedokazana in iz katerih razlogov.** Še zlasti mora navesti, kako presoja vredostnost protislovnih dokazov, navesti razloge, čemu ni ugodilo posameznim predlogom strank, in navesti razloge, ki so bili za sodišče odločilni pri razreševanju pravnih vprašanj, zlasti pri ugotavljanju, ali sta podana kaznivo dejanje in kazenska odgovornost obtoženca. Sodišče lahko **prosto presodi samo tiste dokaze, ki so bili izvedeni na glavni obravnavi v takšni obliki in na način, ki je določen z zakonom.** Sodišče ne sme opreti sodne odločbe na dokaze, pridobljene s kršitvijo ustavno določenih pravic in temeljnih svoboščin, kot tudi ne na dokaze, pridobljene s kršitvijo določb kazenskega postopka. Načelo proste presoje tudi pomeni, da sodišče ni vezano na dejstva, ki so bila ugotovljena v drugem sodnem postopku, npr. pravdnem ali upravnem.

Formalna dokazna pravila – so vnaprej (zakonsko) določena pravila, po katerih mora sodišče presojati pomen določenega dokaza; v tem smislu so sinonim za **zakonsko oceno izvedenih dokazov in vodijo k t. i. formalni resnici** (kot negaciji proste presoje dokazov).

Razlikujemo:

- **pozitivno dokazno teorijo:** po tej teoriji mora sodišče šteti določeno dejstvo za dokazano, če sta bili v konkretnem primeru podani z zakonom določeni količina in kakovost dokazov (npr. v inkvizitornem postopku, če je bilo zadostni prič, če je obdolženec dejanje priznal itd.);
- **negativno dokazno teorijo:** sodišču je prepuščeno, da po svojem prepričanju oceni, ali so določena dejstva dokazana ali ne.

Po ZKP sodišče **ni vezano na nobena formalna dokazna pravila**, ki bi mu narekovala, pod kakšnimi pogoji mora šteti, da določeno pravno pomembno dejstvo obstaja, vezano pa je na t. i. **dokazne prepovedi – gre za dokaze, pridobljene s kršitvijo ustavnih pravic ter dokaze, pridobljene s kršitvijo ZKP.**

Sodišče pa mora spoštovati določene **načine dokaovanja – doloena dejstva je mogoče dokazovati samo na način, določen z zakonom** (npr. izključitev prištevnosti – z odreditvijo psihiatričnega pregleda obdolženca; ali je bila smrt povzročena s kaznivim dejanjem – z obdukcijo; telesne poškodbe – z izvedencem medicinske stroke).

Sodišče sicer na izvedensko mnenje ni vezano – v primeru dvoma lahko sodišče odredi druga izvedenca.

5.2.8 Načelo javnosti

To načelo **zagotavlja nadzor demokratične javnosti nad delom sodišča, hkrati pa ima vzgojni in zato preventivni pomen.**

To načelo se je izoblikovalo kot reakcija na samovoljo in arbitrarnost srednjeveškega tajnega inkvizitornega kazenskega postopka.

Splošna javnost je v predhodnem postopku izključena, vselej pa je izključena tudi v postopku zoper mladoletnike.

Načelo javnosti pride v poštev predvsem na glavni obravnavi – sodne obravnave so javne, sodbe se izrekajo javno. Navzoče so lahko polnoletne osebe.

Sodišče pa sme po uradni dolžnosti ali na predlog strank izključiti javnost s celotne obravnave ali njenega dela, če je to potrebno zaradi varovanja tajnosti/varstva javnega reda/ varstva morale/varstva osebnega ali družinskega življenja obtoženca ali oškodovanca/ koristi mladoletnika/ ali če bi po mnenju senata javnost škodovala interesom pravičnosti. V tem primeru izključitev za stranke, oškodovanca, njihove zastopnike in zagovornika ne velja. **Javnost velja vselej za razglasitev izreka sodbe.**

Slaba lastnost načela javnosti naj bi bila v tem, da bi lahko pritisk javnosti vplival na sodne odločitve glede na iracionalne in čustvene reakcije javnosti ob določenih dogodkih.

5.2.9 Načelo materialne resnice

Po 17. členu ZKP morajo sodišča in državni organi, ki sodelujejo v kazenskem postopku, po resnici in popolnoma ugotoviti dejstva, pomembna za izdajo zakonite odločbe. V ta namen morajo z enako pazljivostjo preizkusiti in ugotoviti tako dejstva, ki obdolženca obremenjujejo, kakor tudi dejstva, ki so mu v korist.

Dolžnost predsednika senata je (299. člen ZKP), da skrbi za to, da se zadeva vsestransko razčisti in se dožene resnica. Kazenska sodba naj bi temeljila na največji možni skladnosti subjektivne resnice z objektivno resnico.

Materialna resnica naj bi pomenila najvišjo stopnjo spoznanja o resničnosti dejstev.

Resnica je sredstvo, s pomočjo katerega ugotavljamo, ali je in do kakšne mere je očitke obtožbe obdolžencu utemeljen. To načelo ni najvišje načelo kazenskega procesnega prava, temveč je enakovredno drugim načelom, podrejenim načelu pravičnosti.

Odstop od načela materialne resnice pomenijo predvsem naslednji instituti:

- načelo objektivne identitete med obtožbo in sodbo, po katerem se lahko sodba nanaša le na dejanje, ki je predmet obtožbe, obsežene v vloženi oziroma na glavni obravnavi spremenjeni ali razširjeni obtožnici;
- prepoved reformatio in peus glede pravne presoje dejanja in kazenskih sankcij, če je pritožba podana le v obdolženčevo korist,
- pravica privilegiranih prič, da se lahko oprostijo dolžnosti pričevanja, če so z obdolžencem v takšnem odnosu, kot ga določa zakon;
- prepoved upoštevanja tistih spoznanj o okoliščinah kaznivega dejanja, do katerih se ni prišlo na način, določen z zakonom in njihova ekskluzija, ne glede na to, da na tak način pridobljeni dokazi kažejo na resničnost obstoja pravno pomembnih dejstev,
- pravica obdolženca, da se brani z molkom.

5.3 Upravni spor

Zoper **upravne akte** je že po 157. členu Ustave zagotovljeno sodno varstvo v **upravnem sporu**. Ta člen Ustave določa, da **o zakonitosti dokončnih posamičnih aktov, s katerimi državni organi, organi lokalnih skupnosti in nosilci javnih pooblastil odločajo o pravicah ali obveznostih in pravnih koristih posameznikov in organizacij, odloča v upravnem sporu pristojno sodišče, če za neko zadevo ni z zakonom predvideno drugo sodno varstvo.**

Sodno varstvo v upravnem sporu ureja *Zakon o upravnem sporu* (ZUS-1)

Upravni spor je uveden zaradi predpostavke, da **nadzor nad zakonitostjo posamičnih upravnih aktov** znotraj upravnih organov (notranji upravni nadzor) ne zadostuje za varstvo zakonitosti, zato je potreben še zunanji, tj. sodni nadzor. **Upravni spor tako pomeni uresničitev načela sodnega varstva zoper vse akte državnih organov.**

Upravni spor naj bi bil institucija buržoazne pravne teorije in prakse z začetka 19. stoletja, ko je prodrla ideja o potrebi, da se tudi upravna dejavnost uredi in podredi zakonskim predpisom in da je treba zagotoviti kontrolo zakonitosti dela uprave, to kontrolo zakonitosti pa ni mogoče prepustiti upravni veji sami (*nemo iudex in causa sua*), temveč lahko kontrolo učinkovito opravljajo le organi, ki so ločeni in neodvisni od uprave – upravno sodstvo. Institucija upravnega spora je v tesni zvezi z načelom delitve oblasti, zlasti glede razmerja med upravo in sodstvom.

6 ARBITRAŽA IN (DRUGI) NAČINI ALTERNATIVNEGA REŠEVANJA SODNIH SPOROV V RAZMERJU DO SODNEGA REŠEVANJA SPOROV

6.1 Splošno

Poleg javne zaščite (varstva), ki ga zagotavljajo moderne države posameznikom in pravnim osebam pri izvrševanju svojih državljanskih pravic prek rednih sodišč in oblik pravnega ali nepravdnega postopka, pa obstajajo še vedno neke oblike zasebnega varstva navedenih pravic prek t. i. nujne obrambe, samopomoči ali dogovorjenega sojenja (arbitraže) in druge oblike alternativnega reševanja sporov.³³

Zaradi sodnih zaostankov gre pogosto za kršitev pravice do sodnega odločanja v razumnem roku. Tudi Evropsko sodišče je že v več sodbah poudarilo, da je pravica vsakega, da prejme odločbo v razumnem času, izjemnega pomena za ustrezno uveljavljanje pravice do sodnega varstva. Vsaka država mora v ta namen svoj pravni sistem organizirati tako, da bodo sodišča lahko ravnala v skladu s to zahtevo.

Poleg sodnega sistema naj bi država uvajala tudi oblike alternativnega reševanja sporov, kar naj bi postalo simbol sodobnega in učinkovitega pravosodja. V to smer gredo tudi priporočila Sveta Evrope: Priporočilo št. R (81) 7; Priporočilo št. R (86) 12; Priporočilo št. R (93) 1; Priporočilo št. R (94) 12; Priporočilo št. R (98) 1; Priporočilo št. R (99) 19.

Nikoli pa na smemo na alternativne oblike reševanja sporov gledati kot na ekonomsko ugodno nadomestilo za pomanjkljivo sodno organizacijo. Alternativne oblike reševanja sporov nikoli

³³ Pravno varstvo, ki ga nudijo arbitražna sodišča, lahko ima določene prednosti pred pravnim varstvom, ki ga nudi država pravnim subjektom prek svojih rednih sodišč. Predvsem ima izbrano (arbitražno) sojenje tiste prednosti pred rednim sojenjem, ki jih ima v rednem sodnem postopku poravnava strank pred kontradiktorno sodno odločbo. S poravnavo se namreč v najmanjši možni meri posega v privatne odnose med pravnima strankama. Poleg tega so stranke, ki so tudi med sporom pripravljene zaupati reševanje tega spora privatnim osebam svojega zaupanja najpogosteje prepričane v pravilnost svojega pravnega stališča. Če takšna stranka zgubi pravdo pred državnim sodiščem, bo praviloma občutila to izgubo kot nepravilnost, ki prihaja s strani državnega organa in bo tako sovražno nastrojena zoper državno ureditev, ki ji povzroča nepravilnost. Če pa nasprotno negativna sodna odločba izhaja s strani izbranega (arbitražnega) sodišča, ki so se mu stranke prostovoljno podvrgele, na državo in njene organe ne prehaja nobena odgovornost za krivico (nepravilnost), ki jo stranka doživlja po svojem subjektivnem prepričanju. Prednosti izbranega (arbitražnega) sojenja prihajajo še bolj do izraza v neurejenih okoliščinah, ko je redno sodstvo zaradi ekonomskih ali družbenih perturbacij dezorganizirano ali demoralizirano, in stranke izgubljajo zaupanje v pravilnost in nepristranskost njihovega dela ali ko državno sodstvo zaradi preobremenitve, zaradi reakcionarnosti sodnega postopka, zaradi odvečnega formalizma ali visokih stroškov sodnega postopka ne uspe zagotavljati strankam v ustreznem času potrebno pravno varstvo.

Če so stranke izgubile zaupanje v pravilno in nepristransko delo sodišč, lahko zaupajo reševanje svojih sporov zasebnim osebam, v katere imajo zaupanje. Če je postopek pred rednimi sodišči počasen in zastarel, lahko izbranim (arbitražnim) sodnikom predpišejo tak postopek, ki bo najbolj ustrezal naravi njihovega spora. Če je za reševanje kakšnega zapletenega pravnega vprašanja potrebno zlasti strokovno znanje, s katerim sodniki rednih sodišč ne razpolagajo, lahko stranke zaupajo reševanje takšnih sporov najboljšim strokovnjakom za določeno pravno področje.

Arbitražno (izbrano) sojenje pa ni samo pomoč in dopolnitev rednega sodstva, kadar to ne more v celoti izpolniti svojih nalog, temveč služi arbitražno sojenje tudi kot neke vrsta kontrola za pravilno delovanje državnega pravosodja. Če stranke v večji meri bežijo stran od rednega sodstva in reševanje svojih sporov v pretežni meri zaupajo arbitražnim sodiščem, to pomeni, da nekaj de deluje v sistemu rednega sodstva, da je treba okrepiti predpisano kontrolo nad delom rednih sodišč, ali pa da so potrebne zakonodajne reforme v organizaciji sodišč ali v procesni zakonodaji.

ne morejo biti dobro nadomestilo za sodno odločanje, če sodni postopek v določeni državi traja napovprečno dolgo. V tem primeru je treba izboljšati učinkovitost (pravo)sodnega sistema kot celote, ne pa spodbujati alternativne oblike reševanja sporov, ki bi v teh primerih kazale le težnjo, da se sodni zaostanki še naprej ohranjajo.

6.2 Arbitraža³⁴

Arbitraža (razsodišče) je nedržavno sodišče, ki ga sestavljajo ena ali več oseb, o katerih imenovanju se stranke sporazumejo, in stranke ji sporazumno ter prostovoljno zaupajo izdajo meritorne odločbe, ki jo zakon izenačuje s pravnomočno sodbo rednega sodišča. S sklenitvijo arbitražnega dogovora stranke izključijo pristojnost rednih sodišč.³⁵

Za pojem arbitraže so tako značilni trije elementi:

- **gre za nedržavno sodišče, sestavljeno iz ene ali več oseb (arbitrov, razsodnikov);**
- **tem osebam so stranke s sporazumom (pogodbo, dogovorom) zaupale izdajo meritorne odločbe;**
- **odločba je po svojih pravnih učinkih izenačena s pravnomočno sodbo.**

Arbitraža je torej eden od načinov zunajsodnega reševanja sporov, saj poteka **brez sodelovanja pravosodnih organov**. Glede na druge oblike alternativnega reševanja sporov pa je po svoji naravi bistveno bolj podobna sodnemu odločanju – o sporu odloči od strank neodvisna tretja oseba, katere odločitev stranki zavezuje. Gre za neke vrste **zasebno sodišče**.

Stranke pa imajo vendarle v primerjavi s sodnimi postopki bistveno večje možnosti prilagajanja celotnega mehanizma odločanja svojim željam in potrebam. Sporazumno lahko opredelijo pristojnosti arbitraže in njen sedež, same izberejo arbitre, dogovorijo se lahko o poteku postopka in merodajnem pravu. Prost izbor arbitrov lahko zagotovi večjo strokovnost odločanja v zvezi s tehničnimi vprašanji, na kakršna se sodniki običajno ne spoznajo. Arbitraža omogoča tajnost obravnavanja in odločanja, ki je javne glavne obravnave pred

³⁴ Ureja jo **Zakon o arbitraži** – Zarbit, Uradni list RS, št. 45/2008. Pregled v nadaljevanju povzet po Ude, Lojze: Arbitražno pravo, GV, Ljubljana, 2004.

³⁵ Značilnost arbitražnih sodišč je, da izvajajo »sojenje« privatne osebe, ki jih izberejo stranke same za reševanje konkretnih sporov ali sporov, ki bodo nastali iz konkretnega pravnega razmerja. Stranke izberejo določeno osebo za svojega izbranega »sodnika«, saj imajo zaupanje v njegove moralne in intelektualne sposobnosti. Tudi postopek, ki poteka pred temi sodišči, ni nujno vezan na takšne formalnosti kot postopek pred rednimi sodišči, pred katerimi morajo stranke zahtevati oziroma braniti svoje pravice, ne glede na to, ali imajo potrebno zaupanje v njihovo nepristranskost, sposobnost in pripravljenost, da bodo pravilno rešili njihov spor. Zaupanje strank v »sodnike«, ki jih same izberejo, in ki se jim prostovoljno podvržejo, je tu podano, s tem pa odpadejo številne formalnosti, ki v rednih postopkih služijo strankam kot garancija za pravilno, strokovno in objektivno delo sodnih organov, tem pa zoper kot zaščita pred sumničenji s strani pravnih strank, ki so izgubile pravdo, prepričane pa so v pravilnost svojih zahtev. Stranke, ki so se prostovoljne podvrgle odločitvi izbranih sodišč, ker imajo v njih zaupanje, praviloma ne podvržejo odločitve svojih izbranih sodnikov kontroli nekega višjega izbranega sodišča, ker če imajo večje zaupanje v neke druge izbrane sodnike, ni ovir, da ne bi že od vsega začetka njim zaupale spor o kakšnem vprašanju. Glede na navedeno se navajajo tri značilnosti arbitražnih sodišč:

- **stranke same izbirajo privatne osebe svojega zaupanja;**
- **postopek pred temi sodniki je prost; obstaja samo nekaj jamstev, brez katerih ne more biti sojenja (npr. kontradiktornost, ne smejo preko absolutnih pravnih pravil – ius cogens, itd.);**
- **postopek je praviloma samo enostopenjski – odločitev je praviloma takoj pravnomočna in izvršljiva.**

sodišči ne zagotavljajo. Vedno je mogoč tudi dogovor o posebnih postopkovnih rešitvah – omejitve so samo temeljna načela vsakega demokratičnega civilnega postopka (t. i. procesni javni red), zlasti načelo pravice do izjave oziroma načelo kontradiktornosti. Stranke lahko:

- **v celoti oblikujejo lastno ad hoc arbitražo** ali pa
- zaupajo strokovnosti in neodvisnosti uveljavljene **institucionalne arbitraže** ter njenim pravilom.

Kot prednost arbitraže se navaja tudi **večja hitrost in učinkovitost odločanja**, saj je senat oblikovan samo za rešitev določenega spora in se mu lahko v celoti posveti, hkrati pa njegova odločitev dokončna, saj so redna pravna sredstva zoper arbitražno odločbo izključena, možnost izpodbijanja s tožbo za razveljavitev odločbe pa je v sodobnih pravnih redih zelo omejena.

Glede **pravne narave arbitraže** obstajajo tri teorije:

- **kontraktualna ali civilistična teorija**; po tej teoriji je pravna narava arbitraže pogodbeno – arbitri črpajo svoja pooblastila iz pogodbe strank, postopek pred arbitražo oblikujejo stranke, arbitražna odločba veže zato, ker so se stranke tako dogovorile;
- **publicistična ali jurisdikcijska teorija**; po tej teoriji je arbitraža organ sojenja – za arbitražo kot institucijo je bistveno, da priznava pravni red njenim odločbam moč pravnomočne odločbe – arbitraža izvršuje prorogative sodstva; naš pravni red naj bi zastopal to teorijo – stranke morajo biti za sklenitev pogodbe o arbitraži procesno sposobne;
- **sintetična teorija**: izhaja iz stališča, da se pri arbitraži prepletajo materialno in procesnopravni elementi.

Zakon o arbitraži (Uradni list RS, št. 45/2008) ureja vsakršno vrsto arbitraže s sedežem na ozemlju Republike Slovenije. Pravila zakona je mogoče uporabiti ne glede na vsebino in stranke spora – tako tudi za spore v negospodarskih razmerjih in za notranje spore med domačimi strankami brez mednarodnega elementa. S sklenitvijo pisnega arbitražnega sporazuma stranke arbitraži predložijo v reševanje vse ali določene spore, ki so med njimi že nastali ali ki utegnejo nastati v zvezi z določenim pogodbenim ali nepogodbenim pravnim razmerjem. S pojmom arbitraže mislimo na vsako obliko arbitražnega postopka, ne glede na to, ali poteka pred stalnim ali začasnim telesom.

Načela zakona o arbitraži so:

- **načelo avtonomije strank pri oblikovanju arbitražnega postopka**: razen če zakon izrecno določa drugače, se lahko stranke sporazumejo o pravilih postopka; če stranke tega pooblastila ne izkoristijo, ga s tem prenesejo na arbitre; v tem primeru vodi postopek arbitražni senat, kot se mu zdi primerno.
- **načelo enakopravnosti strank**: to načelo se med drugim kaže v pravici vsake stranke, da predstavi svoja stališča in se izreče o vseh pomembnih vprašanjih (pravica do izjave);
- **načelo hitrosti postopka**: postopek pred arbitražo je praviloma hitrejši od postopka pred državnim sodiščem.

V »arbitražnih« zadevah lahko sodišče ukrepa samo v zakonsko določenih primerih.

Okrožno sodišče v Ljubljani odloča o:

1. dopustnosti ali nedopustnosti arbitražnega postopka (tretji odstavek 11. člena),
2. imenovanju arbitra (tretji in četrti odstavek 14. člena),
3. izločitvi arbitra (tretji odstavek 16. člena),
4. prenehanju mandata arbitra (prvi odstavek 17. člena),
5. pristojnosti arbitražnega senata (tretji odstavek 19. člena),
6. razveljavitvi arbitražne odločbe (drugi odstavek 40. člena),
7. razglasitvi izvršljivosti domačih (41. člen) in o priznanju tujih arbitražnih odločb (42. člen).

Sodišče odloča **po pravilih nepravdnega postopka**, o zadevah iz 1., 5. in 6. točke pa **po pravilih pravnega postopka**. Pred izdajo odločbe mora dati sodišče nasprotni stranki možnost, da se **o zadevi izjavi**. Na zahtevo stranke se lahko javnost izključi, če je za to izkazan upravičen interes. **O pritožbi zoper odločbo sodišča odloča Vrhovno sodišče Republike Slovenije. Izredna pravna sredstva niso dovoljena.**

Arbitražni sporazum je sporazum strank, da predložijo arbitraži v reševanje vse ali določene spore, ki so med njimi že nastali ali ki utegnejo nastati v zvezi z določenim pogodbenim ali nepogodbenim pravnim razmerjem. Arbitražni sporazum je lahko:

- v obliki arbitražne klavzule v pogodbi ali
- v obliki samostojnega sporazuma.

Arbitražni sporazum mora biti **sklenjen pisno**. Sporazum je sklenjen pisno, če je vsebovan v listini, ki so jo stranke podpisale, če je sklenjen z izmenjavo pisem, telefaksov, brzojavov, elektronske pošte ali z drugimi sredstvi sporočanja ali shranjevanja podatkov, ki zagotavljajo dosegljiv in za kasnejšo uporabo primeren zapis arbitražnega sporazuma. Šteje se, da je arbitražni sporazum sklenjen pisno tudi, če je vsebovan v listini, ki jo je ena stranka posredovala drugi ali jo je obema strankama posredovala tretja oseba, in katere vsebina po poslovnih običajih velja za vsebino pogodbe, če temu stranka pravočasno ne ugovarja.

Arbitražni sporazum je veljavno sklenjen tudi, če **tožeča stranka vloži tožbo pred arbitražo, tožena stranka pa ne ugovarja pristojnosti arbitraže najkasneje v odgovoru na tožbo.**

Če je pred sodiščem vložena tožba v zadevi, ki je predmet arbitražnega sporazuma, se sodišče na ugovor tožene stranke izreče za nepristojno, razveljavi v postopku opravljena dejanja in zavrže tožbo, razen če ugotovi, da arbitražni sporazum ne obstaja, je ničen, je prenehal veljati ali ga ni mogoče izpolniti. Ugovor lahko tožena stranka poda najpozneje v odgovoru na tožbo.

Dokler ni oblikovan arbitražni senat, se lahko pred sodiščem vloži **tožba za ugotovitev dopustnosti oziroma nedopustnosti arbitražnega postopka**. Če je pred sodiščem začel postopek, se arbitražni postopek lahko vseeno prične ali nadaljuje, arbitražni senat pa lahko izda odločbo tudi v času, ko je postopek pred sodiščem še v teku.

Obstoj arbitražnega sporazuma ni ovira za to, da sodišče na predlog strank pred ali med arbitražnim postopkom v zvezi s predmetom arbitražnega postopka izda **začasni ukrep za zavarovanje**. To velja tudi, če arbitražni postopek poteka v tujini.

Število arbitrov določijo stranke. Če stranke ne določijo števila arbitrov, so arbitri **trije**.

Če se stranke ne sporazumejo drugače, državljanstvo arbitra ne sme biti ovira pri njegovem imenovanju.

Stranke se lahko sporazumejo o postopku imenovanja arbitrov. **Če se stranke ne sporazumejo o postopku imenovanja arbitrov:**

1. imenuje v primeru, ko so arbitri trije, vsaka stranka enega arbitra, tako imenovana arbitra pa imenujeta tretjega arbitra; če ena stranka v 30 dneh od prejema zahteve druge stranke za imenovanje arbitra tega ne stori ali če se arbitra v 30 dneh, potem ko sta bila imenovana, ne sporazumeta o imenovanju tretjega arbitra, arbitra na zahtevo stranke imenuje sodišče;

2. imenuje v primeru, ko je arbiter en, pa se stranke o njegovem imenovanju ne morejo sporazumeti, arbitra na zahtevo stranke sodišče.

Če se stranke sporazumejo o postopku imenovanja arbitrov, pa pri imenovanju arbitrov:

1. stranka ne ravna v skladu z dogovorjenim postopkom, ali

2. stranke oziroma imenovani arbitri ne dosežejo sporazuma v skladu z dogovorjenim postopkom, ali

3. tretja oseba, vključno z institucijo, ne opravi kakšne od svojih nalog v skladu z dogovorjenim postopkom, lahko vsaka stranka zahteva od sodišča, da sprejme potrebne ukrepe, razen če je s sporazumom o postopku imenovanja arbitrov predviden drug način imenovanja arbitrov.

Proti odločitvi sodišča ni pritožbe. Sodišče mora pri imenovanju arbitra upoštevati vse dogovorjene kvalifikacije in okoliščine, ki naj zagotovijo imenovanje neodvisnega in nepristranskega arbitra. Sodišče lahko imenuje arbitra z drugim državljanstvom, kot ga imajo stranke, če je to potrebno zaradi zagotovitve neodvisnosti in nepristranosti arbitraže.

Komur je ponujeno, da bi bil arbiter, mora razkriti vse okoliščine, ki bi lahko vzbujale utemeljen dvom o njegovi neodvisnosti in nepristranskosti. Arbiter mora od imenovanja dalje in ves čas arbitražnega postopka strankam brez odlašanja razkriti vse takšne okoliščine, razen če je stranke z njimi seznanil že prej.

Izločitev arbitra se lahko zahteva le, če obstajajo *okoliščine, ki vzbujajo utemeljen dvom o njegovi neodvisnosti in nepristranskosti, ali če arbiter nima kvalifikacij, ki so bile dogovorjene med strankami*. Stranka lahko zahteva izločitev arbitra, ki ga je imenovala ali pri imenovanju katerega je sodelovala, le zaradi razlogov, za katere je izvedela po imenovanju.

Stranke se lahko sporazumejo o postopku izločitve arbitra. Če takega sporazuma ni, mora stranka, ki zahteva izločitev arbitra, v 15 dneh odkar je izvedela za sestavo arbitražnega senata ali za katero od okoliščin, arbitražnemu senatu poslati obrazloženo pisno zahtevo za izločitev. Če arbiter, čigar izločitev se zahteva, sam ne odstopi s svojega položaja, ali če se druga stranka ne strinja z zahtevo za izločitev, odloči o zahtevi za izločitev arbitražni senat v celotni sestavi, vključno z arbitrom, čigar izločitev se zahteva. Če stranka z zahtevo za izločitev ne uspe, lahko v 30 dneh, odkar je bila seznanjena z odločitvijo, zahteva, da o izločitvi odloči sodišče. Zoper odločitev sodišča ni pritožbe. Dokler sodišče ne odloči, sme

arbitražni senat, vključno z arbitrom, čigar izločitev se zahteva, nadaljevati z arbitražnim postopkom in izdati arbitražno odločbo.

Kadar arbiter pravno ali dejansko ni sposoben opravljati svojih nalog ali jih zaradi drugih razlogov ne opravlja brez nepotrebne odlašanja, njegov mandat preneha, če sam odstopi s položaja arbitra ali če se o prenehanju mandata sporazumejo stranke. Če sporazum ni dosežen, lahko vsaka stranka zahteva, da o prenehanju mandata odloči sodišče. Zoper odločitev sodišča ni pritožbe.

Arbitražni senat lahko odloči o svoji pristojnosti, vključno z ugovori, ki se nanašajo na obstoj ali veljavnost arbitražnega sporazuma. Arbitražna klavzula, vsebovana v pogodbi, šteje za neodvisen del takšne pogodbe. Odločitev arbitražnega senata, da je pogodba nična, sama po sebi ne pomeni neveljavnosti arbitražne klavzule.

Ugovor, da arbitražni senat nima pristojnosti za odločanje, mora stranka podati najkasneje v odgovoru na tožbo. Dejstvo, da je stranka imenovala arbitra ali sodelovala v postopku njegovega imenovanja, ne vpliva na njeno pravico do ugovora. Ugovor, da arbitražni senat prekoračuje meje svoje pristojnosti, mora stranka podati takoj, ko se pojavi zatrjevana prekoračitev. Arbitražni senat lahko v obeh primerih dovoli ugovor kasneje v postopku, če meni, da je zamuda stranke upravičena.

Arbitražni senat o ugovoru praviloma odloči s posebnim sklepom. Če arbitražni senat s posebnim sklepom odloči, da je pristojen za odločanje, lahko vsaka stranka v 30 dneh od prejema sklepa zahteva, da o tem vprašanju odloči pristojno sodišče. Postopek pred sodiščem je nujen. Arbitražni senat lahko med sodnim postopkom nadaljuje z arbitražnim postopkom in izda končno odločbo.

Če se stranke ne sporazumejo drugače, lahko arbitražni senat na predlog stranke kadarkoli pred izdajo končne odločbe sprejme zoper nasprotno stranko po tem, ko ji je omogočil, da se izjavi o predlogu, začasni ukrep, ki ga šteje za potrebnega glede na predmet spora. Arbitražni senat lahko v zvezi s takšnim ukrepom od vsake stranke zahteva ustrezno varščino.

Izjemoma, če to oceni za nujno, lahko arbitražni senat sprejme začasni ukrep tudi, še preden je nasprotni stranki omogočil, da se izjavi o predlogu. Tak začasni ukrep zavezuje obe stranki, vendar se ne more prisilno izvršiti.

Arbitražni senat lahko na predlog katerekoli stranke spremeni, zadrži ali razveljavi začasni ukrep, ki ga je sprejel, v izjemnih okoliščinah ter po predhodnem obvestilu strank pa tudi na lastno pobudo.

Če stranka začasnega ukrepa arbitraže ne izvrši prostovoljno, sodišče na predlog nasprotne stranke dovoli izvršitev tega ukrepa, če ni predlog za izdajo začasnega ukrepa že vložen pri sodišču.

Stranke v arbitražnem postopku so enakopravne. Vsaki stranki mora biti zagotovljena **pravica do izjave**. Stranke v arbitražnem postopku imajo lahko **pooblaščenca**, ki je lahko vsaka domača ali tuja poslovno sposobna fizična oseba. Kot pooblaščenec lahko nastopa tudi domača ali tuja odvetniška družba. Te pravice strank ni mogoče izključiti

Temeljna načela arbitražnega postopka so:

- **načelo dispozitivnosti:** to načelo pomeni, da se postopek začne, vodi in konča po volji strank; stranke celo same oblikujejo arbitražni postopek; dispozicija strank je omejena samo, če bi bila v nasprotju z javnim redom Republike Slovenije;

- **načelo obojestranskega zaslišanja/ načelo kontradiktornosti;** obema strankama je treba dati možnost sodelovanja v postopku in uveljavljanja svojih interesov; zamuda toženca oziroma njegova pasivnost ne more pripeljati do zamudne sodbe, sodišče v primeru pasivnosti stranke odloči na podlagi gradiva, ki ga je predložila aktivna stranka;
- **razpravno in preiskovalno načelo;** to načelo se nanaša na zbiranje procesnega gradiva – praviloma naj bi veljalo razpravno načelo – arbitraža odloča na podlagi gradiva, ki ga predložijo stranke, kar naj bi veljalo tako za navajanje pravnorelevantnih dejstev kot za dokazovanje;
- **načelo materialne resnice;** to načelo predstavlja težnjo, da se v postopku ugotovi resnično dejansko stanje, arbitražni senat pri tem odloča na podlagi načela proste presoje dokazov, ki služi ugotavljanju materialne resnice.
- **načelo javnosti in tajnosti;** čeprav opravljajo arbitraže funkcijo sojenja, ki je javno, se navaja, da poteka arbitražno odločanje na področju dispozitivnih pravic strank in na področju pravnih razmerij, ki jih stranke svobodno oblikujejo, javni interes v teh sporih praviloma ni navzoč – zaradi navedenega naj ne bi bilo ovir, da na podlagi dogovora strank za obravnavanje spora pred arbitražo ne bi veljalo načelo tajnosti oziroma ne bi moglo biti izključeno načelo javnosti;
- **načelo ustnosti in pisnosti;** bistvo načela ustnosti je, da predstavlja podlago za arbitražno odločbo le tisto procesno gradivo, ki ga je zbrala arbitraža na ustni obravnavi; čisto načelo pisnosti pa bi pomenilo, da izda arbitraža svojo odločitev le na podlagi pisnega gradiva; od volje strank naj bi bilo odvisno, ali bo arbitraža opravila ustni narok za glavno obravnavo ali ne; stranki naj bi se lahko tudi dogovorili, da se upoštevajo samo pisne izjave;
- **načelo neposrednosti;** to načelo v čisti obliki pomeni, da arbitraža upošteva samo tisto dokazno gradivo, ki so ga arbitri sprejemali neposredno – odločijo lahko samo arbitri, ki so sodelovali na ustni obravnavi. Ker ustna obravnava ni vedno obvezna, je tudi načelo neposrednosti odvisno od dogovora strank;
- **načelo prirejenosti, reševanje predhodnih vprašanj;** to načelo pomeni, da so civilna in druga sodišča ter drugi državni organi med seboj v položaju prirejenosti in da vsak organ odloča v mejah svojih pristojnosti – to se kaže zlasti v vezanosti na pravnomočne odločbe drugih organov in v sistemu reševanja predhodnih vprašanj, arbitraža naj bi sama reševala tudi predhodna vprašanja;
- **jezik v arbitražnem postopku:** v arbitražnem postopku je dosledno uveljavljeno načelo, da se lahko stranke dogovorijo tudi o jeziku, v katerem naj teče postopek.

Ob upoštevanju določb zakona, katerih uporabe ni mogoče izključiti (t.i. kogentnih določb), **se lahko stranke sporazumejo o pravilih postopka.** Če sporazuma ni, lahko arbitražni senat v mejah, ki jih določa ta zakon, *vodi postopek na način, ki ga šteje za primernega.* Vodenje postopka vključuje tudi odločanje o dopustnosti, pomenu in dokazni moči vsakega dokaza.

Stranke se lahko sporazumejo o sedežu arbitraže. Če takega sporazuma ni, določi sedež arbitražni senat ob upoštevanju okoliščin primera, zlasti primernosti določenega kraja za stranke. Če se stranke niso sporazumele drugače, se sme arbitražni senat, sestati na

kateremkoli drugem kraju, ki ga šteje za primerne za posvetovanje, za zaslišanje prič, izvedencev ali strank ali za pregled blaga, drugih stvari ali listin.

Če se stranke niso drugače sporazumele, **se arbitražni postopek glede določenega spora začne na dan, ko stranka prejme zahtevo nasprotne stranke, naj se spor predloži arbitraži.**

Stranke se lahko sporazumejo, v katerem jeziku ali jezikih bo potekal arbitražni postopek. Če takega sporazuma ni, določi jezik postopka arbitražni senat. Jezik postopka velja za pisne vloge in izjave strank, ustne obravnave, odločbe, sklepe in druga sporočila arbitražnega senata, če stranke ali arbitražni senat niso določili drugače. Arbitražni senat lahko odredi, da mora biti listinskemu dokazu priložen prevod v jezik arbitražnega postopka. Če se stranke niso drugače sporazumele, se lahko do določitve jezika postopka tožba in druge vloge podajo v jeziku glavne pogodbe, arbitražnega sporazuma ali v slovenskem jeziku.

Če se stranke niso sporazumele drugače, mora tožeča stranka v roku, ki so ga določile stranke ali arbitražni senat, podati določen zahtevek in navesti dejstva, na katera opira svoj zahtevek, ter med strankami sporna vprašanja, tožena stranka pa se mora glede tega izjasniti. Stranke lahko priložijo listine, ki jih štejejo za pomembne, ali se sklicujejo na dokaze, ki jih še nameravajo predložiti. Če se stranke niso sporazumele drugače, lahko vsaka stranka med arbitražnim postopkom spremeni ali dopolni svojo tožbo ali odgovor na tožbo, razen če arbitražni senat sklene, da to zaradi zavlačevanja postopka ni primerno.

Če se stranke niso sporazumele drugače, arbitražni senat odloči, ali bo postopek potekal pisno ali ustno. Na zahtevo stranke mora arbitražni senat v primerni fazi postopka opraviti glavno obravnavo, če se stranke niso drugače sporazumele.

Stranke morajo biti pravočasno obveščene o vsakem razpisanem naroku, ki je namenjen izvajanju dokazov. Vse vloge, listine in drugi podatki, ki jih ena stranka predloži arbitražnemu senatu, se posredujejo nasprotnim strankam. Izvedenska mnenja in pisni dokazi, na katere se pri odločanju lahko opre arbitražni senat, se posredujejo vsem strankam.

Če se stranke niso sporazumele drugače in če brez upravičenih razlogov:

1. tožeča stranka ne vloži tožbe v določenem roku, arbitražni senat ustavi postopek;
2. tožena stranka ne vloži odgovora na tožbo v določenem roku, arbitražni senat nadaljuje s postopkom, ne da bi zamudo samo po sebi štel za priznanje navedb tožeče stranke;
3. katerakoli stranka ne pride na narok ali ne predloži dokaznih listin, lahko arbitražni senat nadaljuje postopek ter izda odločbo na podlagi dokazov, s katerimi razpolaga.

Če se stranke niso sporazumele drugače, lahko arbitražni senat:

1. imenuje enega ali več izvedencev z nalogo, da podajo mnenje o vprašanjih, ki jih določi arbitražni senat;
2. zahteva od stranke, da izvedencu posreduje vse potrebne podatke, predloži ali omogoči dostop in pregled pomembnih listin, blaga ali drugih predmetov.

Če se stranke niso sporazumele drugače, mora izvedenec na zahtevo stranke ali arbitražnega senata po predložitvi mnenja sodelovati na naroku, kjer imajo stranke možnost zastavljati vprašanja in privesti druge strokovnjake, da podajo svoje mnenje o spornih vprašanjih.

Arbitražni senat ali ena od strank z dovoljenjem senata lahko zaprosi sodišče za pomoč pri izvedbi dokazov ali da opravi drugo dejanje, ki ga arbitražna sama ni upravičena opraviti. Če sodišče prošnji ugodí, izvede dokaze ali opravi druga dejanja v skladu s svojimi pravili

postopka. Arbitri so lahko navzoči pri izvajanju dokazov in lahko zastavljajo vprašanja. Posamezno dejanje pravne pomoči opravi stvarno in krajevno pristojno sodišče. Dejanje opravi po splošnih predpisih o nujenju pravne pomoči med sodišči.

Arbitražni senat o sporu odloči na podlagi pravnih pravil, ki so jih za presojo vsebine pravnega razmerja izbrale stranke. Izbira prava ali pravnega sistema določene države pomeni neposredni dokaz na materialno pravo te države, brez kolizijskih pravil, razen če se stranke izrecno sporazumejo drugače. Če stranke niso izbrale materialnega prava, arbitražni senat odloči na podlagi pravnih pravil, ki jih šteje za primerna.

Arbitražni senat lahko odloči po pravičnosti (ex aequo et bono) samo na podlagi izrecnega pooblastila strank. V vsakem primeru mora arbitražni senat odločiti v skladu s pogodbenimi določili in upoštevati poslovne običaje.

Arbitražno odločbo izda arbitražni senat z večino glasov svojih članov, če se stranke niso sporazumele drugače. O vprašanjih postopka lahko odloča predsednik arbitražnega senata, če so ga za to pooblastile stranke ali vsi člani arbitražnega senata.

Če se stranke med arbitražnim postopkom **poravnajo**, arbitražni senat ustavi postopek. Na zahtevo strank se poravnava zapiše v obliki arbitražne odločbe, razen če je vsebina poravnave v nasprotju z javnim redom Republike Slovenije. Arbitražna odločba na podlagi poravnave se izda v skladu z določbami 35. člena zakona o arbitraži z navedbo, da gre za odločbo. Takšna odločba ima enak učinek kot vsaka druga arbitražna odločba o vsebini spora.

Arbitražna odločba se izda v **pisni obliki**. Podpišejo jo arbitri. Kadar je arbitrov več, zadoščajo podpisi večine, če so navedeni razlogi, zakaj se posamezni arbiter ni podpisal. Odločba mora biti **obrazložena**, razen če so se stranke dogovorile, da obrazložitev ni potrebna ali če gre za odločbo na podlagi poravnave. V odločbi morata biti navedena **datum izdaje odločbe in sedež arbitraže**. Če sedež arbitraže v postopku ni bil določen, se šteje za sedež kraj izdaje odločbe. Po izdaji arbitražne odločbe se vsaki stranki izroči en izvod odločbe, ki jo podpišejo arbitri v skladu s prvim odstavkom tega člena.

Arbitražni postopek se zaključi z izdajo končne odločbe ali s sklepom.

Arbitražni senat s **sklepom konča postopek**, kadar:

- 1. tožeča stranka umakne tožbo, razen če tožena stranka umiku ugovarja, arbitražni senat pa ugotovi, da ima tožena stranka upravičen interes za končno rešitev zadeve, ali**
- 2. se stranke sporazumejo o zaključku postopka, ali**
- 3. arbitražni senat ugotovi, da je postalo nadaljevanje postopka zaradi kakršnegakoli drugega razloga nepotrebno ali nemogoče.**

Arbitražna odločba ima med strankami učinek pravnomočne sodbe.

Arbitražno odločbo je mogoče izpodbijati pred sodiščem samo s **tožbo za razveljavitev arbitražne odločbe**. Stranke se tej pravici ne morejo v naprej odpovedati.

Arbitražno odločbo lahko sodišče razveljavi le:

- 1. če stranka, ki vloži tožbo, dokaže:**

– da je bila katera od strank nesposobna skleniti arbitražni sporazum iz 10. člena tega zakona ali da ta sporazum ni veljaven po pravu, kateremu so ga stranke podredile, če stranke merodajnega prava niso izbrale, pa po slovenskem pravu, ali

– da ni bila pravilno obveščena o imenovanju arbitra ali o arbitražnem postopku, ali ji je bila na kak drug način kratena pravica do izjave pred arbitražnim senatom, ali

– da se odločba nanaša na spor, ki ga arbitražni sporazum ne obsega, ali da vsebuje odločitev o vprašanjih, ki presegajo meje arbitražnega sporazuma; vendar pa se v tem primeru, če je mogoče, odločitev o vprašanjih, ki so obsežena z arbitražnim sporazumom, ločiti od odločitve o tistih, ki z njim niso obsežena, razveljavi samo tisti del arbitražne odločbe, v katerem je odločeno o vprašanjih, ki jih arbitražni sporazum ne obsega, ali

– da sestava arbitražnega senata ali arbitražni postopek nista bila v skladu s sporazumom strank, razen če je bil tak sporazum v neskladju z določbo tega zakona, katere uporabe stranke ne morejo izključiti, ali da nista bila v skladu s tem zakonom, če sporazuma strank ni bilo.

2. če sodišče po uradni dolžnosti ugotovi:

– da predmet spora ne more biti predmet arbitražnega sporazuma (4. člen);

– da je arbitražna odločba v nasprotju z javnim redom Republike Slovenije.

Tožba za razveljavitev arbitražne odločbe se lahko vloži v treh mesecih od dneva, ko je stranka, ki tožbo vlaga, prejela arbitražno odločbo.

Arbitražne odločbe ni mogoče izpodbijati zaradi nepristojnosti arbitraže, če je sodišče o tem vprašanju že odločilo.

Razveljavitev arbitražne odločbe ne vpliva na veljavnost arbitražnega sporazuma, na katerem je temeljila arbitraža.

Arbitražna odločba, ki jo je izdala domača arbitraža, se lahko izvrši, ko jo sodišče razglasi za izvršljivo. Arbitražna odločba, ki jo je izdala tuja arbitraža (v nadaljnjem besedilu: tuja arbitražna odločba), učinkuje, ko jo prizna Okrožno sodišče v Ljubljani. Za priznanje in izvršitev tujih arbitražnih odločb se uporablja Konvencija o priznanju in o izvršitvi tujih arbitražnih odločb, sprejeta 10. junija 1958 v New Yorku (Uradni list SFRJ, Mednarodne pogodbe, št. 11/81 in Uradni list RS, Mednarodne pogodbe, št. 9/92, 3/93, 9/93, 5/99, 9/08).

POTROŠNIŠKI SPORI

Če je predmet arbitraže spor med podjetjem in potrošnikom v smislu zakona, ki ureja varstvo potrošnikov, se pristojno sodišče za odločanje o določenih vprašanjih določi po splošnih predpisih o pristojnosti.

Arbitražni sporazum med podjetjem in potrošnikom se lahko sklene samo glede sporov, ki so že nastali. Arbitražni sporazum med podjetjem in potrošnikom mora biti napisan v posebni listini, ki jo je potrošnik lastnoročno podpisal. V arbitražnem sporazumu med podjetjem in potrošnikom mora biti določen sedež arbitraže. Arbitražni senat lahko opravi ustno obravnavo ali izvaja dokaze na drugem kraju samo, če je potrošnik v to privolil ali če bi izvedba dokazov na sedežu arbitraže predstavljala nesorazmerne težave. Arbitražni sporazum med podjetjem in potrošnikom, ki ima stalno ali začasno prebivališče v Republiki Sloveniji ali običajno opravlja delo v Republiki Sloveniji, nima pa niti ob sklenitvi arbitražnega sporazuma niti ob vložitvi tožbe stalnega ali začasnega prebivališča ali običajno ne opravlja dela v državi, v kateri je sedež arbitraže, se upošteva le, če se nanj sklicuje potrošnik. Arbitražni postopek glede potrošniškega spora poteka v slovenskem jeziku, razen če se stranke o tem izrecno drugače sporazumejo.

Arbitražno odločbo lahko sodišče poleg drugih razlogov razveljavi tudi, če stranka, ki vloži tožbo, dokaže, da je v arbitražnem postopku, v katerem je bil udeležen potrošnik:

1. prišlo do kršitve prisilnih predpisov, katerih uporabe stranke ne morejo z dogovorom izključiti niti v razmerju s tujim elementom, ali

2. podan razlog, zaradi katerega bi bila po pravilih pravnega postopka možna obnova sodnega postopka; v tem primeru je rok za vložitev tožbe za razveljavitev arbitražnega sporazuma enak roku, v katerem je mogoče zahtevati obnovo postopka po pravilih pravnega postopka.

DELOVNI SPORI

Če je predmet arbitraže delovni spor, kot ga opredeljuje zakon, ki ureja postopek pred delovnimi sodišči, odloča o vprašanjih iz prvega odstavka 9. člena tega zakona delovno sodišče, ki bi bilo krajevno pristojno za odločanje v sporu, če ne bi bila pristojna arbitraža.

Za arbitražo glede individualnega delovnega spora se smiselno uporabljajo nekatere določbe, ki veljajo v potrošniških sporih.

6.3 Alternativno reševanje sporov

Poznamo več vrst alternativnega reševanja sporov: **mediacija, conciliacija, zgodnja nevtralna ocena, pa tudi mini sojenje** (*»mini trial«*), **najeti sodnik** (*»rent-a-judge«*), **sumarno porotno sojenje** (*»summary jury trial«*).

6.3.1 Reševanje sodnih sporov v okviru postopkov alternativnega reševanja sporov, ki jih strankam zagotavljajo sodišča³⁶

Ta zakon ureja **reševanje sodnih sporov v okviru postopkov alternativnega reševanja sporov, ki jih na podlagi tega zakona strankam zagotavljajo sodišča**. Ti postopki v sodnih sporih izboljšujejo dostop strank do ustreznega pravnega varstva, strankam ponujajo izbiro ustreznega postopka za reševanje spora, omogočajo pravične, hitre in sporazumne rešitve sporov, strankam in sodiščem zagotavljajo časovne in finančne prihranke ter povečujejo obseg prostovoljnih izvršitev sklenjenih sodnih ali izvensodnih poravnav ali izdanih arbitražnih odločb.

Uporablja se v sporih iz **gospodarskih, delovnih, družinskih in drugih civilnopravnih razmerij v zvezi z zahtevki, s katerimi lahko stranke prosto razpolagajo in se glede njih lahko poravnajo, razen če je s posebnim zakonom za posamezne od teh sporov določeno drugače**.

Ne uporablja se v socialnih sporih.

Alternativno reševanje sporov je postopek, ki ne pomeni sojenja in v katerem ena ali več tretjih nevtralnih oseb sodeluje pri reševanju spora s postopki mediacije, arbitraže, zgodnje nevtralne ocene ali drugimi podobnimi postopki.

³⁶ To ureja **Zakon o alternativnem reševanju sodnih sporov** – ZARSS, Uradni list RS, št. 97/2009.

Okrajna, okrožna, delovna in višja sodišča ter višje delovno in socialno sodišče strankam omogočijo uporabo alternativnega reševanja sporov s tem, da sprejmejo in uveljavijo **program alternativnega reševanja sporov**.

V okviru programa sodišča strankam obvezno omogočijo uporabo mediacije, lahko pa tudi uporabo drugih oblik alternativnega reševanja sporov.

Sodišče lahko sprejme in izvaja program alternativnega reševanja sporov:

- **kot dejavnost, organizirano neposredno pri sodišču (sodišču pridružen program), ali**
- **na podlagi pogodbe z ustreznim izvajalcem alternativnega reševanja sporov (s sodiščem povezan program).**

Sodišča lahko na podlagi medsebojnega pisnega dogovora program alternativnega reševanja sporov izvajajo tudi tako, da:

- **posamezno okrajno sodišče izvaja program tudi za eno ali več drugih okrajnih sodišč z območja istega sodnega okrožja,**
- **posamezno okrožno sodišče izvaja program za eno ali več okrajnih sodišč z območja sodnega okrožja tega okrožnega sodišča.**

S programom alternativnega reševanja sporov sodišče predvsem **opredeli, katere vrste teh postopkov zagotavlja in podrobneje določi načela, pravila in obliko teh postopkov.**

V programih mediacije lahko postopke mediacije izvajajo mediatorke oziroma mediatorji (v nadaljnjem besedilu: mediator), ki so uvrščeni na sezname mediatorjev po tem zakonu (v nadaljnjem besedilu: seznam). V sodišču pridruženem programu seznam vodi in nanj uvršča mediatorje sodišče, ki ta program izvaja. V programu, ki je s sodiščem povezan, seznam vodi in nanj uvršča mediatorje izvajalec alternativnega reševanja sporov, ki ta program za sodišče izvaja in ima dovoljenje Sveta za alternativno reševanje sporov za uvrščanje mediatorjev na seznam. Mediator lahko izvaja mediacijo pri tistem sodišču oziroma izvajalcu alternativnega reševanja sporov, pri katerem je uvrščen na seznam.

Na seznam se lahko uvrsti oseba, ki izpolnjuje naslednje pogoje:

- **je poslovno sposobna,**
- **ni bila pravnomočno obsojena za naklepno kaznivo dejanje, ki se preganja po uradni dolžnosti,**
- **ima najmanj izobrazbo, pridobljeno po visokošolskem strokovnem študijskem programu prve stopnje,**
- **je opravila izobraževanje za mediatorja po programu, ki ga določi ministrica oziroma minister, pristojen za pravosodje.**

Minister lahko določi tudi druge pogoje za uvrstitev na seznam glede na vrsto sporov, v katerih se mediacija izvaja.

Mediatorja se izbriše s seznama, če:

- sam tako zahteva,
- ne izpolnjuje več pogojev iz prve ali druge alineje prvega odstavka tega člena,
- ravna v nasprotju z zakonom, pravili programa, v okviru katerega izvaja mediacijo, ali v nasprotju z načeli mediatorske etike,
- neredno ali nevestno opravlja svoje delo v postopkih mediacije,

- se ne udeleži obveznih oblik izobraževanja, ki jih določi minister, ali
- v določenem obdobju ne opravi minimalnega števila postopkov mediacij, ki ga določi minister.

O izbrisu s seznama odloči sodišče oziroma izvajalec alternativnega reševanja sporov, ki je mediatorja uvrstil na seznam.

Sodišče, ki izvaja program alternativnega reševanja sporov, **določi javno uslužbenko oziroma javnega uslužbenca, ki vodi, upravlja, nadzira in ocenjuje uspešnost tega programa** (v nadaljnjem besedilu: vodja programa). V sodišču pridruženem programu vodja programa skrbi tudi za izobraževanje, usposabljanje in nadzor nad delom nevtralnih tretjih oseb ter za določitev nevtralne tretje osebe v posamezni zadevi.

Sodišče, ki izvaja program alternativnega reševanja sporov, z letnim razporedom dela sodnikov določi **sodnico oziroma sodnika (v nadaljnjem besedilu: sodnik), ki z vodjo programa sodeluje pri vodenju in ocenjevanju uspešnosti programa ter izobraževanju in usposabljanju nevtralnih tretjih oseb.**

Za zagotavljanje svetovanja v zvezi z oblikovanjem in izvajanjem programov, zagotavljanjem njihove kakovosti in nadaljnjim razvojem alternativnega reševanja sporov se ustanovi Svet za alternativno reševanje sporov (v nadaljnjem besedilu: Svet).

Svet sestavlja **najmanj deset članic oziroma članov** (v nadaljnjem besedilu: član). Minister imenuje člane izmed strokovnjakov s področja alternativnega reševanja sporov ali s področja civilnega postopkovnega prava za obdobje štirih let. Svet vodi predsednica oziroma predsednik (v nadaljnjem besedilu: predsednik), ki ga izmed članov določi minister. S sklepom o ustanovitvi Sveta minister določi sestavo, naloge, način dela, sredstva, povračilo stroškov predsedniku in članom Sveta ter druge potrebne administrativne in tehnične pogoje za delo Sveta.

Skupne določbe o postopku

Sodišče strankam ponudi možnost alternativnega reševanja spora v vsaki zadevi, razen kadar sodnik oceni, da v posamezni zadevi to ne bi bilo primerno.

Na predlog strank, ki soglašajo, da se opravi poskus alternativne rešitve spora, lahko sodišče kadarkoli prekine sodni postopek za čas, ki ne sme biti daljši od treh mesecev, in stranke napoti v postopek alternativnega reševanja spora.

Fizične osebe kot stranke postopka so se dolžne osebno udeležiti srečanj in narokov v okviru postopkov alternativnega reševanja sporov.

Pravne osebe kot stranke postopka morajo na srečanjih in narokih v okviru postopkov alternativnega reševanja sporov zagotoviti navzočnost oziroma dosegljivost oseb s pooblastilom za sklenitev sodne ali izvensodne poravnave.

Vročanje vabil na srečanja in naroke v okviru postopkov alternativnega reševanja sporov po tem zakonu se opravi **po pravilih pravnega postopka.**

Če pravilno vabljen stranka na srečanje ali narok v postopku alternativnega reševanja spora ne pride in ne izkaže upravičenih razlogov za izostanek oziroma ni splošno znanih okoliščin, iz katerih izhaja, da stranka iz upravičenih razlogov ni mogla priti na srečanje ali narok, mora nasprotni stranki povrniti stroške tega srečanja ali naroka, eni ali več nevtralnim tretjim osebam pa plačati triurno nagrado za pripravo na srečanje ali narok. Stranko se v vabilu na srečanje ali narok opozori na posledice izostanka z naroka.

Pooblaščenca strank so lahko navzoči na srečanjih in narokih v okviru postopkov alternativnega reševanja sporov.

Posebne določbe o postopku v programu mediacije

Če stranke sodišču ne predlagajo napotitve v postopek alternativnega reševanja spora, sme sodišče kadarkoli med sodnim postopkom zahtevati, da se stranke osebno udeležijo **informativnega naroka o mediaciji**.

Datum in uro informativnega naroka sodišče določi po predhodni uskladitvi s strankami. Vabilo na informativni narok se strankam vroči osebno. O informativnem naroku, ki ga vodi sodnik ali strokovni sodelavec, se vodi zapisnik. Če pravilno vabljen stranka na informativni narok ne pride in ne izkaže upravičenih razlogov za izostanek oziroma ni splošno znanih okoliščin, iz katerih izhaja, da stranka iz upravičenih razlogov ni mogla priti na narok, mora nasprotni stranki povrniti stroške tega naroka. Sodišče stranko v vabilu na narok opozori na posledice izostanka z naroka.

Sodišče sme, kadar je to glede na okoliščine primera ustrezno, na podlagi opravljenega posvetovanja s strankami, ki se udeležijo informativnega naroka, skleniti, da postopek prekine za čas, ki ne sme biti daljši od treh mesecev, in stranke napoti na mediacijo, ki jo sodišče zagotavlja v okviru programa.

Sklep o obvezni napotitvi na mediacijo mora biti obrazložen in mora vsebovati tudi opozorilo o posledicah očitno nerazumne zavrnitve napotitve na mediacijo. Sklep se strankam vroči osebno. Zoper sklep o obvezni napotitvi na mediacijo lahko stranka v osmih dneh od vročitve sklepa vloži ugovor, s katerim nasprotuje napotitvi na mediacijo. Če stranka vloži ugovor, sodišče, ki je sklep o obvezni napotitvi na mediacijo izdalo, ta sklep razveljavi. Zoper sklep o razveljavitvi sklepa o obvezni napotitvi na mediacijo ni pritožbe. Sodišče lahko stranki, ki očitno nerazumno zavrne napotitev v mediacijo, ne glede na uspeh v sodnem postopku, na predlog nasprotne stranke naloži, da tej stranki povrne vse njene stroške, ki so bili potrebni za sodni postopek in so nastali od očitno nerazumne zavrnitve napotitve na mediacijo dalje, ali del teh stroškov.

Pri odločanju o tem, ali je bila **zavrnitev napotitve na mediacijo očitno nerazumna**, se upoštevajo okoliščine posamezne zadeve, predvsem:

- narava spora,
- odločilna dejstva v sporu,
- dejstvo, da sta stranki predhodno poskušali mirno rešiti spor s pogajanjem,
- višina stroškov, ki bi nastali v mediaciji,
- verjetnost, da bi trimesečna prekinitev postopka zaradi mediacije lahko vplivala na izid pravde,
- verjetnost, da bi mediacija lahko uspešno končala spor.

Ko sodišče napoti stranke na mediacijo v okviru programa sodišča, se mora prvo mediacijsko srečanje izvesti v 30 dneh po izdaji sklepa o napotitvi.

Spori z državo

Državno pravobranilstvo v **vseh sodnih sporih** iz razmerij, za katera se uporablja ta zakon in v katerih je Republika Slovenija stranka, **poda soglasje za reševanje spora z mediacijo, kadar je to glede na okoliščine primera ustrezno.**

Če Državno pravobranilstvo meni, da reševanje spora z mediacijo ni primerno, mora z obrazloženim predlogom zahtevati, da o tem odloči Vlada Republike Slovenije.

Če Državno pravobranilstvo v **večjem številu istovrstnih sporov meni**, da reševanje teh sporov z mediacijo ni primerno, lahko z enim predlogom zahteva odločitev Vlade Republike Slovenije glede uporabe mediacije v vseh teh sporih. Če je verjetno, da bodo spori, na katere se nanaša predlog Državnega pravobranilstva, nastajali tudi v bodoče, lahko Državno pravobranilstvo predlaga, da Vlada Republike Slovenije **hkrati odloči še o reševanju pričakovanih bodočih istovrstnih sporov z mediacijo**.

6.3.2 Mediacija v sporih iz civilnopravnih, gospodarskih, delovnih, družinskih in drugih premoženjskopravnih razmerij v zvezi z zahtevki, s katerimi stranke lahko prosto razpolagajo in se glede njih poravnajo³⁷

Cilj zakona je **olajšati dostop do alternativnega reševanja sporov in spodbuditi mirno reševanje sporov s spodbujanjem uporabe mediacije in zagotavljanjem uravnoveženega odnosa med mediacijo in sodnimi postopki**.

Ureja se mediacija v sporih iz civilnopravnih, gospodarskih, delovnih, družinskih in drugih premoženjskopravnih razmerij v zvezi z zahtevki, s katerimi stranke lahko prosto razpolagajo in se glede njih poravnajo, razen če je s posebnim zakonom za posamezne od teh sporov določeno drugače. Te določbe pa se smiselno uporabljajo tudi za mediacijo v drugih sporih, kolikor to ustreza naravi pravnega razmerja, iz katerega izvira spor, in če tega poseben zakon ne izključuje.

Ta zakon se uporablja ne glede na to, ali predstavlja temelj za mediacijo sporazum strank, dosežen pred ali po nastanku spora, zakon, napotilo ali predlog s strani sodišča, arbitraže ali pristojnega državnega organa. Določbe tega zakona se uporabljajo tudi za mediacijo, ki jo vodi sodnik, ki ni pristojen za nobenega od sodnih postopkov v zvezi z zadevnim sporom. Zakon pa se ne uporablja za primere, ko poskuša mirno rešitev spora doseči sodišče ali sodnik, ki mu je zadeva predložena v reševanje, med sodnim postopkom o zadevnem sporu, oziroma arbiter v arbitražnem postopku o tem sporu.

a) »mediacija« pomeni postopek, v katerem stranke prostovoljno s pomočjo nevtralne tretje osebe (mediatorja) skušajo doseči mirno rešitev spora, ki izvira iz ali je v zvezi s pogodbenim ali drugim pravnim razmerjem, ne glede na to, ali se za ta postopek uporablja izraz mediacija, conciliacija, pomirjanje, posredovanje v sporih ali drug podoben izraz.

b) »mediator oziroma mediatorka (v nadaljnjem besedilu: mediator)« pomeni vsako tretjo osebo, ki je zaprosena, da vodi mediacijo, ne glede na njen naziv ali poklic in ne glede na način, na katerega je bila imenovana ali zaprosena za vodenje mediacije in ki zaprosilo sprejme. V postopku lahko sodeluje eden ali več mediatorjev.

Pri razlagi določb tega zakona je treba upoštevati potrebo po spodbujanju enotne uporabe Vzorčnega zakona UNCITRAL o mednarodni trgovinski concilijaciji ter načelo vestnosti in poštenja. Vprašanja, ki niso izrecno urejena, se rešujejo skladno s splošnimi načeli, na katerih temelji ta zakon, zlasti z **načeli prostovoljnega sodelovanja, enakega obravnavanja**

³⁷ To ureja **Zakon o mediaciji v civilnih in gospodarskih zadevah** – ZMCGZ, Uradni list RS, št. 56/2008.

strank, avtonomije strank v postopku, zaupnosti postopka in nepristranskosti mediatorja.

Če so se stranke vnaprej sporazumele, da bodo z mediacijo reševale medsebojne spore, ki utegnejo nastati iz določenega pravnega razmerja, ali če mediacijo za reševanje določene vrste sporov predpisuje zakon, **se mediacija začne, ko stranka prejme predlog nasprotne stranke za začetek mediacije.** Mediacija se glede že nastalega spora začne z dnem, ko se stranke v tem sporu sporazumejo za mediacijo. Če ena stranka drugi predlaga mediacijo, pa v tridesetih dneh od dne, ko ji je poslala predlog, oziroma v roku, ki je določen v predlogu, ne prejme sprejema predloga, lahko šteje, da je predlog za mediacijo zavrjen.

Stranke imenujejo mediatorja sporazumno, razen če so se sporazumele za drugačen postopek imenovanja. Stranke lahko za pomoč pri imenovanju mediatorjev zaprosijo tretjo osebo ali institucijo in sicer tako, da:

- a) stranka zaprosi, da oseba ali institucija priporoči primerne mediatorje; ali**
- b) se stranke sporazumejo, da oseba ali institucija neposredno imenuje mediatorje.**

Oseba ali institucija ukrene vse potrebno glede na okoliščine spora, da se imenujejo neodvisni in nepristranski mediatorji. Če je to primerno zaradi zagotovitve neodvisnosti in nepristranskosti mediacije ali iz drugih upravičenih razlogov, lahko priporoči ali imenuje mediatorja, ki nima istega državljanstva kot stranke.

Kdor je zaprosen, da vodi mediacijo, mora takoj razkriti vse okoliščine, ki bi lahko vzbujale utemeljen dvom o njegovi neodvisnosti in nepristranskosti. Ta dolžnost ga veže ves čas postopka mediacije.

Stranke se lahko sporazumejo o poteku mediacije. To lahko storijo tudi s sklicevanjem na kakšna obstoječa pravila. Če se stranke o poteku mediacije niso sporazumele, mediator vodi postopek, kot šteje za primerno. Pri tem upošteva vse okoliščine primera, morebitne želje strank in potrebo po hitri in trajni rešitvi spora.

Mediator mora delovati **neodvisno in nepristransko in si prizadevati za enako obravnavanje strank, upošteva vse okoliščine primera.**

Mediator lahko ves čas mediacije daje predloge za rešitev spora. Rešitev, ki jo predlaga mediator, strank ne zavezuje.

Mediator se lahko srečuje ali komunicira z vsako stranko posebej ali z vsemi skupaj.

Podatke v zvezi s sporom, ki jih mediator prejme od stranke, lahko razkrije drugim strankam mediacije, razen če mu jih je stranka razkrila pod izrecnim pogojem, da ostanejo zaupni.

Vsi podatki, ki izvirajo iz mediacije ali so z njo povezani, so zaupni, razen če so se stranke sporazumele drugače, če njihovo razkritje zahteva zakon ali če je razkritje potrebno za izpolnitev ali prisilno izvršitev sporazuma o rešitvi spora.

Stranke, mediatorji in tretje osebe, ki so sodelovale pri mediaciji, se v arbitražnem, sodnem ali drugem podobnem postopku ne smejo sklicevati na oziroma predložiti kot dokaz ali pričati o:

- a) vabilu stranke k mediaciji ali dejstvu, da je bila stranka pripravljena sodelovati v mediaciji;
- b) mnenjih in predlogih glede možne rešitve spora, ki so jih stranke izrazile med mediacijo;
- c) izjavah ali priznanjih dejstev, ki so jih stranke dale med mediacijo;
- d) predlogih mediatorja;
- e) dejstvu, da je stranka pokazala pripravljenost sprejeti mediatorjev predlog za mirno rešitev spora;
- f) listinah, pripravljenih izključno za potrebe mediacije.

Mediacija se konča:

- a) če je sklenjen sporazum o rešitvi spora, z dnem sklenitve tega sporazuma;
- b) če se stranke ne sporazumejo o imenovanju mediatorja v 30 dneh od začetka mediacije, z iztekom tega roka;
- c) če mediator po posvetovanju s strankami izjavi, da nadaljevanje postopka ni smiselno, z dnem te izjave;
- d) če stranke pisno izjavijo mediatorju, da je postopek zaključen, z dnem te izjave;
- e) če ena stranka pisno izjavi drugim strankam in mediatorju, da je postopek zaključen, z dnem te izjave. Če v postopku sodeluje več strank, ki so pripravljene mediacijo med seboj nadaljevati, se mediacija konča samo za stranko, ki je podala izjavo.

Mediator lahko sodeluje pri oblikovanju besedila sporazuma o rešitvi spora.

Stranke se lahko sporazumejo, da **se sporazum o rešitvi spora sestavi v obliki neposredno izvršljivega notarskega zapisa, poravnave pred sodiščem ali arbitražne odločbe na podlagi poravnave.**

Če se stranke niso sporazumele drugače, mediator ne more nastopati kot arbiter v sporu, ki je bil ali je predmet mediacije, ali v drugem sporu, ki izvira iz istega pravnega razmerja ali je z njim v zvezi.

Če so se stranke sporazumele za mediacijo in se izrecno zavezale, da do preteka določenega časa ali do nastopa določenega dogodka ne bodo začele arbitražnega ali sodnega postopka glede obstoječega ali bodočega spora, mora arbitražna oziroma sodišče na ugovor tožene stranke zavreči tožbo, razen če tožeča stranka izkaže, da bi sicer nastale težke in nepopravljive posledice. Ta ugovor mora tožena stranka podati najkasneje v odgovoru na tožbo. Sodišče zavrže tožbo tudi tedaj, kadar zakon predpisuje obvezen postopek mediacije pred vložitvijo tožbe.

Začetek arbitražnega ali sodnega postopka sam po sebi ne pomeni odpovedi sporazumu o mediaciji niti zaključka postopka mediacije.

Zastaranje zahtevka, ki je predmet mediacije, med trajanjem mediacije ne teče.

Če se mediacija konča brez sporazuma o rešitvi spora, se zastaranje nadaljuje od trenutka, ko je postopek končan brez sporazuma o rešitvi spora. Čas, ki je pretekel pred začetkom mediacije, se všteje v zastaralni rok, ki ga določa zakon.

Če je s posebnim predpisom določen rok za vložitev tožbe, se ta rok v zvezi z zahtevkom, ki je predmet mediacije, ne izteče prej kot 15 dni po koncu mediacije.

Mediator ima pravico do nagrade in povračila razumnih stroškov, razen če se je s strankami sporazumel drugače ali drugače določajo pravila institucije, pri kateri poteka mediacija.

Če se stranke niso drugače sporazumele, vsaka stranka nosi svoje stroške, skupne stroške mediacije pa nosijo stranke po enakih delih.

7 PRAVOSODJE

Pravosodje pomeni področje delovanja, ki se nanaša na različne **dejavnosti v zvezi z izvajanjem sodne funkcije**.

Izraz pravosodje pa se uporablja tudi v **organizacijskem smislu** za označitev organov, ki delujejo na tem področju.

Sklop teh organov imenujemo **pravosodni sistem**, ki zajema sodišča in nekatere druge organe in službe, ki so trajno povezani z delovanjem sodne funkcije.

Razlikujemo **širši in ožji pomen pravosodja**.

V **ožjem pomenu** se šteje za pravosodje samo **sodstvo, to je organi, ki izvajajo sodno oblast, sodno vejo oblasti**.

V **širšem pomenu** pa štejemo za pravosodje **tudi vse druge subjekte, ki delujejo na področju pravosodja**, in ki niti funkcionalno niti organizacijsko ne sodijo v okvir sodne veje oblasti.

Gre za:

- **tožilstva;**
- **odvetnike;**
- **državno pravobranilstvo;**
- **notarje;**
- **organe pravosodne uprave (ministrstvo za pravosodje).**

8 DRŽAVNO TOŽILSTVO

8.1 Uvod

Med organe, ki v veliki meri sodelujejo pri izvajanju pravosodne funkcije, spadajo tudi državna tožilstva. Po splošni opredelitvi je državno tožilstvo organ državne oblasti, katerega temeljna funkcija je pregon storilcev kaznivih dejanj in gospodarskih prestopkov. Ta njegova funkcija zajema torej predvsem sprožitev kazenskega postopka, zastopanje obtožbe pred sodiščem in vlaganje rednih in izrednih pravnih sredstev.

Funkcija in sam institut državnega tožilstva sta plod zgodovinskega razvoja pravosodja in pomenita negacijo prakse, po kateri bi bil isti organ tako tožilec kot sodišče – **akuzatorno načelo v kazenskem postopku**. Pri izvrševanju funkcije kazenskega pregona prevladuje **legalitetno načelo** – to pomeni, da državni tožilec nima samo pravice, temveč tudi dolžnost, začeti kazenski postopek, pregon, če so podani dokazi, da je storjeno kaznivo dejanje, za katero se storilec preganja po uradni dolžnosti, razen če obstajajo dejanski ali pravni razlogi, da se postopek ne uvede. Nasprotno od legalitetnega načela je **oportunitetno načelo** – tudi načelo smotrnosti, umestnosti, ki velja v Franciji in deloma v Nemčiji in ki pomeni, da je organ obtožbe pooblaščen, ne pa dolžan uvesti postopek (ne uvede ga npr. iz političnih motivov).

Državno tožilstvo je **samostojen državni organ** – tudi zanj velja načelo zakonitosti dela. Njegova funkcija ni omejena samo na pregon storilcev kaznivih dejanj in na vlogo zastopnika javnega reda, temveč pomeni tudi **funkcijo uresničevanja enotne uporabe zakona ter varstva ustavnosti in zakonitosti**.

8.2 Ustavna izhodišča državnega tožilstva

8.2.1 Opredelitev

Ustava opredeljuje državnega tožilca (135. člen) – v tem okviru zgolj določa, da **državni tožilec vlaga in zastopa kazenske obtožbe in ima druge z zakonom določene pristojnosti. Ureditev in pristojnosti državnih tožilstev določa zakon.**

Iz umestitve ustavne določbe o državnem tožilstvu naj bi izhajalo, da je **že ustavodajalec izhajal iz tradicionalnega pogleda na tožilstvo kot na (samostojni organ) del pravosodja v širšem smislu.**³⁸

O položaju in naravi državnega tožilstva obstaja v teoriji več različnih stališč:

- **državno tožilstvo se v okviru delitve oblasti šteje za del izvršilne oblasti, tako s funkcionalnega kot z organizacijskega vidika (Kaučič, Grad);**

³⁸ Glej tudi odločbo Ustavnega sodišča, št. U-I-307/94, Uradni list RS, št. 42/98 in OdlUS VII, 84.

- državno tožilstvo naj bi bilo v okviru izvršilne veje oblasti samostojen državni organ (Bele);
- državno tožilstvo je organ *sui generis*, saj naj bi bil njegov položaj nekje med sodstvom, kateremu je blizu, ker razmišlja in deluje podobno kot sodišče, iz izvršne oblasti, katere vpliv je velik predvsem na kadrovske področju (Fišer).

8.2.2 Nezdržljivost funkcije državnega tožilca

Ustava v 136. členu, podobno kot je to urejeno za sodnike, določa **nezdržljivost funkcije državnega tožilca z drugimi funkcijami v drugih državnih organih, organih lokalne samouprave in v organih političnih strank ter z drugimi funkcijami in dejavnostmi**, za katere to določa zakon. S tem naj bi tudi za državne tožilce dosegli objektivnost in nepristranskost delovanja.

»108. V zvezi s pobudo državnih tožilcev se mora Ustavno sodišče najprej opredeliti do navedb, da se njihov položaj glede zahteve po zagotavljanju neodvisnosti približuje sodniškemu, kar naj bi izhajalo iz določb 135. in 136. člena Ustave. Utemeljenost takšnih navedb bi namreč posledično pomenila, da morajo tudi za urejanje plačnega položaja državnih tožilcev veljati enaka jamstva, kot so na podlagi 125. člena Ustave zagotovljena sodnikom.

109. Ustava v prvem odstavku 135. člena določa, da državni tožilec vlaga in zastopa kazenske obtožbe in ima druge z zakonom določene pristojnosti. Po drugem odstavku 135. člena Ustave določa ureditev in pristojnosti državnih tožilcev zakon. V 136. členu Ustave je določena nezdržljivost funkcije državnega tožilca s funkcijami v drugih državnih organih, v organih lokalne samouprave in v organih političnih strank ter z drugimi funkcijami in dejavnostmi, za katere to določa zakon. Ustava torej izrecno določa le temeljno funkcijo državnih tožilcev (pregon storilcev kaznivih dejanj) in nezdržljivost te funkcije, za določitev drugih pristojnosti državnih tožilcev pa pooblašča zakonodajalca, ki mu nalaga tudi dolžnost, da določi ureditev in pristojnosti državnih tožilcev (kar se nanaša le na ureditev položaja državnih tožilcev kot organov, ne pa tudi na položaj posameznih državnih tožilcev).

110. **Na podlagi navedenega ni mogoče sklepati, da Ustava glede neodvisnosti državnim tožilcem zagotavlja enaka jamstva, kot za sodnike izhajajo iz 125. člena Ustave.**

111. **To ne pomeni, da je mogoče na državno tožilstvo v naši ustavni ureditvi gledati kot na organ, ki bi ga bilo mogoče podrediti izvršilni veji oblasti.** Državni tožilci odločajo le na podlagi Ustave in zakonov (drugi odstavek 1. člena ZDT). **Zato je treba zagotoviti, da državni tožilec izvaja svojo funkcijo pregona neodvisno, in preprečiti, da bi odločal v skladu z željami drugih vej oblasti, zlasti izvršne. Ustavno sodišče je že sprejelo stališče, da sodi tožilstvo med organe s tako specifičnimi funkcijami, da jih ni mogoče uvrstiti v nobeno od treh vej oblasti. Gre za del pravosodja v širšem smislu, znotraj katerega pa sodno oblast izvršujejo samo sodniki** (odločba Ustavnega sodišča št. U-I-307/94 z dne 14. 5. 1998, Uradni list RS, št. 42/98 in OdlUS VII, 84). Prav v omenjeni oblastni funkciji sodnikov kot nosilcev tretje veje oblasti pa gre iskati razlog za kvalitativno različno urejen ustavnopravni položaj sodnikov in državnih tožilcev, kar zadeva varstvo njihove neodvisnosti. Kot izhaja iz 54. točke in naslednjih točk obrazložitve te odločbe, namreč ustavno načelo o neodvisnosti sodnikov temelji na načelu delitve oblasti na zakonodajno, izvršilno in sodno (drugi odstavek 3. člena Ustave). Bistvo tega načela je v njegovi **temeljni funkciji varovanja posameznika v razmerju do države, pri čemer pa pripada (upoštevaje njegove pristojnosti) ključna vloga prav neodvisnemu sodstvu.**« (U-I-60/06, U-I-214/06, U-I-228/06).

8.3 Splošno

Državno tožilstvo ureja **Zakon o državnem tožilstvu (ZDT – Uradni list RS, št. 63/94 in nasl.)**.

Državna tožilstva so **kot del pravosodja samostojni državni organi**; njihov položaj in medsebojna razmerja ureja ZDT. Sredstva in druge pogoje za delo državnih tožilstev zagotavlja Republika Slovenija.

Pregon storilcev kaznivih dejanj in drugih kaznivih ravnanj, za katere je tako določeno z zakonom, izvajajo **državne tožilke oziroma državni tožilci** (v nadaljnjem besedilu: državni tožilci). Državni tožilec opravlja svoje naloge **na podlagi ustave in zakona**. Funkcija državnega tožilca je **trajna**. Državni tožilec je **glede pravic**, ki izhajajo iz njegovega službenega razmerja z Republiko Slovenijo, **izenačen s sodnikom**, kolikor ZDT ne določa drugače.

Državni tožilec opravlja svojo funkcijo pri državnem tožilstvu, za katero je imenovan, kolikor ni z zakonom drugače določeno. Funkcija državnega tožilca se na državnotožilskih mestih opravlja v **državnotožilskih nazivih**:

- **okrožni državni tožilec,**
- **višji državni tožilec,**
- **vrhovni državni tožilec oziroma na položajih**
- **okrožni državni tožilec svetnik,**
- **višji državni tožilec svetnik,**
- **in vrhovni državni tožilec svetnik.**

Funkcija pomočnice okrožnega državnega tožilca oziroma pomočnika okrožnega državnega tožilca (v nadaljnjem besedilu: **pomočnik državnega tožilca**) se na mestu pomočnika državnega tožilca opravlja v nazivu:

- **pomočnik državnega tožilca oziroma na položaju**
- **pomočnik državnega tožilca svetnik.**

Z imenovanjem na državnotožilsko mesto pridobi državni tožilec naziv, ki ustreza temu mestu. Z imenovanjem na mesto pomočnika državnega tožilca pridobi pomočnik državnega tožilca naziv pomočnik državnega tožilca.

Državni tožilec:

- **vлага in zastopa kazenske obtožbe ter opravlja druga procesna dejanja tožilca v kazenskem postopku,**
- **vлага predloge za pregon in pravna sredstva v zadevah prekrškov,**
- **vлага procesne akte v civilnih in drugih sodnih postopkih ter v upravnih postopkih.**

Državni tožilci so dolžni **brez nepotrebnega odlašanja reševati zadeve, ki so jim dodeljene v delo.**

Državna tožilstva **poslujejo v slovenskem jeziku.** Na območjih, kjer živita avtohtoni italijanska in madžarska narodna skupnost, poslujejo državna tožilstva **tudi v italijanskem oziroma madžarskem jeziku, če teče postopek pred sodiščem ali drugim državnim organom v tem jeziku ali če stranka, ki živi na tem območju, v občevarju z državnim tožilstvom uporablja ta jezik.**

Številna vprašanja v zvezi s poslovanjem državnih tožilstev ureja državnotožilski red.

Z **državnotožilskim redom** se določa:

- notranja ureditev državnih tožilstev,
- dodeljevanje in odvzem zadev državnim tožilcem,
- pravila pisarniškega poslovanja, vodenje vpisnikov in imenikov ter evidenc, obrazci za delo, oblika in vsebina pečatov, štampljk in žigov,
- oblika in vsebina službenih izkaznic,
- podrobnejša pravila o obveščanju javnosti, stiki s pripadniki narodnih skupnosti,
- poslovanje v zadevah državnotožilske uprave,
- zagotavljanje varnosti oseb, dokumentacije in premoženja,
- obveščanje ministrstva, pristojnega za pravosodje,
- okvirni hišni red in standardi za prostore in opremo državnih tožilstev,
- pravila o vpogledih in preslikavah spisov,
- pravila o izvajanju in nadzoru materialnega in finančnega poslovanja,
- pravila o rednem opravljanju zadev in poročanju,
- razporeditev poslovnega časa in poslovanje s strankami,
- pravila o vodenju statistike in druga vprašanja v zvezi z notranjim poslovanjem državnih tožilstev.
- Z državnotožilskim redom se predpišejo tudi vzorci obrazcev z navodili za vodenje vpisnikov, pomožnih knjig in evidenc, odtisi pečatov, štampljk in žigov.

Državnotožilski red predpiše minister za pravosodje na predlog generalnega državnega tožilca Republike Slovenije in se objavi v Uradnem listu Republike Slovenije.

Za uporabo državnotožilskega reda sprejema minister za pravosodje, po predhodnem mnenju generalnega državnega tožilca, **obvezna navodila in neobvezne razlage, ki se objavijo v notranjem tožilskem glasilu in pošljejo državnim tožilstvom.**

8.4 Pristojnosti/ pooblastila

Pooblastila in funkcije, ki pripadajo državnemu tožilstvu, opravljajo državni tožilci in na ta način funkcija državnega tožilstva pripada tipu **individualnih organov –monokratična organizacija.**

Državni tožilec je v okviru **temeljne funkcije vlaganja in zastopanja kazenske obtožbe** pristojen:

- opravljati vsa procesna dejanja upravičenega tožilca po zakonu o kazenskem postopku,
- sodelovati na narokih in sejah ter
- ukreniti, kar je potrebno, da se odkrijejo kazniva dejanja in njihovi storilci.

V izvrševanju funkcije pregona storilcev kaznivih dejanj in drugih ravnanj, ki so kazniva, **državni tožilec sodeluje z organi odkrivanja, jih usmerja in ukrepa, kar je potrebno v zvezi z odkrivanjem dejanj oziroma storilcev, v okviru pristojnosti državnega tožilca v predhodnem postopku, ki jih določa zakon o kazenskem postopku**

V **civilnih³⁹ in drugih sodnih postopkih ter v upravnih postopkih⁴⁰** državno tožilstvo:

- vlaga procesne akte in
- druga pravna sredstva, za katera je pooblaščen z zakonom.⁴¹

Pri Vrhovnem državnem tožilstvu Republike Slovenije (v nadaljnjem besedilu: Vrhovno državno tožilstvo) **kot posebna organizacijska enota deluje Skupina državnih tožilcev za pregon organiziranega kriminala** (v nadaljnjem besedilu: skupina).

Skupina je **pristojna:**

- **za kazniva dejanja na področju organiziranega klasičnega in gospodarskega kriminala,**
- **terorizma,**
- **korupcijskih in**
- **drugih kaznivih dejanj, katerih odkrivanje in pregon zahtevata posebno organiziranost in usposobljenost.**

Skupina je krajevno pristojna na celotnem ozemlju Republike Slovenije.

V skupini se ustanovi **specializirani oddelek, ki je izključno krajevno in stvarno pristojen za pregon vseh kaznivih dejanj, ki jih storijo uradne osebe, zaposlene v policiji oziroma druge uradne osebe, zaposlene na področju notranjih zadev, v z zakonom določenem pristojnem organu v ministristvu, pristojnem za obrambo, ki ima pooblastila policije v predkazenskem postopku, in uradne osebe, ki imajo pooblastila policije v predkazenskem**

³⁹ Npr. po 385. členu ZPP lahko državno tožilstvo vloži zoper pravnomočno sodno odločbo zahtevo za varstvo zakonitosti v 3 mesecih. Zahteva se lahko vloži zoper pravnomočno sodno odločbo, zoper katero sodišče ne more dopustiti revizije.

⁴⁰ Državni tožilec, državni pravobranilec in drugi državni organi, ki so po zakonu upravičeni v upravnem postopku zastopati javne koristi, imajo v mejah takega pooblastila pravice in dolžnosti stranke (45. člen ZUP). Državni tožilec in državni pravobranilec lahko vložita pritožbo zoper odločbo, s katero je prekršen zakon v korist stranke in v škodo javnih koristi, in sicer v istem roku, kot bi jo lahko vložila stranka (tretji odstavek 229. člena ZUP). Državni tožilec in državni pravobranilec lahko predlagata obnovo postopka ob enakih pogojih kot stranka, če odločba posega v javne koristi (peti odstavek 261. člena ZUP). Pristojni organ po nadzorstveni pravici odpravi oziroma razveljavi odločbo po uradni dolžnosti, če izve oziroma ugotovi, da so podani razlogi za odpravo ali razveljavitev. Odločbo pa lahko odpravi oziroma razveljavi tudi na zahtevo stranke, državnega tožilca ali državnega pravobranilca ali inšpektorja (prvi odstavek 275. člena ZUP). Odločba se lahko vsak čas izreče za nično po uradni dolžnosti ali pa na predlog stranke ali državnega tožilca ali državnega pravobranilca (280. člen ZUP).

⁴¹ Npr. po Zakonu o pravnem postopku, Zakonu o splošnem upravnem postopku, Zakonu o nepravdnem postopku, Zakonu o zakonski zvezi in družinskih razmerjih, Zakonu o ugotavljanju vzajemnosti, Zakonu o brezplačni pravni pomoči, Zakonu o denacionalizaciji, Zakonu o matičnih knjigah itd. Po Zakonu o ustavnem sodišču lahko generalni državni tožilec, če nastane vprašanje ustavnosti v zvezi z zadevo, ki jo obravnava državno tožilstvo, z zahtevo začne postopek za oceno ustavnosti oziroma zakonitosti predpisa ali splošnega akta, izdanega za izvrševanje javnih pooblastil (23. a člen).

postopku, napotene na misijo v tujini. Državni tožilci oddelka so pristojni za pregon teh kaznivih dejanj in za usmerjanje policistov specializiranega oddelka in policije glede odkrivanja in preiskovanja teh kaznivih dejanj.

Generalni državni tožilec lahko na predlog vodje skupine ali vodje specializiranega oddelka odredi, da se zadeva, ki je bila dodeljena specializiranemu oddelku, dodeli krajevno pristojnemu okrožnemu državnemu tožilstvu, če oceni, da bi bil glede na naravo zadeve pregon storilca kaznivega dejanja in usmerjanje policije učinkovitejši, če bi ga izvrševalo okrožno državno tožilstvo.

Okrožno državno tožilstvo, ki bi bilo krajevno pristojno za obravnavanje zadeve, je dolžno sodelovati s skupino pri opravljanju njenih nalog.

Vodja krajevno pristojnega okrožnega državnega tožilstva in direktor oziroma direktorica uprave kriminalistične policije pri generalni upravi Policije (v nadaljnjem besedilu: direktor uprave) sta dolžna nemudoma obvestiti vodjo skupine o teh zadevah. **O dodelitvi zadeve skupini odloča generalni državni tožilec s pisno odredbo, po predhodnem mnenju vodje skupine.**

Vodja skupine o dodelitvi zadeve nemudoma obvesti vodjo krajevno pristojnega okrožnega državnega tožilstva in direktorja uprave, ki sta mu dolžna takoj posredovati spise zadeve z vsemi zbranimi dokazi.

Vodja skupine lahko predlaga generalnemu državnemu tožilcu, da skupini dodeli zadevo pristojnega okrožnega državnega tožilstva, če je ta vsebinsko povezana z zadevo, ki jo obravnava skupina.

Generalni državni tožilec lahko na predlog vodje skupine odredi, da se zadeva, ki je bila dodeljena skupini, dodeli krajevno pristojnemu okrožnemu državnemu tožilstvu, če ugotovi, da niso več izpolnjeni prejšnji pogoji. Za organiziranost, vodenje in delo skupine ter imenovanje vodje se smiselno uporabljajo določbe zakona o okrožnem državnem tožilstvu.

Državni tožilci se v skupino dodelijo za štiri leta z možnostjo ponovne dodelitve.

Državni tožilci se prijavijo za dodelitev v skupino na podlagi poziva, ki ga objavi generalni državni tožilec.

O dodelitvi odloča državnotožilski svet na predlog generalnega državnega tožilca, po predhodnem mnenju vodje skupine.

O prenehanju dodelitve v skupino pred iztekom mandata odloča državnotožilski svet na predlog generalnega državnega tožilca, po predhodnem mnenju vodje skupine.

V specializiranem oddelku sta najmanj dva državna tožilca in en pomočnik državnega tožilca. Generalni državni tožilec na predlog vodje skupine odredi, kateri državni tožilci oziroma pomočniki državnega tožilca iz skupine so v oddelek dodeljeni za štiri leta z možnostjo ponovne dodelitve. Vodjo specializiranega oddelka določi vodja skupine s soglasjem generalnega državnega tožilca z letnim razporedom dela, z možnostjo ponovne določitve. Vodjo specializiranega oddelka lahko predčasno razreši vodja skupine po predhodnem soglasju ali na zahtevo generalnega državnega tožilca.

Dodelitev državnega tožilca oziroma pomočnika državnega tožilca v skupino ne posega v njegov naziv in položaj. Za čas dodelitve pripada državnemu tožilcu plača vrhovnega državnega tožilca.

Število mest državnih tožilcev v skupini določi z odredbo, na predlog generalnega državnega tožilca, minister, pristojen za pravosodje. Odredba se objavi v Uradnem listu Republike Slovenije.

Organizacijo, obveščanje in delo skupine podrobneje ureja navodilo o delu skupine, ki ga izda generalni državni tožilec v soglasju z ministrom, pristojnim za pravosodje. Navodilo se objavi v Uradnem listu Republike Slovenije.

Z navodilom se določi tudi način in rok za objavo poziva, način in rok za vložitev prijav, postopek oblikovanja predloga za dodelitev v skupino ter način sodelovanja okrožnega državnega tožilstva s skupino.

Generalni državni tožilec lahko določi drugo krajevno pristojno državno tožilstvo za postopanje v posamezni zadevi, če je očitno, da se bo tako lažje izvedel postopek, ali če so za to drugi tehtni razlogi, zlasti varovanje nepristranskosti, samostojnega delovanja ali ugleda državnega tožilstva.

O določitvi drugega pristojnega državnega tožilstva odloči z odločbo generalni državni tožilec na lastno pobudo ali na podlagi obrazloženega predloga pristojnega državnega tožilca, vodje okrožnega državnega tožilstva ali vodje skupine. Odločba se vroči državnemu tožilstvu, ki je bilo krajevno pristojno v posamezni zadevi ter državnemu tožilstvu, ki mu je določena krajevna pristojnost v posamezni zadevi. Če državno tožilstvo zaradi posebnih okoliščin, ki onemogočajo izvajanje njegovih funkcij, ne more delovati na sedežu, lahko generalni državni tožilec po predhodno pridobljenem soglasju ministra, pristojnega za pravosodje, z odločbo določi začasni sedež državnega tožilstva.

Če državni tožilec ugotovi, da je zaradi kršitve ustave, zakona ali mednarodne pogodbe dana podlaga, da uporabi zoper izvršljivo sodno odločbo ali odločbo, izdano v upravnem ali kakšnem drugem postopku, pravno sredstvo, lahko zahteva, naj se izvršitev takšne odločbe odloži ali prekine, če bi z njeno izvršitvijo utegnile nastati nepopravljive škodljive posledice (11. člen ZDT).

Zahtevo za odložitev oziroma prekinitev izvršitve odločbe vložijo državni tožilec, ki je upravičen uporabiti pravno sredstvo zoper takšno odločbo, pri sodišču oziroma drugem organu, ki je pristojen za dovolitev izvršbe, če le-ta že teče, pa pri organu, ki jo opravlja.

Organ, pristojen za dovolitev izvršbe ali za izvršitev odločbe, lahko odloži dovolitev izvršbe oziroma prekine izvršbo do odločitve o pravnem sredstvu državnega tožilca.

Odločba o odložitvi oziroma prekinitvi izvršbe neha veljati, če državni tožilec v tridesetih dneh od prejema odločbe ne vložijo pravnega sredstva.

Državna tožilstva si pri opravljanju zadev iz svoje pristojnosti dajejo **medsebojno pravno pomoč**.

Državno tožilstvo ima pravico zahtevati od državnih organov ter organov lokalne in druge samouprave in organizacij z javnimi pooblastili, naj mu pošljejo listine, spise, predmete ali obvestila, ki jih potrebuje za dejanja iz svoje pristojnosti.

Državno tožilstvo ima pri izvajanju svojih pristojnosti pravico zahtevati podatke tudi od drugih pravnih oseb in posameznikov, za katere meni, da z njimi razpolagajo.

Državna tožilstva pošiljajo zaprosila za pravno pomoč tujim ali mednarodnim tožilstvom preko ministrstva, pristojnega za pravosodje, če ni v mednarodni pogodbi ali drugem zakonu določeno drugače.

Upravljalci zbirk osebnih podatkov so dolžni državnemu tožilstvu za izvajanje njegovih pristojnosti na njegovo pisno zahtevo iz obstoječih zbirk podatkov brezplačno posredovati osebne podatke in podatke o istovetnosti ovadenih oseb (osebno ime, enotna matična številka občana, druga uradna identifikacijska številka, datum in kraj rojstva, poklic, zaposlitev in naslov stalnega ali začasnega bivališča za fizično osebo; če je fizična oseba tujec, pa namesto enotne matične številke občana ali druge uradne identifikacijske številke osebno ime, datum in kraj rojstva, poklic, zaposlitev in naslov stalnega ali začasnega bivališča; za odgovorno osebo pravne osebe pa poleg navedenih podatkov tudi seznam del in nalog, ki jih opravlja; za pravno osebo firmo, sedež in matično številko). Državni tožilci o pridobitvi osebnih podatkov ali podatkov niso dolžni obvestiti osebe, na katero se podatki nanašajo, vse do zastaranja kazenskega pregona ali do pravnomočne sodbe.

Državno tožilstvo ima na podlagi tega zakona ali drugih zakonov, ki določajo njegove naloge in pristojnosti, zaradi obravnavanja in reševanja posamezne zadeve pravico do brezplačnega dostopa oziroma do brezplačnega neposrednega elektronskega dostopa do evidence zaprtih oseb, kazenske evidence, evidence kazenskih točk, evidence pre-krškov in vseh javnih knjig, registrov in drugih uradnih evi-denc, ki jih upravljajo organi javnega sektorja v informatizirani obliki. V navedene zbirke podatkov dostopa z navedbo oseb-nega imena in naslova prebivališča obdolženca, obtoženca ali stranke sodnega postopka, navedbo namena dostopa ter opravilne številke zadeve državnega tožilstva. Državno tožilstvo lahko v podatke iz zbirk podatkov vpogleda, jih kopira, prepíše ali izpiše ter nadalje obdeluje v postopkih, kjer izvršuje svoje zakonsko določene naloge in pristojnosti.

Pri dostopu do kazenske evidence, evidence prekrškov, evidence zaprtih oseb in drugih zbirk osebnih podatkov, evidenc ali registrov, ki vsebujejo občutljive osebne podatke, se način dostopa in sistem zavarovanja osebnih podatkov določi v državnotožilskem redu, po pridobitvi predhodnega soglasja Informacijskega pooblaščenca. Državni tožilci imajo dostop do tajnih podatkov v skladu s pogoji iz zakona, ki ureja tajne podatke. Vodje državnih tožilstev imajo dostop do tajnih podatkov na podlagi pisne zahteve, iz katere so razvidni pristojnost, namen in pravna podlaga pridobitve podatka. Izvod zahteve se pošlje generalnemu državnemu tožilcu v vednost.

Pred sodišči s položajem okrajnih in okrožnih sodišč lahko nastopajo državni tožilci, ki imajo najmanj naziv **okrožnega državnega tožilca**.

Pred sodišči s položajem višjih sodišč lahko nastopajo državni tožilci, ki imajo najmanj naziv **višjega državnega tožilca**.

Državne tozilce lahko nadomeščajo pomočniki državnega tožilca v okviru pooblastil, ki jih določi pristojni državni tožilec.

Pred Vrhovnim sodiščem Republike Slovenije lahko nastopajo samo **vrhovni državni tožilci**.

8.5 Organizacija

Za organizacijo tožilstva je na splošno značilno **načelo enotnosti in vertikalne povezanosti vseh organizacijskih ravni državnega tožilstva kot enotnega organa za zagotavljanje**

zakonitosti. Praviloma je organizacijska struktura državnega tožilstva prilagojena organizacijski strukturi sodišč. Značilno je tudi, da lahko po rangi višji državni tožilec prevzame opravljanje posameznih zadev, za katere je pristojen nižji državni tožilec – **pravica evokacije oziroma odnosti nadrejenosti/podrejenosti/hierarhičnosti**, kot tudi, da lahko pooblasti nižjega državnega tožilca, da ravna v konkretnem primeru ali opravlja določena dejanja iz pristojnosti drugega nižjega državnega tožilca – **delegacija**.

Pri organizaciji državnih tožilstev obstaja določeno razmerje nadrejenosti in podrejenosti, kar temelji na dejstvu, da brez ukrepanja pristojnega državnega tožilca sodišče ne more začeti kazenskega postopka (če gre za kazniva dejanja, ki se preganjajo po uradni dolžnosti). **Načelo legalitete kazenskega pregona**, ki je temeljno načelo kazenskega postopka, ter ustavna pravica do enakosti pred zakonom (14. člen Ustave) terjata, da vsa tožilstva v državi preganjajo storilce kaznivih dejanj po enakih kriterijih, torej da zakon v istovrstnih primerih uporabljajo enako. Navedeno razmerje se v ZDT odraža v določbah, po katerih zakon pooblašča nadrejenega državnega tožilca ali državnega tožilca z višjim položajem, da sme prevzeti v reševanje posamezno zadevo ali opravilo iz pristojnosti nižjega državnega tožilca – **načelo evokacije (66. člen ZDT)** oziroma po katerih generalni državni tožilec daje splošna navodila za ravnanje državnih tožilstev, ki se nanašajo na enotno uporabo zakona pri državnih tožilstvih in na izenačevanje politike kazenskega pregona.

V Republiki Sloveniji so:

Vrhovno državno tožilstvo Republike Slovenije s sedežem v Ljubljani;

Okrožna državna tožilstva: v Celju, Kopru, Kranju, Krškem, Ljubljani, Mariboru, Murski Soboti, Novi Gorici, Novem mestu, na Ptuj, v Slovenj Gradcu.

Vrhovno državno tožilstvo in skupina delujeta za celotno območje Republike Slovenije.

Svoje funkcije pred višjimi sodišči splošne pristojnosti ter opravljanje svojih nadzorstvenih in izobraževalnih pristojnosti izvaja **Vrhovno državno tožilstvo** s svojega sedeža ali z zunanjega oddelka. **Zunanje oddelke** ustanovi oziroma ukine minister, pristojen za pravosodje, na predlog generalnega državnega tožilca praviloma za območje enega ali več višjih sodišč.

Vodje zunanjih oddelkov imenuje generalni državni tožilec z letnim razporedom za dobo enega leta s soglasjem ministra, pristojnega za pravosodje, po predhodno pridobljenem mnenju kolegija Vrhovnega državnega tožilstva. V zunanje oddelke generalni državni tožilec praviloma dodeli **višje državne tožilce**.

Okrožno državno tožilstvo deluje za območje okrožnega sodišča s splošno pristojnostjo in okrajnih sodišč z območja tega okrožnega sodišča.

Svoje funkcije pred okrajnimi sodišči izvaja okrožno državno tožilstvo s sedeža okrožnega državnega tožilstva ali z zunanjega oddelka.

Zunanji oddelek je organizacijska enota državnega tožilstva, ki opravlja funkcije okrožnega državnega tožilstva pred enim ali več okrajnimi sodišči.

Zunanji oddelek ustanovi ali ukine minister, pristojen za pravosodje na predlog generalnega državnega tožilca. V upravnem in nadzornem pogledu je zunanji oddelek neposredno podrejen vodji okrožnega državnega tožilstva.

Kadar so za to pooblaščen po zakonu, nastopajo državni tožilci v izvrševanju svojih funkcij pred drugimi državnimi organi ali njihovimi izpostavami, ki imajo sedež na območju državnega tožilstva, v katerem opravljajo funkcijo.

Pri državnih tožilstvih z večjim obsegom istovrstnih zadev se lahko oblikujejo **oddelki** kot **notranje organizacijske enote, namenjene specializaciji in boljši učinkovitosti delovanja državnega tožilstva na posameznem ožjem področju njegovih pristojnosti**. Delo oddelka vodi namestnik vodje državnega tožilstva ali drug državni tožilec, ki ga z razporedom dela določi vodja državnega tožilstva. Zadeve iz pristojnosti državnega tožilstva razporeja med državne tožilce **vodja državnega tožilstva, vodja oddelka, vodja zunanjega oddelka ali drug državni tožilec, ki ga vodja za to pooblasti**. Delo mora biti razporejeno tako, da so državni tožilci čim enakomerneje obremenjeni.

Generalni državni tožilec, vodja zunanjega oddelka Vrhovnega državnega tožilstva, vodja skupine, vodja okrožnega državnega tožilstva ali vodja zunanjega oddelka okrožnega državnega tožilstva lahko odločijo, da se posamezne zadeve ali pravni problemi obravnavajo v obliki **kolegijskega dela**.

Sestavo, sklepčnost, udeležbo, način priprave in sprejemanja stališč in pravnih mnenj, postopek predlaganja dnevnega reda, obveščanje in objavo sprejetih stališč ter druga vprašanja kolegijskega dela ureja državnotožilski red.

Minister, pristojen za pravosodje, lahko zahteva, da se na kolegijih državnih tožilstev obravnavajo načelna vprašanja državnotožilske uprave ali njenega nadzora. O sprejetih stališčih generalni državni tožilec obvesti ministra, pristojnega za pravosodje.

Upravne in nadzorstvene pristojnosti v zvezi z delovanjem državnega tožilstva ima vodja državnega tožilstva.

Za **generalnega državnega tožilca** je lahko imenovan državni tožilec, ki izpolnjuje pogoje za vrhovnega državnega tožilca. Za vodjo okrožnega državnega tožilstva je lahko imenovan državni tožilec, ki izpolnjuje pogoje za okrožnega državnega tožilca. Vodja državnega tožilstva ima poleg pristojnosti, določenih s tem ali drugim zakonom, tudi druge pristojnosti, ki gredo predstojniku državnega organa po splošnih predpisih. Vodja državnega tožilstva ima namestnika, ki ga na predlog generalnega državnega tožilca imenuje minister, pristojen za pravosodje. Namestnik vodje državnega tožilstva opravlja funkcije in naloge iz pristojnosti vodje državnega tožilstva, če je ta odsoten ali zadržan.

Če nihče ni imenovan na mesto generalnega državnega tožilca, če je generalni državni tožilec odsoten, zadržan, iz drugih razlogov ne more opravljati svojih funkcij in nalog opravlja funkcije in naloge iz pristojnosti generalnega državnega tožilca kot začasni vodja namestnik generalnega državnega tožilca.

Začasno vodenje ne vpliva na položaj, plačo in druge pravice, ki jih je imel državni tožilec, preden je bil imenovan za začasnega vodjo.

Vodje in namestniki okrožnih državnih tožilstev se imenujejo za dobo šestih let z možnostjo ponovnega imenovanja.

Vodja Vrhovnega državnega tožilstva je generalni državni tožilec. Državni tožilci, imenovani pri Vrhovnem državnem tožilstvu, imajo naziv vrhovni državni tožilec oziroma višji državni tožilec. Državni tožilci, imenovani pri okrožnem državnem tožilstvu, imajo naziv okrožni državni tožilec.

O zahtevi za izločitev generalnega državnega tožilca in njegovega namestnika pri odločanju v zvezi z razlogi po zakonu, ki ureja kazenski postopek, poda predhodno mnenje **kolegij Vrhovnega državnega tožilstva.**

Kolegij je sklepčen, če sta na seji **prisotni vsaj dve tretjini vrhovnih državnih tožilcev.** Mnenje je sprejeto, če zanj na tajnem glasovanju glasuje večina vseh vrhovnih državnih tožilcev. Generalni državni tožilec oziroma njegov namestnik ne smeta voditi seje kolegija niti glasovati o zahtevi za svojo izločitev, lahko pa pisno ali ustno predstavita svoje stališče do zahteve za izločitev. Mnenje o izločitvi se skupaj s stališčem generalnega državnega tožilca ali njegovega namestnika pošlje ministru, pristojnemu za pravosodje, ki odloči o izločitvi.

Tožilsko osebje opravlja pravna in druga dela, predpisana z zakoni in drugimi predpisi. Med tožilsko osebje sodijo:

- **generalni sekretar Vrhovnega državnega tožilstva,**
- **sekretar državnega tožilstva,**
- **strokovni sodelavci,**
- **strokovnjaki,**
- **administrativni delavci in**
- **drugi delavci.**

Pri Vrhovnem državnem tožilstvu deluje **Pravnoinformacijski center** kot notranja organizacijska enota Vrhovnega državnega tožilstva.

Pravnoinformacijski center je pristojen za razvoj, enotnost ter delovanje informacijske podpore poslovanja državnih tožilstev in njeno usklajevanje z drugimi informacijskimi sistemi na kazenskem področju.

Pravnoinformacijski center vodi državni tožilec, katerega z letnim razporedom imenuje generalni državni tožilec.

Naloge iz pristojnosti centra opravljajo razporejeni in dodeljeni državni tožilci, uradniki, strokovno-tehnični javni uslužbenci in zunanji strokovnjaki računalniške stroke. Sredstva za delovanje centra se zagotavljajo iz proračuna Republike Slovenije.

Pri Vrhovnem državnem tožilstvu deluje **Strokovni center** kot notranja organizacijska enota Vrhovnega državnega tožilstva. Strokovni center državnim tožilstvom in državnim tožilcem:

- **zagotavlja potrebno strokovno pomoč s področja davčne, finančne, računovodske in drugih strok, ki so potrebne za strokovno in učinkovito delovanje,**
- **pripravlja in izvaja izobraževanje državnih tožilcev in pomočnikov državnih tožilcev, tožilskega osebja ter pripravnikov za delo na državnih tožilstvih**
- **zagotavlja strokovne podlage za mednarodno državnotožilsko sodelovanje.**

Strokovni center vodi vrhovni državni tožilec, katerega z letnim razporedom imenuje generalni državni tožilec.

Naloge iz pristojnosti centra opravljajo razporejeni in dodeljeni državni tožilci, uradniki, zaposleni ali zunanji strokovnjaki.

Sredstva za delovanje centra se zagotavljajo iz proračuna Republike Slovenije.

Vrhovno državno tožilstvo lahko **izdaja notranje tožilsko glasilo in strokovno literaturo.**

Vrhovno državno tožilstvo in okrožna državna tožilstva lahko urejajo spletne strani, s katerimi obveščajo javnost o njihovem delovanju in dajejo določene pravne informacije. Vrhovno državno tožilstvo ima izključno pravico do sekundarne domene v domenskem prostoru Slovenije (.si), ki nedvoumno izkazuje njegov naziv, položaj in pristojnost. Izvajanje te pravice omogoči upravljavec domenskega prostora Slovenije. Generalni državni tožilec izda vodjem okrožnih državnih tožilstev pooblastilo za urejanje spletnih strani. Urednika spletne strani Vrhovnega državnega tožilstva določi generalni državni tožilec.

8.6 Državni tožilci

V državnem tožilstvu opravlja funkcijo državnega tožilca eden ali več državnih tožilcev.

Število mest državnih tožilcev pri posameznih državnih tožilstvih določi na predlog generalnega državnega tožilca minister, pristojen za pravosodje, z odredbo v soglasju z Vlado Republike Slovenije.

V odredbi iz prejšnjega odstavka se posebej določi število mest pomočnikov državnega tožilca. Odredba se objavi v Uradnem listu Republike Slovenije.

Za okrožnega državnega tožilca je lahko imenovana oseba, ki izpolnjuje pogoje za izvolitev v sodniško funkcijo na položaj okrožnega sodnika ali je najmanj tri leta opravljala funkcijo pomočnika državnega tožilca.

Za **višjega državnega tožilca** je lahko imenovana oseba, ki izpolnjuje prejšnje pogoje in je najmanj pet let uspešno opravljala funkcijo okrožnega državnega tožilca.

Za **vrhovnega državnega tožilca** je lahko imenovana oseba, ki izpolnjuje pogoje iz prvega odstavka tega člena in je najmanj pet let uspešno opravljala funkcijo višjega državnega tožilca ali najmanj deset let uspešno opravljala funkcijo okrožnega državnega tožilca.

Za **pomočnika državnega tožilca** je lahko imenovana oseba, ki izpolnjuje pogoje za izvolitev v sodniško funkcijo na položaj okrajnega sodnika.

Za višjega ali vrhovnega državnega tožilca je lahko ne glede na prejšnje določbe imenovana tudi oseba, ki izpolnjuje pogoje za izvolitev oziroma imenovanje na položaj višjega ali vrhovnega sodnika.

Državne tožilce imenuje Vlada Republike Slovenije na predlog ministra, pristojnega za pravosodje.

Generalnega državnega tožilca imenuje Državni zbor Republike Slovenije na predlog Vlade Republike Slovenije, in sicer za dobo šestih let z možnostjo ponovnega imenovanja.

Vodjo okrožnega državnega tožilstva imenuje Vlada Republike Slovenije na predlog ministra, pristojnega za pravosodje, po predhodnem mnenju državnotožilskega sveta in generalnega državnega tožilca.

Akti o imenovanjih se objavijo v Uradnem listu Republike Slovenije.

Minister, pristojen za pravosodje, poda predlog iz prvega odstavka prejšnjega člena potem, ko prejme mnenje državnotožilskega sveta.

Prosto mesto državnega tožilca razpiše ministrstvo, pristojno za pravosodje, na predlog generalnega državnega tožilca, prosto mesto slednjega pa po uradni dolžnosti. Prosto mesto vodje državnega tožilstva razpiše ministrstvo, pristojno za pravosodje, na predlog generalnega državnega tožilca, najpozneje tri mesece pred iztekom oziroma v enem mesecu po prenehanju mandata. Razpisi se objavijo v Uradnem listu Republike Slovenije. Rok za prijave ne more biti krajši kot 15 dni.

Razpisni postopek vodi ministrstvo, pristojno za pravosodje.

V postopku se smiselno uporablja določba 15. člena Zakona o sodniški službi.

Ko prejme razpisno gradivo od ministrstva, pristojnega za pravosodje, državnotožilski svet **povabi na razgovor prijavljene kandidate**, ki kandidirajo na prosto mesto državnega tožilca. Vodjo državnega tožilstva, v katerem je prosto mesto državnega tožilca, pa pozove, da se izjasni o kandidatih za to mesto.

Na podlagi ugotovitev, ki temeljijo na razpisnem gradivu, in na podlagi neposrednega vtisa, ki so ga kandidati napravili na razgovoru, **oblikuje državnotožilski svet mnenje glede predlogov za imenovanje**. V mnenju razvrsti državnotožilski svet kandidate glede na svojo oceno o primernosti za imenovanje ter utemelji razloge za sprejeto razvrstitev.

Mnenje vroči državnotožilski svet kandidatu in vodji državnega tožilstva, v katerem je razpisano prosto mesto državnega tožilca. Kandidat in vodja državnega tožilstva lahko na mnenje posredujeta obrazložene pripombe v osmih dneh od prejema mnenja.

V 30 dneh po prejemu pripomb oziroma izteku roka iz prejšnjega odstavka **državnotožilski svet oblikuje dokončno mnenje in ga v osmih dneh pošlje ministru, pristojnemu za pravosodje**.

Če je v mnenju državnotožilskega sveta za zasedbo prostega mesta državnega tožilca najvišje uvrščen kandidat, ki je že imenovan za državnega tožilca in se je prijavil na razpis zaradi napredovanja, je minister, pristojen za pravosodje tega kandidata dolžan predlagati v imenovanje.

Če minister, pristojen za pravosodje ne sprejme mnenja državnotožilskega sveta iz četrtega odstavka tega člena, mora v desetih dneh zahtevati, da državnotožilski svet ponovno prouči svoje mnenje in, da ga v 15 dneh pošlje ministru, pristojnemu za pravosodje z dodatno obrazložitvijo. Če državnotožilski svet novo mnenje sprejme z večino dveh tretjin glasov vseh svojih članov, je tako mnenje za ministra, pristojnega za pravosodje, obvezno.

Državnotožilski svet sestavlja sedem članov. Generalni državni tožilec in njegov namestnik sta člana sveta po položaju. Enega člana sveta imenuje minister, pristojen za pravosodje, izmed vodij okrožnih državnih tožilstev. Štiri člane sveta izvolijo izmed državnih tožilcev, ki nimajo vodstvenih položajev, državni tožilci po postopku, ki ga

zakon določa za volitve članov sodnega sveta, od tega dva člana izmed okrožnih državnih tožilcev, enega člana izmed višjih državnih tožilcev in enega člana izmed vrhovnih državnih tožilcev.

Volitve članov državnotožilskega sveta razpiše generalni državni tožilec.

Mandat imenovanega ter izvoljenih članov državnotožilskega sveta traja pet let in po poteku mandata ne morejo biti takoj ponovno izvoljeni oziroma imenovani.

Delo državnotožilskega sveta vodi generalni državni tožilec Republike Slovenije, v njegovi odsotnosti pa njegov namestnik.

Državnotožilski svet oblikuje mnenja **z večino glasov vseh članov.**

Sejo državnotožilskega sveta skliče generalni državni tožilec, v njegovi odsotnosti pa njegov namestnik. Če tako pisno zahtevajo najmanj trije člani sveta, mora sejo sklicati najpozneje v osmih dneh po prejemu zahteve.

Državnotožilski svet sprejme z večino glasov vseh članov poslovnik, s katerim natančneje uredi način dela sveta. Poslovnik se objavi v Uradnem listu Republike Slovenije.

Članom državnotožilskega sveta pripada za udeležbo na sejah sveta sejnina, katere višino določi svet v soglasju z ministrom, pristojnim za pravosodje.

Državni tožilec nastopi funkcijo z dnem, ko pred predsednikom vlade, generalni državni tožilec pa pred predsednikom državnega zbora izreče naslednjo prisego: **»Prisegam, da bom varoval-a pravni red Republike Slovenije in svoje delo opravljal-a vestno, po ustavi in zakonih.«**

Po pooblastilu predsednika vlade lahko izrečejo državni tožilci prisego pred ministrom, pristojnim za pravosodje.

Z imenovanjem na funkcijo pridobi državni tožilec **pravico do napredovanja.**

Napredovanje zajema napredovanje v plačnih razredih znotraj določene plačne lestvice za posamezni državnotožilski naziv, napredovanje na višje državnotožilsko mesto in napredovanje v višji državnotožilski naziv oziroma položaj.

Kolikor zakon ne določa drugače, se za napredovanje državnih tožilcev, za določitev kriterijev za izbiro in napredovanje in v postopku za ocenjevanje dela državnih tožilcev smiselno uporabljajo določbe zakona o sodniški službi.

Za izdelavo ocene dela za državnega tožilca je pristojen državnotožilski svet.

O napredovanju v plačnih razredih in na položaj svetnika odloča državnotožilski svet, o napredovanju na višje mesto pa organ, ki je pristojen za imenovanje državnega tožilca v skladu z določbami tega zakona.

Državni tožilec mora pri uresničevanju svojih pravic in svoboščin vselej ravnati tako, da varuje ugled in dostojanstvo svoje službe. Zaradi uveljavljanja svojih pravic ne sme ovirati delovanja državnega tožilstva.

Državni tožilec je dolžan zase ohraniti vse, kar je zvedel o strankah in njihovih pravnih in dejanskih razmerjih v okviru opravljanja službe, ter varovati tajnost vseh podatkov, do katerih javnost nima dostopa.

Če je državni tožilec izvoljen za predsednika republike, poslanca, sodnika ustavnega sodišča ali predsednika vlade, varuha človekovih pravic oziroma njegovega namestnika oziroma imenovan za ministra, mu funkcija državnega tožilca ter vse pravice in dolžnosti, ki izhajajo iz službenega razmerja, **mirujejo.**

Državni tožilec ne sme opravljati funkcij, ki so po določbi ustave nezdružljive s funkcijo državnega tožilca, niti ne dejavnosti ali sprejeti zaposlitve ali dela, ki jih po določbi ustave in zakona ne sme opravljati oziroma sprejeti sodnik.

O nezdružljivosti funkcije, dejavnosti sprejema zaposlitve ali dela s funkcijo državnega tožilca odloči državnotožilski svet. O odločitvi državnotožilskega sveta obvesti generalni državni tožilec ministra, pristojnega za pravosodje.

Državni tožilec je dolžan izvajati izobraževanje za funkcijo državnega tožilca, tožilsko osebje in tožilske pripravnike pod pogoji, ki so določeni v tem zakonu ali v državnotožilskem redu.

Državni tožilci opravljajo državnotožilsko službo:

- v poslovnem času državnega tožilstva, določenem v Državnotožilskem redu,
- v pripravljenosti in
- dežurstvu.

Državni tožilec ima **pravico do dnevnega počitka** v trajanju nepretrgoma najmanj 12 ur in **do tedenskega počitka** v trajanju nepretrgoma 24 ur. V izjemnih primerih lahko državni tožilec pisno soglaša, da bo opravljanje državnotožilske službe preseglo omejitve iz prejšnjega stavka.

S **pripravljenostjo in dežurstvom** se izven poslovnega časa državnega tožilstva zagotavlja opravljanje nujnih procesnih dejanj, določenih v zakonu, in usmerjanje policije v predkazenskem postopku.

Pripravljenost pomeni dosegljivost državnega tožilca po telefonu ali s pomočjo drugih sredstev za potrebe zagotavljanja opravljanja nujnih procesnih dejanj oziroma usmerjanja policije v predkazenskem postopku in potrebe prihoda na delovno mesto ali na kraj, kjer je treba opraviti nujno procesno dejanje. Najdaljši sprejemljivi čas prihoda na delovno mesto ali na drug kraj, kjer se izvaja nujno procesno dejanje, se določi z Državnotožilskim redom. Ure pripravljenosti se ne štejejo v delovni čas.

V času **dežurstva** državni tožilec opravlja nujna procesna dejanja oziroma usmerja policijo v predkazenskem postopku na delovnem mestu ali na kraju, kjer je treba opraviti nujno procesno dejanje. Ure dežurstva se štejejo v delovni čas.

Vodja državnega tožilstva lahko odredi zagotavljanje opravljanja nujnih procesnih dejanj oziroma usmerjanja policije v predkazenskem postopku izključno z dežurstvom, če zaradi pogostosti nujnih procesnih dejanj ni mogoče zagotoviti njihove učinkovite izvedbe s pripravljenostjo. Dežurstvo mora predhodno odobriti generalni državni tožilec na podlagi pisnega predloga vodje državnega tožilstva. Ko državni tožilec v času dežurstva ne opravlja nujnih procesnih dejanj, mora biti dosegljiv na delovnem mestu.

Državno tožilstvo vodi posebno evidenco o opravljanju pripravljenosti in dežurstva ter evidenco delovnega časa državnih tožilcev, ki so dali soglasje po drugem odstavku tega člena. Evidenci mora na podlagi zahteve predložiti generalnemu državnemu tožilcu ali ministrstvu, pristojnemu za pravosodje.

Za ure pripravljenosti pripada državnemu tožilcu **dodatek za pripravljenost** v višini, kot jo določa zakon, ki ureja sistem plač v javnem sektorju. Če državni tožilec med pripravljenostjo

prevzame opravljanje nujnih procesnih dejanj oziroma usmerjanje policije v predkazenskem postopku, se ta čas evidentira in vrednoti kot ure med dežurstvom, državnemu tožilcu pa za ta čas ne pripada dodatek za pripravljenost.

Za ure dežurstva, ki presegajo polni delovni čas, pripada državnemu tožilcu **dodatek za delo prek polnega delovnega časa** v skladu z zakonom, ki ureja sistem plač v javnem sektorju.

Plača državnega tožilca se določi po enakih osnovah, z enakimi dodatki ter na enak način kot plača sodnika ustreznega naziva oziroma položaja.

Plača pomočnika državnega tožilca se določi enako kot plača okrajnega sodnika.

O uvrstitvi v plačni razred odloči državnotožilski svet. Uvrstitev v plačni razred se ne objavlja v Uradnem listu Republike Slovenije.

Državni tožilec ima pravico do letnega dopusta v trajanju do štirideset delovnih dni, vendar ne manj kot trideset delovnih dni. Državni tožilec ima pravico do izrednega plačanega dopusta do sedem delovnih dni v posameznem koledarskem letu zaradi osebnih razlogov. Če državni tožilec kandidira za poslanca ali predsednika republike, ima od dneva potrditve kandidature pravico do izrednega plačanega dopusta za pripravo na volitve v trajanju trideset delovnih dni. V drugih izjemnih primerih se lahko državnemu tožilcu odobri izredni neplačani dopust do trideset dni v koledarskem letu. Primere in pogoje določi državnotožilski svet.

Državni tožilec nastopa pred sodiščem v službenem oblačilu, katerega obliko in način nošenja predpiše minister, pristojen za pravosodje.

Za potrebe izvajanja tega zakona ministrstvo vodi osebno evidenco državnih tožilcev ter kadrovsko evidenco osebja, ki je zaposleno v državnem tožilstvu, ki vsebuje enake podatke kot osebna evidenca sodnikov oziroma sodnega osebja.

Z osebnimi podatki iz prejšnjega odstavka je treba ravnati na enak način kot z osebnimi podatki iz osebne evidence sodnikov.

Državni tožilec je lahko **premeščen na mesto v drugo državno tožilstvo**:

1. če se odpravi državno tožilstvo, v katerem opravlja funkcijo;
2. če se bistveno za daljši čas zmanjša obseg dela državnega tožilstva, v katerem državni tožilec opravlja funkcijo;
3. če se spremeni organizacija tožilstev;
4. v drugih primerih, ki jih določa zakon.

O premestitvi po prejšnjem odstavku odloči generalni državni tožilec.

Če to narekujejo okoliščine, v katerih bi sicer bilo ogroženo ali onemogočeno pravočasno izvajanje funkcij državnega tožilstva, zlasti **izredno povečane delovne obremenitve ali odprava večjih zaostankov pri delu**, sme generalni državni tožilec odrediti, da se državni tožilec premesti na opravljanje funkcije (v nadaljnjem besedilu: **začasna premestitev**), in sicer: okrožni državni tožilec k drugemu okrožnemu državnemu tožilstvu ali v skupino iz 10. člena tega zakona, vrhovni ali višji državni tožilec pa k okrožnemu državnemu tožilstvu ali v skupino iz 10. člena tega zakona.

Začasno premestitev sme generalni državni tožilec odrediti **za čas največ šestih mesecev**. Na predlog generalnega državnega tožilca lahko državnotožilski svet pod pogoji iz prejšnjega odstavka začasno premestitev podaljša za dobo največ šestih mesecev.

Kadar razlogi iz prvega odstavka tega člena tudi z začasno premestitvijo po prejšnjem odstavku niso odpravljeni, lahko državnotožilski svet na predlog generalnega državnega tožilca in po pridobitvi pisnega mnenja začasno premeščene državnega tožilca podaljša začasno premestitev najdalj še za eno leto.

Za premestitev po 35. členu tega zakona in za začasno premestitev ni potrebna privolitev državnega tožilca. Premestitev in začasna premestitev ne vplivata na položaj, plačo in druge pravice, ki jih je imel državni tožilec pred premestitvijo.

Državni tožilec je lahko dodeljen za opravljanje zahtevnejših strokovnih nalog ministrstvu, pristojnemu za pravosodje, največ za šest let. Državni tožilec obdrži pravico uporabljati naziv državni tožilec, vendar hkrati ne more opravljati funkcije državnega tožilca in mu vse druge pravice in dolžnosti iz službenega razmerja mirujejo. Državnemu tožilcu pripada najmanj takšna plača, kot bi jo prejemal, če bi opravljal službo državnega tožilca, varovane pa so tudi vse njegove pravice do napredovanja po izteku dela v ministrstvu. O dodelitvi odloči minister, pristojen za pravosodje, po predhodnem mnenju državnotožilskega sveta in po pisni privolitvi državnega tožilca.

Okrožni državni tožilec ali pomočnik državnega tožilca je lahko na podlagi pisne privolitve dodeljen za opravljanje zahtevnejših strokovnih nalog na Vrhovno državno tožilstvo. Dodelitev lahko traja največ tri leta in se lahko s pisno privolitvijo enkrat ponovi. O dodelitvi odloči generalni državni tožilec po predhodnem mnenju državnotožilskega sveta.

8.7 Prenehanje funkcije in razrešitev državnega tožilca

Državnemu tožilcu **preneha funkcija**:

- 1. z upokojitvijo, vendar najkasneje, ko dopolni 70 let starosti;**
- 2. če izgubi državljanstvo Republike Slovenije;**
- 3. če izgubi poslovno sposobnost ali zdravstveno zmožnost za opravljanje službe;**
- 4. če se odpove službi državnega tožilca;**
- 5. če se odpravi državno tožilstvo in državnemu tožilcu ni mogoče zagotoviti, da nadaljuje z delom v drugem državnem tožilstvu;**
- 6. če državni tožilec sprejme funkcijo, začne opravljati dejavnost ali sklene delovno razmerje oziroma kljub prepovedi opravlja dejavnost ali delo, ki ni združljivo s funkcijo državnega tožilca;**
- 7. če iz ocene njegove službe dvakrat zaporedoma izhaja, da ne ustreza državnotožilski službi.**

Šteje se, da je razlog iz 1. točke nastopil z iztekom leta, v katerem je državni tožilec dosegel starostno mejo za upokojitev, razlog iz 2. in 3. točke z dnem pravnomočnosti odločbe pristojnega organa, razlog iz 5. točke z dnem prenehanja dela državnega tožilstva, razlog iz 7. točke pa z dnem, ko državnotožilski svet sprejme drugo negativno oceno.

Državni tožilec se razreši, če je obsojen za kaznivo dejanje, storjeno z zlorabo svoje funkcije, ali za drugo kaznivo dejanje na zaporno kazen, daljšo od šestih mesecev, ali na krajšo zaporno ali neprostostno kazen, če gre za kaznivo dejanje, zaradi katerega je osebno neprimeren za opravljanje funkcije državnega tožilca. Sodišče mora v teh

primerih poslati pravnomočno sodbo ministru, pristojnemu za pravosodje, in generalnemu državnemu tožilcu.

O razrešitvi državnega tožilca odloči vlada na predlog ministra, pristojnega za pravosodje, o razrešitvi generalnega državnega tožilca pa državni zbor na predlog vlade.

Vodji ali namestniku državnega tožilstva preneha funkcija smiselno iz razlogov iz 63. člena zakona o sodiščih ali če svoje funkcije ne opravlja po predpisih in pravočasno ali če s svojim ukrepanjem in ravnanjem izkaže, **da ni sposoben ali primeren za opravljanje vodstvene funkcije**. Vodja ali namestnik državnega tožilstva, ki mu je ta funkcija prenehala zaradi razlogov iz tega odstavka, razen iz razlogov po 63. členu zakona o sodiščih, tri leta od dneva prenehanja funkcije ne more biti dodeljen na delo v drug državni organ, na Vrhovno državno tožilstvo, v skupino ali imenovan za vodjo ali namestnika vodje državnega tožilstva ali skupine. Za postopek razrešitve se smiselno uporabljajo določbe zakona o sodiščih, o razrešitvi pa odloča organ, ki je pristojen za imenovanje vodje ali namestnika državnega tožilstva.

Državni tožilec disciplinsko odgovarja, če je kršil dolžnosti državnega tožilca ali ugled in dostojanstvo funkcije državnega tožilca.

Državnega tožilca ni mogoče klicati na disciplinsko odgovornost za mnenja, ki jih je dal pri delu v zadevi, ki jo je obravnaval.

Uvedbo disciplinskega postopka zoper državnega tožilca ima pravico zahtevati:

- generalni državni tožilec in
- minister, pristojen za pravosodje.

Na podlagi pisno vložene zahteve je **disciplinski tožilec** dolžan zahtevati uvedbo disciplinskega postopka.

Določbe ZDT o disciplinski odgovornosti se ne uporabljajo za generalnega državnega tožilca.

Disciplinske sankcije po tem zakonu so:

- 1. razrešitev funkcije državnega tožilca;**
- 2. ustavitev napredovanja;**
- 3. zmanjšanje plače.**

Ustavitev napredovanja se izreče za dobo treh let. Državni tožilec, ki mu je bila izrečena disciplinska sankcija ustavitve napredovanja, tri leta od dneva izreka sankcije ne more biti dodeljen na delo v drug državni organ, na Vrhovno državno tožilstvo, v skupino ali imenovan za vodjo ali namestnika vodje državnega tožilstva ali skupine.

Zmanjšanje plače se izreče do višine 20% za čas do enega leta.

Disciplinska sankcija iz 1. točke (razrešitev) se lahko izreče samo za naslednje kršitve dolžnosti:

- 1. nevestno, nepravočasno ali malomarno opravljanje službenih dolžnosti;**
- 2. neizpolnjevanje službenih dolžnosti, neupravičena odklonitev službene dolžnosti oziroma neizpolnjevanje navodil, ki so dana po določbah tega zakona;**

3. kršitev predpisov o varovanju državne in uradne tajnosti;
4. hujša kršitev predpisov o varnosti in zdravju pri delu, o varstvu pred požarom ali eksplozijo;
5. nedostojno in žaljivo obnašanje do posameznikov, državnih organov ter pravnih oseb v zvezi z opravljanjem funkcije državnega tožilca in zunaj nje;
6. zloraba položaja ali hujša prekoračitev uradnih pooblastil.

Disciplinskega postopka zoper državnega tožilca ni mogoče uvesti, ko pretečeta **dve leti od dneva kršitve**. Izvršitev izrečene disciplinske sankcije zastara v enem letu.

V disciplinskem postopku:

- **odloča na prvi stopnji disciplinsko sodišče**, ki ga sestavljajo predsednik in dva člana prvostopnega disciplinskega sodišča za sodnike ter državni tožilci, člani državnotožilskega sveta, izvoljeni izmed državnih tožilcev,
- na drugi stopnji pa **disciplinsko sodišče**, ki ga sestavljajo štirje sodniki, člani drugostopnega disciplinskega sodišča za sodnike, in trije vrhovni državni tožilci, določeni z letnim razporedom dela vrhovnega državnega tožilstva za dobo dveh let.⁴²

Funkcijo disciplinskega tožilca v postopku proti državnemu tožilcu opravlja z letnim razporedom dela določeni vrhovni državni tožilec.

V disciplinskem postopku zoper državnega tožilca se smiselno uporabljajo določbe, ki veljajo v disciplinskem postopku zoper sodnika.

V primeru lažje oblike disciplinske kršitve iz prvega odstavka 42. člena tega zakona se lahko disciplinski postopek zoper državnega tožilca ustavi.

V primeru disciplinske kršitve iz 44. člena tega zakona se državnemu tožilcu izreče glede na težo kršitve eden od disciplinskih ukrepov, če so podane posebne olajševalne okoliščine, pa se lahko disciplinski postopek ustavi.

Če je zoper državnega tožilca, zoper katerega je bil disciplinski postopek ustavljen, uveden nov disciplinski postopek, ta postopek ne more biti ustavljen na način iz prejšnjih odstavkov.

⁴² V zadevi US, št. Up-1310/05 in U-I-143/07 z dne 5. 7. 2007 je Ustavno sodišče presojalo sklep Disciplinskega sodišča druge stopnje za državne tožilce. V sklepu je US med drugim zapisalo: 6. Iz ustavnih določb o sodstvu izhaja, da lahko opravljajo sodniško funkcijo le sodniki, ki so neodvisni (125. člen), imajo trajni mandat (129. člen) in jih voli Državni zbor na predlog Sodnega sveta (130. člen Ustave). **Organa, ki po sestavi ne izpolnjuje teh ustavnopravnih meril, ni mogoče šteti kot sodišče.** V obravnavanem primeru je prvostopenjsko sodišče odločalo v senatu okrožne državne tožilke kot predsednice in okrožnega državnega tožilca ter okrožne sodnice kot članov senata. O pritožbi zoper prvostopenjski sklep je odločalo drugostopenjsko sodišče v senatu vrhovnega sodnika kot predsednika in vrhovnega državnega tožilca ter vrhovnega sodnika kot članov senata. **O disciplinski odgovornosti pritožnice sta odločala disciplinska organa, ki ne izpolnjujeta navedenih meril za sodišče in zato nista zagotavljala sodnega varstva. Vendar imata disciplinski sodišči prve in druge stopnje za državne tožilce pristojnosti, ki so lastne državnemu organu.** Tako Ustavno sodišče že v odločbi št. Up-399/04 z dne 7. 4. 2005 (Uradni list RS, št. 47/05). O zakonitosti dokončnih posamičnih aktov, s katerimi državni organi odločajo o pravicah ali o obveznostih in pravnih koristih posameznikov, odloča v upravnem sporu pristojno sodišče, če za določeno zadevo ni z zakonom predvideno drugo sodno varstvo (prvi odstavek 157. člena Ustave). **Na podlagi drugega odstavka 1. člena Zakona o upravnem sporu (Uradni list RS, št. 50/97 in nasl. – ZUS) je bil zoper sklep disciplinskega sodišča druge stopnje za državne tožilce mogoč upravni spor.** Pred izčrpanjem tega pravnega sredstva ustavna pritožba ni dopustna. Ker ni podana procesna predpostavka izčrpanosti pravnih sredstev, je Ustavno sodišče ustavno pritožbo zavrglo.«

Če je zoper državnega tožilca uveden kazenski postopek zaradi utemeljenega suma storitve kaznivega dejanja iz prvega odstavka 40. člena tega zakona, **generalni državni tožilec odloči, da se državni tožilec začasno odstrani z opravljanja funkcije (suspenz).**

O suspenzu generalnega državnega tožilca odloči Vlada na predlog ministra, pristojnega za pravosodje.

Če je zoper državnega tožilca uveden disciplinski postopek zaradi disciplinske kršitve iz 44. člena tega zakona, lahko generalni državni tožilec zoper državnega tožilca odredi suspenz.

Zoper odločbo o suspenzu ni pritožbe.

V ostalem se glede suspenza državnega tožilca smiselno uporabljajo določbe 4. oddelka VII. poglavja zakona o sodniški službi.

Državni tožilec ne sme biti priprt v kazenskem postopku, ki je uveden proti njemu in zaradi suma kaznivega dejanja, storjenega pri opravljanju funkcije državnega tožilca, brez poprejšnjega dovoljenja senata treh sodnikov pristojnega višjega sodišča.

8.8 Obveščanje, poročanje, navodila in nadzor

O kazenskih zadevah, ki so širšega javnega pomena ali v katerih niso jasna temeljna pravna vprašanja kazenskega pregona, so dolžna okrožna državna tožilstva nemudoma obvestiti Vrhovno državno tožilstvo. Minister, pristojen za pravosodje, lahko v zvezi z izvrševanjem svojih pristojnosti zahteva, da mu državna tožilstva poročajo o zadevah, ki jih obravnavajo.

Državna tožilstva pošiljajo **letna poročila o delu državnim tožilstvom višjih stopenj in ministrstvu, pristojnemu za pravosodje, Vrhovno državno tožilstvo pošlje skupno letno poročilo o delu državnih tožilstev tudi državnemu zboru.**

Generalni državni tožilec o delu državnih tožilstev obvesti Državni zbor Republike Slovenije **z letnim poročilom**, ki ga posreduje najkasneje do 31. maja za preteklo leto. Generalni državni tožilec ali po njegovem pooblastilu drug državni tožilec posreduje obvestila o delu državnih tožilcev sredstvom javnega obveščanja s pošiljanjem pisnih sporočil ali sklicevanjem tiskovnih konferenc oziroma na drug primeren način, ki ga določi generalni državni tožilec.

Generalni državni tožilec ali po njegovem pisnem pooblastilu vrhovni državni tožilec, generalni sekretar Vrhovnega državnega tožilstva ali vodja državnega tožilstva v skladu z določili zakona, ki ureja medije, lahko obvesti javnost o stanju posamezne zadeve, katero obravnava državno tožilstvo, če to ne škoduje interesom postopka, tajnosti postopka ali zasebnosti oseb.

Generalni državni tožilec lahko na lastno pobudo ali na predlog vodje državnega tožilstva poda izjavo za javnost, v kateri opozori, da določeni podatki ali komentarji objavljeni v medijih huje ogrožajo ali kršijo ustavno pravico do domneve nedolžnosti osumljenca v predkazenskem postopku, ustavno pravico do domneve nedolžnosti osebe, ki je obravnavana v kazenskem postopku, samostojnost državnih tožilstev ali delovanje državnih tožilcev na podlagi ustave in zakona.

Generalni državni tožilec **daje splošna navodila za ravnanje državnih tožilcev, ki se nanašajo na enotno uporabo zakona pri državnih tožilstvih in na izenačevanje politike pregona.**

Vodja okrožnega državnega tožilstva lahko v zadevah iz svoje pristojnosti daje obvezna splošna navodila za ravnanje državnih tožilcev in državnega tožilstva.

Preden izda državni tožilec navodilo, je treba predlog navodila obravnavati na sestanku z okrožnimi in višjimi državnimi tožilci. Navodila morajo biti dana v pisni obliki.

Če državni tožilec meni, da bo upoštevanje navodila privedlo do odločitve, ki bo v nasprotju z ustavo ali zakonom, ali če ima v zvezi z navodilom druge tehtne pomisleke, obvesti o tem (v pisni obliki) nadrejenega vodilnega državnega tožilca in izdajatelja navodila. Obvestilo pošlje, preden opravi procesno dejanje ali uporabi ukrep, na katerega se navodilo nanaša, razen če bi odlašanje s procesnim aktom ali ukrepom povzročilo nepopravljive pravne ali dejanske posledice.

Če je državni tožilec prepričan, da se od njega zahteva protipravno ali škodljivo ravnanje, ga nadrejeni državni tožilec odveže nadaljnjega dela na zadevi, razen če je nevarno, da bi zaradi tega prišlo do nepopravljive zakasnitve nujnega procesnega akta ali ukrepa. V tem primeru nadrejeni državni tožilec sam odloči o zadevi ali jo dodeli drugemu državnemu tožilcu, če se ta s tem strinja.

Nadrejeni državni tožilec ali državni tožilec z višjim položajem sme prevzeti posamezno zadevo ali opravilo iz pristojnosti nižjega državnega tožilca. Odredba o prevzemu določene zadeve ali opravila mora biti v pisni obliki in obrazložena. Izvod odredbe se pošlje generalnemu državnemu tožilcu.

Nadrejeni državni tožilec ali državni tožilec z višjim položajem lahko zadevo ali opravilo sam prevzame v reševanje ali dodeli drugemu državnemu tožilcu. Izvod odredbe o dodelitvi zadeve ali opravila drugemu državnemu tožilcu se pošlje generalnemu državnemu tožilcu.

Državnotožilska uprava obsega odločanje in druga opravila, s katerimi so na podlagi zakona, državnotožilskega reda in drugih podzakonskih aktov **zagotovljeni pogoji za redno, pravilno, vestno in učinkovito delovanje državnega tožilstva.**

Zadeve državnotožilske uprave obsegajo zlasti: notranjo organizacijo in organizacijo poslovanja državnih tožilcev, udeležbo na glavnih obravnavah, narokih in drugih dejanjih, zagotavljanje in nadzor nad zakonitostjo, strokovno pravilnostjo in pravočasnostjo dela, izpolnjevanje obveznih navodil, obravnavanje nadzorstvenih pritožb, nadzor nad izvajanjem predpisov o zaposlovanju ter varnosti in zdravju pri delu, uveljavljanje pravic, obveznosti in odgovornosti državnih tožilcev, pomočnikov državnih tožilcev in tožilskega osebja, poročanje o problematiki dela državnega tožilstva, izobraževanje, spremljanje sodne prakse, statistično-evidenčno službo, pisarniško-tehnično poslovanje, kadrovsko-personalne zadeve, finančno in materialno poslovanje, upravljanje z zgradbo oziroma prostori, ki so dodeljeni v uporabo državnemu tožilstvu, skrb in ukrepe za varnost oseb, dokumentacije in premoženja na državnem tožilstvu in druge zadeve, ki so določene v predpisih iz prejšnjega odstavka.

Zadeve državnotožilske uprave opravlja vodja državnega tožilstva. Na podlagi pooblastila, ki ga izda vodja državnega tožilstva, jih lahko pod njegovim nadzorom opravlja tudi sekretar državnega tožilstva, na podlagi pooblastila, ki ga izda generalni državni tožilec, pa jih pod njegovim nadzorom lahko opravlja tudi generalni sekretar Vrhovnega državnega tožilstva.

Kadar je treba v zadevi državnotožilske uprave odločiti o pravici, obveznosti ali pravni koristi osebe, se v postopku odločanja smiselno uporabljajo določbe zakona, ki ureja splošni upravni postopek, če ni s tem zakonom drugače določeno.

Državnotožilski nadzor državnotožilske uprave izvaja generalni državni tožilec.

Za ta nadzor lahko generalni državni tožilec pooblasti vrhovnega ali višjega državnega tožilca ali generalnega sekretarja Vrhovnega državnega tožilstva.

Zadeve pravosodne uprave s področja državnega tožilstva opravlja ministrstvo, pristojno za pravosodje.

V zadeve pravosodne uprave sodijo zagotavljanje splošnih pogojev za uspešno izvajanje državnotožilske funkcije, zlasti priprava zakonov in drugih predpisov s področja organizacije in poslovanja državnih tožilstev, položaja, pravic in obveznosti državnih tožilcev, pomočnikov in tožilskega osebja, skrb za izobraževanje in strokovno usposabljanje, zagotavljanje kadrovskih, materialnih, tehničnih in prostorskih pogojev, vključno z zagotavljanjem sredstev za najemnine za najete prostore državnih tožilstev, obravnavanje nadzorstvenih pritožb, zbiranje statističnih in drugih podatkov o delovanju državnih tožilstev, nadzor nad opravljanjem zadev državnotožilske uprave (v nadaljevanju: pravosodni nadzor) in opravljanje drugih upravnih nalog, kadar tako določa zakon.

Pri pravosodnem nadzoru ni dopustno posegati v zakonitost in strokovno pravilnost dela državnih tožilstev v zvezi s predkazenskim postopkom, sodnimi postopki ter upravnimi postopki pred drugimi državnimi organi.

Ministrstvo, pristojno za pravosodje, izvaja pravosodni nadzor preko vodij državnih tožilstev ali Vrhovnega državnega tožilstva, glede Vrhovnega državnega tožilstva pa preko generalnega državnega tožilca, lahko pa tudi neposredno, v skladu s prvim odstavkom 66.č člena tega zakona.

Državni tožilec ali vodja državnega tožilstva lahko zavrne izvajanje pravosodnega nadzora, če meni, da gre za nedovoljen poseg v samostojnost državnega tožilca. O tem mora takoj obvestiti generalnega državnega tožilca in Vlado Republike Slovenije. Vlada Republike Slovenije odloči, ali naj se pravosodni nadzor izvrši, po predhodno pridobljenem mnenju generalnega državnega tožilca.

Minister, pristojen za pravosodje, s podzakonskim aktom podrobneje določi način in oblike pravosodnega nadzora, pooblastila za opravljanje nadzora in ostala vprašanja, ki so pomembna za učinkovito opravljanje nadzora.

Minister, pristojen za pravosodje, izda navodila in obrazce za statistična raziskovanja o delu državnih tožilstev. Ministrstvo, pristojno za pravosodje, objavlja statistična raziskovanja o delu državnih tožilstev.

Pri opravljanju **pravosodnega nadzora** lahko izvršujejo vpogled v spise, vpisnike in drugo dokumentacijo državnega tožilstva uradniki ministrstva, pristojnega za pravosodje, na podlagi pooblastila, ki jim ga izda minister, v navzočnosti vodje državnega tožilstva oziroma skupine ali državnega tožilca, ki ga vodja za to pooblasti. Pri opravljanju tega dela so uradniki ministrstva dolžni varovati tajnost vseh pridobljenih podatkov. Posredujejo jih lahko le ministrstvu ali drugim državnim organom, ki imajo z zakonom določeno pristojnost za njihovo uporabo.

Minister, pristojen za pravosodje, s podzakonskim aktom tudi podrobneje določi način in oblike vpogleda iz prejšnjega odstavka tega člena. Sodišče oziroma Državni zbor Republike Slovenije lahko zahteva listine iz prvega odstavka na vpogled, kolikor se nanašajo na predmet kazenskega postopka oziroma na parlamentarno preiskavo.

Ministrstvo, pristojno za pravosodje, lahko zahteva od državnih tožilcev podatke in poročila o stanju reševanja posamezne zadeve ali vrste zadev, ki jih potrebuje za obveščanje javnosti ali za odgovore na vprašanja Državnega zbora Republike Slovenije, Državnega sveta Republike Slovenije, Vlade Republike Slovenije in Predsednika Republike Slovenije v zvezi z delom državnega tožilstva.

Ministrstvo, pristojno za pravosodje, pošlje zahtevo z navedbo razloga državnemu tožilstvu, ki mora ministrstvu, pristojnemu za pravosodje, odgovoriti najpozneje v osmih dneh.

Strokovni nadzor nad delom okrožnih državnih tožilcev in skupine izvaja Vrhovno državno tožilstvo s pregledovanjem spisov, ki jih zahteva na vpogled, s pregledom vpisnikov in druge dokumentacije in na drug primeren način.

Najmanj enkrat na tri leta opravi Vrhovno državno tožilstvo **splošni nadzorstveni pregled poslovanja okrožnih državnih tožilcev in skupine z neposrednim pregledom spisov, vpisnikov in druge dokumentacije pri okrožnem državnem tožilstvu.**

Spise lahko pregledujejo le vrhovni ali višji državni tožilci, vpisnike in drugo dokumentacijo pa tožilsko osebje Vrhovnega državnega tožilstva, po pisnem pooblastilu generalnega državnega tožilca.

Poročila o nadzorstvenih pregledih se pošljejo generalnemu državnemu tožilcu, ki jih posreduje ministru, pristojnemu za pravosodje.

Državni tožilci, pomočniki državnih tožilcev in tožilsko osebje pri okrožnem državnem tožilstvu in skupini, katerih poslovanje je bilo pregledano, morajo biti seznanjeni z ugotovitvami pregleda in imajo pravico posredovati pojasnila Vrhovnemu državnemu tožilstvu v petnajstih dneh od prejema poročila.

Dokončno poročilo o splošnem nadzorstvenem pregledu se izdela po obravnavanju ugotovitev pregleda in morebitnih pojasnil na skupnem sestanku tožilcev, ki so opravili pregled, s tožilci državnega tožilstva ali skupine, pri katerem je bil pregled opravljen.

Nadzorstvene pritožbe v zvezi z neutemeljeno dolгим trajanjem reševanja zadev, ki so dodeljene državnemu tožilcu, se pošljejo pristojnemu vodji državnega tožilstva, če gre za zadeve, ki so dodeljene v reševanje višjim in vrhovnim državnim tožilcem, pa generalnemu državnemu tožilcu. Nadzorstveno pritožbo lahko vložijo le stranka, ki s potrebnimi podatki izkaže pravni interes v zadevi.

Če nadzorstvena pritožba ni očitno neutemeljena, vodja državnega tožilstva ali generalni državni tožilec z njeno vsebino seznanijo državnega tožilca, na katerega se pritožba nanaša, in zahteva od njega pojasnilo oziroma poročilo o zadevi in možnih ukrepih za njeno hitrejše reševanje, lahko pa tudi zahteva spis na vpogled. Pojasnilo oziroma poročilo državnega tožilca ali lastno pojasnilo oziroma poročilo pošlje vodja državnega tožilstva ali generalni državni tožilec stranki, en izvod lastnega pojasnila ali poročila pa tudi državnemu tožilcu.

Če je nadzorstvena pritožba vložena pri ministrstvu, pristojnem za pravosodje, jo minister odstopi vodji pristojnega državnega tožilstva ali generalnemu državnemu tožilcu in zahteva od njega, da ravna po določbah zakona ter da obvesti o ugotovitvah ter ukrepih v zvezi z nadzorstveno pritožbo stranko in ministrstvo, pristojno za pravosodje.

9 ODVETNIŠTVO

9.1 Ustavna izhodišča odvetništva

Odvetništvo omenja Ustava v 137. členu, ko navaja: **odvetništvo je kot del pravosodja samostojna in neodvisna služba, ki jo ureja zakon.**

Gre za splošno določbo, ki poudarja predvsem družbeno funkcijo odvetništva, sicer pa ureditev prepušča zakonu. Odvetništvo naj ne bi služilo le legitimnim zasebnim in skupinskim interesom v družbi, temveč naj bi hkrati z ustavnega vidika izpolnjevalo splošne družbene interese, ki RS opredeljujejo kot pravno državo.⁴³

Ustavna vloga odvetnika naj bi bila v tem, da omogoča svobodo posamezniku – ta svoboda je lahko ogrožena ne samo v razmerju med posameznikom in državo, temveč v odnosu med posamezniki. Konflikti se razrešujejo z uporabo pravnih sredstev in drugih aktivnosti, ki jih v okviru zakonskih možnosti uporabi odvetnik v smislu varovanja interesov strank. V tem smislu brani človeka, njegovo pravno in etično sfero in njegove vrednote.

»7. ZOdv v prvem odstavku 25. člena določa pogoje, ki jih mora izpolnjevati oseba, da lahko opravlja odvetniško dejavnost oziroma postane odvetnik. V 7. točki navedene določbe je kot pogoj določeno, da je odvetnik lahko tisti, ki "je vreden zaupanja za opravljanje odvetniškega poklica."

Odvetništvo ima v vsaki pravni in demokratični državi posebno vlogo in pomen. Vloga odvetnika je zlasti pomembna v okviru izvrševanja sodne oblasti. Temeljna naloga odvetnika kot pravnega strokovnjaka je zastopanje strank pred sodišči in drugimi državnimi organi. Predpisi, ki urejajo sodne in druge postopke, določajo pravice in obveznosti odvetnika tako v razmerju do sodišč ali drugih državnih organov kot v razmerju do strank, ki jih zastopajo. Tako je pravica do pravne pomoči zagovornika določena kot temeljna ustavna pravica vsakogar, ki mu je vzeta prostost (tretji odstavek 19. člena Ustave) ali ki je obdolžen kaznivega dejanja (druga alineja 29. člena Ustave).

Zato že Ustava določa, da je odvetništvo "del pravosodja".

Ustava tudi določa, da je odvetništvo samostojna in neodvisna služba, ki jo ureja zakon (prvi odstavek 137. člena Ustave). Ta zakon je ZOdv. Z njim se v Republiki Sloveniji zagotavlja opravljanje odvetništva kot samostojne in neodvisne službe. ZOdv določa, da odvetnik v okviru opravljanja odvetniškega poklica pravno svetuje, zastopa in zagovarja stranke pred sodišči in drugimi državnimi organi, sestavlja listine in zastopa stranke v njihovih pravnih razmerjih (2. člen ZOdv). Za opravljanje navedenih nalog Zakon ne zahteva zgolj strokovne usposobljenosti, temveč tudi višji standard obnašanja odvetnikov pri opravljanju odvetniške dejavnosti. V drugem odstavku 11. člena določa, da je odvetnik pri zastopanju stranke dolžan ravnati vestno, pošteno, skrbno ter po načelih odvetniške poklicne etike. Odvetnik praviloma

⁴³ Prvi odvetniški zakon je bil leta 1849 sprejeti **Provizorični odvetniški red**. Temu je sledil leta 1868 sprejeti Odvetniški red (Advocatenordnung), ki naj bi bil najodličnejši zakon na slovenskem ozemlju. Ta zakon, ki postavlja temelje neodvisnemu odvetniškemu poklicu v Evropi in v odvetništvo uvede odvetniško zbornico ter samoupravljanje odvetnikov, je veljal vse do 1929. Tega leta je bil za slovensko ozemlje sprejet Zakon o advokatih za Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev. Leta 1946 dobimo Zakon o odvetništvu, tega pa nadomesti zakon z enakim imenom leta 1957. Temu so sledile še nekajkratne spremembe zakona.

ne sme odkloniti zastopanja strake, če ga kot zagovornika ali pooblaščenca stranke v skladu z zakonom postavi sodišče (drugi odstavek 5. člena ZOdv).

Odvetnik mora varovati kot tajnost, kar mu je zaupala stranka (prvi odstavek 6. člena), in mora uporabiti v mejah zakona in pooblastila vsako pravno sredstvo, za katero misli, da lahko koristi stranki, ki jo zastopa. Odvetniki so v primeru kršitve dolžnega skrbnega, poštenega in vestnega ravnanja disciplinsko in odškodninsko odgovorni (59. člen ZOdv). Kot je razvidno, **se od odvetnikov zaradi njihove vloge bolj kot od drugih državljanov zahteva večje spoštovanje etičnih načel (vestnost, skrbnost, poštenje, zaupanje, dostojanstvo).** Zakonodajalec je imel torej utemeljen razlog, da je kot pogoj za opravljanje odvetniškega poklica določil, da je lahko odvetnik le tista oseba, ki je vredna zaupanja za opravljanje odvetniškega poklica. Zato izpodbijana določba 7. točke prvega odstavka 25. člena ZOdv ne pomeni kršitve načela enakosti iz drugega odstavka 14. člena Ustave.

Pogoj, ki zahteva, da je odvetnik lahko le oseba, ki je vredna zaupanja za vestno in pošteno opravljanje odvetniškega poklica, ne posega nedopustno v ustavne pravice (v pravico do osebnega dostojanstva iz 34. člena, v pravico zasebnosti in osebnostnih pravic iz 35. člena Ustave ter v pravico do proste izbire poklica iz drugega odstavka 49. člena Ustave), kot to uveljavlja pobudnik. Ustava določa v tretjem odstavku 15. člena, da so človekove pravice in temeljne svoboščine omejene samo s pravicami drugih in v primerih, ki jih določa Ustava. Na podlagi navedene ustavne določbe so posegi v ustavne pravice po ustaljeni ustavnosodni presoji dopustni, če so v skladu z načelom sorazmernosti. To pomeni, da mora biti omejitev nujna in primerna za doseg zasledovanega ustavno legitimnega cilja ter da mora obstajati sorazmerje med težo posega v prizadete pravice na eni strani ter pomembnostjo varovanih pravic na drugi strani (tako npr. v odločbi št. U-I-238/99 z dne 9. 11. 2000, Uradni list RS, št. 113/2000). Razlogi, ki utemeljujejo zahtevo, da opravljajo odvetniško dejavnost osebe, ki so vredne zaupanja, so razvidni že iz prejšnje točke obrazložitve.

Zakonodajalčevega cilja, kot je opredeljen v 8. točki te obrazložitve, ni mogoče doseči s predpisovanjem zgolj strokovnih pogojev. Za doseg tega cilja je bilo nujno določiti tudi pogoj, da lahko odvetniško dejavnost opravljajo osebe, za katere je mogoče pričakovati, da bodo opravljale odvetniški poklic v skladu z Kodeksom odvetniške poklicne etike. Ta od odvetnikov zahteva spoštovanje etičnih načel, resnice, humanosti, človekovega dostojanstva, načel Ustave in zakonov, pravil lepega vedenja in dr. Kot je bilo že poudarjeno, **ima odvetništvo "kot del pravosodja", pomembno vlogo pri delovanju celotnega pravosodnega sistema, zato je pogoj vestnega in poštenega opravljanja, ki ga je določil zakonodajalec za opravljanje tega poklica nujen. Po oceni Ustavnega sodišča pa je tudi primeren in sorazmeren v ožjem smislu.** Ugotavljanje navedenega pogoja pomeni ugotavljanje določenih dejstev in okoliščin iz zasebnega življenja kandidata, ki želi opravljati odvetniški poklic. Ugotovitev, da kandidat ne izpolnjuje navedenega pogoja, pomeni omejitev pravice do proste izbire zaposlitve, torej omejitev opravljanja tega poklica. Vendar je poseg v navedene ustavne pravice v sorazmerju z varovanimi ustavnimi pravicami drugih oseb, da jim je zagotovljena pravna pomoč odvetnikov, katerim lahko zaupajo, da bodo opravljali svoje naloge strokovno in v skladu z določenimi etičnimi načeli (odločba Ustavnega sodišča št. U-I-344/94 z dne 1. 6. 1995, Uradni list RS, št. 41/95 in OdlUS IV, 54). **Zakonodajalec je pogoj, da mora biti odvetnik vreden zaupanja za opravljanje odvetniškega poklica, določil zaradi varstva drugih, prav tako pomembnih ustavnih pravic (pravna pomoč zagovornika v primeru odvzema osebne svobode 19. člen Ustave, obramba zagovornika v kazenskem postopku 29. člen Ustave, enako varstvo pravic v postopkih 22. člen Ustave, pravica do pritožbe 25. člen Ustave).** Zato je pogoj, da je odvetnik lahko le oseba, za katero je mogoče na podlagi njenega obnašanja in ravnanja sklepati, da bo opravljala odvetniški poklic pošteno in vestno, v skladu s tretjim odstavkom 15. člena Ustave (1. točka izreka).

Presoja prvega odstavka 27. člena ZOdV

Izpodbijani prvi odstavek 27. člena ZOdV opredeljuje pogoj za opravljanje odvetniškega poklica iz 7. točke prvega odstavka 25. člena tako, da določa, v katerih primerih ta pogoj ni izpolnjen. Kot prvi primer določa obsodbo za kaznivo dejanje, zaradi katerega je posameznik moralno nevreden za opravljanje odvetniškega poklica. Kot drugi primer pa določa takšno obnašanje osebe, da je mogoče na podlagi njenega ravnanja utemeljeno sklepati, da ne bo pošteno in vestno opravljala odvetniškega poklica. Pobudnik izpodbija drugi primer, ker meni, da je nejasen in da dopušča arbitrarnost pri presoji, ali oseba izpolnjuje pogoje za opravljanje odvetniškega poklica. Besedilo same določbe pa naj bi pomenilo tudi kršitev pravice do osebnega dostojanstva iz 34. člena Ustave.

V skladu z načeli pravne države (2. člen Ustave) morajo biti pravne norme jasne in določne ter ne smejo dopuščati različne razlage, kar lahko povzroči arbitrarno uporabo zakona. Ustavno sodišče je že opravilo ustavnosodno presojno vsebinsko enake določbe, ki jo za opravljanje notariata vsebuje ZN v 6. točki prvega odstavka 8. člena (odločba št. U-I-344/94). Zakonodajalec je tudi za opravljanje notariata kot javne službe (drugi odstavek 137. člena Ustave) določil pogoj, da je lahko za notarja imenovan, kdor je vreden javnega zaupanja za opravljanje notariata. Na povsem enak način kot v ZOdV je tudi za opravljanje notariata v petem odstavku 8. člena določeno, kdaj navedeni pogoj ni izpolnjen.² Za opravljanje odvetništva se tako kot za opravljanje notariata, sodniške in tožilske funkcije zahteva jamstvo za pošteno in vestno opravljanje poklica. Zakon je to jamstvo opredelil tako, da je določil, kdaj to jamstvo ni podano. Izpodbijana določba povsem jasno in določno opredeljuje, da se upošteva le tisto obnašanje, na podlagi katerega je mogoče utemeljeno sklepati na to, da oseba ne bo vestno in pošteno opravljala odvetniškega poklica. Kot je razvidno, ne zadostuje zgolj domneva ali sum na nepošteno in nevestno opravljanje odvetniškega poklica, temveč se zahteva določena stopnja dokazanosti. Sklepanje, da oseba ne bo opravljala odvetniškega poklica vestno in pošteno, mora biti utemeljeno, kar pomeni, da morajo biti ugotovljene konkretne okoliščine in dejstva, ki upravičujejo takšen "utemeljen sklep". To nadalje pomeni, da mora biti takšno utemeljeno sklepanje obrazloženo, navedeno mora biti katero dosedanje obnašanje ali katera dosedanja ravnanja (dejanja) osebe so tista, ki utemeljujejo sklepanje, da ni podano jamstvo za pošteno in vestno opravljanje odvetniškega poklica, kot to zahteva Zakon. Ugotavljanje, ali je navedeni pogoj izpolnjen, nedvomno zahteva ugotavljanje določenih osebnostnih vrednot, kar pa ne more pomeniti izrekanja vrednostne sodbe o prizadeti osebi, kot to zmotno meni pobudnik. Beseda "vreden" je uporabljena v kontekstu "vreden zaupanja za opravljanje odvetniškega poklica." Kot je bilo že poudarjeno, so za opravljanje odvetniškega poklica postavljene višje zahteve, kot se običajno zahtevajo za opravljanje drugih poklicev. Oseba, ki želi postati odvetnik, vnaprej ve, da se bo pred vpisom v imenik odvetnikov na podlagi njenega dotedanjega življenja, dela, obnašanja in posameznih dejanj (ravnanj) ugotavljalo, ali izpolnjuje pogoje za vestno in pošteno opravljanje poklica. Zato izpodbijana določba ne dopušča arbitrarne razlage in zato ni podana kršitev načel pravne države iz 2. člena Ustave. Prav tako besedilo izpodbijane določbe iz razlogov, navedenih v prejšnji točki obrazložitve, ne more pomeniti nedopustnega posega v pravico do osebnega dostojanstva iz 34. člena Ustave. Samo dejstvo, da bi zakonodajalec lahko svoj namen dosegel z drugačno formulacijo izpodbijane določbe, kot to uveljavlja pobudnik, pa ne more pomeniti njene neustavnosti.

V zvezi z omejitvami in pogoji za opravljanje določenega poklica ali dejavnosti je Ustavno sodišče sprejelo stališče, da morajo biti določeni na način, ki omogoča njihovo sodno preverjanje, kajti odločitev o tem, ali oseba izpolnjuje z zakonom določene pogoje za opravljanje službe, pomeni odločitev o njeni pravici, določeni v tretjem odstavku 49. člena Ustave (odločba št. U-I-344/94). To stališče je v ZOdV v celoti upoštevano. ZOdV je ugotavljanje pogojev za opravljanje odvetniškega poklica prenesel na OZ. V drugem odstavku

31. člena določa, da o vpisu oziroma izbrisu iz imenika odvetnikov odloča organ, določen s statutom OZ v upravnem postopku. Navedena določba pomeni javno pooblastilo OZ, da odloča o pravici do opravljanja odvetniškega poklica. Zakon tudi določa, da se o tej pravici odloča v upravnem postopku. To pomeni, da mora pristojni organ, določen s statutom OZ, postopati v skladu z Zakonom o splošnem upravnem postopku (Uradni list RS, št. 80/99 in nasl. - v nadaljevanju ZUP). Organ OZ mora v postopku vpisa v imenik odvetnikov upoštevati vsa temeljna načela upravnega postopka. Z vidika varstva osebnostnih pravic (dostojanstva, zasebnosti) je treba pri ugotavljanju pogoja vestnega in poštenega opravljanja odvetniškega poklica upoštevati predvsem načela materialne resnice, zaslišanja stranke in proste presoje dokazov (8., 9. in 10. člen ZUP). Pristojni organ mora ugotoviti vsa dejstva, ki so pomembna za zakonito in pravilno odločitev, dati mora osebi možnost, da se izjavi o vseh dejstvih in okoliščinah, ki so pomembna za odločitev o vpisu v imenik odvetnikov, ter na podlagi vestne in skrbne presoje vsakega dokaza posebej in vseh dokazov skupaj ter na podlagi uspeha celotnega postopka presoditi, katera dejstva šteje za dokazana. Odločba o zavrnitvi vpisa v imenik odvetnikov mora biti obrazložena (tretji odstavek 210. člena ZUP). ZOdv v tretjem odstavku 31. člena izključuje možnost pritožbe zoper odločbo organa OZ, izdano v postopku vpisa v imenik odvetnikov.³ Ustavno sodišče je z odločbo št. U-I-34/95 z dne 29. 10. 1997 (Uradni list RS, št. 73/97 in OdlUS VI, 138) odločilo, da izključitev pritožbe zoper odločbo pristojnega organa OZ ne pomeni nedopustnega posega v pravico do pravnega sredstva iz 25. člena Ustave.

Oseba, kateri je bil zavrnjen vpis v imenik odvetnikov, lahko zahteva sodno varstvo v upravnem sporu (23. in 157. člen Ustave). Iz navedenega je razvidno, da je zoper odločitev pristojnega organa OZ, da oseba ne izpolnjuje pogoja vestnega in poštenega opravljanja poklica, zagotovljeno sodno varstvo. S tem je varovana pravica iz tretjega odstavka 49. člena, da je vsakomur pod enakimi pogoji dostopno vsako delovno mesto.

Odločanje v upravnem postopku ter sodno varstvo v upravnem sporu zagotavljata, da se osebe, ki želijo postati odvetniki, v konkretnih postopkih vpisa v imenik odvetnikov, obravnavajo enako (25. člen Ustave). Glede na razloge iz te in 11. točke obrazložitve prvi odstavek 27. člena ZOdv ni v neskladju z Ustavo (1. točka izreka).« (*OdlUS X, 104, U-I-371/98, Uradni list RS, št. 48/2001*).

»19. Tudi za odločitev, **da smejo procesna dejanja v postopkih z izrednimi pravnimi sredstvi opravljati le odvetniki, ne tudi drugi pravniki z opravljenim državnim pravnim izpitom**, je imel zakonodajalec očitne razumne razloge: odvetništvo je del pravosodja, ureja ga zakon (137. člen Ustave); država lahko torej zagotavlja, neposredno ali po uzakonjeni organiziranosti odvetniške zbornice, kakovost te sicer samostojne in neodvisne službe. **S tem, da se je odločil samo za odvetnike, je zakonodajalec zagotovil strankam več varnosti in več verjetnosti, da bodo v postopku učinkoviteje varovane njihove pravice.**

20. Zastopnost po odvetniku, ki jo zahteva izpodbijana določba, prinaša stranki stroške. Preostaja torej vprašanje, ali to dejstvo, ki sicer ni del vsebine določbe, je pa njen običajni nasledek, vodi v neskladje z Ustavo. Ustavno sodišče je že večkrat poudarilo, da tudi pravica do sodnega varstva (prvi odstavek 23. člena Ustave) ne pomeni pravice do za stranko brezplačnega sodstva, da pa se država ne sme zadovoljevati zgolj z načelno enako dostopnostjo sodstva vsem, temveč mora zagotoviti, da sodno varstvo ne bo posameznikom dejansko nedostopno zato, ker ne bi zmogli pravnih stroškov; dostopnost do sodstva mora biti dejanska in učinkovita.« (*U-I-137/00, Uradni list RS, št. 73/2003 in OdlUS XII, 73*).

»11. Drugi odstavek 21. člena ZOdv določa, da odvetnik ne sme reklamirati svoje dejavnosti. Izpodbijana določba naj bi bila v neskladju s 14. in 74. členom Ustave, ker naj bi bili odvetniki v neenakopravnem položaju v primerjavi z drugimi gospodarskimi družbami, ki

svoje storitve lahko reklamirajo. Prepoved reklamiranja naj bi pomenila protiustavno omejevanje pridobitne dejavnosti odvetnikov in omogočala nelojalno konkurenco.

Drugi odstavek 1. člena ZOdv določa, da odvetništvo opravljajo odvetniki oziroma odvetnice kot svoboden poklic. Gre za opravljanje pridobitne dejavnosti, saj odvetniki svoje delo opravljajo za plačilo. Odvetništvo sicer ni gospodarska dejavnost v pravem pomenu besede, ker pa se opravlja odplačno in s pridobitnim namenom v konkurenci z drugimi odvetniki ali gospodarskimi subjekti, jo je mogoče šteti za dejavnost, katere izvajanje varuje prvi odstavek 74. člena Ustave.

Ustava v prvem odstavku 74. člena določa, da je gospodarska pobuda svobodna, v drugem stavku drugega odstavka tega člena pa, da se gospodarska dejavnost ne sme izvajati v nasprotju z javno koristjo. Zakonodajalec torej lahko pravico do svobodne gospodarske pobude omeji, če to zahteva javna korist. Iz dosedanje ustavnosodne presoje je razvidno, da zakonodajalčeva svoboda pri omejevanju te pravice ni absolutna in neomejena. Tudi v tem primeru zakonodajalca veže splošno ustavno načelo sorazmernosti, ki mu dovoljuje, da ustavno pravico omeji le toliko, kolikor je zaradi varovanja javne koristi, zaradi katere je ustavno dopustno poseči v pravico, treba vanjo poseči. Zato mora pri uzakonitvi omejitve zakonodajalec izbrati tak ukrep, ki bo zagotovil učinkovito varstvo javne koristi in hkrati kar najmanj posegel v ustavno pravico. **Prepoved reklamiranja odvetnikove dejavnosti pomeni omejitev svobodne gospodarske pobude. Zato je moralo Ustavno sodišče presoditi, ali za takšno ureditev obstaja javna korist in, ali je poseg v skladu s splošnim načelom sorazmernosti (2. člen Ustave).**

Vsebina in meje javne koristi so razvidne iz zakonske ureditve odvetniške dejavnosti. Na področju te dejavnosti je treba upoštevati, da **ima odvetništvo kot ustavna kategorija pomembno in nenadomestljivo vlogo pri delovanju celotnega pravosodnega sistema. Zato že Ustava v prvem odstavku 137. člena odvetništvo opredeljuje kot del pravosodja.** V Ustavi je tudi določeno, da je odvetništvo samostojna in neodvisna služba, ki jo ureja zakon. Ta zakon je ZOdv, ki v prvem odstavku 2. člena določa, da odvetnik v okviru svojega poklica pravno svetuje, zastopa in zagovarja stranke pred sodišči in drugimi državnimi organi, sestavlja listine in zastopa stranke v njihovih pravnih razmerjih. Opravljanje odvetniškega poklica ne zahteva samo izpolnjevanja strokovnih pogojev, temveč v enaki meri ali še bolj spoštovanje etičnih načel, kar zagotavlja službo nudenja pravne pomoči, ki na visokokvalificirani ravni skrbi za varstvo posameznih ustavnih kategorij, zlasti na področju varstva človekovih pravic. **Odvetništvo mora istočasno z ustavnega vidika izpolnjevati tudi splošne družbene interese, ki Slovenijo po 2. členu Ustave opredeljujejo kot pravno državo. Doseganje navedenih lastnosti odvetništva je v javno korist in v korist posameznikov, ki jih odvetniki zastopajo. Zato pomeni ustavno dopusten cilj za določitev prepovedi reklamiranja odvetnikove dejavnosti.**

Postavlja pa se vprašanje, ali izpodbijana ureditev, katere cilj je varovanje javne koristi, ne posega prekomerno v pravico iz prvega odstavka 74. člena Ustave. Ob upoštevanju celotne ureditve v ZOdv, ki že sama po sebi zagotavlja samostojno in zaupno naravo odvetništva, pomeni popolna prepoved reklamiranja prekomeren poseg v navedeno ustavno pravico. ZOdv namreč za opravljanje odvetniškega poklica določa številne zahteve, s pomočjo katerih se zagotavlja strokovnost in etičnost odvetnikovega dela, kar je tudi glavni razlog za določitev prepovedi reklamiranja njihove dejavnosti. Tako določa, da je odvetnik pri zastopanju stranke dolžan ravnati vestno, pošteno, skrbno ter po načelih odvetniške poklicne etike (drugi odstavek 11. člena ZOdv). Kot tajnost mora varovati tisto, kar mu je zaupala stranka (prvi odstavek 6. člena ZOdv). Odvetniki so v primeru kršitve dolžnega skrbnega, poštenega in vestnega ravnanja disciplinsko in odškodninsko odgovorni (59. člen ZOdv). Te in druge zahteve, zlasti pogoji za odvetnika, ki jih je zakonodajalec postavil za opravljanje odvetniškega poklica, že same po sebi v zadostni meri zagotavljajo, da bo odvetnik svoj

poklic opravljal strokovno in v skladu s pravili etike. **Zato pomeni določitev absolutne prepovedi reklamiranja prekomeren poseg v pravico iz prvega odstavka 74. člena Ustave. To pa ne pomeni, da bi moral zakonodajalec dopustiti prosto reklamiranje odvetnikove dejavnosti, saj bi bila takšna ureditev v neskladju z družbeno funkcijo odvetništva, kot jo opredeljuje prvi odstavek 137. člena Ustave. Pomeni le, da lahko zakonodajalec doseže zgoraj navedene cilje oziroma zavaruje javno korist tudi z blažjimi ukrepi. Lahko na primer načeloma dopusti reklamiranje odvetniške dejavnosti, pri čemer pa hkrati natančno določi obseg ter dovoljene in nedovoljene oblike reklamiranja. S tem bo dosegel, da bo javnost (uporabniki storitev) nevtralnno obveščena o svojih možnostih izbire in da bo vsakemu odvetniku oziroma odvetniški družbi dana možnost, da javnost seznanj s tem, kakšne vrste storitev nudi. Glede na navedeno izpodbijana ureditev, ki določa popolno prepoved reklamiranja odvetnikove dejavnosti, prekomerno posega v pravico iz prvega odstavka 74. člena Ustave in je zato v neskladju z navedeno določbo Ustave.**

16. Ker bi razveljavitev izpodbijane določbe drugega odstavka 21. člena ZOdv povzročila možnost neomejenega (prostega) reklamiranja odvetnikov, kar bi bilo v neskladju z družbeno funkcijo odvetništva, kot jo opredeljuje prvi odstavek 137. člena Ustave, je Ustavno sodišče izdalo ugotovitveno odločbo. Ustavno sodišče je zakonodajalcu naložilo, naj ugotovljeno neskladje odpravi v roku šestih mesecev od objave odločbe v Uradnem listu Republike Slovenije (1. in 2. točka izreka).

17. Ker je Ustavno sodišče ugotovilo, da je izpodbijana odločba v neskladju s prvim odstavkom 74. člena Ustave, mu ni bilo treba presojsati zatrjevanega neskladja s 14. členom Ustave. (*U-I-212/03, Uradni list RS, št. 111/2005 in OdlUS XIV, 84*).

»21. **Ustavna vloga odvetništva pa ni samo v zagotavljanju učinkovitega delovanja sodne oblasti, temveč zlasti v nudenju pravne pomoči, ki zagotavlja tudi varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin.** V okviru opravljanja odvetniškega poklica odvetnik pravno svetuje, zastopa in zagovarja stranke pred sodišči in drugimi državnimi organi, sestavlja listine ter zastopa stranke v njihovih pravnih razmerjih. V mejah zakona in pooblastila ima odvetnik pravico uporabiti vsako pravno sredstvo, za katero misli, da lahko koristi stranki, ki jo zastopa. Pri zastopanju stranke je odvetnik dolžan ravnati vestno, pošteno, skrbno ter po načelih odvetniške poklicne etike (11. člen ZOdv). Za opravljanje nalog odvetnika Zakon torej ne zahteva le strokovne usposobljenosti, ampak višji standard obnašanja odvetnikov pri opravljanju odvetniške dejavnosti. Pred sodišči lahko stranko proti plačilu zastopa samo odvetnik, če zakon ne določa drugače (2. člen ZOdv). **Ker v nekaterih primerih zakon določa, da je zastopanje po odvetniku obvezno, je s tem odvetnikova pomoč povzdignjena na predpostavko za uveljavljanje pravic in svoboščin, ki jih daje Ustava** (sklep št. U-I-9/98).

23. Ključno vprašanje, na katerega je moralo odgovoriti Ustavno sodišče z vidika 137. člena Ustave, je, **kaj pomeni, da je odvetništvo "samostojno in neodvisno", in ali v ta okvir samostojnosti in neodvisnosti sodi tudi pravica določati odvetniško tarifo oziroma vsaj sodelovati pri njenem sprejemu.**

24. Glede na to, da Ustava v zvezi z odvetništvom uporablja dva pojma – "samostojnost" in "neodvisnost" – ta dva pojma, čeprav sta pomensko zelo sorodna, vendarle nimata enakega ustavnopravnega pomena. Po presoji Ustavnega sodišča je treba **neodvisnost razumeti v funkcionalnem smislu, samostojnost pa v organizacijskem smislu.** Obe načeli veljata tako za posamezne odvetnike kot tudi za njihovo stanovsko združenje, pri čemer je **pri neodvisnosti večji poudarek na posameznih odvetnikih, pri samostojnosti pa na njihovi stanovski organiziranosti.**

25. **Funkcionalna neodvisnost se nanaša predvsem na neodvisnost odvetnika pri njegovem odvetniškem delu, torej pri pravnem svetovanju, zastopanju in zagovarjanju strank pred sodišči in drugimi državnimi organi, pri sestavljanju listin ter pri zastopanju strank v njihovih pravnih razmerjih. Kot je bilo že povedano, neodvisnost odvetnikov ni njihova posebna pravica, temveč gre za ustavno zahtevo, ki je določena v korist ustavne vloge odvetništva in zato v korist njihovih strank. Neodvisnost odvetnika tako pomeni, da je treba zagotavljati, da lahko odvetniki svojo službo v konkretnih primerih opravljajo brez kakršnihkoli neposrednih zunanjih vplivov, pritiskov, groženj, motenj ali neprimernih spodbud.** V ta namen ima ZOdv določbe, ki urejajo zaupnost med odvetnikom in njegovimi strankami, imuniteto odvetnikov glede odvzema prostosti in pri preiskavi odvetniške pisarne ter nezdržljivost odvetniške službe. Dolžnost varovanja tajnosti tega, kar mu je zaupala stranka, pa ne vzpostavlja le obveznosti odvetnika, da to tajnost varuje, temveč vzpostavlja tudi obveznost drugih, na prvem mestu države, da vanjo ne posegajo. Zato odvetnikovo neodvisnost zaokrožujejo nekatere določbe zakonov, ki urejajo sodne postopke. Med take določbe je vsekakor treba šteti tiste, ki odvetnikom omogočajo, da v postopkih odrečejo pričevanje o dejstvih, ki so jim jih zaupale stranke. **Neodvisnost odvetnika kot posameznika je pogoj za uveljavljanje ustavne vloge odvetništva. Neodvisnost pa v določeni meri velja tudi za OZS, čeprav je njena neodvisnost instrumentalna oziroma njena neodvisnost služi zagotavljanju neodvisnosti posameznih odvetnikov.** Tako npr. mora biti predstavnik OZS navzoč pri preiskavi odvetniške pisarne, OZS mora biti obveščena o priporu odvetnika. **Neodvisnost pomeni, da je odvetnik zavezan samo Ustavi in zakonom ter etičnim načelom odvetniškega poklica; slednje pa mora prav tako neodvisno od zunanjih vplivov sprejeti OZS.**

26. Drugače kot neodvisnost, ki se nanaša zlasti na odvetnika pri njegovem delu, je treba **samostojnost odvetništva razumeti v organizacijskem smislu. Samostojnost se torej nanaša na samostojnost odvetniškega poklica kot takega, in sicer v razmerju do organov državne oblasti (zlasti do izvršilne oblasti).** Vsebinsko gledano se samostojnost odvetniške službe nanaša na urejanje vprašanj, ki zadevajo položaj odvetnikov in njihove stanovske organizacije. Zakonodajalec mora nedvomno urediti tudi ta vprašanja, vendar ne izčrpno, temveč mora določena vprašanja pustiti avtonomnemu urejanju znotraj odvetniškega poklica. S tarifo, po kateri se določajo način vrednotenja, obračunavanje in plačilo odvetniških nagrad in izdatkov, ki jih mora stranka oziroma naročnik storitve plačati odvetniku, se ne določa obvezna cena odvetniških storitev, saj se v skladu s prvim in s tretjim odstavkom 4. člena ZOdvT odvetnik lahko vselej s stranko dogovori za plačilo višjih ali nižjih nagrad, kot so določene z ZOdvT. Pač pa je ta tarifa zavezujoča, kadar sodišče določa obveznost povračila stroškov odvetnika stranki, ki je v sporu uspela (četrti odstavek 4. člena ZOdvT). Zato iz 137. člena Ustave ne izhaja, da je z njim skladna samo takšna ureditev plačevanja odvetniških storitev, po kateri tarifo določa OZS, seveda zaradi izkazanega javnega interesa s soglasjem državne oblasti. Zakonodajalec bi lahko predvidel tako ureditev, po kateri bi tarifo določala OZS s soglasjem Državnega zbora. Lahko pa bi določil tudi ureditev, po kateri bi tarifo z zakonom določal Državni zbor. Vendar ni mogoče spregledati tega, da kljub navedenemu tarifa pomeni okvirno opredelitev cen odvetniških storitev, ki jo odvetniki že zaradi konkurenčnosti svojih storitev lahko uporabljajo pri izvrševanju svojega poklica. Zato iz 137. člena Ustave izhaja najmanj obveznost zakonodajalca, da v primeru, ko sam določa tarifo z zakonom, v zakonodajnem postopku predvidi obvezno sodelovanje OZS. Člen 42 ZOdvT pooblašča ministra, pristojnega za pravosodje, da v treh mesecih po začetku veljavnosti tega zakona s pravilnikom določi način sodelovanja OZS pri spreminjanju ali dopolnitvi zakona, ki ureja odvetniško tarifo. Ne da bi se Ustavno sodišče spuščalo v vprašanje, ali je bilo sodelovanje OZS zagotovljeno v postopku sprejemanja ZOdvT, je treba ugotoviti neustavnost takšne ureditve. V skladu z

ustaljeno ustavnosodno presojo je namreč v neskladju z drugim odstavkom 120. člena Ustave t. i. gola izvršitvena klavzula. **Zakonodajalec je namreč ministra pooblastil za izdajo izvršilnega predpisa, ne da bi v zakonu določil vsebinske kriterije, iz katerih bi bil razviden način sodelovanja OZS pri sprejemanju odvetniške tarife oziroma njenih sprememb.** Pri tem se zastavlja celo vprašanje, ali ne bi moral zakonodajalec glede na drugi odstavek 3. člena Ustave sam v celoti urediti način sodelovanja OZS. Glede na to je treba ugotoviti tudi neustavnost 42. člena ZOdvT.

27. Zato je moralo Ustavno sodišče tudi glede tega vprašanja ugotoviti, ali ZOdv-C to neustavnost odpravlja. ZOdv-C predvideva enega od mogočih načinov določanja tarife odvetniških storitev, to je, da tarifo določa OZS, vendar po predhodnem soglasju ministra, pristojnega za pravosodje (5. člen ZOdv-C), s čimer se varuje javni interes. Tej ureditvi ni mogoče očitati neskladnosti s 137. členom Ustave. Glede na to ZOdv-C to neustavnost odpravlja na ustavnoskladen način. Ustavnemu sodišču se pri tej presoji ni bilo treba opredeliti do vsebine veljavne odvetniške tarife.

28. Predlagatelj se v zahtevi sklicuje tudi na odločitve Sodišča Evropskih skupnosti in zatrjuje, da je veljavna ureditev v neskladju s pravom Evropske unije. Predlagatelj pa ne pojasni, kako je pravo Evropske unije upoštevno z vidika možnosti nastanka protiustavnih posledic po ZRLI. Zato Ustavno sodišče tega očitka ni bilo dolžno preizkusiti«. (*U-II-1/09, Uradni list RS, št. 35/2009*).

9.2 Opredelitev

Odvetništvo ureja **Zakon o odvetništvu** (Zodv – Uradni list RS, št. 18/93 in nasl.)

Odvetništvo se opredeljuje kot profesionalna organizacija javnopravnega značaja, člani katere so dolžni pomagati s svojim strokovnim znanjem posameznikom in pravnim osebam pri uresničevanju njihovih pravic. To svojo nalogo opravlja odvetništvo (2. člen):⁴⁴

- **s pravnim svetovanjem;**
- **z zastopanjem in zagovarjanjem stranke pred sodišči in drugimi državnimi organi;**
- **sestavljanjem listin;**
- **zastopanjem strank v njihovih pravnih razmerjih.**

Pravilno opravljanje odvetništva ima velik pomen za pravilno delovanje pravosodja, sodstva oziroma pravnega reda v celoti. Z dajanjem pravnih nasvetov odvetniki državljane napotujejo na pravilno izpolnjevanje pravnih dolžnosti, odvrtaajo od pravnih ali drugih postopkov, ki nimajo izgledov za uspeh in jim kažejo, kako lahko najlažje, najhitreje in najustrezneje zavarujejo ali uresničijo kakšno svojo pravico. S tem razbremenjujejo tudi sodstvo in državne organe pred nepotrebnimi postopki. Podoben preventivni namen ima tudi sestavljanje pravnih listin in vlog za stranke. Pravilno sestavljene listine preprečujejo njihovo izpodbijanje in tudi s tem preprečujejo nepotrebne pravde. Če do spora kljub temu pride, je pomembno, da stranke zastopajo kvalificirane strokovne osebe. S sodelovanjem odvetnika v upravnih in sodnih postopkih prispevamo k izdaji zakonite in pravilne odločitve.

Pred sodišči lahko stranko proti plačilu zastopa samo odvetnik.

⁴⁴ Navedene funkcije odvetništva ustrezajo formuli rimskega prava: *consulere, cavere, defendere*.

9.3 Temeljna načela ureditve odvetništva

V nadaljevanju predstavljamo načela, ki naj bi bila temeljna za opravljanje odvetniškega poklica.

9.3.1 Načelo samostojnosti pri delu

Zakon izhaja iz načela, da je odvetnik pri svojem delu samostojen (3. člen). Samostojnost pomeni, *da ni podrejen nobenemu državnemu organu*. Vsak odvetnik ima pravico uporabiti v mejah sprejeta pooblastila vsako pravno sredstvo, za katerega misli, da lahko koristi stranki, ki jo zastopa. Odvetnik samostojno odloča o načinu zastopanja strankinih interesov. Odvetnik ne more vedeti, ali je strankina zahteva vselej utemeljena. Toda odvetnik mora biti glede tega vprašanja vsaj v dobri veri, vedno mora postopati v skladu z ustavo in zakonom in drugimi predpisi. Načelo samostojnosti je v bistvu posledica že same opredelitve odvetništva (1. člen), po katerem je odvetništvo samostojna in neodvisna služba. Samostojnost pri delu predvsem pomeni, da z vpisom v imenik odvetnikov pridobi vsa potrebna upravičenja za opravljanje poklica. Nasprotno pa odvetniški kandidat ne sme samostojno in v svojem imenu opravljati odvetnoškega poklica (54. člen).

9.3.2 Načelo neodvisnosti

Zakon tudi določa, da je odvetnik pri svojem delu neodvisen (3. člen), kar pomeni, da ni podvržen zunanjim vplivom. Odvetništvo je kot del pravosodja neodvisna služba (1. člen). Neodvisnost je dana odvetniku v interesu strank, ne pa v njegovem interesu. Odvetnik je pri svojem delu vezan le na *poštenost, neodvisnost, strokovnost in skrbnost pri zastopanju strank v okviru njenega pooblastila*.

9.3.3 Načelo strokovne usposobljenosti

Odvetnik lahko postane samo oseba, ki je strokovno ustrezno usposobljena. Odvetnik je lahko, kdor izpolnjuje naslednje pogoje (25. člen):

1. da je državljan Republike Slovenije,
2. da je poslovno sposoben,
3. da ima v Republiki Sloveniji pridobljen naslednji strokovni naslov ali je končal enakovredno izobraževanje v tujini, priznано v skladu z zakonom, ki ureja priznavanje in vrednotenje izobraževanja:
 - strokovni naslov univerzitetni diplomirani pravnik,
 - strokovna naslova diplomirani pravnik (UN) in magister prava,
 - strokovni naslov magister prava na podlagi enovitega magistrskega študijskega programa,
4. da je opravil pravniški državni izpit,

5. **da ima štiri leta praktičnih izkušenj kot univerzitetni diplomirani pravnik, od tega najmanj eno leto po opravljenem pravniškem državnem izpitu pri odvetniku ali odvetniški družbi, na sodišču, državnem tožilstvu, državnem pravobranilstvu ali notariatu, v rednem delovnem razmerju, sklenjenim s pogodbo o zaposlitvi s polnim delovnim časom,**
6. **da aktivno obvlada slovenski jezik,**
7. **da je vreden zaupanja za opravljanje odvetniškega poklica,**
8. **da ima opremo in prostore, ki so potrebni in primerni za opravljanje odvetniškega poklica,**
9. **da je opravil preizkus iz poznavanja zakona, ki ureja odvetništvo, odvetniške tarife in Kodeksa odvetniške poklicne etike pri Odvetniški zbornici Slovenije (vsebino in postopek preizkusa predpiše minister za pravosodje. Odvetniška zbornica Slovenije lahko predhodno, v roku 30 dni od prejema obvestila, poda mnenje k vsebini in postopku preizkusa).**

9.3.4 Načelo moralne (etične) primernosti

Za odvetnika pa ni dovolj samo strokovna usposobljenost, temveč se zanj zahtevajo tudi določene **moralne kvalifikacije**. Odvetnik je lahko samo oseba, ki je vredna zaupanja za opravljanje odvetniškega poklica.

Ni vreden zaupanja za opravljanje odvetniškega poklica, kdor je bil obsojen za kaznivo dejanje, zaradi katerega je moralno nevreden za opravljanje odvetniškega poklica, ali kdor se obnaša tako, da je mogoče na podlagi njegovega ravnanja utemeljeno sklepati, da ne bo pošteno in vestno opravljal odvetniškega poklica.

Če je zahteva za vpis v imenik odvetnikov zavrjnena iz teh razlogov, se nova zahteva za vpis ne more vložiti pred potekom dveh let od pravnomočnosti zavrnilne odločbe.

Če predlaga vpis v imenik odvetnikov oseba, zoper katero teče kazenski postopek zaradi naklepne kaznivega dejanja, ki se preganja po uradni dolžnosti, se odločitev o vpisu v imenik odvetnikov **odloži do pravnomočnosti odločbe v tem postopku.**

9.3.5 Načelo nezdružljivosti (inkompatibilnosti) opravljanja drugih dejavnosti z odvetništvom

Z opravljanjem odvetniškega poklica je *nezdružljivo* (21. člen):

1. **opravljanje druge dejavnosti kot poklic, razen na znanstvenem, pedagoškem, umetniškem ali publicističnem področju;**
2. **opravljanje plačane državne službe;**
3. **opravljanje notariata;**
4. **opravljanje poslovodne funkcije v gospodarski družbi ali drugi pravni osebi, ki ni odvetniška družba;**
5. **opravljanje drugih poslov, ki nasprotujejo ugledu in neodvisnosti odvetniškega poklica.**

9.3.6 Načelo omejene publicitete/ informiranja

Odvetnik je upravičen informirati javnost o svoji dejavnosti **pod pogojem, da je informacija stvarna, vestna in nezavajajoča, varuje zavezo o zaupnosti in je skladna z etičnimi zahtevami, ki veljajo za opravljanje odvetniškega poklica.** Odvetnikova osebna publiciteta v kateri koli medijski obliki, kot na primer v tisku, radiu, televiziji, v elektronskem komercialnem komuniciranju ali drugače, je dopustna le v obsegu izpolnitve teh zahtev.

Dovoljene oblike informiranja javnosti o opravljanju odvetniške dejavnosti so zlasti:

- **objavljanje podatkov o področju odvetnikove dejavnosti ali priznani specializaciji ter o naslovu in delovnem času odvetniške pisarne,**
- **obveščanje javnosti o začetku in kraju poslovanja ali preselitvi odvetniške pisarne,**
- **obveščanje javnosti o skupnem poklicnem delovanju družbenikov.**

Prepovedane oblike informiranja javnosti o opravljanju odvetniške dejavnosti so zlasti:

- **navajanje finančnih podatkov o svojem prometu in uspešnosti,**
- **vsako komercialno udeleževanje v medijih v nasprotju s prejšnjim odstavkom,**
- **navajanje odvetnikovih referenc o številu dobljenih pravnih in drugih zadev, številu strank in njihovi pomembnosti, sodelovanju v odmevnih zadevah, težavnosti rešenih zadev,**
- **sklicevanje na svojo prejšnjo dejavnost, funkcije ali položaj,**
- **sklicevanje na vplivne zveze in poznanstva,**
- **dajanje neresničnih ali zavajajočih podatkov o svojem delu,**
- **dajanje reklamnih daril zaradi pridobivanja strank,**
- **sodelovanje s tretjimi osebami z namenom reklamiranja odvetnika ali odvetniške družbe.**

9.3.7 Načelo varstva tajnosti

Velja načelo, da mora odvetnik in osebe, ki delajo v odvetniški pisarni, varovati kot tajnost vse, kar jim zaupajo stranke (6. člen). V kazenskem postopku npr. odvetnik kot priča ne sme biti zaslišan o tem, kar mu je obdolženec zaupal kot svojemu zagovorniku. V pravnem in upravnem postopku sme odvetnik kot priča odreči pričevanje o dejstvih, za katera je zvedel kot odvetnik. Gre za varovanje poklicne tajnosti.

9.3.8 Načelo svobodne izbire in menjave sedeža

V svetu obstajata dva sistema opravljanja odvetniškega poklica oziroma pridobitve odvetništva.

- **sistem koncesije oziroma sistem »numerus clausus«:** gre za sistem, v katerem minister za pravosodje imenuje odvetnike in jim določi njihove sedeže po svoji svobodni presoji, pri tem pa lahko upošteva njihovo politično in socialno pripadnost; praviloma gre v tem sistemu za omejeno in določeno število odvetniških mest; gre

predsvem za zgodovinski sistem, ki je prevladoval v absolutističnih in policijskih državah;

- **sistem svobodne izbire in menjave sedeža odvetništva:** ta sistem je uveljavljen tudi v Sloveniji.

Odvetnik **prosto izbira in menja sedež svoje pisarne**, mora pa o vsaki selitvi predhodno obvestiti Odvetniško zbornico Slovenije (23.člen).

Odvetnik ima lahko podružnico odvetniške pisarne v Republiki Sloveniji, če je vodenje podružnice zaupano drugemu odvetniku, ki je pri njem zaposlen. Odvetniška družba lahko izven svojega sedeža ustanovi podružnico, če je vodenje podružnice zaupano drugemu odvetniku družbeniku ali odvetniku, ki je v odvetniški družbi zaposlen. O ustanovitvi podružnice je odvetnik ali odvetniška družba dolžna obvestiti Odvetniško zbornico Slovenije v roku 30 dni od ustanovitve in pred začetkom poslovanja

Imenik odvetnikov vodi Odvetniška zbornica Slovenije.

Imenik odvetnikov je sestavljen iz:

- imenika odvetnikov, državljanov Republike Slovenije,
- imenika tujih odvetnikov, ki imajo v Republiki Sloveniji pravico opravljati odvetniški poklic pod nazivom »odvetnik«,
- imenika tujih odvetnikov, ki imajo v Republiki Sloveniji pravico opravljati odvetniški poklic pod poklicnim nazivom iz svoje matične države.

O vpisu oziroma izbrisu iz imenika odvetnikov odloča organ, določen s statutom Odvetniške zbornice Slovenije, v upravnem postopku. Zoper odločbo organa ni pritožbe. Odločbo, izdano v postopku o vpisu oziroma izbrisu iz imenika odvetnikov, pošlje organ v petnajstih dneh od njene izdaje ministrstvu, pristojnemu za pravosodje. Ministrstvo, pristojno za pravosodje, lahko sproži upravni spor zoper odločbo, če je z njo kršen zakon v korist posameznika.

Pred vpisom v imenik odvetnikov izreče odvetnik pred predsednikom Odvetniške zbornice Slovenije naslednjo prisego: **»Prisegam, da bom spoštoval pravni red Republike Slovenije in odvetniški poklic opravljal vestno, pošteno in dostojanstveno.«**

Ob vpisu v imenik odvetnikov izda Odvetniška zbornica Slovenije odvetniku **izkaznico**. V izkaznico tujega odvetnika se vpiše poklicni naziv, ki ga ima tuj odvetnik pravico uporabljati v skladu s tem zakonom, ter organ, pri katerem je vpisan v matični državi.

9.3.9 Načelo enotnosti in univerzalnosti odvetništva

V Sloveniji velja sistem enotnega odvetništva z univerzalnimi pooblastili za zastopanje in dajanje pravnih nasvetov pri katerihkoli pravnih vprašanjih in pred vsemi sodišči in organi državne uprave. V zahodnih državah, npr. Združenem Kraljestvu, Franciji, Italiji, se odvetništvo deli na dve veji:

- eni so **t. i. sollicitors, avoué-i in procuratori**, ki zastopajo stranke v pripravljalnem postopku, sestavljajo za stranke pisne listine in posredujejo pri njihovi vročitvi zastopniku nasprotne stranke;
- drugi pa so **t.i. baristers, avocats, avvocati**, ki branijo in zastopajo stranke tudi na glavni obravnavi.

Ti dve instituciji sta različni ne samo po funkcijah, temveč tudi po svoji organizaciji. Medtem ko je odvetništvo svoboden poklic, dostopen praviloma vsakomur, ki izpolnjuje zakonske pogoje zanj, je imenovanje prvih vezano na koncesijo. Razlog za razdvojeno funkcijo v teh državah naj bi bil v organizaciji postopka – pravdni postopek v teh državah se deli na t. i. pripravljalni (predhodni) postopek, ki ga vodijo stranke same oziroma njihovi zastopnik izven sodišča. Ta del postopka vodijo avoue-i, procuratori. Na ustni obravnavi, ki poteka pred sodiščem, lahko v imenu strank nastopa samo odvetnik, poleg njega pa še javni tožilec, vendar ne kot zastopnik strank, temveč kot uradni branilec zakona.

V Sloveniji se npr. v okviru pravnega postopka ne pojavlja neka stroga delitev. Odvetništvo je enotno, ni potrebe po obstoju večih vrst zastopnikov pravnih strank. Vsak odvetnik lahko, ne glede na to, kje ima sedež, opravlja pravna dejanja na celotnem ozemlju Republike Slovenije, stranke lako zastopa tako pred prvostopenjskimi kot pred instančnimi sodišči in pred Ustavnim sodiščem.

Zakon pa omogoča **status odvetnika, specializiranega za posamezno pravno področje**.

Odvetniku, ki mu je bil podeljen naslov specialista določene smeri specializacije ali magistra pravnih znanosti, se na njegovo zahtevo prizna **status odvetnika-specialista**, če je najmanj pet let opravljal odvetniški poklic oziroma pravosodno funkcijo na področju, za katerega je podal zahtevo.

Odvetniku, ki je bil izvoljen v **naziv docenta, izrednega ali rednega profesorja pravne fakultete**, se prizna status odvetnika specialista s pravnega področja, na katerem je opravljal pedagoško in znanstveno delo, tudi če ne izpolnjuje pogoja petletne prakse.

O zahtevi za priznanje statusa odloča organ odvetniške zbornice. Zoper njegovo odločbo ni pritožbe.

Odvetnik lahko pri svojem imenu označi pravno področje, za katero ima priznan status odvetnika - specialista, in poklicni naziv, ki ga ima pravico uporabljati v skladu s tem zakonom. Specializirano področje dela je dolžan sporočiti Odvetniški zbornici Slovenije. Odvetniška zbornica Slovenije vodi **register specializiranih področij dela za odvetnike**.

9.3.10 Načelo »odvetniške imunitete«

Zakon t. i. odvetniške imunitete, to je nekaznovanja verbalnih deliktov, ki bi jih odvetnik zagrešil pri izvajanju odvetniških funkcij, ne ureja, kljub temu pa se navaja, da v bistvu kazenska ali disciplinska odgovornost odvetnika ne pride v poštev, kadar odvetnik svoje delo opravlja v mejah zakona.

Zakon pa določa, da **odvetnik ne sme biti priprt v kazenskem postopku, ki je uveden proti njemu zaradi suma kaznivega dejanja, storjenega pri opravljanju odvetniškega poklica, brez poprejšnjega dovoljenja senata treh sodnikov sodišča druge stopnje,**

ustanovljenega za območje sodišča prve stopnje, pri katerem se vodi postopek. O odreditvi pripora sodišče obvesti Odvetniško zbornico Slovenije.

Preiskava odvetniške pisarne je dovoljena samo na podlagi odredbe pristojnega sodišča in to samo glede spisov in predmetov, ki so izrecno navedeni v odredbi o preiskavi. Pri preiskavi ne sme biti prizadeta tajnost drugih listin in predmetov. Pri preiskavi odvetniške pisarne mora biti navzoč predstavnik Odvetniške zbornice Slovenije.

9.3.11 Načelo plačila za delo in povračila stroškov v zvezi z opravljenim delom

Odvetnik je upravičen do plačila za svoje delo in do povračila stroškov v zvezi z opravljenim delom po odvetniški tarifi.

Odvetnik je upravičen do **višjega plačila za svoje delo**, kakor mu gre po odvetniški tarifi, če se o tem **pisno dogovori s stranko**. Odvetnik se v **premoženjskopravnih zadevah** lahko dogovori s stranko za plačilo tako, da namesto plačila po odvetniški tarifi prejme **kot nagrado največ 15-odstotni delež od zneska, ki ga bo sodišče prisodilo stranki**. Dogovor mora biti **sklenjen v pisni obliki ter ločen od pooblastila in drugih dogovorov**.

Odvetnik ima pravico, da od denarnih zneskov, ki jih je prejel za svojo stranko, obdrži znesek dogovorjenega plačila in stroškov za svoje delo. Odvetnik je dolžan stranki izstaviti **obračun**.

Odvetniško tarifo sprejema Odvetniška zbornica Slovenije po predhodnem soglasju ministra za pravosodje.

Sodišča in drugi organi uporabljajo pri odločanju o določitvi plačila in povračilu stroškov odvetniškega zastopanja v postopkih odvetniško tarifo. Plačilo in stroški se obračunavajo po odvetniški tarifi, **ki velja na dan odločanja**, če ni za posamezne primere z odvetniško tarifo drugače določeno.

9.3.12 Načelo dejanskega in stalnega opravljanja odvetniškega poklica

Odvetnik mora odvetniški poklic opravljati dejansko in stalno.

Če je odvetnik izvoljen ali imenovan v državno funkcijo, ki zahteva poklicno opravljanje, v času opravljanja te funkcije **opravljanje odvetniškega poklica miruje**. Če je odvetnik napoten ali udeležen v mednarodni misiji zaradi opravljanja nalog na gospodarskem, obrambnem, kulturnem, znanstvenem, informativnem in drugih področjih v okviru pristojnosti take misije in to ni nezdržljivo z ugledom odvetniškega poklica ali ko dela za mednarodno organizacijo, katere članica je Republika Slovenija, mu med opravljanjem teh nalog opravljanje odvetniškega poklica miruje.

V prejšnjih primerih kakor tudi v drugih primerih, ko odvetnik iz opravičenih razlogov dalj časa ne more opravljati odvetniškega poklica, se mora odvetnik dogovoriti z drugim odvetnikom **za splošno substitucijo ali za začasen prevzem pisarne in o tem obvestiti Odvetniško zbornico Slovenije**. Če odvetnik do nastopa državne funkcije oziroma v primernem času ne ravna po tej določbi, Odvetniška zbornica Slovenije sama določi začasnega prevzemnika njegove pisarne.

9.3.13 Načelo avtonomije odvetniške zbornice

Načelo avtonomije odvetniške zbornice je v tem, da so vsi odvetniki (obvezno!) člani profesionalne organizacije – odvetniške zbornice Slovenije, ki vodi imenik odvetnikov, opravlja kontrolo nad njihovim delom, zastopa njihove interese itd.

Zbornica po zakonu (42. člen):

- **spremlja in obravnava problematiko dela odvetnikov,**
- **skrbi za skladen razvoj odvetništva,**
- **sprejema kodeks odvetniške poklicne etike in**
- **opravlja druge z zakonom določene naloge.**
- **Zbornica sodeluje z odvetniškimi organizacijami drugih držav.** Pri medsebojnem sodelovanju v postopkih za pridobitev pravice do opravljanja odvetniškega poklica v drugi državi je zbornica dolžna ohraniti zaupnost izmenjanih podatkov.

Zbornica je **pravna oseba**. Najvišji organ zbornice je **skupščina**.

S statutom zbornice se podrobneje določijo naloge in organizacija zbornice, naloge skupščine in drugih organov zbornice, sodelovanje odvetniških kandidatov in pripravnikov in tujih odvetnikov pri delu organov zbornice, način zagotavljanja sredstev za delo zbornice in druga vprašanja, pomembna za delovanje zbornice.

K statutu zbornice daje **soglasje Vlada Republike Slovenije**.

9.3.14 Kontrola odvetniške avtonomije

Imenovanje odvetnikov je organizirano po načelu profesionalne avtonomije. O sprejemu odvetnikov odloča odvetniška zbornica in njeni organi. Vendar pa je ta avtonomija pod kontrolo ministrstva za pravosodje. Tako mora organ odvetniške zbornice odločbo o vpisu ali o izbrisu iz imenika odvetnikov v 15 dneh od izdaje poslati ministrstvu za pravosodje, ki lahko sproži upravni spor, če bi bil z odločbo kršen zakon v korist posameznika (31. člen).

Vlada daje tudi soglasje k statutu odvetniške zbornice (44. člen), tudi odvetniško tarifo sprejema Odvetniška zbornica po predhodnem soglasju ministra za pravosodje (19. člen).

9.4 Odvetniška družba

Odvetniška družba se lahko ustanovi:

- **kot civilna odvetniška družba ali**
- **kot odvetniška družba, ki je pravna oseba.**

Odvetniška družba, ki je pravna oseba, se lahko ustanovi:

- kot **družba z neomejeno osebno odgovornostjo družbenikov za obveznosti družbe** (v nadaljnjem besedilu: odvetniška družba z neomejeno odgovornostjo) ali
- kot **družba z omejeno odgovornostjo družbenikov za obveznosti družbe** (v nadaljnjem besedilu: odvetniška družba z omejeno odgovornostjo).

Za ustanovitev in poslovanje odvetniške družbe se uporabljajo predpisi o gospodarskih družbah, če ni s tem zakonom drugače določeno.

Dejavnost odvetniške družbe je omejena na **opravljanje odvetniškega poklica**.

Združevanje odvetniških družb z namenom skupnega izvajanja odvetniške dejavnosti ni dovoljeno.

Družbeniki odvetniške družbe so lahko samo odvetniki, ki v odvetniški družbi opravljajo odvetniško dejavnost. Družbeniki ne smejo opravljati odvetniške dejavnosti v drugih odvetniških družbah.

Vodenja poslov odvetniške družbe ni mogoče zaupati osebi, ki ni odvetnik.

Odvetniška družba z omejeno odgovornostjo mora imeti na svojem sedežu pisarno, v kateri opravlja odvetniško dejavnost vsaj en družbenik.

Odvetniška družba je dolžna Odvetniški zbornici Slovenije sporočiti vsako spremembo družbene pogodbe, družbenika ali osebe, ki je pooblaščen za zastopanje, kot tudi ustanovitev ali ukinitvev podružnice.

Firma odvetniške družbe mora vsebovati priimek vsaj enega družbenika z navedbo, da je družbenikov več, ter označbo statusne oblike in dodatno označbo, da gre za odvetniško pisarno z okrajšavo "o.p.". Okrajšava "o.p." ni obvezna, če vsebuje firma družbe besedi "odvetniška pisarna".

Ime prejšnjega družbenika lahko ostane z njegovo privolitvijo ali privolitvijo njegovih dedičev v imenu družbe iz prejšnjega odstavka še največ pet let z dodatno oznako pri imenu: "prejšnji".

Nameravana ustanovitev odvetniške družbe se prijavi pri Odvetniški zbornici Slovenije na obrazcu, ki ga določi Odvetniška zbornica Slovenije, skupaj s predlogom za izdajo soglasja za vpis v sodni register. Prijava mora vsebovati: - navedbo imena in priimka ter prebivališča vsakega družbenika in poslovođe, - firmo in sedež družbe, - naslov morebitne podružnice, - navedbo imena in priimka ter prebivališča osebe, ki je pooblaščen za zastopanje, - vsebino družbene pogodbe, - druge podatke, iz katerih izhaja, da so izpolnjeni pogoji v tem zakonu, - izjavo vseh družbenikov odvetniške družbe, da pod disciplinsko odgovornostjo potrjujejo pravilnost navedenih podatkov. Po prejemu prijave iz prejšnjega odstavka izda Odvetniška zbornica Slovenije **soglasje za vpis odvetniške družbe v sodni register**. Soglasje se lahko odreče samo, če niso izpolnjeni pogoji, ki jih ta zakon določa za ustanovitev in poslovanje odvetniške družbe. Če Odvetniška zbornica Slovenije v dveh mesecih od prejema predloga za izdajo soglasja ne odloči o predlogu, se šteje, da je soglasje dano.

Zoper odločitev Odvetniške zbornice Slovenije ni dovoljena pritožba.

Prijavi za vpis odvetniške družbe v sodni register je treba predložiti soglasje Odvetniške zbornice Slovenije o vpisu v sodni register.

Vpis odvetniške družbe v sodni register je pogoj za vpis v imenik odvetnikov, ki ga vodi Odvetniška zbornica Slovenije. Sklep o vpisu v sodni register je potrebno predložiti Odvetniški zbornici Slovenije v 8 dneh od vpisa.

Če s tem zakonom določeni pogoji za organizacijo in poslovanje odvetniške družbe niso izpolnjeni, odvetniška družba **preneha z likvidacijo**. Prenehanje odvetniške družbe iz razlogov po prejšnjem odstavku ugotovi sodišče na predlog katerega od družbenikov ali Odvetniške zbornice Slovenije.

Sodišče pred odločitvijo o prenehanju določi odvetniški družbi največ šestmesečni rok, v katerem mora svojo organizacijo in poslovanje uskladiti z določbami tega zakona.

Sodišče mora o začetku postopka likvidacije ali stečaja nad odvetniško družbo ter o izbrisu odvetniške družbe iz sodnega registra nemudoma obvestiti Odvetniško zbornico Slovenije

9.5 Odvetniški pripravniki in odvetniški kandidati

9.5.1 Odvetniški pripravniki

Kdor se pri odvetniku v skladu z določbami tega in posebnega zakona usposablja za pridobitev pravice opravljati pravniški državni izpit, ima položaj odvetniškega pripravnika. Odvetniški pripravnik opravlja pripravništvo pri odvetniku ali v odvetniški družbi na podlagi sklenjene **pogodbe o zaposlitvi**.

Odvetniški pripravnik lahko začne opravljati prakso pri odvetniku, ko je vpisan v **imenik odvetniških pripravnikov**.

O vpisu v imenik iz prejšnjega odstavka odloča organ iz drugega odstavka 31. člena tega zakona. Zoper odločitev ni dovoljena pritožba.

Vlogi za dovolitev vpisa v imenik odvetniških pripravnikov je treba priložiti izjavo odvetnika oziroma odvetniške družbe, da bo odvetniški pripravnik zaposlen v odvetniški pisarni.

Ob vpisu v imenik odvetniških pripravnikov izda zbornica odvetniškemu pripravniku izkaznico.

Odvetniško pripravniško prakso zagotavlja zbornica. Če si odvetniški pripravnik ne zagotovi sam opravljanja prakse v odvetniški pisarni, mu zbornica najkasneje v treh mesecih od pravnomočnosti odločbe o vpisu v imenik odvetniških pripravnikov zagotovi pripravniško mesto pri odvetniku ali v odvetniški družbi.

Odvetnik mora skrbeti za poklicno izobraževanje svojega pripravnika in mu omogočiti, da se vsestransko usposablja za samostojno opravljanje odvetniškega poklica. Odvetniški pripravnik **ne sme samostojno in v svojem imenu opravljati odvetniškega poklica**.

Čas, ko odvetniški pripravnik opravlja prakso v odvetniški pisarni, se všteva v obvezno enoletno prakso, ki je določena kot pogoj za pridobitev pravice opravljati odvetniško dejavnost (5. točka prvega odstavka 25. člena).

Odvetniški pripravnik se izbriše iz imenika odvetniških pripravnikov:

- 1. če izjavi, da ne želi več opravljati prakse v odvetniški pisarni;**
- 2. če se ugotovi, da ne izpolnjuje več z zakonom predpisanih pogojev za opravljanje prakse v odvetniški pisarni;**
- 3. če brez opravičenega razloga več kot tri mesece ne opravlja prakse pri odvetniku;**
- 4. ko poteče čas, ki je določen za usposabljanje v odvetniški pisarni;**
- 5. če mu je izrečen disciplinski ukrep odvzema pravice opravljati prakso v odvetniški pisarni.**

Izbris iz razloga po 5. točki prejšnjega odstavka se opravi na podlagi pravnomočne odločbe disciplinskega organa

9.5.2 Odvetniški kandidati

Odvetniški kandidat je lahko, kdor izpolnjuje pogoje iz 1. do 4. ter 6. in 7. točke prvega odstavka 25. člena tega zakona in ima **pristanek odvetnika oziroma odvetniške družbe, pri kateri bo zaposlen.**

Odvetniški kandidat lahko začne opravljati delo v odvetniški pisarni, **ko je vpisan v imenik odvetniških kandidatov, ki ga vodi zbornica.**

V imenik odvetniških kandidatov se lahko ob pogoju vzajemnosti vpiše tudi tuj državljan, če izpolnjuje pogoje iz 2. do 4. ter 6. in 7. točke prvega odstavka 25. člena tega zakona in ima pristanek odvetnika oziroma odvetniške družbe, pri kateri bo zaposlen.

V imenik odvetniških kandidatov se lahko vpiše državljan članice Evropske unije, če izpolnjuje pogoje iz 2. do 4. ter 6. in 7. točke prvega odstavka 25. člena tega zakona in ima pristanek odvetnika oziroma odvetniške družbe, pri kateri bo zaposlen.

O vpisu v imenik odvetniških kandidatov odloča organ iz drugega odstavka 31. člena tega zakona. Zoper odločitev ni dovoljena pritožba. Vlogi za dovolitev vpisa v imenik odvetniških kandidatov je treba priložiti izjavo odvetnika oziroma odvetniške družbe, da bo odvetniški kandidat delal v odvetniški pisarni.

O vpisu v imenik odvetniških kandidatov izda zbornica odvetniškemu kandidatu izkaznico. Odvetniški kandidat **ne sme samostojno in v svojem imenu opravljati odvetniškega poklica.**

Odvetniški kandidat **lahko nadomešča odvetnika pri vseh opravilih iz 2. člena tega zakona, ne more pa ga nadomeščati pri zastopanju pred Vrhovnim sodiščem Republike Slovenije in Ustavnim sodiščem Republike Slovenije.**

Odvetniški kandidat sklene za čas dela v odvetniški pisarni z odvetnikom **pogodbo o zaposlitvi**.

Če odvetniški kandidat zamenja odvetniško pisarno, se ne izbriše iz imenika odvetniških kandidatov. O nadaljevanju dela v drugi odvetniški pisarni mora odvetniški kandidat obvestiti zbornico in obvestilu priložiti izjavo odvetnika oziroma odvetniške družbe, pri kateri bo nadaljeval z delom.

Odvetniški kandidat se izbriše iz imenika odvetniških kandidatov:

1. če izjavi, da ne želi več delati v odvetniški pisarni;
2. če odvetnik odpove pogodbo o zaposlitvi in odvetniški kandidat v roku osmih dni ne sklene pogodbe o zaposlitvi z drugim odvetnikom;
3. če se ugotovi, da ne izpolnjuje več z zakonom predpisanih pogojev za opravljanje dela odvetniškega kandidata;
4. če mu je izrečen disciplinski ukrep odvzema pravice opravljati delo v odvetniški pisarni.

Izbris iz razloga po 4. točki prejšnjega odstavka se opravi na podlagi pravnomočne odločbe disciplinskega organa.

9.6 Opravljanje storitev in odvetniškega poklica tujih odvetnikov v Republiki Sloveniji (t.i. evropski odvetnik)

Odvetnik iz druge države, ki je država članica Evropske unije, se vpiše v imenik tujih odvetnikov, ki lahko v Republiki Sloveniji opravljajo odvetniški poklic pod poklicnim nazivom "odvetnik", z vsemi pravicami in dolžnostmi pri opravljanju odvetniškega poklica, če izpolnjuje pogoje iz 2. in 6. do 8. točke prvega odstavka 25. člena tega zakona in če opravi preizkusni izpit o poznavanju pravnega reda Republike Slovenije.

Odvetnik mora vlogi za vpis v imenik po prejšnjem odstavku priložiti potrdilo o državljanstvu, dokaz o tem, da ima pravico opravljati odvetniški poklic v svoji matični državi ter druge dokaze, s katerimi izkazuje izpolnjevanje pogojev iz prejšnjega odstavka.

Pogoja iz 2. in 7. točke prvega odstavka 25. člena tega zakona se dokazujeta s potrdilom, izdanim po predpisih odvetnikove matične države. Dokazila ne smejo biti starejša od treh mesecev in morajo biti predložena v overjenem prevodu v slovenski jezik.

Preizkusni izpit o poznavanju pravnega reda Republike Slovenije iz prvega odstavka tega člena se opravlja po določbah zakona, ki ureja pravniški državni izpit.

Odvetnik iz druge države, ki je država članica Evropske unije, se vpiše v imenik tujih odvetnikov, ki lahko v Republiki Sloveniji opravljajo odvetniški poklic pod poklicnim nazivom iz svoje matične države, če predloži potrdilo o vpisu pri pristojnem organu matične države.

Vlogi za vpis v imenik po prejšnjem odstavku je potrebno priložiti tudi potrdilo o državljanstvu, dokazilo o zavarovanju poklicne odgovornosti ter obvestilo in dokazila o morebitnem članstvu v odvetniških družbah v matični državi ali katerikoli drugi državi.

Odvetnik, ki je vpisan v imenik na podlagi prvega odstavka tega člena, je v celoti ali delno oproščen zavarovanja iz 9. člena tega zakona, če je v matični državi glede pogojev in obsega kritja zavarovanja v celoti ali delno enakovredno zavarovan.

V postopku vpisa v imenik po prvem odstavku tega člena se smiselno uporablja določba 8. točke prvega odstavka 25. člena tega zakona.

Dokazila iz prvega in drugega odstavka tega člena ne smejo biti starejša od treh mesecev in morajo biti predložena v overjenem prevodu v slovenski jezik.

O vpisu v imenik po prvem odstavku tega člena Odvetniška zbornica Slovenije obvesti pristojni organ odvetnikove matične države.

Odvetnik, ki je vpisan v imenik na podlagi prvega odstavka tega člena, mora opravljati odvetniški poklic dejansko in stalno, pri tem pa uporabljati poklicni naziv iz svoje matične države, izražen v uradnem jeziku ali enem od uradnih jezikov svoje matične države, z navedbo organa, pri katerem je vpisan v svoji matični državi.

Odvetnik iz 34.b člena tega zakona lahko pravno svetuje o zakonodaji svoje matične države, o zakonodaji Evropske unije, o mednarodnem pravu in zakonodaji Republike Slovenije.

Pri opravljanju odvetniških storitev, povezanih z zastopanjem strank pred sodišči v Republiki Sloveniji, mora odvetnik iz 34.b člena tega zakona sodelovati z odvetnikom, ki ima v Republiki Sloveniji pravico opravljati odvetniški poklic pod nazivom "odvetnik".

Odvetnik iz 34.b člena tega zakona **ne more:**

- **biti izvoljen v organe Odvetniške zbornice Slovenije,**
- **izobraževati odvetniškega pripravnika ali odvetniškega kandidata,**
- **biti imenovan za pooblaščenca stranke, ki je v skladu z zakonom, ki ureja postopek pred sodišči ali pravno pomoč, v celoti oproščena plačila stroškov postopka ali pomoči, ali za zagovornika po uradni dolžnosti.**

Odvetnik iz druge države, ki je država članica Evropske unije, se vpiše v imenik tujih odvetnikov, ki lahko v Republiki Sloveniji opravljajo odvetniški poklic pod nazivom "odvetnik", ne glede na pogoje iz 34.a člena tega zakona, **če je najmanj tri leta dejansko in stalno opravljal poklic v Republiki Sloveniji na podlagi 34.b člena tega zakona.**

Pogoj iz prejšnjega odstavka se v postopku vpisa v imenik odvetnikov dokazuje s predložitvijo seznama zadev, ki jih je odvetnik obravnaval, z navedbo opravilne številke, vsebine, časovnega obdobja, vrste in obsega dejavnosti ter faze postopka s priloženimi izvodi pripravljenih listin, vlog in zapisnikov, v obliki, s katero se varuje zaupnost osebnih podatkov.

Odvetnik, ki je vpisan v imenik na podlagi prvega odstavka tega člena, ima pri opravljanju odvetniškega poklica pravico uporabljati poklicni naziv iz svoje matične države, izražen v uradnem jeziku ali enem od uradnih jezikov svoje matične države, skupaj z nazivom "odvetnik".

Odvetnik iz druge države, ki je država članica Evropske unije, ki ni vpisan v imenik tujih odvetnikov na podlagi 34.a, 34.b ali 34.č člena tega zakona, sme opravljati posamezne storitve, ki sodijo v okvir opravljanja odvetniškega poklica, v skladu z določbami prvega in drugega odstavka 34.c člena tega zakona.

Odvetnik, ki namerava opravljati storitve na podlagi prejšnjega odstavka, mora o tem pisno obvestiti Odvetniško zbornico Slovenije s predložitvijo dokazila o usposobljenosti za opravljanje odvetniškega poklica in dokazila o zavarovanju poklicne odgovornosti v matični državi, pri čemer se smiselno uporablja določba tretjega odstavka 34.b člena tega zakona. V obvestilu mora navesti naslov ali določiti pooblaščenca za vročitve v Republiki Sloveniji.

Na podlagi obvestila in dokazil iz prejšnjega odstavka izda Odvetniška zbornica Slovenije odvetniku potrdilo o prigrasitvi opravljanja storitev.

Na zahtevo pristojnih organov mora odvetnik iz prvega odstavka tega člena predložiti potrdilo iz prejšnjega odstavka.

Odvetnik iz druge države, ki je država članica Evropske unije, ki mu je bil v Republiki Sloveniji zavržen vpis v imenik odvetnikov zaradi neizpolnjevanja pogoja iz 7. točke prvega odstavka 25. člena tega zakona, v Republiki Sloveniji ne more opravljati odvetniških storitev.

Pri opravljanju storitev mora odvetnik iz 34.d člena tega zakona upoštevati pravila poklicnega ravnanja, ki veljajo za odvetnike v Republiki Sloveniji.

Pri opravljanju posameznih storitev v Republiki Sloveniji mora odvetnik uporabljati poklicni naziv iz svoje matične države, izražen v uradnem jeziku ali enem od uradnih jezikov svoje matične države, skupaj z navedbo poklicne organizacije, ki mu je dala dovoljenje za opravljanje odvetniškega poklica v matični državi.

Odvetnik iz 34.d člena tega zakona je disciplinsko odgovoren po tem zakonu, kot če bi bil vpisan v imenik odvetnikov. Disciplinske kazni in začasni ukrepi, ki omejujejo odvetnika, smejo biti izrečene samo z veljavnostjo v Republiki Sloveniji. Namesto disciplinske kazni izbriša iz imenika se izreče prepoved opravljanja storitev v Republiki Sloveniji.

Odvetnik iz druge države, ki ni država članica Evropske unije, ki ima pravico opravljati odvetniški poklic v državi, ki ni članica Evropske unije, sme opravljati odvetniške storitve oziroma odvetniški poklic pod pogoji, ki jih ta zakon določa za odvetnike iz druge države, ki je država članica Evropske unije, v 34.a členu tega zakona, če je izpolnjen pogoj dejanske vzajemnosti.

9.7 Disciplinska odgovornost/ disciplinski organi/ disciplinski postopek

Odvetnik mora **vestno opravljati odvetniški poklic** in je **odgovoren za kršitve dolžnosti pri njegovem opravljanju**. Odvetniški kandidat in odvetniški pripravnik morata vestno opravljati delo in prakso v odvetniški pisarni in sta odgovorna za kršitve dolžnosti pri opravljanju tega dela in prakse.

Statut Odvetniške zbornice Slovenije določi dejanja, ki pomenijo kršitev dolžnosti pri opravljanju odvetniškega poklica, ter dejanja, ki pomenijo kršitev vestnega opravljanja dela in prakse v odvetniški pisarni.

V disciplinskem postopku proti odvetnikom in odvetniškim kandidatom se kot **disciplinski ukrepi** izrekajo:

- **opomin,**
- **ukor,**
- **denarna kazen in**
- **odvzem pravice opravljati odvetniški poklic oziroma delo v odvetniški pisarni.**

V disciplinskem postopku proti odvetniškim pripravnikom se kot disciplinski ukrepi izrekajo: opomin, ukor in odvzem pravice opravljati prakso v odvetniški pisarni. Disciplinski ukrepi so podrobneje urejeni s statutom Odvetniške zbornice Slovenije.

Denarna kazen se sme izreči v mejah razpona, ki ga določi Odvetniška zbornica Slovenije s splošnim aktom.

Disciplinski ukrep **odvzema pravice opravljati odvetniški poklic in odvzema pravice opravljati delo oziroma prakso v odvetniški pisarni** se sme določiti in izreči **samo za hujše kršitve dolžnosti pri opravljanju poklica, dela oziroma prakse v odvetniški pisarni, zaradi katerih odvetnik ni vreden zaupanja za opravljanje odvetniškega poklica** (prvi odstavek 27. člena). Odvzem pravice opravljati odvetniški poklic se lahko izreče **za dobo do pet let, odvzem pravice opravljati delo oziroma prakso v odvetniški pisarni pa za dobo do treh let.**

Če je uveden disciplinski postopek zaradi kršitve dolžnosti, zaradi katere se sme izreči ukrep odvzema pravice opravljati odvetniški poklic, delo ali prakso v odvetniški pisarni, lahko disciplinski organ odvetniku, odvetniškemu kandidatu ali odvetniškemu pripravniku izreče **začasno prepoved opravljanja poklica, dela ali prakse v odvetniški pisarni.** Začasna prepoved **lahko traja do konca disciplinskega postopka.**

O zahtevi za uvedbo disciplinskega postopka zoper tujega odvetnika, ki je vpisan v imenik tujih odvetnikov v skladu s 34. b členom tega zakona, disciplinski tožilec obvesti pristojni organ v odvetnikovi matični državi. Disciplinski organi morajo pristojnim organom odvetnikove matične države omogočiti sodelovanje v postopku s predlogi v korist odvetnika.

Disciplinske kazni in začasni ukrepi, ki omejujejo odvetnika pri opravljanju poklica, smejo biti izrečeni samo z veljavnostjo v Republiki Sloveniji. Če pristojni organ odvetnikove matične države začasno ali trajno odvzame odvetniku dovoljenje za opravljanje odvetniškega poklica, ima tak ukrep učinek prepovedi opravljanja odvetniškega poklica tudi v Republiki Sloveniji. Te določbe veljajo smiselno tudi v primeru uvedbe disciplinskega postopka zoper odvetnika, ki ima pod tem nazivom pravico opravljati odvetniški poklic tudi v katerikoli drugi državi.

V disciplinskih zadevah zoper odvetnika, odvetniškega kandidata oziroma odvetniškega pripravnika odloča disciplinska komisija, razen v zadevah, v katerih je po določbah tega zakona pristojno odločati disciplinsko sodišče.

Pred disciplinsko komisijo ali disciplinskim sodiščem zastopa obtožbo **disciplinski tožilec**, razen v primerih iz tretjega odstavka 64. člena tega zakona.

Predsednika in člane disciplinskih komisij prve in druge stopnje, ki so odvetniki, ter disciplinskega tožilca izvoli skupščina Odvetniške zbornice Slovenije iz vrst odvetnikov za čas, ki ga določa statut Odvetniške zbornice Slovenije.

Senat disciplinske komisije prve in druge stopnje, ki odloča v posamezni disciplinski zadevi, sestavljajo predsednik in dva člana. Predsednika in enega člana za vsak senat disciplinske komisije prve in druge stopnje izvoli skupščina Odvetniške zbornice Slovenije v skladu s prejšnjim odstavkom, enega člana pa Odvetniška zbornica Slovenije izbere za vsak senat disciplinske komisije prve in druge stopnje iz liste petih članov, ki jih za posamezno komisijo imenuje minister, pristojen za pravosodje, izmed univerzitetnih diplomiranih pravnikov z najmanj tremi leti praktičnih izkušenj pri pravniških delih po opravljenem pravniškem državnem izpitu.

Podrobnejše določbe o disciplinskih organih iz prvega odstavka tega člena določa statut Odvetniške zbornice Slovenije.

V disciplinskih zadevah zaradi kršitev odvetniških dolžnosti, zaradi katerih je mogoče odvzeti pravico opravljati odvetniški poklic, delo oziroma prakso v odvetniški pisarni, odloča disciplinsko sodišče v senatu, ki ga sestavljata dva sodnika Vrhovnega sodišča Republike Slovenije in trije odvetniki. Predsednik senata je sodnik.

Zoper odločitev disciplinskega sodišča iz prejšnjega odstavka je dovoljena pritožba, o kateri odloča Vrhovno sodišče Republike Slovenije v senatu petih sodnikov.

V postopku pred disciplinskim sodiščem se smiselno uporabljajo določbe zakona, ki ureja kazenski postopek, če ta zakon ne določa drugače.

Predsednik in član senata disciplinskega sodišča, ki sta sodnika, sta določena vnaprej z letnim razporedom dela Vrhovnega sodišča Republike Slovenije. Odvetnike, člane senata, izvoli skupščina Odvetniške zbornice Slovenije za dobo dveh let. Predsednik in člani senata disciplinskega sodišča imajo namestnike, ki opravljajo njihovo funkcijo, kadar je ti zaradi izločitvenih ali drugih opravičenih razlogov ne morejo opravljati. Namestniki so določeni oziroma voljeni enako kakor predsednik in člani senata. Člani senata iz vrst odvetnikov in njihovi namestniki ne morejo opravljati nobenih drugih funkcij v organih Odvetniške zbornice Slovenije ali biti zaposleni v strokovni službi Odvetniške zbornice Slovenije.

Disciplinski tožilec zahteva uvedbo disciplinskega postopka, če je na podlagi pobude prizadete osebe, Varuha človekovih pravic ali na drug način obveščen o dejstvih in dokazih, na podlagi katerih je mogoče utemeljeno sklepati, da je odvetnik oziroma odvetniški kandidat ali odvetniški pripravnik kršil svojo dolžnost, najpozneje v 30 dneh od prejema obvestila o kršitvi.

Na zahtevo predsednika Vrhovnega sodišča Republike Slovenije ali ministra, pristojnega za pravosodje, mora disciplinski tožilec zahtevati uvedbo disciplinskega postopka najpozneje v 30 dneh od prejema zahteve. Če disciplinski tožilec odstopi od disciplinskega postopka, mora

to v osmih dneh sporočiti predsedniku Vrhovnega sodišča Republike Slovenije ali ministru, pristojnemu za pravosodje, in ga poučiti, da lahko nadaljuje disciplinski postopek sam. Predsednik Vrhovnega sodišča Republike Slovenije ali minister, pristojen za pravosodje, ima pravico nadaljevati postopek v osmih dneh, odkar je prejel sporočilo disciplinskega tožilca. Disciplinski tožilec mora v zahtevi za uvedbo postopka opredeliti kršitev dolžnosti ter navesti dejstva in predlagati dokaze, ki naj se izvedejo za njihovo ugotovitev.

Ko disciplinska komisija prve stopnje prejme zahtevo disciplinskega tožilca za uvedbo disciplinskega postopka, jo pošlje odvetniku oziroma odvetniškemu kandidatu ali odvetniškemu pripravniku, zoper katerega je zahteva vložena, da v 15 dneh odgovori na navedbe v zahtevi.

Po prejemu odgovora osebe, zoper katero je vložena zahteva za uvedbo disciplinskega postopka, ali po preteku roka za odgovor na zahtevo o uvedbi disciplinskega postopka, predsednik disciplinske komisije prve stopnje po potrebi odredi, da se opravi predhodna preiskava, ali pa najpozneje v 30 dneh razpiše obravnavo.

Vabilo na obravnavo se osebi, zoper katero je uveden disciplinski postopek, vroči najmanj 15 dni pred dnevom obravnave.

Disciplinska komisija prve stopnje odloči po opravljeni ustni obravnavi.

Ustna obravnavo ni javna, razen kadar to odvetnik oziroma odvetniški kandidat ali odvetniški pripravnik, zoper katerega teče disciplinski postopek, izrecno zahteva. Odločba disciplinske komisije prve stopnje mora biti pisno izdelana v 30 dneh od opravljene ustne obravnave.

Zoper odločbo disciplinske komisije prve stopnje je dovoljena pritožba v 15 dneh od prejema odločbe.

Pritožbo lahko vložita odvetnik oziroma odvetniški kandidat ali odvetniški pripravnik, ki je v disciplinskem postopku, in disciplinski tožilec. Če je odvetnik oproščen, ima pravico do pritožbe tudi predsednik Vrhovnega sodišča Republike Slovenije ali minister, pristojen za pravosodje, kadar postopek teče na njegovo zahtevo.

O pritožbi najpozneje v 60 dneh od prejema odloča disciplinska komisija druge stopnje na seji brez ustne obravnave.

Podrobnejše določbe o postopku pred disciplinsko komisijo ureja statut Odvetniške zbornice Slovenije.

Pravnomočna odločba disciplinske komisije prve ali druge stopnje ali disciplinskega sodišča se pošlje Odvetniški zbornici Slovenije zaradi izvršitve in vpisa v evidenco izrečenih disciplinskih ukrepov ter ministru, pristojnemu za pravosodje.

Odločbe disciplinskih organov Odvetniške zbornice Slovenije so izvršljive.

Odvetniška zbornica Slovenije vodi evidenco izrečenih disciplinskih ukrepov, v kateri so zaradi uporabe podatkov v disciplinskem postopku pri uvedbi ali izrekanju disciplinskih ukrepov vsebovani naslednji podatki iz pravnomočnih odločb o izrečenih disciplinskih ukrepih:

- ime in priimek odvetnika, odvetniškega kandidata ali odvetniškega pripravnika,
- naslov sedeža odvetniške pisarne,
- številka in datum odločbe,
- izrečen disciplinski ukrep.

Disciplinska evidenca se hrani trajno.

Sredstva od vplačanih denarnih kazni se uporabljajo za namene, določene s statutom Odvetniške zbornice Slovenije.

9.8 Institut brezplačne pravne pomoči

9.8.1 Namen in opredelitev brezplačne pravne pomoči

Brezplačno pravno pomoč posredno zahteva 6. člen Evropske konvencije o človekovih pravicah, na podlagi katerega je ESČP v sodni praksi večkrat poudarilo, da človekove pravice, ki jih zagotavlja EKČP, niso zgolj teoretične narave, temveč jih je treba dejansko uveljavljati oziroma izvrševati.

Pravica do brezplačne pravne pomoči v pravnem sistemu RS sicer neposredno ne izhaja iz ustave (kot je to npr. v španski ustavi – 119. člen), posredno pa jo lahko izpeljemo iz pravice do sodnega varstva (23. člen Ustave), enakosti pred zakonom (14. člen) ter načela pravne in socialne države (2. člen).

Namen brezplačne pravne pomoči v skladu z zakonom (1. člen) je uresničevanje pravice do sodnega varstva po načelu enakopravnosti, upoštevajoč socialni položaj osebe, ki brez škode za svoje preživljanje in preživljanje svoje družine te pravice ne bi mogla uresničevati.

Za sodno varstvo po zakonu se:

- **poleg varstva pravic, obveznosti in pravnih razmerij ter**
- **varstva pred obtožbami v kazenskih zadevah pred za to ustanovljenimi domačimi in mednarodnimi sodišči štejejo tudi**
- **vse oblike izvensodnega poravnavanja sporov, določene z zakonom.**

Brezplačna pravna pomoč po zakonu pomeni:

- **pravico upravičenke oziroma upravičenca do celotne ali delne zagotovitve sredstev za pokritje stroškov za pravno pomoč in**
- **oprostitev plačila stroškov sodnega postopka.**

Vsakdo, ki je pod pogoji po zakonu lahko upravičenec do brezplačne pravne pomoči in je v spornem razmerju, **si mora prizadevati, da se sporno razmerje reši izvensodno, če so za to zagotovljeni ustrezni pogoji po zakonu.**

Brezplačna pravna pomoč je urejena v **Zakonu o brezplačni pravni pomoči** (Uradni list RS, št. 48/2001 in nasl.).

S kakšnim drugim zakonom je lahko brezplačna pravna pomoč drugače urejena, kot je urejena s tem zakonom, če je glede na vrsto postopka in glede na oblike pravne pomoči to potrebno. V primerih, ko se uveljavlja brezplačna pravna pomoč po posebnem zakonu, se določbe tega zakona uporabljajo le glede vprašanj, ki niso urejena s posebnim zakonom.

Upravičenec, ki mu je bila odobrena brezplačna pravna pomoč po posebnem zakonu, ne more te pravice v isti zadevi in za isto obliko pravne pomoči uveljavljati po tem zakonu.

Država skrbi za uresničevanje načela enake dostopnosti do sodnega varstva tako, da v proračunu zagotavlja sredstva za plačilo storitev osebam, ki so po tem zakonu pooblašene za izvajanje pravne pomoči, da oprosti upravičence plačila stroškov postopka, da, če tako določa zakon, nudi davčne ali druge olajšave osebam, ki so po tem zakonu pooblašene za izvajanje pravne pomoči, če se odpovedo plačilu za opravljene storitve, ter da zagotavlja sredstva in pogoje za organizacijo in delovanje služb in organov, pristojnih za vodenje postopkov in za odločanje o pravici do brezplačne pravne pomoči.⁴⁵

9.8.2 Upravičenci do brezplačne pravne pomoči

Upravičenci do brezplačne pomoči so:

1. **državljeni Republike Slovenije, ki v Republiki Sloveniji stalno prebivajo;**
2. **tujci z dovoljenjem za stalno ali začasno prebivanje v Republiki Sloveniji in osebe brez državljanstva (apatridi), ki zakonito prebivajo v Republiki Sloveniji;**
3. **drugi tujci pod pogojem vzajemnosti ali pod pogoji in v primerih, določenih z mednarodnimi pogodbami, ki obvezujejo Republiko Slovenijo;**
4. **nevladne organizacije in združenja, ki delujejo neprofitno in v javnem interesu ter so vpisane v ustrezen register v skladu z veljavno zakonodajo, v sporih v zvezi z opravljanjem dejavnosti v javnem interesu oziroma z namenom, zaradi katerega so ustanovljene;**
5. **druge osebe, za katere zakon ali mednarodna pogodba, ki obvezuje Republiko Slovenijo določa, da so upravičenci do brezplačne pravne pomoči.**

Osebe iz 2. točke so glede pravice do brezplačne pravne pomoči izenačene z državljani Republike Slovenije.

Vzajemnost iz 3. točke je podana, če so po predpisih države tujca tudi slovenski državljani v državi tujca upravičeni do brezplačne pravne pomoči. Zaposilo o tujem pravu pošlje na zahtevo tujca ministrstvo, pristojno za pravosodje, po diplomatski poti. Obvestilo tuje države o njenem pravu na področju brezplačne pravne pomoči ima v postopku za odobritev brezplačne pravne pomoči značaj javne listine po zakonu, ki ureja splošni upravni postopek

9.8.3 Vrste brezplačne pravne pomoči

Brezplačna pravna pomoč se odobri kot (drugi odstavek 2. člena):

- **redna;**
- **izredna;**
- **izjemna;**
- **posebna;**
- **nujna.**

⁴⁵ Zakon uvaja t. i. **proračunski oziroma državni sistem financiranja brezplačne pravne pomoči**. Primerjalno poznamo tudi **financiranje prek organov lokalnih skupnosti in ustanovitev posebnih skladov**.

Brezplačna pravna pomoč po zakonu se lahko odobri za:

- **pravno svetovanje,**
- **pravno zastopanje in**
- **za druge pravne storitve, določene z zakonom,**
- **za vse oblike sodnega varstva pred vsemi sodišči splošne pristojnosti in specializiranimi sodišči v Republiki Sloveniji,**
- **pred Ustavnim sodiščem Republike Slovenije in**
- **pred vsemi organi, institucijami ali osebami v Republiki Sloveniji, ki so pristojne za izvensodno poravnavanje sporov (v nadaljnjem besedilu: sodni postopki),**
- **ter kot oprostitev plačila stroškov sodnega postopka,**
- **brezplačna pravna pomoč se odobri tudi za postopke pred mednarodnimi sodišči ali arbitražami, če s pravili mednarodnega sodišča ali arbitraže ni urejena pravica do brezplačne pravne pomoči oziroma, če posameznik po pravilih o brezplačni pravni pomoči do nje ni upravičen.**

Brezplačna pravna pomoč **se ne odobri** v naslednjih zadevah:

- *zaradi kaznivih dejanj razžalitve, obrekovanja, žaljive obdolžitve in opravljanja, razen če oškodovanec verjetno dokaže, da mu je bila zaradi storitve takih dejanj povzročena pravno priznana škoda;*
- *v sporih zaradi znižanja preživnine, kadar preživninski zavezanec ni poravnal zapadlih obveznosti iz naslova preživnine, razen, če jih ni poravnal zaradi okoliščin, na katere nima vpliva;*
- *v odškodninskih sporih zaradi povrnitve nepremoženjske in premoženjske škode pri žalitvi časti in širjenju neresničnih trditev, razen, če oškodovani upravičenec verjetno dokaže, da je to vplivalo na njegov premoženjski in finančni ali družbeni položaj.*

Odobrena brezplačna pravna pomoč **ne pokriva plačila stroškov postopka in dejanskih izdatkov ter nagrade pooblaščenca nasprotne stranke.**

Za **prvi pravni nasvet** se šteje:

- **pojasnilo upravičencu o pravnem položaju v njegovi zadevi in**
- **kratek nasvet o možnosti za sklenitev izvensodne poravnave,**
- **o pravicah in obveznostih pri uvedbi postopka,**
- **o pristojnosti sodišča,**
- **o procesnih pravilih,**
- **stroških in**
- **načinu izvršitve odločbe.**

Pravni nasvet se upravičencem lahko posreduje **tudi v splošnem upravnem postopku v zadevah zdravstvenega, pokojninskega, invalidskega in socialnega zavarovanja in zavarovanja za primer brezposelnosti.** Za dodelitev te oblike brezplačne pravne pomoči mora upravičenec posebej zaprositi. Upravičenec in njegovi družinski člani morajo za dodelitev te oblike brezplačne pravne pomoči izpolnjevati finančni pogoj in premoženjski pogoj, vsebinskega pogoja pa se ne presoja. Pristojni organ za BPP se o izpolnjevanju

finančnega in premoženjskega pogoja prosilca in njegove družine prepriča na hiter način. O prošnji mora odločiti takoj, ko prosilec predloži prošnjo.

V **nujnih primerih**, ko prosilec ne predloži napotnice o upravičenosti do brezplačne pravne pomoči v obliki prvega pravnega nasveta, se mora oseba, ki nudi brezplačno pravno pomoč v obliki prvega pravnega nasveta, na podlagi prosilčevih lastnih navedb o dohodkih, prejemkih in premoženju prosilca in njegove družine, **na hiter in primeren način prepričati o finančnem stanju prosilca**. V primeru, da prosilec pridobi pravico do brezplačnega prvega pravnega nasveta, mora nemudoma, najpozneje pa v treh dneh, pri pristojnem organu za BPP zaprositi za dodelitev brezplačne pravne pomoči v obliki prvega pravnega nasveta, ter napotnico o brezplačni pravni pomoči posredovati osebi, ki mu je prvi pravni nasvet nudila. **Če prosilec v navedenem roku ne predloži napotnice za nudenje brezplačne pravne pomoči, mora osebi, ki je prvi pravni nasvet nudila, ta pravni nasvet plačati.**

Če oseba, ki nudi brezplačno pravno pomoč v obliki prvega pravnega nasveta ugotovi, da prosilec ne izpolnjuje pogojev za odobritev brezplačne pravne pomoči, odkloni nudenje take pomoči. Prosilec lahko tudi v tem primeru po predpisanem postopku pri pristojnem organu za BPP zaprosi za dodelitev pravice do brezplačne pravne pomoči.

Prosilec ima v isti zadevi pravico samo do enega prvega pravnega nasveta. Podatke o tem, ali je prosilec v isti zadevi že prejel prvi pravni nasvet, pristojni organ za BPP pridobi z vpogledom v centralno evidenco upravičencev do brezplačne pravne pomoči. Nudenje prvega pravnega nasveta **ne sme trajati več kot pol ure**, razen, če za daljše trajanje obstajajo utemeljeni razlogi, zlasti zapletenost in obsežnost zadeve. V tem primeru mora oseba, ki nudi brezplačno pravno pomoč v obliki prvega pravnega nasveta v zapisniku natančno navesti razloge za daljše trajanje.

Brezplačna pravna pomoč se v isti zadevi lahko dodeli:

- za pravno svetovanje, ki presega prvi pravni nasvet;
- za sestavo, overitev in potrditev listin o pravnih razmerjih, dejstvih in izjavah;
- za pravno svetovanje in zastopanje za sklenitev izvensodne poravnave;
- za pravno svetovanje in zastopanje v postopku pred sodišči na prvi in drugi stopnji;
- za pravno svetovanje in zastopanje v zvezi z izrednimi pravnimi sredstvi;
- za pravno svetovanje in zastopanje v zvezi z ustavno pritožbo;
- za pravno svetovanje in zastopanje pred mednarodnimi sodišči;
- za pravno svetovanje in zastopanje pri vložitvi pobude za oceno ustavnosti;
- kot oprostitev plačila stroškov sodnega postopka.

Če prosilec v prošnji ne navede določene oblike pravne pomoči, odloči o tem pristojni organ za BPP po proučitvi zadeve in po lastnem preudarku.

Za **pravno svetovanje** se šteje preučitev pravnega položaja in ustreznih pravnih predpisov zaradi seznanitve upravičenca z vsemi vprašanji in okoliščinami, ki so pomembne za njegove pravice, obveznosti in pravna razmerja ter o pogojih, obliki in vsebini pravnih sredstev in postopkov za njihovo zavarovanje.

Za **pravno zastopanje** se šteje svetovanje in zastopanje v postopkih pred domačimi in mednarodnimi sodišči ter institucijami, ustanovljenimi za izvensodno poravnavanje sporov.

Brezplačna pravna pomoč se lahko dodeli tudi kot **oprostitvev plačila stroškov v postopku pred sodišči**, predvsem kot oprostitev plačila:

1. stroškov za izvedence, priče, tolmače, vročevalce in prevode, stroškov zunanjega poslovanja sodišča ali drugega organa Republike Slovenije in drugih opravičenih stroškov;
2. pologov varščine za stroške oziroma stroškov izvedbe postopka (predujmi);
3. stroškov za javne listine in potrdila, ki so potrebna v postopku pred sodiščem;
4. drugih stroškov postopka.

Brezplačna pravna pomoč se dodeli **praviloma za vsako posamezno zadevo posebej**. Pristojni organ za BPP lahko na predlog prosilca ali po lastni presoji odobri brezplačno pravno pomoč **tudi za več zadev skupaj, če so te medsebojno povezane zaradi istega dejanskega stanja (npr. kazenska in civilna-odškodninska zadeva) ali ker je od rešitve več zadev odvisna rešitev celotnega spornega predmeta (npr. motenje posesti in prenehanje služnosti)**.

Brezplačna pravna pomoč se odobri:

- praviloma v obsegu, kot jo uveljavlja prosilec in
- za čas, potreben glede na obliko, ki je bila odobrena.

Pristojni organ za BPP lahko:

- določi drugačen obseg posameznih oblik brezplačne pravne pomoči, če oceni, da bo tudi s posameznimi oblikami pravne pomoči dosežen pričakovani rezultat;
- dodeli brezplačno pravno pomoč za zaprosene oblike pravne pomoči le delno, tako da odobritev veže na dokončanje posameznih faz postopka v isti zadevi (npr. v prvi fazi samo pravno svetovanje pri odvetniku, v drugi fazi po nasvetu in priporočilu odvetnika pravno svetovanje in zastopanje v postopku na prvi stopnji);
- določi oziroma omeji vrsto storitev oziroma število ur pravnega svetovanja;
- omeji brezplačno pravno pomoč na določeno število ali vrsto dokaznih sredstev, ki so povezani z nesorazmernimi stroški.

Pristojni organ za BPP lahko **veže dodelitev brezplačne pravne pomoči na določen rok in pogoj** (npr. rok za sklenitev izvensodne poravnave, rok za vložitev tožbe).

Prosilec za brezplačno pravno pomoč je **dolžan dati soglasje za mediacijo, če da soglasje tudi nasprotna stranka in je dolžan v postopku mediacije sodelovati**.

Če prosilec ne izpolni roka ali pogoja, mu preneha pravica do brezplačne pravne pomoči oziroma se šteje, da gre za neopravičeno prejeto brezplačno pravno pomoč, če so stroški že nastali (npr. uporabil je pravni nasvet odvetnika, da je potrebno v določenem roku vložiti tožbo, vendar kljub temu ni dal odvetniku pooblastila za vložitev tožbe, odobrena pa mu je bila pravna pomoč za postopek na prvi stopnji).

V tem primeru prosilec v tej zadevi ne more več zaprositi za brezplačno pravno pomoč, razen če dokaže, da okoliščine za opustitev potrebnih dejanj niso bile na njegovi strani. O teh okoliščinah odloča pristojni organ za BPP.

9.8.4 Pogoji za dodelitev brezplačne pravne pomoči

Brezplačna pravna pomoč predstavlja dodeljevanje proračunskih sredstev, zato je treba v smislu pravne in socialne države ter načela enakosti določiti pogoje oziroma kriterije za dodelitev teh sredstev. Praviloma se pogoji za dodelitev brezplačne pravne pomoči delijo na:

- **subjektivne (finančne):** ti pogoji zadevajo stranko in njen finančni/premoženjski položaj oziroma potrebo po nudenju pomoči;
- **objektivne (stvarne, postopkovne):** ta pogoj pa predstavlja določeno verjetnost, da bo pravno dejanje, ki je predmet brezplačne pravne pomoči, imelo končni uspeh (t.i. »test of merits«).

Oseba, ki je lahko upravičenec do brezplačne pravne pomoči, lahko zaprosi za brezplačno pravno pomoč **v katerikoli fazi postopka** (npr. ob začetku izvensodnega ali sodnega postopka, kakor tudi v katerikoli fazi postopka, ki že teče).

Dodeljena brezplačna pravna pomoč zajema **tiste stroške sodnega postopka, ki so nastali po dnevu vložitve prošnje za dodelitev brezplačne pravne pomoči ter plačilo za dejanja pravne pomoči, ki do dneva vložitve prošnje za dodelitev brezplačne pravne pomoči še niso bila opravljena**, razen v nujnem primeru.

Pri odločanju o prošnji za dodelitev brezplačne pravne pomoči se ugotavljajo:

- **finančni položaj prosilca in**
- **drugi pogoji, določeni s tem zakonom (redna brezplačna pravna pomoč).**

Pri upravičencih do brezplačne pravne pomoči – nevladne organizacije, združenja, ki delujejo neprofitno in v javnem interesu – se finančni položaj prosilca ne ugotavlja.

Finančni položaj prosilca se ugotavlja glede na **njegove dohodke in prejemke in dohodke ter prejemke njegove družine, ter glede na premoženje, ki ga ima prosilec in njegova družina.**

Finančni položaj prosilca se v postopku dodelitve brezplačne pravne pomoči **ne ugotavlja, če prosilec na podlagi odločbe pristojnega organa prejema denarno socialno pomoč po določbah zakona, ki ureja socialno varstvene dajatve (izredna brezplačna pravna pomoč).**

Do brezplačne pravne pomoči je upravičena oseba, ki glede na svoj finančni položaj in glede na finančni položaj svoje družine **brez škode za svoje socialno stanje in socialno stanje svoje družine ne bi zmogla stroškov sodnega postopka oziroma stroškov nudenja pravne pomoči.**

Šteje se, da je socialno stanje prosilca in njegove družine zaradi stroškov sodnega postopka oziroma stroškov nudenja pravne pomoči **ogroženo, če mesečni dohodek prosilca (lastni dohodek) oziroma mesečni povprečni dohodek na člana družine (lastni dohodek družine) ne presega 2-kratnika osnovnega zneska minimalnega dohodka, določenega z zakonom, ki ureja socialnovarstvene storitve (v nadaljnjem besedilu: minimalni dohodek).**

Za ugotavljanje lastnega dohodka in premoženja prosilca in njegove družine se smiselno uporabljajo določbe Zakona o socialnem varstvu (Uradni list RS, št. 3/07 - uradno prečiščeno besedilo, 23/07 - popravek, 41/07 - popravek in 122/07 - odločba US).

Premoženjsko stanje prosilca in njegovih družinskih članov se ugotavlja na podlagi pisne izjave prosilca o premoženjskem stanju prosilca in njegovih družinskih članov, ki jo poda pod kazensko in premoženjsko odgovornostjo. Pisna izjava se izpolni na obrazcu, ki je del prošnje za brezplačno pravno pomoč.

Premoženjsko stanje prosilca in njegovih družinskih članov ugotavlja pristojni organ za BPP, ki **po uradni dolžnosti pridobi potrebne podatke iz uradnih evidenc državnih organov, organov lokalnih skupnosti, nosilcev javnih pooblastil in drugih oseb javnega prava, iz evidenc bank, pri katerih ima stranka odprte svoje račune, ter z računov imetnikov, ki jih vodi Centralna klirinško-depotna družba in se nanašajo na podatke o posameznem imetniku vrednostnih papirjev.** Če se o teh podatkih vodijo evidence ali registri v informatizirani obliki, pristojni organ za BPP pridobi podatke pri upravljavcu evidence ali registra na podlagi neposrednega in brezplačnega elektronskega dostopa.

Pristojni organ za BPP dostopa do teh podatkov preko osebne identifikacijske številke prosilca in njegovih družinskih članov, namena pridobivanja podatkov in opravilne številke zadeve. Za pridobitev podatkov, ki predstavljajo davčno tajnost, mora pristojni organ za BPP pridobiti pisno privolitev prosilca in družinskega člana, na katerega se podatki nanašajo. Če prosilec ali njegov družinski član v pridobitev podatkov, ki predstavljajo davčno tajnost ne privoli ali, če pristojni organ za BPP podatkov o premoženjskem stanju prosilca in njegovih družinskih članov ne more pridobiti sam, jih mora predložiti prosilec.

Če z mednarodno pogodbo ni drugače določeno, se za pridobivanje osebnih podatkov o tujcu za te namene uporabljajo določbe zakona in mednarodnih pogodb, ki obvezujejo Republiko Slovenijo in urejajo nudenje mednarodne pravne pomoči v sodnih postopkih.

Če je prosilec v izjavi navajal neresnične podatke o svojem premoženjskem stanju ali premoženjskem stanju svoje družine, pristojni organ za BPP o tem izda odločbo, prosilec pa nadaljnjih šest mesecev ne more ponovno zaprositi za brezplačno pravno pomoč.

Če je drugačno premoženjsko stanje prosilca oziroma njegove družine ugotovljeno po odobritvi brezplačne pravne pomoči, veljajo določbe tega zakona o neupravičeno prejeti brezplačni pravni pomoči.

Pri ugotavljanju finančnega položaja prosilca in njegovih družinskih članov se ne upoštevajo dohodki in premoženje tistih družinskih članov, ki v zadevi, za katero vlaga prosilec prošnjo za brezplačno pravno pomoč, nastopajo kot nasprotnne stranke oziroma kot nasprotni udeleženci v postopku.

Ne glede na določbe zakona o finančnem položaju, se brezplačna pravna pomoč lahko dodeli tudi, **če je prošnja za odobritev brezplačne pravne pomoči utemeljena z družinskimi razmerami prosilca, z zdravstvenim stanjem prosilca, z izrednimi finančnimi obveznostmi, ki jih bremenijo ali z drugimi razlogi, na katere niso mogli oziroma ne morejo vplivati in so se zaradi njih znašli v položaju materialne ogroženosti (izjemna odobritev brezplačne pravne pomoči).**

Šteje se, da je prošnja za izjemno odobritev brezplačne pravne pomoči utemeljena z družinskimi razmerami, če so **stroški za preživljanje družine obremenjeni z izrednimi stroški za potrebno zdravljenje družinskega člana, s stroški za vzdrževanje invalidnega ali drugače prizadetega družinskega člana, s stroški za vzgojo in izobraževanje otrok s prilagojenimi potrebami in drugimi stroški, ki so nastali zaradi višje sile ali zaradi razlogov, ki niso na strani prosilca ali družinskih članov.**

Šteje se, da je prošnja za izjemno odobritev brezplačne pravne pomoči utemeljena iz **zdravstvenih razlogov** prosilca, če so stroški, ki so povezani z njegovim zdravljenjem obremenjeni z opravičenimi stroški, ki jih ne krije obvezno zdravstveno zavarovanje, so pa potrebni zaradi njegove stopnje invalidnosti ali druge oblike telesne okvare ali duševne motnje.

Šteje se, da je zahteva za izjemno odobritev brezplačne pravne pomoči utemeljena, če je prosilcu in njegovi družini **nastala izredna finančna obveznost, za katero prosilec ni vedel oziroma z njo ni mogel računati, ker je nastala kot posledica višje sile (potres, poplave itd.).**

Mnenje o teh dejstvih mora na zahtevo pristojnega organa za BPP podati **tudi pristojni center za socialno delo**, če ima podatke o prosilcu in njegovi družini.

Za **družinske člane prosilca** se štejejo naslednje osebe:

- zakonec oziroma oseba, ki živi s prosilcem najmanj eno leto v življenjski skupnosti, ki je po zakonu, ki ureja zakonsko zvezo in družinska razmerja v pravnih posledicah izenačena z zakonsko zvezo;
- osebe, ki živijo s prosilcem v registrirani istospolni partnerski skupnosti;
- otroci prosilca, dokler jih je ta dolžan preživljati v skladu s predpisi, ki urejajo dolžnost preživljanja;
- starši prosilca, dokler so ga ti dolžni preživljati v skladu s predpisi, ki urejajo dolžnost preživljanja;
- pastorki prosilca, dokler ima ta z enim od njegovih staršev, ki je dolžan preživljati svojega otroka, sklenjeno zakonsko zvezo ali življenjsko skupnost iz prve alineje tega odstavka;
- mladoletni vnuki, nečaki in bratje oziroma sestre prosilca ali osebe iz prve alineje tega odstavka, če ta oseba preživlja svoje mladoletne vnuke, nečake ali brate oziroma sestre, ki so brez staršev;
- odrasla oseba, ki jo je na podlagi zakona ali drugega pravnega naslova (v pretežnem delu) dolžan preživljati kdo od članov družine, če nima lastnega premoženja oziroma dohodkov v višini določeni v drugem odstavku 13. člena tega zakona.

Samska oseba je oseba, ki nima družinskih članov.

Ne glede na te določbe se v družino po tem zakonu ne štejejo:

- zakonec osebe, ki uveljavlja pravico do brezplačne pravne pomoči, ki v življenjski skupnosti ni več dejansko povezan z družino;
- otroci, ki ob razvezi zakonske zveze ali prenehanju skupnosti iz prve alineje prvega odstavka tega člena niso bili dodeljeni v vzgojo ali varstvo osebi, ki uveljavlja pravico do brezplačne pravne pomoči, ali osebi iz prve alineje prvega odstavka tega člena;

- otroci in pastorki iz druge in četrte alinee prvega odstavka tega člena, ki se poročijo ali živijo v življenjski skupnosti iz prve alineje prvega odstavka tega člena ali postanejo roditelji ter skrbijo za otroka;
- otroci in pastorki iz druge in četrte alineje prvega odstavka tega člena, ki so v rejništvu in za katere so starši v celoti oproščeni plačila rejnine, in
- druge osebe, ki so v institucionalnem varstvu in so v celoti oproščene plačila storitve.

Pri ugotavljanju upravičenosti do brezplačne pravne pomoči oseb, ki živijo v registrirani istospolni partnerski skupnosti, se smiselno uporabljajo določbe, ki se uporabljajo za zakonce oziroma osebe, ki živijo s prosilcem najmanj eno leto v življenjski skupnosti, ki je po zakonu, ki ureja zakonsko zvezo in družinska razmerja v pravnih posledicah izenačena z zakonsko zvezo.

Pri presoji dodelitve brezplačne pravne pomoči se kot pogoji upoštevajo okoliščine in dejstva o zadevi, v zvezi s katero prosilec vloga prošnjo za odobritev brezplačne pravne pomoči, predvsem da:

- **zadeva ni očitno nerazumna oziroma da ima prosilec v zadevi verjetne izglede za uspeh, tako da je razumno začeti postopek oziroma se ga udeleževati ali vlagati v postopku pravna sredstva oziroma nanje odgovarjati in**
- **je zadeva pomembna za prosilčev osebni in socialno-ekonomski položaj oziroma je pričakovani izid zadeve za prosilca ali njegovo družino življenjskega pomena.**

V primeru, kadar prosilec uveljavlja **kršitev pravice do sojenja brez nepotrebnega odlašanja (do sojenja v razumnem roku)**, se pri dodelitvi brezplačne pravne pomoči upošteva, **ali je nerešena zadeva razlog, da se je prosilec znašel v življenjski stiski.**

Šteje se, da je **zadeva očitno nerazumna**,:

- če je pričakovanje ali zahtevak prosilca v očitnem nesorazmerju z dejanskim stanjem stvari,
- če je očitno, da stranka zlorablja možnost brezplačne pravne pomoči za zadevo, za katero ne bi uporabila pravnih storitev, tudi če bi ji njen finančni položaj to omogočal,
- ali če je pričakovanje ali zahteva prosilca očitno v nasprotju z izidom v zadevah s podobnim dejanskim stanjem in pravno podlago,
- ali če je pričakovanje ali zahteva osebe v očitnem nasprotju z načeli pravičnosti in morale.

Prosilcu se brezplačna pravna pomoč **ne odobri**, če se ugotovi, da je bila v isti zadevi tožba že umaknjena iz razlogov, ki so na strani prosilca za brezplačno pravno pomoč.

Ne glede na navedeno se brezplačna pravna pomoč **dodeli brez ugotavljanja pogojev v zvezi z ustavno pritožbo pri Ustavnem sodišču Republike Slovenije in za postopek pred mednarodnimi sodišči ter mednarodnimi arbitražami, če je zatrjevana kršitev človekovih pravic ali temeljnih svoboščin, in če so izpolnjeni pogoji, določeni z zakonom, ki ureja ustavno pritožbo oziroma pogoji za začetek postopka ali udeležbo v postopku pred mednarodnimi sodišči ter mednarodnimi arbitražami (posebna pravna pomoč).**

9.8.5 Organi za odločanje o dodelitvi brezplačne pravne pomoči

Odločanje o brezplačni pravni pomoči naj bi bilo **upravne narave**, kljub temu pa primerjalna teorija opozarja, da bi bilo v smislu delitve oblasti nesprejemljivo, če bi upravni organi (upravna veja oblasti) z odločanje o BPP kreirala pravico do sodnega varstva, to pomeni odločala, katere zadeve bodo dejansko deležne sodne varstva, in katere ne.

O odobritvi brezplačne pravne pomoči odloča:

- **predsednik okrožnega sodišča oziroma**
- **predsednik specializiranega sodišča prve stopnje (v nadaljnjem besedilu: pristojni organ za BPP).**

Predsednik sodišča lahko za odločanje pooblasti drugega sodnika, ki ima položaj svetnika na okrožnem oziroma specializiranem sodišču.

Strokovne in administrativno-tehnične naloge v zvezi z odobritvijo brezplačne pravne pomoči opravlja **strokovna služba brezplačne pravne pomoči** (v nadaljnjem besedilu: strokovna služba).

Strokovne in administrativno-tehnične naloge za pristojni organ za BPP opravlja strokovna služba za BPP, organizirana pri vsakem pristojnem sodišču.

Za delovna razmerja delavcev v strokovnih službah za BPP veljajo določbe Zakona o sodiščih (Uradni list RS, št. 94/07 - uradno prečiščeno besedilo), ki urejajo položaj administrativno-tehničnih delavcev in strokovnih sodelavcev na sodiščih.

Strokovna služba za BPP opravlja:

- vse strokovne in administrativno-tehnične naloge za pristojni organ za BPP,
- brezplačno svetuje in nudi informacije zainteresiranim osebam o možnostih in pogojih za pridobitev brezplačne pravne pomoči ter o drugih vprašanjih, povezanih z odobritvijo in izvajanjem brezplačne pravne pomoči, in
- pomaga prosilcu pri sestavi prošnje za brezplačno pomoč, pri ravnanju z napotnico ter
- daje drugim izvajalcem navodila pri izvajanju brezplačne pravne pomoči.

V strokovni službi za BPP mora biti zaposlena najmanj ena oseba, ki izpolnjuje pogoje za strokovnega sodelavca po Zakonu o sodiščih in najmanj ena oseba, ki izpolnjuje pogoje za administrativno-tehnične delavce po Zakonu o sodiščih.

Predsednik sodišča lahko skladno z zakonom razporedi na delo v strokovno službo za BPP strokovne sodelavce na sodišču ali osebe, ki se na sodišču usposablajo za opravljanje pravniškega državnega izpita. Število zaposlenih v posameznih strokovnih službah za BPP določi v soglasju z ministrom, pristojnim za pravosodje, predsednik sodišča s sistemizacijo delovnih mest.

9.8.6 Kdo nudi (izvaja) brezplačno pravno pomoč

Pravno pomoč po tem zakonu lahko izvajajo **le osebe, določene s tem zakonom** (5. člen).

Pravno pomoč po tem zakonu izvajajo:

- **odvetniki, ki so po zakonu, ki ureja odvetništvo, vpisani v imenik odvetnikov, in**
- **odvetniške družbe, ustanovljene po zakonu, ki ureja odvetništvo ter**
- **notarji v zadevah, ki jih opravljajo po zakonu, ki ureja notariat.**

Prvi pravni nasvet ter brezplačno pravno svetovanje lahko nudijo tudi osebe, ki brez namena pridobivanja dobička opravljajo dejavnost brezplačne pravne pomoči s soglasjem ministra, pristojnega za pravosodje.

Osebe lahko pridobijo soglasje, če izpolnjujejo naslednje pogoje, da:

- **so registrirane v Republiki Sloveniji;**
- **po predpisih, po katerih so ustanovljene, lahko opravljajo dejavnost pravnega svetovanja;**
- **imajo sklenjeno pogodbo o zaposlitvi z univerzitetnim diplomiranim pravnikom oziroma pravnico z opravljenim pravniškim državnim izpitom ali da ima oseba sama tako izobrazbo;**
- **imajo ustrezne prostore in opremo za pravno svetovanje;**
- **s pravili delovanja zagotovijo ustrezen nadzor nad dajanjem pravne pomoči po tem zakonu;**
- **sklenejo zavarovalno pogodbo za zavarovanje odgovornosti za morebitno škodo pri svetovanju vsaj na najnižjo zavarovalno vsoto.**

Število oseb, ki lahko pridobijo soglasje iz drugega odstavka tega člena, postopek za preizkus izpolnjevanja pogojev, natančnejše pogoje glede prostorov in opreme ter postopek za izdajo soglasja, pravila nadzora nad dajanjem pravne pomoči ter višino in način plačila za pravno pomoč in najnižjo zavarovalno vsoto iz prejšnjega odstavka podrobneje predpiše minister, pristojen za pravosodje, s pravilnikom.

Prosilec lahko sam izbere osebo, pooblaščeno za izvajanje brezplačne pravne pomoči, in jo navede v prošnji za brezplačno pravno pomoč.

Če prosilec osebe, pooblaščene za izvajanje pravne pomoči sam ne izbere, jo določi pristojni organ za BPP po uradni dolžnosti po abecednem redu s seznama, ki ga organu predloži območni zbor odvetnikov, oziroma po abecednem redu s seznama, ki ga predloži Notarska zbornica Slovenije.

Če odvetnik zaradi opravičljivih razlogov ne more prevzeti izvajanja pravne pomoči, na napotnici navede poleg svojega imena in priimka še razlog, zaradi katerega ne more prevzeti izvajanja pravne pomoči. O utemeljenosti razlogov odloča pristojni organ za BPP po predhodnem mnenju Odvetniške zbornice Slovenije oziroma Notarske zbornice Slovenije, ki je obvezujoče. Ne glede na to lahko odvetnik odkloni izvajanje pravne pomoči le iz razlogov, na katere ne more vplivati. V tem primeru o tem takoj obvesti pristojni organ za BPP. O utemeljenosti razlogov odloča pristojni organ za BPP brez predhodnega mnenja.

Za pravno pomoč je odvetnik **upravičen do nagrade in do povračila stroškov** v zvezi z opravljenim delom v višini, izračunani **po odvetniški oziroma notarski tarifi** in v obsegu odobrene brezplačne pravne pomoči. Kakršnikoli dogovori med upravičencem do brezplačne pravne pomoči in odvetnikom za višje plačilo ali dogovori za plačilo v odstotku ali pavšalnem znesku od zneska, ki ga bo sodišče prisodilo stranki, in ki nadomeščajo plačilo po odvetniški oziroma notarski tarifi, so nični.

Odvetnik je dolžan voditi stroškovnik o opravljenih storitvah pravne pomoči ter ga navesti na ali priložiti k napotnici zaradi obračuna in plačila opravljenih storitev pravne pomoči. Pristojni organ za BPP sme na zahtevo upravičenca ali z njegovo privolitvijo odločiti o razrešitvi postavljenega odvetnika, ki ne opravlja v redu svoje dolžnosti. Namesto razrešenega odvetnika postavi drugega. O razrešitvi se obvesti Odvetniška oziroma Notarska zbornica Slovenije.

Postavljeni odvetnik lahko zahteva svojo razrešitev, če ne more v redu opravljati svoje dolžnosti zaradi razlogov, ki so na strani upravičenca. Namesto razrešenega odvetnika pristojni organ za BPP postavi drugega. Če pristojni organ za BPP razreši tudi na novo postavljenega odvetnika, se šteje, da upravičencu brezplačna pravna pomoč ni bila odobrena in se uporabljajo določbe zakona o neupravičeno prejeti brezplačni pravni pomoči.

9.8.7 Postopek za dodelitev brezplačne pravne pomoči

O prošnji za dodelitev brezplačne pravne pomoči odloča pristojni organ za BPP tistega sodišča, **na območju katerega ima prosilec stalno ali začasno prebivališče oziroma sedež**, in sicer:

- okrožnega sodišča, v zadevah, za katere so pristojna sodišča s splošno pristojnostjo,
- delovnega in socialnega sodišča, v zadevah individualnih in kolektivnih delovnih sporov ter socialnih sporov,
- upravnega sodišča, v zadevah upravnih sporov in
- tistega od navedenih sodišč, v katerega pristojnost sodi zadeva ustavne pritožbe, pobuda za presojo ustavnosti in zakonitosti, spori pred mednarodnimi sodišči in izvensodno poravnavanje sporov.

Če prosilec, kot tuja oseba ali oseba brez državljanstva, ki je lahko upravičenec po tem zakonu, nima stalnega ali začasnega prebivališča v Republiki Sloveniji, odloča o prošnji pristojni organ za BPP na enem od sodišč, ki ga prosilec lahko izbere sam.

Prošnjo za dodelitev brezplačne pravne pomoči vloži prosilec pisno **na predpisanem obrazcu (predpiše ga minister za pravosodje)**. Če prošnja ni vložena na predpisanem obrazcu, mora biti vsebina posameznih rubrik v prošnji in zaporedje rubrik enaka vsebini obrazca.

Prošnja mora vsebovati predvsem:

- osebno ime, EMŠO, davčno številko, naslov stalnega oziroma začasnega prebivališča prosilca;
- osebno ime, EMŠO, davčno številko in stalno ali začasno prebivališče družinskih članov;
- osebno ime, datum in kraj rojstva in naslov stalnega oziroma začasnega prebivališča, če je prosilec tujec;
- podatke o zadevi;
- navedbo željene oblike pravne pomoči in obsega brezplačne pravne pomoči;
- podatke o dohodkih in drugih prejemkih prosilca in njegovih družinskih članov;
- podatke o premoženjskem stanju prosilca in njegovih družinskih članov.

Pristojni organ za BPP zbere podatke o prosilcu oziroma upravičencu oziroma o nasprotni stranki ter druge podatke.

Prosilec vloži prošnjo za brezplačno pravno pomoč pri pristojnem sodišču ali na okrajnem sodišču, na območju katerega ima stalno ali začasno prebivališče oziroma sedež. Predsednik okrajnega sodišča mora zagotoviti, da se prejete prošnje nemudoma posredujejo pristojnemu sodišču.

Če zakon ne določa drugače, postopa pristojni organ za BPP **po zakonu, ki ureja splošni upravni postopek.**

O prošnji za brezplačno pravno pomoč odloči pristojni organ za BPP **z odločbo**, o vprašanih postopka pa **s sklepom.**

Zoper odločbe oziroma sklepe pristojnega organa za BPP ni pritožbe, mogoč pa je upravni spor. Tožbo v upravnem sporu lahko vloži tudi državni pravobranilec. Zadeve v upravnem sporu po tem zakonu se obravnavajo kot nujne.

Prosilec lahko iz utemeljenih razlogov zaprosi pristojni organ za BPP **za prednostno obravnavanje prošnje.** Prošnjo za prednostno obravnavo vloži pisno ali na zapisnik pri strokovni službi za BPP ali pri okrajnem sodišču.

Če bi zaradi odločanja o prošnji za brezplačno pravno pomoč ali zaradi postopka za sestavo in vložitev prošnje prosilec zamudil rok za kakšno pravno dejanje in bi zaradi tega izgubil pravico opraviti to dejanje, mu pristojni organ za BPP ne glede na določbe tega zakona o pogojih in postopku za odobritev brezplačne pravne pomoči nemudoma odobri brezplačno pravno pomoč samo za tisto dejanje, ki je nujno potrebno, da se prosilec izogne posledicam (**nujna brezplačna pravna pomoč**).

Prošnjo za odločanje v teh primerih lahko poda prosilec tudi ustno na zapisnik pri okrajnem sodišču, pri čemer mora z listinami dokazati nastop okoliščin iz prejšnjega odstavka (npr. dan vročitve sodbe, v kateri je določen rok za vložitev pritožbe).

Prosilec, ki mu je brezplačna pravna pomoč odobrena na ta način, mora takoj ali najkasneje v 8 dneh po odobritvi brezplačne pravne pomoči dokazati izpolnjevanje vseh zahtevanih pogojev po tem zakonu. Če odobritev ni bila utemeljena, ali če prosilec ne ravna po prejšnjem odstavku, se uporabijo določbe tega zakona o neupravičeno prejeti brezplačni pravni pomoči.

Pri odločanju o prošnji brezplačne pravne pomoči pristojni organ za BPP upošteva načelo hitrosti in ekonomičnosti postopka.

Z odločbo oziroma s sklepom, s katerim odloči o prošnji za brezplačno pravno pomoč, pristojni organ za BPP:

- **zavrže prošnjo kot nedovoljeno;**
- **zavrne prošnjo kot neutemeljeno;**
- **ugodi prošnji za brezplačno pravno pomoč.**

Z odločbo, s katero ugotovi prošnji, pristojni organ za BPP poleg podatkov o upravičencu določi oziroma navede izrecno obliko in obseg odobrene pravne pomoči, ter natančno opredeli zadevo, za katero je odobrena brezplačna pravna pomoč (npr. opis zadeve ali številko vpisnika, pod katero se vodi že začeti sodni postopek).

Odločba, s katero pristojni organ za BPP odloči o prošnji za brezplačno pravno pomoč, se **vroči tudi državnemu pravobranilcu in pristojnemu sodišču, pred katerim teče postopek, v zvezi s katerim je bila brezplačna pravna pomoč dodeljena, če je ta že v teku.**

Na podlagi odločbe, s katero pristojni organ za BPP dodeli brezplačno pravno pomoč, izda strokovna služba za BPP upravičencu "**napotnico**". Napotnica mora biti izdana na obrazcu, ki ga predpiše minister, pristojen za pravosodje. Napotnico izdaja in podpisuje oseba, zaposlena v strokovni službi za BPP, ki jo je za izdajo in podpisovanje pooblastil pristojni organ za BPP. Napotnica mora vsebovati: - osebno ime oziroma firmo upravičenca do brezplačne pravne pomoči, EMŠO oziroma matično številko pravne osebe, davčno številko in naslov stalnega ali začasnega prebivališča oziroma sedeža; - številko in datum odločbe pristojnega organa za BPP o odobritvi brezplačne pravne pomoči; - kratko oznako zadeve, za katero je odobrena brezplačna pravna pomoč; - obliko in obseg odobrene brezplačne pravne pomoči; - podpis pooblaščenca osebe, ki je napotnico izdala; - dan izdaje napotnice; - vrsto, obseg in datum opravljenih dejanj pravne pomoči in osebo ali organ, ki jo je izvajal s prilogami; - skupni znesek stroškov, ki so bili porabljeni za nudenje pravne pomoči; - datum, ko je napotnica vrnjena; - obračun stroškov in posamezni zneski, ki jih je potrebno izplačati oziroma vrniti; - podpis osebe, ki je obračun sestavila; - podpis pristojnega organa za BPP s predlogom za izplačilo; - pouk o pravnih posledicah kršitev določb tega zakona o ravnanju z napotnico.

Strokovna služba za BPP lahko izda na podlagi odločbe o odobritvi brezplačne pravne pomoči upravičencu **tudi več napotnic, če je odobrenih več oblik pravnih pomoči za vsako obliko posebej (npr. posebej za pravno svetovanje in zastopanje, posebej za oprostitev plačila sodnih stroškov postopka) ali za posamezne faze znotraj vsake oblike pravne pomoči (npr. za sestavo tožbe ali pravnega sredstva).**

Izvajalec brezplačne pravne pomoči je dolžan napotnico po končani opravi storitve pravne pomoči predložiti strokovni službi za brezplačno pravno pomoč, organizirani pri vsakem pristojnem sodišču.

K napotnici, ki jo izvajalec pravne pomoči zaradi obračuna porabljenih stroškov vrne strokovni službi za BPP, morajo biti priloženi stroškovniki za opravljena dejanja pravne pomoči v izvorniku oziroma mora biti priloženo originalno potrdilo sodišča oziroma drugega organa ali osebe o oprostitvi plačila stroškov postopka oziroma mora biti predložen zapisnik o prvem pravnem nasvetu.

Morebitni popravki na napotnici so veljavni samo, če jih podpiše oseba, ki je za to pooblaščen.

Zapisnik o prvem pravnem nasvetu se sestavi na obrazcu, ki ga predpiše minister, pristojen za pravosodje. Zapisnik se sestavi v treh izvodih. Vse izvode zapisnika mora podpisati upravičenec do brezplačne pravne pomoči. En izvod zapisnika se izroči upravičencu do brezplačne pravne pomoči. V zapisniku o prvem pravnem nasvetu mora biti natančno opisana opravljena storitev, naveden pa mora biti tudi porabljen čas opravljene storitve. Če izvajalec brezplačne pravne pomoči ne vrne napotnice v roku 8 dni po opravljeni storitvi, ni upravičen do plačila storitev brezplačne pravne pomoči.

Organ za brezplačno pravno pomoč odloči o stroških nudenja brezplačne pravne pomoči s sklepom najkasneje v roku 15 dni od prejema popolne napotnice.

Stroški nudenja brezplačne pravne pomoči se obračunajo in izplačajo v roku, določenem z zakonom, ki ureja izvrševanje proračuna za tekoče leto.

Sklep, s katerim sodišče odloči o stroških, je izvršilni naslov za izterjavo plačanih storitev pravne pomoči.

9.8.8 Neupravičeno prejeta brezplačna pravna pomoč

Sredstva iz naslova brezplačne pravne pomoči ne predstavljajo »darila« upravičencu in ne smejo predstavljati vzpodbude strankam za nepotrebno in brezuspešno pravljanje. Država z brezplačno pravno pomočjo ne sme vzpodbujati oziroma dopuščati pravljanja na stroške skupnosti (načelo socialne države).

Upravičenec mora **pogoje** za odobritev brezplačne pravne pomoči **izpolnjevati ves čas, za katerega mu je ta odobrena.**

Upravičenec mora pristojno strokovno službo za BPP v času od odobritve brezplačne pravne pomoči do dneva dokončnega obračuna stroškov **obveščati o vseh dejstvih in okoliščinah oziroma vseh spremembah, ki vplivajo ali bi vplivale na pravico do brezplačne pravne pomoči ter na obliko, obseg in obdobje prejemanja.** Upravičenec mora te spremembe sporočiti najkasneje v 8 dneh od dneva, ko je zanje zvedel.

Strokovna služba za BPP začne **postopek ugotavljanja upravičenosti do brezplačne pravne pomoči po uradni dolžnosti**, kadar ugotovi, da so nastopile okoliščine, zaradi katerih bi bilo potrebno izdati drugačno odločbo o upravičenosti do brezplačne pravne pomoči, ker upravičenec ni več upravičen do brezplačne pravne pomoči ali je upravičen v ožjem obsegu ali le za nekatere oblike brezplačne pravne pomoči.

Strokovna služba predlaga po izvedenem ugotovitvenem postopku pristojnemu organu za BPP **izdajo odločbe, s katero se ugotovi prenehanje upravičenosti do brezplačne pravne pomoči ali določi drug obseg oziroma obliko brezplačne pravne pomoči (neupravičeno prejeta brezplačna pravna pomoč).**

O spremembah odloči pristojni organ za BPP takoj. Če to iz objektivnih razlogov ni mogoče, odloči najkasneje s prvim dnevom naslednjega meseca po prejemu predloga strokovne službe za BPP.

Za neupravičeno prejeto brezplačno pravno pomoč se šteje že plačana brezplačna pravna pomoč, ki je bila upravičencu dodeljena na podlagi lažnega prikazovanja ali zamolčanja podatkov oziroma spremembe podatkov.

Upravičenec je dolžan neupravičeno prejeto brezplačno pravno pomoč vrniti in plačati vse stroške, ki jih je bil oproščen, z zakonitimi zamudnimi obrestmi. Vračilo oziroma plačilo sredstev je prihodek proračuna Republike Slovenije.

O načinu in času vračila neupravičeno prejete brezplačne pravne pomoči odloči pristojni organ za BPP v odločbi, s katero ugotovi neupravičeno prejeto brezplačno pravno pomoč in naloži upravičencu vračilo neupravičeno prejete pomoči.

Ne glede na to pa lahko pristojni organ za BPP in upravičenec na predlog upravičenca skleneta **pisni dogovor o načinu vračila**, pri čemer se upošteva višina lastnega dohodka upravičenca in njegov socialni položaj. Dogovor je izvršilni naslov.

Če dogovor iz prejšnjega odstavka ni sklenjen in če upravičenec prostovoljno ne vrne oziroma ne plača dolgovanega zneska v roku, določenem z odločbo, **pristojni davčni organ na predlog pristojnega organa za BPP, izvrši odločbo po določbah zakona, ki ureja prisilno izterjavo davkov, pri čemer je odločba pristojnega organa za BPP izvršilni naslov.**

Terjatev stranke - upravičenca do brezplačne pravne pomoči proti nasprotni stranki iz naslova stroškov postopka, ki jih je sodišče prisodilo v korist upravičenca z odločbo, s katero se je postopek pred njim končal, preide do višine stroškov, izplačanih iz naslova brezplačne pravne pomoči po tem zakonu, na Republiko Slovenijo z dnem pravnomočnosti odločbe oziroma sklepa o stroških postopka.⁴⁶

S prehodom terjatve na Republiko Slovenijo vstopi Republika Slovenija v razmerju do nasprotne stranke v položaj stranke - upravičenca do brezplačne pravne pomoči kot upnika. **Predlog za izterjavo terjatev izvrši na predlog državnega pravobranilstva pristojni davčni organ po določbah zakona, ki ureja prisilno izterjavo davkov.** Pri tem se odločba, s katero sodišče razsodi o stroških, šteje za izvršilni naslov.

Če je upravičenec do brezplačne pravne pomoči delno ali v celoti uspel v postopku in je na podlagi pravnomočne odločbe sodišča ali na podlagi izvensodne ali sodne poravnave pridobil premoženje oziroma dohodke, je dolžan povrniti Republiki Sloveniji razliko med stroški, ki so bili dejansko plačani iz naslova brezplačne pravne pomoči, in zneskom, ki ga je povrnila nasprotna stranka iz naslova stroškov postopka, oziroma tistim zneskom, ki ga je Republika Slovenija izterjala od nasprotne stranke.

Upravičenec do brezplačne pravne pomoči ni dolžan povrniti stroškov postopka če je dobil preživnino ali odškodnino za izgubljeno preživljanje zaradi smrti tistega, ki je bil dolžan dajati preživljanje.

V nobenem primeru se od upravičenca do brezplačne pravne pomoči ne sme terjati več kot je v postopku dejansko dobil.

⁴⁶ Gre za neke vrste t. i. **personalno subrogacijo, ki nastane po samem zakonu – na upnikovi strani se v obstoječem razmerju spremeni subjekt.**

S tem ko upravičenec do brezplačne pravne pomoči plača znesek, ki ga državi dolguje nasprotna stranka, preide nanj terjatev, ki jo je imela država do nasprotne stranke.

Če upravičenec do brezplačne pravne pomoči v postopku ni uspel, ali če država ni uspela izterjati sredstev za BPP od nasprotne stranke po 48. členu tega zakona, je upravičenec do brezplačne pravne pomoči dolžan povrniti ta sredstva, če se njegovo premoženjsko stanje po štirih letih od pravnomočnosti odločbe, s katero je bila dodeljena brezplačna pravna pomoč, izboljša do te mere, da ne bi bil več upravičen do BPP.

Kadar upravičenec do BPP v skladu s prejšnjim odstavkom plača znesek, ki ga državi dolguje nasprotna stranka, preide nanj terjatev, ki jo je imela država do nasprotne stranke.

9.8.9 Upravičenci do brezplačne pravne pomoči, pogoji za njeno dodelitev, obseg odobritve ter postopek za dodelitev brezplačne pravne pomoči v čezmejnih sporih

Če je za odločanje v civilni zadevi, v kateri je udeleženec ali stranka oseba, ki v času vložitve prošnje za dodelitev brezplačne pravne pomoči prebiva v drugi državi članici Evropske unije, pristojno sodišče Republike Slovenije (v nadaljnjem besedilu: **domači čezmejni spor**), je ta oseba ne glede na državljanstvo upravičena do brezplačne pravne pomoči v Republiki Sloveniji po tem zakonu.

Upravičenec iz prejšnjega odstavka je glede pravice do brezplačne pravne pomoči izenačen z upravičenci iz 1. točke prvega odstavka 10. člena tega zakona, če ni v tem poglavju določeno drugače.

Civilne zadeve po tem poglavju so civilne zadeve, za katere so v skladu z zakonom, ki ureja sodišča, pristojna sodišča s splošno pristojnostjo, in zadeve, za katera so v skladu z zakonom, ki ureja delovna in socialna sodišča, pristojna delovna in socialno sodišče.

Ne glede na prvi odstavek 19. člena tega zakona se upravičencu iz 52.a člena tega zakona brezplačna pravna pomoč odobri, če verjetno dokaže, da zaradi razlike v življenjskih stroških med državo članico Evropske unije, v kateri prebiva, in Republiko Slovenijo brez škode za svoje socialno stanje in socialno stanje svoje družine ne zmore plačila stroškov pravnega svetovanja in zastopanja v postopku pred sodiščem in stroškov sodnega postopka.

Če je za odločanje oziroma za izvršbo v civilni zadevi, v kateri je udeleženec ali stranka oseba, ki v času vložitve prošnje za dodelitev brezplačne pravne pomoči prebiva v Republiki Sloveniji, pristojno sodišče oziroma organ druge države članice Evropske unije (v nadaljnjem besedilu: **tuji čezmejni spor**), je ta oseba ne glede na državljanstvo upravičena do pravne pomoči v zvezi s pošiljanjem prošnje za dodelitev brezplačne pravne pomoči, ki je določena v 52.g do 52.l členu tega zakona. Upravičenec ima pravico do prvega pravnega nasveta po določbah tega zakona. Prvi pravni nasvet obsega tudi pojasnilo glede postopka vložitve prošnje za dodelitev brezplačne pravne pomoči po določbah tega poglavja in pojasnilo glede listin, ki jih je potrebno priložiti prošnji v državi članici Evropske unije, v kateri ima sedež sodišče, pristojno za odločanje v zadevi, oziroma organ, pristojen za izvršbo.

10 DRŽAVNO PRAVOBRANILSTVO

10.1 Splošno

V teoriji se navaja, da naj bi imele potrebo po organih, ki jim je zaupano **pravno varstvo premoženjskih pravic in koristi določenih teritorialnih enot**, vse države. Pravna zgodovina Slovencev ugotavlja, da naj bi na našem teritoriju obstajala t. i. **prokuratura** (danes: državno pravobranilstvo) **že v 15. stoletju**.⁴⁷ Potreba po zastopanju finančnih interesov države in vladarja je narekovala ustanovitev posebnega organa, ki se je imenoval **»fiskal«**. Ta je bil aktivno in pasivno legitimiran zastopati deželnega vladarja v vseh njegovih finančnih zadevah. Tudi npr. še predvojna Jugoslavija je imela državno pravobranilstvo, in sicer kot organ v sestavi ministrstva za finance, svoje funkcije pa je opravljalo po tedanjem zakonu iz leta 1931.

Tudi npr. v Španiji je poklic državnega pravobranilca (*»abogado del estado«*) star že več kot stoletje, saj je bil uveden že 10. marca 1881 z dekretom Camacho. Povezan je z ministrstvom za finance – fiskalno ministrstvo oziroma javno tožilstvo sta se pred tem ukvarjali z obrambo države s popolno avtonomijo, vse do centralizacije te aktivnosti, vsaj kar zadeva obrambo države v okviru ministrstva za finance (*»ministerio de hacienda«*). Po kraljevem dekretu iz leta 1844 je bila obvezna konzultacija s člani državnega pravobranilstva (*»fiscalia«*), ko je šlo za obrambo državnega interesa. Državni pravobranilec se tudi tu šteje predvsem kot »branilec« državne blagajne.

10.2 Opredelitev

Državno pravobranilstvo ustava ne omenja. Ureja ga **Zakon o državnem pravobranilstvu (ZDPra – Uradni list RS, št. 20/97 in nasl.)**.

Državno pravobranilstvo je **(zakoniti) zastopnik Republike Slovenije in drugih subjektov (zastopa torej državo, njene organe in upravne organizacije v sestavi, ki so pravne osebe) pred sodišči in upravnimi organi, opravlja pa lahko tudi druge naloge, določene z zakonom (npr. sklepanje poravnav v zvezi s povračili vlaganj v telekomunikacije – Zakon o vračanju vlaganj v javno telekomunikacijsko omrežje, Zakon o denacionalizaciji, Zakon o reviziji postopkov javnega naročanja, Zakon o brezplačni pravni pomoči, Zakon o prekrških, Zakon o kazenskem postopku itd.)**.

⁴⁷ **Finančna prokuratura**, ki je bila ustanovljena za zastopanje imovinskih interesov države pred sodišči, je v svojih osnovah naslednik nekdanjih **fiskalov** in podobnih organov iz let okrog 1500, torej iz časa intenzivnejše recepcije. Kmalu so namesto nepriljubljenih fiskalov stopili **komorni prokuratorji**. Dejavnost državnih zastopnikov pred sodišči je urejala instrukcija za fiskalne urade (finančne prokurateure, 10. marca 1783). Dajala jim je tudi nekake kompetence splošnega nadzora nad izvajanjem zakonitosti v upravi in v sodstvu in zato pravico do udeležbe pri raznih uradnih opravkih. Ustanovitev državnih pravdnistev leta 1850 je močno zožila pristojnost finančnih prokuratorov, ki pa se je leta 1855 zopet razširila. Po instrukciji 9. marca 1898 so finančne prokurateure zastopale pred sodišči in v upravnem postopku javne interese ter dajale državnim organom pravna mnenja. Delovale so samo v deželnih glavnih mestih, a neodvisno od deželnih oblastev. V stari Jugoslaviji je delovanje teh organov urejal zakon o državnem pravobranilstvu (15. julija 1934). Glej Vilfan, S.: Pravna zgodovina Slovencev, 1996.

Državno pravobranilstvo je **samostojen državni organ** – sredstva za delo se zagotavljajo v proračunu Republike Slovenije.

Naloge državnega pravobranilstva opravljajo:

- **generalni državni pravobranilec;**
- **državni pravobranilci;**
- **pomočniki državnega pravobranilca.**

Število mest državnih pravobranilcev in pomočnikov državnega pravobranilca določi minister za pravosodje, po predhodnem mnenju generalnega državnega pravobranilca.

Za državne pravobranilce se glede posameznih pravic in obveznosti smiselno uporabljajo določbe zakona, ki ureja pravice in dolžnosti sodnikov, za pomočnike pa določbe, ki veljajo za državne pravobranilce.

Državno pravobranilstvo posluje v **slovenskem jeziku**, območju, kjer živita avtohtoni italijanska in madžarska narodna skupnost, pa posluje tudi v italijanskem oziroma madžarskem jeziku, če **stranka, ki živi na tem območju, pri občevanju z državnim pravobranilstvom uporablja ta jezik.**

10.3 Pristojnost (delovno področje)

Državno pravobranilstvo deluje bodisi:

- **po samem zakonu (ex lege) ali pa**
- **na podlagi pooblastila (ex mandato).**

Državno pravobranilstvo na podlagi **usmeritvenih navodil zastopanega pred sodišči zastopa državo, njene organe in upravne organizacije v sestavi, ki so pravne osebe (npr. v pravnih, nepravdnih postopkih, delovnih, socialnih, upravnih sporih, itd.).**

Pred **upravnimi organi** zastopa državno pravobranilstvo navedene subjekte iz prejšnjega odstavka **na podlagi pooblastila.** Državno pravobranilstvo mora prevzeti to zastopanje.

Državi, njenim organom in upravnim organizacijam v sestavi državno pravobranilstvo na njihovo zahtevo **poroča v zadevah njihovega zastopanja ter pravno svetuje pri sklepanju pogodb, s katerimi za te subjekte nastajajo premoženjske pravice in obveznosti, pri sklepanju pogodb, s katerimi se ustanavljajo, spreminjajo ali ukinjajo stvarne pravice na nepremičninah (npr. lastninska pravica) ter pri reševanju drugih premoženjskih vprašanj.**

Državni pravobranilec lahko v upravnih sporih nastopa tudi kot **t.i. zastopnik javnega interesa, tj. kot posebne stranke**. V tem smislu lahko vložijo tožbo, nasprotno tožbo ali pa prijavi udeležbo v postopku.⁴⁸

Pri zastopanju subjektov državni pravobranilec opravlja **vsa procesna dejanja, kot jih je v postopku upravičena opravljati stranka ali udeleženec**.

Državni pravobranilec sme **izjemoma iz upravičenih razlogov v posameznih zadevah** pooblastiti posameznika z opravljenim pravniškim državnim izpitom, zaposlenega v državnem organu ali drugem subjektu, da ga nadomešča pri zastopanju za posamezna pravna dejanja. Za druga strokovna dejanja in vprašanja v postopku sme državni pravobranilec pritegniti k sodelovanju tudi druge strokovnjake, če to prispeva k hitrejši razjasnitvi zadeve.

Državno pravobranilstvo **zastopa Republiko Slovenijo pred tujimi in mednarodnimi sodišči**. Ne glede na to določbo lahko Vlada Republike Slovenije na predlog generalnega državnega pravobranilca za takšno zastopanje pooblasti drugo strokovno usposobljeno domačo ali tujo osebo.

Državni organi, organi lokalnih skupnosti in nosilci javnih pooblastil morajo **dajati državnemu pravobranilstvu na njegovo zahtevo uradne podatke in obvestila**, potrebna za zastopanje v posamezni zadevi. V ta namen lahko državno pravobranilstvo zahteva od pristojnega organa na **vpogled spis o posamezni zadevi**. Državno pravobranilstvo ima na podlagi tega zakona ali drugih zakonov, ki določajo njegove naloge in pristojnosti, zaradi obravnavanja in reševanja posamezne zadeve **pravico do brezplačnega dostopa oziroma do brezplačnega neposrednega elektronskega dostopa do informatiziranih vpisnikov sodišč in vseh javnih knjig, registrov in drugih uradnih evidenc, ki jih upravljajo organi javnega sektorja v informatizirani obliki**. V navedene zbirke podatkov dostopa z navedbo osebnega imena in naslova prebivališča obdolženca, obtoženca ali stranke sodnega ali drugega postopka, navedbo namena dostopa ter opravilne številke zadeve državnega pravobranilstva. Državno pravobranilstvo lahko v podatke iz zbirk podatkov vpogleda, jih kopira, prepíše ali izpiše ter nadalje obdeluje v postopkih, kjer izvršuje svoje zakonsko določene naloge in pristojnosti. Pri dostopu do zbirk osebnih podatkov, evidenc ali registrov, ki vsebujejo občutljive osebne podatke, se način dostopa in sistem zavarovanja osebnih podatkov določi v državnopravobranilskem redu, po pridobitvi predhodnega soglasja Informacijskega pooblaščenca.

Če bi moralo v določeni zadevi državno pravobranilstvo po določbah tega zakona zastopati subjekte, katerih koristi in interesi si nasprotujejo, **zastopa Republiko Slovenijo**.

Kdor namerava začeti pravdni ali drug postopek proti subjektu, ki ga zastopa državno pravobranilstvo, mora predhodno predlagati državnemu pravobranilstvu, da se sporno razmerje reši pred uvedbo pravnega ali drugega postopka. Državno pravobranilstvo mora čim prej, najkasneje pa v 30 dneh, ustrezno ukrepati in predlagatelja obvestiti o stališču do njegovega predloga. V primeru doseženega sporazuma državni pravobranilec oziroma pomočnik državnega pravobranilca sklene izvensodno poravnavo. Tako sklenjena izvensodna poravnava je izvršilni naslov, če je terjatev iz poravnave zapadla.

⁴⁸ Glej 18. člen ZUS: Zastopnik javnega interesa v upravnem sporu je državni organ ali druga oseba, ki jo za posamezen primer ali za vrsto primerov določi vlada. Zastopnik javnega interesa lahko vložijo tožbo **na podlagi pooblastila Vlade**, kadar ta ugotovi, da je bil z upravnim aktom kršen zakon v škodo javnega interesa.

Sodišča in upravni organi morajo v zadevah, v katerih državno pravobranilstvo zastopa državo in druge subjekte, **vročati vsa pisanja državnemu pravobranilstvu**, ki je pristojno za zastopanje. **Vročitev, ki ni opravljena po prejšnjem odstavku, nima pravnega učinka.**

Stroški zastopanja državnega pravobranilstva se v postopkih pred sodišči in upravnimi organi **obračunavajo po tarifi o odvetniških storitvah**. Sredstva so prihodek proračuna Republike Slovenije.

10.4 Organizacija

Organizacijo ureja ZDPra, predpise za notranjo organizacijo in poslovanje državnega pravobranilstva pa izda **generalni državni pravobranilec v soglasju z ministrom za pravosodje – t. i. državnopravobranilski red**.

Z **državnopravobranilskim redom** so določene predvsem **zadeve pravobranilske uprave in način njihovega izvajanja**. V zadeve državnopravobranilske uprave sodijo **odločanje in druga opravila, s katerimi se zagotavljajo pogoji za redno opravljanje nalog državnega pravobranilstva**.

V primeru, ko je treba v zadevi pravobranilske uprave **odločati o pravicah, obveznostih ali pravni koristi osebe**, se v postopku odločanja **smiselno** uporabljajo določbe **zakona o splošnem upravnem postopku**.

Za zadeve pravobranilske uprave je pristojen **generalni državni pravobranilec**. Opravljanje zadev pravobranilske uprave **nadzoruje ministrstvo za pravosodje**.

Državno pravobranilstvo opravlja naloge iz svoje pristojnosti:

- **na sedežu in**
- **na zunanjih oddelkih.**

Sedež državnega pravobranilstva je v **Ljubljani**.

Zunanji oddelki so **organizacijske enote državnega pravobranilstva**, ki opravljajo naloge iz pristojnosti državnega pravobranilstva, če z zakonom ni drugače določeno.

Zunanji oddelki državnega pravobranilstva so v:

- **Mariboru,**
- **Celju,**
- **Kopru,**
- **Kranju,**
- **Murski Soboti,**
- **Novi Gorici,**
- **Novem mestu in**
- **na Ptuju.**

Za državno pravobranilstvo na sedežu zakon določa **izključno pristojnost, in sicer:**

- **opravljanje svetovalne funkcije;**
- **zastopanje države in drugih subjektov pred tujimi in mednarodnimi sodišči;**
- **zastopanje javnega interesa v upravnih sporih;**
- **izvajanje postopkov po 32. poglavju Zakona o kazenskem postopku;**
- **izvajanje postopkov po 14. poglavju Zakona o prekrških;**
- **vlaganje zahtevkov v postopkih za revizijo postopkov javnega naročanja.**

Državno pravobranilstvo na sedežu zastopa državo in druge subjekte pred Okrajnim sodiščem v Ljubljani, Delovnim in socialnim sodiščem v Ljubljani, Upravnim sodiščem Republike Slovenije, Okrajnim sodiščem v Cerknici, Okrajnim sodiščem v Domžalah, Okrajnim sodiščem v Grosuplju, Okrajnim sodiščem v Kamniku, Okrajnim sodiščem v Kočevju, Okrajnim sodiščem v Litiji, Okrajnim sodiščem v Trbovljah in Okrajnim sodiščem na Vrhniki, Okrožnim sodiščem v Ljubljani; pred Višjim sodiščem v Ljubljani, Višjim delovnim in socialnim sodiščem, Vrhovnim sodiščem Republike Slovenije in Ustavnim sodiščem Republike Slovenije, kadar je na prvi stopnji odločalo sodišče z območja sodnega okrožja Ljubljana.

Zunanji oddelek državnega pravobranilstva v Mariboru zastopa subjekte pred Okrajnim sodiščem v Mariboru, Okrajnim sodiščem v Lenartu, Okrajnim sodiščem v Slovenj Gradcu, Okrajnim sodiščem v Slovenski Bistrici, Okrožnim sodiščem v Mariboru, Okrožnim sodiščem v Slovenj Gradcu, Delovnim sodiščem v Mariboru, Delovnim sodiščem v Mariboru – zunanjim oddelkom v Slovenj Gradcu, Upravnim sodiščem Republike Slovenije - zunanjim oddelkom v Mariboru; pred Višjim sodiščem v Mariboru, Višjim delovnim in socialnim sodiščem, Vrhovnim sodiščem Republike Slovenije in Ustavnim sodiščem Republike Slovenije, kadar je na prvi stopnji odločalo sodišče z območja sodnega okrožja Maribor ali sodnega okrožja Slovenj Gradec.

Zunanji oddelek državnega pravobranilstva v Celju zastopa subjekte pred Okrajnim sodiščem v Celju, Okrajnim sodiščem v Slovenskih Konjicah, Okrajnim sodiščem v Šentjurju pri Celju, Okrajnim sodiščem v Šmarju pri Jelšah, Okrajnim sodiščem v Velenju, Okrajnim sodiščem v Žalcu, Okrožnim sodiščem v Celju, Delovnim sodiščem v Celju, Upravnim sodiščem Republike Slovenije - zunanjim oddelkom v Celju; pred Višjim sodiščem v Celju, Višjim delovnim in socialnim sodiščem, Vrhovnim sodiščem Republike Slovenije in Ustavnim sodiščem Republike Slovenije, kadar je na prvi stopnji odločalo sodišče z območja sodnega okrožja Celje.

Zunanji oddelek državnega pravobranilstva v Kopru zastopa subjekte pred Okrajnim sodiščem v Kopru, Okrajnim sodiščem v Ilirski Bistrici, Okrajnim sodiščem v Piranu, Okrajnim sodiščem v Postojni, Okrajnim sodiščem v Sežani, Okrožnim sodiščem v Kopru, Delovnim sodiščem v Kopru, Upravnim sodiščem Republike Slovenije - zunanjim oddelkom v Novi Gorici; pred Višjim sodiščem v Kopru, Višjim delovnim in socialnim sodiščem, Vrhovnim sodiščem Republike Slovenije in Ustavnim sodiščem Republike Slovenije, kadar je na prvi stopnji odločalo sodišče z območja sodnega okrožja Koper.

Zunanji oddelek državnega pravobranilstva v Kranju zastopa subjekte pred Okrajnim sodiščem v Kranju, Okrajnim sodiščem na Jesenicah, Okrajnim sodiščem v Radovljici, Okrajnim sodiščem v Škofji Loki, Okrožnim sodiščem v Kranju, Delovnim in socialnim sodiščem v Ljubljani - zunanjim oddelkom v Kranju, Upravnim sodiščem Republike

Slovenije; pred Višjim sodiščem v Ljubljani, Višjim delovnim in socialnim sodiščem, Vrhovnim sodiščem Republike Slovenije in Ustavnim sodiščem Republike Slovenije, kadar je na prvi stopnji odločalo sodišče z območja sodnega okrožja Kranj.

Zunanji oddelek državnega pravobranilstva v Murski Soboti zastopa subjekte pred Okrajnim sodiščem v Murski Soboti, Okrajnim sodiščem v Gornji Radgoni, Okrajnim sodiščem v Lendavi, Okrajnim sodiščem v Ljutomeru, Okrožnim sodiščem v Murski Soboti, Delovnim sodiščem v Mariboru - zunanjim oddelkom v Murski Soboti, Upravnim sodiščem Republike Slovenije – zunanjim oddelkom v Mariboru; pred Višjim sodiščem v Mariboru, Višjim delovnim in socialnim sodiščem, Vrhovnim sodiščem Republike Slovenije in Ustavnim sodiščem Republike Slovenije, kadar je na prvi stopnji odločalo sodišče z območja sodnega okrožja Murska Sobota.

Zunanji oddelek državnega pravobranilstva v Novi Gorici zastopa subjekte pred Okrajnim sodiščem v Novi Gorici, Okrajnim sodiščem v Ajdovščini, Okrajnim sodiščem v Idriji, Okrajnim sodiščem v Tolminu, Okrožnim sodiščem v Novi Gorici, Delovnim sodiščem v Kopru - zunanjim oddelkom v Novi Gorici, Upravnim sodiščem Republike Slovenije - zunanjim oddelkom v Novi Gorici; pred Višjim sodiščem v Kopru, Višjim delovnim in socialnim sodiščem, Vrhovnim sodiščem Republike Slovenije in Ustavnim sodiščem Republike Slovenije, kadar je na prvi stopnji odločalo sodišče z območja sodnega okrožja Nova Gorica.

Zunanji oddelek državnega pravobranilstva v Novem mestu zastopa subjekte pred Okrajnim sodiščem v Novem mestu, Okrajnim sodiščem v Brežicah, Okrajnim sodiščem v Črnomlju, Okrajnim sodiščem v Krškem, Okrajnim sodiščem v Sevnici, Okrajnim sodiščem v Trebnjem, Okrožnim sodiščem v Novem mestu, Okrožnim sodiščem v Krškem, Delovnim in socialnim sodiščem v Ljubljani - zunanjim oddelkom v Brežicah in zunanjim oddelkom v Novem mestu, Upravnim sodiščem Republike Slovenije; pred Višjim sodiščem v Ljubljani, Višjim delovnim in socialnim sodiščem, Vrhovnim sodiščem Republike Slovenije in Ustavnim sodiščem Republike Slovenije, kadar je na prvi stopnji odločalo sodišče z območja sodnega okrožja Novo mesto in Krško.

Zunanji oddelek državnega pravobranilstva na Ptuj zastopa subjekte pred Okrajnim sodiščem na Ptuj, Okrajnim sodiščem v Ormožu, Okrožnim sodiščem na Ptuj, Delovnim sodiščem v Mariboru - zunanjim oddelkom na Ptuj, Upravnim sodiščem Republike Slovenije - zunanjim oddelkom v Mariboru; pred Višjim sodiščem v Mariboru, Višjim delovnim in socialnim sodiščem, Vrhovnim sodiščem Republike Slovenije in Ustavnim sodiščem Republike Slovenije, kadar je na prvi stopnji odločalo sodišče z območja sodnega okrožja Ptuj.

V **upravnih postopkih** zastopa subjekte državno pravobranilstvo, ki na območju, kjer odloča upravni organ, zastopa te subjekte pred sodišči.

V **upravnem sporu** zastopa subjekte državni pravobranilec, ki zadevo obravnava po prejšnji določbi.

Generalni državni pravobranilec pa ima tudi možnost zadeve:

- **prevzeti;**
- **predodeliti.**

Vsako zadevo, ki se obravnava na sedežu ali zunanjem oddelku državnega pravobranilstva lahko prevzame ali predodeli na drug zunanji oddelek ali na sedež državnega pravobranilstva. Hkrati s prevzemom ali predodelitvijo pa mora o tem **obvestiti sodišče ali upravni organ, pri katerem je zadeva v obravnavi.**

10.5 Imenovanje državnopravobranilskih funkcionarjev

Za državnega pravobranilca oziroma pomočnika državnega pravobranilca je lahko imenovan, kdor izpolnjuje naslednje **splošne pogoje**:

1. **da je državljan Republike Slovenije in aktivno obvlada slovenski jezik,**
2. **da je poslovno sposoben in ima splošno zdravstveno zmožnost,**
3. **da ima v Republiki Sloveniji priznan strokovni naslov univerzitetni diplomirani pravnik oziroma temu strokovnemu naslovu enakovreden, v tujini pridobljen strokovni naslov,**
4. **da je opravil pravniški državni izpit,**
5. **da je osebnostno primeren za opravljanje nalog državnega pravobranilca,**
6. **da izpolnjuje posebne pogoje, določene s tem zakonom.**

Ni osebnostno primeren za opravljanje nalog državnega pravobranilca, **kdor se je ali se obnaša tako, da je mogoče na podlagi njegovega ravnanja utemeljeno sklepati, da nalog ne bo opravljal vestno in pošteno, ali je bil obsojen za kaznivo dejanje, zaradi katerega je podan razlog za razrešitev državnega pravobranilca** (prvi odstavek 61. člena).

Za opravljanje nalog državnega pravobranilstva v zadevah pred mednarodnimi sodišči mora oseba poleg teh pogojev izpolnjevati tudi pogoj **višje ravni znanja enega od tujih jezikov, v katerem se posluje pred mednarodnim sodiščem.**

Oseba je lahko imenovana na mesto **državnega pravobranilca**, če je uspešno opravljala **sodniško funkcijo najmanj šest let** ali je **najmanj tri leta opravljala naloge pomočnika državnega pravobranilca** ali ima **najmanj devet let delovnih izkušenj po opravljenem pravniškem državnem izpitu** (za delovne izkušnje se štejejo delovne izkušnje, pridobljene pri opravljanju poklica odvetnika ali notarja ali pri opravljanju pravnih del v državnem organu, pri pravni ali fizični osebi). Za državnega pravobranilca je lahko imenovan tudi univerzitetni učitelj prava, ki izpolnjuje splošne pogoje, in če je izvoljen najmanj v naziv **docenta**.

Oseba, ki izpolnjuje splošne pogoje, je lahko imenovana na mesto **pomočnika državnega pravobranilca**, če ima **najmanj tri leta delovnih izkušenj po opravljenem pravniškem državnem izpitu**. Pomočnik državnega pravobranilca **zastopa** subjekte v zadevah, ki sodijo v **pristojnost okrajnih sodišč, okrožnih sodišč, delovnih in socialnih sodišč ter upravnih organov in v okviru pooblastila generalnega državnega pravobranilca ali državnega pravobranilca zastopa subjekte v drugih zadevah ter opravlja druge naloge po tem zakonu.**

Državnega pravobranilca in pomočnika državnega pravobranilca **imenuje Vlada Republike Slovenije na predlog ministra za pravosodje, po predhodnem mnenju generalnega**

državnega pravobranilca za osem let z možnostjo ponovnega imenovanja (**reelekcija**). Akt o imenovanju se objavi v Uradnem listu Republike Slovenije.

Prosto mesto državnega pravobranilca in pomočnika državnega pravobranilca razpiše ministrstvo za pravosodje **najkasneje v enem mesecu po prejemu obrazloženega predloga generalnega državnega pravobranilca**. Razpis se objavi v Uradnem listu Republike Slovenije. Razpisni rok za prijavljanje ne sme biti krajši od 15 dni.

Kandidati morajo **prijavi** priložiti:

- **življenjepis z opisom svoje strokovne dejavnosti po pridobljeni diplomi,**
- **dokazila o izpolnjevanju splošnih pogojev ter dokazila o izpolnjevanju posebnih pogojev za imenovanje na mesto državnega pravobranilca oziroma pomočnika državnega pravobranilca.**

Ministrstvo za pravosodje pošlje kandidature vseh kandidatov, ki so se prijavili v razpisnem roku in izpolnjujejo splošne in posebne pogoje (razpisno gradivo), v 15 dneh po prejemu popolnih vlog generalnemu državnemu pravobranilcu. Kandidature, ki so bile vložene po izteku razpisnega roka, ter kandidature, ki glede pogojev iz prvega odstavka tega člena niso popolne, ministrstvo za pravosodje po izvedenem upravnem postopku zavrže v skladu z zakonom. Zoper sklep ministrstva za pravosodje je dovoljeno sprožiti upravni spor v 15 dneh od dneva vročitve sklepa. Pristojno sodišče mora odločiti v upravnem sporu v dveh mesecih od vložitve tožbe. Kadar je v tem primeru sprožen upravni spor, se nadaljnji postopek glede razpisanega prostega mesta do pravnomočne odločbe pristojnega sodišča prekine.

Generalni državni pravobranilec po obravnavanju vseh kandidatur ter po opravljenem razgovoru s kandidati oblikuje mnenje o vseh prijavljenih kandidatih za mesta državnega pravobranilca oziroma pomočnika državnega pravobranilca, pri čemer **po vrstnem redu navede kandidate**, ki jih šteje za najustreznejše za zasedbo razpisanih mest in to **obrazloži** ter mnenje skupaj z razpisnim gradivom pošlje ministrstvu za pravosodje, v 30 dneh od dneva, ko prejme razpisno gradivo.

Minister za pravosodje pri izbiri kandidata za razpisano mesto, ki ga bo predlagal za imenovanje na položaj državnega pravobranilca oziroma pomočnika državnega pravobranilca, **ni vezan na mnenje generalnega državnega pravobranilca**. Minister za pravosodje predlaga Vladi Republike Slovenije v imenovanje enega kandidata za vsako razpisano mesto. Če Vlada Republike Slovenije na razpisano mesto ne imenuje predlaganega kandidata, minister za pravosodje lahko po postopku opravi ponovno izbiro med prijavljenimi kandidati, ki izpolnjujejo pogoje, ali pa odloči, da se ponovi razpis za razpisano mesto.

Minister za pravosodje vroči predlog za imenovanje iz 33. člena zakona (tj. predlog Vladi) oziroma akt o imenovanju iz 29. člena zakona (tj. odločbo o imenovanju) vsem kandidatom, ki so se prijavili na prosto mesto državnega pravobranilca oziroma pomočnika državnega pravobranilca, pa njihove prijave niso bile zavržene.

Šteje se, da je **z dnem, ko Vlada Republike Slovenije izda akt o imenovanju kandidata na razpisano mesto**, državni pravobranilec oziroma pomočnik državnega pravobranilca **imenovan na razpisano mesto**. Ko Vlada Republike Slovenije imenuje kandidata na razpisano mesto, generalni državni pravobranilec odloči o razvrstitvi imenovanega v plačni

razred, ki ustreza razpisanemu mestu. Državni pravobranilec oziroma pomočnik državnega pravobranilca **nastopi delo z dnem, ki je določen v aktu Vlade Republike Slovenije.**

Če je razpis razpisanega mesta neuspešen, mora ministrstvo za pravosodje v **enem mesecu ponoviti razpis.**

Zaradi zagotovitve nemotenega dela državnega pravobranilstva lahko generalni državni pravobranilec s **pisno odredbo prerazporedi** državnega pravobranilca oziroma pomočnika državnega pravobranilca, **največ za čas do enega leta**, na drug zunanji oddelek ali na sedež. V času prerazporeditve državnega pravobranilca oziroma pomočnika državnega pravobranilca s sedeža na zunanji oddelek se državnemu pravobranilcu oziroma pomočniku državnega pravobranilca ne spremenita položaj in plača, državni pravobranilec oziroma pomočnik državnega pravobranilca z zunanjega oddelka, ki je prerazporejen na državno pravobranilstvo na sedežu, pridobi za čas prerazporeditve pravico do plače in dodatkov, kot jih ima državni pravobranilec oziroma pomočnik državnega pravobranilca na sedežu.

Državni pravobranilec in pomočnik državnega pravobranilca nastopata pred sodiščem v **službenem oblačilu**, katerega obliko in način nošenja predpiše minister za pravosodje. Državni pravobranilec, pomočnik, višji strokovni ter strokovni sodelavci izkazujejo svoj položaj, ko pred sodišči in drugimi organi nastopajo v imenu državnega pravobranilstva z **izkaznico**, ki jo predpiše minister za pravosodje.

Glede **dolžnosti državnega pravobranilca ter nezdržljivosti oziroma združljivosti funkcije** državnega pravobranilca, se smiselno uporabljajo določbe zakona, ki ureja sodniško službo, razen če zakon ne določa drugače.

O sprejemu dela, ki ga državni pravobranilec lahko opravlja poleg funkcije državnega pravobranilca, mora državni pravobranilec pisno obvestiti generalnega državnega pravobranilca. Če generalni državni pravobranilec meni, da gre za dela, ki jih državni pravobranilec po določbah zakona ne sme opravljati, jih državnemu pravobranilcu prepove sprejeti.

Državnemu pravobranilcu **funkcija preneha:**

1. **z upokojitvijo, vendar najkasneje, ko dopolni 70 let starosti;**
2. **če izgubi državljanstvo Republike Slovenije;**
3. **če izgubi poslovno sposobnost ali zdravstveno zmožnost za opravljanje službe;**
4. **če se odpove službi državnega pravobranilca;**
5. **če se ukine zunanji oddelek in državnemu pravobranilcu ni mogoče zagotoviti, da nadaljuje z delom na sedežu ali drugem zunanjem oddelku;**
6. **če državni pravobranilec sprejme funkcijo ali začne opravljati dejavnost ali sklence delovno razmerje ali kljub prepovedi opravlja dejavnost ali delo, ki ni združljivo s funkcijo državnega pravobranilca;**
7. **če po izteku mandatne dobe ni ponovno imenovan.**

Šteje se, da je razlog iz 1. točke nastopil z iztekom leta, v katerem je državni pravobranilec dosegel starostno mejo za upokojitev, razlog iz 2. in 3. točke z dnem pravnomočnosti odločbe pristojnega organa, razlog iz 5. točke z dnem prenehanja dela zunanjega oddelka, razlog iz 6. točke z dnem nastopa funkcije oziroma dela, ki ni združljivo s funkcijo državnega pravobranilca, razlog iz 7. točke prejšnjega odstavka pa z dnem, ko je bil sprejet sklep Vlade

Republike Slovenije, da se državni pravobranilec ne imenuje ponovno na funkcijo državnega pravobranilca.

Funkcija generalnega državnega pravobranilca iz razloga po 4. točki preneha 60. dan po prispetju odpovedi generalnega državnega pravobranilca v Državni zbor Republike Slovenije, funkcija državnega pravobranilca in pomočnika pa 60. dan po sprejetju odpovedi na Vlado Republike Slovenije.

O prenehanju funkcije iz prejšnjega odstavka izda pristojni organ **ugotovitveno odločbo o prenehanju funkcije.**

S prenehanjem funkcije državnega pravobranilca po 3. in 5. točki pridobi državni pravobranilec pravico do predčasne upokojitve, če izpolnjuje pogoje, ki jih za predčasno upokojitev določajo predpisi o pokojninskem in invalidskem zavarovanju. Državni pravobranilec, ki mu je prenehala funkcija iz razloga po 7. točki prvega odstavka prejšnjega člena in iz objektivnih razlogov ne more skleniti delovnega razmerja za delovno mesto, ki ustreza stopnji njegove izobrazbe za določeno vrsto poklica in izpolnjenim letom delovnih izkušenj, ima do nastopa drugega dela ali do izpolnitve pogojev za upokojitev, pravico do nadomestila plače v višini plače, ki bi jo prejemal, če bi opravljal funkcijo, vendar najdalj za tri mesece.

Državni pravobranilec **se razreši, če je obsojen za kaznivo dejanje, storjeno z zlorabo svoje funkcije ali za drugo kaznivo dejanje na zaporno kazen, daljšo od šestih mesecev, ali na krajšo zaporno ali neprostostno kazen, če gre za kaznivo dejanje, zaradi katerega je osebno neprimeren za opravljanje funkcije državnega pravobranilca.**

Sodišče mora v teh primerih **poslati pravnomočno sodbo ministru za pravosodje in generalnemu državnemu pravobranilcu.** O razrešitvi državnega pravobranilca odloča Vlada Republike Slovenije na predlog ministra za pravosodje, o razrešitvi generalnega državnega pravobranilca pa Državni zbor Republike Slovenije na predlog Vlade Republike Slovenije.

10.6 Generalni državni pravobranilec

Generalnega državnega pravobranilca imenuje na predlog Vlade Republike Slovenije Državni zbor izmed državnih pravobranilcev za dobo 6 let, z možnostjo ponovnega imenovanja.

Mesto generalnega državnega pravobranilca **razpiše ministrstvo za pravosodje po uradni dolžnosti najkasneje tri mesece pred iztekom mandata.**

V postopku za izbiro kandidatov za mesto generalnega državnega pravobranilca **oblikuje mnenje minister za pravosodje in ga pošlje Vladi Republike Slovenije.**

Generalnega državnega pravobranilca v njegovi odsotnosti nadomešča **namestnik.** Namestnika generalnega državnega pravobranilca **imenuje generalni državni pravobranilec izmed državnih pravobranilcev.**

Generalni državni pravobranilec **z letnim razporedom** imenuje **namestnika generalnega državnega pravobranilca ter vodje notranjih in zunanjih oddelkov državnega pravobranilstva.**

Če je vodja oddelka dalj časa odsoten oziroma zadržan, suspendiran ali iz drugih razlogov ne more opravljati svojih funkcij in nalog, generalni državni pravobranilec imenuje **začasnega vodjo** za šest mesecev. Začasno vodenje se lahko podaljša za največ šest mesecev, če je to potrebno zaradi učinkovitega delovanja oddelka. Začasno vodenje ne vpliva na položaj, plačo in druge pravice, ki jih je imel državni pravobranilec, preden je bil imenovan za začasnega vodjo, pripada pa mu ustrezen položajni dodatek za obdobje začasnega vodenja. Z letnim razporedom generalni državni pravobranilec razporeja državne pravobranilce, pomočnike državnega pravobranilca, višje strokovne sodelavce in strokovne sodelavce v posamezne notranje oddelke in določi notranje oddelke.

Zunanji oddelki morajo **v treh dneh po prejemu odločbe**, proti kateri teče rok za vložitev izrednega pravnega sredstva ali upravnega spora, to odločbo poslati generalnemu državnemu pravobranilcu.

Zaradi **zagotavljanja usklajenega dela, enotne prakse pri delu in enotne uporabe predpisov** lahko generalni državni pravobranilec po predhodnem sestanku z državnimi pravobranilci izdaja **obvezna splošna pisna navodila za ravnanje državnih pravobranilcev ter sklicuje strokovna posvetovanja.**

Generalni državni pravobranilec na podlagi letnih poročil sedeža in zunanjih oddelkov državnega pravobranilstva pripravi **skupno letno poročilo za preteklo leto do 31. maja tekočega leta** in ga pošlje ministrstvu za pravosodje in Državnemu zboru Republike Slovenije.

Generalnemu državnemu pravobranilcu **preneha ta funkcija:**

- 1. če mu preneha ali je razrešen funkcije državnega pravobranilca;**
- 2. če se odpove funkciji generalnega državnega pravobranilca;**
- 3. če po poteku dobe iz 29. člena tega zakona ni ponovno imenovan;**
- 4. če svoje funkcije ne opravlja po predpisih in pravočasno;**
- 5. če s svojim ukrepanjem in ravnanjem izkaže, da ni sposoben ali primeren za opravljanje vodstvene funkcije.**

Generalnemu državnemu pravobranilcu mora biti v postopku razrešitve iz razlogov po 4. in 5. točki prejšnjega odstavka dana možnost, da se **pisno izjavi o vseh okoliščinah, ki zadevajo razrešitveni razlog.**

O razrešitvi s funkcije generalnega državnega pravobranilca **odloča Državni zbor Republike Slovenije.** Funkcija generalnega državnega pravobranilca iz razlogov po 2. točki preneha 30. dan po sprejetju odpovedi v Državnem zboru Republike Slovenije. Razrešitev s funkcije generalnega državnega pravobranilca ne vpliva na položaj, pravice in odgovornosti, ki jih ima razrešeni kot državni pravobranilec.

10.7 Disciplinska odgovornost in suspenz

Državni pravobranilec **disciplinsko odgovarja, če je kršil dolžnost državnega pravobranilca ali ugled in dostojanstvo funkcije državnega pravobranilca.**

Državnega pravobranilca ni mogoče klicati na disciplinsko odgovornost za mnenja, ki jih je dal pri delu v zadevi, ki jo je obravnaval.

Uvedbo disciplinskega postopka zoper državnega pravobranilca imata pravico zahtevati:

- **generalni državni pravobranilec in**
- **minister za pravosodje.**

Na podlagi pisno vložene zahteve mora **disciplinski tožilec** zahtevati uvedbo disciplinskega postopka. Določbe o disciplinski odgovornosti se ne uporabljajo za generalnega državnega pravobranilca.

Disciplinske sankcije so:

- 1. razrešitev funkcije državnega pravobranilca,**
- 2. ustavitev napredovanja,**
- 3. zmanjšanje plače.**

Ustavitev napredovanja se izreče za tri leta. Zmanjšanje plače se izreče do višine 20% za čas do enega leta.

Disciplinska sankcija iz 1. točke (tj. razrešitev funkcije državnega pravobranilca) se lahko izreče samo za naslednje kršitve dolžnosti:

- 1. neizpolnjevanje ali nevestno, nepravočasno ali malomarno opravljanje službenih dolžnosti;**
- 2. neupravičena odklonitev izpolnjevanja službene dolžnosti;**
- 3. kršitev predpisov o varovanju državne in uradne tajnosti;**
- 4. nedostojno in žaljivo obnašanje do posameznikov, državnih organov ter pravnih oseb v zvezi z opravljanjem funkcije državnega pravobranilca in zunaj nje.**

Disciplinskega postopka zoper državnega pravobranilca **ni mogoče uvesti, ko pretečeta dve leti od dneva kršitve** (zastaranje pregona).

Izvršitev izrečene disciplinske sankcije zastara v enem letu.

V disciplinskem postopku zoper državnega pravobranilca odloča:

- **na prvi stopnji generalni državni pravobranilec,**
- **na drugi stopnji pa disciplinska komisija, ki jo sestavlja pet članov, izvoljenih izmed državnih pravobranilcev.**

Funkcijo disciplinskega tožilca opravlja državni pravobranilec.

Način volitev članov disciplinske komisije in imenovanje disciplinskega tožilca se določi s predpisi, ki jih izda generalni državni pravobranilec.

Če je zoper državnega pravobranilca **veden kazenski postopek** zaradi kaznivega dejanja iz 61. člena zakona (kaznivo dejanje, storjeno z zlorabo svoje funkcije ali za drugo kaznivo dejanje na zaporno kazen, daljšo od šestih mesecev, ali na krajšo zaporno ali neprostostno

kazen, če gre za kaznivo dejanje, zaradi katerega je osebnostno neprimeren za opravljanje funkcije državnega pravobranilca), **generalni državni pravobranilec odloči, da se državni pravobranilec začasno odstrani z opravljanja funkcije (suspenz).**

O suspenzu **generalnega državnega pravobranilca odloča Vlada Republike Slovenije na predlog ministra za pravosodje.**

Če je zoper državnega pravobranilca uveden disciplinski postopek zaradi disciplinske kršitve, zaradi katere se ga lahko razreši funkcije državnega pravobranilca, **lahko generalni državni pravobranilec zoper državnega pravobranilca odredi suspenz. Zoper odločbo o suspenzu ni pritožbe.**

11 NOTARIAT

11.1 Uvod

Korenine notariata segajo že v rimsko pravo. Naprej se je razvijal v srednjem veku, predvsem na romanskem pravnem območju, v glavnem v severni Italiji. V poznorimski tradiciji je notar »tabellio« poleg zapisovanja že pomagal zasebnikom tudi pri sklepanju pravnih poslov, kar pa ni bilo povezano s kakšnim javnim učinkom, ni imelo »fides publica« oziroma ni bilo »instrumentum publicum«, četudi je notar sestavil listino o pravnem poslu.

Korenine druge razsežnosti, ki jo pomeni posebna domnevana verodostojnost notarjevih dejanj in listin, v povezavi z njegovimi javnimi pooblastili, pa najdemo v izvrševanju vloge uradnega pisarja v uradih posvetne in cerkvene gosposke (kanonsko procesno pravo je na primer že leta 1215 uvedlo pritegnitev notarjev celo v postopek pred cerkvenimi sodišči). Ti pisarji so sestavljali različne spise, zapisnike in odredbe za svoje gospodarje, pri katerih so bili stalno zaposleni. Imeli pa so hkrati še dovoljenje, da so sestavljali osnutke listin o zasebnih pravnih poslih. Ob uporabi žiga »sigillum authenticum« je bila tem listinam kmalu priznana v rimskem pravu uveljavljena »fides publica«, tj. posebna dokazna moč.

Notariat je na slovenskih tleh obstajal od druge polovice prejšnjega stoletja, ko je bil dne 21. 5. 1855 sprejet **avstrijski notarski red**, ki je veljal tudi v slovenskih deželah tedanje Avstrije. Ta zakon je bil prenovljen in dopolnjen z novim notarskim redom z dne 25. 7. 1871 in je pri nas veljal vse do leta 1930, ko je Kraljevina SHS izdala zakon o javnih notarjih. Slednji je povzel vse bistvene elemente avstrijskega zakona, zato lahko govorimo o kontinuiteti ureditve notariata vsaj od leta 1871 do leta 1944, ko je bil notariat z odlokom AVNOJ-a z dne 17. 11. 1944 (Uradni list DFJ, št. 1/45) na celotnem območju Jugoslavije odpravljen in odrejen razpust notarskih zbornic. Posle notariata so po njegovi odpravi prevzela najprej sodišča, kasneje pa je del poslov prešel deloma še na upravne organe in deloma na odvetnike.

Obstaja več tipov notariata, razlika pa obstaja zaradi dveh velikih pravnih sistemov, kontinentalnega, kjer obstaja kodificirano civilno pravo, in anglosaškega, kjer velja common law.

Ta dva sistema učinkujeta tudi na listine:

- listine imajo v državah **kontinentalne** Evrope z notariatom moč javne listine, ki predstavljajo simbol pravne varnosti, saj jih sestavljajo notarji. Gre za t. i. **latinski notariat, katerega bistvena značilnost je v tem, da država pooblašča za izdajanje določenih vrst javnih listin in za nekatera druga uradna opravila posameznika – notarja, ki to funkcijo opravlja v svojem imenu in za svoj račun, kot svobodni poklic; javne listine, ki jih sestavljajo notarji na podlagi tovrstne pravne ureditve, imajo v državah kontinentalnega pravnega sistema pri uporabi v tuji pravni državi praviloma enako dokazno moč kot v državi, v kateri so bile izdane.**⁴⁹

⁴⁹ Člen 50 Bruseljske konvencije o priznanju in izvršljivosti sodnih odločb v civilnih in trgovinskih zadevah, ki so jo leta 1968 sklenile članice Evropske gospodarske skupnosti, predvideva, da je javna listina, izdana po predpisih ene od držav pogodbenic, brez posebnega postopka priznavanja veljavna in izvršljiva v drugi državi

- v **anglosaškem** pravnem sistemu pa ne obstaja sistem kodificiranih predpisov, temveč temelji sistem na moči sodnega precedensa. Angleški pravni strokovnjaki so za pravno komuniciranje ustanovili sistem »scriveners notaries« mesta London, ki delujejo na območju desetih milj »Exchanges Royala« in poskušajo biti »neke vrste notarji«, ki jih imenuje canterburyski nadškof. Ti pravni strokovnjaki so specializirani za sestavljanje listin. Te listine pa **nimajo značaja javnih listin**. V tujini mora takšno listino ponovno overiti nosilec javne funkcije z javnimi pooblastili.

Notariat ureja **Zakon o notariatu** (ZN – Uradni list RS, št. 13/94 s spr.).⁵⁰

11.2 Opredelitev notariata

Notariat je del pravosodja. Dejavnost notarja sega predvsem na področje civilnega prava, kjer lahko stranke prosto odločajo o razmerjih in v ta namen samostojno ustanovljajo, spreminjajo ali ukinjajo civilnopravna razmerja. Pomen notarja je predvsem v tem, da so listine, ki jih sestavi, tj. notarske listine, javne listine – gre za njihovo večjo dokazno moč, saj se pri javni listini resničnost tistega, kar je v njej zapisano, domneva. Mogoče je sicer tudi dokazovati, da vsebina javne listine ni resnična, vendar je dokazno breme, tj. dolžnost zatrjevanja dejstev in predložitve dokazov, v tem primeru na strani tiste stranke v postopku, ki resničnost vsebine javne listine ugovarja.

Pri zasebni listini pa se resničnost tistega, kar je v njej zapisano ne domneva, in organ oziroma sodišče, resničnost dejstev, ki se dokazujejo z zasebno listino, presoja prosto, brez zakonskih domnev. Glede na navedeno je pravna varnost pravic, ustanovljenih z notarsko listino oziroma pravna varnost pravnih razmerij, urejenih z notarsko listino, bistveno večja kot pravna varnost pravic oziroma pravnih razmerij, ustanovljenih oziroma urejenih z zasebno listino.

Notarji kot osebe javnega zaupanja:

- **sestavljajo po določbah ZN javne listine o pravnih poslih, izjavah volje oziroma dejstvih, iz katerih izvirajo pravice;**
- **prevzemajo listine v hrambo, denar in vrednostne papirje pa za izročitev tretjim osebam ali državnim organom;**
- **opravljajo vse oblike alternativnega reševanja sporov;**
- **izvajajo po nalogu sodišč opravila, ki se jim lahko odstopijo po zakonu in**

pogodbenci pod enakimi pogoji in v enakem obsegu kot v državi, v kateri je bila izdana. Določbe te pogodbe se nanašajo tudi na javne listine, ki jih v teh državah izdajajo notarji.

⁵⁰ Obstajajo pa kritike tega sistema. V zvezi z notariatom, kot je uzakonjen, Mozetič navaja, da je uveden arhaični sistem latinskega tipa notariata, ki je imel svoj smoter v pogojih, ko so le redki znali pisati. Nekdanji, v času Justinijana imenovani »tabelliones«, so bili zato dobesedno »pisarji«. Ime so dobili po voščenihih tablicah (it. Tavolette), po katerih so pisali. Iz tega izhajajoč sistem notarstva se je zgodovinsko ukoreninil v pretežnem številu držav Evrope, in čeprav je postal v bistvu cokla sodobnemu odvijanju pravnega prometa, se je uspel obdržati, saj je svoje tipalke z navezavo raznih zakonov in podzakonskih predpisov na institucijo notarja razpredel v celotnem pravnem sistemu. Prav zaradi tega atributa zakoreninjenosti se ga mnogi danes ne morejo rešiti, čeprav bi želeli. Glej E. Mozetič: Notariat – predlog za spremembo zakonodaje, v: PP, št. 398I1998, str. 20, Priloga.

- **izvajajo druga opravila, za katera jih pooblašča zakon.**

Prihodki notarjev kot oseb javnega zaupanja so javni za potrebe varovanja ugleda notariata kot javne službe in za zagotavljanje zaupanja strank glede delovanja notariata kot javne službe. Poleg prihodka notarja so javni tudi njegovo ime in priimek ter naslov sedeža notarske pisarne. Podatke brezplačno posreduje javnosti Notarska zbornica Slovenije, ki jih pridobi od notarjev.

Notarske listine so:

- **notarski zapisi,**
- **notarski zapisniki in**
- **notarska potrdila.**

Notarske listine in njihovi odpravki so **javne listine, če so bile upoštevane pri njihovem sestavljanju oziroma odpravljanju vse bistvene formalnosti, določene v zakonu.**⁵¹

Notarski zapis, v katerem je določena obveznost nekaj dati, storiti, opustiti ali trpeti, glede katere je dovoljena poravnava, je izvršilni naslov, če zavezanec soglasje za njegovo neposredno izvršljivost izjavi v istem ali posebnem notarskem zapisu in če je terjatev zapadla.

Notar sme na zahtevo strank **sestavljati tudi zasebne listine**. V nepravdnih zadevah pred sodišči in v nespornih stvareh pred drugimi državnimi organi sme zastopati stranke kot pooblaščenec, če so zadeve v neposredni zvezi s kakšno notarsko listino, sestavljeno pri njem. Kadar opravlja te zadeve, ima notar pravice in dolžnosti ter odgovarja kot odvetnik.

Notar ne sme zastopati stranke v postopku, v katerem se v celoti ali deloma izpodbija listina, pravni posel ali drugo dejanje, pri katerem je sodeloval kot notar v smislu 2. člena ZN.

Ob **pogoju vzajemnosti** ima notarska listina, izdana v tuji državi, v Republiki Sloveniji enako pravno veljavo kot notarska listina, izdana po ZN.

Če ni določeno kaj drugega, je pod pogojem vzajemnosti tuji notarski zapis v Republiki Sloveniji izvršljiv neposredno, če se nanaša na pravice, ki niso v nasprotju s pravnim redom Republike Slovenije, in če vsebuje vse elemente, ki so za izvršljivost potrebni po ZN.

11.3 Pristojnosti notarjev

Notar ima po zakonu več pristojnosti.

Najpomembnejša pristojnost notarja je **sestavljanje javnih listin o pravnih poslih (notarski zapisi/ notarski zapisniki/ notarska potrdila), o izjavah volje ali o dejstvih, iz katerih izvirajo pravice.**

Druga najpomembnejša pristojnost notarjev je **hramba listin** – gre predvsem za hrambo listin, ki jih je sestavil notar v obliki notarskih zapisov, torej listin o sklenjenih pravnih poslih (npr.

⁵¹ Notarski zapis, pri katerem niso spoštovane obličnosti, nima pravnega učinka javne listine (glej prvi odstavek 45. člena ZN).

kupnih ali darilnih pogodbah glede nepremičnin, pogodbah o ustanovitvi gospodarskih družb itd.) ali o enostranskih izjavah volje (npr. o oporokah, izjavljenih pred notarjem). Hramba takšnih listin pri notarju je pod pogoji, ki jih določa zakon, obvezna. Poleg navedenih vrst listin pa notarji na zahtevo strank prevzemajo v hrambo tudi druge listine. Od strank prevzemajo po njihovem pooblastilu tudi denar in vrednostne papirje zaradi izročitve tretjim osebam ali državnim organom.

Kot tretjo vrsto pristojnosti zakon notarje **vključuje v vse oblike alternativnega reševanja sporov.**

Četrta vrsta pristojnosti notarjev je **opravljanje določenih zadev po nalogu sodišča (npr. delno ali celotno vodenje zapuščinskih postopkov itd.)**, če zakon sodišča pooblašča, da notarjem take zadeve lahko odstopijo.

Pristojnosti notarja urejajo še Stvarnopravni zakonik, Obligacijski zakonik, Zakon o gospodarskih družbah, Zakon o varstvu kupcev stanovanj in enodružinskih stanovanjskih stavb, Zakon o menici, Zakon o čeku itd.

Poleg teh navedenih zadev, ki jih notar opravlja v okviru javnega pooblastila, danega notarju, sme notar na zahtevo strank sestavljati tudi zasebne listine; v nepravdnih zadevah pred sodišči in v nespornih stvareh pred drugimi državnimi organi pa sme notar zastopati stranke tudi kot pooblaščenec, če so zadeve v neposredni zvezi s kakšno notarsko listino, sestavljeno pri njem. V teh primerih ima notar pravice in dolžnosti ter odgovarja kot odvetnik. Te zadeve lahko torej notar opravlja le, če so na določen način povezane z opravljanjem notariata, ne pa neodvisno od tega. Gre za neke vrste *akcesorno dejavnost notarja*, ne pa za del njegovih notarskih pristojnosti.

Za zadeve, ki so v pristojnosti notariata, je značilno, da je praviloma od volje strank odvisno, ali se bodo v zvezi z njimi obrnile na notarja ali ne. Zakon pa glede nekaterih vrst pravnih poslov, o katerih notar sestavlja javne listine, ter glede nekaterih drugih notarskih opravil določa *obvezno pristojnost notarja*. Tako npr. ZN v 47. členu določa, da morajo biti v obliki notarskega zapisa sklenjeni naslednji pravni posli:

- **pogodbe o urejanju premoženjskih razmerij med zakoncema in zunajzakonskima partnerjema;**
- **pogodbe o razpolaganju s premoženjem oseb, ki jim je odvzeta poslovna sposobnost;**
- **sporazumi o odpovedi neuvedenemu dedovanju;**
- **drugi pravni posli, za katere zakon določa, da morajo biti sklenjeni v obliki notarskega zapisa.**

Poleg teh pravnih poslov pa ZN določa, da je treba tudi druge pravne posle skleniti obvezno v obliki notarskega zapisa, če tako določa drug zakon. Takšen drug zakon je npr. stvarnopravni zakonik (hipoteke, zemljiški dolg) in Zakon o gospodarskih družbah, ki med drugim določa, da morajo biti ustanovitveni akti družb sklenjeni v obliki notarskega zapisa.

Če gre za kršitev teh določb, in pravni posli niso sklenjeni v obliki notarskega zapisa, pravni posli niso veljavni. Zakon določa **ničnost (48. člen ZN)**.

Pristojnost notarjev je v teh primerih torej sankcionirana posredno prek pravne (ne)veljavnosti takšnih poslov. Tudi v drugih primerih notarjeve pristojnosti je ta sankcionirana posredno, npr. glede pristojnosti za overitve podpisov na zasebnih listinah (kupnih pogodbah glede avtomobilov, nepremičnin itd.). Zakon namreč glede nekaterih vrst pravnih poslov določa, da morajo biti sklenjeni v pisni obliki in da mora biti podpis ene od pogodbenih (včasih pa obeh) strank overjen. Pravnega posla brez potrebne overitve podpisa ni mogoče do konca realizirati na podlagi posebnih predpisov.

V zvezi s pristojnostjo overjanja podpisov je treba poudariti, da notarji niso pristojni overjati podpisov na listinah, ki so namenjene uporabi v tujini. Glede teh listin še vedno velja, da podpise na njih overjajo sodišča (t.i. **inozemske overitve**) po Zakonu o overitvi listin v mednarodnem prometu.

Med obvezne pristojnosti notarjev spada tudi **potrjevanje dejstev in izjav**. Eno od takšnih dejstev oziroma izjav je menični protest, to je posebno dejanje, ki ga mora menični upravičenec storiti v primeru, ko menična obveznost ni izpolnjena na dan zapadlosti, če hoče ohraniti meničnopravno varstvo. Enako velja za proteste čekov.

Listine, ki jih notarji sestavljajo v obliki javne listine o sklenjenih pravnih poslih ali o enostranskih izjavah volje, so po zakonu opredeljene kot **notarski zapis**. Listine, ki jih notarji izdajajo zaradi potrditve dejstev, zaradi overjanja podpisov, prepisov, prevodov itd. pa se imenujejo **notarska potrdila**. Poleg teh dveh vrst notarskih listin izdajajo notarji tudi tretjo vrsto listin, to je **notarske zapisnike**. Te listine izdajajo notarji v primerih, ko prevzemajo v hrambo določene listine ali ko prevzemajo v hrambo denar ali vrednostne papirje, ki so jim predani z namenom, da jih izročijo določeni osebi ali državnemu organu.

Notarske zapise praviloma hrani notar, ki jih je sestavil, udeležencem pravnega posla pa se običajno izdajajo odpravki, to je prepis izvornika notarskega zapisa, ki imajo enak učinek, kot izvornik sam. Po ZN smejo izvornike notarskih zapisov, ki so v hrambi pri notarju, zahtevati samo sodišča ali Notarska zbornica Slovenije. Upravni organi ter nosilci javnih pooblastil, ki odločajo po pravilih upravnega postopka, bodo, če zakon ne bo določal drugače, lahko od strank oziroma notarjev zahtevali le odpravke notarskih zapisov.

11.4 Ustavna izhodišča notariata

V zvezi z notariatom Ustava v 137. členu določa: **notariat je služba, ki jo ureja zakon**.

Ustava torej v celoti ureditev notariata prepušča zakonu. Iz umestitve določbe jasno izhaja, da gre za javno službo v okviru pravosodnega sistema. Z zagotavljanjem preventivne pravne varnosti v civilnopravnih razmerjih naj bi izpolnjeval javni interes.

»6. **Notariat je javna služba, katere izvrševanje je namenjeno varnosti v pravnem prometu. To je pomembna splošna dobrina, zaradi katere je dovoljeno - v skladu z načelom sorazmernosti - omejevati ustavno zagotovljeno pravico do dela, v tem primeru pravico do svobodnega opravljanja dela oziroma poklica (prvi odstavek 49. člena).** Ustava določa v tretjem odstavku 15. člena, da so človekove pravice in temeljne svoboščine omejene samo s pravicami drugih in v primerih, ki jih določa Ustava. **Pravica do svobodnega opravljanja notarskega poklica je omejena s pravicami drugih, da uživajo**

pravno varnost v pravnem prometu, ki jo zagotavlja notar z znanjem, izkušnjami in osebnostnimi lastnostmi. Tudi za poklic notarja velja svobodna izbira poklica, vendar je ta svoboda omejena na pravico, da je javna služba vsakomur dostopna pod enakimi pogoji (točka c 25. člena Mednarodnega pakta o državljanskih in človekovih pravicah; Uradni list SFRJ, št. 7-35/71), da mu pod temi pogoji ne more biti prepovedana oziroma da vanjo tudi ne more biti prisiljen.

Zakonodajalec je upravičen za poklic, ki se izvršuje kot javna služba, določiti **omejitvene pogoje tako objektivne (n. pr. poslovni prostor) kot subjektivne narave.** Med slednje sodijo tudi osebne značajske lastnosti, osebna primernost, ki daje določena jamstva za pošteno in vestno izvrševanje javne službe in zoper zlorabo poklica na račun strank. Te omejitve so določene za posamičen poklic, zato takšna ureditev ni v neskladju z Ustavo, če in kolikor so posamezne omejitve ali pogoji določeni na način, ki omogoča sodno preverjanje, kajti odločitev o tem, ali oseba izpolnjuje z zakonom določene pogoje za opravljanje službe, pomeni odločitev o njeni pravici, določeni v tretjem odstavku 49. člena Ustave in že citirani določbi Mednarodnega pakta. Zato **določitev pogoja javnega zaupanja za opravljanje notariata sama po sebi ni v neskladju z Ustavo, kolikor je določena v skladu z gornjimi usmeritvami, pa tudi ne more predstavljati kriterija moralnopolitične neprimernosti.** Ta je bil v prejšnjem sistemu opredeljen tako, da je omogočal privilegiranje ali diskriminacijo glede na svetovnonazorsko oziroma politično prepričanje in aktivnost.

Pri notarju pa gre za zahtevo po vestnosti in poštenju. Ta zahteva se izraža v obliki generalne klavzule, saj gre za splošno sprejete vrednostne predstave, ki se konkretizirajo v posameznem primeru. Ne gre za zaključen katalog vrednot, ampak se njihova vsebina napolnjuje s prakso. V pravnih razmerjih gre za vzpostavitev uresničljivih, zakonitih in moralno sprejemljivih pravnih poslov, preprečitev škode udeležencem pravnih poslov in zlorabe pravic, zagotavljanje uravnoteženja interesov med interesi pogodbenikov. **Notar ni zastopnik stranke, ampak oseba, ki naj bi ji zaupali obe pogodbeni stranki (zato zahteva po "javnem" zaupanju).** V skladu z navedenim morajo biti določeni tudi **posamični elementi, ki vežejo pristojni organ pri ugotavljanju pogojev za notarja pri oceni, ali je podan tak pogoj.**

Določitev, da ne izpolnjuje tega pogoja, kdor je v kazenskem postopku, zahteva od organa, ki je pristojen ugotavljati pogoj vrednosti zaupanja, da vsakemu, ki je v kazenskem postopku v času postopka imenovanja, odreče možnost, da se z drugimi poteguje za zasedbo notarskega mesta. Namen te zakonske določbe naj bi bil zagotoviti varstvo ljudi, ki zaupajo notarjevemu poslovanju. Če bi vzdržala ureditev, da že sam kazenski postopek vzpostavi nevrednost za opravljanje notarske službe, bi bilo mogoče kasneje ugotoviti, da lahko nevrednosti sploh ni bilo, ker bi se izkazalo, da je bila v kazenskem postopku v resnici nedolžna oseba. S tem bi že sam kazenski postopek učinkoval kot pravna posledica v smislu omejevanja ustavnih pravic, v tem primeru pravice kandidirati pod enakimi pogoji z drugimi za javno službo.

Domneva nedolžnosti nedvomno določa predvsem položaj obdolženega v kazenskem postopku, vendar ima vpliv tudi na druge postopke, ki predhodno zadenejo na vprašanje storjenega kaznivega dejanja, v tem smislu, da pred pravnomočnostjo sodbe za posameznika ne morejo nastati nobene škodljive posledice, še zlasti pa ne takšne, ki bi zunaj primerov tretjega odstavka 15. člena Ustave lahko pomenile omejevanje ustavnih pravic. Določitev kazenskega postopka kot negativnega pogoja za obstoj javnega zaupanja je glede na navedeno v nasprotju z domnevo nedolžnosti, določeno v 27. členu Ustave, in prepovedjo nedopustnega omejevanja ustavnih pravic iz tretjega odstavka 15. člena Ustave, zato je bilo treba izpodbijano določbo v tem delu razveljaviti. V preostalem delu pa izpodbijana določba ni v neskladju z Ustavo.

Izpodbijana določba v delu, navedenem v točki b) 5. odstavka te obrazložitve, predstavlja pravno posledico obsodbe, ki je v tem, da pomeni prepoved pridobitve določenega poklica.

Uzakonitev takšne pravne posledice je iz že navedenih razlogov ustavno dopustna in zato ni v neskladju niti z 49. členom niti s tretjim odstavkom 15. člena Ustave. Določba tudi ni v nasprotju s 155. členom Ustave o prepovedi povratne veljavnosti predpisa, ker ne gre za pravno posledico, ki bi imela naravo kazenske sankcije, ampak za pogoj, ki ga mora izpolnjevati oseba, ki se poteguje za opravljanje javne službe. Ta presoja torej ne zadeva vprašanja kaznovanja za storjeno dejanje, ampak vprašanje vrednostne presoje osebnostne primernosti in (ali) vestnosti in poštenja tistega, ki se mu poveri skrb za varnost pravnega prometa.

14. Načelo vestnosti in poštenja pri opravljanju notariata je eno od temeljnih načel, po katerih se mora ravnati notar. Jamstvo za njegovo pošteno in vestno opravljanje notarskega poklica je zato treba ugotavljati pred imenovanjem za notarja. To jamstvo pa se lahko opre samo na notarjevo življenje in ravnanje v določenem času pred presojo kandidature, da bi bilo mogoče vzpostaviti zaupanje v času imenovanja. Če se bo kasneje izkazalo, da ti pogoji niso več podani, bo notar razrešen na podlagi 7. točke prvega odstavka 19. člena ZN. 15. Pogoj vestnosti in poštenja nedvomno sodi med pogoje za opravljanje poklica notarja kot tudi drugih poklicev, pri katerih je zaradi varovanja splošnih dobrin ali varstva širšega kroga pravic tretjih dovoljeno predpisovanje takih pogojev za pridobitev poklica. Sposobnost in zanesljivost, vestnost in poštenost pri opravljanju določenih poklicev so kriteriji, ki se tudi v drugih državah zahtevajo za opravljanje takšnih poklicev, kot so notar, odvetnik, davčni svetovalec, revizor ipd. Po pravu Evropske unije se spoštujejo ugotovitve državnih organov države o teh kriterijih tudi v drugi državi in se ne ugotavljajo ponovno. To ni kriterij, ki bi ga lahko istovetili z moralnopolitično primernostjo, kot jo je poznal prejšnji pravni sistem in ki se je lahko uporabljala kot politični kriterij kadrovske selekcije. Zagotovljeno sodno varstvo v upravnem sporu na podlagi drugega odstavka 157. člena Ustave in v ustavni pritožbi je jamstvo, da se uporaba kriterija vestnosti in poštenja ne bo zlorabljala na škodo človekovih pravic. (*U-I-344/94, OdlUS IV, 54, Uradni list RS, št. 41/95*).

»6. Notariat je po določbi drugega odstavka 137. člena Ustave javna služba, ki jo ureja zakon. Postopek postavljanja notarjev ureja ZN. Po določbi prvega odstavka 10. člena ZN imenuje notarja na prosto notarsko mesto minister, pristojen za pravosodje, na predlog Notarske zbornice Slovenije. Imenovanje se opravi na podlagi javnega razpisa prostih notarskih mest (drugi odstavek 10. člena ZN). Za izbiro kandidatov, ki izpolnjujejo zakonske pogoje za imenovanje, pa je po določbi tretjega odstavka 10. člena pristojna Notarska zbornica. Le - ta za vsako razpisano prosto mesto predlaga ministru tri kandidate. Izjema od pravila o javnem razpisu notarskega mesta je predvidena samo v primeru, ko se na prosto notarsko mesto lahko imenuje oseba, ki je bila že imenovana za notarja (četrti odstavek 10. člena ZN). Pritožnik se je prijavil na razpis za imenovanje prvih trideset notarjev. Zanje so bile v prehodnih določbah ZN predvidene nekatere posebnosti glede postopka postavitve notarja. Po določbi prvega odstavka 125. člena ZN je bil minister za pravosodje dolžan v določenem roku razpisati prvih trideset notarskih mest. Notarje pa je bil po določbi drugega odstavka 125. člena ZN pristojen imenovati Državni zbor na predlog ministra za pravosodje. Minister je moral pred oblikovanjem predloga pridobiti mnenje tričlanske komisije, ki so jo sestavljali predstavniki Ministrstva za pravosodje, Vrhovnega sodišča in Odvetniške zbornice. (*Up-4/95, OdlUS V, 193*).

11.5 Načela ureditve notariata⁵²

V zvezi z ureditvijo notariata lahko razberemo nekaj načel:

11.5.1 notariat kot svoboden poklic

Notar ni vključen kot organ v državni organizem. Povezava z državo se odraža v t.i. temeljnem in uradno oblastnem razmerju. Notar **ni državni uradnik**, niti tedaj, ko izvršuje javna pooblastila. Vendar pa kot nosilec javnih pooblastil spada pod državno organizacijsko oblast. Po drugi strani ne opravlja svobodnega poklica v ožjem pomenu. Njegov položaj je nekje vmes med svobodnim poklicem in državnim uradnikom – **opravlja svoboden poklic, ki je podrejen državnemu nadzoru oziroma vezan z državno regulativo**. ZN sicer določa, da gre za »svoboden poklic«, vendar pa je jasno, da ni mogoče govoriti o svobodnem poklicu brez vsakršnih omejitev, temveč o poklicu s precejšnjimi omejitvami, z visoko stopnjo vezanosti z državno regulativo; pojem »svoboden poklic« pa vendarle razmejuje med državnim uradom in notariatom. Svoboden poklic pa je tudi določen pravni standard, ki omogoča uporabniku predpisa, da notariat kategorizira v skupino svobodnih poklicev, bodisi iz davčnih ali drugih razlogov.

11.5.2 načelo neodvisnosti

Načelo neodvisnosti in neopredeljenosti do strank je eden temeljnih atributov samostojnega notariata. Glede na mesto, ki ga ima notariat v ustavi, in glede na notarjevo obvezno izvrševanje nekaterih javnih pooblastil, ni mogoče prezreti primerjave med sodnikom in notarjem. Tudi za notarja je, enako kot za sodnika, nujno, da bi njegova dejavnost temeljila na čim večji samostojnosti in neodvisnosti. Načelo neodvisnosti sicer v zakonu in ustavi za notarja izrecno ni predvideno, kar pa ne pomeni, da za notarje ne bi veljalo. Ne moremo namreč dvomiti, da je neodvisnost notarjev nujno zagotovilo za opravljanje tega poklica, tako kot je urejen v ustavi in zakonih. Razsežnosti notarjeve neodvisnosti je torej treba izvajati **iz narave notariata in njegove funkcionalne pristojnosti v skladu z 2. členom ZN**. Iz tega zakonitega določila sledi, da notar opravlja svoboden poklic. **Neodvisnost pa je nujna komponenta svobodnega poklica**. Absolutne neodvisnosti v pravno urejeni dejavnosti ne moremo pričakovati, govorimo lahko kvečjemu o relativni neodvisnosti. Tudi sodnikova neodvisnost ne pomeni, da se nihče ne sme v nobenem primeru vmešavati v njegovo delo, temveč da je sodnik, ki spoštuje zakonitost, pri odločanju samostojen in neodvisen, vendar pa je vmešavanje na mestu, kadar je treba zagotoviti normalen potek izvajanja sodniške funkcije.

Notar je neodvisen v njegovi organizacijski samostojnosti, ki pa je prav tako omejena z načelom zakonitosti in z zahtevami, ki notarja zavezujejo, da opravlja javna pooblastila. Korelat neodvisnosti je državni nadzor nad opravljanjem notariata.

Nadzor nad zakonitostjo dela notariata opravlja ministrstvo za pravosodje, ki lahko odredi pregled poslovanja notarja ali začasnega zastopnika; predlaga uvedbo disciplinskega

⁵² Pregled povzet po Rijavec, Vesna: Položaj notarja v slovenskem pravnem sistemu, v: Podjetje in delo, št. 5/1994.

postopka; opravlja pregled poslovanja zbornice, njenega izvršnega odbora in predsednika ter arhiva; sprejema druge ukrepe, za katere ima pooblastilo v zakonu (109. člen ZN). Predsednik višjega sodišča, na območju katerega ima notar svoj sedež, pa je pristojen za nadzor v zvezi z zadevami, ki jih notar opravlja po nalogu sodišča (110. člen ZN). Neposreden nadzor nad poslovanjem opravlja zbornica (111. člen ZN).

11.5.3 neodvisnost od države

Notar je neodvisen od države. Ta zapoved je uresničena v ureditvi, da notar, po tem, ko je bil s strani države imenovan, v svojem položaju ni več podrejen organizacijskim zahtevam države. Za njegov položaj so odločilnega pomena temeljna načela, kot so **nezamenljivost in neodstavljenost in tudi gospodarska neodvisnost od države**.

Notar je tudi funkcionalno pri opravljanju svoje dejavnosti v precejšnji meri neodvisen od države (**stvarna neodvisnost**). Ni njegova dolžnost upoštevati navodila, ki bi mu jih dajali iz državne sfere. Njegova neodvisnost pa je **omejena z načelom zakonitosti**, ker je vezan na zakone, razen tega pa mora dopustiti državni nadzor svojega poslovanja. Notar naj z aktivnim sodelovanjem pri pripravi za sklenitev pravnega posla poskrbi za enake možnosti in pogodbeno pravičnost. Pri tem si morajo notarji kar naprej prizadevati **najti pravo sorazmerje med predpisano vezanostjo in obliko in drugimi zakonitimi zahtevami na eni strani ter zasebno avtonomijo strank na drugi strani**. Vendar pa je notarjeva dolžnost le, da mora sodelovati pri oblikovanju pravnih okvirov določenega pravnega posla, ne pa pri sprejemanju gospodarskih odločitev. Če notar pri kateri izmed strank ugotovi intelektualne in druge pomanjkljivosti, mora primankljaj na strani te stranke izravnati s poukom in svetovanjem in ji pomagati pri odločitvi.

11.5.4 neodvisnost do strank

Problemi lahko izhajajo iz dejstva, da je zaradi tesnega razmerja med notarjem in stranko prej mogoče pričakovati, da bo stranka na notarja prekomerno vplivala, še zlasti, ker mora notar zastopati tuje in ne lastnih interesov.

Na eni strani tako obstaja zakonita odvisnost notarja od stranke, ki določa predmet in obseg notarske storitve, po drugi strani pa s tem ne pridobi generalne pravice dajati obvezna navodila. **Notar ni dolžan upoštevati strankinih navodil, razen v obsegu, v katerem mora po zakonu upoštevati avtonomijo strank**. Stranke notarsko storitev zahtevajo, opredelijo to svojo zahtevo v dejanskem in pravnem pomenu, vendar navodila strank ne morejo vplivati na postopek, niti na to, da bi notar ravnal v nasprotju z materialnopravnimi predpisi. Notar je dolžan **spoštovati zakon tudi v nasprotju s strankino voljo**.

Neodvisnost od strank ne pomeni samo neodvisnost od njihovih navodil, temveč pomeni tudi, da ni kakšnih nadaljnjih pravnih ali dejanskih povezanosti s strankami.

Ni v nasprotju z neodvisnostjo od strank, če notar od njih dobiva plačilo za notarske storitve, s katerimi financira opravljanje dejavnosti in lastno preživljanje.

11.5.5 nepristranost

Notar je pristranski, če daje prednost eni stranki in zanemarja drugo, če posveča enemu udeležencu ali določenemu predmetu nesorazmerno večjo pozornost.

Notar **ne sme opravljati poslov, zaradi katerih bi bilo okrnjeno zaupanje v njegovo nepristranskost. Že samo ustvarjen videz pristranskosti zadošča, da nastopijo pravne posledice.** Notarska listina v tem primeru nima pravnih učinkov javne listine. ZN vsebuje prepoved poslovanja v primerih, ki so že vnaprej predvideni kot takšni, da je notarjeva nepristranskost dvomljiva (22. člen ZN). Gre za zadeve, v katerih nastanejo pravice in obveznosti zanj, za njegovega zakonca, zunajzakonskega partnerja, sorodnika v ravni črti, v stranski vrsti in po svaštvu do drugega kolena, ali za osebe, katerim je posvojitelj, posvojenec, rejnik, rejenec, skrbnik, zakoniti zastopnik, pooblaščenec.

Notarjeva dolžnost, da ostane nepristranski do vseh udeležencev, spada med temeljne, konstitutivne elemente notarskega položaja. Pomen te okoliščine za njegovo dejavnost je še poudarjen s tem, da bo nedvomno prevzeta dolžnost nepristrane izpolnitve notarskega opravila v etična pravila, saj je tudi že del prisege, ki jo mora notar podati pred pričetkom dejavnosti (drugi odstavek 16. člena ZN). **»Prisegam, da bom spoštoval pravni red Republike Slovenije in notariat opravljal vestno, pošteno in nepristransko.«** S tem se je notar zavezal, da bo preprečil že vsako morebitno možnost, da bi ravnal pristransko.

Nepristranskosti ne moremo preprosto pojmovati tako, da se notar ne bi smel postaviti na stran nobene izmed strank. Nasprotno, dolžnost nepristranskosti neredko terjaja ravno to, da se mora notar postaviti na stran ene izmed strank. Do takšnega položaja bi lahko prišlo v primeru, ko bi notar ugotovil, da si poskuša ena izmed strani pridobiti prednost s tem, da je druga stran glede pravnega položaja ali obstoja določenih dejstev v zmoti.

Naloga notarja pa ni, da bi vplival na gospodarske odločitve in na gospodarsko upravičeno sorazmerje obeh pogodbenih izpolnitev. Vsak udeleženec mora sam proučiti ekonomske učinke pravnega posla.

Za uveljavitev načela enake vrednosti dajatev pri dvostranskih pravnih poslih morajo stranke poskrbeti same. Notar mora posredovati tedaj, ko bi šlo za prekomerno prikrajšanje ene stranke.

V ureditev notariata so vgrajeni bolj ali manj uspešni mehanizmi, ki naj zagotavljajo neodvisnost in nepristranskost. Tako je notarska storitev pri dvostranskih pravnih poslih namenjena obema strankama, ki sta tudi zavezani za plačilo notarske storitve. Notar je javno odgovoren za svoje storitve, ki morajo biti v skladu z zahtevami, država si pridružuje pravico, da notarja odpokliče, da nadzoruje njegovo delo.

11.5.6 notar kot oseba javnega zaupanja

Notar je lahko samo oseba, ki izpolnjuje pogoj, da je **vreden javnega zaupanja**. Tega pogoja pa ne izpolnjuje, kdor je v kazenskem postopku ali je bil obsojen za kaznivo dejanje, zaradi katerega je moralno nevreden za opravljanje notariata, dokler se kazenska sankcija ne izbriše. V tem okviru, z upoštevanjem pravnega standarda moralne nevrednosti, pa bo nato mogoče presojati njegovo morebitno predkaznovanost ali pomen njegove vloge obdolženca v

kazenskem postopku. Vprašanje je, ali je obsodba za vsako kaznivo dejanje že ovira za notarjevo imenovanje (npr. navadno kaznivo dejanje zoper varnost cestnega prometa). Razrešitev pa zakon predvideva v primeru, da je bil notar obsojen za naklepno kaznivo dejanje, ki se preganja po uradni dolžnosti, na šestmesečno zaporno kazen, ali na hujšo kazen – v tem primeru je notarja vedno treba razrešiti. Notarja je mogoče razrešiti tudi, če ne izpolnjuje več z zakonom predpisanih pogojev za opravljanje notariata (3. in 7. točka prvega odstavka 19. člena ZN), kar pa pomeni, da lahko tudi obsodba za blažje kaznivo dejanje vpliva na presojo, da je moralno nevreden za opravljanje notariata. Prav tako lahko prekršitev javnega zaupanja pomeni tudi kakšno drugo zavržno ravnanje notarskega kandidata ali notarja.

11.5.7 posebni pogoji za imenovanje notarja

Zakon posebej ureja še pogoje za imenovanje notarja za nekatere posebne primere. Ob pogoju pravne vzajemnosti se lahko za notarja imenuje tuji državljan, ki ni državljan Slovenije in ki izpolnjuje še druge pogoje, ki so predpisani za notarsko funkcijo. K temu spada tudi aktivno znanje slovenščine, kar izhaja že iz prvega odstavka 8. člena ZN. V pogoj ustreznih delovnih izkušenj pa se prav tako šteje opravljanje pravniškega dela pri notarju, sodišču, odvetniku oziroma organu s funkcijami pravobranilstva v tuji državi, če je takšno delo koristno za usposobljenost, ki jo zahteva opravljanje notariata v Sloveniji.

11.5.8 nezdržljivost notarja (notariata)

Z notariatom je nezdržljivo **opravljanje odvetništva ali katerekoli plačane službe oziroma funkcije.**⁵³ Notarju ni dovoljeno opravljanje poslov, ki so nezdržljivi z ugledom in neoporečnostjo, ki ju zahteva opravljanje notariata, ali zaradi katerih bi bilo lahko okrnjeno zaupanje v notarjevo nepristranskost oziroma v verodostojnost po njem izdanih listin (drugi odstavek 9. člena ZN).

11.5.9 notar kot izvrševalec javnih pooblastil

Notariat je javna služba (1. člen ZN). Javno službo sestavlja določen obseg dolžnosti, pooblastil, pravic in pristojnosti, katerih reševanje je v tem primeru po zakonu abstraktno predvideno v okviru notariata. Razlikujemo med organizacijskopравnim in statusnopравnim pojmovanjem javne službe. V tem okviru je pomemben le organizacijskopравni pomen, po katerem je javna služba v okviru notariata možnost, ki jo ima posameznik na voljo za celo vrsto potrebnih storitev, ki temeljijo na zaznavanju in potrjevanju dejtev ter sodelovanju pravnega strokovnjaka pri sklepanju pravnih poslov in sestavi listin s posebnimi učinki. Notar je nosilec te službe, pri čemer jo opravlja kot končni subjekt v lastnem imenu, za lasten račun in namesto države. Ker **opravlja nekatere naloge, ki spadajo v oblastno sfero države, je dobila služba ime javna.** Kljub temu je poglobljena značilnost javne službe, da obstaja neodvisno od osebe, ki jo opravlja.

⁵³ Povsod po svetu pa ni tako. Kot primer se navaja Nemčija, kjer poznajo tri vrste notariata: samostojen notariat – Nurnotariat; odvetniški notariat – Anwaltsnotariat in državni notariat – Staatsnotariat.

Notranje razmerje notarja do države temelji na izpolnjevanju nalog, ki jih ima država. Kakšne vrste mora biti opravilo, da spada na področje, ki ga obdeluje javna služba, je stvar normativne odločitve in dodelitve. Država lahko predpiše, da bo sama izvajala pristojnosti, ki se nanašajo na zasebno sfero in lahko prepusti tudi funkcije iz javne sfere v reševanje zasebni sferi. Za notarja kot nosilca javnih funkcij veljajo običajne oblike nadzora, vezanosti in odgovornosti, kar mora zagotavljati, da bo notar v redu opravljal naloge, ki spadajo v državno sfero. Vendar pa je pri opravljanju javne službe tudi notarjem, tako kot sodnikom, treba zagotoviti neodvisnost.

Drugi nosilci državnih – javnih pooblastil so v glavnem uradniki in sodniki. Če primerjamo njihove organizacijsko pravne in službeno pravne položaje z notarjevimi, opazimo precejšnje podobnosti, zlasti kar zadeva ureditev pripravništva, položaja notarskih kandidatov, prepoved dodatne dejavnosti, sedež uradovanja, uradno okrožje, uradno in zunaj uradno obnašanje, ugled, dolžnost opravljanja dejavnosti, zavezanost k molčečnosti, uradna odgovornost, zastopanje, prenehanje opravljanja službe, disciplinski postopek in uradni nadzor.

Posebej pomemben atribut notarjevega pooblastila za opravljanje javne službe in izraz delegirane državne oblasti je poleg učinka javne listine prav učinek izvršljivosti, ki ga lahko ima notarska listina. Izvršljiva postane praviloma samo pravnomočna odločba, ki je bila izdana v predpisanem postopku in pri kateri so bila izčrpana tudi predvidena pravna sredstva. Zato notarji v tem smislu uživajo največje zaupanje države, ki jim je podelila tako pomembno pristojnost, da lahko postane izvršilni naslov listina, ki jo je sestavil notar kot prva in edina instanca.

Ne glede na pomemben prenos državnih pristojnosti na notarja, je notarska pisarna v organizacijskem smislu samostojna in je na notarskem žigu notarjevo ime. Notarski urad ni državni urad, notar ni državni uradnik, je pa nosilec nekaterih javnih pooblastil. Ni del celote državnih institucij, temveč je samostojen nosilec pravic in dolžnosti.

11.5.10 razmerje notarja do javnosti, strank

V razmerju do strank notar deluje kot uradna oseba in ne sme pri opravljanju notariata sklepati s strankami pravnih poslov. Tudi strankina zahteva za notarsko storitev ni ponudba za sklenitev mandatne pogodbe. Čeprav na zasebnopravni ravni, je vendar notarsko opravilo uradno opravilo, ki ga opravi notar po uradni dolžnosti, in ne na podlagi pogodbe o delu. Enako velja tako za potrditev dejstev in izdajanje javnih listin kot tudi za vse druge vrste notarske dejavnosti, razen za dejavnosti iz 5. člena ZN, pri katerih ima notar enake pravice in dolžnosti kot odvetnik.

Načelo oficialnosti, ki je v določeni meri uveljavljeno pri notarskem poslovanju, se odraža tudi v zavezanosti notarja, da ne more prekiniti notarske storitve ter ga tudi stranke, razen v zakonu določenih primerih, ne morejo odvezati ali zahtevati prenehanja, čeprav se storitev opravlja zgolj v njihovo korist. Notarjeva dolžnost pogovora s stranko in vsetovanja pomeni tudi, da mora stranko obvarovati pred nepotrebnimi stroški. Opravilo mora opraviti brez omahovanja, še posebej hitro pa tedaj, kadar je to glede na naravo zadeve nujno in mogoče.

Notar mora posebej poskrbeti za **varstvo interesov strank**, ki niso sposobne same skrbeti zase, kar pa še ne pomeni, da bi bila njegova dolžnost predlagati postavitev pod skrbništvo.

Notarja tudi ni mogoče z izdajo začasne odredbe ali s tožbo za plačilo odškodnine prisiliti, da bi opravil notarsko storitev. Edino pravno sredstvo pri odklonitvi storitev je **pritožba na notarsko zbornico (drugi odstavek 24. člena ZN)**. To potrjuje sklep, da ne gre za pogodbo o delu, pri kateri je mogoče dogovorjeno storitev izsiliti po sodni poti. V primeru prekršitve notarskih uradnih dolžnosti je stranki notar odgovoren sam. Pogodbena odgovornost ne pride v poštev niti tedaj, ko je notar pritegnil izpolnitvenega pomočnika.

Notarja veže **dolžnost opravljanja poklica**. Poslovanje za storitve po 2. členu ZN sme odkloniti le, če bi bilo v nasprotju z zakonom ali če obstajajo razlogi, zaradi katerih notar meni, da bi bil nepristranski. Pri zadevah iz 5. člena ZN sme notar enako kot odvetnik po lastni presoji sprejeti ali odkloniti opravilo, medtem ko je opravljanje zadev iz 2. člena ZN obvezno, razen v določenih, v zakonu navedenih primerih.

Če notar meni, da stranka ni upravičena skleniti določeni pravni posel, jo mora na to opozoriti. Pomisleki, ki jih notar zabeleži, ker stranke kljub temu zahtevajo sestavo listine, se ne morejo nanašati na strankino poslovno sposobnost. V takšnem primeru mora odkloniti svoje sodelovanje.

Po ZN notar **ne sme sodelovati pri simuliranih, dvomljivih pravnih poslih in pri pravnih poslih, kjer je v ozadju obid zakona**.

Notar mora odkloniti svoje sodelovanje, če se ne more na zanesljiv način prepričati o identiteti strank.

Pritožba pri odklonitvi ni vezana na rok; pritožniki so lahko osebe, ki so zahtevale notarsko opravilo. Notar naj bo pozvan, da bo zbornici posredoval tudi lastno stališče.

11.5.11 dolžnost ohranitve tajnosti

Zaradi zaupne narave razmerja ima notar pri opravljanju svoje dejavnosti pogosto vpogled v družinske in premoženjske okoliščine udeležencev. Tako je npr. smiselno svetovanje o sestavi oporoke le, če udeleženci notarja podrobneje seznanijo z osebnimi okoliščinami. Če ima npr. oporočitelj kakšnega nezakonskega otroka, za katerega žena ne ve, ali ima premoženje, ki ga ni prijavil, da bi se izognil davkom, mora za to notar vseeno izvedeti, da lahko stranki ustrezno svetuje. Notarjeva dejavnost predvideva, da mu udeleženci zaupajo, da o vse, kar mu bodo povedali, obdržal zase, in da ne bo povedal komu tretjemu, razen v primeru, ko mu prisilni predpisi nalagajo dolžnost, da je v določenih okoliščinah obvestilo dolžan dati tretjim. Dolžnost ohranitve tajnosti ne velja samo za notarja, temveč tudi za njegove sodelavce.

Samo prizadeti sme notarja odvezati te dolžnosti. Kadar je pri posameznem notarskem opravilu udeleženih več oseb, npr. pri prodajni pogodbi prodajalec in kupec, potrebuje odvezo od obeh udeležencev, da sme v pravdi izpovedati kot priča o določenih okoliščinah v zvezi s to pogodbo, za katere je izvedel kot notar pri opravljanju notarske storitve. Če je prizadeta oseba umrla ali če ni znano njeno bivališče, lahko nadzorni organ odveže notarja dolžnosti ohranitve tajnosti.

Dolžnost ohranitve tajnosti se razteza na vse okoliščine, ki jih je notar izvedel pri opravljanju svoje dejavnosti. Tako tudi ime posameznega udeleženca oziroma okoliščine, da je posameznik bil pri notarju, sapda pod to dolžnost. Četudi bi najbližji sorodnik katerega od

udeležencev hotel izvedeti le, ali je ta udeleženec sploh bil pri notarju, mu notar tega ne sme povedati.

11.5.12 nedovoljena konkurenca

Tuje izkušnje kažejo, da ni vsem notarjem zagotovljen enak obseg dela, čeprav je njihovo delovno okrožje običajno določeno glede na število prebivalcev. Ker pa pristojnost posameznega notarja ni določena s kakšnimi obveznimi predpisi, je razumljivo, da bodo stranke običajno sicer obiskale najbližjega notarja, vedno pa ne bo tako.

Notarji pa se v konkurenčne namene ne morejo posluževati cenovnih mehanizmov, saj je notarska tarifa natančno določena in njena uporaba obvezan. Notar prav tako ne more veljavno skleniti dogovora o pavšalnem plačilu nagrade in stroškov, niti se ne more odpovedati stroškom, v vsakem primeru pa je dolžan skrbeti, da stranki ne povzroči nepotrebnih stroškov.

11.5.13 notarjeva odgovornost

Notarjeva odgovornost za kršitve svojih dolžnosti je lahko:

- **civilna,**
- **kazenska,**
- **disciplinska.**

Tudi ZN opredeljuje notarjevo civilno odgovornost – notar odgovarja stranki za škodo, če krivdno prekrši dolžnost ali pooblastila iz zakona (drugi odstavek 6. člena ZN). V tem primeru mora notar stranki povrniti škodo.

Notarjeva civilna odgovornost se deli na:

- pogodbeno;
- nepogodbeno.

Pogodbena odškodninska odgovornost notarja veže v enaki meri kot odvetnika, kadar nastane v zvezi s sestavljanjem zasebnih listin ali v zvezi z zastopanjem stranke v vlogi pooblaščenca v nepravdnih zadevah pred sodišči in v nespornih zadevah pred drugimi državnimi organi. Po drugem odstavku 5. člena ZN je namreč v teh primerih notar odgovoren kot odvetnik.

Notar mora svoje delo opravljati pošteno, vestno in v skladu s predpisi (prvi odstavek 6. člena ZN).

Če je notarski akt neveljaven iz razloga, ki je na strani notarja, za katerega je odgovoren notar, ta ni upravičen niti do plačila nagrade niti stroškov. Če mu je stranka že kaj plačala, ji mora notar znesek vrniti.

Notar je odgovoren, da se je vse, kar je zapisano v notarski listini, zgodilo pred njim na opisan način. Odgovoren je tudi za vsako netočnost, četudi bi bila posledica površnosti ali

nepazljivosti – **ena najpomembnejših notarskih dolžnosti je dolžnost, prizadevati si za točnost in resnico.**

V teh primerih je notar odgovoren stranki in tudi tretjim. Notarska dejavnost po 2. členu ZN ne temelji na zasebnopravni pogodbi o delu, temveč je **razmerje, ki nastane med stranko in notarjem, javnopravne narave.** Kljub temu pa takšno razmerje ne ustanavlja odgovornosti države za izvrševanje državnih nalog.

Čeprav notar izvršuje javna pooblastila, je sam odgovoren za prekršitev uradne dolžnosti, povezane z izvrševanjem javnih pooblastil. Notarjeva odgovornost je v razmerju med stranko in notarjem vedno zagotovljena, čeprav so ga udeleženci izbrali sami. Zato je razumljivo, da se udeleženci z večjim zaupanjem podajajo k notarju, ker že vnaprej vedo, da je notar za škodo, ki nastane zaradi kršitve njegovih dolžnosti z vsaj nezavestno malomarnostjo, odgovoren s svojim celotnim premoženjem. Ta možnost, ki je na voljo udeležencem, da se v primeru škode obrnejo neposredno na notarja, še dodatno pritiska na notarja, da vestno opravlja svoje dolžnosti, poleg tega pa ustvarja med notarjem in stranko odnos na podlagi osebne odgovornosti, ki med državnim uslužbencem in stranko ne more nastati, ker je za delo državnega uslužbenca odgovorna država.

Samoumevna predpostavka za nastanek takšnega osebnega zaupnega razmerja fiduciarnega – je zagotovilo, da bo notar morebitne odškodninske zahtevke tudi zmožel izpolniti. Zato mora notar skleniti ustrezno zavarovanje za svojo odgovornost.

Za sestavo neresnične listine je lahko notar odgovoren tudi **kazensko.** Neresnična je npr. listina, s katero notar potrjuje, da so bile pred njim sežgane določene listine, čeprav je za sežig izvedel le na podlagi izjave neke osebe.

Zakon določa tudi **disciplinsko odgovornost notarjev.** Notar je za disciplinske kršitve odgovoren stanovskemu organom.

11.6 Imenovanje in razrešitev notarjev

Za notarja je lahko imenovan, kdor izpolnjuje naslednje **pogoje:**

- 1. da je državljan Republike Slovenije,**
- 2. da je poslovno sposoben in ima splošno zdravstveno zmožnost,**
- 3. da ima v Republiki Sloveniji pridobljen strokovni naslov univerzitetni diplomirani pravnik ali v Republiki Sloveniji nostrificirano v tujini pridobljeno diplomo pravne fakultete,**
- 4. da je opravil pravniški državni izpit,**
- 5. da ima pet let praktičnih izkušenj na pravniških delih po opravljenem pravniškem državnem izpitu, od tega najmanj eno leto pri notarju, na sodišču, pri odvetniku, na državnem tožilstvu ali pri državnem pravobranilstvu,**
- 6. da je vreden javnega zaupanja za opravljanje notariata,**
- 7. da aktivno obvlada slovenski jezik,**
- 8. da ima opremo in prostore, ki so potrebni in primerni za opravljanje notariata,**
- 9. da še ni dopolnil 64 let.**

Ne glede na 1. točko je, ob pogoju pravne in dejanske vzajemnosti, lahko imenovan za notarja tudi tuj državljan, ki izpolnjuje ostale pogoje.

Šteje se, da pogoj iz 5. točke izpolnjuje tudi oseba, ki je pravniško delo opravljala pri notarju, sodišču, odvetniku oziroma organu s funkcijami državnega pravobranilstva v tuji državi, če je takšno delo koristno za usposobljenost, ki jo zahteva opravljanje notariata v Republiki Sloveniji. Šteje se, da pogoj iz 5. točke izpolnjuje tudi oseba, ki je redni ali izredni profesor civilnega prava.

Pogoja iz 6. točke ne izpolnjuje tisti, za katerega je na podlagi dosedanjega dela, ravnanja ali obnašanja utemeljeno sklepati, da notarskega poklica ne bo opravljal strokovno, pošteno ali da kot notar ne bo varoval ugleda notarskega poklica ter nepristranskosti, ali kdor je bil obsojen za kaznivo dejanje, zaradi katerega je moralno nevreden za opravljanje notariata, dokler se kazenska sankcija po zakonu ne izbriše.

Notarja imenuje na prosto notarsko mesto minister, pristojen za pravosodje. Pred imenovanjem notarja **pridobi mnenje Notarske zbornice Slovenije o prijavljenih kandidatih, ki pa zanj ni zavezujoče.** Notarska zbornica Slovenija lahko poda mnenje o prijavljenih kandidatih v 30 dneh.

Razpis prostega notarskega mesta objavi ministrstvo, pristojno za pravosodje (v nadaljnjem besedilu: ministrstvo), v Uradnem listu Republike Slovenije. Vloge za imenovanje na razpisano prosto notarsko mesto se vložijo pri ministrstvu. Z nepopolnimi in prepozno vloženi prijavi se ravna v skladu z zakonom, ki ureja splošni upravni postopek. Prijave, ki ne izpolnjujejo razpisnih pogojev, ministrstvo zavrne po določbah zakona, ki ureja splošni upravni postopek. Minister, pristojen za pravosodje, lahko imenuje notarja na prosto mesto v drugem kraju brez razpisa. Pred imenovanjem notarja pridobi mnenje Notarske zbornice Slovenije, ki pa zanj ni zavezujoče. Notarska zbornica Slovenija lahko poda mnenje o prijavljenih kandidatih v 30 dneh. **Zoper odločbo o imenovanju notarja ni pritožbe, dovoljen pa je upravni spor.** Tožba v sporu se vložijo v petnajstih dneh od vročitve odločbe. O tožbi iz prejšnjega odstavka odloči sodišče v postopku na prvi stopnji najkasneje v tridesetih dneh od njene vložitve, na drugi stopnji pa najkasneje v tridesetih dneh od prejema pritožbe. Postopek imenovanja na prosto notarsko mesto se prekine do pravnomočnosti sodne odločbe.

Minister, pristojen za pravosodje, opravi izbiro izmed kandidatov, ki izpolnjujejo zakonske pogoje za imenovanje. Izbira se opravi po izvedenem izbirnem postopku, v katerem se preveri strokovna usposobljenost ter izpolnjevanje pogoja iz 6. točke.

Izbirni postopek opravijo člani komisije, ki jo imenuje minister, pristojen za pravosodje. Člani komisije morajo imeti opravljen pravniški državni izpit in najmanj pet let izkušenj na pravniških delih. Izbirni postopek se opravi s preverjanjem strokovne usposobljenosti iz dokumentacije, ki jo je predložil kandidat in s pisnim preizkusom usposobljenosti ali z ustnim razgovorom. Člani komisije najkasneje v sedmih dneh po opravljenem izbirnem postopku ministru, pristojnemu za pravosodje, posredujejo svoje mnenje o izpolnjevanju pogojev. Ustni razgovor lahko s kandidati za imenovanje na notarsko mesto opravi tudi minister, pristojen za pravosodje.

Število in sedeže notarskih mest določi ministrstvo tako, da pride najmanj eno notarsko mesto na območje okrajnega sodišča. Na območjih z večjo koncentracijo prebivalstva ter intenzivnejšim gospodarskim poslovanjem se glede na obseg notarskega poslovanja

določi število notarskih mest tako, da pride najmanj po en notar na vsakih dvajset tisoč prebivalcev.

Notar sme **opravljati svoje poslovanje za vse območje Republike Slovenije**. Sodišča smejo nalagati opravljanje zadev v smislu 2. člena tega zakona samo notarjem, ki imajo sedež na njihovem območju; če je teh več, pa po času naloga sodišča, upoštevaje abecedni red priimkov notarjev.

Notarske zapise pravnih poslov o ustanovitvi hipoteke in zemljiškega dolga na nepremičninah sestavi notar, ki ima sedež notarske pisarne na območju okrajnega sodišča, ki je pristojno za vpis hipoteke in zemljiškega dolga v zemljiško knjigo. Če je predmet obremenitve s hipoteko ali zemljiškim dolgom več nepremičnin, ki so vpisane v zemljiških knjigah večih sodišč, je pristojen notar s sedežem pisarne na območju tistega okrajnega sodišča, pri katerem je zemljiška knjiga, v katero je vpisana glavna nepremičnina. Pogoj iz tega odstavka izpolnjuje tudi notar, ki mu je v skladu z drugim odstavkom 20. člena tega zakona dovoljeno opravljanje poslovanja zunaj sedeža notarske pisarne. Če notar zaradi omejitve poslovanja iz 22. člena tega zakona v posamezni zadevi ne sme poslovati, je za sestavo notarskega zapisa iz prejšnjega odstavka tega člena pristojen notar, ki ga določi predsednik Notarske zbornice Slovenije.

Notar sestavlja notarske listine v slovenskem jeziku. Na območjih, kjer je uradni jezik tudi italijanščina ali madžarščina, sestavlja notarske listine, če stranka uporablja italijanski ali madžarski jezik, v obeh uradnih jezikih. V tujem jeziku, ki ni uradni jezik, lahko sestavi notar listino na zahtevo stranke le, če izpolnjuje pogoje za sodnega tolmača in če je listina namenjena uporabi v tujini. Če stranke oziroma drugi udeleženci pri sestavljanju listine ne razumejo jezika, v katerem je listina sestavljena, mora listina vsebovati klavzulo, da jim je bila njena vsebina v celoti prevedena. Prevaja notar ali, na zahtevo stranke, sodni tolmač.

Notar mora skleniti zavarovalno pogodbo za škodo, za katero je odgovoren strankam po obligacijskih predpisih. Minister, pristojen za pravosodje, določi najnižjo zavarovalno vsoto. Predlog glede višine zavarovalne vsote pošlje minister, pristojen za pravosodje, Notarski zbornici Slovenije, ki lahko v 30 dneh poda pripombe na predlog. Minister, pristojen za pravosodje, na pripombe ni vezan. Notar je dolžan zavarovalno pogodbo v 30 dneh uskladiti z zavarovalno vsoto.

Pred prisego si mora notar priskrbeti **pečat in žig**. Pečat in žig morata vsebovati grb Republike Slovenije, ime in priimek notarja, naziv notarskega mesta in ime kraja, v katerem ima notar sedež. Odtis pečata in žiga ter notarjev podpis overi predsednik okrožnega sodišča, na območju katerega ima notar sedež. Overjena odtisa pečata in žiga ter overjeni notarjev podpis deponira predsednik sodišča pri Notarski zbornici Slovenije. Za potrebe elektronske sestave listin iz 2. člena tega zakona si mora notar pred prisego priskrbeti varen elektronski podpis kot notarski elektronski podpis, overjen s kvalificiranim potrdilom v skladu s tretjim odstavkom 38.a člena tega zakona. Zahtevo za izstavitev kvalificiranega potrdila in izkaznice za notarski elektronski podpis je treba predložiti Notarski zbornici Slovenije. S prenehanjem notarske službe ali ob suspenzu preneha tudi pooblastilo za uporabo elektronskega notarskega podpisa. Notar mora izkaznico vrniti Notarski zbornici Slovenije in zahtevati preklic kvalificiranega potrdila.

Potem, ko so opravljena dejanja iz 14. in 15. člena tega zakona, izreče notar **prisego pred predsednikom višjega sodišča, na katerega območju je sedež notarskega mesta, na**

katero je notar imenovan. Prisega se glasi: »Prisegam, da bom spoštoval pravni red Republike Slovenije in notariat opravljal vestno, pošteno in nepristransko.«

Notarska zbornica Slovenije določi in objavi datum nastopa poslovanja notarja v Uradnem listu Republike Slovenije potem, ko prejme kopijo zapisnika o prisegi.

Notar se razreši:

- 1. če pisno izjavi, da ne želi več opravljati notariata;**
- 2. če sprejme plačano službo oziroma funkcijo ali se vpiše v imenik odvetnikov (9. člen);**
- 3. če je obsojen za naklepno kaznivo dejanje, ki se preganja po uradni dolžnosti, na kazen zavora šestih mesecev ali na hujšo kazen;**
- 4. če mu je izrečen varnostni ukrep prepovedi opravljanja notariata;**
- 5. če opravlja posle, ki niso združljivi z ugledom in neoporečnostjo, ki ju zahteva opravljanje notariata;**
- 6. če brez utemeljenega razloga ne začne poslovati z dnem, ki je določen kot začetek nastopa poslovanja (17. člen);**
- 7. če se ugotovi, da ne izpolnjuje več z zakonom predpisanih pogojev za opravljanje notariata;**
- 8. če je disciplinsko kaznovan z ukrepom odvzema pravice opravljati notariat;**
- 9. z upokojitvijo, vendar najkasneje, ko dopolni 70 let starosti.**

Razrešitveni razlog iz prejšnjega odstavka nastopi v primeru iz:

- **1. točke prejšnjega odstavka z dnem, ko pisna izjava prispe k ministrstvu ali z dnem, navedenim v pisni izjavi,**
- **2. točke prejšnjega odstavka z dnem nastopa službe oziroma funkcije oziroma z dnem vpisa v imenik odvetnikov,**
- **3. in 4. točke prejšnjega odstavka s pravnomočnostjo sodbe,**
- **5. točke prejšnjega odstavka z dnem, ko to ugotovi Notarska zbornica Slovenije ali ministrstvo,**
- **6. točke prejšnjega odstavka z dnem, ko bi moral začeti poslovati,**
- **7. točke prejšnjega odstavka z dnem, ko to ugotovi Notarska zbornica Slovenije ali ministrstvo,**
- **8. točke prejšnjega odstavka s pravnomočnostjo odločbe disciplinskega organa,**
- **9. točke prejšnjega odstavka z dnem upokojitve oziroma z iztekom leta, v katerem je notar dopolnil starost 70 let.**

O nastopu razrešitvenega razloga iz 1., 2., 5., 6., 7. in 9. točke prvega odstavka tega člena obvesti Notarska zbornica Slovenije ministrstvo takoj, ko zanj zve, o nastopu razrešitvenega razloga iz 3., 4. in 8. točke pa ga obvesti sodišče oziroma disciplinska komisija, ki je sodbo oziroma odločbo izdala.

Obstoj razrešitvenih razlogov iz 2., 5., 6. in 7. točke prvega odstavka tega člena lahko ugotovi tudi ministrstvo pri izvajanju pristojnosti po določbah tega zakona.

Odločbo o razrešitvi notarja izda minister, pristojen za pravosodje. Zoper odločbo ni pritožbe, dovoljen pa je upravni spor.

Tožba v sporu se vložijo v petnajstih dneh od vročitve odločbe.

O tožbi mora sodišče odločiti v postopku na prvi stopnji najkasneje v tridesetih dneh od njene vložitve, na drugi stopnji pa najkasneje v tridesetih dneh od prejema pritožbe.

11.7 Splošne določbe o notarskem poslovanju

Notar mora imeti svojo **pisarno v kraju, kjer je sedež njegovega notarskega mesta.**

Notarska zbornica Slovenije lahko dovoli notarju periodično opravljanje poslovanja zunaj sedeža notarskega mesta, če tako narekujejo potrebe prebivalstva. Uradne ure notarskih pisarn predpiše minister, pristojen za pravosodje. Notar lahko na predlog stranke opravi uradno dejanje zunaj časa, določenega s predpisom, kot tudi ob praznikih ali dela prostih dnevih.

Notar ne sme začeti poslovati pred dnem, ki je objavljen kot dan začetka njegovega poslovanja. Notar, ki je nastopil poslovanje na novem notarskem mestu, mora z istim dnem prenehati poslovati na prejšnjem notarskem mestu.

Notar ne sme sestavljati listin, iz katerih neposredno izhajajo pravice ali obveznosti zanj, za njegovega zakonca ali osebo, s katero živi v zunajzakonski življenjski skupnosti, za osebe, s katerimi je v sorodstvu v ravni črti do kateregakoli kolena, v stranski vrsti ali po svaštvu pa do drugega kolena, ali za osebe, katerim je posvojitelj, posvojenec, rejnik ali skrbnik, ali v zadevah, v katerih je zakoniti zastopnik kakšnega udeleženca ali njegov pooblaščenec. Notarska listina, sestavljena v nasprotju z navedenim, nima pravnih učinkov javne listine.

Notar ne sme opravljati zadev iz 2. člena tega zakona v poslih, ki so po zakonu nedopustni ali o katerih sumi, da jih stranke sklepajo samo navidezno ali zato, da bi se izognile zakonskim obveznostim ali da bi protipravno oškodovale tretjo osebo. Prav tako notar ne sme poslovati z osebo, o kateri ve, da zaradi mladoletnosti ali iz drugega zakonskega razloga ni sposobna skleniti pravnega posla.

Notar odkloni poslovanje v primerih, ki jih določa ta zakon.

O utemeljenosti odklonitve poslovanja na predlog stranke odloči Notarska zbornica Slovenije. Notar mora Notarski zbornici Slovenije na njeno zahtevo posredovati pisno pojasnilo o razlogih za odklonitev poslovanja. Organ Notarske zbornice Slovenije, ki v skladu z njenim statutom odloča o utemeljenosti notarjeve odklonitve poslovanja, mora o tem odločiti v osmih dneh od prejema predloga. Zoper odločbo Notarske zbornice Slovenije ni pritožbe, dovoljen pa je upravni spor.

Če notar pri sestavi listine o pravnem poslu ali pri overitvi podpisa na listini o pravnem poslu ugotovi, da zastopnik ni upravičen za zastopanje stranke pri sklenitvi pravnega posla ali, da so interesi zastopnika v nasprotju z interesi zastopane stranke, mora udeleženca notarskega opravila na to opozoriti ter jih poučiti o posledicah tako sklenjenega pravnega posla. Če udeleženci vztrajajo pri zahtevi za sestavo notarske listine, mora notar zahtevi ugoditi ter na listini navesti, s kakšnimi pomanjkljivostmi in pravnimi posledicami je udeleženca seznanil. Če udeleženci takšni zaznambi nasprotujejo, mora notar sestavo notarske listine odkloniti.

Notar mora **varovati kot tajnost podatke o osebah, dejstvih oziroma pravnih razmerjih, glede katerih sestavi notarski zapis**, kolikor iz volje strank ali vsebine pravnega posla ne izhaja kaj drugega. Predpisi o sodnih in upravnih postopkih določajo, kdaj in v kakšnem obsegu je notar dolžan dati podatke sodišču ali drugemu državnemu organu. Dolžnost veže tudi osebe, zaposlene pri notarju.

Preiskava ali zaseg listin, ki so v hrambi pri notarju, ter denarja in vrednostnih papirjev, ki jih je notar prevzel zaradi predaje tretji osebi, kakor tudi notarjevih poslovnih knjig in drugih dokumentov notarske pisarne je dovoljena samo glede listin in predmetov, ki so izrecno navedeni v odredbi o preiskavi, izdani v kazenskem postopku.

Pri preiskavi notarske pisarne mora biti navzoč predstavnik Notarske zbornice Slovenije.

Notar ne sme biti priprt v kazenskem postopku, ki je uveden proti njemu zaradi suma kaznivega dejanja, storjenega pri opravljanju notariata, brez poprejšnjega dovoljenja senata treh sodnikov višjega sodišča, na območju katerega se vodi postopek. O odreditvi pripora sodišče obvesti Notarsko zbornico Slovenije.

Pečat in žig sme notar uporabljati samo za dejanja, ki jih je opravil med poslovanjem. Pečat in žig mora skrbno varovati pred dostopnostjo tretjim osebam. Če notarju pečat ali žig izgine ali ga izgubi, mora o tem brez odlašanja obvestiti Notarsko zbornico Slovenije. Novi pečat in žig, ki se morata po obliki razlikovati od prejšnjih, notar lahko uporablja po overitvi odtisov. Enako velja, če je treba spremeniti vsebino pečata in žiga zaradi spremembe notarjevega imena ali sedeža. Če se prejšnji pečat ali žig najde ali spremeni, ga mora notar predati Notarski zbornici Slovenije, ki ga komisijsko uniči. Če notar spremeni podpis, ga sme uporabljati šele potem, ko je overitev novega podpisa deponirana.

V notarski listini mora notar verno in popolno zapisati izjave, podane pred njim, oziroma dejstva, ki jih je neposredno zaznal.

Notarske listine so lahko v fizični ali elektronski obliki.

Notarske listine v fizični obliki morajo biti pisane na papir, ki glede formata in kakovosti ustreza standardom, določenim z aktom Notarske zbornice Slovenije. Notarske listine v fizični obliki smejo biti ročno izpisane s trajno obstojnim črnilom ali z napravami za pisanje besedil, ki omogočajo trajno obstojen zapis. Uporaba drugih postopkov zapisovanja je dovoljena le, če zagotavljajo enake značilnosti kot natipkana listina.

Notarske listine v elektronski obliki morajo izpolnjevati pogoje za zapis in hrambo podatkov v elektronski obliki glede nespremenljivosti, verodostojnosti in zanesljivosti shranjevanja, ki so določeni z zakonom.

Prazna mesta v notarski listini v fizični obliki morajo biti izpolnjena s črtami. Notarska listina v fizični in elektronski obliki se mora označiti z oznako in številko vpisnika, pod katero je vpisana. Če obsega notarska listina v fizični obliki več strani, se morajo te označiti z zaporednimi številkami.

Zneski, datumi in druge številčne oznake v notarski listini v fizični ali elektronski obliki morajo biti izpisani tudi z besedami, razen številčnih oznak zemljiškoknjžnih vložkov oziroma parcel ter uradnih listov oziroma posameznih določb zakona ali drugega predpisa, na katerega se sklicuje listina.

V notarski listini v fizični obliki ne sme biti besed ali znakov nad začetkom besedila, med vrsticami ali ob robu besedila. Vsaka beseda, znak ali podpis, ki se nahaja nad, ob ali med vrsticami besedila, se šteje za neobstoječ.

V notarski listini v fizični obliki se ne sme ničesar izbrisati. Če je treba del besedila prečrtati, mora biti to storjeno tako, da prečrtani tekst ostane čitljiv. Če je treba besedilo v listini v fizični obliki spremeniti ali ga dopolniti, se sme to storiti na koncu listine v fizični obliki, s tem da mora biti nedvoumno označeno, na kateri del besedila listine v fizični obliki

se sprememba ali dostavek nanaša. Prav tako morata biti na koncu označena mesto in obseg besedila, ki je bilo črtano. Če obsega notarska listina v fizični obliki več pol, morajo biti vse pole prešite z jamstvenikom, oba konca le-tega pa na zadnji strani pritrjena s pečatnim voskom ali lepilnim trakom, pritrditvev pa zavarovana z notarskim žigom oziroma pečatom. Enako velja za listine, ki morajo biti po zakonu ali drugem predpisu priložene javni listini. Če pooblastil in drugih prilog ni mogoče spojiti z notarsko listino v fizični obliki na ta način, morajo biti opremljene z zaznamkom, da so priloge, in poslovno številko listine. Število in vrsta takih prilog se zapiše na koncu notarske listine v fizični obliki pred podpisu.

Vsako stran notarske listine v fizični obliki parafirajo udeleženci in notar, ki je listino v fizični obliki sestavil. Če udeleženec ne zna ali ne more pisati, parafirata namesto njega strani priči. Parafe ne smejo segati v besedilo listine v fizični obliki.

Notarsko listino v fizični obliki na koncu lastnoročno podpiše notar, ki jo je sestavil, poleg podpisa pa pritisne svoj pečat ali žig. Poleg notarja podpišejo na koncu listino v fizični obliki udeleženci. Priče jo podpišejo, če je njihovo sodelovanje pri sestavi listine po zakonu potrebno. Če udeleženec ne zna ali ne more pisati, mora biti to v listini zapisano. V tem primeru morata pri sestavi listine sodelovati **dve pismeni priči ali drugi notar, pred katerimi postavi udeleženec na listino svoj ročni znak, kar potrđita priči oziroma drugi notar s svojim podpisom.** Priči iz prejšnjega odstavka izbere udeleženec.

Če na notarski listini v fizični obliki ni podpisa in pečata ali žiga notarja oziroma na notarski listini v elektronski obliki ni varnega elektronskega podpisa overjenega s kvalificiranim potrdilom notarja, ki je listino sestavil, takšna listina nima pravnega učinka javne listine.

Notarsko listino v elektronski obliki elektronsko podpišejo udeleženec ter priče, kadar je njihova udeležba potrebna, z varnim elektronskim podpisom, overjenim s kvalificiranim potrdilom. Tako podpisano listino podpiše notar z varnim elektronskim podpisom, overjenim s kvalificiranim potrdilom. Nato doda notar listini časovni žig. Tako podpisana listina je enakovredna notarski listini z lastnoročnim podpisom in žigom ali pečatom notarja in ima zato enako veljavnost.

11.8 Notarski pomočniki, notarski pripravniki in nadomeščanje notarjev

Univerzitetni diplomirani pravnik, ki izpolnjuje pogoje iz 1., 2., 3., 4. in 7. točke prvega odstavka 8. člena tega zakona, se lahko zaposli pri notarju kot notarski pomočnik. **Pri notarju je lahko zaposlen en notarski pomočnik.**

Prosto mesto notarskega pomočnika **na predlog notarja razpiše Notarska zbornica Slovenije.** Rok za prijavo ne sme biti krajši od 15 dni. Poleg dokazil o izpolnjevanju pogojev je kandidat dolžan prijavi na razpis priložiti svoj življenjepis. Izbiro opravi Notarska zbornica Slovenije v soglasju z notarjem, pri katerem je prosto mesto notarskega pomočnika. Notarska zbornica Slovenije imenuje izbranega kandidata za notarskega pomočnika in ga vpiše v imenik notarskih pomočnikov.

Zoper odločbo o imenovanju notarskega pomočnika ni pritožbe, dovoljen pa je upravni spor. Notarski pomočnik lahko začne opravljati delo v notariatu, ko je vpisan v imenik notarskih pomočnikov, ki ga vodi Notarska zbornica Slovenije.

Pred vpisom v imenik notarski pomočnik poda prisego iz drugega odstavka 16. člena tega zakona pred predsednikom Notarske zbornice Slovenije in overi svoj podpis.

Kdor je zaposlen pri notarju v skladu z določbami tega zakona in zakona o pravniškem državnem izpitu in se usposablja za pridobitev pravice opravljati pravniški državni izpit, ima položaj notarskega pripravnika.

Notarski pripravnik lahko začne opravljati prakso pri notarju, ko je vpisan v imenik notarskih pripravnikov. O vpisu v imenik iz prejšnjega odstavka odloča Notarska zbornica Slovenije. Zoper odločitev ni pritožbe. Ob vpisu v imenik notarskih pripravnikov izda zbornica notarskemu pripravniku izkaznico. Notarsko pripravniško prakso zagotavlja Notarska zbornica Slovenije.

Notarski pripravnik se izbriše iz imenika notarskih pripravnikov:

1. če izjavi, da ne želi več opravljati prakse pri notarju;
2. če se ugotovi, da ne izpolnjuje več z zakonom predpisanih pogojev za opravljanje prakse pri notarju;
3. če brez opravičenega razloga več kot en mesec ne opravlja prakse pri notarju;
4. ko poteče čas, ki je določen za usposabljanje pri notarju;
5. če mu je izrečen disciplinski ukrep odvzema pravice opravljati prakso pri notarju.

Izbris iz razloga po 5. točki prejšnjega odstavka se opravi na podlagi pravnomočne odločbe disciplinskega organa.

Notarski pomočnik sme namesto notarja, pri katerem je zaposlen, opravljati vse posle notarja, ne sme pa sestavljati notarskih zapisov in notarskih zapisnikov iz 69. člena tega zakona.

Listine podpisuje z imenom in dostavkom »notarski pomočnik«. Notar na vsaki listini, z izjemo overitev po 61., 62. in 64. členu tega zakona in protestov menice, potrdi s podpisom, da je listino pregledal. Posli notarskega pomočnika se štejejo za uradno poslovanje notarja, pri katerem je pomočnik zaposlen. Notar odgovarja zanje odškodninsko.

Če je notar na dopustu, zdravstveno ali drugače dlje časa zadržan ali če je suspendiran, ga mora nadomeščati v njegovem uradnem poslovanju drugi notar (**začasni namestnik**). Začasnega namestnika določi notar. Če tega ne stori pred začetkom odsotnosti ali če tega ne more storiti, ga določi predsednik Notarske zbornice Slovenije. Začasni namestnik nadomešča notarja v primeru njegove zadržanosti, daljše od enega delovnega dneva.

O vsakem nadomeščanju mora notar obvestiti Notarsko zbornico Slovenije. Če notar iz zdravstvenih ali drugih razlogov ne more obvestiti Notarske zbornice Slovenije o nadomeščanju, notarski namestnik ne sme začeti z nadomeščanjem, dokler nadomeščanja ne odobri predsednik Notarske zbornice Slovenije.

Začasni namestnik vodi notarsko pisarno v imenu in za račun odsotnega notarja, ter uporablja pečat in žig nadomeščenega notarja. Če začasni namestnik in notar medsebojnega razmerja v zvezi z nadomeščanjem ne uredita sporazumno, posreduje pred vložitvijo tožbe predsednik Notarske zbornice Slovenije.

Notarski namestnik, ne glede na prvi odstavek 102. člena tega zakona, opravlja vse posle nadomeščenega notarja s polnim pravnim učinkom kot njegov namestnik, uporablja pa pečat in žig nadomeščenega notarja.

11.9 Notarska zbornica Slovenije

Notarji, imenovani po ZN, se **obvezno združujejo v Notarsko zbornico Slovenije** (v nadaljnjem besedilu: zbornica). Zbornica je **pravna oseba s pooblastili, določenimi z zakonom, in ima pravico uporabljati v pečatu in listinah grb Republike Slovenije**. Sedež zbornice je v Ljubljani.

Zbornica za namene vodenja in odločanja v postopkih po tem zakonu, namene varstva in pomoči strankam, zagotavljanja varnosti pravnega prometa in varovanja ugleda notariata kot javne službe upravlja **imenik notarjev**.

V imenik notarjev se vpisujejo in se v njem obdelujejo naslednji podatki:

1. identifikacijski osebni podatki notarja (ime, priimek, državljanstvo, EMŠO, stalno oziroma začasno prebivališče, izobrazba);
2. strokovni oziroma znanstveni naslov notarja;
3. naslov sedeža notarske pisarne;
4. šifra oziroma opravilna številka in datum izdane odločbe o imenovanju notarja;
5. šifra oziroma opravilna številka in datum izdane odločbe o razrešitvi notarja;
6. številka telefona, telefaksa ter naslov e-pošte sedeža notarske pisarne.

Zbornici podatke iz 1., 3., 4. in 5. točke prejšnjega odstavka posreduje ministrstvo, podatke iz 2. in 6. točke pa notar.

Zbornica ima kot upravljavec imenika notarjev pravico in dolžnost, da iz centralnega registra prebivalstva obnavlja podatke iz 1. točke drugega odstavka tega člena. Ministrstvo ima pravico, da preverja podatke o morebitni kaznovanosti notarjev iz kazenske evidence v skladu s petim odstavkom 8. člena tega zakona. Zbornica in ministrstvo lahko navedene podatke brezplačno pridobita vsakih šest mesecev oziroma v primerih, kadar obstaja sum, da notar zbornici ali ministrstvu ni posredoval točnega podatka.

Zbornica skrbi za ugled, verodostojnost in razvoj notariata ter zastopa interese notarjev, notarskih pomočnikov in notarskih pripravnikov.

Minister, pristojen za pravosodje, določi tarifo o plačilu notarskih storitev. Minister, pristojen za pravosodje, pošlje predlog notarske tarife zbornici, ki lahko v 30 dneh poda pripombe na predlog. Minister, pristojen za pravosodje, na pripombe ni vezan.

Zbornica enkrat letno poroča ministrstvu, pristojnemu za pravosodje, o svojem delovanju in delovanju notarjev. Poročilo iz prejšnjega odstavka mora Notarska zbornica Slovenije predložiti najkasneje do 31. januarja tekočega leta za preteklo leto.

Obseg ter vsebino poročila iz tretjega odstavka tega člena z navodilom določi minister, pristojen za pravosodje.

Zadeve zbornice opravljajo **skupščina zbornice, njen izvršni in nadzorni odbor ter predsednik zbornice**.

Skupščina zbornice sprejema statut zbornice in druge splošne akte, s katerimi ureja organizacijo in poslovanje zbornice in njenih organov ter zadeve iz njene pristojnosti. Skupščina voli izvršni in nadzorni odbor ter predsednika zbornice. K statutu zbornice ter k njegovim spremembam in dopolnitvam daje soglasje Vlada Republike Slovenije. Pri delu

skupščine zbornice sodelujejo notarski pomočnik, ki imajo pravico voliti svoje predstavnike v izvršni odbor sorazmerno številu notarskih pomočnikov.

Zbornica vodi **centralni register oporok**. Centralni register oporok se vodi kot informatizirana baza podatkov. Akt, ki ureja način dostopa in upravičence za dostop do centralnega registra oporok izda zbornica v soglasju z ministrom, pristojnim za pravosodje.

Centralni register oporok vsebuje **podatke o oporokah, sestavljenih v obliki notarskega zapisa, o oporokah, ki so shranjene pri notarju, o oporokah, ki jih sestavi odvetnik ali so mu izročene v hrambo, o sodnih oporokah in oporokah, izročeni v hrambo sodišču na podlagi določil zakona, ki ureja dedovanje**.

Notar, ki sestavi oporoko v obliki notarskega zapisa ali notar, ki sprejme oporoko v hrambo, posreduje zbornici zahtevo za vpis v centralni register oporok najkasneje v 15 dneh potem, ko je sestavil oporoko ali prejel oporoko v hrambo. Sodišče, ki sestavi sodno oporoko ali prejme v hrambo oporoko v skladu z določili zakona, ki ureja dedovanje, posreduje zbornici zahtevo za vpis v centralni register oporok najkasneje v 15 dneh potem, ko je bila sestavljena sodna oporoka ali je bila prejeta oporoka v hrambo pri sodišču. Odvetnik, ki sestavi oporoko ali prejme v hrambo oporoko, sestavljeno v skladu z določili zakona, ki ureja dedovanje, posreduje zbornici zahtevo za vpis v centralni register oporok najkasneje v 15 dneh potem, ko je bila oporoka sestavljena ali je bila prejeta v hrambo pri odvetniku.

Dokler je oporočitelj živ, je vpis v register oporok tajen. Podatke iz centralnega registra oporok lahko po smrti oporočitelja dobi sodišče in oseba, ki izkaže za to upravičen interes.

Podatki v centralnem registru oporok se hranijo trajno.

11.10 Nadzor nad opravljanjem notariata in disciplinska odgovornost notarjev

Nadzor nad zakonitostjo opravljanja notariata opravlja ministrstvo.

V okviru pooblastila iz prejšnjega odstavka ministrstvo lahko:

- **odredi neposredni nadzor nad poslovanjem notarja, notarskega namestnika ali začasnega namestnika;**
- **samo opravi neposredni nadzor nad poslovanjem notarja, notarskega namestnika ali začasnega namestnika;**
- **predlaga uvedbo disciplinskega postopka zoper notarja, notarskega pomočnika ali notarskega pripravnika;**
- **opravlja neposredni nadzor nad poslovanjem zbornice, njenih organov in arhiva;**
- **odreja druge ukrepe, za katere ima pooblastilo v zakonu.**

Pregled opravijo univerzitetni diplomirani pravniki z najmanj petimi leti praktičnih izkušenj na pravniških delih po opravljenem pravniškem državnem izpitu, ki jih imenuje minister, pristojen za pravosodje, pri čemer ti lahko:

- pregledajo poslovne listine, evidence, spise in stvari v hrambi;
- zahtevajo od notarja vse potrebne podatke o njegovem poslovanju in zaposlenih osebah (osebna imena, izobrazba, delovna doba).

O opravljenem pregledu iz prejšnjega odstavka sestavijo pregledovalci poročilo, katerega izvod se posreduje notarju. Ugotovitve iz poročila se lahko uporabijo za izvrševanje zakonitih pristojnosti ali obveznosti ministrstva.

Nadzor nad zakonitostjo opravljanja notariata v zvezi z zadevami, ki jih notarju zaupa sodišče ali drug državni organ, ima predsednik višjega sodišča, na katerega območju je sedež notarskega mesta.

Predsednik višjega sodišča lahko:

- **odredi pregled poslovanja notarja, notarskega namestnika ali začasnega namestnika v zadevah iz prejšnjega odstavka;**
- **predlaga ministrstvu odreditev pregleda celotnega poslovanja notarja, notarskega namestnika oziroma začasnega namestnika;**
- **predlaga uvedbo disciplinskega postopka zoper notarja, notarskega pomočnika ali notarskega pripravnika.**

Neposredni nadzor nad poslovanjem notarja oziroma začasnega namestnika opravlja zbornica. V okviru tega pooblastila sme zbornica po vnaprejšnjem obvestilu ali brez njega pregledovati notarske spise, vpisnike in druge evidence, poslovanje z listinami, prevzetimi v hrambo, ter poslovanje s prevzetim tujim denarjem, vrednostnimi papirji in dragocenostmi, ter notarju naložiti, kar je treba, da poslovanje uskladi s predpisi oziroma dokumentacijo spravi v red.

Notar, notarski pomočnik in notarski pripravnik so disciplinsko odgovorni, če pri poslovanju kršijo določbe tega zakona oziroma drugih predpisov ali če s katerimkoli svojim ravnanjem krnijo ugled ali verodostojnost notariata.

V disciplinskem postopku proti notarju, notarskemu pomočniku ali notarskemu pripravniku se lahko izrečejo naslednji **disciplinski ukrepi**:

1. disciplinski ukrepi za lažje kršitve opravljanja notariata ali prakse:

- **pisni opomin;**
- **denarna kazen, ki ni manjša od 1.700 eurov in ne večja od 5.000 eurov;**

2. disciplinski ukrepi za hujše kršitve opravljanja notariata ali prakse:

- **denarna kazen, ki ni manjša od 5.000 eurov in ne večja od 15.000 eurov;**
- **odvzem pravice opravljati notariat za dobo do pet let oziroma odvzem pravice opravljati prakso za dobo do treh let;**
- **trajen odvzem pravice opravljati notariat.**

Vrste disciplinskih kršitev pri opravljanju notariata ali prakse so:

1. Lažje disciplinske kršitve:

- **neizpolnjevanje dolžnosti strokovnega izobraževanja;**
- **nepriumno ali žaljivo obnašanje pri opravljanju notarskega poklica ali prakse;**
- **opustitev vodenja poslovanja v skladu z določbami pravilnika o poslovanju notarja;**
- **odmera pristojbine za notarsko storitev v nasprotju z veljavno notarsko tarifo;**
- **nevestno opravljanje dolžnosti začasnega namestnika ali notarskega namestnika ali notarskega pomočnika;**
- **neplačevanje redne članarine in drugih prispevkov Notarski zbornici Slovenije brez opravičenih razlogov;**
- **kršitve zakona o notariatu, ki nimajo škodljivih posledic za stranke ali druge udeležence pravnega posla;**

– neupravičena odklonitev notarske storitve; šteje se, da je odklonitev neupravičena, če notar storitve ne opravi kljub dokončni odločbi iz 24. člena tega zakona, s katero je odločeno, da odklonitev poslovanja ni utemeljena.

2. Hujše disciplinske kršitve:

- pravnomočna obsodba za kaznivo dejanje v zvezi z opravljanjem notariata ali prakse;
- pravnomočna obsodba za naklepno kaznivo dejanje na kazen najmanj šestih mesecev zapora;
- poslovanje v nasprotju z zakonom o notariatu, če zaradi tega nastanejo škodljive posledice za stranke ali druge udeležence pravnega posla;
- poslovanje v zadevah v katerih nima zakonskih pooblastil;
- opustitev dolžnosti, določene v 42. členu tega zakona, če zaradi tega nastanejo škodljive posledice za stranko ali druge udeležence pravnega posla;
- prekršitev dolžnosti varovanja poslovne tajnosti;
- opravljanje druge plačane službe ali funkcije poleg notarskega poklica ali opravljanje poslov, ki so nezdružljivi z opravljanjem notariata;
- sestava nične listine;
- zastopanje stranke v postopku, v katerem po določbah zakona o notariatu notar ne sme prevzeti zastopanja;
- sestavljanje notarskih listin v tujem jeziku, ki ni uradni jezik na območju, kjer ima notar sedež, če nima statusa sodnega tolmača;
- overitev prevoda listine brez statusa sodnega tolmača, če zaradi tega nastanejo škodljive posledice za stranke ali druge udeležence pravnega posla;
- poslovanje v nasprotju z določbami pravilnika, ki ureja poslovanje notarja, če zaradi tega nastanejo škodljive posledice za stranko ali druge udeležence pravnega posla;
- neizvršitev odredb sodišča po 12. členu tega zakona, če nastanejo zaradi tega škodljive posledice za stranko ali druge udeležence pravnega posla;
- neupravičeno zadrževanje denarja in vrednostnih papirjev, ki so bili notarju predani zaradi izročitve določeni osebi ali državnemu organu;
- ponavljanje disciplinskih kršitev, za katere mu je že bil pravnomočno izrečen ukrep opomina ali denarne kazni in je na podlagi njegovega obnašanja ali ravnanja utemeljeno sklepati, da ne bo vestno in pošteno opravljal notarskega poklica ali prakse pri notarju;
- opustitev obvestila Notarski zbornici Slovenije pred začetkom odsotnosti o vsakem primeru nadomeščanja po notarskem namestniku v skladu s 103. členom tega zakona;
- nevestno ali malomarno opravljanje dolžnosti člana disciplinske komisije I. ali II. stopnje.

Pri izrekanju disciplinskih ukrepov se upoštevajo vse okoliščine, ki vplivajo na vrsto ukrepa in višino denarne kazni, zlasti pa teža kršitve in njene posledice, stopnja odgovornosti, prejšnje delo in vedenje osebe, zoper katero je uveden disciplinski postopek, ter morebitni prej izrečeni disciplinski ukrep.

Pri izrekanju disciplinskega ukrepa denarne kazni in določitvi roka za plačilo, ki ne sme biti krajši od enega meseca in ne daljši od šest mesecev, se upošteva tudi premoženjsko stanje osebe, kateri je bil izrečen disciplinski ukrep.

Za hujšo disciplinsko kršitev iz prve alineje 2. točke 113.a člena tega zakona, ki je storjena naklepno, in za hujšo disciplinsko kršitev iz druge alineje 2. točke 113.a člena tega zakona se mora izreči disciplinski ukrep trajnega odvzema pravice opravljati notariat.

Izvršitev disciplinskega ukrepa odvzema pravice opravljati notariat se lahko odloži za dobo enega leta s pogojem, da oseba, kateri je bil izrečen disciplinski ukrep, v tej dobi ne stori dejanja, ki pomeni kršitev dolžnosti pri opravljanju notarskega poklica.

Če je izrečen disciplinski ukrep odvzema pravice opravljati notariat, se za hujše disciplinske kršitve iz prve in druge alinee 2. točke 113.a člena tega zakona izvršitev disciplinskega ukrepa ne more odložiti.

Pravnomočna odločba disciplinske komisije ali Vrhovnega sodišča se pošlje izvršnemu odboru zbornice zaradi izvršitve in vpisa v evidenco izrečenih disciplinskih ukrepov ter ministru, pristojnemu za pravosodje. **Odločbe disciplinskih organov so izvršljive.**

Sredstva od vplačanih denarnih kazni se uporabljajo za namene, določene s statutom zbornice.

V disciplinskih zadevah zoper notarja, notarskega pomočnika ali notarskega pripravnika odločata:

- **disciplinska komisija I. stopnje in**
- **disciplinska komisija II. stopnje.**

Disciplinska komisija I. stopnje vodi disciplinski postopek in odloča o disciplinski odgovornosti notarja, notarskega pomočnika ali notarskega pripravnika. Disciplinsko komisijo I. stopnje sestavljajo predsednik in dva člana. Predsednika in člana disciplinske komisije I. stopnje izvoli skupščina zbornice iz vrst notarjev za dobo dveh let.

Disciplinska komisija II. stopnje odloča o pritožbah zoper odločbe disciplinske komisije I. stopnje. Disciplinsko komisijo sestavljajo predsednik in dva člana. Predsednika in enega člana imenuje minister, pristojen za pravosodje, izmed univerzitetnih diplomiranih pravnikov z najmanj petimi leti praktičnih izkušenj na pravniških delih po opravljenem pravniškem državnem izpitu, enega člana pa izvoli skupščina zbornice iz vrst notarjev za dobo dveh let.

Člani disciplinskih komisij imajo namestnike, ki se izvolijo oziroma imenujejo na enak način kot člani disciplinskih komisij. Člani disciplinskih komisij in njihovi namestniki ne morejo opravljati nobenih drugih funkcij v organih zbornice.

O izločitvi člana disciplinske komisije odloča predsednik disciplinske komisije.

O izločitvi predsednika disciplinske komisije I. stopnje odloča predsednik disciplinske komisije II. stopnje, o izločitvi predsednika disciplinske komisije II. stopnje pa predsednik Vrhovnega sodišča. Če je predsednik ali član disciplinske komisije zadržan ali izločen, ga nadomešča njegov namestnik.

Vsa pisanja v zvezi z disciplinskim postopkom se osebi, zoper katero je uveden disciplinski postopek, vročajo priporočeno po pošti na naslov pisarne ali po elektronski pošti.

V disciplinskem postopku se smiselno uporabljajo določbe Zakona o pravnem postopku, če ta zakon ne določa drugače. Določbe tega zakona o disciplinski odgovornosti notarjev in notarskih pomočnikov se smiselno uporabljajo tudi za pripravnike, ki opravljajo pripravništvo pri notarju.

Postopek pred disciplinsko komisijo I. stopnje uvede predsednik zbornice na svojo pobudo ali na prejeto pobudo, disciplinski postopek zoper predsednika zbornice pa minister, pristojen za pravosodje, s pisnim sklepom, zoper katerega ni dovoljena pritožba.

Na predlog predsednika višjega sodišča ali ministra, pristojnega za pravosodje, je predsednik zbornice dolžan uvesti disciplinski postopek.

Pristojna oseba uvede disciplinski postopek, če je obveščena o dejstvih in dokazih, na podlagi katerih je mogoče utemeljeno sumiti, da je notar, notarski pomočnik ali notarski pripravnik kršil določbe tega zakona ali okrnil ugled notariata, najkasneje v 30 dneh od dneva, ko je izvedela za kršitev. V sklepu o uvedbi postopka se opredeli kršitev ter navedejo dejstva ter predlagajo dokazi, ki naj se izvedejo v disciplinskem postopku.

Če je uveden disciplinski postopek zaradi kršitev, zaradi katerih se sme izreči ukrep odvzema pravice opravljati notariat oziroma prakso, lahko disciplinski organ ali minister, pristojen za pravosodje, notarju, notarskemu pomočniku ali notarskemu pripravniku izreče **začasno prepoved opravljati notariat ali prakso pri notarju**. Začasna prepoved lahko traja do konca disciplinskega postopka, vendar največ eno leto.

Sklep o uvedbi disciplinskega postopka pošlje predsednik disciplinske komisije I. stopnje osebi, zoper katero je uveden disciplinski postopek, s poukom, da ima pravico v roku 15 dni odgovoriti na navedbe v sklepu. Po prejemu odgovora osebe, zoper katero je uveden disciplinski postopek, ali po preteku roka za odgovor, predsednik disciplinske komisije I. stopnje najkasneje v roku 30 dni razpiše obravnavo.

Vabilo na ustno obravnavo s poukom v smislu 123.a člena tega zakona se osebi, zoper katero je uveden disciplinski postopek, pošlje najmanj osem dni pred dnevom obravnave. **Ustna obravnavo** se lahko opravi tudi brez navzočnosti osebe, zoper katero je bil uveden disciplinski postopek, če je bila pravilno vabljen. V disciplinskem postopku na I. stopnji se opravi obravnavo, na kateri ima oseba, zoper katero teče disciplinski postopek, pravico do zagovora, lahko pa se obravnave tudi ne udeleži in pošlje pisni zagovor. Če se v disciplinskem postopku ugotovi, da so podani razlogi za sum, da je oseba, zoper katero se vodi disciplinski postopek, storila kaznivo dejanje, ki se preganja po uradni dolžnosti, mora oseba, ki odloča o disciplinski odgovornosti, nemudoma podati ovadbo pristojnemu državnemu tožilcu.

Disciplinska komisija I. stopnje odloči po opravljeni ustni obravnavi. Ustna obravnavo ni javna, razen kadar to notar, notarski pomočnik ali notarski pripravnik, zoper katerega teče disciplinski postopek, izrecno zahteva.

Odločba disciplinske komisije se najkasneje v 15 dneh od obravnave pošlje:

- osebi, zoper katero je bil uveden disciplinski postopek,
- predsedniku zbornice,
- ministru, pristojnemu za pravosodje.

Zoper odločbo disciplinske komisije I. stopnje je dovoljena **pritožba v roku 15 dni**. Pritožbo lahko vložijo notar, notarski pomočnik ali notarski pripravnik, ki je v disciplinskem postopku, predsednik zbornice ali minister, pristojen za pravosodje.

O pritožbi najkasneje v 60 dneh od prejema odloči disciplinska komisija II. stopnje na seji brez obravnave.

Zoper odločitev disciplinske komisije II. stopnje, s katero je notarju, notarskemu pomočniku ali notarskemu pripravniku izrečen ukrep prepoved opravljati notariat ali prakso pri notarju, je v 30 dneh dovoljena pritožba, o kateri odloča Vrhovno sodišče Republike Slovenije.

Pregon disciplinskih kršitev zastara v petih letih od dneva kršitve.

Če ima disciplinska kršitev tudi znake kaznivega dejanja, ki se preganja po uradni dolžnosti ali na predlog, zastara pregon v enakem roku, kot ga določa zakon za zastaranje pregona za kaznivo dejanje.

Zastaranje pregona disciplinske kršitve pretrga vsako opravilo v postopku pred disciplinsko komisijo. **Izvršitev disciplinskega ukrepa zastara v petih letih od pravnomočnosti odločbe, s katero je bil ukrep izrečen.** V vsakem primeru pregon disciplinske kršitve zastara, ko preteče dvakrat toliko časa, kolikor je določeno za zastaranje pregona, izvršitev disciplinskega ukrepa pa, ko preteče dvakrat toliko časa, kolikor je določeno za zastaranje izvršitve disciplinskega ukrepa.

V primeru ugotovitve disciplinske odgovornosti je notar ali notarski pomočnik ali notarski pripravnik pod izvršbo dolžan povrniti stroške postopka Notarski zbornici Slovenije in drugim udeležencem.

12 MINISTRSTVO ZA PRAVOSODJE

Kot **organ pravosodja v širšem pomenu besede** se najava tudi ministrstvo za pravosodje, ki izvaja predvsem funkcijo t. i. **pravosodne uprave**. Zakon o sodiščih v 10. členu posebej določa, da je za zadeve pravosodne uprave pristojno **ministrstvo za pravosodje**.

Ministrstvo za pravosodje je **upravni organ**, ki pa s svojimi pristojnostmi omogoča dejavnost sodstva.

Po **Zakonu o državni upravi (ZDU-1 – Uradni list RS, št. 52/2002)** opravlja ministrstvo za pravosodje naloge na področjih (37. člen):

- **organizacije in statusa sodišč;**
- **državnega tožilstva;**
- **državnega pravobranilstva;**
- **Ustavnega sodišča;**
- **nadzor nad poslovanjem državnega tožilstva;**
- **nadzor nad poslovanjem državnega pravobranilstva;**
- **druge vrste z zakonom določenih pravosodnih nadzorov;**
- **civilnega in kaznovalnega prava, sodnih postopkov;**
- **alternativnega reševanja sporov;**
- **pravosodne uprave;**
- **odvetništva;**
- **notariata;**
- **izvrševanja kazenskih sankcij;**
- **varstva osebnih podatkov;**
- **mednarodne pravne pomoči;**
- **mednarodnega pravosodnega sodelovanja v civilnih in kazenskih zadevah.**

Pravosodno upravo ureja 10. poglavje Zakona o sodiščih (členi 74 do 79).

V **zadeve pravosodne uprave** sodi **zagotavljanje splošnih pogojev za uspešno izvajanje sodne oblasti**, zlasti:

- **priprava zakonov in drugih predpisov s področja organizacije in poslovanja sodišč,**
- **skrb za izobraževanje in strokovno usposabljanje kadrov,**
- **izdajanje strokovne literature,**
- **zagotavljanje kadrovskih, materialnih, tehničnih in prostorskih pogojev,**
- **izvajanje mednarodne pravne pomoči,**
- **izvrševanje kazenskih sankcij,**
- **statistična in druga raziskovanja o poslovanju sodišč ter**
- **druge upravne naloge, ki jih določa zakon.**

Minister, pristojen za pravosodje, ustanovi **Center za izobraževanje v pravosodju** (v nadaljnjem besedilu: CIP), ki skrbi za strokovno izpopolnjevanje ter usposabljanje za delo v pravosodnih organih.

Naloge CIP-a so:

- izvaja izobraževanje sodniških pripravnikov;
- organizira in skrbi za izvedbo pravniških državnih izpitov;
- organizira in skrbi za izvedbo drugih preizkusov znanja za potrebe v pravosodju;
- organizira in skrbi za izvedbo različnih oblik stalnega izobraževanja sodnikov, strokovnih sodelavcev ter sodnega osebja;
- izvaja obvezno strokovno usposabljanje predsednikov in direktorjev sodišč;
- izdaja strokovne publikacije.

Za strokovno pomoč pri izvedbi nalog CIP-a se oblikuje **strokovni svet**, katerega člani so:

- dva predstavnika ministrstva, pristojnega za pravosodje;
- en predstavnik Vrhovnega sodišča Republike Slovenije;
- en predstavnik Vrhovnega državnega tožilstva Republike Slovenije;
- en predstavnik Državnega pravobranilstva Republike Slovenije;
- en predstavnik Sodnega sveta Republike Slovenije;
- en predstavnik Slovenskega sodniškega društva;
- en predstavnik Društva državnih tožilcev Slovenije;
- en predstavnik posamezne pravne fakultete v Republiki Sloveniji.

Delo strokovnega sveta vodi minister, pristojen za pravosodje, ali po njegovem pooblastilu državni sekretar. Z aktom o ustanovitvi strokovnega sveta se določi sestava, naloge, način dela, sredstva in drugi pogoji za delo strokovnega sveta. CIP vodi sodnik, ki je dodeljen na CIP v skladu z določbami zakona, ki ureja sodniško službo.

V Republiki Sloveniji se za **dan pravosodja določi 4. november**.

Minister, pristojen za pravosodje, lahko javnim uslužbencem sodišč, državnih tožilcev, državnega pravobranilstva in ministrstva, pristojnega za pravosodje, predsednik Vrhovnega sodišča pa sodnikom in drugim funkcionarjem sodišč, praviloma na dan pravosodja podeljuje **priznanja za posebne delovne uspehe ali prizadevanja ter za uspešno končane zahtevne projekte iz njihove pristojnosti oziroma opravljanje nalog ali pooblastil**.

Za potrebe izvajanja teh nalog ministrstvo, pristojno za pravosodje, oziroma Vrhovno sodišče obdeluje naslednje osebne podatke: osebno ime, strokovni naslov, znanstveni naslov, datum in kraj rojstva, naslov prebivališča, funkcijo, naziv ali delovno mesto, razlog podelitve in vrsta priznanja. Zaradi zagotavljanja obveščanja javnosti, izrekanja javnih priznanj funkcionarjem ali javnim uslužbencem oziroma sodnikom, preglednega delovanja in spoštovanja ugleda sodne oblasti, državnega tožilstva, državnega pravobranilstva in ministrstva, pristojnega za pravosodje, so osebno ime, strokovni naslov, znanstveni naslov, funkcija, naziv ali delovno mesto, razlog podelitve in vrsta priznanja javni.

Vrste priznanj, pogoji in postopek podeljevanja priznanj ter oblika podelitve priznanja se uredijo v pravilniku, ki ga izda minister, pristojen za pravosodje.

Letni obseg finančnih sredstev za plače sodnikov in drugega osebja sodišč, za stroške poslovanja sodišč, za njihovo opremo in za zagotavljanje prostorskih pogojev se določi v **proračunu**.

Obseg finančnih sredstev za plače sodnikov in sodnega osebja ter za stroške poslovanja sodišč se v okviru državnega proračuna Republike Slovenije na podlagi finančnih načrtov posameznih sodišč **zagotavlja pri proračunskem uporabniku Vrhovnem sodišču Republike Slovenije**.

Za usklajevanje predlogov finančnih načrtov sodišč in kadrovskih načrtov sodišč, v skladu z zakonom, ki ureja javne finance oziroma javne uslužbenice, se pri Vrhovnem sodišču Republike Slovenije oblikuje **proračunski odbor sodstva**, ki ga vodi generalni sekretar Vrhovnega sodišča Republike Slovenije. Proračunski odbor sodstva sestavljajo predstavniki Vrhovnega sodišča Republike Slovenije, višjih, okrožnih sodišč in Okrajnega sodišča v Ljubljani, ter predstavniki sodnega sveta in ministrstva, pristojnega za pravosodje. Predsednik Vrhovnega sodišča Republike Slovenije v soglasju z ministrom, pristojnim za pravosodje, sprejme poslovnik o organizaciji in delovanju proračunskega odbora sodstva.

Odredbodajalci za sredstva posameznih sodišč so lahko v skladu z zakonom, ki ureja javne finance, tudi generalni sekretar Vrhovnega sodišča Republike Slovenije in direktorji sodišč. V primeru prenosa pristojnosti pooblaščen oseba **odgovarja za zakonitost, namenskost, učinkovitost in gospodarnost razpolaganja s proračunskimi sredstvi**.

V okviru državnega proračuna Republike Slovenije se obseg finančnih sredstev za opremo sodišč in za zagotavljanje prostorskih pogojev sodišč oblikuje in zagotavlja pri ministrstvu, pristojnem za pravosodje, za informatizacijo sodišč pa pri Vrhovnem sodišču Republike Slovenije.

Če Vlada Republike Slovenije ali ministrstvo, pristojno za pravosodje, zaradi povečanja učinkovitosti sodstva in odprave sodnih zaostankov sprejme ustrezen program oziroma projekt državnega pomena, za izvedbo katerega se v proračunu Republike Slovenije zagotovijo ustrezna sredstva, sodnikom, ki sodelujejo pri takem programu oziroma projektu, pripada plačilo za povečan obseg dela v obsegu in pod pogoji skladno z zakonom, ki ureja sistem plač v javnem sektorju.

V zadevah pravosodne uprave občuje ministrstvo, pristojno za pravosodje, s sodišči preko predsednikov sodišč oziroma direktorjev sodišč in generalnega sekretarja Vrhovnega sodišča Republike Slovenije v zadevah iz njihove pristojnosti. Neposredno s sodnikom lahko občuje samo v zadevah mednarodne pravne pomoči, v drugih zadevah pa le, kadar je tako določeno v zakonu ali sodnem redu.

Za opravljanje zahtevnejših strokovnih nalog se lahko ministrstvu, pristojnemu za pravosodje, dodeli eden ali več sodnikov. Dodeljeni sodnik odgovarja za opravljanje nalog ministru, pristojnemu za pravosodje

Ministrstvo, pristojno za pravosodje, vodi centralno kadrovsko evidenco za sodnike, strokovne sodelavce, sodniške pomočnike, upravno tehnično in drugo osebje sodišč.

Centralna kadrovska evidenca zajema osebne podatke o imenu, datumu rojstva, stalnem prebivališču, šolanju, izobraževanju, znanju tujih jezikov ter druge podatke, ki jih določa

zakon. Podatke posredujejo ministrstvu sodišča na način, ki ga predpiše minister, pristojen za pravosodje.

Oseba, katere podatki so vpisani v centralni kadrovske evidenci, ima vselej pravico zahtevati vpogled v podatke, ki se nanašajo nanjo in zahtevati popravek, če so podatki napačni. Sodni svet lahko od ministrstva, pristojnega za pravosodje, zahteva vse podatke iz centralne kadrovske evidence, ki se nanašajo na sodnike. Podatki iz centralne kadrovske evidence se lahko uporabijo le za izvajanje tega zakona in zakona, ki ureja položaj sodnikov oziroma drugega sodnega osebja.

13 DRUGI ORGANI IN INSTITUCIJE, KI SO DELUJEJO PRI URESNIČEVANJU FUNKCIJ PRAVOSODJA

Med organi, ki tako ali drugače sodelujejo v okviru pravosodja moramo omeniti še nekatere. Poleg sodišč in organov, ki smo jih že omenili, pri uresničevanju funkcij pravosodja sodelujejo poštna, telefonska in telegrafska podjetja. Prav tako pa gre tudi za primere, ko tudi drugi organi in institucije zagotavljajo posameznikom pri ugotavljanju, zagotavljanju, varstvu in uresničevanju njihovih pravic podobno pravno varstvo, kot npr. sodišča na področju pravnega, nepravdnega ali izvršilnega postopka. Obstajajo tudi primeri, ko se o premoženjskih pravicah ne odloča v pravnem postopku – gre za t. i. **adhezijski postopek**, kjer se o povračilu škode, povzročene s kaznivim dejanjem, odloča v kazenskem postopku

13.1 Izvršitelji

Po Zakonu o izvršbi in zavarovanju izvršitelju opravljajo **neposredna dejanja izvršbe in zavarovanja po javnem pooblastilu**. Imenujejo se za opravljanje službe izvršitelja na celotnem ozemlju Republike Slovenije. Izvršitelji lahko opravljajo tudi druga dejanja, če tako določa zakon ali če na podlagi zakona tako odredi sodišče, drug državni organ, notar ali druga oseba z javnimi pooblastili. Sodišče pa lahko glede na naravo zadeve, okoliščine opravljanja izvršbe ali iz drugih utemeljenih razlogov odloči, da bo opravilo določena neposredna dejanja izvršbe in zavarovanja po sodnih izvršiteljih.

Služba izvršitelja je **javna služba**. Službo izvršitelja opravljajo izvršitelji kot **samostojno zasebno dejavnost**. Izvršitelji so samozaposleni, v razmerju do svojih delavcev so zasebni delodajalci.

Pogoji za izvršitelja so:

- da je državljan Republike Slovenije;
- da je poslovno sposoben in ima splošno zdravstveno zmožnost;
- da ima srednjo tehniško in drugo strokovno ter splošno srednjo izobrazbo;
- da ima najmanj dve leti delovnih izkušenj;
- da je opravil izpit za izvršitelja po programu, ki ga predpiše minister za pravosodje;
- da aktivno obvlada slovenski jezik,
- da je vreden javnega zaupanja za opravljanje dejanj izvršbe in zavarovanja kot javnega pooblastila;
- da ima opremo in prostore, ki so potrebni in primerni za opravljanje dejanj izvršbe in zavarovanja.

Z opravljanjem dejanj izvršbe in zavarovanja ni združljivo opravljanje državne funkcije ali poslovodske in nadzorne funkcije v gospodarskih družbah ali organizacijah, pooblaščenih za izvajanje javnih pooblastil, plačane službe, pridobitne dejavnosti, detektivskega poklica, notariata in odvetništva.

Izvršitelje imenuje **minister za pravosodje**.

Izvršitelj mora skleniti **zavarovalno pogodbo za morebitno škodo, za katero je po zakonu odgovoren. Odgovoren je za vso škodo, ki nastane pri opravljanju dejanj izvršbe in zavarovanja zaradi njegovega ravnanja ali opustitve dolžnosti, ki jih ima po zakonu, podzakonskih aktih in odredbah sodišča.**

Izvršitelji z območja Republike Slovenije se **obvezno združujejo v Zbornico izvršiteljev.**

13.2 Stečajni upravitelji

Glede pravne narave stečajnega upravitelja se omenjata dve teoriji:⁵⁴

- **publicistična teorija;**

(po tej teoriji je stečajni upravitelj uradna oseba, ki opravlja določene uradne funkcije; je sodni organ stečajnega postopka. Pravnih dejanj ne opravlja kot zastopnik stečajnega dolžnika ali stečajnih upnikov, temveč na podlagi pooblastil, ki jih je dobil s strani sodišča na podlagi zakona)

- **teorija zastopanja**

(po tej teoriji je stečajni upravitelj zastopnik stečajnega dolžnika).

Po sedanji ureditvi naj bi bil stečajni upravitelj **zakoniti zastopnik stečajnega dolžnika.**

Višje sodišče v Ljubljani je npr. v sklepu št. III Cpg 552/2009 z dne 24. 9. 2009 navedlo, da ima stečajni upravitelj v postopku **položaj procesnega organa sodišča** in neposredno opravlja večino procesnih in drugih dejanj. Upravitelj mora pri svojem delu ravnati vestno in pošteno, z ustrežno profesionalno skrbnostjo ter varovati in uresničevati interese upnikov, ki morajo biti vodilo pri opravljanju nalog in pristojnosti (drugi odstavek 98. člena ZFPPIPP).

Položaj stečajnega upravitelja se od procesnega položaja stranke razlikuje po tem, da je stranka samo upravičena, ne pa tudi dolžna opravljati posamezna procesna dejanja v postopku. Upravitelj pa je posamezna procesna in druga dejanja v postopku zaradi insolventnosti dolžan opravljati (npr. dejanja v zvezi s preizkusom terjatev in vnovčevanjem dolžnikovega premoženja). Po drugem odstavku 97. člena ZFPPIPP ima stečajni upravitelj položaj **zakonitega zastopnika stečajnega dolžnika.**

13.3 Posebni organi, ki odločajo o nekaterih premoženjskih pravicah

Npr. po Zakonu o divjadi in lovstvu obstaja **komisija za določanje višine škode na kmetijskih in gozdnih kulturah**, ki z oškodovancem sklene sporazum o plačilu odškodine za škodo, nastalo s strani divjadi.

⁵⁴ Navedeno po Prelič, S.: Stečajno pravo, Maribor, 1999.

14 Literatura

- Bačić, Petar: Suvremeni konstitucionalizam i »nova« dioba vlasti, v: Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, št. 4/2009, str. 747-779.
- Bačić, Petar: Ustavna demokracija i sudska uzurpacija ustava, v: Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, št. 3/2009, str. 585-600.
- Bajec, Peter: Primerjava sodne veje oblasti – Anglija, Nemčija in Slovenija glede na dve načeli sodstva: načelo udeležbe državljanov pri izvajanju sodne oblasti in načelo neodvisnosti sodnikov, diplomsko delo, Ljubljana, 2005.
- Braniselj, Erika: Notariat v državah Evropske unije, v: Pravna praksa, letnik 2001, št. 13, str. 42.
- Breznik, Janez: Notariat znova v Sloveniji, v: Pravna praksa, letnik 1991, št. 238, str. 5.
- Bukovec, Martina: Vloga državnega pravobranilstva pri preprečevanju in mirnem reševanju sporov, v: Podjetje in delo, št. 2/2003, str. 38.
- Čeferin, Peter: uvodna pojasnila k Predpisom o odvetništvu, Ljubljana, Uradni list, 1994.
- Damaška, Mirjan: Lica pravosuđa i državna vlast, Usporedni prikaz pravosudnih sustava, Nakladni zavod Globus, Zagreb, 2008.
- Dežman, Zlatko/ Erbežnik, Anže: Kazensko procesno pravo Republike Slovenije, GV Založba, Ljubljana 2003.
- Dika, Mihajlo: O razvitku instituta sudske (sudačke) nezavisnosti u zapadnoevropskom civilizacijskom krugu – pokušaj rekonstrukcije povijesne geneze instituta, v: Zbornik PFZ, 1992/4, str. 511-533.
- Fišer, Zvonko: Nekateri temeljni problemi sodobnega državnega tožilstva, v: Podjetje in delo, št. 7/1993, str. 827 – 835.
- Gregorič, Jože: Ureditev javnega pravobranilstva v Sloveniji, v: Podjetje in delo, št. 7/1993, str. 812.
- Jerovšek, Tone: Upravno procesno pravo, Fakulteta za državne in evropske študije, Kranj, 2009.
- Justin, Ivan: Pravosodje v SFR Jugoslaviji, ČZ Uradni list, Ljubljana 1989.
- Kobler, Gorazd: Pravosodni sistem, Upravna akademija, 2006.
- Kovač, Anka: Institut nezavisnosti sudstva, Zagreb, 2005.
- Kristan, Ivan/ Ribičič, Ciril/ Grad, Franc/ Kaučič, Igor: Državna ureditev Slovenije, Ljubljana 1994.
- Mavčič, Arne: (Državna) javna tožilstva v tujih ureditvah, v: Pravna praksa, letnik 1994, št. 301, str. 26 in nasl.
- Mazi, Franc: Vloga državnih tožilcev pri pregonu prekrškov, v: Pravna praksa, letnik 2002, št. 6, 1472.
- Medunarodna načela o neovisnosti i odgovornosti sudaca; odvjetnika i tužitelja, Vodič za praktičare, str. 131.
- Mozetič, Emil: Notariat – predlog za spremembo zakonodaje, v: Pravna praksa, let. 1998, št. 398, str. 20.
- Perović, Mirko: Pravosudni sistem u Jugoslaviji, Savremena administracija, 1961.
- Perović, Slobodan: Besede sa Kopaonika, Kulturni identitet i prirodno pravo, 2004.
- Preljč, Saša: Stečajno pravo, Maribor, 1999.
- Rijavec, Vesna: Položaj notarja v slovenskem pravnom sistemu, v: Podjetje in delo, št. 5/1994.
- Rupnik, Janko/ Cijan, Rafael/ Grafenauer, Božo: Ustavno pravo Republike Slovenije, Pravna fakulteta v Mariboru, Maribor, 1996.

- Sesar, Milijan/ Šustić, Kristijan: Ocenjivanje rada sudaca u Hrvatskoj, Sloveniji, Austriji, SR Njemačkoj i Švicarskoj s posebnim osvrtom na okvirna mjerila za rad sudaca (2007) i metodologiju izrade ocjene sudaca (2007), v: Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, št. 8/2008, str. 525-536.
- Sesar, Milijan: Vrhovni sud u Republici Hrvatskoj, SR Njemačkoj, Republici Sloveniji i Austriji, v: Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, št. 4/2009, str. 733-745.
- Šinkovec, Janez: Pravna, demokratska in socialna država, Enotnost, 1996.
- Šturm, Lovro (ur.): Komentar Ustave Republike Slovenije, FPDEŠ, Ljubljana, 2002.
- Tratar, Boštjan: Sodnikovo oblikovanje prava, v: Pravosodni bilten, let. XVIII, št. 1-2/1997, str. 115 – 132.
- Tratar, Boštjan: Seminar o vlogi državnih pravobranilcev in zastopanju držav članic pred Evropskim sodiščem, v: Pravniki, let. 55 (2000), št. 1 –3, str. 167 – 170.
- Tratar, Boštjan: Predpisi o pravni pomoči z uvodnimi pojasnili in odvetništvu, Uradni list, Ljubljana, 2001.
- Tratar, Boštjan: Upravni spor, varstvo pravic in kontrola uprave v upravnem sporu, Založba Bonex, Ljubljana 2002.
- Tratar, Boštjan: Zakonodajna, izvršilna in sodna veja oblasti kot naslovniki dolžnosti uresničevanja (zagotavljanja) ustavnih pravic v Republiki Sloveniji, v: Pravosodni bilten št. 1/2009, str. 131–150.
- Tratar, Boštjan/ Pristavec, Evelin: Alternativne oblike reševanja sporov v luči razbremenjevanja sodstva, v: Podjetje in delo, št. 6 –7/ 2001, str. 1250 – 1263.
- Ude, Lojze: Arbitražno pravo, Založba Gospodarski vestnik, Ljubljana, 2004.
- Ude, Lojze: Civilni pravdni postopek, Uradni list, 1992.
- Ude, Lojze/ Betetto, Nina/ Galič, Aleš/ Rijavec, Vesna/ Wedam Lukić, Dragica/ Zobec, Jan: Pravdni postopek – zakon s komentarjem, 1. knjiga, Gv Založba, Ljubljana 2005.
- Uzelac, Alen: Zavisnost i nezavisnost: neka komparativna iskustva 9 prijedlozi uz položaj sudstva u Hrvatskoj, v: Zbornik PFZ, št. 4/1992, str. 575-594.
- Uzelac, Alen: Evropsko sudstvo, Između birokratske organizacije i korporativne svijesti, str. 34.
- Vilfan, Sergij: Pravna zgodovina Slovencev, Slovenska matica v Ljubljani, 1996.
- Zuglia, Srećko: Sudovi i ostali organi građanskog pravosuđa, Školska knjiga, Zagreb, 1956.